

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 67

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

Збірник включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності 035 «Філологія» на підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 1471 від 26.11.2020 р. (додаток 3).

Видання включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету
протокол 12 від 17.07.2024

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко**, д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті**, акад. НАН України; **О.М. Головченко**, д-р екон. наук, проф.; **М.З. Згуровський**, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко**, д-р філол. наук, проф.; **Г.П. Пекліна**, д. мед. наук, проф.; **О.В. Токарєв**, Засл. діяч мистецтв України.

Головні редактори серії: доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов професійного спілкування Міжнародного гуманітарного університету **В.Я. Мізецька**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Одеська юридична академія» **М.В. Мамич**.

Редакційна колегія серії «Філологія»:

С.В. Голик, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; **І.І. Дмитрів**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка; **М.І. Зубов**, доктор філологічних наук, професор кафедри германських та східних мов, Міжнародний гуманітарний університет; **А.А. Кісельова**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Одеська юридична академія»; **А.П. Ладиненко**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **Г.В. Савчук**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства, Міжнародний гуманітарний університет; **Ю.О. Томчаковська**, кандидат філологічних наук, доцент, в.о. зав. кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.В. Шевченко-Бітенська**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов № 1, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.К. Гадамський**, доктор філологічних наук, доктор габлітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень, Інститут славістики, Опольський університет (Ополе, Польща).

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету»,
допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення № 1551 від 09.05.2024 року.

Адреса редакції:

Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

Серія: «Філологія», 2024

© Міжнародний гуманітарний університет, 2024

МОВОЗНАЧСТВО

Артеменко Г. С.,

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри історії та культури української мови філологічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

МОДЕЛЬ ДОБРА І ЗЛА В УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ: СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті проаналізовано українські фразеологізми із загальним значенням вияву добра чи зла в аспекті статистичного моделювання. Окрім підрахунку кількості таких стійких одиниць, їхнього відсоткового співвідношення, залучено також формулу семантичної ваги слів у лексико-семантичних групах. Використання цієї формули дає змогу визначити доміную, ядро, основний склад, периферію певної семантичної групи фразеологізмів, зокрема і фразеологізмів на позначення добра і зла в українській мові.

Формулу семантичної ваги слів доцільно використовувати й тоді, коли потрібно дізнатися, якою є семантична вага окремого компонента у цілісному фразеологізмі, тобто, наскільки мотивованим він є. Недоліком такого математичного методу є те, що його використання можливе лише у фразеологізмах, компоненти яких мінімально переосмислені; для фразеологічних зрощень та єдностей дуже часто чітко вирахувати семантичну вагу компонентів фразеологізмів неможливо, оскільки компоненти таких стійких одиниць не реалізують своїх значень, зафіксованих словниками, а входять до складу фразеологізму на основі реалізації значення окремих слотів своєї фреймової структури, котра не прописана чітко у словнику.

Для аналізу стереотипних концептуально-метафоричних моделей фразеологізмів доцільно розраховувати міру семантичної наближеності концептуального референта і корелята та формулу семантичної дистанції між словами. Наприклад, на основі відповідностей між різновидами зла та способами їх вираження у фразеології можна вирахувати семантичну наближеність корелята та референта стійких одиниць.

Визначити рівень продуктивності та регулярності певної моделі творення фразеологізму можна з допомогою розрахунку міри фразеологічного зв'язку між компонентами бінома.

Поєднання когнітивно-лінгвістичних методів дослідження фразеологізмів із структурно-семантичними та статистичними вважаємо не лише доцільним, а й необхідними для кращого розуміння особливостей сприйняття світу людиною.

Ключові слова: фразеологізм, моделювання фразеологізмів, статистичні методи моделювання фразеологізмів, концептуально-метафоричні моделі фразеологізмів.

Постановка проблеми. Під час когнітивно-лінгвістичного моделювання фразеологізмів (встановлення концептуальних метафор, метонімій, на основі яких утворено фразеологізм; визначення задіяних слотів фрейму) постають питання продуктивності тієї чи тієї моделі, мотивованості зв'язку між компонентами фразеологізму чи концептуальним референтом і корелятом тощо. Для підтвердження чи спростування функці-

онування окремої фразеологічної моделі доцільно використовувати статистичні методи аналізу мовних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Неодмінним супутником різних методів моделювання фразеологізмів є статистична обробка матеріалу, пов'язана із частотністю використання стійких одиниць у дискурсі [1], певного компонента у складі різних фразеологізмів [2], кількості фразеологічних репрезентаторів певного значення [3], зіставного аналізу фразеологізмів різних мов [4; 5; 6].

Мета статті – проаналізувати фразеологізми української мови на позначення добра і зла в аспекті статистичного моделювання.

Виклад основного матеріалу. Підрахунок кількості та відсоткового співвідношення фразеологізмів на позначення добра і зла, а також різних моделей їх творення дає змогу робити висновки про особливості сприйняття та відображення мовними засобами різних виявів зла й добра. Окрім того, вважаємо доречним використання математичних методів іншого типу, наприклад, формули семантичної ваги слів у лексико-семантичних групах: $W = ((n+1) - r) / n$, де W – семантична вага компоненту, n – загальна кількість компонентів тлумачення, r – порядковий номер реалізованого компонента. У результаті застосування такого методу у межах певної лексико-семантичної групи можна виділити її доміную (найбільша семантична вага), ядро, основний склад, периферію [напр., 7, с. 189; 8]. Важливе значення для застосування такої формули має порядковий номер використаного значення слова, отже, необхідною передумовою є залучення словників.

Метод дієвий для визначення ядра і периферії фразеологізмів певної тематичної групи: чим віддаленішим є реалізоване фразеологізмом значення, тим далі на периферії опиняється фразеологізм. Так можемо мотивувати підбір фразеологізмів на позначення добра та зла та виведення за межі аналізу фразеологізму типу у порядку – «в доброму стані, вигляді і т. ін. Так, як слід, належним чином, добре, правильно і т. ін.» [9, с. 546] (фразеологізм реалізує значення *добре* – «3. Про успішний хід справи, сприятливе оточення» [10, Т2, с. 321]), семантична вага якого $W = ((4+1) - 3) / 4 = 0,5$; *нехай (хай) буде гречка* – «уживається для вираження згоди; гаразд, добре» (СФ. с. 169), (реалізує значення *добре* – «4. Уживається на позначення згоди» [10, Т2, с. 321]), $W = ((4+1) - 4) / 4 = 0,25$). Семантична вага реалізованого значення фразеологізмом *носити на руках* – «дуже добре ставитися, виявляти велику прихильність, увагу до кого-небудь [9, с. 440] вища ($W = ((4+1) - 1) / 4 = 1$), тому такий фразеологізм входить до ядра групи одиниць, що позначають добро і зло.

Формулу можна використовувати тоді, коли потрібно дізнатися, якою є семантична вага компонента у цілісному фразеологізмі.

логізмові, тобто, наскільки мотивованим він є. Так, *серце* – це «1. Центральний орган кровоносної системи у вигляді м'язового мішка, ритмічні скорочення якого забезпечують кровообіг. 2. Цей орган у людини як зосередження почуттів, настроїв, переживань. 3. Ласкаве звертання до кого-небудь. 4. Гнів, роздратування. 5. Головна частина, центр чого-небудь. 6. Металева частина дзвона. 7. *діал.* Медуза» [10, Т. 9, с. 141–149], а також у складі синонімічного ряду до слова *гнів*: «злість, серце, персердя *діал.*, іритація *зах.*, пасія *діал.*» [11]. Тому семантична вага компонента *серце* у фразеологізмах з *серцем* – «сердито, з гнівом, зі злістю» [9, с. 64], *мати серце* – «2. бути незадоволеним ким-, чим-небудь, ображатися, гніватися, сердитися на кого-небудь» становить: $W_1 = ((7+1) - 4) / 7 = 0,57$; $W_2 = ((6+1) - 2) / 6 = 0,83$; $W_{\text{сер}} = (W_1 + W_2) / 2 = (0,57 + 0,83) = 0,7$.

Недоліком такого статистичного методу є те, що його використання можливе лише у фразеологізмах, компоненти яких мінімально переосмислені. Наприклад, для вираховування вмотивованості фразеологізму *сплатити борг* – «1. Віддячити кому-небудь за щось хороше або за добре ставлення до себе. 2. Помститися кому-небудь за вчинене зло, неприємність» [9, с. 682], (*борг* – «те, що взяте в позичку; позичене» [10, Т. 2, с. 217], *платити* – «відповідати на чий-небудь-дії, вчинки, якість почуття і т. ін.» [10, Т. 6, с. 568], вирахувати ступінь реалізованої у стійкій одиниці семантичної ваги можна лише для компоненту *сплатити*, більше того, визначальне значення доброї чи злої дії не закладене в жодному із прямих значень компонентів. Неможливо чітко вирахувати семантичну вагу компонентів фразеологізмів *вовк в овечій шкурі* [9, с. 119], *камінь у город* [9, с. 286], які не реалізують своїх значень, зафіксованих словниками, а входять до складу фразеологізму на основі реалізації значення окремих слотів своєї фреймової структури, котра не прописана чітко у словнику (вовк як «хижак родини собачих, звичайно сірої масті» [10, Т. 2, с. 711] має велику кількість характеристик: колір, розмір, вік, поведінка тощо, але лише на одній із них фокусується увага свідомості під час компонування зовнішньої форми фразеологізму).

Таблиця 1

Репрезентація добра фразеологізмами української мови

Добро	Семантика добра, реалізована фразеологічними референтами		
	доброзичливість	добрий характер, доброта	добрі справи
Відображення добра фразеологічними корелятами			
Бог, Мати Божа, Христос	5	1	
душа	2	3	
частини тіла			
серце	3	6	
очі	1		
фінанси			3
погодні явища	1	1	
ширість	1		
м'якість		4	
святість			1
чистота	1		
тепло	1		
щедрість		1	
великий	1		

Під час кількісного аналізу одиниць у текстах використовують формулу $V = 2C / (m+n)$, (C – кількість спільних значень, чи семем, двох порівнюваних одиниць, m та n – загальна кількість значень порівнюваних одиниць, V – міра семантичної наближеності [див. напр. 7, с. 190]. У фразеології така формула може знайти застосування під час аналізу стереотипних концептуально-метафоричних моделей (V – міра семантичної наближеності концептуального референта і корелята, C – кількість їх регулярного перехрещення, m та n – загальна кількість реалізацій референта та корелята у межах означеного тематичного поля або у фразеології загалом). Схоже спрямування і у формули семантичної дистанції між словами $D = 1 - 2q / (A+B)$, де q – спільне значення слів-кореляторів, $A+B$ – сума їх значень, D – семантична відстань ядерними та периферійними алонімами [12, с. 38].

Для здійснення такого роду підрахунків відобразимо фразеологічну репрезентацію добра і зла у вигляді таблиць:

На основі цих відповідностей можна вираховувати семантичну наближеність корелята та референта, наприклад, для стереотипного відображення доброти через м'якість ($V = 2*4 / (4+16) = 0,4$) або через серце ($V = 2*6 / (9+16) = 0,48$), щедрість ($V = 2*1 / (1+16) = 0,1$) як компонентів фразеологізмів (відповідно, семантична дистанція між ними становитиме:

Таблиця 2

Репрезентація зла фразеологізмами української мови

Зло	Семантика зла, реалізована фразеологічними референтами				
	недоброзичливість	злість	лицемірство	помста	злочин
Відображення зла фразеологічними корелятами					
частини тіла	зуби	5	1		
	язик	2	1		
	жовч	1			
	серце		3		
	очі	7	4		
кулак				1	
відсутність душі	1				
лихий, злий	1				
тварини	змія		3		
	вовк			1	
	собака	1			
	овеча шкіра			2	
фінанси				4	
камінь	1		1	1	
побиття	3				
гострота	3				
гріх		1			
вогонь	1				1
кипіння	1				
холод	1				
слизький					1
мокрый					1
чорт		5			
Бог + іронія			1		

$$D_{\text{м'якість}} = 1 - 2*4 / (4+6) = 0,6; D_{\text{серце}} = 1 - 2*6 / (9+16) = 0,52;$$

$$D_{\text{щепність}} = 1 - 2*1 / (1+16) = 0,9).$$

Такі ж підрахунки можна здійснювати за формулою $K = \sqrt{(x^2 / N)}$, де K – «міра фразеологічного зв'язку між компонентами бінома» [13, с. 286]. X вираховуємо за ще однією формулою: $x^2 = (ad - bc)^2 * N / (a + c) * (b + d) * (a + b) * (c + d)$. Біномом вважають сполучення двох слів, що є регулярним у фразеології. З іншого боку, біномом можна вважати і певний компонент фразеологізму разом із його значенням, регулярно відтворюваним у певній кількості стійких одиниць. Тоді K розраховуємо за наведеними вище таблицями. Наприклад, добро як референт утілено у серці-кореляті (рахуємо у межах категорії добра-зла):

Таблиця 3

Модель добро – серце в українській фразеології

	Добро	Інші ознаки	Всього
Серце	9 (a)	3 (b)	12
Інші об'єкти	17 (c)	47 (d)	64
Всього	26	50	76

$$x^2 = (a*d - b*c)^2 * N / (a + c) * (b + d) * (a + b) * (c + d) = (9*47 - 3*17)^2 * 76 / (9 + 17) * (3 + 47) * (9 + 3) * (17 + 47) = 372; K = \sqrt{(x^2 / N)} = \sqrt{(372 * 18)} = 81,8.$$

Якщо ж розглядати біном як суто зовнішню форму фразеологізму, то чим більшою є кількість його реалізацій, тим більшою буде величина K , тобто, таку зовнішню форму-біном можна вважати стереотипною, а на основі моделювання фразеологізмів робити висновки про першочерговість / другорядність тих чи інших компонентів (корелятивів) для свідомості людини і нації загалом. Наприклад, поєднання серце + м'який використано на позначення доброти людини використано у трьох фразеологізмах (мати м'яке серце [9, с. 374], м'який серцем [9, с. 413], розм'якло (пом'яшало) серце [9, с. 640]), що можна зобразити так:

Таблиця 4

Модель добро – м'яке серце в українській фразеології

	М'яке	Інші ознаки	Всього
Серце	3 (a)	3 (b)	6
Інші об'єкти	1 (c)	7 (d)	12
Всього	4	14	18

$$x^2 = (a*d - b*c)^2 * N / (a + c) * (b + d) * (a + b) * (c + d) = (3*7 - 3*1)^2 * 18 / (3 + 1) * (3 + 7) * (3 + 3) * (1 + 7) = 2,025; K = \sqrt{(x^2 / N)} = \sqrt{(2,025 * 18)} = 6,03.$$

Для унаочнення таких підрахунків можна будувати ще й таблиці, де зібрано усі можливі сполучення іменника та прикметника, іменника та дієслова (залежно від спрямування пошуків) із спільною семантикою. Наприклад, фразеологізми із структурою іменник + прикметник на позначення добра:

Таблиця 5

Модель добро – іменник+прикметник в українській фразеології

	М'який	Великий	Чистий	Щирий	добрий	Ласкавий	останній
Серце	3	1	1	1	1		
Душа	1			1			
шматок хліба							1
слово						1	

Висновки. Звичайно, лише ці цифри не мають лінгвістичного значення, однак, за умови систематичності та всеохопленості підрахунків, стають математичним підґрунтям висловлювань про стереотипність зв'язків у фразеології, мотивованість, поширеність певного компонента тощо. **Перспективи дослідження** вбачаємо в поєднанні когнітивно-лінгвістичних методів дослідження фразеологізмів із структурно-семантичними та статистичними, що вважаємо не лише доцільним, а й необхідними для кращого розуміння особливостей сприйняття світу людиною.

Література:

1. Скаб М. В. Фразеологізми як концептовиражальний засіб. *Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Симферополь : Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2007. Т 20 (59), № 6. С. 42–48.
2. Гуменюк І. І. Синтагматичні та парадигматичні зв'язки у фразеологічних одиницях англійської та української мов. *Проблеми романо-германської філології : зб. наук. праць*. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2005. С. 74–80.
3. Котловський А. Ідеографічна характеристика англійських фразеологізмів на позначення соціальної поведінки людини (категорія відношення). *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч.* Вип. 75 (4). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. С. 228–233.
4. Денисенко С. Н. Проблеми фразеологічної деривації з погляду переказу. *Мовознавство*. 1989. № 3. С. 36–41.
5. Рахматова С. Портретна характеристика людини в українській і російській фразеології: комп'ютерна версія. *Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Симферополь : Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2012. Т. 25 (64). № 3 (2). С. 223–229.
6. Китайгородська К. Концепти «ЖИТТЯ» і «СМЕРТЬ» у фразеологічних картинах світу англійської та української мов. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч.* Вип. 75 (4). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. С. 205–209.
7. Іваніна І. Дослідження парадигматичних відносин та епідигматики прикметників лексико-семантичної групи зі значенням «сильний» у клерикальних текстах середньовісній німецької мови. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч.* Вип. 75 (4). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. С. 189–192.
8. Горлова Л. А. Інвентаризація лексико-семантичної групи німецьких прикметників зі значенням «пристойний». *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. Житомир, 2006. Вип. 27. С. 165–169.
9. Словник фразеологізмів української мови. К. : Наук. думка, 2003. 1104 с.
10. Словник української мови: в 11 т. К. : Наук. думка, 1970–1980.
11. Словник синонімів української мови: в 2 т. К. : Наук. думка, 1999–2000.
12. Кобякова І. К. Концептуалізація та категоризація гумору. *Вісник СумДУ*. Суми, 2006. № 11 (95). Т. 1. С. 35–39.
13. Задорожна І. Розпізнавання фразеологізмів серед різних видів сполучень слів за допомогою статистичних методів (на матеріалі німецької мови). *Проблеми загального, германського та слов'янського мовознавства. До 70-річчя проф. В. В. Левицького*. Чернівці : Книги – XXI, 2008. С. 284–289.

Artemenko H. A model of good and wrong in the Ukrainian idioms: statistical aspect

Summary. Idioms modelling in modern linguistics is presented in various directions: structural-semantic, cognitive,

comparative, comparative-historical etc. This article is devoted to the statistical modeling of Ukrainian idioms with the general meaning of good or evil. Calculation of such idiom's numbers and percentage ratio, the formula of the semantic weight of words are also applied. The formula of the semantic weight of is used to determine the dominant, the core, the main composition, the periphery of a certain semantic group of idioms, for example, Ukrainian idioms with the general meaning of good and evil. One can use the semantic weight of words formula if it is necessary to establish the semantic weight of a separate component in a complete idiom and its motivation.

This method can be applied only to highly motivated stable units with minimally reinterpreted components and it can't be used for idioms conjunctions and units modeling because it is often impossible to clearly calculate the semantic weight of the components of such phraseological units.

The formula of the word's semantic distance is applied to determine the degree of semantic proximity of target and source concepts. For example, it is possible to calculate the semantic proximity of target and source concepts on the basis of correspondences between types of evil and ways of its idiom's representation.

It is possible to determine the level of productivity and regularity of a certain idiom's model by calculating the degree of connection between the components of the stable units or between target concept / domains and source concept / domains.

The combination of cognitive-linguistic methods with structural-semantic and statistical methods of studying idioms are necessary for a better understanding of the human perception of the world.

Key words: idiom, model, statistical methods, target concept / domain, source concept / domain, the model of cognitive metaphor.

UDC 811.111'37'42:821.111-31.09"198"K.Imiypo
DOI <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2024.67.2>

Bernar G. B.,
*Ph.D. in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at English Philology Department
Ivan Franko National University of Lviv*

Kurylo S. M.,
*Lecturer of English in Center of Modern Foreign Languages
Ukrainian Catholic University*

ISHIGURIAN LANGUAGE IN THE NOVELS “AN ARTIST OF THE FLOATING WORLD” AND “THE REMAINS OF THE DAY”

He is an exquisite novelist. I would say if you mix Jane Austen and Franz Kafka you get Ishiguro in a nutshell.
Sara Danius, a Swedish literary critic and philosopher

Summary. Being a Japanese-born British novelist Kazuo Ishiguro is known for negotiating hybrid cultural identities in his writings, which is visibly manifested in his novels “An Artist of the Floating World” and “The Remains of the Day”. Given Ishiguro’s recent Nobel laureate status, examining the Japanese context of his works, verbalized in his language, is topical and relevant to our research. This investigation demonstrates the continued significance of how Ishiguro’s Japanese background informs his ostensibly British novels. The article has been devoted to the study of peculiar Ishigurian language used in these novels. The object of our article is Kazuo Ishiguro’s language shaped by his biography and belonging to both cultures – Japanese and British. The research outlines the dominant linguistic features of Ishigurian language – symbols, metaphors, allusions and specific vocabulary – closely connected with cultural and historical contexts of the given novels. Both novels are compared in terms of the above-mentioned linguistic means. Key symbols include a house (with all its elements and characteristics), a bridge, a road, letters and paintings. Among repetitive metaphors are the butler and the painter representing people dedicated to service and duty over personal fulfilment – a core Japanese value. A significant focus is also on historical (Nazis, Hitler, World War Two, the Cold War as well as societies like the Black Dragon Society and the Cherry Blossom Society) and literary (William Shakespeare and Sherlock Holmes) allusions employed by the author. Use of allusions magnifies the elegiac tone of both novels and leaves ambiguities around their protagonists. The article also identifies different vocabulary used by main characters of both novels. Such central concepts as dignity, service and duty (typical of both novels and valued by both main characters) are singled out and analyzed.

Key words: hybrid cultural identity, Ishigurian language, cultural and historical contexts, dominant linguistic features, symbols, metaphors, allusions, central concepts.

Kazuo Ishiguro is considered one of English literature’s most notable contemporary authors having been awarded the 2017 Nobel Prize in Literature. As noted by Pulitzer Prize winner Viet Thanh Nguyen: “He is both a popular and accessible writer, and yet also one who is smart, sophisticated, inventive, and experimental” [1]. Ishiguro’s upbringing and Japanese cultural background are woven

distinctly through the novels under analysis. They explore Japanese identity and provide insightful examinations of Japanese history and culture. So, the aim of this research is to analyse Ishigurian language used in these novels and closely connected with the context of his works. Due to lack of investigations of the very language used in Ishiguro’s novels we have decided to explore stylistic devices and expressive means in both novels under analysis.

Language plays a crucial role in the novels of Kazuo Ishiguro, particularly in “*An Artist of the Floating World*” and “*The Remains of the Day*.” Ishiguro employs literary devices like symbolism, metaphor, and other linguistic elements to convey deeper meanings and illuminate inner lives of his characters.

The dominant literary device in the novels is symbolism. Ishiguro “introduces” “*An Artist of the Floating World*” and “*The Remains of the Day*” through a house – in both cases, these luxurious mansions have now fallen into disrepair. In these two stories, we can see the interpretation of the house connected with the problem of professionalism – a wrong interpretation of professional duty.

Thus, Ono managed to buy another house only because the sellers organized a kind of “prestige auction” at which his professional achievements were highly appreciated. However, the war destroyed his family (he lost his wife and son), his house (which now lacks a whole wing), and his prestige.

The houses in which Ono lived throughout his lifetime represent Ono’s professional development, with each move corresponding to a career stage: leaving his parents’ home is part of an ancient initiation rite indicating the child’s transition to a state of spiritual maturity, so Ono’s departure from his merchant father is the starting point of his professional career. The next stage, working in a workshop making “exotic” Japanese paintings for European customers, is closely linked to life in a tiny six-tatami room splattered with paint. The move away from mass-produced “consumerist” painting and towards a bohemian lifestyle is also marked by a move to a new home, a sizeable dilapidated country mansion, where young artists live as they please, exploring a nocturnal world of fleeting pleasures; the only condition imposed on them is loyalty to their teacher and unswerving adherence to his creative guidelines. The rejection of the teacher’s work style leads to an immediate expulsion from home (*the motif of expulsion from Paradise*) and the beginning of the artist’s now wholly independent creative path, in which he

can rely only on himself. This path is quite successful; Ono achieves professional recognition, the material embodiment of which is the house.

Ono, as a typical Japanese, appreciates prestige, status, wealth as well as power and a house is considered a representation of these values. Accordingly, at the beginning of the novel, Ono's house is described as the one "occupying such a commanding position on the hill"; "standing out from all others nearby"; "you may find yourself wondering what sort of wealthy man owns it"; "fine cedar gateway"; "large area bound by the garden wall"; "the roof with its elegant tiles and its stylishly carved ridgepole pointing out over the view"; "the corridor was so extravagant in its length" [2, pp. 7–8]. Moreover, a reader finds out that this house used to belong to Akira Sugimura whom Ono mentions with awe, thus taking on the status of his predecessor – "it was built by my predecessor, and he was none other than Akira Sugimura ... you will learn that for thirty years or so, Sugimura was unquestionably amongst the city's most respected and influential men" [2, p. 8].

A similar movement "by houses" as steps on the career ladder is also seen in the novel "The Remains of the Day." Although there is no detailed description of Stevens' previous places of service, he repeatedly says that the house where the butler serves is the measure of his professional success. We may assume that Stevens' service is not a place where he goes despite his personal needs, but on the contrary, it is the only place where he can calm down or express his suffering. Thus, the service has maternal functions, but it is also the only thing that binds Stevens and his father. Thus, for the butler, the house as a defence against the unfamiliar external world and preservation of his own, as a micro-model of the universe, is his profession.

Windows, the eyes of the house, are crucial for the poetics of Ishiguro's novels, as they indicate the hero's connection with reality. The butler and Miss Kenton watch Stevens Senior from the windows more than once, and it is at this time that they can truly understand and sympathize with him.

A cosy, warm home exists only in the dreams or memories of Ishiguro's heroes. The mythological image of "anti-house" in the images of dungeons and cellars and "coffin rooms" usually represents reality. We can recall the attic room of Stevens Senior, where he sits dressed in full uniform before dawn and dies.

We can see ambivalence in the mythology of the house. Indeed, on the one hand, the house serves as a human "dwelling," and on the other hand, the house can be transformed into a "coffin" ("dwelling of the dead"), as in Ishiguro. This is why "staying in the house" has often been considered "staying in the realm of death." In the case of Ishiguro's protagonists, the "realm of death" is the home of dashed hopes and unrealized expectations. Unable to bear their oppressive atmosphere, characters leave these houses, like Miss Kenton or daughters of Ono, but their owners cannot leave these places, tending to their overly large houses and gardens as if they were tending to their old wounds, nursing their pain.

The readers get to the house via The Bridge of Hesitation. The Bridge of Hesitation is a literal feature, the physical bridge that Ono crosses to get home from the city, and has several symbolic functions. First, it represents Ono's hesitancy as he struggles between opposing forces, the past and the future, his self-image and the truth. This, in turn, has implications for the reader's comprehension of the story, which is vexingly at the mercy of Ono's hesitant, oblique style of narration; at times, Ono is direct and detailed;

at other times, obscure, revealing information in a piecemeal fashion or not at all so that the reader never feels they have all the information with which to form an opinion.

Also, the bridge symbolizes the district into which it physically led before the war, the city's pleasure district or floating world, a place for which Ono holds a special attachment, connecting him to his blooming artist years, but whose gradual transformation post-war into a district which is unrecognizable to him reminds him of his mortality.

The bridge also functions as a colloquialism, where men would decide whether to seek the pleasures of the district or return home to their wives, a phrase which Ono hints will eventually fall out of use given it will only be of significance to those who, like him, lived in the district before the war.

A similar symbolic meaning carries the road in the novel "The Remains of the Day." It represents several key themes and aspects of the protagonist's journey, creating a rich narrative tapestry.

The road symbolizes Mr. Stevens' journey of self-discovery. As he embarks on a physical journey through the English countryside, he is simultaneously on a metaphorical journey to rediscover his identity and understand his life choices. It serves as a conduit for reflection and memory, a backdrop against which he remembers his time as a butler at Darlington Hall and contemplates his decisions during that period.

Nostalgia and regret are also encapsulated in the road's imagery. It becomes a tangible representation of the missed opportunities and sacrifices Mr. Stevens made during his years of service at Darlington Hall. His journey allows him to confront these emotions and come to terms with his past.

Moreover, the road symbolizes repression, reflecting Mr. Stevens' emotional distance as a butler, always prioritizing his duty and professional obligations over his personal life. It signifies the road not taken, encouraging Mr. Stevens to reflect on the opportunities he missed and the paths unexplored, particularly in terms of his personal relationships.

In a broader context, the road represents the English landscape, contributing to the novel's exploration of Englishness and the evolving post-war British society. It embodies the passage of time and the transformation of the nation's societal and cultural fabric.

In both novels, particular objects are responsible for the development of the action. In the novel "The Remains of the Day," the letter from Miss Kenton to Mr. Stevens can be persuasively considered a MacGuffin. This narrative device propels the story forward without being intrinsically significant. Several compelling reasons support this interpretation.

The novel intentionally conceals the letter's contents, leaving readers in suspense about what Miss Kenton wrote to Mr. Stevens. This deliberate ambiguity underscores that the letter's content is secondary to its role in the plot. It serves as a mysterious element that piques curiosity without providing definite answers.

The letter serves as a vital motivator for Mr. Stevens, driving him to embark on a journey to reunite with Miss Kenton and address the letter's contents. It prompts him to reflect on their shared past and his own life. However, the letter lacks inherent value or meaning; it is a means to an end, propelling the characters' actions without being fundamentally important.

The central narrative revolves around Mr. Stevens' quest to reunite with Miss Kenton and potentially address the letter's contents. The primary focus is on the journey itself rather than the note. The

letter catalyzes Mr. Stevens' self-discovery and emotional reckoning, much like a MacGuffin that propels the story without being its core.

While the letter contributes to character development by compelling Mr. Stevens to confront his emotions and reevaluate his life choices, its primary function is to illustrate the character's internal struggles and regrets. This aligns with the role of a MacGuffin, motivating characters and advancing the narrative without being the central focus.

The letter's ambiguity, including its unknown contents and significance, follows the typical traits of a MacGuffin. It generates curiosity and intrigue without necessarily offering a clear resolution or answer. The letter remains shrouded in mystery, allowing it to maintain its status as a MacGuffin within the narrative. In Kazuo Ishiguro's novel *"An Artist of the Floating World,"* the paintings can be regarded as a MacGuffin. Several elements within the story support this interpretation.

The content and details of the paintings remain intentionally elusive in the narrative. The descriptions of these artworks could be more concise, and the novel needs to delve into their artistic merits. This ambiguity highlights that the paintings' specific content is not the story's focal point.

The paintings are crucial in motivating the characters and propelling the plot. Masuji Ono, the novel's central character, is primarily driven by his need to suppress and disown his pre-war artistic creations, including these paintings. His motivations revolve around safeguarding his reputation and distancing himself from his earlier actions during the war. The paintings become a means to achieve these personal goals rather than being significant in themselves.

Throughout the narrative, the primary focus is on Ono's self-reflection, post-war Japan's evolving cultural and political landscape, and his interactions with other characters. The paintings serve as a device to explore Ono's character development and the broader themes of responsibility and memory rather than being central to the story.

Symbolically, the paintings represent Ono's past and the broader cultural shift in post-war Japan. They embody the struggle between tradition and modernity and the desire to erase or distance oneself from the past. Their symbolic value takes precedence over their actual content or artistic quality.

The novel leaves many questions about the paintings unanswered, fostering uncertainty and intrigue. This ambiguity aligns with the typical MacGuffin characteristic of generating curiosity without providing concrete answers.

Ambiguity is the fundamental characteristic of Ishiguro's works and allusions create this ambiguity. Though set in different periods, both novels focus on aging protagonists reflecting on their past actions and affiliations during politically turbulent times in Japan.

Several allusions are made in *"The Remains of the Day"* to Lord Darlington's associations with Nazi sympathizers in the 1930s. For example, Stevens refers to "the German gentleman" and "the Herr Bremann," who were guests at Darlington Hall. These vague references allude to the natural British aristocrats like Lord Londonderry, who expressed sympathy for Hitler and hosted him at their homes before WWII. We may note that the fictional Darlington is in part based on figures like Lord Halifax, who saw Nazi Germany as a barrier to Soviet Communism and were inclined to turn a blind eye to Hitler's behaviour in the late 1930s. Ishiguro subtly examines Britain's appeasement policies without heavy-handed exposition through these allusions.

Furthermore, Stevens' admiration for figures like the fictional Nazi apologist Dr. Carlisle highlights his troubled affiliations. According to Stevens, Carlisle published essays arguing that "*Germany was unfairly handicapped*" after WWI and urged "*Anglo-German understanding.*" [3, p. 5] This likely alludes to the natural British historian A.J.P. Taylor, who controversially claimed in his 1961 book *Origins of the Second World War* that Hitler's initial territorial claims were justified. Ishiguro uses such allusions to underscore how seemingly reasonable people can end up complicit in atrocities through ignorance and denial.

Meanwhile, in *"An Artist of the Floating World,"* aging painter Masuji Ono also reflects on his past during WWII when he worked as a propagandist. Several implicit allusions are made to Ono's connections with early ultranationalists who provoked violent disagreements around Osaka and Kyoto over whether Japan should expand into China. These vague references likely allude to the real right-wing societies like the Black Dragon Society and the Cherry Blossom Society, which agitated for Japanese imperialism. Ono's early mentors, like the fictional artist Seiji Moriyama, bear similarities to "propagandists Kawakami Hajime and Omura Masujiro," who urged military action abroad [4, p. 12].

One of Ono's possible real-life inspirations could be the sculptor and poet Kotaro Takamura, who used his talents to promote nationalistic ideals in the late 1930s at the government's behest. However, Takamura later composed penitential poetry seeking forgiveness for his wartime collaboration, much like Ono expresses regret over his actions. This reflects the complex attitudes in Japanese society toward artists who once enthusiastically supported the militarist cause.

Ishiguro also uses allusions to classical literature to reinforce themes in the two novels. In *"The Remains of the Day,"* Stevens frequently references Shakespeare and Sherlock Holmes as ideals, yet ironically exhibits none of Holmes' powers of observation and reason. His reference to Othello tragically highlights his capacity for self-deception. Similarly, *"An Artist of the Floating World"* alludes to fleeting ukiyo-e prints, suggesting the unreliability of Ono's selective memories. Furthermore, Ono's grandson referring to *"The Tale of Genji"* highlights his grandfather's isolation from family due to his wartime propaganda [5, p. 6].

The subtlety of Ishiguro's literary and historical allusions magnifies the elegiac tone of both novels while leaving ambiguities around his protagonists' precise guilt. As with the indecisive characters in the works of Tanizaki and Ozu, Ishiguro evokes rather than names, lending his stories a universal quality. He moves the action into a metaphorical realm, disinterested in delineating cultural peculiarities. This parable-like approach aligns with his intent to write not about Japanese or British culture but about regret and complicity through a wider metaphorical lens.

Ultimately, the novels' allusions resonate with the silence of words unspoken and actions never confronted. Ishiguro leaves the precise degree of his conflicted protagonists' guilt open to interpretation. However, the cultural and literary references skilfully evoke a haunting emotional terrain of ambiguity and regret.

Both the butler and the painter serve as metaphors that represent people dedicated to service and duty over personal fulfilment. They subordinate their own desires and emotions to maintain a dignified facade.

Specifically, the butler suppresses feeling and autonomy to perform his professional duties perfectly, becoming "less than human." Similarly, the painter adheres to aesthetic ideals and causes, por-

traying a kind of noble dignity through his art, yet is blind to his personal experience. Their paths diverge, however, when it comes to awareness and redemption. While the painter finds some redemption through the import he places on dignity, the butler remains tragically oblivious to his condition. However, both come to question the true meaning of dignity.

True dignity, the text implies, comes from embracing human emotional experience, questioning values served, and maintaining self-control and determination over one's fate. The metaphors suggest that dignity in blindness serving anything less than this makes one pathetic and undignified.

To sum up, we should say that both novels employ refined, eloquent language that suits the dignified personalities of the main characters. The formal vocabulary mirrors their professionalism and restraint.

However, while Stevens' language in "*The Remains of the Day*" is stiff and cold, reflecting his emotional repression (e.g. "*I did not take Mr Farraday's suggestion at all seriously*"; "*I do not believe I am being unduly boastful*"; "*I believe my judgement proved quite sound on the question of timing*"; "*my witticism would not be easily appreciated by someone who was not aware that it was gypsies who had passed by*", etc., [3, pp. 5–13]) the artist Masuji Ono's words contain more warmth and contemplation as he reminisces (e.g. "*I expressed my gratitude to them*"; "*I could see Miss Sugimura was close to tears*"; "*this made me bitter towards her*"; "*I began to feel pity for her*"; "*I was not surprised to see how saddened she was*"; "*the sight put me in a melancholy mood*"; "*I was glad about Setsuko's decision to remain at home, for indeed, we had had little opportunity to talk without interruption*", etc., [2, pp. 1–28]). Central notions like "dignity", "duty", "service" are key for both – representing the sacrifices and repression of self for purpose. However, Ono more openly grapples with the meaning of such words in light of Japan's changes.

Metaphorical language also features but differs. While Stevens uses the metaphor of "*remains of the day*" to underscore time's fleeting nature and reminisce, Ono's central metaphor of the "*floating world*" epitomizes Japan's cultural impermanence amidst political shifts.

Both novels explore societal change through the lens of their servile occupations. The hierarchical language around class in "*The Remains of the Day*" finds a parallel in Ono's commentary about generational tensions and evolving values in Japan.

Finally, vocabulary invoking memory, reflection and retrospection feature heavily in both narratives, as the characters review past choices. But Ono's contemplative words are more colored by regret, debates of meaning and redemption.

Bibliography:

1. Kellogg C. British writer Kazuo Ishiguro is a rarity and now a Nobel laureate. *Los Angeles Times*. 2017. October 5. URL: [https://www.](https://www.latimes.com/books/jacketcopy/la-et-jc-nobel-ishiguro-20171005-story.html)

[latimes.com/books/jacketcopy/la-et-jc-nobel-ishiguro-20171005-story.html](https://www.latimes.com/books/jacketcopy/la-et-jc-nobel-ishiguro-20171005-story.html)

2. Ishiguro K. *An Artist of the Floating World*. London: Faber & Faber, 2001. 208 p.
3. Ishiguro K. *The Remains of the Day*. London: Faber & Faber, 2009. 272 p.
4. Chatman S. *Story and Discourse*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 2019. 288 p.
5. Berberich C. *The Image of the English Gentleman in Twentieth-Century Literature*. London: Routledge, 2016. 218 p.

Бернар Г., Курило С. Мова Кадзуо Ішігуро у романах «Митець хиткого світу» та «Залишок дня»

Анотація. Британський письменник японського походження Кадзуо Ішігуро відомий тим, що у своїх творах презентує гібридні культурні ідентичності, що яскраво проявляється у його романах «Митець хиткого світу» та «Залишок дня». З огляду на нещодавно отриману Нобелівську премію у галузі літератури, вивчення японського контексту його творів, вербалізованого у його мові, є актуальним і релевантним для нашого дослідження. Це дослідження демонструє незмінну важливість того, як японське походження Ішігуро впливає на його британські романи. Стаття присвячена дослідженню своєрідної ішігурської мови, використаної у цих романах. Об'єктом нашої статті є мова Кадзуо Ішігуро, сформована його біографією та приналежністю до обох культур – японської та британської. Дослідження окреслює домінуючі лінгвістичні особливості ішігурської мови – символи, метафори, алюзії та специфічну лексику – тісно пов'язані з культурним та історичним контекстами цих романів. Обидва романи порівнюються з точки зору вищезгаданих мовних засобів. Ключовими символами є будинок (з усіма його елементами та характеристиками), міст, дорога, листи та картини. Серед повторюваних метафор – дворецький і художник, які уособлюють людей, відданих служінню та обов'язку, а не особистій самореалізації, що є основною японською цінністю. Значну увагу також приділено історичним (нацисти, Гітлер, Друга світова війна, Холодна війна, а також такі товариства, як Товариство Чорного Дракона і Товариство Цвітіння Вишні) та літературним (Вільям Шекспір і Шерлок Холмс) алюзіям, які використовує автор. Використання алюзій посилює елегантну тональність обох романів і залишає невизначеність навколо їхніх протагоністів. У статті також визначено різну лексику, яку використовують головні герої обох романів. Виокремлено та проаналізовано такі центральні поняття, як гідність, служіння та обов'язок (характерні для обох романів і цінні для обох персонажів).

Ключові слова: гібридна культурна ідентичність, ішігурська мова, культурний та історичний контексти, домінуючі лінгвістичні риси, символи, метафори, алюзії, центральні концепти.

*Бибик С. П.,**доктор філологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу стилістики,
культури мови та соціолінгвістики
Інституту української мови НАН України**Мамич М. В.,**доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Одеська юридична академія»*

УКРАЇНСЬКА МЕДІАСФЕРА ПІД ТИСКОМ ЛАТИНИЦІ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. Статтю присвячено проблемі модифікації графічно-орфографічних норм української літературної мови, що знаходяться під тиском латинізації, зокрема англоварваризації мови. Зауважено про засвідчені в узусі, але не до кінця кодифіковані у правописі та правописних довідниках правила уживання іншомовних запозичень.

На матеріалі форумів «Перехід на латиницю» або «Змішування латиниці й кирилиці» проаналізовано дописи учасників дискусій. Відзначено, що молодь рішуче обстоює збереження кирилиці як основного і провідного способу графічної трансляції будь-якої інформації. Провідні асоціативно-семантичні кореляції подібних тверджень «кирилиця – наша», «кирилиця – українська», «кирилиця – слов'янське надбання», «кирилиця – скарб», «кирилиця – ідентичність». Крім емоційно-оцінних і загальних тверджень праісторичності кириличної української культури, дискусанти зауважують, що спільність з російською мовою графічної традиції має велике значення для порозуміння народів, для вивчення спорідненої мови.

Щодо обговорення графічно-орфографічних норм сучасної української літературної мови виокремлено кілька напрямів дискусій. Зокрема про написання запозичень: із дефісом (деяких мовців не влаштовує норма написання іншомовного складника в такий спосіб: IP-адреса); про доцільність чи недоцільність перекладу чи транслітерації запозичення, що є частовживаним в українській мовній практиці (варіант ай-пі (айпі) адреса /айпі-адреса); про написання назв торгових марок без лапок чи у лапках / у комбінації українських і англомовних відповідників загальних і власних назв (варіанти дистрибут Fedora, дистрибут «Fedora», дистрибут Федора).

Узагальнено основні твердження учасників форумів із висловлених проблем: а) краще зберігати в українськомовних текстах англомовні варіанти, тобто в оригінальному написанні торгових марок; б) прагнути до офіційного затвердження українськомовних відповідників латинізованих назв.

У висновках відзначено соціолінгвістичні та лінгвокультурологічні причини тиску латинізації в українськомовній практиці.

Ключові слова: графіка, графічна норма, орфографічна норма, латинізація, латиниця, кирилиця, модіасфера, професійна сфера.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси, цифровізація комунікації, прискорені інформаційні потоки – це потужні

чинники появи в медійній сфері такого загрозливого для норми сучасної української літературної мови явища, як варваризація, гібридизація письма. Їх проявом є латинізація медіатекстів. Очевидною є модифікація сучасної графічно-орфографічної норми, а у перспективі вона спричинює зміни і в граматичній нормі (відмінювання транслітів, наприклад). Щонайменше «Словник новітніх англійців» 2022 р. видання, підготовлений авторським колективом співробітників Інституту мовознавства НАН України (Укл. Лесь Белей, Аліна Гончаренко, Марина Ківу, Ірина Олександрук) [1], засвідчує виокремлення гнізда актуальної лексики в латиниці. І це слова (12 сторінок словника англомовні абрєвіатури), без яких здебільшого ми не можемо уявити комунікацію у сферах комп'ютерних технологій, дизайну, музики, моди, торгівлі, кулінарії, спорту, у банківсько-економічній галузі, навіть в освіті тощо.

Актуальність запропонованого дослідження зумовлена потребою визначення соціолінгвальних та лінгвокультурологічних чинників породження та поширення латинізації української медійної мови.

Аналіз досліджень. В українському мовознавстві аспекти становлення і зміни графічно-орфографічних норм вивчали з різних підходів.

По-перше, в контексті порушень і динаміки графічно-орфографічних норм. Зауважимо, що мовознавці неоднотайні щодо поняттєвого наповнення базових термінів «графіка», «графема», «параграфема». Нагадаємо, що під графемою літерною чи нелітерною розуміють «... літери, розділові знаки та апостроф, різноманітні прийоми скорочення слів, використання пробілів між словами, великих літер, відступів, різноманітних підкреслень та виділень у друкованому тексті, знак наголосу, знаки фонетичної транскрипції» [2, с. 111]. Деякі дослідники виділяють параграфєми, відносячи до них нелітерні графєми також, тобто – усі невербальні текстові знаки, одиниці (цифри, символи, графіки, схеми, фотографії, таблиці, знаки пунктуації у вузькому розумінні) [3, с. 24]. Динамічна структура сучасного медійного тексту зумовила значну увагу до змістового наповнення параграфєм, належного вивчення їх текстотвірних і стилістичних функцій у текстах лінійного та змішаного, перерваного форматів.

Отже, поняття «графіка» в лінгвістичному значенні значно ускладнилося за останні три десятиріччя. Зауважимо, що не

будь-яка зміна в графіці зумовлена цифровізацією комунікації. Йдеться не про графічну неоднорідність тексту, зокрема художнього, де видільна функція великої літери, наприклад, має стилістичний і структурно-композиційний ефект [4; 5]; не про функції графонів – навмисного перекручування орфографічної норми, що відбиває індивідуальні або діалектні відхилення від фонетичної норми; засоби експресивізації тексту [6], увага до яких підтверджує можливість виокремлення ще однієї галузі мовознавства – графічної лінгвістики [3]. Йдеться про «узаконення» статусу іншомовних графічних засобів у практиці національного внутрішнього спілкування.

По-друге, в контексті англоварваризації медіасфер української книжної культури. Зокрема відомі дослідження Б.М. Ажнюка [7], І.Д. Фаріон [8], М.І. Навальної [9] та ін. Авторитетний дослідник мови ЗМІ, О.А. Стишов давно зафіксував таке твердження: «На жаль, в останнє десятиріччя намітилася ще одна негативна тенденція – посилення варваризації. Особливо непокоїть зловживання (а в деяких ЗМІ та новітньому, зокрема постмодерному, красному письменстві й засилля) переважно в писемних текстах – газетах, журналах, в Інтернеті, художніх творах – варваризмами в чужомовній графічній передачі: Windows, «Microsoft», Apple iPad, web та ін. Це засвідчено і в збільшенні кількості нових іншомовних літерних і звукових аббревіатур та утворень від них, серед яких переважають англіцизми, що подаються в текстах латинкою і вимовляються за англійським зразком: PR, SMS, KFOR, JPEG, Dhi ‘даунхіл’ тощо» [10, с. 412].

По-третє, щодо змін у комунікативно-прагматичних засадах сучасного писемного та усного спілкування в офіційних і приватній сферах української культури повсякдення. Нагадуємо про сталість питання транслітерації українськомовних текстів [11], змін у нормах міжнародного етикету та медіасфері, зокрема в цифрову епоху [12; 13].

Цей напрям вивчення графічно-орфографічної модифікації української літературної мови засвідчує імплементацію української культури, політики, економіки у світове співтовариство, напрям розуміння, сприймання та ідентифікації українського в міжнародному співробітництві (як-от у сферах картографування, телекомунікації, оформлення власних назв, передавання українських бібліографічних джерел графічними засобами іншої мови, стандартизації у сфері документообігу, науково-технічних джерел, проведенні міжнародних досліджень у галузі мовознавства). У цілому англоварваризація впливає на лінгвокультурологічні принципи організації медіасфери, адже транслює значні зміни у вербаліці інформаційного українського медійного контенту [13; 14].

Мета статті – простежити в коментарних мінітекстах інтернет-мережі оцінки процесу латинізації української літературної мови загалом та конкретних практик спілкування зокрема, виділивши його соціолінгвістичні та лінгвокультурологічні чинники.

Виклад основного матеріалу. Графічно-орфографічна норма української літературної мови нині піддається гібридизації, яку спричинює транскультурність комунікації, її цифровізація та зміни в загальному мовно-культурному рівні сучасних мовців, які вільно володіють європейською мовою чи мовами. Відповідно не лише власне журналісти, професіонали тих чи інших сфер, але й пересічні мовці, помічаючи певні неузгодження між графічно-орфографічними нормами української

та латинізованих мов, активізують обговорення новітніх проблем книжної практики.

Українськомовна медіасфера має такий активний комунікативний сегмент, як блоги, форуми, де дискусанти спроможні у невимушеній формі висловити своє ставлення до певних питань. Так, за нашими спостереженнями, слідом за мовознавцями, які б'ють тривогу щодо англоварваризації української мови, формується прошарок населення, якого цікавить проблема «Перехід на латиницю» (<https://dou.ua/forums/topic/41549/>) або «Змішування латиниці й кирилиці» (<https://r2u.org.ua/forum/viewtopic.php?t=1053>).

За нашими спостереженнями, мовці, а це молодь, рішуче обстоюють збереження кирилиці як основного і провідного способу графічної трансляції будь-якої інформації. Це експресивні стверджувальні висловлення на кшталт: «Рішуче проти. Кирилиця була спеціально створена для слов'янських мов, і вона чудово передає українську фонетику з мінімумом збочень типу гачеків. Створена в часи, коли на московських болотах квакали жаби, тому імперіалізмом тут не пахне. Чим би люди не маялись, аби не впроваджували реально конструктивні зміни. Прапор ще переверніть. Одрозу як заживемо!» (Yury Gavrilenko, 07.01.2023), «А кирилиця – споконвічно наша, і такою має залишитись, хіба що закріпити і не змінювати офіційні правила транслітерації латиницею, як це зробили інші розвинені країни з власною багатою культурою» (Serhii Tyshchenko, 07.01.2023), «Викинути тисячу років культурного скарбу, щоби що? Кирилиця частина нашого етносу» (Олексій Хількевич, 07.01.2023), «Перехід на латиницю – крок знищення історичної культури та ідентичності слов'янського народу» (Georgiy Kolosnitskiy, 14.11.2023) і под. Провідні асоціативно-семантичні кореляції подібних тверджень «кирилиця – наша», «кирилиця – українська», «кирилиця – слов'янське надбання», «кирилиця – скарб», «кирилиця – ідентичність».

Крім емоційно-оцінних і загальних стверджень праісторичності кириличної української культури, дискусанти зауважують, що спільність з російською мовою графічної традиції має велике значення для порозуміння народів, для вивчення спорідненої мови, пор.: «1. Русня і так не розуміє українську. 2. Російськомовні українці тоді точно не перейдуть на українську» (Danylo Yako, 09.01.2023). Більшість не є прибічниками позиції «не так, як у русні».

Частина учасників форуму «Перехід на латиницю» є прибічниками вдосконалення транслітерації, частина мовців бачить проблему у практичній площині трансформації комп'ютерного набору тексту, роботи, комбінації клавіш, обговорюють питання зближення через латинізацію української мови з європейськими культурами, релігіями, ще інші висловлюють побажання вивчити мову, а не втручатися у споконвічний плін її графічної норми тощо.

Учасники форуму «Змішування латиниці й кирилиці» виявляють більшу конкретність щодо обговорення графічно-орфографічних норм сучасної української літературної мови. Зокрема йдеться про написання запозичень:

1) З дефісом. Деяких мовців не влаштовує норма написання іншомовного складника в такий спосіб: IP-адреса, Linux-дистрибутив, Windows-сумісний тощо. Як покоління мовців, які вільно читають англомовні тексти, воно вважає, що, по-перше, «кепсько виглядає» якесь Pepsi-бренд, бізнес-план, PR-акції, а по-друге, зауважують, що в англійській мові такі речі,

як правило, пишуть окремо. «Звідки взялась така норма? І чи доцільно таке використовувати?» – узагальнювальні питання дописувача.

2) Про доцільність чи недоцільність перекладу чи транслітерації запозичення, що є частовживаним в українській мовній практиці.

Учасники дискусії припускаються думки, що варто таки утворювати українізовані і графічно, і граматично форми на зразок «"сумісний з віндовсом" чи "віндовсосумісний", "дистрибутив лінукса", ай-пі (айпі) адреса /айпі-адреса» (повідомлення від 01.10.2010). Утім, це питання лишається дискусійним, пор. таке міркування: «У нас сайт технічний. І коли пишуть таке, як Linux, IP, Kernel, то всі чудово розуміють про що йдеться. Писати якісь АйПі – незручно, навіть дивакувато. Це стосується багатьох технологій, вони розвиваються набагато швидше за українську мову, а вживання новотворів залишається в колі двох-трьох осіб, яким це сподобалось, якщо пощастить, то хтось з перекладачів засуне в переклад якоїсь програми і всі вилупивши очі на екрани будуть питатись, звідки взявся такий термін. І, як на мене, краще хай пишуть англійською, особливо аббревіатури, ніж калькованою, але рідною. Саме тому я б віддав перевагу адресі IP, як в англійській».

Щодо всього іншого, то розробники назви програм категорично забороняють перекладати. І це не лише в українській мові таке» (повідомлення від 26.06.2009).

3) Про написання без лапок чи у лапках / у комбінації українських і англійських відповідників загальних і власних назв. Один із учасників дискусії наводить, зокрема, приклад «дистрибут Fedora» та можливі варіанти: дистрибут «Fedora», дистрибут Федора. Коментар автора такий: «... звичайно в розмовній мові будуть казати «я працюю з Федорою» і це нормально – розмовна мова завжди надає перевагу зручності над правильністю / офіційністю» (повідомлення від 26.06.2009).

Обговорюючи зазначені проблеми, учасники форуму висловлюють такі протилежні твердження:

а) краще зберігати в українськомовних текстах англійські варіанти, тобто в оригінальному написанні торгових марок. На користь останнього твердження дописувач зауважує, що транслітерація може ускладнити сприймання слова-оригіналу («Ну ж виникають усілякі нюанси на штиб: блювота – blue water» (повідомлення від 25.05.2009)) або ж спричинити порушення граматичних норм української мови, пор. міркування: «... а спробуйте транслітерувати французькі назви, багатьом напевне подобається вино «Бордаукс»... Тепер спробуємо транскрипцію: про аббревіатури вже я згадував вище, а ще є багатослівні назви, наприклад ось такий продукт «John the Ripper», що з ним робити «Джон зі Ріпер», «Джон зі Ріпер» (бо це власна назва тепер), «Джон Ріпер» (бо в нас нема артикльв)?» (повідомлення від 29.05.2009);

б) прагнути до офіційного затвердження українськомовних відповідників латинізованих назв. Зокрема обговорюється як приклад назва торгової марки Blue water. Один із дописувачів пропонує: «... буде «Блу вотор». Викликає непотрібні асоціації? Це проблема виробника. Прецедентів вже було чимало у світі, і розв'язували їх саме виробники, а не споживачі. З торговими марками, можливо, дещо складніше, але принцип повинен бути той самий. Цілковито природною є тенденція до українізування: Федорою, Фольксвагеном, Кока-Колою тощо» (повідомлення від 27.05.2009).

Висновки. Отже, хоч і стислий огляд двох форумів, дописувачі яких обговорюють нагальні питання транслітерації чи перекладу, питання адаптації іноземних запозичень в українській мові, але міркування пересічних мовців збігаються з тими самими питаннями, що їх обговорюють мовознавці. Численні професійні осередки, що оновилися в Україні за останні 20–30 років, виробляють фахові варіанти українського літературного слововживання, пов'язані з вибором: збереження латинськомовного написання термінів, понять тощо, транслітерація англоваріантів, граматична адаптація таких слів чи засвоєння їх з такими морфологічними ознаками, як вони приходять у кириличну флексивну мову. З-поміж лінгвокультурологічних чинників латинськомовного тиску на графічно-орфографічні норми української літературної мови зазначаємо стан мовної культури професіоналів, користувачів української мови, які вільно володіють і європейськими мовами, зокрема англійською. Варто зауважити, що на тлі відстоювання кириличної графіки як національної культурної традиції, українськомовні дописувачі форумів з обговорення питань змішування кирилиці та латиниці розділяються як прибічники збереження англізмів-професіоналізмів, англізмів-назв торгових марок і под., і як прихильники транслітерації з офіційним оформленням таких відповідників, які мають побутувати в офіційній українській практиці.

Отже, означені питання графічно-орфографічної модифікації української літературної мови потребують постійного моніторингу, що сприятиме формуванню сталої позиції щодо адаптації запозичень у наш час і в подальшому.

Література:

1. Белей Л. та ін. Словник новітніх англізмів. Київ : Наукова думка, 2022. 320 с.
2. Півторак Г.П. Графіка. Українська мова: енциклопедія. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 111–112.
3. Білецька О.В. Становлення графічної лінгвістики як комплексної науки: аналітичний огляд. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*, 2013. XIX, С. 18–28.
4. Кондратенко Н.В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 328 с.
5. Бибік С.П. Графічна неоднорідність прозового тексту: структурно-композиційний і стилістичний прийом (на матеріалі роману Марії Магіос «Солодка Даруся»). *Лінгвостилістичні студії*, 2015, 2, С. 7–15.
6. Білецька О.В. Графон як засіб вираження вимовних типів у постмодерністському художньому тексті. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство)*, 2014, 2, С. 10–17.
7. Ажнюк Б.М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації. *Мовознавство*, 2001, 3, С. 48.
8. Фаріон І. Англійський наступ в українській дійсності. *Сучасність*, 2000, 3, С. 150–156.
9. Навальна М.І. Варваризми в мові сучасної української періодики. *Психолінгвістика*, 2012, 9, С. 217–225.
10. Стишов О.А. Тенденції розвитку лексики сучасної української мови (на матеріалі мови мас-медіа). *Вісник Запорізького національного університету*, 2012, 1, С. 407–415.
11. Белей Л. Проблеми передавання запозичень з англійської засобами української мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2021, Вип. 44, том 1, С. 115–120.
12. Андрійченко Ж., Близнюк Т., Майстренко О. Digital етикет та комунікації: тенденції та вимоги сьогодення. *Економіка і суспільство*, 2021, № 34, С. 3–7.

13. Сизонов Д.Ю. (2021). Медійна комунікація в умовах Digital Age. *Psycholinguistics in a Modern World – 2021. Proceedings of the 16th International Scientific and Practical Conference (Pereiaslav, Ukraine, December 16-17, 2021)*, 2021, С. 269–273.
14. Мамич М.В. Вербальний контент і лінгвокультурологічне наповнення тексту. *Українська мова*, 2021, № 2 (78), С. 18–33.

Bybyk S., Mamych M. The Ukrainian mediasphere under the pressure of Latin: sociolinguistic and linguocultural aspects

Summary. The article is devoted to the problem of modification of the graphic and orthographic norms of the Ukrainian literary language, which occur under the pressure of Latinization, in particular the Anglo-barbarization of the language. It was noted about the rules for the use of foreign loanwords attested in the usus, but not fully codified in spelling and spelling guides.

On the material of the forums "Transition to Latin" or "Mixing Latin and Cyrillic", the posts of the discussion participants were analyzed. It was noted that young people strongly advocate the preservation of the Cyrillic alphabet as the main and leading method of graphical transmission of any information. The leading associative-semantic correlations of such statements are "Cyrillic – ours", "Cyrillic – Ukrainian", "Cyrillic – Slavic heritage", "Cyrillic – treasure", "Cyrillic – identity". In addition to emotional and evaluative and general assertions of the prehistoric nature of Cyrillic Ukrainian culture, the discussants note that the commonality with

the Russian language of the graphic tradition is of great importance for the understanding of peoples, for the study of a related language.

Regarding the discussion of the graphic and orthographic norms of the modern Ukrainian literary language, several areas of discussion have been identified. In particular, about writing loanwords: with a hyphen (some speakers are not satisfied with the norm of writing a foreign language component in the following way: IP-address); about the expediency or impracticality of translation or transliteration of borrowings, which are frequently used in Ukrainian language practice (option ай-пі (айпі) адреса /айпі-адреса); about writing the names of trademarks without quotes or in quotes / in a combination of Ukrainian and English equivalents of common and proper names (options дистрибут Fedora, дистрибут «Fedora», дистрибут Федора).

The main statements of forum participants regarding the expressed problems are summarized: a) it is better to preserve English-language versions in Ukrainian-language texts, that is, in the original spelling of trademarks; b) strive for the official approval of the Ukrainian equivalents of Latinized names.

In the conclusions, the sociolinguistic and linguocultural reasons for the pressure of Latinization in the Ukrainian-language practice are noted.

Key words: graphics, graphic norm, orthographic norm, romanization, Latin, Cyrillic, modiosphere, professional sphere.

*Біскуб І. П.,
докторка філологічних наук,
професорка кафедри прикладної лінгвістики факультету іноземної філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

*Михальчук Б. О.,
магістр філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ ПОЗИТИВНОЇ ВВІЧЛИВОСТІ В ДИПЛОМАТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛАХ ПРОМОВ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ООН АНТОНІУ ГУТЕРРЕША)

Анотація. У статті досліджено мовні засоби реалізації стратегій позитивної ввічливості в дипломатичному дискурсі на прикладі промов Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерреша. Метою роботи є визначення ключових лінгвістичних прийомів та структур, що використовуються для досягнення ефективної комунікації в межах дипломатичних переговорів і офіційних заяв.

Дослідження базується на аналізі текстів виступів Антоніу Гутерреша, в яких були виокремлені та класифіковані засоби вираження позитивної ввічливості, такі як визнання заслуг партнерів, акценти на спільні інтереси, вираження вдячності та підтримки. Встановлено, що А. Гутерреш активно використовує техніки позитивної ввічливості, зокрема, стратегії уникнення конфронтації, демонстрації емпатії, підтримки і зміцнення міжособистісних стосунків.

Аналіз проведений у контексті теорій мовної ввічливості, зокрема теорії позитивної та негативної ввічливості П. Брауна та С. Левінсона. Особлива увага приділяється розгляду специфічних мовних засобів, таких як використання метафор, епітетів та інклюзивних займенників, що сприяють побудові довірливих та позитивно забарвлених комунікацій.

Результати дослідження демонструють, що позитивна ввічливість є важливим інструментом у дипломатичному дискурсі, спрямованим на зниження напруженості та сприяння співпраці між державами. Промови Антоніу Гутерреша показують, що використання стратегій позитивної ввічливості дає змогу не лише досягти конструктивного діалогу, але й зміцнити міжнародні зв'язки та підвищити ефективність комунікації в умовах глобальних викликів. Використання похвали, вираження солідарності, форми ввічливості, прояв турботи сприяють ефективному дипломатичному спілкуванню та створюють позитивний імідж співрозмовника.

Ключові слова: позитивна ввічливість, дипломатичний дискурс, Антоніу Гутерреш, міжособистісна комунікація, міжнародна дипломатія, комунікативні стратегії.

Постановка проблеми. В умовах сучасної міжнародної політики та глобалізації дипломатичний дискурс стає ключовим інструментом для вирішення міжнародних конфліктів, зміцнення співпраці між державами та досягнення консенсусу з різних глобальних питань. У часі відкритої війни росії проти

України розуміння визначальної ролі мовних засобів у міжнародній дипломатії стає життєво необхідним механізмом ведення української зовнішньої політики. Одним із важливих аспектів дипломатичної комунікації є використання мовних засобів, що сприяють побудові довірливих відносин між дипломатичними установами та їх представниками, а також підтримці позитивного іміджу державних лідерів й організацій. Особливу роль у цьому відіграють стратегії позитивної ввічливості, які, навіть в умовах війни, допомагають уникнути конфронтації, знизити рівень напруги та сприяти конструктивному діалогу.

Попри виняткову важливість ввічливості в дипломатичному дискурсі, у сучасному мовознавстві й досі залишаються недостатньо дослідженими специфічні мовні засоби, за допомогою яких реалізуються стратегії позитивної ввічливості, особливо з позиції світових лідерів та керівників міжнародних дипломатичних установ найвищого рангу. Зокрема, **актуальним** є вивчення того, як провідні міжнародні лідери, такі як Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш, використовують ці стратегії у своїх промовах. Промови Гутерреша, які вирізняються високим рівнем комунікативної компетентності та чіткою спрямованістю на досягнення міжнародного порозуміння, є цінним джерелом для аналізу таких стратегій.

Основною проблемою, яка постає перед дослідниками, є необхідність виявлення та систематизації лінгвістичних засобів, що сприяють реалізації позитивної ввічливості в дипломатичному дискурсі. Це включає визначення мовних структур, таких як інклюзивні займенники, компліменти, акценти на спільних інтересах та інших виражальних засобів, які сприяють зміцненню міжособистісних та міждержавних відносин. Важливим також є з'ясування, яким чином такі засоби впливають на ефективність комунікації та якість дипломатичних відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Активне вивчення феномену ввічливості розпочалося ще у другій половині ХХ століття. Результати тих досліджень стали певним фундаментом для сучасних лінгвістичних розвідок. Важливим внеском у вивчення категорії ввічливості у мовленні стали праці таких науковців, як: «Logic and Conversation» П. Г. Грайса [1], «The Logic of Politeness, or, Minding Your P's and Q's» Р. Лакоффа [2], «Principles of pragmatics» Дж. Ліча [3], «Politeness: Some Universals in Language Usage» П. Бра-

уна та С. Левінсона [4]. Серед сучасних зарубіжних науковців можна виокремити Т. А. Ван Дейка «Strategies of Discourse Comprehension» [5], Б. Фрейзера «Perspectives on Politeness» [6], Р. Воттса «Politeness» [7] та ін. В українському мовознавстві важливими є праці А. Белової [8], С. Богатирьової [9], Н. Кащипин та О. Іващипин [10], І. Мельник [11], Т. Почепецької [12], Г. Сарміні [13] та ін. Роботи цих дослідників відіграють важливу роль у розвитку теорії ввічливості та прагмалінгвістики в цілому.

Однією з ґрунтовних праць в цій сфері стала монографія П. Браун і С. Левінсона «Politeness: Some Universals in Language Usage» у 1987 році, у якій науковці досліджували ввічливість, направлену на зближення комунікаторів, що виражала повагу до адресата [4].

Однак серед наукових праць й досі бракує досліджень, які б детально аналізували ці аспекти в контексті конкретних політичних діячів і їхніх виступів. Таким чином, постає питання аналізу дипломатичного дискурсу з урахуванням стратегій позитивної ввічливості та необхідності розширення знань про ефективні комунікативні техніки, що використовуються у сучасній міжнародній дипломатії.

Мета статті – здійснити комплексний аналіз мовних засобів реалізації позитивної ввічливості та проаналізувати мовленнєві репрезентації дипломатичної комунікації у промовах Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерреша.

Виклад основного матеріалу. Дипломатичний дискурс відіграє важливу роль у сучасних міжнародних відносинах та політичних подіях. Він являє собою спеціалізовану форму комунікації, яка використовується дипломатами та державними діячами для обміну інформацією, переговорів та вирішення конфліктів між країнами.

У сучасній лінгвістиці існують різні підходи до визначення терміну «дискурс», які не суперечать один одному, а навпаки, доповнюють, дозволяючи найповніше розкрити сутність дискурсу з позицій різних наук. Комунікативно-філософський підхід обумовлює узагальнений погляд на лінгвопрагматичне розуміння дискурсу як «типу соціальної практики» або «форми соціальної взаємодії, що регулюється цінностями, соціальними нормами та умовностями» [14, с. 75]. З точки зору соціолінгвістики, виділяють два основні типи дискурсу – персональний і інституційний. У першому випадку мовець виступає як індивід, виражаючи багатство свого внутрішнього світу, а в другому – як представник певної соціальної інституції. До інституційного типу дискурсу належить і дипломатичний дискурс, який характеризує комунікацію на міжнародному рівні [15].

В Оксфордському словнику англійської мови дипломатія визначається як «управління міжнародними відносинами шляхом переговорів; сукупність методів, що використовуються посланцями і послами для забезпечення переговорного процесу; діяльність або мистецтво дипломата» [16]. Е. Сатоу додає, що дипломатія – це «застосування розуму і такту для розвитку офіційних відносин між урядами незалежних держав» [17, с. 36]. Таким чином, дипломатія тісно пов'язана із зовнішньою політикою і є одним з найбільш ефективних інструментів її реалізації. Зазвичай під терміном «дипломатія» розуміють мистецтво ведення переговорів для уникнення або врегулювання конфліктів, пошуку компромісів і взаємоприйнятних рішень, а також розширення і поглиблення міжнародного співробітництва [18].

Основними елементами дипломатичного дискурсу є вербальна та невербальна комунікації. Вербальна комунікація включає формальні та неформальні переговори, промови, заяви та інші форми вербального вираження. Важливою складовою вербальної комунікації є вибір лексики та стилістичних засобів, що мають відображати офіційність та нейтральність. Невербальна комунікація – це жести, міміка, рухи та інші засоби, що доповнюють вербальне спілкування та часто мають не менш важливе значення, бо можуть підсилювати або, навпаки, пом'якшувати вербальні повідомлення.

Важливими концептами у дипломатичному дискурсі є імпліцитність та експліцитність. Ці поняття розкривають способи передачі змісту, маніпуляції інформацією та впливу на сприйняття адресатами.

Мовна імпліцитність – це багатовимірне і складне явище, що охоплює різні аспекти лінгвістики [19]. На думку Л. Безуглої, імпліцитність є властивістю мовних і мовленнєвих одиниць, які містять приховані або непрямі виражені смисли. Таким чином, імпліцитний смисл передається не буквально, а приховано або опосередковано, використовуючи мовленнєві одиниці з денотативним значенням, яке не відповідає повністю змісту [18, с. 22]. Г. І. Приходько відзначає, що наявність різноманітних трактувань поняття імпліцитності свідчить про те, що багато аспектів цього явища залишаються недостатньо дослідженими і до кінця не зрозумілими.

У монографії «Засоби вираження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі: лінгвопрагматичний аспект» Г. Приходько та М. Добровольська [19] зазначають, що у лінгвістиці поняття «імпліцитність» має як широке, так і вузьке трактування. У широкому сенсі, імпліцитність відображає складну взаємодію лінгвальних і екстралінгвальних елементів, тобто об'єднує сумарний зміст експліцитного значення висловлювання і значущий фон мовлення. Така імпліцитність передбачає приховане або непрямі виражене значення, яке пов'язане з текстом або висловлюванням і проявляється як супровідний компонент процесу мисленнєво-мовленнєвої діяльності. У вузькому значенні, імпліцитність включає різні скорочення в синтаксисі, а також імплікації, які є частиною семантики висловлювань. Синтаксична і лексична імпліцитність мають достатньо чітко виражені імпліцитні значення, що не потребують серйозного когнітивного напруження для їх розуміння [19, с. 116].

В дипломатії імпліцитні повідомлення часто використовуються для делікатного вираження позицій або уникнення конфронтації, тобто для пом'якшення критичних висловлювань або конфліктних питань. Наприклад, фраза «*discussion of human rights*» «*обговорення питання прав людини*» може приховувати глибоку критику політики іншої країни, не виражену прямо. Зміст висловлювання може бути зрозумілим лише в контексті конкретних ситуацій або попередніх подій. Приміром, згадка про «*historical precedents*» «*історичні прецеденти*» в обговоренні територіальних суперечок може імпліцитно натякати на історичні права певної країни. Імпліцитними можуть бути також багатозначні фрази, що тлумачаться по-різному – залежно від ситуації. Наприклад, висловлювання «*we will monitor the development of events*» «*ми будемо спостерігати за розвитком подій*» може означати як нейтральну позицію, так і готовність до втручання [19, с. 151].

Експліцитність у науковій літературі трактується як чітке і явне вираження думок і позицій. У дипломатичному дис-

курсі експліцитні повідомлення використовуються для чіткої передачі намірів і позицій, уникнення двозначностей. Ключовими моментами експліцитності є чітке вираження позиції, коли офіційна заява або вимога є абсолютно зрозумілою («*We demand an immediate cessation of hostilities*») «*Ми вимагаємо негайного припинення військових дій*»); документування і протокольні заяви: у міжнародних угодах часто використовуються чіткі формулювання, що не залишають місця для подвійних трактувань; дипломатичні ноти і комюніке – наприклад, «нота протесту» може містити чіткий перелік претензій до іншої сторони; публічні виступи офіційних осіб, де прямо висловлюються позиції або наміри.

Імпліцитність і експліцитність у дипломатичному дискурсі часто переплітаються і доповнюють одна одну. Наприклад, чітко виражена позиція (експліцитність) може супроводжуватися натяками на подальші кроки або приховані наміри (імпліцитність). Такі комбінації дозволяють дипломатам досягати своїх цілей, маніпулюючи контекстом та його сприйняттям [19, с. 55]. Наприклад, під час міжнародних криз у випадку введення санкцій експліцитно заявляються причини санкцій, тоді як імпліцитно натякається на бажання змін у політиці певної країни. Або, коли під час переговорів про мирні угоди імпліцитно зрозуміло, що одна сторона конфлікту готова до компромісів, хоча не висловлюється про це відкрито. В офіційних заявах також часто прямо вказується, що угода укладена в інтересах миру і стабільності (експліцитність), але справжні інтереси можуть залишатися прихованими (імпліцитність). Таким чином розуміння імпліцитності та експліцитності є ключовим для аналізу дипломатичного дискурсу і вивчення мовних засобів, за допомогою яких публічні люди комунікують з адресатами і досягають своїх цілей на міжнародній арені.

Не менш важливими у дипломатичному дискурсі є стратегії ввічливості, що зберігають гідність, захищати національні інтереси та забезпечувати співробітництво. Науковці П. Браун та С. Левінсон позитивну ввічливість називають «корекцією, що спрямована на позитивне обличчя адресата, прагнення, аби усі його потреби були виконаними та <...> вважалися бажаними. Корекція полягає в тому, що це прагнення частково задовольняється завдяки висловленню того, що чийсь власні потреби (або деякі з них) якоюсь мірою подібні потребам адресата» [4]. Відповідно до цього трактування, позитивна ввічливість у дипломатичному дискурсі передбачає різні стратегії, основними з яких є: похвала та підкреслення досягнень адресата; вираження солідарності; використання форм ввічливості; прояв турботи та уваги до потреб інших; використання метафор та епітетів для створення позитивного образу тощо.

Антонію Гутерреш, як Генеральний секретар ООН, активно використовує різноманітні мовні засоби для реалізації стратегій позитивної ввічливості. Ми проаналізували його промови стосовно ситуації в Україні, що склалася від початку повномасштабного вторгнення росії, тобто за останні три роки. Це дозволило виявити ключові мовні засоби, якими послуговується Генсек ООН, та визначити їх роль у дипломатичному спілкуванні.

Так, у своїх промовах Антонію Гутерреш часто використовує похвалу для вираження поваги до України. Під час виступу на засіданні Ради безпеки ООН щодо ситуації в Україні у 2022 році [20], він послуговується **вираженням поваги та шанобливого звернення до адресата**: Гутерреш починає

промову, висловлюючи подяку словами «*Thank you very much*» «*Дуже дякую*» та шанобливо звертається до президента «*Mr. President*» «*Пане Президенте*». Це демонструє ввічливість і визнає авторитет і важливість аудиторії. У цій же промові Антонію Гутерреш **визнає обізнаність аудиторії**: він визнає, що аудиторія вже знайома зі змістом, який він бажає ще раз підтвердити, заявляючи: «... *it would not make any sense to bother you reading again the same text that I am sure you are all aware of*» «... *не має сенсу турбувати вас, читаючи той самий текст, який, я впевнений, ви всі знаєте*». Це демонструє увагу до часу та інтелекту аудиторії, покращуючи взаєморозуміння дипломата з адресатом.

Всередині виступу Гутерреш, звертаючись до адресата, **визнає свої помилки**: «*I was wrong*» «*Я був неправий*», щодо недовіри у минулому (напередодні повномасштабної війни) чуткам про наближення конфлікту. Таке визнання підвищує авторитет Генсека, оскільки демонструє готовність вчитися на минулому досвіді. Завершує свою промову Антонію Гутерреш закликом до миру, він ніби звертається до очільника Кремля зупинити напад російських військ на Україну: «*Give peace a chance*» «*Дайте миру шанс*», що показує адресату емоційний настрій і співчуття та турботу про благополуччя тих, хто постраждав від військового конфлікту, ще більше посилюючи стратегію позитивної ввічливості мовця.

Загалом у цьому виступі Гутерреш поєднує вираження подяки, шанобливе звернення, увагу до обізнаності аудиторії, прохання дозволу, смирення та щирі заклики до миру.

У вступному слові Генерального секретаря на зустрічі з масмедіа щодо ситуації в Україні [21] Антонію Гутерреш **використовує формальний, офіційний тон мовлення**, який характеризується високою ввічливістю. Він вживає такі вислови, як: «*Let me be clear*», «*I am deeply troubled*», «*I am especially concerned*», «*It is also a death blow*», «*I urge all*», «*I repeat what I have said several times*» («*Дозвольте мені бути відвертим*», «*Я глибоко стурбований*», «*Я особливо стурбований*», «*Це також смертельний удар*», «*Я закликаю всіх*», «*Я повторюю те, що я вже говорив кілька разів*»), що підсилює його авторитет і вплив. **Послугується різноманітними словами та фразами**, щоб підсилити свої твердження та емоційне забарвлення промови. Наприклад, «*deeply troubled*», «*violation of territorial integrity*», «*death blow*», «*dangerous situation*», «*scourge of war*» («*глибока криза*», «*порушення територіальної цілісності*», «*смертельний удар*», «*небезпечна ситуація*», «*лихоліття війни*»), такі вислови не лише вказують на серйозність ситуації, але й викликають в слухачів відчуття невпевненості та обурення; **використовує прямі заклики до дії**: «*We need restraint and reason*», «*We must rally and meet this challenge together*», «*I urge all to refrain from actions and statements*», «*It is high time to return to the path of dialogue and negotiations*» («*Нам потрібні стриманість і розум*», «*Ми повинні згуртуватися і разом відповісти на цей виклик*», «*Закликаю всіх утриматися від дій і заяв*», «*Настав час повернутися на шлях діалогу і переговорів*»), що допомагає залучити увагу та мобілізувати підтримку.

У виступі Генерального секретаря на Генеральній Асамблеї щодо України [22] Антонію Гутерреш знову демонструє позитивну ввічливість проєктуючи її **шанобливим звертаннями** «*Excellencies*» та «*Ladies and gentlemen*». **Висловлює занепокоєння та співчуття**: протягом усієї промови Генеральний секретар заявляє, що він справді сподівається, що криза

не настане, і визнає страждання українців в умовах військового конфлікту. «The latest developments regarding Ukraine are a cause of grave concern. My thoughts are with all those who have already suffered so much death, destruction and displacement. It is time to establish a ceasefire and return to the path of dialogue and negotiation to save people in Ukraine and beyond from the scourge of war». Використовує офіційну мову та дипломатичні терміни. Наприклад, він називає кризу «найсерйознішою глобальною кризою миру та безпеки» і дипломатично критикує дії російської федерації, заявляючи, що вони «не сумісні з принципами Статуту ООН».

У шести промовах щодо ситуації в Україні за 2022 рік Антонію Гутерреш 29 разів повторює слово «Україна», натомість «росія» лише 10. Слово «війна» звучить 21 раз, конфлікт – 5. 16 разів лише у 6 промовах Генсек використовує слово «мир» (див. діаграму 1).

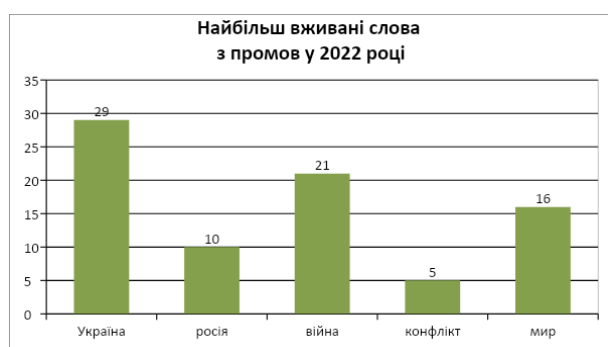

Рис. 1. Найбільш вживані слова у промовах Генерального секретаря ООН А. Гутерреша у 2022 році

Це свідчить про те, що тексти Антонію Гутерреша містять важливу інформацію та висловлюють глибокі побоювання стосовно ситуації в Україні та на міжнародній арені загалом. Повторення слів «Україна», «росія», «війна», «конфлікт» та «мир» вказують на велику значимість цих понять у контексті, описаному у промовах. Також помітний акцент на важливості дипломатії, міжнародного співробітництва та роль Організації Об'єднаних Націй у забезпеченні миру та гуманітарної допомоги. Таким чином імпліцитно Генеральний секретар ООН визнає війну в Україні, викликану збройною агресією з боку росії та експліцитно закликає до миру й врегулювання військового конфлікту.

Розглянемо промови Антонію Гутерреша у 2023 році. У своїх виступах Генеральний секретар ООН також використовує стратегію позитивної ввічливості, що виражена різними мовними засобами, спрямованими на збереження шанобливого і дипломатичного тону під час обговорення війни в Україні. Серед них також – **ввічливе звернення**: промовець постійно звертається до аудиторії, використовуючи шанобливі звертання, зберігаючи офіційний і ввічливий тон протягом усієї промови; **визнання спільних цінностей і принципів**: Гутерреш наголошує на спільних цінностях і принципах, яких дотримуються Організація Об'єднаних Націй та міжнародне співтовариство, підкреслюючи важливість цих принципів у вирішенні конфлікту дипломатичним шляхом, використовуючи модальні дієслова «should», «must» та «will» («повинен», «мушу» і «буду»), що виражають почуття обов'язку і зобов'язання, вказуючи на рішучість спікера впоратися з кризою

і знайти рішення; **вираження стурбованості та співчуття**: промова рясніє виразами стурбованості та співчуття до людей, які постраждали від конфлікту, особливо підкреслюючи страждання українців та гуманітарну кризу, що розгортається в регіоні. Це слугує гуманізації питання та викликає співчуття аудиторії: «The General Assembly has addressed, in the clearest terms, the attempt by the Russian Federation to illegally annex four regions of Ukraine – Kherson, Zaporizhzhia, Donetsk and Luhansk» або «Quatre Ukrainiens sur dix ont besoin d'une aide humanitaire. Des infrastructures vitales ont été prises pour cible – des systèmes d'eau, d'énergie et de chauffage ont été détruits, en plein hiver» [23].

Також у промовах 2023 року Антонію Гутерреш продовжує висловлювати **похвалу та підкреслення досягнень**: спікер висловлює вдячність і подяку за зусилля різних зацікавлених сторін, включаючи гуманітарних партнерів, регіональних акторів і міжнародні організації, такі як Міжнародне агентство з атомної енергії, визнаючи їхній внесок у вирішення кризи. **Закликає до підтримки та співпраці**: Гутерреш звертається до міжнародного співтовариства з проханням про підтримку і співпрацю, закликаючи держави-члени надати гуманітарну допомогу, підтримати суверенітет України і працювати над мирним врегулюванням конфлікту.

Проаналізувавши усі п'ять промов 2023 рік, можемо констатувати, що Антонію Гутерреш 45 разів повторює слово «Україна», натомість «росія» лише 5. Слово «війна» звучить 38 разів, конфлікт – 13. 29 разів Генсек використовує слово «мир» (див. діаграму 2).

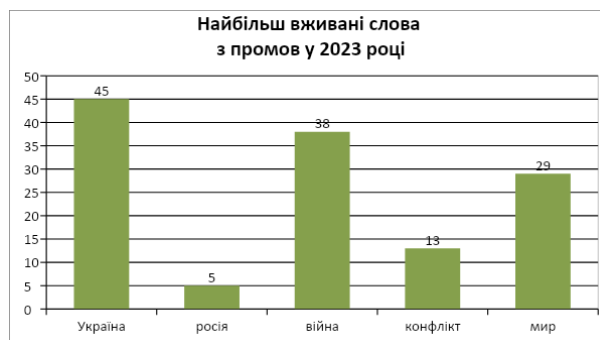

Рис. 2. Найбільш вживані слова у промовах Генерального секретаря ООН А. Гутерреша у 2023 році

Тобто, ці цифри експліцитно вказують на активність розмови щодо ситуації в Україні, зокрема на занепокоєння щодо російського вторгнення. Слова «мир» та «війна» підкреслюють важливість досягнення мирного врегулювання конфлікту та протистояння військовим діям. «Конфлікт» імпліцитно вказує на наявність напруженості і протиріч у ситуації.

У Зауваженнях Генерального секретаря Радбезу щодо України [24], які оприлюднили у 2024 році, основними мовними засобами і стратегіями ми бачимо:

– **апелювання до спільних цінностей**: Антонію Гутерреш починає свою промову з посилання на статут ООН та міжнародне право «The United Nations Charter and international law are our guide to creating a world free from the scourge of war», що є загальноприйнятими основами для мирного співіснування та співпраці держав. Він підкреслює, що ці документи є «нашим дороговказом до створення світу, вільного від війни». Це створює базис для взаєморозуміння та солідарності серед

членів ООН, використовуючи загальноприйняті ідеали як точку відліку для подальшого обговорення;

– **використання ввічливих форм звертання:** промова адресована до «Madam President, Excellencies», що підкреслює повагу до присутніх. Таке звертання є класичним прикладом позитивної ввічливості, яка сприяє підтриманню дипломатичного етикету і створює атмосферу взаємоповаги;

– **інклюзивні висловлювання:** Генеральний секретар використовує інклюзивні висловлювання, такі як «наш світ» і «ми» (*It is high time for peace – a just peace, based on the United Nations Charter, international law and General Assembly resolutions*), що створює враження колективної відповідальності та спільного прагнення до миру;

– **заклик до миру на основі загальноприйнятих принципів:** у промові підкреслюється необхідність досягнення «справедливого миру», який базується на статуті ООН, міжнародному праві та резолюціях Генеральної Асамблеї. Використання таких універсальних принципів дозволяє уникнути конкретних політичних обвинувачень і сприяє конструктивному діалогу;

– **посилання на історичний контекст:** важливий аспект промови – згадка про історичні події та їхні висновки «*Following the Cold War and then a period of unipolarity, we are now making a turbulent transition to an as-yet uncertain multipolar world. Power relations are unclear, creating a sense of instability and impunity*». Генеральний секретар зазначає, що після холодної війни світ переживає «бурхливий перехід до невизначеного багатопольярного світу», і закликає до вивчення досвіду африканських лідерів, які вирішували свої проблеми мирним шляхом;

– **емоційну та етичну апеляції:** промова містить багато емоційних висловлювань, таких як опис страждань українського народу: «*In any war, everyone suffers. But the people of Ukraine are suffering appallingly from the war inflicted on them by Russia. Over ten and half thousand civilian men, women and children have been killed – though the true figure is likely higher. Damage and destruction of hospitals, schools, health facilities and civilian infrastructure is frequent and intensifying. Ninety education and health care facilities were damaged or destroyed in January alone*». Тут Гутерреш вказує на те, що українці страждають від жорстокої війни, яку нав'язала росія. Це підсилює емоційний вплив промови і підкреслює гуманітарний аспект конфлікту, що допомагає викликати співчуття і підтримку серед міжнародного співтовариства;

– **використання умовних речень та модальних дієслів:** Генеральний секретар часто використовує умовні речення та модальні дієслова, такі як «мають бути», «повинні», що надає промові деякої невизначеності, але водночас визначає можливі шляхи досягнення миру. Наприклад: «*We must pay tribute to the wisdom of African leaders and follow their example*» «*Ми повинні віддати данину мудрості африканських лідерів і слідувати їх прикладу*», що дозволяє зберегти дипломатичну гнучкість у висловлюваннях.

Як бачимо, у дипломатичному дискурсі важливо не тільки висловити свою позицію, але й зробити це таким чином, щоб уникнути конфлікту та зберегти позитивні відносини між сторонами. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш майстерно використовує позитивну ввічливість для досягнення кількох цілей:

– **збереження нейтральності та балансу:** хоча промови критикують дії росії, вони зберігають нейтральний тон, не вдаючись до агресивної риторики або персональних нападів;

– **створення простору для діалогу та компромісу:** використання загальноприйнятих принципів та умовних висловлювань створює можливості для продовження діалогу і пошуку компромісних рішень;

– **заклик до спільних дій:** промова підкреслює необхідність колективних зусиль для досягнення миру і стабільності. Використання інклюзивних висловлювань та апеляцій до спільних цінностей сприяє створенню атмосфери солідарності і взаємної підтримки серед членів міжнародного співтовариства;

– **емоційний вплив:** опис страждань мирних жителів та заклики до гуманітарної допомоги підсилюють емоційний аспект промови і спонукають до дій, спрямованих на покращення ситуації.

Таким чином аналіз промов Генерального секретаря ООН показує, як мовні засоби та стратегії ввічливості можуть ефективно використовуватися для досягнення дипломатичних цілей, забезпечення миру та збереження позитивних міжнародних відносин.

Висновки. Мовні засоби реалізації стратегій позитивної ввічливості у промовах Антоніу Гутерреша є важливими інструментами для зміцнення міжнародних відносин та досягнення спільних цілей. Використання похвали, вираження солідарності, форми ввічливості, прояв турботи сприяють ефективному дипломатичному спілкуванню та створюють позитивний імідж співрозмовника.

Таким чином стратегії позитивної ввічливості сприяють зменшенню комунікативної дистанції, ліквідації міжособистісних бар'єрів, досягненню взаєморозуміння, співпраці та позитивних результатів у комунікації. При цьому ввічливість реалізується через певні сталі мовні вирази, що забезпечують контакт між мовцем (спікером) і слухачами (аудиторією).

Результати дослідження продемонстрували, що дипломатичний дискурс динамічно розвивається, реагуючи на суспільно-політичні виклики XXI століття. Поряд із появою нових комунікативних стратегій, вербальних та невербальних засобів їх реалізації, суттєвих змін зазнають і фундаментальні комунікативні стратегії, серед яких визначальне місце належить стратегії ввічливості. Запропонований аналіз продемонстрував, що у міжнародній дипломатії з'являються нові комунікативні цілі, відповідно спостерігаємо появу нових дискурсивних маркерів ввічливості та спеціальних комунікативних ходів. У цьому світлі перспективними виглядають подальші розвідки інноваційного комунікативно-стратегічного планування дипломатичного дискурсу загалом та авторських дискурсів впливових міжнародних дипломатів зокрема. Особливий інтерес становитимуть дослідження прихованої заангажованості лідерів думок, яка неабияк впливає на глобальну міжнародну політику.

Література:

1. Grice H. P. Logic and Conversation. In Syntax and Semantics. Vol. 3 : Speech Acts / Ed. by P. Cole and J. L. Morgan. New York : Academic Press, 1975. P. 41–58.
2. Lakoff R. The Logic of Politeness, or, Minding Your P's and Q's. Chicago Linguistic Society: papers from the 9th Regional Meeting. 1973. P. 292–305.
3. Leech G. Principles of pragmatics / G. Leech. London : Longman, 1983. 264 p.
4. Brown P. Politeness: Some Universals in Language Use . L., NY, etc. : CUP, 1987. 345 p.

5. Dijk T. A., van. *Strategies of Discourse Comprehension* / T. A. van Dijk, W. Kintsch. New York : Academic Press, 1983. 418 p.
6. Fraser B. Perspectives on Politeness. *Journal of Pragmatics*, 14, 1990. P. 219–236.
7. Watts Richard J. *Politeness* / R. J. Watts. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 318 p.
8. Белова А. Д. Лінгвістичні аспекти аргументації : монографія / А. Д. Белова. К. : Вид-во КНУ ім. Тараса Шевченка, 1997. 300 с.
9. Богатирьова С. В. Реалізація прагматичних функцій учасників політичного дискурсу в експліцитних мовленнєвих актах. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*. № 2 (4). 2010. С. 113–120.
10. Кашишин Н.С., Івашишин О.М. Реалізація стратегій ввічливості в англomовному дипломатичному дискурсі. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020. Том 31 (70). № 3. Ч. 1. С. 125–129.
11. Мельник І. В. Типи комунікативних стратегій. *Studia Linguistica*. Вип. 5. 2011. С. 377–380.
12. Почепецька Т. Лексичні засоби вираження ввічливості в англійській мові. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2017. Вип. 15. С. 123–128.
13. Сарміна Г. Л. Комунікативні стратегії і тактики ввічливості в німецькомовних шантажних листах. *Мовні і концептуальні картини світу*. № 434. 2013. С. 41–49.
14. Promova A. Linguistic Strategies of Politeness in Diplomatic Discourse. *International Journal of Linguistics*, 2022. 14(1), 23–45.
15. Куньч З., Куньч М. Особливості дипломатичного мовлення як різновиду офіційно-ділового стилю // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2014. № 26. С. 121–127.
16. Oxford Advanced Learner's Dictionary : [ed. by A. S. Hornby et al.]. – 9th edition. – UK : Oxford University Press, 2015. 1820 p.
17. Сатоу Е. Визначення поняття «дипломатія». Роль дипломатії на початку ХХІ ст. у вирішенні глобальних проблем сучасності. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://kimo.univ.kiev.ua/DKS/05.htm>.
18. Безугла Л. Р. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі : монографія / Л. Р. Безугла, І. О. Романченко. Харків : ФОП Лисенко І. Б., 2013. 182 с.
19. Засоби вираження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі: лінгвопрагматичний аспект : монографія / Г. І. Приходько, М. Б. Добровольська ; Запорізький національний університет. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 168 с.
20. Виступ Генерального секретаря на засіданні Ради Безпеки ООН щодо України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2022-02-23/remarks-security-council-meeting-ukraine>
21. Вступне слово Генерального секретаря для преси про війну в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2022-03-14/opening-remarks-the-press-the-war-ukraine%C2%A0>
22. Виступ Генерального секретаря на Генеральній Асамблеї щодо України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2022-02-23/remarks-the-general-assembly-ukraine>
23. Виступ Генерального секретаря в Раді Безпеки – про Україну. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2023-02-24/secretary-generals-remarks-the-security-council-ukraine>
24. Зауваження Генерального секретаря до Ради Безпеки щодо захисту цивільних осіб у збройному конфлікті. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2023-05-23/secretary-generals-remarks-the-security-council-the-protection-of-civilians-armed-conflict>

Biskub I., Mykhalchuk B. Language means of expressing the strategy of positive politeness in diplomatic discourse (on the material of UN general secretary Antonio Guterres's speeches)

Summary. The article examines the linguistic means of implementing strategies of positive politeness in diplomatic discourse using the example of UN Secretary General Antonio Guterres' speeches. The purpose of the work is to identify the key linguistic techniques and structures used to achieve effective communication within diplomatic negotiations and official statements.

The study is based on the analysis of the texts of Antonio Guterres's speeches, in which the means of expressing positive politeness were identified and classified, such as recognition of partners' merits, emphasis on common interests, expressions of gratitude and support. It was established that A. Guterres actively uses techniques of positive politeness, in particular, strategies for avoiding confrontation, demonstrating empathy, supporting and strengthening interpersonal relationships.

The analysis was carried out in the context of the theories of linguistic politeness, in particular the theories of positive and negative politeness by P. Brown and S. Levinson. Particular attention is paid to the consideration of specific linguistic means, such as the use of metaphors, epithets and inclusive pronouns, which contribute to the construction of trusting and positively colored communications.

The results of the study demonstrate that positive politeness is an important tool in diplomatic discourse aimed at reducing tensions and promoting cooperation between states. Antonio Guterres' speeches show that the use of positive politeness strategies allows not only to achieve a constructive dialogue, but also to strengthen international ties and increase the effectiveness of communication in the face of global challenges. The use of praise, expressions of solidarity, forms of politeness, and showing care contribute to effective diplomatic communication and create a positive image of the interlocutor.

Key words: positive politeness, diplomatic discourse, Antonio Guterres, linguistic means, interpersonal communication, international diplomacy, language strategies.

Бондар Л. В.,*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***Дегтярєва Є. О.,***кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***Шпичак Д. І.,***магістрантка факультету лінгвістики
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ У ФАРМАЦЕВТИЧНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

Анотація. Ця стаття присвячена аналізу психологічних і лінгвістичних прийомів, що використовуються у фармацевтичній рекламі. У сучасному світі реклама є невід'ємною складовою споживчої культури, і тому вивчення та розуміння її впливу на свідомість потенційних покупців необхідні для подальшого розвитку торгових відносин. У дослідженні розглядаються різноманітні мовні засоби, які використовуються в рекламі фармацевтичних товарів, а також способи реалізації маніпулятивних стратегій.

У статті підкреслюється той факт, що емоційні тригери, такі як страх, тривога, надія та відчуття терміновості, відіграють ключову роль у впливі на споживачів під час вибору медикаментів. Страх перед можливими загрозами здоров'ю або сподівання на пришвидшене поліпшення якості життя є дієвими мотиваторами для купівлі фармацевтичних продуктів. Окрім цього, у рекламах маркетингологи часто використовують концепцію соціального доказу, тобто залучають лікарів, пацієнтів та інших впливових осіб для додаткового підтвердження ефективності продукту.

Серед лінгвістичних прийомів та мовних засобів, які розглядаються в цій статті, виділяються наступні: систематичне повторення інформації, використання риторичних запитань, позитивно або негативно забарвлених слів, метафор і асоціативних рядів. Використання цих засобів має на меті сформувати у споживачів позитивні асоціації щодо продукту, підвищити рівень довіри до нього, навіть ілюзію терміновості та стимулювати імпульсивні покупки.

У дослідженні також піднімається питання етичності використання вищезгаданих психологічних прийомів у фармацевтичній рекламі. Зокрема, автори обговорюють можливість появи ризиків неправильного використання ліків через недостатню повну інформацію про їх побічні ефекти, або ж виникнення ефекту плацебо внаслідок завищених очікувань від реклами.

Ключові слова: реклама, фармацевтика, засоби впливу, маніпуляційні прийоми, психологічні прийоми, лінгвістичні прийоми.

Постановка проблеми. У сучасному світі, де культура споживання керує більшою частиною щоденних процесів життєдіяльності людей, величезну роль відіграє реклама. Маркетологи є у безперервному пошуку нових засобів впливу на споживачів їхніх продуктів, адже закономірності світу постійно змінюються. Це спричиняє необхідність нових досліджень усіх можливих елементів та аспектів створення, функціонування та наслідків реклами. З точки зору лінгвістики, перед науковцями постає питання аналізу вербальних та невербальних мовних засобів, контексту їх використання, способів реалізації маніпулятивних стратегій, призм їх сприйняття різними типами цільової аудиторії тощо. Зазначене вище обумовлює актуальність цього напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Низка дослідників присвятила свої наукові пошуки питанню аналізу рекламного дискурсу. Зокрема, такі вітчизняні науковці, як О. Мацюк, Г. Шевченко, О. Молчанова, Л. Задоєна та багато інших вивчають не лише використані мовні засоби впливу, а також їх психологічний й соціальний вплив на публіку і проблеми їх перекладу на інші мови.

У межах нашого дослідження постає питання аналізу дискурсу фармацевтичної індустрії та реклами її товарів. **Актуальність** наших наукових пошуків полягає в тому, що проблема дослідження особливостей текстів зазначеної сфери залишається невирішеною. Завдяки аналізу конкретних видів реклами фармацевтичних товарів на багатьох ринках ми закладемо базу для майбутніх досліджень, які будуть стосуватися не лише різновиду лінгвістичних засобів, а також їх функціонування стосовно різних соціальних груп, що безпосередньо дозволить побудувати сучасну мовну картину світу та покращити розуміння про соціально-культурне середовище, в якому використовуються рекламні засоби.

Метою статті є окреслення та аналіз основних психологічних і лінгвістичних прийомів і стратегій впливу фармацевтичної реклами на споживачів, дослідження ролі мови у фор-

муванні довіри до фармацевтичних товарів, а також виявлення можливих соціальних наслідків застосування цих засобів у рекламних текстах.

Виклад основної інформації. Незважаючи на те, що існує безліч визначень терміну «реклама», і вони часто відрізняються один від одного, можна з упевненістю зазначити, що головне завдання реклами – це вплив на підсвідомість або свідомість потенційних клієнтів й споживачів з метою спонукання придбати прорекламований товар [1].

Для виконання вищезгаданого завдання маркетингологи застосовують різноманітні психологічно маніпулятивні стратегії. Зокрема у фармацевтичній рекламі часто використовуються емоційні тригери для привернення уваги споживачів і створення відчуття необхідності придбати певний продукт. Згідно з дослідженнями, серед мотиваційних чинників, які здатні керувати поведінкою споживачів, одним із найпотужніших засобів впливу є емоція страху: реклама демонструє можливі загрози моральному та фізичному стану людини унаслідок певного захворювання, підкреслюючи небезпеку відсутності медикаментозної терапії. Це змушує споживачів відчувати тривогу, стрес та страх за власне здоров'я, що і підштовхує їх до покупки лікарського засобу [2].

Окрім цього, реклама часто апелює до надії. Наприклад, щоб замотивувати людину придбати рекламований препарат, фармацевтичні виробники обіцяють поліпшення якості життя, швидкого відновлення або полегшення симптомів, які заважають людям жити на повну, тобто займатися спортом, активно проводити час з дітьми та внуками, подорожувати тощо. Емоції, викликані такими обіцянками, можуть значно підвищити ймовірність покупки [3].

Також вважаємо за потрібне згадати такий психологічний та соціальний феномен як концепція соціального доказу. Згідно з Р. Чалдіні, люди схильні копіювати дії інших, а також слідувати за їхньою поведінкою, особливо якщо ці «інші» мають певний авторитет в очах особи. Так, говорячи про фармацевтичні препарати, рекомендації лікарів, відгуки пацієнтів або залучення відомих особистостей здатні підвищити вмотивованість людини. Дослідження підтверджують, що рекомендації від авторитетних джерел значно підвищують довіру до продукту та ймовірність його покупки [4]. Відповідно до цієї закономірності, можна також зробити висновок, що образи задоволених пацієнтів або лікарів, які радять певний препарат, створюють ілюзію, що продукт вже випробуваний і схвалений іншими людьми, а отже, його використання є беззаперечно правильним вибором. Даний психологічний прийом підсилює довіру споживачів і підвищує ефективність рекламного впливу.

Ще один дієвий спосіб – це вплив реклами на очікування споживачів стосовно ефективності препарату, наслідком чого може стати поява ефекту плацебо. Йдеться про покращення стану здоров'я пацієнта шляхом формування віри в результативність лікування, навіть якщо використовуваний препарат не має жодних лікувальних властивостей. Дослідження показують, що позитивні очікування, напряду створені рекламою, в певних випадках сприяють виникненню ефекту плацебо і, як наслідок, спонукують споживачів продовжувати регулярно приймати ці ліки [5].

Наступний дієвий прийом полягає у систематичному повторенні інформації в рекламі. Воно допомагає краще запам'ятовувати інформацію і сприяє тому, що вона стає більш пере-

конливою [6]. Це особливо важливо у фармацевтичній рекламі, адже інколи буває так, що споживачі не приймають рішення негайно, але в майбутньому існують високі шанси того, що вони за потреби згадають про рекламований препарат. Реклама, що повторюється, створює ефект «знайомства» і робить продукт більш прийнятним для споживача. Часте повторення навіть може знизити рівень скептицизму у відношенні до конкретного препарату і підвищити ймовірність його покупки.

Окрім застосування стратегій, що спираються на вже існуючі фактори, фармацевтична реклама також вдається до прийому штучного створення нових потреб у споживачів. Шляхом переконання та інших маніпуляцій люди починають вважати, що вони потребують лікування від певних симптомів або станів. Цей підхід особливо ефективний, коли йдеться про відносно невідомі або менш серйозні медичні проблеми, які раніше не сприймалися як загроза для здоров'я [6]. Рекламодавці часто акцентують увагу на симптомах, які у звичайних умовах не порушують норми самопочуття та стану здоров'я, і пропонують їх лікування, що створює враження необхідності прийому рекламованого препарату.

Реклама, що створюється завдяки великій кількості психологічних прийомів, має здатність значно підвищити попит на фармацевтичні препарати. За даними власних соціальних досліджень, споживачі, які піддаються впливу реклами, частіше звертаються до лікарів із запитом про призначення конкретних широко рекламованих препаратів, навіть якщо існують кращі або дешевші альтернативи. Як наслідок, продажі таких ліків сильно ростуть і фармацевтичні компанії інвестують в рекламу ще більше.

До того ж, психологічний вплив реклами також змінює споживчу поведінку. Люди, під враженнями від певної реклами, деколи вимушені купувати препарати, які вони інакше б не вибрали. Вони приймають це рішення не на раціональній, а на емоційній базі, і часто шкодять своєму здоров'ю, адже споживачі можуть почати приймати ліки без попередньої консультації з лікарем або неправильно інтерпретувати інформацію, подану в рекламі. Це може призвести до неправильного дозування, використання препарату не за призначенням або прийому ліків, які їм не потрібні [7]. Крім того, реклама часто не дає повної інформації про можливі побічні ефекти або взаємодії з іншими препаратами, що також може становити загрозу для здоров'я споживачів.

Серед соціальних наслідків варто зазначити тенденцію у споживачів трактувати нормальні життєві стани як медичні проблеми, які створюють загрози для нашого самопочуття, що, в свою чергу, призводить до залежності від ліків та підвищеної тривожності стосовно власного здоров'я. Споживачі шукають і знаходять проблеми там, де їх насправді немає, і звертаються до лікарів за непотрібним лікуванням.

З огляду на негативні наслідки фармацевтичної реклами, у світі вводяться суворі правила та регуляції щодо її змісту та поширення. Наприклад, у деяких країнах заборонено пряму рекламу рецептурних препаратів для споживачів, а реклама безрецептурних ліків повинна відповідати чітко описаним стандартам ясності та чесності [7]. Але, в контексті нових медіа, таких як соціальні мережі, де реклама часто менш контролювана, таких регуляцій небагато.

Під час створення фармацевтичної реклами, та вивчення елементів її структури і використаних лінгвістичних засобів,

а також їх перекладу на іноземні мови спеціалістам необхідно враховувати усі вищезгадані фактори, щоб оптимізувати свою працю і досягти усіх прагматичних цілей етично й без шкоди споживачам.

Головний шлях реалізації психологічних стратегій та комунікативно прагматичних цілей – це використання різноманітних лінгвістичних засобів, адже вони є потужним інструментом у фармацевтичній рекламі. Правильно підібрані слова можуть викликати певні емоції та створювати бажані асоціації у свідомості споживачів. Приміром, слова з позитивною конотацією, такі як «здоров'я», «захист», «спокій», «безпека», часто використовуються для створення уявлення про препарат як про щось надійне і корисне. Емоційно забарвлені слова допомагають цільовій аудиторії реклами асоціювати продукт з позитивними відчуттями та підвищують ймовірність того, що саме його буде обрано покупцями [8]. У рекламі натуральних ліків або косметичних/гігієнічних препаратів можна спостерігати використання слоганів на кшталт «Натуральна формула – безпечна для всієї родини». Терміни *натуральна* та *безпечна* асоціюються з чимось позитивним для нас і викликають довіру до ефективності та користі препарату. Споживач, швидше за все, не буде ретельно задумуватися про можливі побічні ефекти або результативність такого препарату, і тоді маніпуляція позитивними лексичними одиницями працює так, як задумувалося компанією. На міжнародному ринку натуральних препаратів улюбленими словами маркетологів будуть *wellness* (з англ. *добробут, благополуччя*), *remedy* (з англ. *засіб захисту, ліки*), *biologique* (з фр. *органічний*), *éco* (з фр. *екологічний*), *pure* (з англ. *чистий*) тощо. Наглядним прикладом франкомовної реклами фармацевтичного препарату, що використовує цей прийом, є слоган «*Doliprane – Le remède de toute la famille!*». Присутність терміну *remède* (з фр. *ліки*) і *de toute la famille* (з фр. *для всієї родини*) створює подвійний ефект безпечності та користі препарату, який підійде як для дорослих, так і для дітей. Як правило, батьки мають бажання обирати саме такі препарати для домашнього лікування їхньої родини.

За схожим принципом працює застосування негативно забарвлених слів для створення відчуття небезпеки та ризику. Наприклад, у рекламі можуть використовуватися такі терміни, як *загроза*, *серйозний ризик*, *незворотні наслідки*, або ж *severe* (з англ. *серйозний*), *complications* (з англ. *ускладнення*), *life-threatening* (з англ. *небезпечний для життя*), *posif* (з фр. *шкідливий*), *inquiétant* (з фр. *хвилюючий*) у закордонній рекламі, що підвищує тривожність споживачів, змушує їх шукати захист у пропонованому продукті і підштовхує до покупки.

Прийом створення відчуття терміновості можна відзначити у використанні слів та словосполучень з відповідною комунікативно прагматичною цінністю, інколи у поєднанні з наказовим способом формування фрази та речення, наприклад: *обмежена пропозиція, тільки сьогодні, не втрачайте свій шанс* тощо. Цей лінгвістичний прийом спрямований на зниження часу для роздумів і збільшення імпульсивних покупок. Він апелює до страху втрати можливості, що є дуже потужним психологічним тригером [4].

Питання у рекламі часто використовуються для залучення уваги та створення інтерактивного ефекту. Вони створюють спонукальний ефект, підштовхують людину до дії та симулюють відчуття прямого спілкування компанії і покупця, але це все не є очевидним для споживача. Наприклад, фрази на зразок

«*Ви готові піклуватися про своє серце?*» не тільки підсилюють емоційний вплив, але й стимулюють споживача відповісти на них позитивно. Якщо розглядати франкомовні приклади, риторичне запитання «*Pourquoi attendre quand vous pouvez soulager vos symptômes maintenant?*» змушує покупця сумніватися в тому, що очікування буде правильним рішенням, коли мова стосується лікування за допомогою рекламованого препарату. На додаток, питання «*Votre santé vaut-elle moins qu'une visite chez le médecin?*» ставить під сумнів не лише пріоритети людини, а також її готовність та рішучість швидко вирішувати будь-які проблеми зі здоров'ям. Плюс, залучення фінансового аспекту у більшості випадків буде дієвим маніпулятивним прийомом, адже грошові питання є доволі чутливими для нас усіх [9].

Риторичні питання, такі як «*Хіба не варто піклуватися про своє здоров'я?*» або «*Чому б не вибрати найкраще для себе?*» також ефективні, оскільки вони зазвичай не вимагають чіткої або прямої відповіді. Вони, скоріше, підкріплюють комунікативно прагматичну думку або ціль, яка вже закладена в тексті або посилює певної реклами.

Для підвищення ефективності впливу реклами на реципієнтів, особливо в сфері фармацевтики, важливо підкріплювати подані дані відгуком авторитарної особи або організації [10]. Лінгвістичні засоби, які часто будуть фігурувати в таких рекламних текстах, це – наукова термінологія. Використання складних медичних термінів і згадки клінічних досліджень або оцінок продукту спеціалістами створюють враження, що препарат є науково обгрунтованим і ефективним. Покупцю не потрібно детально розбиратися в цих термінах, сама їх присутність у тексті залишить враження правдоподібності та дієвості товару. Це підсилює довіру до продукту, особливо серед тих реципієнтів, які вважають, що наукові аргументи є більш переконливими.

Однак такий підхід стає неетичним у тих випадках, коли терміни використовуються з метою створити фальшиве враження про можливості або характеристику препарату.

Серед стилістичних засобів, що застосовуються у фармацевтичних рекламах для психологічного впливу, можна виділити метафори та асоціативні ряди. Їх вміле додавання в текст допомагає створити будь-який образ продукту, хоча найчастіше спостерігається формування саме позитивних конотацій [9]. Наприклад, ліки можуть порівнюватися з «*щитом*», що захищає від хвороб, а вітаміни – з «*джерелом енергії*». Це дещо полегшує сприйняття складних медичних концепцій і робить продукт легким для сприйняття покупцем.

Асоціативні ряди створюють потрібні для компанії або маркетологів зв'язки у свідомості споживача, тобто у рекламі можуть використовуватися такі слова, які викликають асоціації зі здоров'ям, довголіттям, енергією, безсимптомністю тощо. Таким чином, як і у випадку з метафорою, формується позитивний образ про препарат, і з'являється вищий шанс ймовірності, що покупець при нагоді згадає про рекламований товар. Наведемо декілька прикладів використання цього засобу у франкомовній фармацевтичній рекламі: «*Décontractant musculaire – Soulage rapide*» у рекламі препарату від болі у м'язах, «*Sommeil, vitalité, énergie*» у слогані вітамінів від інсомнії, «*Soin et apaisement*» у рекламі антисептичного крему від дрібних поранень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У межах статті відображено аналіз основних психологічних

і лінгвістичних прийомів і стратегій впливу фармацевтичної реклами на споживачів. Компанії та маркетологи застосовують емоційні тригери (страх, надія тощо), соціальний доказ, систематичне повторення інформації, навіювання (тобто створення нових потреб у споживача) для вдалого та ефективного маніпулювання реципієнтами й їх підсвідомістю. Серед мовних засобів ми виокремили позитивно та негативно конотацію лексичних одиниць, використання наукової термінології, метафор та створення асоціативних рядів, риторичні питання або фрази, побудовані у спонукальному способі. Усі ці прийоми грають важливу роль у контролі нарративу рекламного тексту, впливи на поведінку споживачів, збудження певних емоційних реакцій або внутрішніх сумнівів у реципієнта. Але активне використання цих маніпуляцій спричиняє появу суворих регуляцій у багатьох країнах світу. Тему проведеного дослідження у майбутньому можна розвивати в таких науках та напрямках як соціолінгвістика, психолінгвістика, етика, психологія, маркетинг та переклад. Це зумовлено тим, що культура світу та ринкові тенденції знаходяться у стані постійного розвитку, а разом з ними змінюються види реклам, їх вигляд, форми, смислове наповнення, лінгвістичні засоби, доречність їх використання, і, наостанок, їх сприйняття різними демографічними групами населення окремого регіону або усього світу.

Література:

- Коваленко О. А. Маніпулятивний потенціал мовних засобів у рекламному дискурсі : квал. робота. Вінниця, 2020. 90 с.
- Gerard Hastings, Christine Domegan. Social marketing: Rebels with a cause. Routledge, 2017. 78 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=GtsrDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT15&dq=hastings+2017&ots=wxO0Pd0D5a&sig=qqCpZEa18mzzhf0IE7J8FaoeJYU&redir_esc=y#v=onepage&q=hastings%202017&f=false
- Philip Kotler, Kevin Lane Keller. A framework for marketing management, global edition. New York City: Pearson, 2016. 345 p. URL: <http://eprints.upjb.ac.id/id/eprint/16711/A%20Framework%20for%20Marketing%20Management%20by%20Philip%20T%20Kotler%2C%20Kevin%20Lane%20Keller%20%28z-lib.org%29.pdf>
- Robert B. Cialdini. Influence: Science and practice. Fourth Edition. Allyn & Bacon, 2001. 290 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/229067982_Influence_Science_and_Practice
- Irving Kirsch. The Placebo Effect. Cambridge handbook of psychology, health and medicine. 2019. Vol. 3. No 21. P. 93–96. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=_r-PDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA93&dq=Kirsch,+2019+placebo&ots=KGSN8SEuAi&sig=4U7KntgcoXzKQs8pMOyu2BVR5Nk&redir_esc=y#v=onepage&q=Kirsch%2C%202019%20placebo&f=false
- Нечитайло О. С. Особливості реклами та її вплив на свідомість споживачів : квал. робота. Київ, 2023. 102 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/45412540-e21b-4a87-aaab-f6c6e3fe4763/content>
- Julie M. Donohue, Marisa Cevasco, Meredith B. Rosenthal. A Decade of Direct-to-Consumer Advertising of Prescription Drugs. *New England Journal of Medicine*. 2007. Vol. 357, No 7. P. 673–681. URL: <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMsa070502>
- Мойсеєнко І. П. Вербальні засоби маніпуляції в рекламі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Том 35 (74) (№ 1). С. 126–130. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/1_2024/part_1/22.pdf
- Бірюкова В. О. Лінгвістичні засоби маніпулятивного впливу в сучасній англійській рекламі : квал. робота. Кривий Ріг, 2022. 62 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6724/1/%d0%9a%d0%b2%d0%b0%d0%bb%d1%96%d1%84%d1%96%d0%ba%d0%b0%d1%86%d1%96%d0%b9%d0%bd%d0%b0%20%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%be%d1%82%d0%b0%20%20%91%d1%96%d1%80%d1%8e%d0%ba%d0%be%d0%b2%d0%b0%20%d0%92.%d0%9e..pdf>
- Арешенкова О. Ю. Вплив на споживача як характерна комунікативно прагматична ознака реклами. *British Journal of Science, Education and Culture*. 2014. Vol. I (5). P. 27–31. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/502/1/%D0%92%D0%B%D0%BB%D0%B8%D0%B2%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%87%D0%B0%20%D1%8F%D0%BA%20%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf>

Bondar L., Dehtyarova Ye., Shpychak D. Psychological and linguistic means of influence in pharmaceutical advertising texts

Summary. This article analyzes psychological and linguistic techniques used in pharmaceutical advertising. In the modern world, advertising is an integral part of consumer culture, and therefore studying and understanding its impact on the minds of potential buyers is essential for the further development of trade relations. The study examines various linguistic means used in advertising of pharmaceutical products, as well as the ways of implementing manipulative strategies.

The article emphasizes the fact that emotional triggers, such as fear, anxiety, hope and a sense of urgency, play a key role in influencing consumers when choosing medicines. Fear of possible health threats or hope for an accelerated improvement in the quality of life are effective motivators for purchasing pharmaceutical products. In addition, marketers often use the concept of social proof in their advertisements, i.e., they involve doctors, patients, and other influential people to further confirm the effectiveness of the product.

Among the linguistic techniques and language tools discussed in this article are the following: systematic repetition of information, use of rhetorical questions, positively or negatively colored words, metaphors and associative series. The use of these tools is aimed at forming positive associations with the product among consumers, increasing the level of trust in it, inspiring the illusion of urgency and stimulating impulse purchases.

The study also raises the question of the ethics of using the above-mentioned psychological techniques in pharmaceutical advertising. In particular, the authors discuss the possibility of risks of misuse of medicines due to insufficiently complete information about their side effects, or the emergence of a placebo effect due to inflated expectations from advertising.

Key words: advertising, pharmaceuticals, means of influence, manipulative techniques, psychological techniques, linguistic techniques.

*Bratysia H. H.,
Kandidat der Philologie,
Oberlehrer der Deutschen Sprachabteilung
Nationale Iwan-Ohijenko-Universität Kamjanez-Podilskyj*

FARBENSYMBOLISMUS ALS ELEMENT DER WELTANSCHAUUNG

Анотація. Статтю присвячено аналізу символічних значень кольороназв *blau* та *gelb*, які були використані В. Борхертом у його творчості. Індивідуально-авторське сприйняття світу прослідковується у тому, які лексичні одиниці на позначення кольору письменники використовують у своїх творах. Вживання кольороназв як у прямому так і в переносному, похідному значеннях через накладання на основне значення інших, конотативних, свідчать про утворення кольороназв-символів, авторської кольорової палітри, за допомогою якої можна розпізнати та впізнати манеру автора. Творам Вольфганга Борхерта притаманна неповторна, індивідуальна, своєрідна, яскраво-виражена символіка кольору, через яку автор втілював свої літературні задуми. Його художня самотність окреслюється особливим світобаченням, індивідуальним сприйняттям довколишньої дійсності, переживаннями, відчуттями, що були викликані реаліями війни та післявоєнної дійсності, – а саме на цей час припадають роки його активної художньої творчості. У творчому доробку В. Борхерта лексичні одиниці на позначення кольорів характеризуються різномірним семантичним наповненням і різною структурою словотворення, в них виокремлюється суб'єктивний символізм, адже кожному автору притаманна улюблена кольорова гама, оскільки кольори є носіями його світогляду, складовими сприйняття ним того, що його оточує, хвилює, дратує, радує, не залишає байдужими. Отже колір є не лише образотворчим засобом, це ще і форма національного й індивідуального самовираження автора. Надзвичайні психоемоційні можливості кольорів сформували основу реалізації інтенцій автора: структури художнього мовлення автора, до складу яких входять кольороназви, є не лише засобом впливу на читача, а й способом членування простору художнього дискурсу, в якому відображено справжні настрої письменника. Аналіз особливостей вживання епідигматичних кольороназв у ракурсі їхньої символіки у мовотворчості В. Борхерта є важливим не лише для глибшого усвідомлення індивідуальної картини світу письменника, але й для вияву художнього потенціалу кольоропозначень як художніх символів в індивідуальній авторській колірній картині світу письменника як елемента загальної мовної картини як такої.

Ключові слова: кольороназва, символіка кольору, авторська картина світу.

Bei der Analyse der Werke von W. Borchert wird deutlich, dass die Farbbezeichnungen originelle Akteure, individuelle Charaktere in seinen Werken sind. Sie spiegeln die Einstellung des Autors zu dem, was im künstlerischen Text dargestellt wird, genau wider, sie geben gleichzeitig die Einstellung des Autors zum Visuellen wider. Die breite Palette der verwendeten Farbenbezeichnungen stellt die wichtigsten Wahrnehmungsarten dar, darunter die objektive Wiedergabe der Realität, die subjektive Wahrnehmung des Autors des

Dargestellten und die subjektive Wahrnehmung der Figuren der künstlerischen Realitäten. Diese Komponenten sind oft miteinander verwoben, was für die künstlerische Art und Weise der Darstellung von Ereignissen, der Bewertung von Gegenständen und der Charakterisierung von Personen typisch ist.

Ziel des Artikels ist es, Farbenbezeichnungen aus W. Borcherts Prosawerken zu analysieren und ihre Bedeutungen in deutschen Bedeutungswörterbüchern zu vergleichen, um die epidemiologischen Merkmale der in Wörterbüchern verzeichneten adjektivischen Farbnamen (indirekte und symbolische Bedeutungen) mit den Bedeutungen, mit denen sie in W. Borcherts Sprache verwendet werden, zu bestimmen. Dieser vergleichende Aspekt ermöglichte es, den Neuheitsgrad der Bedeutungen von Farbnamen zu bestimmen, die nicht typisch für die deutsche Sprache sind und die wir als auktoriale Farbneologismen betrachten. Solche Farb-Okkasionismen sind ein charakteristisches Merkmal von W. Borcherts individuell-auktorialem Farbweltbild, das die Grundlage für sein individuell-auktoriales Weltbild im Allgemeinen bildet.

Betrachten wir die vom Autor hauptsächlich im negativen Sinne verwendeten Farben genauer. *Blau* ist eine Farbe, die auf dem Farbspektrum zwischen Violett und Grün liegt. Die allgemeinste Assoziation zu dieser Farbe ist ein *wolkenloser Himmel*. Es ist anzumerken, dass diese Farbbezeichnung, wie viele andere, aus anderen europäischen Sprachen entlehnt ist: italienisch *biavo*, französisch *bleu*, englisch *blue* und im Deutschen wird sie oft mit *hell-dunkel-, wasser-, himmel-, usw. kombiniert*.

Die Grundbedeutung der Farbe *Blau* ist die entsprechende Farbe und auf ihrer Grundlage entstehen freie und stabile Wortkombinationen. In Wörterbüchern ist eine beträchtliche Anzahl von beiden verzeichnet. Das Lexem *blau* bezeichnet die Farbe einer *sehr blassen Haut*, die durch äußere (Kälte, Schreck) oder innere (Ärger, Krankheit, Neid) Faktoren einen *bläulichen Farbton* angenommen hat: *blaue Lippen, blaue Hände, blauer Zorn, blauer Neid*. Eine ungesunde Blaufärbung der Haut, die *durch verschiedene Krankheiten* verursacht wird (die blaue Krankheit), ist die so genannte *Zyanose*, ein schwerer Husten, der zu einer Blaufärbung der Haut aufgrund von Erstickung führen kann, auf Deutsch „*der blaue Husten*“ genannt.

Eine etymologische Analyse zeigt, dass die Farbe *Blau* häufig Bestandteil der gängigen Redewendungen und Phrasen *ins Blaue träumen, reisen (Fernweh)*; *blaue Milch (fettarme Milch) ist*; *der blaue Brief* (etymologisch stammt dieser Ausdruck von der Farbe der preußischen Regierungsumschläge, heute wird er mit einem Mahnbrief assoziiert, den Eltern wegen der schlechten Schulnoten ihrer Kinder erhielten); *blaues Blut* (die Haut von Adeligen galt als so weiß, dass Adern durch sie hindurch sichtbar waren).

Blau wird genauso oft für „*blauer Fleck*“, „*grün und blau schlagen*“, „*blauer Fleck*“, „*blaues Auge*“, „*schwarzes Auge*“

verwendet: *blauer Fleck, blaues Auge*. Blaues Auge hat auch die Bedeutung „glimpflich davonkommen“, diese Kombination ist Teil der Redewendungen mit blauem Auge davonkommen – *billig (leicht) davonkommen; ein blaues Auge wagen – ein Risiko eingehen*.

Die Farbe *Blau* bildet vor allem eine Reihe von terminologischen Verbindungen aus verschiedenen Tätigkeitsbereichen, darunter auch aus dem militärischen Bereich, der für das eigentliche Material unserer Studie relevant ist: *blaue Latscher* – Infanteristen (nach der Farbe ihrer Schulterriemen); *blaue Jungen* – Matrosen (nach der Farbe ihrer Uniformen); *blaue Kinder* – Grenadiere (nach der Farbe ihrer Uniformen).

Der Farbname *blau* hat noch eine weitere gebräuchliche Bildbedeutung: *er ist blau* – „betrunken sein“; diese Bedeutung ging aus dem Jargon der Schneider in die Umgangssprache ein (*Einen blauen Affen haben; von blauen Affen gebissen sein – besoffen sein, blauer Zwirn – Wodka*) und der Soldatensprache (*blau wie ein Veilchen, Kornblumenblau – betrunken sein*) (es wird angenommen, dass sich diese Bedeutung seit etwa 1850 in der deutschen Sprache etabliert hat). Die gleiche Bedeutung hat die Redewendung „*es wird mir blau* (heute *schwarz*) vor den Augen“.

Im Deutschen wird das farbige Adjektiv *blau* auch mit der Bedeutung „frei sein“, „schwänzen“ in Verbindung gebracht: *der blaue Montag* – ein freier Tag, ein freier Tag, *blau machen* (den Tag, die Woche) – nicht arbeiten (Wissenschaftler stellen fest, dass dieses Lexem seit dem neunzehnten Jahrhundert im Alltagsgebrauch ist).

In Verbindung mit den Substantiven Tag, Minute, Jahr erhält das Adjektiv *blau* aufgrund der metaphorischen Übertragung die symbolische Bedeutung von „glücklich“, „fröhlich“. In Verbindung mit räumlichen Substantiven (*Ferne, Tiefe*) und abstrakten Begriffen wie *Gedanken, Träumereien, Möglichkeiten* erhält das adjektivische Farblexem *blau* eine weitere Bedeutung von *Ungewissheit, Unbekanntes, Geheimnis: ins Blaue träumen, reisen*. Die allmähliche Entwicklung dieser Bedeutung schafft eine neue Bedeutungsnuance – „unglaublich“, „unmöglich“, „überraschend“, was besonders in der Phrase *blaues Wunder* deutlich wird, die die identische Semantik des zusammengesetzten, emotional markierten Substantivs „*Wunder*“ verstärkt.

Das Adjektiv für die Farbe *Blau* hat auch die Bedeutung von „falsch“ (*blauer Dunst, Nebel, Dampf, blaue Blümchen Ausflüchte*) mit abgeleiteten Verben in dieser Bedeutung (vorblauen). So wird der Farbbezeichnung *blau* im heutigen Deutsch sowohl als Name für eine bestimmte Farbe (*blau* und *dunkelblau*) als auch in zahlreichen figurativen Bedeutungen verwendet, die sich auf der Grundlage der Grundbedeutung unter vollständigem oder teilweise Verlust der Farbkomponente entwickelt haben. Diese Farbbezeichnung ist auch Bestandteil zahlreicher terminologischer Wendungen und phraseologischer Ausdrücke. Der Verwendungsbereich einiger Bedeutungen des Adjektivs *blau* ist aufgrund ihrer Zugehörigkeit zu bestimmten lexikalischen Schichten (z. B. terminologische Kombinationen bestimmter Branchen) oder aufgrund der Bedeutung von Substantiven und Verben in gewissem Maße eingeschränkt [1; 2; 3].

Als literarisches Symbol sticht *blau* als Symbol der Melancholie hervor (sogar als Motto einer ganzen Generation der 2000er Jahre: „*Der Arzt sagt, ich werde wieder gesund, aber ich fühle mich blau*“) und *des Todes* (in den literarischen Werken der Romantik wurde Schwarz durch Schwarz ersetzt); ein *Symbol des Geheimnisses und der Ekstase* (die Tradition, *Blau* mit *Geheimnis* und *Mystik* zu assoziieren); *Symbol der Seele*, der Göttlichkeit und der Transzen-

denz (symbolische Darstellungen von Gottheiten in *Blau* und *Gold* seit der byzantinischen Zeit, als Symbol für die Vereinigung von *Himmel* und *Erde*, der *Realität* mit der *anderen Welt*); Symbol der *Poesie* (seit 1800 ist *Blau* ein Symbol für eine *Idee*, die mit dem poetischen Wort verbunden ist, die „*blaue Blume*“ wird zum Symbol der romantischen Poesie) [4, S. 53–54].

In den Werken von W. Borchert steht dieser Farbname an dritter Stelle: 49 Verwendungen – 14,3%. Die symbolische Bedeutung von „*blau vor Kälte*“ ist in den Kurzgeschichten „*Die lange, lange Straße lang*“ und „*Mein bleicher Bruder*“ des Schriftstellers festgehalten. Leutnant Fischer trifft auf der Straße eine Frau und ihre Tochter. Mutter und Kind leiden, wie die meisten Menschen in den Nachkriegsjahren, an Hunger, das Kind ist sehr dünn und erschöpft. Das Mädchen friert, ihre dünnen Beine sind sehr dünn und blau „*Das kleine Mädchen hat Beine, die sind wie Finger so dünn. Wie Finger im Winter. So dünn und so rot und so blau und so dünn*“ [5, S. 241]. „*Noch nie war er so weiß...Er war beinahe blau davon*“ [5, S. 171].

In W. Borcherts künstlerischer Sprache verweist *blau* auf die *Kälte*, die der Leutnant empfindet, als er an einem winterlichen Sonntagmorgen draußen steht und sich über den toten Körper eines Unteroffiziers beugt: „*Noch nicht war etwas so weiß wie dieser Schnee. Er war beinahe blau davon. Blaugrün*“ [5, S. 171]. In der Geschichte „*Vier Soldaten*“ wird beschrieben, wie einer der vier Männer, die sich vor dem feindlichen Orkanfeuer versteckten, *bläulich-rote (blaurote) Lippen hatte, die aussahen wie „zwei blaurote Striche im Barthaar*“ [5, S. 167]. Der Autor verwendet dieses Farbmerkmal, um die Farbe der Lippen als Symbol für *Kälte oder Krankheit* zu vermitteln: *Blau* symbolisiert in diesem Fall das Draußen-Sein in der *Kälte* im Winter. Der Autor legt einem der Soldaten einen Satz in den Mund: „*Ja, man zittert den ganzen Tag. Das kommt von der Kälte. Diese elende Kälte.*“ [5, S. 168].

In Kombination mit schattierten Adjektiven wird *blau* von W. Borchert im Sinne von „die Farbe der Nacht“ verwendet. So erinnert sich Leutnant Fischer immer wieder an seine Kindheitsängste, u. a. an die Angst vor imaginären Wesen, die sich nachts auf ihn stürzen; der Held des Werkes gibt dies zu: *Und in den laudunkeln Ecken warten die schwarzen Männer* [5, S. 240].

Das Krächzen des Kuckucks in der Erzählung „*Im Mai, im Mai schrie der Kuckuck*“ war meist abends zu hören und verband sich mit dem Pfeifen der Lokomotiven in „...*in den vereinsamten Städten, wenn aus blauschwarzen Vorstadtferndie Lokomotiven herüberschrein...*“ [5, S. 221].

In der Erzählung „*Die Krähen fliegen abends nach Hause*“ verwendet der Autor das Farblexem *blau*, um die Nacht zu beschreiben, in der alle Häuser *blau* und fast kantenlos im milden Vorabendlicht erscheinen („*Und die Häuser werden samtblau und weichkantig im milden Vorabendgeleuchte*“) [5, S. 49]. In der Erzählung „*Hundeblume*“ symbolisiert das Lexem *blau* bewusste Materialität und bürokratische Strenge: Die in *blaue* Uniformen gekleideten Gendarmen-Wärter im Gefängnis werden mit dieser Interpretation assoziiert: „*Da explodierte ein Bellen um uns auf uns zu – ein heiseres Bellen von blauen Hunden mit Lederriemen um den Bauch*“ [5, S. 27].

In der Geschichte „*Die Krähen fliegen abends nach Hause*“ verwendet der Autor *Blau* als Farbe der Angst und der Sehnsucht: Der Autor konzentriert sich auf die Tatsache, dass die Menschen verzweifelt sind, überwältigt von Sehnsucht und Hoffnungslosigkeit, hier werden *Blau* und *Schwarz* in einem Farbton kombiniert, und diese Technik fügt dem allgemeinen Hintergrund der Bes-

chreibung einen noch negativeren Farbton hinzu [6]: „... und in krärgesichtig, blauschwarz übertrauert, hockten die beiden Männer am Nachmittag (...) Sie sahen den Krähen nach, Timm und der andere, krärgesichtig, blauschwarz übertrauert“ [5, S. 41–42].

W. Borchert verwendet den Farbnamen *blau* in seinen Kurzgeschichten also vor allem, um dem allgemeinen Thema der künstlerischen Beschreibung einen negativen Touch zu geben.

In der Erzählung „Die lange, lange Straße lang“ verwendet der Autor den umgangssprachlichen Begriff *blau* jedoch als Symbol für das Erwachen zum Leben und verkörpert ihn in der Beschreibung *blauer Blumen*, deren Anblick die Stimmung verbessert. «Auf dem Braun der Ackerkrume/weht hellgrün ein Gras. /Eine blaue Blume/ist vom Morgen nass. /Auf dem Braun der Ackerkrume/weht hellgrün ein Gras. /Eine blaue Blume /Eine blaue Blume /Eine blaue –Eine blaue – Eine blaue» [5, S. 248].

Die gleiche Symbolik der Hoffnung und der Träume, die der Autor den Dichtern zuschreibt, wird in dem Satz „Es ist gut, wenn die Dichter die blauen Blumen blühen lassen“ [5, S. 250] verwendet. Wir glauben, dass es sich bei dieser symbolischen Verwendung um einen der Farbneologismen des Autors handelt.

Unübersehbar ist auch die positive Assoziation der blauen Farbe mit dem Symbol des gemütlichen Lebens im Werk „Küchenuhr“. Das Einzige, was dem jungen Mann ohne Namen bleibt (Identifikation mit der ganzen Generation), ist eine Küchenuhr, die er auf den Resten des zerstörten Hauses fand „Er hielt eine runde tellerweiße Küchenuhr vor sich hin und tupfte mit dem Finger die blau gemalten Zahlen ab“ in dem er mit seinen Eltern lebte. Die blau-weiße Uhr (die Kombination dieser Farben symbolisiert in diesem Fall Licht, Leben und Harmonie) wird ihn immer an seine unbeschwerte, glückliche Kindheit, seine Eltern und seine Umgebung erinnern. [5, S. 198–199].

Der Farbname Gelb wird von W. Borchert nicht so häufig verwendet, nur 29 Verwendungen sind verzeichnet, das sind etwa 8,5% der verwendeten Farbnamen im Werk des Autors. Gelb ist eine Farbe des Sonnenspektrums zwischen Orange und Grün, die zu den Primärfarben gehört; es ist die Farbe, die der Farbe von Zitrone, Honig, Sonne, Licht, Gold, reifen Roggenähren am ähnlichsten ist. Das Lexem gelb ist den westgermanischen Sprachen gemeinsam (althochdeutsch *gēlo*, mittelhochdeutsch *gel*, englisch *yellow*) und ist etymologisch mit lateinisch *helvus* verwandt. *Gelb* ist durch seine Wurzel mit *Gold* und *Galle* verwandt. Forscher stellen fest, dass Wörter, die Gelb bezeichnen, im Laufe der Jahrhunderte durch ihre Wurzel mit der Farbe Grün (in einer früheren Entwicklungsphase) und andererseits mit den Namen für Gold (in der Neuzeit) verwandt waren. Die Farblexeme sind also durch das Farbmerkmal verwandt: Gold – gelbes Metall, Galle. Es wird angenommen, dass dieser Farbname die gleiche Wurzel wie Gold und Grün hat.

Die Hauptbedeutung von *gelb* ist die Farbe von Pflanzen, Früchten, Blumen und anderen Gegenständen: gelbe (reife) Zitrone, Dotterblume, gelbe Tulpen etc. Das Farbmerkmal ist die Grundlage für alle Arten von freien und stabilen Wortkombinationen. Das Adjektiv *gelb* wird verwendet, um die Farbe des Haares zu beschreiben: *gelbes Haar – blondes Haar*. Einst galt diese Haarfarbe als besonders attraktiv. Im schwäbischen Dialekt gibt es noch einen Ausdruck, der auf eine Vorliebe für gelbes (goldenes) Haar hinweist *Um dein gelbes Haar willen geschieht es nicht*.

Das Adjektiv „gelb“ wird auch verwendet, um die Hautfarbe als Zeichen der Zugehörigkeit zu einer bestimmten Rasse zu bezeichnen: „gelbe Rasse“. Von hier aus entstand die Formulierung

die gelbe Gefahr, die Bedrohung der europäischen Kultur durch die besagte Rasse, als Symbol für den Ausdruck der rassistischen europäischen Ideologie. Das Farbadjektiv *gelb* wird in der medizinischen Terminologie und in der Umgangssprache zu medizinischen Themen häufig verwendet. In Kombination mit dem Adjektiv grün beschreibt dieses Farbadjektiv *die Farbe der Haut mit Blutergüssen* (wie bereits erwähnt, sind grün und gelb die Farben der Zwischenstadien der Resorption von Blutergüssen – subkutane Blutungen).

Das Adjektiv *gelb* kann sich auch auf die Farbe einer ungesunden Haut beziehen: Ein kranker Mensch hat in der Regel einen gelblichen Teint und in einigen Fällen eine gelbe Hautfärbung (was sich in den Namen dieser Krankheiten widerspiegelt, z. B. Gelbsucht – die gelbe Galle). Ein medizinischer Ausdruck bezieht sich auf eine akute Infektionskrankheit, die in den Tropen häufig vorkommt – das so genannte *Tropenfieber* (oder Gelbfieber). Das Farblexem wird auch in einem anderen medizinischen Begriff für eine Augenkrankheit verwendet, die manchmal zum Verlust des Sehvermögens führt und bei der sich die Pupille gelblich-grün verfärbt (Glaukom); in der medizinischen Umgangssprache spricht man von der *gelben (grünen) Star, gelbes (grünes) Wasser*.

Die antike Medizin sah die Ursache vieler im menschlichen Körper festgestellter Krankheiten in einer Fehlfunktion der Leber und der Gallenblase, die zu einer spezifischen gelblich-grünen Färbung der Haut führte – er sah von der Galle gelb und grün aus – und dies war auch die Ursache für den schwierigen Gemütszustand, die schlechte Laune und den „Blues“ eines Menschen. Dies bildete offensichtlich die Grundlage dafür, dass das Adjektiv mit dem Farbbestandteil gelb als Bestandteil des Wortes gelbsüchtig eine weitere Bedeutung von „reizbar“, „zornig“, „giftig“, „Galle“ (im Sinne von „gehässig“) erhielt: *Gelbsüchtige Gedanken, Vorstellungen*. Und die medizinische Tatsache, dass bei Wutausbrüchen, schwerer Verstimmung, schwerem Schock usw. die Gallengänge krampfen und Galle in den Blutkreislauf gelangt (was gelbe Haut verursacht), bildete die Grundlage für die Entstehung einer stabilen Redewendung: *gelb, gelb und grün im Gesicht vor Zorn, Neid, Ärgerwerden* (in der ukrainischen Version – grün werden vor Ärger, Wut, Trauer, Neid).

In Kombination mit dem Adjektiv grün drückt das Farblexem gelb Bewusstseinsverlust und Schwindelgefühl aus: *Es wurde ihm gelb und grün vor Augen*. Neid und Zorn werden seit jeher mit der Gallenblase in Verbindung gebracht: *der gelbe Neid, Neidwurm*.

Im Mittelalter wurde die Farbe Gelb mit *Misstrauen, Heuchelei, Betrug und Lüge* assoziiert: *die gelbe Lüge des Misstrauens, der gelbe Faden der Hauchelei*. Die Bedeutung der Farbe Gelb kommt auch in vielen anderen Redewendungen zum Ausdruck, die im modernen Deutsch weit verbreitet sind, wie zum Beispiel: *gelbe Rüben, das gelbe Kraut, gelber Lappen, das gelbe Pferd*.

Wörterbücher haben die Übertragung der Bedeutung von gelb auf den Menschen im Sinne von „jung, unerfahren“ aufgrund der Ähnlichkeit mit jungen Vögeln mit gelbem Flaum um den Schnabel festgehalten: *Gelbschnabel* (vgl. mit dem ukrainischen „zovtorotyky“), gelb um den Schnabel, um das Maul haben die gelbliche Jugend, ein gelbschnablicher Witz.

Der Farbname *gelb* in Verbindung mit den Wörtern *Gewerkschaften, Literatur, Presse* erhält die Bedeutung von „*Boulevard-Sensation, käuflich, minderwertig*“ (die ukrainische Entsprechung ist „gelbe Presse“). Der Bedeutungsübergang beruht auf der gelben Farbe der Einbände, die diese Literatur ursprünglich hatte.

Gelb ist natürlich die hellste der Buntfarben; es ist die Farbe, die am weitesten sichtbar ist, sie ist hell und auffällig. Deshalb trugen Frauen von einfacher Tugend gelbe Kleidung oder einen Teil davon (ein Band) – das gelbe Band. Darüber hinaus ist Gelb oft ein Symbol für Angst. Diese Assoziation ist in vielen Sprachen zu finden, zum Beispiel im Englischen in dem Ausdruck *to be yellow – to be afraid*. Die Besonderheiten des Wortgebrauchs und der Symbolik der gelben Farbe haben jedoch nicht immer eine negative Konnotation. Gelb ist nicht nur ein Symbol für Bosheit, Neid, Eifersucht, Krankheit und Ausschweifung, sondern auch für die Wärme und Anmut des Sonnenlichts, die magnetische Kraft der Liebe; Gelb ist aufgrund seiner starken Assoziation mit dem Sonnenlicht ein Symbol für lebensspendende Wärme, Glück und Freude. In modernen Assoziationen ist es auch die Farbe des Reichtums (das universelle „Gold“ wird mit Gelb assoziiert), und in den Ländern des Ostens ist und bleibt Gelb eine der Farben, die seit Jahrhunderten in respektvollen Bedeutungen verwendet wird [1; 2; 3].

Gelb wird im Lexikon der literarischen Symbole auch als Symbol des Lichts und des Lebens definiert, obwohl es Zeichen des Widerspruchs in sich birgt: das safrangelbe Bild der Göttin Aurora einerseits und die ungekämmten Haare und Kleider der Mägde andererseits [4, S. 147].

Eine der auffälligsten Verwendungen des gelben Farbschemas in den Werken des Autors ist die gelbe Straßenbahn, die von ihm sowohl im denotativen als auch im symbolischen Sinne verwendet wird. Die Protagonisten assoziieren gelbe Straßenbahnen mit dem glücklichen Leben der Vorkriegszeit. Die Straßenbahn hebt sich symbolisch von der grauen Stadt, den grauen Menschen und der grauen Existenz ab und steht im Gegensatz zu den langen grauen Straßen und der freudlosen Existenz, die Hoffnung auf mögliche freudige Veränderungen, Rettung, Genesung, ein ruhiges und glückliches Leben geben. Es ist wie ein Licht, das vorausgeht, ein Leuchtturm, der den Weg weist.

In diesem Zusammenhang sticht der Name der Farbe in drei Erzählungen des Autors hervor. Leutnant Fischer aus der Geschichte „*Die lange, lange Straße lang*“ versucht, zumindest in Gedanken in sein früheres Leben zurückzukehren, und als eine gelbe Straßenbahn vorbeifährt, versucht er, sie einzuholen: „*Ich muss zur Straßenbahn... Die Straßenbahn ist gelb. Ganz wunderhübsch gelb. Da muss ich mit.*“ [5, S. 240–241]. Für den Helden ist die gelbe Straßenbahn wie ein Sonnenstrahl, der mit der Dunkelheit, dem Grau, der Düsternis und der Hoffnungslosigkeit, symbolisiert durch eine lange graue Straße, kontrastiert wird: „*Die ist gelb in der grauen Straße*“. *Wunderhübsch gelb in der grauen*“

Das Symbol einer möglichen freudigen Veränderung in der Einsiedelei ist eine leuchtend gelbe Straßenbahn, die in dem Werk „Im Mai, im Mai schrie der Kuckuck“ an einem grauen Oktobernachmittag durch graue, verfallene Straßen „schwebt“: Die Fahrgäste steigen in diese Straßenbahn und wissen, wohin der Weg sie führen wird (*„Sie haben doch Licht... Und sie wissen: wohin. Und sie sind in den gelbrotten Starßenbanen...“*) [5, S. 226, 227].

Auch in der Erzählung „*Stimmen sind da – in der Luft – in der Nacht*“ wird gelbe Straßenbahn mit der grauen düsteren Umgebung kontrastiert: „...durch den nebelnassen Nachmittag. *Der war grau und die Bahn war gelb.*“ [5, S. 44]. Die Straßenbahn bewegt sich, wenn auch langsam, in die richtige Richtung, „*stößt*“ auf den November „*Die Straßenbahn stieß und stolperte gelb durch den*

November“ „*segelt*“ durch den Abend „...stieß schwimmend gelb durch den einsamen Nebelnachmittag.“ [5, S. 45].

Glück, Licht und süßes Leben werden in der Geschichte „*Die drei dunklen Könige*“ durch „*zwei gelbe Bonbons*“ symbolisiert, die einer Mutter und einem Baby zu Weihnachten geschenkt werden. [5, S. 183].

Eine kleine Löwenzahnblüte ist ein Symbol für Helligkeit, Licht, Glück, Heiterkeit und Freude im farblosen Leben des „Häftlings 432“, der jeden Tag in Gesellschaft seiner Mitgefangenen den üblichen Weg im Kreis auf dem grauen Gefängnishof mit einem Rasenstück geht. *Die gelbe Blume* wird für ihn zu einem begehrenswerten, wertvollen Traumobjekt: „*Die Sehnsucht, etwas Lebendiges in der Zelle zu haben, wurde so mächtig in mir, dass die Blume, die schüchterne kleine Hundebblume für mich bald den Wert eines Menschen, einer heimlichen Geliebten bekam: Ich konnte nicht mehr ohne sie leben – da oben zwischen den toten Wänden*“ [5, S. 33].

Als es dem Gefangenen schließlich gelingt, die gelbe Blume zu pflücken und in einen Zinnbecher in seiner Zelle zu legen, vergisst er dank dieses kleinen Stücks Sonnenschein, Freude und Glück in der grauen, elenden Welt, in der er sich befindet und Tag für Tag zu existieren gezwungen ist, all seinen Kummer: „...hält mit seinen vereinsamten Händen eine kleine gelbe Blume...Da öffnet sich in ihm etwas und ergießt sich wie ein Licht in den engen Raum, etwas, von dem er bisher nie gewußt hat: Eine Zärtlichkeit, eine Anlehnung und Wärme ohnegleichen erfüllt ihn zu der Blume und füllt ihn ganz aus“ [5, S. 38].

W. Borchert verwendet Gelb auch als Zeichen für die Hautfarbe eines kranken oder toten Menschen. So hebt sich das gelbe Gesicht des ohne Lebenszeichen dargestellten Tim bedrückend im Schnee ab; Tim wurde tot aufgefunden, als der Wächter zum Wachwechsel in den Wachturm kam.

Wir können also feststellen, dass W. Borchert bei der Verwendung der Farbbezeichnung *gelb* nicht von der spezifischen Grundtechnik seines kreativen Stils – dem Farbkontrast – abweicht, durch die offen negativen symbolischen Bedeutungen positiven gegenübergestellt werden. Ebenso wie bei der Verwendung der Farbe *rot*, wo die Opposition verschiedener symbolischer Seme festgehalten wird, wird das Adjektiv *gelb* durch die Seme „*Feigheit*“, „*Wut*“, „*Krankheit*“, „*Tod*“ und gleichzeitig „*Helligkeit*“, „*Wärme*“, „*Freude*“, „*Hoffnung*“ dargestellt.

Referenzen:

1. Duden. Das Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache. Die Geschichte der deutschen Wörter und der Fremdwörter von ihrem Ursprung bis zur Gegenwart. Band 7. Mannheim: Dudenverlag, 1989. 839 S.
2. Duden. Das Stilwörterbuch. Grundlegend für gutes Deutsch. Idiomatisches Deutsch. Bedeutung und Verwendung der Wörter im Satz. Band 2. Mannheim: Dudenverlag, 2001. 979 S.
3. DWDS. Der deutsche Wortschatz von 1600 bis heute. <https://www.dwds.de/>
4. Metzler Lexikon literarischer Symbole. G. Butzer, J. Jacob (Hrsg.). 2. Auflage. Stuttgart: Verlag J.B. Metzler, 2012. 505 S.
5. Borchert W. Das Gesamtwerk. Rohwolt, 1998. 354 S.
6. Bratytsya G. Farbenkontraste im Schaffen von W. Borchert. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія.* 2020. № 46. С. 54-58

Bratysya G. Color symbolism as an element of worldview

Summary. The article is devoted to the analysis of the symbolic meanings of the colour schemes blau and gelb used by W. Borchert in his works. The individual author's perception of the world can be traced in the lexical units used by writers to denote colour in their works. The use of colour schemes in both direct and figurative, derivative meanings through the superimposition of other connotative meanings on the basic meaning indicates the formation of colour schemes-symbols, the author's colour palette, which can be used to recognise and identify the author's manner. The works of Wolfgang Borchert are characterised by a unique, individual, original, pronounced symbolism of colour, through which the author embodied his literary ideas.

His artistic identity is defined by a special worldview, individual perception of the surrounding reality, experiences, feelings caused by the realities of the war and post-war reality – and this is the time of his active artistic work. In V. Borchert's creative work, lexical units denoting colours are characterised by heterogeneous semantic content and different

word formation structures, they have a subjective symbolism, because each author has a favourite colour scheme, since colours are carriers of his worldview, components of his perception of what surrounds him, excites, irritates, pleases, does not leave indifferent. Therefore, colour is not only a visual medium, it is also a form of national and individual expression of the author. The extraordinary psycho-emotional possibilities of colours formed the basis for the realisation of the author's intentions: the structures of the author's artistic speech, which include colour schemes, are not only a means of influencing the reader, but also a way of dividing the space of artistic discourse, which reflects the writer's true moods. The analysis of the peculiarities of the use of paradigmatic colour schemes in terms of their symbolism in W. Borchert's language is important not only for a deeper understanding of W. Borchert's individual world picture, but also for revealing the artistic potential of colour designations as artistic symbols in the individual author's colour picture of the world as an element of the general linguistic picture as such.

Key words: colour name, colour symbology, author's picture of the world.

*Гарбар І. В.,**старший викладач кафедри сучасних мов**Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова**Гарбар А. І.,**старший викладач кафедри сучасних мов**Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова*

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ

Анотація. У статті висвітлено питання семантики різних груп фразеологічних одиниць усного та писемного ділового мовлення. Встановлено, що фразеологічні одиниці ділового мовлення є нормативними, стандартизованими висловами зі стійким лексичним складом та граматичною будовою. На основі вивчення низки наукових праць виявлено, що за ступенем лексикалізації фразеологічні одиниці поділяються на три групи: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. Встановлено, що діловому мовленню властиві книжні дієслівно-іменні лексикалізовані сполучення та фразеологічні іменні сполучення. Акцентовано увагу на дієслівно-іменних сполученнях (розщеплених присудках), які вживають замість паралельних однослівних дієслівних форм. Проілюстровано на конкретних прикладах лексикалізовані сполуки, у яких можлива незначна десемантизація одного з компонентів. Не можна не зважати на те, що термінологізовані сполуки та номенклатурні назви, які позбавлені будь-яких елементів образності, також належать до книжних сполучень ділового мовлення. Зауважено, що так як усне ділове мовлення менш стандартизоване, ніж писемне, то зрідка у ньому можуть вживатися фразеологічні єдності та фразеологічні зрощення (ідіоми), які вносять елемент неофіційності в ділове спілкування.

Акцентовано увагу на аномативних фразеологічних одиницях, вживання яких призводить до порушень семантики ділового мовлення. З'ясовано, що найважливішою проблемою у вивченні фразеологізмів є встановлення їхніх значень. На фактичному мовному матеріалі проаналізовано типові фразеологічні помилки. Зауважено, що фразеологічні аномативи у діловому мовленні є результатом неправильного засвоєння їх значення, зміни лексичної сполучуваності, спотворення форми та складу.

Ключові слова: ділове мовлення, фразеологічні одиниці, фраземи, лексикалізовані сполучення, стійкі вислови, фразеологічні аномативи.

Постановка проблеми. Знання фразеологічних скарбів української мови, свідоме та доречне їх вживання є свідченням точного, логічного, виразного, багатого та емоційного мовлення. Основні норми суспільно-політичного життя, особливості складних державотворчих процесів, що відбувалися й відбуваються в Україні значною мірою відтворюються у семантиці фразем ділового мовлення. Ділове мовлення послуговується здебільшого безособовими (безобразними) формульними лексикалізованими одиницями, на відміну від розмовного, художнього та публіцистичного стилів. Те, що у зазначених стилях слугує образом, а в мові засобів масової

інформації стає штампом, у діловому мовленні функціонує як нормативний, стандартизований вислів [1, с. 140]. Фразеологічним одиницям ділового мовлення властива стійкість лексичного складу та відтворюваність. Вони закарбовуються у пам'яті мовця та використовуються відповідно до ситуації мовлення. Найважливішою проблемою у вивченні фразеології є семантизація фразеологізмів, тобто встановлення їхніх значень [2, с. 26]. Наразі актуальним є дослідження типів фразеологічних одиниць та виявлення їх аномативних варіантів, що трапляються як в усному так і у писемному діловому мовленні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування фразеологізмів у галузі стилістики розглядали відомі вчені, зокрема О. Пономарів, С. Єрмоленко, Л. Мацько, М. Пилинський, О. Сидоренко, Н. Сологуб та ін. Окремі аспекти питання фразеологічної семантики офіційно-ділового стилю висвітлено у працях таких науковців як М. Алефіренко, А. Григораш, В. Морозюк, Л. Кулакевич, П. Дудик, Л. Азарова, О. Тихоненко. Дослідженням особливостей структурно-семантичних типів фразеологізмів сучасних офіційно-ділових текстів займалися Д. Горбачук, О. Сушко, О. Тихоненко. Мовні формули українських дипломатичних текстів досліджували О. Мацько та Н. Поліщук. Дослідженням впливу стійких фразеологізмів у формуванні професійної культури здобувачів вищої освіти досліджувала В. Тимкова.

Метою статті є систематизація та аналіз особливостей вживання фразеологічних одиниць у діловому мовленні.

Мета дослідження зумовлює реалізацію таких завдань: окреслити основні групи фразеологічних одиниць; виявити, які фразеологічні одиниці властиві писемному, а які усному діловому мовленню; проаналізувати різновиди фразеологічних сполучень ділового мовлення; систематизувати та проаналізувати фразеологічні аномативи, які трапляються у діловому мовленні.

Основний матеріал. Єдиного тлумачення поняття *фразеологізм* наразі не існує. Однак більшість мовознавців схильні до визначення, що *фразеологізм* – стійкі семантично цілісні сполуки кількох слів, які в процесі мовлення сприймаються як готові словесні формули. На позначення предмета фразеології вживають тотожні за значенням поняття *фразеологізм*, *фразеологічна одиниця* та *фразема*. У діловому мовленні фразеологізми (фразеологічні одиниці, фраземи) посідають окреме місце в системі функціонально-стилістичної диференціації української фразеології, так як є нормативними, стандартизованими висловами зі стійким лексичним складом та граматичною будовою. Відомий український мовознавець П. Дудик зазначає, що подібно до слова (але на відміну від словоспо-

лучення і речення), фразеологізм існує в мові у «готовому» вигляді, в колективно усвідомленій і всіма прийнятій формі, яка тільки частково може змінюватись в індивідуальному мовленні [3, с. 177].

У сучасному українському мовознавстві відомо кілька класифікацій фразеологізмів. Дослідниця О. Тихоненко зауважує, що в основі класифікації фразеологізмів лежать понятійний (семантичний) та функціонально-стилістичний підходи. Більшість мовознавців визнає обсяг фразеології за семантичним принципом, за яким стійкі словосполучення за критерієм семантичної мотивованості їх компонентів поділяються на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення [4, с. 100]. Використання фразеологічних одиниць кожної групи пов'язане зі стилістичною приналежністю тексту. У різножанрових текстах писемної ділової комунікації використовують фразеологічні сполучення, які позбавлені образності, суб'єктивної забарвленості, емоційності, метафоричності, не порушують цілісності значення, відтворюваності, відносної сталості структури та сприяють швидкому засвоєнню ділової інформації. У своїй дисертації О. Сушко зауважує, що є кілька підгруп фразеологічних сполучень: фразеологізми, які окреслюють абстрактні опредметнені поняття (*природа влади, тверді зв'язки з сусідами* тощо) та фразеологізми, що виступають назвами окремих дій, процесів, станів (*усунути з посади, гасити владу* тощо) [5].

Передусім розглянемо найпоширеніший різновид фразеологічних сполучень – книжні дієслівно-іменні лексикалізовані сполучення, що характеризуються відтворюваністю та стандартністю. У фразеологічних дієслівно-іменних сполученнях кожний залежний компонент (іменник) можна замінити, так як він самостійний за лексичним значенням, однак семантично опорне слово (дієслово) має обмежену сполучуваність. Прикладом можуть слугувати стилістично нейтральні фраземи на зразок: *зачепити проблему і зачепити інтереси; розв'язувати проблему і розв'язувати задачу; завдавати шкоди і завдавати поразки; потребувати допомоги і потребувати уваги; зводити нанівець і зводити до мінімуму* тощо. Також у діловому мовленні замість паралельних однослівних дієслівних форм вживають дієслівно-іменні сполучення (розщеплені присудки), які на думку З. Мацюк, краще запам'ятовуються та надають висловлюванню офіційності. Іменник, який входить до складу розщепленого присудка, точно кваліфікує певне значення, дає йому назву й наукове визначення [6, с. 212]. Наприклад: *надати рекомендації* (замість *рекомендувати*); *висловити подяку* (замість *подякувати*); *надавати допомогу* (замість *допомагати*); *надавати підтримку* (замість *підтримувати*); *робити ремонт* (замість *ремонтувати*); *робити застереження* (замість *застерегати*); *здійснювати контроль* (замість *контролювати*) тощо. Значення дієслівно-іменного сполучення не завжди співпадає зі значенням синонімічного дієслова, наприклад: *надати підтримку* – *підтримати*; *проводити змагання* – *змагатися*; *виявляти повагу* – *поважати* тощо. Дієслово більш конкретно передає дію.

Фразеологізацію писемного ділового мовлення можна простежити у фразеологічних іменних сполученнях на зразок: *електронна пошта, поштова скринька, місце реєстрації, зустріч на вищому рівні, авторське право, війна компромісів, разючі результати, грошовий переказ, чинне законодавство, штатний розпис, особова картка працівника, запобіжні заходи, на громадських засадах, нагальне питання, низка питань, плінність кадрів, недбале ставлення, йому ціни немає, місце під сонцем, сіль землі, граніт науки* тощо.

Водночас дослідники фразем ділового мовлення виділяють й інші підгрупи фразеологічних одиниць зокрема, власне ділову фразеологію, особливість якої полягає в тому, що вона тяжіє до термінів, а в її семантиці закладено кваліфікативне значення [5]. Прикладами власне ділових фразеологічних одиниць є назви документів на зразок: *посвідка на проживання, службова записка, витяг з протоколу, трудова угода, трудовий договір, рекомендаційний лист, супровідний лист*; а також назви дій, станів: *трудова стаж, трудові спори, грошова винагорода, матеріальна допомога, авторське право, робочий час, дипломатичний імунітет* тощо.

Як неподільні мовні одиниці відтворюються у процесі спілкування лексикалізовані сполуки (канцеляризми), у яких можлива незначна десемантизація одного з компонентів. Наприклад: *у зв'язку з розпорядженням* → *у зв'язку з хворобою*; *згідно з інструкцією* → *згідно з чинним законодавством*; *відповідно до досягнутої домовленості* → *відповідно до плану*; *незважаючи на недоліки* → *незважаючи на обставини*; *у відповідь на ваш запит* → *у відповідь на ваше прохання*; *брати до відома* → *брати до уваги*; *звернутися на адресу* → *звернутися з цього питання*; *з одного боку, з другого боку* → *з одного боку, з іншого боку*; *певною мірою* → *якоюсь мірою* тощо. Не можна не зважати на термінологізовані сполуки (фразеологічні терміни), які позбавлені будь-яких елементів образності, абстрактні за змістом на зразок: *електромагнітне поле, чарунка пам'яті, хімічна реакція, система координат, точка кипіння, квантове число* тощо. До власне ділової фразеології також належать номенклатурні назви, які зазвичай означають посаду, наприклад: *старший науковий співробітник, провідний фахівець кафедри, начальник відділу кадрів, соціальний педагог, молодша медична сестра, військовий аташе* тощо.

В усному діловому мовленні, яке менш стандартизоване, ніж писемне, іноді можуть вживатися фразеологічні єдності – вмотивовані стійкі словосполучення, цілісне значення яких є результатом впливу лексичних значень слів-компонентів. Фраземи цієї групи вносять елемент неофіційності в усне ділове спілкування, збільшують виразність висловлювань, заохочують до спільного міркування. Порівняємо типові приклади фразеологічних єдностей із тлумаченням: *краяти собі мозок* → думати, детально розмірковуючи над чимось; *зачепити за живе* → дошкулити; *вводити в оману* → навмисно неправильно інформувати; *не покладати рук* → працювати багато й старанно; *проходити червоною ниткою* → бути провідною думкою; *драконівські закони* → несправедливі, вкрай жорстокі закони; *перейти рубікон* → зробити вирішальний крок, прийняти безповоротне рішення; *віддати п'яльму першості* → визнати чийсь перевагу тощо.

Зосередимо увагу ще на одній групі фразеологічних одиниць – фразеологічних зрощеннях (ідіомах), які зрідка вживаються в усному діловому мовленні. Ідіоми – це невмотивовані стійкі образні словосполучення, зміст яких не впливає з лексичного значення елементів. Отож порівняємо приклади ідіом з їх тлумаченням: *байдики бити* → ледарювати; *пекти раків* → червоніти від сорому; *глека розбити* → посваритися; *давати перцю* → дуже сварити; *точити яси* → розповідати про що-небудь; *чорта з два* → ні за яких обставин; *сон в руку* → те, що наснилося, збудеться; *з'їсти собаку* → набути великого досвіду у якійсь справі; *як мокре горить* → дуже повільно; *сім раз відміряй, а один відріж* → обдумуй рішення; *шити білими нитками* → невміло, погано замаскований, виконаний; *знімати стружку* → ляяти, сварити; *грати першу скрипку* → бути головним у справі; *зарубати на носі* → запам'ятати тощо.

Є очевидним, що лексичне значення семантично опорного слова ідіоми не співпадає із тлумаченням фраземи.

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що у діловому мовленні фразеологічні сполучення використовують частіше, ніж єдності та зрощення. Зрощення та єдності найчастіше використовуються у розмовному та художньому стилях, де рівень стандартизації тексту є мінімальним [7, с. 143].

Насамкінець з'ясуємо, які фразеологічні аномативи трапляються у діловому мовленні. На думку Н. Бондаренко, помилки у вживанні фразеологізмів зводяться до неправильного засвоєння їх змісту; спотворення форми, складу; зміни лексичної сполучуваності; це перифразування крилатих висловів, прислів'їв, приказок; утворення ненормативних фразеологізмів; невдалої побудови словосполучень за типом відомих фразеологічних зворотів; недоречною або невмілою їх використання [8, с. 20]. Сучасний комунікант повинен дотримуватися правил вживання фразеологічних одиниць, задля цього пам'ятати, які відхилення призводять до порушення норм слововживання у діловому мовленні. Отож аномативами у фразеології є:

– семантично відмінні дієслівно-іменні сполучення на зразок: *візьми себе в руки* (замість *опануй себе*); *відпала необхідність* (замість *немає потреби*); *приходить на думку* (замість *спадати на думку*); *погасити заборгованість* (замість *сплатити заборгованість*) тощо;

– скальковані одиниці (росіянізми) – конструкції з українізованими формами, у яких простежується буквальный переклад російських слів на зразок: *учбовий заклад* (рос. учебное заведение) → *навчальний заклад*; *запланувати міроприємства* (рос. запланировать мероприятия) → *запланувати заходи*; *придбати у розстрочку* (рос. приобрести в рассрочку) → *придбати на виплат*; *держатися в стороні* (рос. держаться в стороне) → *бути осторонь*; *заклювати угоду* (рос. заключать соглашение) → *укладати угоду*; *прийняти міри* (рос. принять меры) → *вжити заходів*; *приймати до уваги* (рос. принимать во внимание) → *взяти до уваги* тощо;

– слова-дублети, у яких простежується заміна питомого українського слова іншомовним, що призводить до семантичної тавтології на зразок: *саміт на вищому рівні* (замість *зустріч на вищому рівні*); *вільна вакансія* (замість *вільне місце*); *встановлений факт* (замість *встановлена інформація*); *консенсус думок* (замість *збіг думок*) тощо;

– фразеологічні одиниці з підміненими синонімічними компонентами, які різняться відтінками значень на зразок: *ведучий спеціаліст* (замість *провідний фахівець*); *скрутне положення* (замість *скрутне становище*); *зустрічаються помилки* (замість *трапляються помилки*); *не дивлячись на недоліки* (замість *незважаючи на недоліки*) тощо.

Висновок. Отже, можна впевнено стверджувати, що фразеологія ділового мовлення посідає вагоме місце у лексикології сучасної української літературної мови, хоча й зазнала негативного впливу російської мови, що простежується у надмірному вживанні скалькованих одиниць (росіянізмів). Правильне та доречне вживання фразеологічних одиниць увиразнює та урізноманітнює сутність ділового мовлення, підвищує ефективність комунікації, посилює дієвість слова, сприяє швидкому обробленню тексту документа. З вищезгаданих груп фразеологічних одиниць перевагу віддають фразеологічним сполученням, зокрема книжним дієслівно-іменним лексикалізованим сполученням та фразеологічним іменним сполученням. Фразеологічні єдності та ідіоми зрідка вживаються в усному діловому мовленні, додаючи відтінок неофіційності, оригінальності та влучності висловлюванню.

Література:

1. Красуцький О.М. Особливості творення і функціонування фразеологізмів у офіційно-діловому та професійному мовленні. *Професійно-прикладні дидактики. Міжнародний науковий журнал*. Вип. 3. 2017. С. 136–141. URL: <http://188.190.33.55:7980/jspui/handle/123456789/439>
2. Скрипник Л.П. Фразеологія української мови. Київ : Перун, 1973. 280 с.
3. Дудик П.С. Стилїстика української мови : навч. посіб. Київ : Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.
4. Тихоненко О.В. Становлення фразеології офіційно-ділового стилю української мови. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. Харків, 2018. Вип. 47. С. 99–107.
5. Сушко О.І. Фразеологія офіційно-ділового стилю української мови (на матеріалі документів першої половини ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ: нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2007. 19 с.
6. Мацюк З.О., Станкевич Н.І. Українська мова професійного спілкування : навч. посіб. Київ, 2006. 352 с.
7. Мова української юриспруденції : навч. посіб. / В.М. Пивоваров, О.М. Єракторіна, О.А. Лисенко та ін. Харків : Право, 2020. 330 с.
8. Бондаренко Н.В. Порушення лексичних норм та шляхи запобігання їх в українському мовленні старшокласників. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 4. С. 16–21. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/714007>

Garbar I., Garbar A. Peculiarities of using phraseological units in business communication

Summary. The article highlights the semantics of various groups of phraseological units in oral and written business communication. It was established that the phraseological units of business speech are normative, standardized expressions with stable lexical composition and grammatical structure. Based on the study of a number of scientific works, it was found that according to the degree of lexicalization, phraseological units are divided into three groups: phraseological fusions, phraseological unities and phraseological combinations. It has been established that business speech is characterized by bookish verb-noun lexicalized combinations and phraseological noun combinations. Attention is focused on verb-noun combinations (split predicates), which are used instead of parallel one-word verb forms. Specific examples illustrate lexicalized combinations where slight desemantization of one component is possible. One cannot ignore the fact that terminological compounds and nomenclature names, which are devoid of any figurative elements, also belong to book combinations of business speech. It is noted that since oral business speech is less standardized than written speech, phraseological units and phraseological conjunctions (idioms) may occasionally be used in it, which introduce an element of informality into business communication.

Attention is focused on anormative phraseological units, the use of which leads to violations of the business speech semantics. It was found that the most important problem in the study of phraseological units is establishing their meanings. Typical phraseological errors were analyzed on actual linguistic material. It is noted that phraseological anormatives in business speech are the result of incorrect assimilation of their meaning, changes in lexical conjugation, distortion of form and composition.

Key words: business speech, phraseological units, idioms, lexicalized combinations, stable sayings, phraseological anormatives.

*Головня А. В.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та перекладу
Національного авіаційного університету**Тертична О. І.,**здобувач вищої освіти факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національного авіаційного університету*

СИНЕСТЕЗІЯ ЯК РІЗНОВИД МЕТАФОРИ (НА МАТЕРІАЛІ ДЖОАН ГАРРІС «ШОКОЛАД»)

Анотація. У статті досліджено феномен синестезії як різновиду метафори, проілюстрованого у романі Джоан Гарріс «Шоколад». Синестезію – стан, коли стимуляція одного сенсорного чи когнітивного шляху призводить до автоматичних, мимовільних переживань у другому сенсорному чи когнітивному шляху, – Джоан Гарріс використовує не лише для сенсорного збагачення твору, а і як глибинний метафоричний засіб. Це явище збагачує розповідь, змішуючи почуття, створюючи яскраві мультисенсорні переживання, які відображають глибші емоційні та психологічні реалії. У романі «Шоколад» Дж. Гарріс використовує синестетичні описи, щоб подолати звичайні чуттєві межі, покращуючи таким чином емоційний ландшафт роману. Головна героїня, Віанна Рошер, відчуває світ в унікальній синестезійній манері, де аромати мають кольори, а смаки викликають звуки. Це чуттєве переплетення є не просто стилістичним засобом, а і виконує важливу метафоричну мету, підкреслюючи інтенсивні та часто невисловлені емоції героїв. Наприклад, такі описи, як «золотисто-коричневий аромат» або «теплий смак весняного дня» не тільки чуттєво стимулюють, але й наповнюють розповідь глибшим відчуттям тепла та емоційності. Ці синестетичні метафори є ключовими у формуванні лексичних і семантичних шарів тексту, подібно до того, як концептуальні основи в поезії впливають на емоційну та когнітивну активність читачів. У своєму романі Гарріс демонструє, як синестетичний досвід може віддзеркалювати та посилювати емоційні стани героїв, залучаючи читача. Крім того, використання синестезії підкреслює розмиті межі між реальністю та сприйняттям, ілюструючи, як наші органи чуття формують наш досвід і взаємодію зі світом. Метафоричне використання Джоан Гарріс синестезії у романі спонукає читачів переглянути буденність, змушуючи глибше оцінити взаємозв'язок наших чуттєвих переживань.

Ключові слова: синестезія, метафора, метафоричне мислення, синестетична метафора, когнітивна метафора.

Актуальність проблеми. Номенклатура сенсорних відчуттів безмежна, але серед них виділяються базові відчуття, які в процесі філогенезу набули стійку другосигнальну (мовну, словесну) фіксацію. У цій роботі нас цікавлять подібні узусальні смислові-словесні одиниці на прикладі книги «Шоколад» Джоан Гарріс, яка з цієї точки зору ще не була розглянутою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з досліджуваної проблематики свідчить про те, що явище синестезії не набуло однозначного тлумачення серед науковців, хоча проблема синестезії та синестетичного світосприйняття досліджувалася низкою як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

Визначення мети та основних завдань дослідження:

1. Проаналізувати основні підходи до трактування поняття синестезія;

2. Охарактеризувати різновиди синестезій;

3. Описати етапи проведення дослідження;

4. Розглянути синтезію емоційних станів.

Мета роботи: дослідити явище синестезії та її зв'язок з метафоричним мисленням.

– Проаналізувати, як синестезія проявляється в романі Джоан Гарріс «Шоколад» і як вона сприяє розвитку метафоричного мислення у читачів.

– Визначити роль синестезії у створенні багатшарових образів, сенсорного досвіду та емоційного резонансу в романі.

– Розглянути, як синестетичні метафори в «Шоколаді» розширюють межі мови та дозволяють читачам виходити за рамки буквального значення слів.

– Дослідити культурні та психологічні наслідки синестезії та метафоричного мислення, які розкриваються в романі.

Вклад основного матеріалу дослідження. Синестезія визначається як феномен, пов'язаний з особливостями фізіології, які зумовлюють нестандартний спосіб перцепції, коли у відповідь на стимул для одного каналу сприйняття одночасно реагують ще один або кілька сенсорних каналів (наприклад, *кольоровий слух*) [1].

Відчуття, що переживаються суб'єктом під час цього, як правило, мають велику кількість варіацій та індивідуальних особливостей. Синестезія як предмет дослідження нині має яскраво виражений полідисциплінарний характер. Найбільш активно дослідження ведуться в галузі нейрофізіології та психології (J. Simner, J. Ward, K. J. Barnett, B. Meier, R. Rouw та ін.) [2; 3].

Синестетичні відчуття можуть знайти відображення в мові, стаючи, таким чином, об'єктом наукового інтересу лінгвістів. Прояви синестезії лише на рівні мови дуже різноманітні. Багато досліджень присвячено сенсорним асоціаціям з мовними одиницями різного порядку, де лінгвістична складова обмежується типом стимулу (фонемі, графемі, слова та ін) наприклад:

– графемноколірна синестезія;

Графемноколірна синестезія – це один з видів синестезії, де особа сприймає літери або цифри як відображення певних кольорів. Дослідження в цій області зосереджуються на розумінні того, як саме відбувається цей перехід від символу до кольору та як це впливає на сприйняття тексту та письмової мови у синестетів. Ось деякі аспекти графемноколірної синестезії:

– Психологічні аспекти: досліджують, як синестетичні сприйняття літер і чисел впливають на психічні процеси синестетів. Наприклад, як кольорові асоціації з літерами можуть впливати на запам'ятовування тексту чи розуміння інформації [4].

– Мозкові механізми: аналізують, яким чином мозок обробляє інформацію про літери та кольори у синестетів. Це може включати вивчення активності різних мозкових областей під час сприйняття тексту та відображення кольорів.

– Вплив на навчання: досліджують, як графемноколірна синестезія може впливати на навчальний процес, зокрема на навчання читання та письма. Наприклад, які стратегії можуть бути корисними для синестетів у вивченні мови та літератури.

– Індивідуальні відмінності: вивчають різноманітність синестетичного сприйняття серед різних осіб і можливі відмінності у сприйнятті літер та кольорів. Наприклад, які фактори можуть впливати на індивідуальні кольорові асоціації з певними символами [4].

– асоціативні кореляції між звуками мови та геометричною формою або між словами та смаковими відчуттями.

Асоціативні кореляції між звуками мови та геометричною формою, а також між словами та смаковими відчуттями, є одними з цікавих аспектів синестезії, які вивчаються у психології та нейробиології. Синестезія також може реалізуватися у тексті у вигляді стилістичної фігури, побудованої з урахуванням лексики, що містить сенсорні семантичні компоненти. Найбільш загальною позицією є визначення мовної синестезії як типу метафори, у формуванні якої задіяні дві чи більше сенсорні модальності [5]. Лінгвістичне розуміння синестезії дещо відходить від традиційного визначення та стає більш інклюзивним [6].

По-перше, поряд із фігурами, що включають сенсорні компоненти різних модальностей, розглядаються поєднання з компонентами однієї модальності (*гірка насолода*). По-друге, до мовних проявів синестезії відносять також фігури, де один із компонентів зовсім не має відношення до сенсорної перцепції (*солодке бажання*).

Деякі синестетичні поєднання можна інтерпретувати у термінах наративного еліпсису. На відміну від граматичного та риторичного еліпсису наративний еліпсис визначається як відсутність у оповіданні деяких елементів, необхідних для розуміння (інтерпретації) тексту, що створює певну «напругу» в читача. Як писав К. Барнет про мову кольорів: «...таку фігуру можна побачити, наприклад, у вербальному втіленні одного з найпоширеніших типів синестезії – кореляції фонем, графем/слів з певними квітами (*linguistic-colour synaesthesia* в термінології)» [8].

У сонеті Артюра Рембо «Голосні» голосні звуки ототожнюються з різними кольорами (*A noir, E blanc, I rouge, U vert, O bleu*). Неможливість дати цим виразам стабільну інтерпретацію змушує припустити, що ми маємо справу з наративним еліпсисом. У цьому випадку необхідно зануритися у контекст. Що, власне, і відбувається в сонеті Рембо: кожна голосна прив'язується до конкретної ситуації, де у тій чи іншій формі фігурує заявлений колір. Так *i* заявлена як червона, ототожнюється зі згустком крові, сміхом прекрасних губ. Голосна *E*, заявлена як біла, асоціюється з парою, крижаними вершинами, літніми парасольками від сонця [7].

Вирази *E blanc, I rouge* навряд чи можна інтерпретувати як метафори *in absentia*: за білим кольором не відновлюється літня парасолька чи пара, тобто те, з чим ототожнюється голосна. На відміну, наприклад, від поєднань з уособленням – *зеленоока ніч*, де за визначенням «*зеленоока*» відновлюється одухотворена

істота. Зв'язок голосних з квітами у Рембо інтерпретується деякими дослідниками зовсім інакше, як, наприклад, дитяча асоціація з кольором кубиків з літерами, якими він грався будучи дитиною – зв'язок не мовний, що має відношення до індивідуального досвіду, який може бути основою для побудови метафор. Проте факт наявності наративного еліпсису як стилістичного прийому у висловлюваннях типу *E blanc, I rouge* здається нам очевидним [7].

Проаналізувавши роман «Шоколад» Джоан Гарріс вважаємо, що автор демонструє різні типи синестезії через способи, якими головна героїня, Віанна Рошер, сприймає світ.

– **Кольорова синестезія:** Віанна відчуває смаки та аромати шоколаду не лише на рівні смакових рецепторів, але й уявляє їх у формі кольорів. Наприклад, вона описує «*темно-бурштиновий смак гіркого шоколаду*».

Автор вдало використовує кольорову синестезію для передачі сенсорних вражень. Уявлення про «темно-бурштиновий смак гіркого шоколаду» дозволяє не лише передати смак гіркоти, але й надати образу глибину і насиченість.

Кремове-білий смак молочного шоколаду. Віанна може описати смак молочного шоколаду як «кремове-білий», що передає його ніжність і м'якість, як у кремовому десерті.

Рожевий смак малинового шоколаду. Якщо вона смакує малиновий шоколад, то може відчувати його як «рожевий», що асоціюється з фруктову свіжістю і ніжністю.

Ці описи не лише передають смакові відчуття, але й створюють візуальні образи, які поглиблюють реалізм і емоційну збагаченість роману.

– **Музична синестезія:** Автор також використовує образи музики, щоб передати смакові відчуття Віанни. Наприклад, шоколад може мати «мелодійні» або «гармонійні» відтінки, що підкреслюють його смакові якості.

Музична синестезія в романі «Шоколад» Джоан Гарріс використовується для того, щоб виразити смакові відчуття через образи музики. Наприклад, автор описує смак шоколаду як «мелодійний» або «гармонійний», що підкреслює його смакові якості:

1. **Мелодійний смак молочного шоколаду.** Шоколад може бути описаний як мелодійний, що вказує на його м'якість і ніжність, як у приємній мелодії, яка лагідно звучить.

2. **Гармонійні відтінки горіхового шоколаду.** Горіховий шоколад може мати гармонійні відтінки, що підкреслюють ідеальний баланс смаку та аромату, як гармонія музичних нот.

– **Текстурна синестезія:** В описах їжі автор використовує текстурні асоціації, які можуть нагадувати відчуття при дотику до різних поверхонь. Наприклад, шоколад може мати «повітряну» або «шовковисту» консистенцію.

Текстурна синестезія у романі «Шоколад» Джоан Гарріс дозволяє читачеві відчути не лише смаки, але й відчуття текстур при споживанні їжі, особливо шоколаду. Ось деякі приклади з описів шоколаду з різною текстурою:

– **Повітряна консистенція молочного шоколаду.** Молочний шоколад може бути описаний як той, що має «повітряну» консистенцію, що нагадує легкість та ніжність, схожу на повітряну текстуру пінного десерту.

– **Шовковиста текстура горіхового шоколаду.** Горіховий шоколад може мати «шовковисту» текстуру, яка передає відчуття гладкості і м'якості, ніби шоколад тане на язичці, залишаючи приємні відчуття.

Висновки. Можливість роботи з великою кількістю текстів може дозволити дати кількісну оцінку наявності тієї чи іншої синестетичної фігури у тексті, уточнити лексичний склад таких

фігур. Таким чином, теорія фігур як апарату аналізу для проявів синестезії дозволяє не тільки детальніше вивчити принципи її функціонування у мові, а й сформуванню новий погляд на проблему опису синестезії за допомогою лінгвостилістичного інструментарію.

Синестезія, з її різними типами і характеристиками, відкриває перед нами величезний космос творчості і сприйняття світу. Вона не лише дозволяє нам пережити ідеї та емоції унікальним способом, але й збагачує наше розуміння мистецтва, музики та літератури. Використання синестезії у творчому процесі не тільки розширює можливості виразу, але і поглиблює сприйняття, роблячи твори більш доступними і насиченими для різних аудиторій. Це явище демонструє, наскільки різноманітними та захоплюючими можуть бути шляхи вираження та сприйняття, коли вони відкривають нові горизонти для творчості та культурного розвитку.

Синестезія стає не лише засобом творчого виразу, але і механізмом, що допомагає нам краще розуміти і сприймати світ навколо. Вона перетворює звичайні сенсорні враження на багатопланові образи, які відображають наші емоції, думки та переживання унікальним способом. Синестетичні ефекти додають глибину та насиченість нашим досвідам, роблячи їх більш цікавими та емоційно змістовними.

Також важливо зазначити, що синестезія відкриває перед нами нові можливості для вивчення мозкової діяльності та сприйняття. Вона стимулює наші мислительні процеси та допомагає краще розібратися у взаємозв'язках між різними частинами мозку, які відповідають за різні типи сенсорних вражень.

У цілому, синестезія є одним з унікальних феноменів, що не тільки збагачує наші творчість і сприйняття, але й допомагає нам краще розуміти себе та світ навколо, відкриваючи нові шляхи для культурного розвитку та творчого виразу.

Щодо метонімії та метафори було показано, що питання про те, які фігури слід вважати синестетичними, варто вирішувати, мабуть, відповідно до цілей і завдань кожного конкретного дослідження, виходячи з того, що важливіше: формальні критерії (виділення словосполучень із сенсорними компонентами незалежно від контексту) або план змісту. Синестезія, як унікальне явище, що поєднує різні сенсорні враження, має значний вплив на творчий процес у мистецтві та літературі.

1. Глибші емоції і асоціації: Синестетичні образи дозволяють виражати емоції та почуття на більш глибокому рівні, оскільки вони поєднують різні сенсорні враження, що створює більш насичені та змістовні асоціації.

2. Емоційна доступність: Використання синестетичних прийомів допомагає зробити емоції та ідеї більш доступними та зрозумілими для сприйняття інших людей, оскільки вони створюють живі та насичені образи.

3. Багатозначність та виразність: Синестетичні образи відкривають нові горизонти для творчості, дозволяючи створювати багатозначні та виразні тексти чи образи, які залишаються актуальними та цікавими для різних аудиторій.

В цілому, використання синестетичних ефектів у творчому процесі сприяє створенню більш емоційно насичених та змістовних творів, які залишають глибокий слід в серцях і розумах читачів та глядачів. У романі «Шоколад» Джоан Гарріс синестезія є невід'ємною частиною сприйняття світу головною героїнею, Віанною Рошер. Через її унікальний досвід автор демонструє різні прояви синестезії, такі як асоціації слів з кольорами, графом з кольорами, чисел з формами, смаків з дотиками та звуків з рухом. Ці синестетичні пережи-

вання не лише роблять сприйняття Віанни більш багатограним, але й дозволяють їй глибше розуміти та співпереживати з іншими людьми. Синестезія в «Шоколаді» підкреслює складність і пластичність людського сприйняття. Це нагадує нам про те, що наш досвід світу є унікальним і суб'єктивним, і що існують різні способи пізнання та взаємодії з нашим оточенням.

Література:

1. Simner J. Defining Synaesthesia. *British Journal of Psychology*. 2012. Vol. 103, № 1. P. 1–15.
2. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 19.08.2024)
3. *Frontiers in Human Neuroscience* / T. Grice-Jackson et al. 2017. Vol. 11. URL: <https://doi.org/10.3389/fnhum.2017.00507> (дата звернення 19.08.2024).
4. Individual Differences among Grapheme-Color Synesthetes: Brain-Behavior Correlations / E. M. Hubbard et al. *Neuron*, 2005. Vol. 45, № 6. P. 975–98.
5. Kovalenko L.A., Martynuk A.P. English container metaphors of emotions in Ukrainian translations. *Advanced education*. 2018. Issue 10. P. 190–197.
6. Ward J., Simner J. Is Synaesthesia an X-Linked Dominant Trait with Lethal Phenotype? *Perception*. 2005. Vol. 34, № 5. P. 611–623.
7. Spector F., Maurer D. Synesthesia: A New Approach to Understanding the Development of Perception. *Developmental Psychology*. 2009. Vol. 45, № 1. P. 175–189.

Holovnia A., Tertychna O. Synesthesia as a manifestation of metaphorical thinking (based on the novel “Chocolat” by Joanne Harris)

Summary. The article focuses on the phenomenon of synesthesia as a type of metaphor illustrated in Joanne Harris' novel “Chocolat”. Joanne Harris uses synesthesia, a condition where stimulation of one sensory or cognitive pathway leads to automatic, involuntary experiences in a second sensory or cognitive pathway, not only for the sensory enrichment of the work, but also as an indirect metaphorical device. This phenomenon enriches the narrative by blending the senses, creating vivid multisensory experiences that reflect deeper emotional and psychological realities. In the novel “Chocolat”, J. Harris uses synesthetic descriptions to overcome ordinary sensory boundaries, thus enhancing the emotional landscape of the novel. The main character, Vianna Rocher, experiences the world in a unique synesthetic way, where aromas have colors and tastes evoke sounds. This sensual interweaving is not just a stylistic device, but also serves an important metaphorical purpose, emphasizing the intense and often unspoken emotions of the characters. For example, descriptions such as “a golden brown aroma” or “the warm taste of a spring day” are not only sensually stimulating, but also imbue the narrative with a deeper sense of warmth and emotion. These synesthetic metaphors are key in shaping the lexical and semantic layers of the text, just as conceptual foundations in poetry affect the emotional and cognitive activity of readers. In her novel, Harris demonstrates how synesthetic experiences can mirror and amplify the characters' emotional states, engaging the reader. In addition, the use of synesthesia highlights the blurred boundaries between reality and perception, illustrating how our senses shape our experience and interaction with the world. Joanne Harris' metaphorical use of synesthesia in the novel encourages readers to reexamine the mundane, prompting a deeper appreciation of the interconnectedness of our sensory experiences.

Key words: synesthesia, metaphor, metaphoric thinking, synesthetic metaphor, cognitive metaphor.

*Залужна О. О.,
кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри англійської філології
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

*Животова В. С.,
магістрантка кафедри англійської філології
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ ДИСКУРСІ КОСМЕТОЛОГІЇ ТА ЕСТЕТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ

Анотація. Наукова розвідка присвячена вивченню терміносистеми косметології та естетичної медицини в англійській мові, де основна увага зосереджена на аналізі структурних особливостей термінів. Об'єктом дослідження постають англійськомовні терміни галузей косметології та естетичної медицини, предметом виступають структурні особливості досліджуваних одиниць. Емпіричний корпус складається з 206 термінів, які були відібрані методом суцільної вибірки з різностильових (медійних, наукових та науково-дидактичних) текстів відповідних галузей.

З'ясовано, що на сучасному етапі розвитку лінгвістичної думки термін визначається як слово або словосполучення, яке точно й однозначно окреслює певне спеціальне поняття в межах вузькоспеціалізованої сфери людської діяльності. Установлено, що термін косметології та естетичної медицини – це слово або словосполучення, яке позначає дії, процеси, методи, фізіологічні показники, препарати та засоби, обладнання й прилади, необхідні для покращення зовнішнього вигляду людини, та забезпечує процес номінації та комунікації між фахівцями в межах провадження їхньої професійної діяльності.

Структурний аналіз лексичних одиниць, які належать до англійськомовної терміносистеми косметології та естетичної медицини, дає змогу виділити наступні структурні типи: 1) прості; 2) похідні (суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні); 3) складні; 4) словосполучення, де значно домінують прості терміни (44,2%) та одиниці, які функціонують як словосполучення (38,8%); похідні (8,3%) та складні (8,7%) терміни становлять переважну меншість. В межах афіксальної моделі найбільшу продуктивність демонструють префікси *re-*, *de-*, *over-*, *post-*; серед суфіксальних моделей найбільшу продуктивність демонструють суфікси *-ing*, *-tion*, *-ment*.

Ключові слова: морфологія, термін, терміносистема, структура, косметологія, естетична медицина, дискурс, структурний аналіз.

Постановка проблеми. Базовою одиницею дослідження в термінознавстві є спеціалізовані лексичні одиниці – терміни, які аналізуються за їхньою типологією [1], походженням [2; 3], структурою [4; 5; 6], семантикою [7], а також за їхнім функціонуванням та живанням [8]. Термінознавство, як окрема галузь мовознавчих студій, також займається вивченням закономірностей утворення та розвитку спеціалізованих лексем, а також принципів та методів виявлення системних зв'язків

між поняттями, оскільки терміни тісно пов'язані з відповідними галузями знань [9]. Оскільки властивості та поведінка терміна визначаються специфікою терміносистеми, до якої він належить, основним об'єктом термінознавства слід вважати термінологію як сукупність термінів, які використовуються в певній галузі знань [10, с. 9].

Нове тисячоліття характеризується потужним впливом на соціально-суспільне життя людини рекламної індустрії, яка з-поміж іншого проголошує та диктує нові тенденції та стандарти зовнішнього вигляду індивіда [11], встановлюючи тренди не тільки в одязі, але й навіть у рисах обличчя. Ця глобальна тенденція є одним із найбільш суттєвих поштовхів для бурхливого розвитку індустрії краси, косметології та естетичної медицини. Результатом такого суспільного тренду стає розширення та модифікація поняттєвої основи вищезазначених галузей, що сприяє формуванню та розвитку відповідної мовно-комунікативної сфери, основною одиницею функціонування якої є термін.

Отже, **актуальність** цієї наукової розвідки зумовлена стрімким розвитком англійськомовної терміносистеми косметології та естетичної медицини, що обумовлює нагальну потребу вивчення її лінгвістичних особливостей. Крім того, з огляду на бурхливий розвиток глобального співробітництва українськомовних фахівців відповідної галузі та інтенсифікацію міжнародного спілкування, яке передусім провадиться англійською мовою, важливим постає дослідження відповідних терміносистем, оскільки така робота сприятиме впорядкуванню, стандартизації, уніфікації систем термінів, зокрема в галузі косметології та естетичної медицини в англійській та українській мовах.

Мета статті полягає в тому, щоб охарактеризувати термінологічні номінанти досліджуваної фахової мови косметології та естетичної медицини, визначивши їхні найбільш продуктивні структурні типи.

Об'єктом дослідження постають англійськомовні терміни галузей косметології та естетичної медицини, **предметом** виступають структурні особливості досліджуваних одиниць. **Матеріалом** дослідження слугують англійські терміни косметології та естетичної медицини, відібрані з різностильових (медійних, наукових та науково-дидактичних) текстів відповідних галузей, загальною кількістю 206 одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мова медицини, як одна з найдавніших сфер людської діяльності, неодноразово

разово привертала увагу лінгвістів [2]. Нині досить детально досліджено процеси формування і розвитку медичної термінології, лексико-семантичні особливості медичних термінів, функціональні характеристики медичних текстів, а також запропоновано типологію медичних терміносистем і визначено методологічні підходи до їхнього вивчення. На окрему увагу заслуговує думка А. Косенко, яка зазначає, що ключовою особливістю аналізованої терміносистеми є різноманіття та інтенсивна неологізація сфери медицини у цілому та сфери косметології та естетичної медицини зокрема [12].

Засновником термінознавчих дослідження вважається австрійський учений О. Нубасов, який опублікував свої перші роботи з термінознавства в 1930 рр. XX ст. Окремі аспекти вивчення термінології досліджували науковці різних національних шкіл, серед яких представники української (Ю. А. Зацний, Т. Р. Княк, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк, С. О. Швачко тощо); німецької (О. Гоффман, Г. Шухардт); польської (А. Малецький, Я. Рігер) та низки інших національних шкіл.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної думки, дослідники виокремлюють такі етапи формування англійської медичної термінології: арабський, грецький, латинський, національний та англійський період [2]. Так званий «англійський період», на якому наразі перебуває розвиток терміносистем в українській мові, означає, що англійська мова виступає домінуючою у створенні та поширенні нових термінів у різних галузях науки і техніки, в сфері косметології та естетичної медицини зокрема. Термінологічні одиниці, запозичені з англійської мови, як правило входять в українськомовні терміносистеми без суттєвих змін, що підкреслює нагальність вивчення відповідних одиниць в англійській мові як вихідній для провадження ефективної міжнародної комунікації.

Терміносистема представляє собою упорядковану систему термінів, якій притаманні такі ознаки: відсутність термінів, які належать до кількох терміносистем одночасно або до жодної; цілісність, певна сталість; структурований характер; однозначність у межах однієї терміносистеми [13].

У свою чергу Л. А. Васенко пропонує таке визначення терміносистеми: «це система, що представляє собою систему термінів у певній галузі наукового або технічного знання, яка обслуговує наукову теорію або наукову концепцію» [14, с. 86]. Науковця стверджує, що не слід ставити знак рівності між поняттями «термінологія» і «терміносистема», оскільки поняття «термінологія» має відношення до діяльності людини в рамках процесу номінації, у той час як «терміносистема» пов'язана з класифікуючою діяльністю людини, спрямованою на сортування та квантифікацію відносин між термінами через поняття, які позначаються ними.

Як і кожна терміносистема, термінологія косметики та косметології має своє ядро і периферію. Ядром цієї терміносистеми є власне терміни косметики й косметології, а периферією – терміни гігієни, фармакології, дерматології, хімії, фітології, етики та естетики, фізичного виховання та спорту, торговельних відносин [3].

Структура – це загальнонаукове поняття, яке застосовується в різних галузях знання, в теорії та практичній діяльності. Структура передбачає функціонування цілого, яке складається, на протиположності простому поєднанню елементів, із взаємозумовлених явищ, кожне з яких залежить від інших і може бути тим, чим воно є, лише у зв'язку з ними. Тобто структура включає

закономірні зв'язки та відбиває найважливіші ознаки внутрішніх та зовнішніх зв'язків об'єкта [15].

Поняття структури тісно пов'язане із поняттям системи. Система – це сукупність взаємообумовлених структурно організованих елементів. Сукупність взаємозв'язків між елементами системи, їхнє впорядкування і обумовлює існування структури. Іншими словами, структура сприймається як певна система, керована закономірним зв'язком [15].

Все вищезазначене окреслює ряд вимог та ознак до терміна, адже термін – це код, в якому сконденсовано великий обсяг інформації вузької професійної спеціалізації, яка виражається засобами мови. На думку І. І. Бойко, «термін – це словесне позначення понять, що входить до системи понять певної професійної галузі, а поняття є результатом тривалого процесу пізнання, його підсумком» [16, с. 37]. Прагнучи розкрити природу терміна, базуючись на логічному (нормативному) підході, була запропонована система стандартизації науково-технічної термінології, в межах якої були сформульовані наступні вимоги, яким повинні відповідати «справжні терміни»: 1) однозначність; 2) системність; 3) деривативність; 4) лаконічність; 5) лінгвістична правильність; 6) небажаність іншомовних запозичень; 7) впровадження; 8) точна співвіднесеність з поняттям; 9) відсутність синонімії, омонімії [17].

Серед термінологічних номінантів досліджуваної фахової мови можна визначити два основні найбільш активні структурні типи: терміни-однослови (однокомпонентні терміни) і терміни-словосполучення (багатокомпонентні терміни). Окремо треба виділити вкрай продуктивний спосіб найменування – абревіацію, який власне, є проміжним між двома вищезазначеними, бо словосполучення абревіюється у формально одне слово [4].

Виклад основного матеріалу дослідження. У даній науковій розвідці класифікацію англійськомовної терміносистеми косметології та естетичної медицини за структурними типами здійснено з оперттям на схему, запропоновану В. І. Карабаном, який виділяє прості слова-терміни (непохідні), похідні слова-терміни та складні терміни.

Непохідні терміни-слова, основа яких залишається незмінною, складаються лише з однієї кореневої морфеми, до якої можуть приєднуватися морфологічні флексії [6, с. 5]. Прикладами можуть слугувати наступні іменники: *acne* 'акне', *alopecia* 'алопеція', *acid* 'кислота' та інші. В емпіричному корпусі дослідження зафіксовано 91 непохідна лексема, що становить 44,2% від емпіричного корпусу дослідження.

Похідні терміни містять у своєму складі одну кореневу та одну (чи більше) афіксальну морфему (17 одиниць, що становить 21% емпіричної бази): *contouring* 'контуринг', *nonkeratinized* 'без кератину', *augmentation* 'збільшення', *treatment* 'процедура' та інші. Серед афіксів можна виділити два типи:

1) питоми (внутрішні засоби мови), які становлять меншість: *over-voluminization* 'надмірна волюмінізація' (префікс *over-*), *moisturize* 'зволожувати' (суфікс *-ize*), *toner* 'тонер' (суфікс *-er*);

2) запозичені, які складають переважну більшість: *anti-inflammatory* 'протизапальний' (префікс *anti-*, грецьк.), *microdermabrasion* 'мікродермабразія' (префікс *micro-*, грецьк.), *bioactive* 'біоактивний' (префікс *bio-*, грецьк.).

Переважна більшість найбільш продуктивних суфіксів, які зафіксовані в англійськомовних терміносистемах, були запо-

зичені з грецької, латинської та французької мов ще в пізній середньоанглійській період [18, с. 10].

Похідні терміни представляється доцільним у подальшому диференціювати за типом дериваційної моделі. Аналіз емпіричного корпусу дослідження демонструє, що для терміносистеми галузі косметології та естетичної медицини характерними є суфіксальні, префіксальні та суфіксально-префіксальні моделі.

У межах префіксальної моделі найпоширенішим виявилось використання префіксів *re-* (*reactivation* 'реактивація'), *de-* (*facial deformities* 'деформація обличчя'), *over-* (*overvolumization* 'надлишковий об'єм'), *post-* (*post-procedure* 'постпроцедура').

Серед суфіксальних моделей найбільшу продуктивність демонструють суфікси *-ing* (*(lip) shaping* 'надавати форму (губам)'), *-tion* (*reactivation* 'реактивація'), *-ment* (*treatment* 'процедура') та ін.

Безперечним є той факт, що базовою умовою правильного українськомовного перекладу термінів, утворених афіксальним шляхом, є вміння правильно ділити слово на словотвірні компоненти [9].

Складні терміни утворюються шляхом словоскладання, це лексеми, які містять не менш як з дві кореневі морфеми (компоненти) та характеризуються графічною та семантичною цілісністю (18 одиниць, 8,7% емпіричного корпусу дослідження): *photodamage* 'фото старіння', *eyelid* 'повіка', *nitroglycerin* 'нітрогліцерин'.

Аналіз емпіричного корпусу дослідження дозволив виділити 80 одиниць (38,8% загальної кількості вибірки), які функціонують як словосполучення: *facial artery* 'лицева артерія', *organic cosmetics* 'органічна косметика'. У межах цієї групи було зафіксовано 20 лексем, які функціонують у вигляді аберевіатур: *HA* = *hyaluronic acid* 'гіалуронова кислота', *PA* = *polyacrylamide* 'поліакриламід'.

Висновки. Терміносистема являє собою сукупність термінів, які описують спеціалізовані поняття в певній галузі знань. У сучасній лінгвістиці термін визначається як слово або словосполучення, яке точно й однозначно окреслює певне спеціальне поняття будь-якої галузі науки, техніки, мистецтва, або суспільного життя, відображаючи його співвідношення з іншими поняттями в межах спеціальної сфери. Відповідно, термін косметології та естетичної медицини – це слово або словосполучення, яке позначає дії, процеси, методи, фізіологічні показники, препарати та засоби, обладнання й прилади, необхідні для покращення зовнішнього вигляду людини, та забезпечує процес номінації та комунікації між фахівцями.

Структурний аналіз лексичних одиниць, які належать до англійськомовної терміносистеми косметології та естетичної медицини, було проведено за класифікацією, запропованою В. І. Карабаном. Терміни були поділені на 1) прості (91 од., 44,2%); 2) похідні (17 од., 8,3%) (суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні); 3) складні (18 од., 8,7%); 4) словосполучення (80 од., 38,8%). Кількісні підрахунки унаочнюють, що в емпіричному корпусі дослідження домінують прості терміни та одиниці, які функціонують як словосполучення. Похідні та складні терміни становлять переважну меншість.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні семантичних особливостей сучасних термінів косметології та естетичної медицини та аналізі міжмовних впливів у процесі їхнього утворення та функціонування. Крім того, окремі

зусилля варто спрямувати на дослідження впливу англійськомовної терміносистеми на формування та функціонування лексичних відповідників в українській мові.

Література:

1. Туровська Л. Типологічне термінознавство кінця ХХ – початку ХХІ ст. в Україні. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2012. № 733. С. 49–52.
2. Стегніцька Л. В. Розвиток і становлення англійської медичної термінології. В аспекті мовної періодизації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 40(2). С. 81–85.
3. Гимер Н. Іншомовна лексика в косметіці та косметології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2007. № 593. С. 74–78.
4. Гимер Н. Структурний аналіз термінів косметики та косметології. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Проблеми української термінології*. 2013. № 765. С. 33–37.
5. Грибнік Ю. І. Складні терміни в англійській геодезичній термінології: особливості утворення та структури. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2016. № 22. С. 89–91.
6. Чумак О. Р. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.02.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 1998. 23 с.
7. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.
8. Залузна О. О., Магльона В. Р. Мовні засоби вираження негативних емоційних станів в оглядах косметичної продукції (на матеріалі YouTube відео англійськомовних блогерів). *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 126–130. DOI <https://doi.org/10.32782/trp2663-4880/2022.23.1.24>
9. Дуда О. І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитнобанківської справи): автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.02.04 / Київський державний лінгвістичний університет. К., 2000. 19 с.
10. Булик-Верхола С. З., Наконечна Г. В., Теглівець Ю. В. Основи термінознавства: навч. посіб. 3-є вид., допов. Львів: Львівська політехніка, 2016. 192 с.
11. Lysenko O., Polishchuk O., Honcharuk L., Zaluzhna O., Tychyna I. The Use of Stylistic Means in Modern English-Language Advertising Discourse to Reflect a Person's Appearance. *Eduweb-Revista de Tecnologia de Informacion y Comunicacion en Educacion*. 2023. № 17(1). P. 99–109. <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.01.10>
12. Косенко А. В. Основні характеристики англійської медичної термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015. № 2(18). С. 68–70.
13. Ментинська І. Б. Сучасні тенденції термінознавчих досліджень (на матеріалі комп'ютерної термінології). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2018. Вип. 31. С. 33–38.
14. Васенко Л. А., Дубічинський В. В., Кримець О. М. Фахова українська мова: навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 137 с.
15. Українська мова: Енциклопедія. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2004. 824 с.
16. Бойко І. І. Основні ознаки та вимоги до терміна галузей косметології та естетичної медицини. *Львівський філологічний часопис*. 2018. № 3. С. 36–41.
17. Вдовиченко Л. Ф. Основні ознаки та вимоги до терміна. *Матеріали ХХVІ Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні*

аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку». Загреб (Хорватія). 2022. С. 260–265.

18. Лотка О. М. Англомовна термінологія фінансово-економічних взаємин: автореф. дис. ... канд. філол. наук. К. : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2000. 20 с.

Zaluzhna O., Zhyvotova V. Structural peculiarities of terminological units in english professional discourse of cosmetology and esthetic medicine

Summary. The research is devoted to the study of terminological system in the domain of cosmetology and aesthetic medicine in the English language, with a primary focus on the analysis of structural features of the units. The object of the research is English-language terms in the realm of cosmetology and aesthetic medicine, while the subject is their structural peculiarities. The empirical database contains 206 terms, which have been selected by comprehensive sampling from texts of various styles (media, scholarly, and scholarly-didactic).

It has been determined that, at the present stage of linguistics development, a term is defined as a word or phrase which clearly and unambiguously denotes a specific

specialized concept within a narrowly specialized area of human activity. It has been established that the term in cosmetology and aesthetic medicine is a word or phrase which refers to actions, processes, methods, physiological notions, substances and products, equipment and instruments necessary to perfect the person's appearance, and serves the purpose of facilitating communication process between specialists in the sphere of their professional discourse.

Structural analysis of lexical units belonging to the English terminological system of cosmetology and aesthetic medicine allows to identify the following structural types: 1) simple; 2) derived (suffixal, prefixal, and prefixal-suffixal); 3) compound; 4) phrases, with a significant predominance of simple terms (44.2%) and units functioning as phrases (38.8%); derived (8.3%) and compound (8.7%) terms represent a minority. Within the affixal model, the most productive prefixes are *re-*, *de-*, *over-*, *post-*; among suffixal models, the most productive suffixes are *-ing*, *-tion*, *-ment*.

Key words: morphology, term, terminological system, structure, cosmetology, aesthetic medicine, discourse, structural analysis.

*Kaptiurov A. A.,
PhD student*

Research and Educational Center of Foreign Languages NAS of Ukraine

CIVIL SOCIETY CONCEPT IN TRIPARTITE MODEL OF SOCIAL RELATIONS IN ENGLISH-LANGUAGE MEDIA DISCOURSE

Summary. The article aims to explore CIVIL SOCIETY concept by formulating the model of social reality as it is constructed by authors of mass media publications that cover events arranged by non-governmental organizations (NGOs) and activist movements. The research draws on the sample of texts by major British and American media companies such as BBC, The Guardian, Fox News and The New York Times uploaded online between 2014 and 2024. The study has revealed that mass media publications avoid using the abstract term civil society. Instead, they tend to refer to representatives of civil society and to operate with the lexemes activists, protesters, demonstrators or names of particular NGOs or activist movements such as Amnesty International or Just Stop Oil. For the sake of brevity, civil society organizations and their activists are referred to as protagonist. Mass media publications relate the protagonist's activity to the other two parties, namely to the state or business (antagonist) and to marginalized social groups (victim). Analysis of the vocabulary used to describe relations between the protagonist and the antagonism shows the overwhelming prevalence of nominations with the confrontation sense. In other words, mass media discourse presents events related to NGOs as a social conflict. The third party (victim) is embedded in the model as an object of oppression from the antagonist and a recipient of help from the protagonist. Thus, within the triangle, the relations between civil society and the state or business are bilateral, whereas their interactions with the marginalized groups are one-way, directed towards the disadvantaged. This observation allows for the comparison of this tripartite model with the Drama Triangle put forward by Karpman in an attempt to describe dysfunctional interpersonal relationships. Simultaneously, it sets several questions for further exploration, for example, the question concerning the stability of the roles within the model and verbalization of this feature in mass media as well as the possibility to approach mass media discourse of the sample as narratives.

Key words: civil society, concept, model, conflict, mass media discourse

Formulation of the research problem. CIVIL SOCIETY concept has a long history and at each stage of societal development the concept was marked with peculiar features, which arose from the specificity of a social structure, challenges societies faced at the stage as well as means that were available to resolve the problems.

The beginning of the 21st century has brought new social phenomena, the most conspicuous and remarkable among them are globalization and digitalization of all social processes. These two phenomena have resulted in unifying, though to a different degree, local economies, policies and cultures: nowadays, mass media are accessible all over the world, political and business patterns are similar in all countries regardless of their geography and ideology. On the other hand, globalization and digitalization have facilitated

ordinary people's communication and engagement in national and international decision-making and have turned voluntarily formed groups, or civil society, into a powerful political leverage. The names of such non-governmental organisations (NGOs) as Amnesty International, Red Cross and Reporters without Borders and such movements as #MeToo, #BlackLivesMatter and Just Stop Oil are well-known across the world for their activity and influence. The mediator between NGOs and communities is mass media: it is mass media that inform large audiences of social problems, political figures and, ultimately, construct people's social representations. The relevance of the current research arises from the insufficient linguistic research into the pillar of modern, especially modern Western society, CIVIL SOCIETY concept, as it is presented in English-language mass media publications.

Literature review. 'Civil society' has primarily been the subject-matter of Political Science, Sociology, Philosophy and History. Some scholars tend to focus primarily on its evolution throughout centuries and suggest tracing its formation back to Ancient Greece or even further to Confucius [1]. Other researchers look into the current developments in non-governmental spheres, paying special attention to emerging activist movements of today in countries that have undergone drastic ideological transformation such as Georgia, Ukraine, the EU or those of the Arab world [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. There are studies that propose a meticulous analysis of relations between NGOs, state authorities and those social groups whom NGOs try to help [9; 10; 11]. Another promising field of research is explored by those scientists who focus on the structure of global and local civil society and point out the tendency to stratification and elitism in NGOs [12].

Though the phenomenon of civil society has appeared on the sidelines of several studies by Ukrainian linguists [13; 14], these researches have not been aimed at analysing CIVIL SOCIETY concept per se. Rather, they shed light on discursive and semiotic consequences of activities carried out by non-governmental organizations.

The current research aims to propose a model that would describe the place of modern civil society and its relations to other social actors as it emerges in English-language mass media discourse. The aim is achieved by carrying out **the following tasks:** (1) to distinguish the main social actors presented in mass media discourse that report on events related to CIVIL SOCIETY concept and (2) to analyse the language means used to verbalise relations between these actors.

The material of the research is a sample of 507 articles published online by British and US mass media, namely *BBC*, *The Guardian*, *Fox News* and *The New York Times* within the period of 2014–2024. The methods of the study include continuous sampling, descriptive analysis, conceptual and relational content analysis.

Main body. Within the framework of Political Science, ‘civil society’ is defined as a network of organizations embedded in a bipartite or tripartite model. Ancient philosophers were prone to support the dichotomy, whereas the 20th- and 21st-century thinkers put forward three-component models with abstract components: besides the ‘third sector’ (i. e., ‘civil society’), they contain the ‘public sector’ (or ‘state’) and the ‘private sector’ (or ‘business’) (for more details, see [15]). The propensity of media discourse to mostly report on events with rather well-identifiable participants turns it different from academic discourse. This statement correlates with the idea expressed by Professor David Lewis (London School of Economics and Political Science) in 2001 BBC series titled *What is Civil Society?* [16]. Defining civil society as “the collection of groups and organisations which are not part of government and not part of the business world” [17], the scholar argues that “... even if you don’t find the words *civil society* in a newspaper, you’ll find many examples of what we are talking about, whether or not it’s the government encouraging non-governmental organisations or voluntary organisations to get involved in providing education or health services; or whether it’s in the context of campaigning groups trying to protect the environment; or whether it’s local people coming together in order to maybe oppose a new development, or a new road, or a new motorway” [17]. In other words, lexemes referring to the organizations and their representatives that work towards eliminating social problems by providing free services to those in need, protecting the environment or resisting some governmental decisions fall into the scope of CIVIL SOCIETY concept. Thus, references to this concept in mass media presuppose a social situation that results from the state’s malfunctioning or ineffectiveness and from people’s dissatisfaction or disappointment.

Content analysis of the sample reveals that social reality depicted in mass media consists of three collective actors: (1) civil society, (2) the state or business and (3) the oppressed group(s). The civil society actor is verbalized by such lexemes as *activists, protesters, demonstrators*; the state or business actors are expressed by *state, government, police, corporations, the City* as well as names of state officials, countries and companies; the third participant appears as nominations of various social groups, e.g., *migrants, women, people of colour*, etc.

Hundreds of Extinction Rebellion activists gathered on Waterloo, Blackfriars, Lambeth and Westminster bridges calling for an end to new fossil fuel investments [18].

Hungary, for example, passed what it called the “Stop Soros” law, which criminalized helping refugees and migrants apply for asylum [19].

And French demonstrators gathered on the Clyde Arc to accuse the French president of supporting the fossil fuel industry [20].

Many protests have revolved around the push for police to be defunded, with demonstrators arguing that money meant for those departments should be reallocated to programs that benefit communities of color [21]

Thus, there appears the “CIVIL SOCIETY – STATE/BUSINESS – THE OPPRESSED” triangle. Within this model, the term ‘protagonist’ (i.e., *a leader, proponent, or supporter of a cause* [22]) is applicable to the role played by NGOs, whereas ‘antagonist’ (*a person who is strongly opposed to something or someone* [23]) may be used for the STATE/BUSINESS component and ‘victim’ may be reserved for marginalized groups.

One may notice that this tripartite model resembles Karpman’s Drama Triangle of dysfunctional interpersonal relations [24]. In

the Drama Triangle, Victim is powerless, dependent and shuns decision-making, while Persecutor dominates the relationship, suppresses Victim and ignores Victim’s interests. The third party in the triangle is Rescuer that steps in to shoulder Victim’s burden. According to Karpman, these toxic relations form a vicious circle, where problems are not eliminated until Victim learns to cope with them without Rescuer’s help.

Mass media discourse presents the relations of struggle between the protagonist (CIVIL SOCIETY) and the antagonist (STATE/BUSINESS) as the fundamental feature of social reality. Table 1 sums up the results of the quantitative analysis of lexemes with the ‘confrontation’ seme, the obvious leaders being *protest* and its derivatives:

Table 1

Frequency of lexemes with the ‘confrontation’ seme

	Lexeme and its derivatives	Frequency in sample
1	to protest, (a/the) protest, (a the) protester	2356
2	to demonstrate, (a/the) demonstration, (a/the) demonstrator	527
3	to fight, (a/the) fighter, (a/the) fist-fighter	188
4	to attack, (an/the) attacker	175
5	(a/the) riot, (a/the) rioter	135
6	to clash, (a/the) clash	90
7	to confront, (a/the) confrontation	83
8	to challenge, (a/the) challenge	61
9	to crack down, (a/the) crackdown	46
10	to stand off, (a/the) standoff	45
11	to struggle, (a/the) struggle	15
12	to conflict, (a/the) conflict	10
	Total	3685

The antagonist’s actions antagonist towards CIVIL SOCIETY are characterized as repressive:

Table 2

Frequency of lexemes denoting antagonist’s repressive actions towards CIVIL SOCIETY

	Lexeme and its derivatives	Frequency in sample
1	to arrest, (an/the) arrest	413
2	to prison, (in/to) prison, to imprison, imprisonment	105
3	to fine, (a/the) fine	82
4	to punish, (a/the) punishment, punishable	78
5	to crack down, (a/the) crackdown	46
6	to jail, (in) jail	45
7	to clamp down, (a/the) clampdown	20
8	to prosecute	19
	Total	808

The comparison of the Tables above reveals that, first, mass media pay much less attention to the antagonist’s reaction as its verbalisers are five times less frequent. Besides, the vocabulary used in the sample, namely *arrest, prison, fine, jail, prosecute*, points out the institutional, formal and legal nature of the antagonist’s actions. However, *clamp down, crack down* and their derivatives do not immediately denote but, rather, imply the repressive nature of the antagonist’s actions as well as harmful, illegal activity of NGOs. In particular, the Collins Dictionary explains the meaning of the verb *crack down on smb* by suggesting the following

situation: “If people in authority crack down on a group of people, they become stricter in making the group *obey rules or laws*” [25], whereas *crack down* is interpreted as *to start dealing with bad or illegal behaviour in a more severe way* [26]. *Clamp down*, in its turn, presupposes terminating one’s *detrimental* actions: *to take strong action to stop or limit a harmful or unwanted activity* [27].

Table 3 contains the frequency of lexemes that verbalize constructive ways of conflict resolution through negotiation and dialogue:

Table 3
Frequency of lexemes denoting a dialogue between CIVIL SOCIETY and antagonist

	Lexeme and its derivatives	Frequency in sample
1	to talk, (-/the) talks	193
2	to discuss, (a/the) discussion	126
3	to negotiate, (a/the) negotiation	30
	Total	349

The results above demonstrate that verbalizers of confrontational actions in media discourse exceed 13 times the frequency of the lexemes that mean resolving conflicts through negotiating.

It is noteworthy that the sample registers 27 occurrences of the verb *to ignore* used to characterize the antagonist’s treatment of civil society organisations, e.g., *Thunberg voiced frustration, saying that the climate justice movement’s message has been ignored for decades* [28] or *Columbia begins suspending pro-Palestine protesters after ultimatum ignored* [29]. Yet, the frequency of the lexeme is negligible compared to the verbalizers of the confrontation and negotiation modes.

The articles in the sample depict relations between the state and the victim (disadvantaged groups) by using the lexemes *to oppress* and *oppression*, yet their frequency is extremely low (32 occurrences for 373,000 words):

“As a climate justice movement, we have to listen to the voices of those who *are being oppressed* and those who are fighting for freedom and for justice,” Thunberg said. [30]

Climate breakdown exacerbates the reasons people already have for needing to migrate, such as desperate socioeconomic conditions or political oppression [31].

The “CIVIL SOCIETY – THE OPPRESSED” relations are typical of those between a rescuer and a victim:

Table 4
Frequency of lexemes denoting relations between civil society organisations and marginalised groups

	Lexeme and its derivatives	Frequency in sample
1	to help, (the) help	344
2	to rescue, (the) rescue, (a/the) rescuer	289
3	to save	35
	Total	668

Remarkably, relations between the protagonist and the victim are covered in mass media discourse much less and these relations are presented as one-way assistance. The frequency of these verbalizers shows that this type of relations within the triangle is given considerably less attention in media content. It should also be noted that the relations between the antagonist and the victim are also uni-directional, which suggests that marginalized groups are presented as passive participants.

The schematic representation of the tripartite model and relations between its components as it is depicted in mass media discourse is given in Figure 1 below:

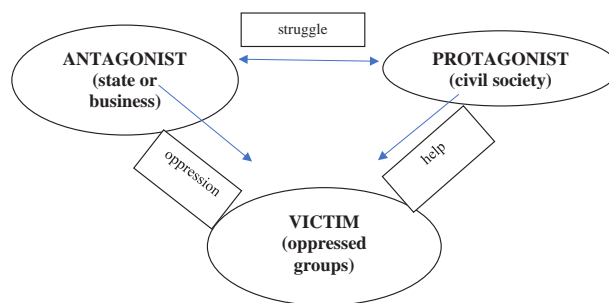

Fig. 1. Configuration of participants and their relations

Thus, the situation when CIVIL SOCIETY appears in mass media discourse is the situation of social conflict as social conflict is defined as “a form of social interaction aimed at resolving contradictions” [32, c. 78], a clash between two or more parties trying to pursue their goals in open social confrontation when one party attempts to satisfy its subjective interests at the expense of the other party’s interests [32, c. 79].

Conclusion and further research. The study reveals that mass media discourse covering events organized by CIVIL SOCIETY groups pictures the social situation as a tripartite conflict model where relations between participants are fixed. Within the model, the antagonist is the state or business structures that oppresses certain social groups (victim), while the protagonist (CIVIL SOCIETY organisations) struggles to defend the victim and to counteract the antagonist. The analysis of vocabulary used to verbalize relations between the participants shows that media discourse focuses primarily on the ‘antagonist – protagonist’ confrontation. The victim is depicted as a passive participant, being an object of the antagonist’s oppression and a recipient of the protagonist’s help. The model has much in common with Karpman’s Drama Triangle, a schematic representation of dysfunctional relations.

The study opens up prospects for further research in terms of specifying whether the Drama Triangle pattern is applicable to mass media discourse on civil society organizations and their activity. Namely, according to Karpman’s theory, Drama Triangle participants tend to swap roles. It is yet not clear whether this is valid in the tripartite model suggested in the article. Another approach to media discourse may draw on the notion of narrative, since any conflict situation undergoes three stages – beginning, development and resolution. Hence, the prospective study may focus on structural, axiological, etc. aspects of story-telling in publications covering activities of NGOs and their leaders.

Bibliography:

1. Узун Ю. В. Концепт “громадянське суспільство” в історії та теорії політичної думки: автореф. дис. ...канд. політ. наук: 23.00.01. Одеса, 2002. 18 с.
2. Broers, L. After the ‘revolution’: civil society and the challenges of consolidating democracy in Georgia. *Central Asian Survey*. 2005. Vol. 24. No 3. P. 333–350.
3. Civil society in post-Euromaidan Ukraine: From revolution to consolidation. *Soviet and Post-Soviet Politics and Society* / Eds. O. Burluyk, N. Shapovalova. Stuttgart: Ibidem Press, 2018. 400 p.
4. Kravets N., Barvinenko V. Civil society of Ukraine during the years of the Russo-Ukrainian war: challenges, value orientations (2014–2024). *Skhidnoievropeiskiyi istorychnyi visnyk [East*

- European Historical Bulletin*]. 2024. Vol. 30. P. 200–210. doi: 10.24919/2519-058X.30.299905
5. Kligman G. Reclaiming the public: a reflection on recreating civil society in Romania. *Eastern European Politics and Societies*. 1990. Vol. 4. No. 3. P. 393–438.
  6. Mohamed E., Mahdi W., Dabashi H. The aesthetics of dissent: Culture and politics of transformation in the Arab world. *International Journal of Cultural Studies*. 2019. Vol. 23. No (2). P. 141–149. <https://doi.org/10.1177/1367877919859898>
  7. Worschech S. New Civic Activism in Ukraine: Building Society from Scratch? *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal*. 2017. Vol. 3. P. 23–45.
  8. Богомолів О. В. Дискурс Арабської весни: когнітивно-семантичний та комунікативно-функціональні аспекти (на матеріалі єгипетських медійних текстів): автореф. дис. ... д-ра філол.наук: 10.02.13. Київ. 32 с.
  9. Gellner E. *Conditions of Liberty: Civil Society and Its Rivals*. London & Toronto: Hamish Hamilton, 1994. 225 p.
  10. Larise D. State and civil society as defined by the Muslim Brothers in Europe. *European University Institute/Max Weber Programme*. 2011. <https://hdl.handle.net/1814/18637>
  11. Watner H., Inthorn S. Activism to make and do: the (quiet) politics of textile community groups. *International Journal of Cultural Studies*. 2022. Vol. 25. No 1. P. 86–101. DOI: 10.1177/13678779211046015
  12. Civil Society Elites. Exploring the Composition, Reproduction, Integration, and Contestation of Civil Society Actors at the Top / Eds. H. Johansson, A. Meeuwisse. 2024. Palgrave Macmillan. 332 p.
  13. Bondarenko V., Kaptiurova O., Orlova V. #BLACKLIVESMATTER and struggle over national discourse on Twitter: Digital activism as new public sphere. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія та практика*. 2021. Vol. 42. С. 90–103. DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2021.42.90-103>
  14. Borysovykh O. V., Chaiuk T. A., Karpova K. S. Black Lives Matter: Race Discourse and the Semiotics of History Reconstruction. *Journal of History Culture and Art Research*. 2020. Vol. 9. No 3. P. 325–340. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2768>
  15. Kaptiurov A. Conceptual analysis of 'CIVIL SOCIETY' in English academic discourse. *Мовні та концептуальні картини світу*. 2024. Vol. 76. No 2. P. 198–210. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2024.2.11>
  16. What is civil society? *BBC*. 2001. URL: <https://www.bbc.co.uk/programmes/p03jw0r4> (date of access: 31.05.2024).
  17. Defining civil society. *BBC*. 2001. 12 July. URL: <https://www.bbc.co.uk/programmes/p03jw0r9> (date of access: 31.05.2024).
  18. Extinction Rebellion: Activists block four London bridges. *BBC*. 2022. 15 April. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-england-london-61120179> (date of access: 11.04.2024).
  19. Goldberg M. What part of civil society will Trump's party target next? *New York Times*. 2024. 10 May. URL: <https://www.nytimes.com/2024/05/10/opinion/repUBLICANS-protest-israel.html> (date of access: 10.05.2024).
  20. COP26: Thunberg tells Glasgow protest politicians are pretending. *BBC*. 2021. 2 November. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-glasgow-west-59116611> (date of access: 10.05.2024).
  21. Pagonis S. Protests, riots that gripped America in 2020. *Fox News*. 2020. 29 December. URL: <https://www.foxnews.com/us/protests-riots-nationwide-america-2020> (date of access: 12.06.2024).
  22. Protagonist. *Merriam-Webster Dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/protagonist> (date of access: 15.07.2024).
  23. Antagonist. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/antagonist> (date of access: 15.07.2024).
  24. Karpman, Stephen. (1968) Fairy tales and script drama analysis. *Transactional Analysis Bulletin*. 1968. Vol. 26. No 7. P. 39–43.
  25. Crack down. *Collins Dictionary*. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/crack-down> (date of access: 15.07.2024).
  26. Crack down. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/crack-down> (date of access: 15.07.2024)
  27. Clamp down on something. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/clamp-down-on?q=clamp+down> (date of access: 15.07.2024)
  28. Greta Thunberg, other climate activists block Swedish parliament entrance in protest. *Fox News*. 2024. 11 March. URL: <https://www.foxnews.com/world/greta-thunberg-climate-activists-block-swedish-parliament-entrance-protest> (date of access: 25.05.2024).
  29. Robins-Early N. Why are pro-Palestinian US student protesters wearing masks on campus? *The Guardian*. 2024. 30 April. URL: <https://www.theguardian.com/us-news/2024/apr/30/why-are-pro-palestinian-students-wearing-masks-campus> (date of access: 18.06.2024).
  30. Wehner G. Greta Thunberg interrupted at climate protest after changing the topic to Israel-Hamas war. *Fox News*. 2023. 12 November. URL: <https://www.foxnews.com/world/greta-thunberg-interrupted-climate-protest-changing-topic-israel-hamas-war> (date of access 18.05.2024).
  31. Rackete C. Climate apartheid will only lead to more tragedies in the Mediterranean. *The Guardian*. 2019. 4 September. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/sep/04/climate-breakdown-mediterranean-migrant-crisis-sea-watch> (date of access: 20.05.2024).
  32. Балтаджи П. М., Суханова Д. С. Соціальний конфлікт в контексті нової реальності. *Південноукраїнський правничий часопис. Правова система: теорія і практика*. 2021. Вип. 4 (13). С. 78–81. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.4.13>

Каптюров А. Концепт CIVIL SOCIETY у трикомпонентній моделі соціальних відносин в англomовному медіадискурсі

Анотація. Метою статті є дослідження концепту CIVIL SOCIETY шляхом формування моделі соціальної реальності у тому вигляді, як вона конструюється авторами публікацій у засобах масової інформації, присвячених подіям, влаштованим неурядовими організаціями (НУО) та активістськими рухами. Розвідка спирається на вибірку з текстів провідних британських та американських медійних компаній, таких як *BBC*, *The Guardian*, *Fox News* та *The New York Times*, виданих онлайн у період між 2014 та 2024 роками. Дослідження виявило, що публікації у ЗМІ уникають вживання терміну *civil society*. Замість його вони зазвичай згадують представників громадянського суспільства та застосовують лексеми *activists*, *protesters*, *demonstrators* або назви певних НУО або громадських рухів, наприклад, *Amnesty International* або *Just Stop Oil*. У дослідженні пропонується вживати термін 'протагоніст' для позначення НУО та їх активістів. Масмедійні публікації пов'язують діяльність протагоніста з двома іншими сторонами, а саме з державою чи бізнесом ('антагоністом') та маргіналізованими соціальними групами ('жертвою'). Аналіз лексики, що вербалізує відносини між протагоністом та антагоністом, виявляє пригломшливу перевагу номінацій з семою 'конфронтація'. Іншими словами, дискурс ЗМІ представляє події, пов'язані з НУО, як соціальний конфлікт. Третя сторона (жертва) вписана у модель як об'єкт угнетіння з боку антагоніста та як одержувач допомоги з боку протагоніста. Таким чином, у межах цього трикутника, відносини між громадянським суспільством та державою чи бізнесом є двосторонніми, в той час як їх взаємодія з маргіналізованими групами виявляється односторонньою, спрямованою в напрямі жертви утисків. Це спостереження дозволяє порівняти сформульовану трикомпонентну модель з драматичним трикутником, запропонованим С. Карпманом для опису дисфункційних міжособистісних стосунків. Одночасно з цим, це ставить питання для подальших досліджень, наприклад, питання стабільності ролей у моделі та вербалізація цієї риси в медіадискурсі, а також можливість вивчати тексти вибірки як наратив.

Ключові слова: громадянське суспільство, концепт, модель, конфлікт, дискурс ЗМІ.

*Ковбаско Ю. Г.,**доктор філологічних наук, доцент,**професор кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
Університету Короля Данила (Україна);**запрошений дослідник кафедри мовознавства**Центрально-Західного університету штату Парана (Бразилія)*

ІДІОМАТИЧНА КРЕАТИВНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено питанню взаємозв'язку поняття «ідіоматичної креативності» та теорії концептуальної інтеграції, запропоновано алгоритм аналізу модифікацій ідіом у термінах теорії концептуальної інтеграції (блендингу). Висунуто гіпотезу, що ідіоматику можна розглядати як форму і засіб взаємодії, яка уможливила адаптацію дискурсивно значущої інформації у вигляді креативної модифікації, перетворення або спотворення структурно-семантичного прототипа (канонічної форми) ідіоми, виходячи з культурно-прагматичних установок і інтенцій комунікантів. Поняття «ідіоматичної креативності» розглядається як здатність учасників комунікації продукувати нові ідіоматичні одиниці у дискурсі або здійснювати їх комунікативно-прагматичну адаптацію відповідно до заданої інтенції. Метою розвідки є перевірити застосовність запропонованих принципів опису модифікацій ідіом до фактологічного матеріалу та встановити ефективність аналізу ідіоматики англійської мови з позицій теорії концептуальної інтеграції (блендингу). На першому етапі було виокремлено інтегрований простір (бленд) і встановлено вхідні простори та фрейми, за допомогою, яких вони структурувалися. Наступним кроком стало визначення загального простору і з'ясування його варіантологічної спрямованості. На наступному етапі було встановлено зв'язки окремо між вхідними просторами та вхідними просторами й інтегрованим простором. Сутність бленду (емерджентної структури) інтерпретується на основі процесів конструювання, наповнення та нарощення, які дали змогу більш точно визначити релевантну прагматичну та культурну інформацію. У подальшому було розкрито зміст життєво важливих відношень, якими керується мережа концептуальної інтеграції. Ключовими життєво важливими відношеннями встановлено відношення репрезентації, причини та наслідку й інтенціональності.

Ключові слова: ідіоматика, ідіоматична креативність, модифікація ідіоми, концептуальна інтеграція, ментальний простір, мережа концептуальної інтеграції.

Вступ. Вживання ідіоматики в дискурсі віддзеркалює одну з провідних ідей неофункціоналізму, який обстоює першочерговість ролі значення у вжитку або розгляд діяльній компоненті мови і її структур в комунікації та пізнанні. Такий підхід виводить ідіоматику на якісно новий індивідуально-перцептивний, дискурсивно-інтерпретаційний мікрорівень з одного боку та комунікативно-інтеракційний діяльній макрорівень з іншого боку. Це дає нам підстави, подібно до інших сучасних дослідників [1, с. 157; 2, с. 23; 3, с. 45 та ін.], трактувати ідіоматику як форму взаємодії між індивідуальною або колективною

когніцією і соціальною інтеракцією. Саме в такому контексті особливого значення набуває феномен креативності, зокрема лінгвістичної креативності. Як відомо, мови є складними символічними системами, що дають змогу мовцям продукувати нові вислови, з якими вони не були знайомі раніше [4]. Н. Хомський вважав креативність «невід'ємною особливістю мови, позаяк вона забезпечує засоби для вираження нескінченної кількості думок і належного реагування у невизначеному діапазоні нових ситуацій» (тут і далі – переклад автора) [5, с. 6]. Проте, як зазначає Дж. Сампсон, більшість феноменів, які лінгвісти вважають «креативними», є насправді випадками продуктивності, або у його власній термінології «фіксованої креативності: діяльності, типовим результатом якої є продукування прикладів уживання на основі фіксованого та загальновідомого (навіть якщо нескінченно значного)» діапазону» [6, с. 18]. В таких випадках, мовець оригінально використовує усталені можливості мови для створення нового лінгвістичного елемента [7]. Наше визначення ідіоматичної креативності є наступним. Ідіоматична креативність – це продукування нових ідіоматичних одиниць у дискурсі або їх комунікативно-прагматична адаптація відповідно до інтенції мовця.

Методика та теоретичне підґрунтя дослідження. Теорія концептуальної інтеграції [8] або блендингу [9] вважається однією з найбільш перспективних концепцій, спрямованих на конструювання та сприйняття довколишньої дійсності з урахуванням концептуальної інтеграції мовного та позамовного походження. Мережа концептуальної інтеграції (*англ.* conceptual integration network) – це сукупність когнітивних конструктів, відомих як ментальні простори, до складу якої залучені щонайменше два вхідних простори (*англ.* input spaces), які структуруються за рахунок інформації з різних когнітивних областей, загальний простір (*англ.* generic space) і змішаний простір (*англ.* blended space). В загальному просторі знаходяться елементи, які співвідносяться з усіма вхідними просторами. Що стосується змішаного простору, він містить елементи, успадковані від усіх задіяних ментальних просторів, що сприяє утворенню новітньої (емерджентної) (*англ.* emergent structure) структури знань.

М. Омажич, оперуючи терміном «модифікація ідіоми» замість ідіоматичної креативності, зауважує, що процес осмислення модифікації відбувається в декілька етапів. По-перше, реципієнт розпізнає модифікацію. По-друге, відбувається пошук оригінальної форми ідіоми. По-третє, має місце зіставлення модифікації ідіоми з її оригіналом. По-четверте, реалізується розпізнавання комунікативної інтенції. По-п'яте, відбувається усвідом-

лення модифікації ідіоми [10]. Дослідниця також зазначає, що концептуальну інтеграцію можна розглядати як ефективний процес конструювання значення в реальному часі, відтак вона ідеально підходить для опису лінгвістичної креативності [10, с. 74]. Однак у трактуванні М. Омажич модифікація ідіом подається з ракурсу реципієнта, тобто основну увагу звернено на її інтерпретаційний (декодуювальний) аспект. А. Ланглотц, досліджуючи ідіоматичну креативність в однойменній монографічній праці, висвітлює процес утворення модифікації ідіоми з позиції автора-мовця у термінах когнітивної лінгвістики. У його розумінні, задля активації лінгвістичних одиниць і маніпуляції ними для кодування, мовці передусім повинні витлумачити їхню предикацію. Інакше кажучи, вони повинні приймати швидкі та несвідомі рішення щодо кодування та здійснювати відповідне фокальне налаштування за певними параметрами кодування. Автор наводить такі параметри:

1. Вибір концептуальної бази (визначення сфери предикації речення) та вибір сцени для профілювання.
2. Конструювання сцени з точки зору
  - а. визначення рівня абстракції, на якому концептуалізується сцена.
  - б. визначення рівня деталізації / точності, з якою концептуалізується сцена.
  - в. визначення відносної виразності профільованих підструктур [11, с. 189].

Що стосується застосування концептуальної інтеграції в ідіоматиці, А. Ланглотц вважає, що блендинг переконливо ілюструє креативний потенціал концептуального проектування і є надзвичайно важливим індикатором автономного когнітивного моделювання уявних спроектованих світів [11, с. 71].

Н. Джаніч і С. Берберовіч також звертають увагу на значущість теорії концептуального блендингу в описі ідіоматичної креативності. Вони притримуються думки, що у порівнянні з попередніми підходами до інтерпретації модифікацій ідіом, теорія концептуального блендингу (інтеграції) дає змогу виявити когнітивні операції, які були залучені до створення модифікованої форми ідіоми [12, с. 70].

Метою розвідки є перевірити застосовність запропонованих принципів опису модифікацій ідіом до фактологічного матеріалу та **встановити** ефективність аналізу ідіоматики англійської мови з позицій теорії концептуальної інтеграції (блендингу).

Виклад основного матеріалу дослідження. Для опису ідіоматичної креативності було дібрано такий текстовий фрагмент:

Only in Los Angeles, I pointed out, can Meghan not so much have her cake and eat it, as scoop off the icing and cast the boring, dry part aside," she continues. "Only there, can the couple ditch the duty and the criticism, whilst retaining all the status and the perks. Celebrity hypocrisy, it's important to understand, isn't just accepted in LA but de rigueur.

Контекст уживання ідіоми *have your cake and eat it too* верифіковано за допомогою корпусу *Now Corpus* [13] у статті із заголовком *'Annoyance' over Meghan and Harry's 'sneaky' move* (укр. Роздратування з приводу боягузливого чинку Меган і Гаррі), яку було опубліковано на австралійському онлайн-ресурсі новин *Nine.com.au*. Ознайомившись із реченням *Only in Los Angeles, I pointed out, can Meghan not so much have her cake and eat it, as scoop off the icing and cast the boring, dry part aside," she continues*, читач-реципієнт може уявно побудувати інтегрований простір, в якому герцог і герцогиня Сассекські (принц

Гаррі та Меган Маркл) не є офіційними представниками королівської сім'ї Великобританії – *Prince Harry and Meghan Markle are royal non-members* – (прим. статтю було опубліковано 31 березня 2020 року, тоді як указ про позбавлення принца Гаррі та Меган Маркл статусу офіційних представників королівської сім'ї Великобританії мав набрати чинність 1 квітня 2020 року). Мережа концептуальної інтеграції для цього бленду включатиме два вхідних простори. Один із вхідних просторів (вхідний простір 1) міститиме роль *Prince Harry as senior royal representative* (укр. принц Гаррі як офіційний представник королівської сім'ї) і структуруватиметься за допомогою фрейму *royal member* (укр. член королівської сім'ї). В цьому фреймі прийнятими вважаються підтримка Королеви щодо здійснення багатьох державних і національних обов'язків, а також виконання важливої роботи в сферах громадських послуг і добродійності та підтримка щодо зміцнення національної єдності та стабільності. Інший вхідний простір (вхідний простір 2) міститиме роль *Meghan Markle as senior royal representative* (укр. Меган Маркл як офіційний представник королівської сім'ї) і також структуруватиметься за допомогою фрейму *royal member* (укр. член королівської сім'ї). Як і у випадку вхідного простору 1, у цьому фреймі також прийнятими вважаються підтримка Королеви щодо здійснення багатьох державних і національних обов'язків, а також виконання важливої роботи в сферах громадських послуг і добродійності та підтримка щодо зміцнення національної єдності та стабільності. Обидва вхідних простори поєднані за допомогою загального простору, який містить загальні характеристики типу *British royal family* (укр. королівська сім'я Великобританії), *duke of Sussex* (укр. герцог Сассекський), *duchess of Sussex* (укр. герцогиня Сассекська) і вказує на варіантологічну спрямованість мережі – австралійського національного варіанта англійської мови. Провідною характеристикою інтегрованого простору є осмислення нової ролі Меган Маркл і принца Гаррі, які після того, як їх позбавлять статусу офіційних представників королівської сім'ї Великобританії, лише виграють від цього. Це підтверджує цитата кореспондента ресурсу *Nine.com.au*, *Only in Los Angeles, I pointed out, can Meghan not so much have her cake and eat it, as scoop off the icing and cast the boring, dry part aside* (укр. Лише в Лос-Анджелесі, як я вже зазначала, Меган зможе не те що поласувати своїм улюбленим тортом, але й прибрати вишеньку і відкинути нудний, засохлий шматок вбік). У цьому випадку ідіома *have your cake and eat it* (укр. на двох весіллях одночасно не танцюють) [14], яка передусім стосується Меган Маркл, метафорично позначає подвійний виграв для неї: Меган Маркл звільняє від обов'язків офіційного представника королівської сім'ї Великобританії, але при цьому вона збереже титул герцогині Сассекської. Вишенька на торті (англ. *icing on the cake*) метафорично позначає тісні зв'язки з королівською родиною Великобританії, тоді як нудна, засохла частина торта метафорично позначає щоденні обов'язки члена королівської сім'ї. Тут інтенції автора досягнуто за рахунок розширення образу ідіоми – *scoop off the icing and cast the boring, dry part aside*. Основним структуруючим фреймом в інтегрованому просторі є *royal non-member*. Саме тому такий статус, за переконанням кореспондента, буде вигравним для Меган Маркл, яка на той момент (31 березня 2020 року) пробула в статусі офіційного представника королівської сім'ї Великобританії один рік і 10 місяців, на протипагу принца Гаррі, який перебував у цьому статусі про-

тягом усього його життя. У наступних реченнях обраного для аналізу фрагменту кореспондент Nine.com.au підтверджує наші міркування і доповнює закладений в ідіомі зміст новими смислами: *Only there, can the couple ditch the duty and the criticism, whilst retaining all the status and the perks. Celebrity hypocrisy, it's important to understand, isn't just accepted in LA but de rigueur* (укр. Лише там пара може відкинути обов'язки та критику, зберігаючи при цьому всі статуси та переваги. Важливо розуміти, що лицемірство знаменитостей є не лише звичною справою у Лос-Анджелесі, але й даниною моді).

Аналізовану мережу концептуальної інтеграції проілюстровано на Рис. 1. Процес конструювання у цій мережі концептуальної інтеграції реалізований за допомогою контрфактуальності, внаслідок чого мовець розмірковує над подіями, які ще не відбулися (позбавлення статусу офіційних представників королівської сім'ї Великобританії принца Гаррі та Меган Маркл). Процес наповнення в рамках аналізованої мережі концептуальної інтеграції полягає в тому, що бленд *Prince Harry and Meghan Markle are royal non-members* не достатньо інформативним. Саме тому обраний контекст дає змогу довідатися про умови, часові рамки та наслідки цієї події для обох представників королівської родини. Динамічність процесу нарощення стосовно бленду *Prince Harry and Meghan Markle are royal non-members* передбачає, що дехто з реципієнтів вважатиме за доцільне відтворити розширений ідіоматичний образ задля його повнішого осмислення, тоді як для інших читачів достатньо буде прочитати зміст речень *Only there, can the couple ditch the duty and the criticism, whilst retaining all the status and the perks. Celebrity hypocrisy, it's important to understand, isn't just accepted in LA but de rigueur* для отримання загальної інформації про подію.

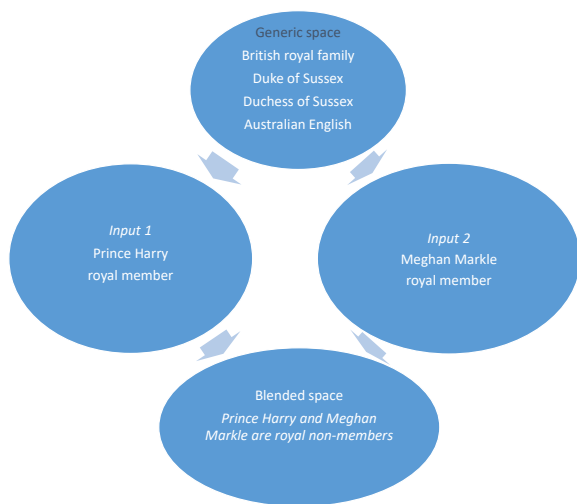

Рис. 1. Мережа концептуальної інтеграції для бленду *Prince Harry and Meghan Markle are royal non-members*

У мережі концептуальної інтеграції відображено низку життєво важливих відношень. Життєво важливе відношення репрезентації чітко дає змогу витлумачити зміну статусу з офіційного представника королівської сім'ї Великобританії на представника королівської сім'ї Великобританії у вигляді торта, тісних зв'язків із королівською родиною – у вигляді вишеньки на торті, а обов'язків офіційного представника

королівської родини – у вигляді засохлої частини торта. Життєво важливе відношення причини та наслідку в аналізованій мережі концептуальної інтеграції дає змогу простежити чому втрата статусу офіційного представника королівської сім'ї буде більш виграшною для Меган Маркл. Інтегрований простір є спрощеною і узагальненою формою усієї мережі і відображає її зміст у стисненому вигляді.

Висновки. Ідіоматику можна розглядати як форму і засіб взаємодії, яка уможливило адаптацію дискурсивно значущої інформації у вигляді креативної модифікації, перетворення або спотворення структурно-семантичного прототипа (канонічної форми) ідіоми, виходячи з культурно-прагматичних установок і інтенцій комунікантів. На першому етапі було виокремлено інтегрований простір (бленд), далі встановлювалися вхідні простори та фрейми, за допомогою яких вони структурувалися. Також визначався загальний простір і з'ясувалася його варіантологічна спрямованість. На наступному етапі було верифіковано зв'язки між вхідними просторами та вхідними просторами й інтегрованим простором. Сутність бленду визначалася на основі процесів конструювання, наповнення та нарощення, які дозволяли більш точно визначити релевантну прагматичну та культурну інформацію. В подальшому було розкрито зміст життєво важливих відношень, якими керується певна мережа концептуальної інтеграції. Найважливішими життєво важливими відношеннями встановлено життєво важливі відношення репрезентації, причини та наслідку та інтенціональності. З точки зору майбутніх розвідок важливим залишається комплексне дослідження сфер перехрещення когнітивної лінгвістики, когнітивної стилістики та ідіоматики.

Література:

- Kovaliuk Yu. Connecting Idioms and Metaphors: Where Cognitive Linguistics Meets Cognitive Stylistics. *British and American Studies Journal*, 30. 2024. Pp. 157–170.
- Mardar Iu. *Idioms through Time and Technology: The Signature of a Culture*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2022. 235 p.
- Poulsen S. *Collocations as a Language Resource: A Functional and Cognitive Study in English Phraseology*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2022. 348 p.
- Langacker R. W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 1. Stanford: Stanford University Press, 540 p.
- Chomsky N. *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, Mass: MIT Press, 1965. 261 p.
- Sampson G. *Two Ideas of Creativity*. In M. Hinton (Ed.) *Evidence, Experiment and Argument in Linguistics and Philosophy of Language*. Bern: Peter Lang, 2016. Pp. 15–26.
- Hoffmann Th. Cognitive Approaches to Linguistic Creativity. *The Cambridge Encyclopedia of Cognitive Linguistics*. To appear in 2024. DOI:10.33774/coe-2024-8tnps
- Fauconnier G., Turner M. Conceptual Integration Networks. In V. Evans, B. K. Bergen, J. Zinken (Eds.) *The Cognitive Linguistics Reader*. London: Equinox, 2007. Pp. 360–420.
- Fauconnier G., Turner M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books, 2002. 464 p.
- Omačić M. Processing of Idioms and Idiom Modifications: A View from Cognitive Linguistics. In S. Granger, F. Meunier (Eds.) *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2008. Pp. 67–79.
- Langlotz A. *Idiomatic Creativity. A Cognitive Linguistic Model of Idiom-Representation and Idiom-Variation in English*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006. 325 p.

12. Džanić N., Berberović S. *Conceptual Integration Theory in Idiom Modifications*. Valencia: Universitat de València, 2020. 128 p.
13. News on the Web Corpus (NOW). URL: <https://www.english-corpora.org/now/>
14. *Українсько-англійський та англо-український фразеологічний словник* [уклад. Є. І. Гороть, Ю. В. Громик, Л. К. Малімон, Л. П. Павленко, А. Б. Павлюк, О. О. Рогач]. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 304 с.

Kovbasko Yu. Idiomatic creativity in the context of the conceptual integration theory

Summary. The paper is a study of the interrelation between the concept of «idiomatic creativity» and the theory of conceptual integration. «Idiomatic creativity» is interpreted as the ability of interlocutors to individually or collectively create new idiomatic units or communicatively adapt them in accordance with the pragmatic intentions of the discourse. An algorithm for analyzing idiom modifications in terms of the theory of conceptual integration (blending) is proposed. It is hypothesized that idioms as a discourse-mediated phenomenon can be considered as an interface that allows communicators to carry out communicative adaptation of discourse-relevant information in the form of modification, transformation or distortion of the structural

and semantic prototype (basic form) of an idiom on the basis of certain pragmatic and cultural strategies and in accordance with the intentions of interlocutors. The aim of the paper is to verify the possibility to apply the suggested principles of idiom modification to the present empirical material and ascertain the effectiveness of the analysis of English idiomatic in the context of the conceptual integration theory. In the first place, the integrated space (blend) was identified and the input spaces and frames which they were structured by were established. Subsequently, the generic space was arrived at and its national variety correlation was confirmed. Next, the links between the input spaces individually and the input spaces and the integrated space were determined. The essence of the blend (emergent structure) was defined on the basis of the processes of composition, completion and elaboration, which contributed to a more accurate identification of the relevant pragmatic and cultural information. Furthermore, the content of the vital relations governing the conceptual integration network was demonstrated. The most important vital relations are the vital relations of representation, cause and effect, and intentionality.

Key words: the study of idioms, idiomatic creativity, idiom modification, conceptual integration, mental space, conceptual integration network.

Козирь Є. А.,

аспірантка кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЛЕКСИЧНА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «BEAUTY» В АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

Анотація. У статті представлені проблеми вербалізації концепту BEAUTY в рекламних текстах та дослідженню концептосфери англомовного рекламного дискурсу, а також характеристики місця коцепту BEAUTY в цій системі. Цей напрямок є новим у системі ЗМІ, тому актуальність роботи обумовлена вивченням способів впливу fashion-текстів на аудиторію. Такий інтерес пов'язаний з активним розвитком модної індустрії та прагненням читачів звертатися до журналів у пошуку модних тенденцій. Наукова новизна полягає в тому, що концепт BEAUTY досліджено у сучасному англомовному художньому дискурсі з когнітивно-комунікативних позицій дослідження. Значну увагу приділено аналізу лексичних одиниць концепту як його основних компонентів та способу їх використання в друкованих та електронних рекламних текстах не лише у б'юті сфері та у інших рекламних текстах які з'язані з темою моди та краси. Зазначено особливості розкриття поняття BEAUTY. З урахування того, що установлених методів аналізу перекладу концепту не зафіксовано, то використано найчастотніші способи перекладу, такі як опис і використання слів-аналогів. Звернемо увагу на дослідження цього поняття, підкреслимо його роль у різних рекламних текстах. Встановлені мовні одиниці, які складають домінуючу лексику поля beauty у просторі англомовних рекламних текстів. Проаналізовано різні мовні одиниці, які складають периферію лексичного поля beauty у просторі рекламних текстів. З'ясовано, що список мовних одиниць, які складають периферію лексичного поля beauty, не є остаточним і може бути доповненим і розширеним. Наукова новизна роботи полягає в тому, що концепт «Beauty» досі не піддавався комплексному лінгвістичному дослідженню на прикладі рекламних текстів та їх аналізу. В результаті дослідження було описано організацію базового концепту «Beauty». Розглянувши вербальну реалізацію концепту «Beauty» в аналізованих текстах, було виявлено домінуючі кадри.

Ключові слова: концепт, когнітивна лінгвістика, переклад, реклама, текст.

Концепт краса є одним з найбільш значущих у структурі ціннісної картини світу, відбитої у свідомості людей, проте його зміст сьогодні зазнає значних змін під впливом масової комунікації загалом і реклами зокрема. Саме тому маємо на меті з'ясувати традиційне співвідношення наповнення концепту краси в культурі з уявленнями, представленими в сучасній рекламі. Матеріалом для дослідження послужили рекламні тексти, в яких використовують лексеми *краса/гарний*.

Постановка проблеми. Питання вербалізації концепту рекламних текстів є досить неоднозначним. Рекламні тексти відрізняються від будь-якого іншого своїми мовними та стилістичними особливостями. Інформативність рекламних текстів передбачає точність, автор має викладати думку так, щоб вона

була доступна і зрозуміла аудиторії. Тому і проблема є й досі дуже актуальною.

Постановка завдання. Концепти можуть бути вербалізовані за різними рівнями, наприклад, лексичний, стилістичний, граматичний. Питанням вивчення концептології займався чимало науковців. Зокрема І. С. Полюк, В. О. Кутенко. Досліджували різноманітні мовні засоби за допомогою яких вербалізують концепт beauty у рекламному косметологічному дискурсі [1]. А. О. Повійчук досліджував структурно-семантичну організацію англомовних рекламних слоганів.[2]. Отже, важливим є аналіз концептів з різних галузей, не лише у б'юті сфері, а в тих де може з'являтися концепт *beauty*.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи тексти, які стосуються реклами, треба розуміти, що вони спрямовані та створені сучасним суспільством, і журналіст у них прагне використати якомога більше слів розмовного стилю, щоб зробити його доступнішим для широкої аудиторії.

Проблема з розумінням текстів може полягати у тому, що автор статті використовує запозичені слова, значення яких читачі можуть зрозуміти неправильно. Крім того, лексеми можуть бути запозичені не повністю, а наприклад суфікси або закінчення, як наслідок – виходять абсолютно нові слова через злиття окремих частин [3].

У рекламних текстах наявна своя мова, зрозуміла лише її представникам та послідовникам цього стилю життя. Саме це і спричиняє неабияку зацікавленість з погляду вивчення особливостей на всіх рівнях мови.

Автори, бажаючи зацікавити аудиторію у своєму матеріалі, найчастіше вдаються до використання розмаїтих лексичних засобів. Це зумовлено передусім, тим, що текст має бути яскравим та мати емоційне забарвлення. І те, що журнали є частиною індустрії моди, дає журналістам змогу не обмежувати себе і використовувати різні прийоми [4].

Отже, розглянемо приклади вербалізації концепту BEAUTY в різних рекламних текстах. Загалом було проаналізовано 100 випадків вербалізації концепту у журналах, однак ми наведемо лише деякі найяскравіші приклади вживання найпоширеніших вербалізаторів.

Безумовно, найрозповсюдженішими вербалізаторами концепту, що відбивають сукупність його значень, є вищезазначені лексеми *beautiful* та *beauty*. Таким є приклад уживання прикметника BEAUTY, де описано фотографію привабливої жінки розміщеної у заголовку журналі *Cosmopolitan* за 2019 рік: *The best beauty buys of 2019. We tried. We tested. Here are the results.* Ймовірно, тут спостерігаємо вияв концепту BEAUTY як опису зовнішньої привабливості.

Наприклад, слово *beauty* вжито у рекламі годинника, розміщеної у журналі *Elle* за 2004 рік: *BEAUTY & BRAINS. Beauty*

outside. Quality inside. One intelligent choice. The ESQ SWISS Love Knot with diamond bezel. Тут слово *beauty* використано в одному зі своїх центральних, найпоширеніших значень і, відповідно, вербалізує один зі складників ядра концепту загалом – тобто зовнішню привабливість (у наведеному контексті – предмета), на чому додатково акцентує увагу слово *outside*. Також фіксуємо певне протиставлення краси та розуму за допомогою речення *BEAUTY & BRAINS* (певний натяк на те, що ці поняття рідко поєднують в одне ціле). Іменник *beauty* вжито в якості підмета у двох реченнях досить рідкісної для англійської мови односкладної конструкції, яка, втім, нерідко трапляється у рекламних текстах [4].

Утім, не лише словом *beauty* вербалізує концепт *BEAUTY*. Виявлено також загальноприйняті контекстуальні до них синоніми, представлені частинами мови як прикметник та іменник. Розглянемо на конкретних прикладах.

Серед прикметників, які є найближчими за значенням до слова *beautiful*, наявні такі як *charmante, handsome, pretty, good-looking*. З-поміж них, наприклад, прикметник *pretty*: *No longer merely pretty faces, these women are living three-dimensional lives as activists, entrepreneurs, and outspoken citizens of the world* [5].

Як бачимо, в наведеному матеріалі автор статті не схвалює домінування краси над іншими позитивними рисами жінок в уявленні людства проте від цього поняття не пропонують відмовитись повністю, а натомість дещо пересувають його на другий план. В еліптичній конструкції *no longer merely pretty faces* (йшлося, вочевидь, про дієприслівниковий зворот *being no longer merely pretty faces*) прикметник *pretty* є означенням до іменника *faces*, а ознаки самого прикметника характеризує прислівник *merely* (тут, радше за все – *винятково, лише* тощо) із запереченням *no* (внаслідок чого маємо негативну конструкцію-уточнення *не лише*).

Контекстуальні і більш конкретизовані синоніми до слова *beautiful* наявні у статті журналу *Elle* за 2010 рік, де засуджують надмірні та штучні стандарти краси: *How much merit is there in this charge? Why do images of women who are prettier, slimmer, younger, darker, lighter, smaller, taller seem like an affront to our self-worth* [5].

Усі ці прикметники у вищому ступені порівняння є своєрідним зіставленням рис, що виявляються у визнаних красунь більше, ніж у звичайних жінок: *prettier, slimmer, younger, darker, lighter, smaller, taller*. І, якщо слово *pretty* – це безпосередній синонім до прикметника *beautiful*, то решта – контекстуальні синоніми, що позначають комплекцію (*slimmer, smaller, taller*), колір шкіри (*darker, lighter*) та вік (*younger*), які в очах людей є більш привабливими за середньостатистичні показники.

Отже, всі ці синоніми до слова *beautiful* є винятково контекстуальними і можуть навіть вступати в антонімічні відношення між собою (як, наприклад, слова *darker* та *lighter*).

Відповідно, і слово *beauty* має синонімічний ряд зі слів, що можуть відповідати його значенню як завжди, так і більш контекстуально. Наприклад, найпоширеніші синоніми до слова *beauty* представлено у статті журналу *Cosmopolitan* 2023 року в статті: *Naked, unfiltered, complex, real. The nude shoot that'll change how u feel about your body.* Усі ці слова – репрезентанти слова *beauty*, а прикметники вжиті для опису краси жіночого тіла [6].

Контекстуальними синонімами слова *beauty* та, відповідно, вербалізаторами відповідного концепту, особливо в індустрії

моди та глянцевого журнального дискурсу, можуть бути такі іменники, як *chick, fashion*. Подеколи, концепт *BEAUTY* науковці вербалізують за допомогою дієслів – переважно пов'язаних з покращенням зовнішності, на кшталт таких як «*improve appearance*», «*dye hair*», «*put on lipstick*».

Для поглибленого аналізу та повного розгляду лексико-фразеологічних особливостей взято різноманітні випуски журналів «*Vogue*» та «*Vazaar*» 2023 року. Як показав аналіз досліджуваних нами журналів, використовують такі лексичні засоби:

1. Фразеологізми: *to show teeth/показати зуби, a piece of cake/легко*.

2. Запозичені слова: *to make fourrure", fix idea*.

3. Метафори: *second skin /друга шкіра, to pull streings/тягнути за ниточки*.

4. Звернення: *follow me, reader/іди за мною читач, try to convey your mood/намагайся передати свій настрій*.

5. Оціночна лексика: *wonderful life/чудове життя, hot exterior/гаряча зовнішність, both girls were beautiful/обидві дівчини були гарні, what a wonderful caviar!/яка чудова ікра*.

6. Гіпербола: *new, needed, best/новий, потрібний, найкращий, impossible is possible/неможливе можливо*.

7. Порівняння: *it will be like a lighthouse/це буде як маяк*.

8. Уособлення: *boots rumble/чоботи брязкають*.

9. Цитата: *dreaming o being an actress is more exciting then being one/мріяти бути актрисою більш захоплює ніж бути нею*.

На підставі наведених прикладів заголовків статей, можна зробити висновок, що автори, бажаючи зацікавити аудиторію, у своєму матеріалі найчастіше вдаються до використання різних лексичних засобів. Це зумовлено насамперед тим, що назва сама по собі має бути яскравою та мати емоційне забарвлення. І той факт, що журнали належать до індустрії моди, дає змогу журналістам не обмежувати себе можливості використовувати різні прийоми.

Аналіз рекламних текстів показав, що красу, як відомо в українській культурі, розглядають здебільшого з позиції глядача: вона дарує насолоду, дарує насолоду і зберігає таємницю, нікого не залишає байдужим, зачаровує, радує, допомагає вразити всіх, нею милуються та захоплюються. Проте реклама закликає і до іншого погляду краси – з позицій діяча, творця краси.

Зокрема, рекламні тексти переконують не впадати у відчай, якщо людина не отримала красу як дар під час народження, а створити свою красу за допомогою рекламованих засобів, адже у рекламі різних товарів і послуг фіксуємо заклик пробудити свою красу, розкрити її або хоча б підкреслити.

Автори реклами звертають увагу споживачів на те, що краса потребує догляду та кохання. Зокрема, у рекламі косметичного засобу читаємо: «*Love your skin, take care of it, and it will thank you with its delicate color and beauty*».

Отже, сучасна реклама спростовує уявлення про марність та непотрібність спроб покращити свою зовнішність – уявлення, традиційне для лінгвокультури. Незважаючи на те, що в рекламі нерідко заперечують «чудесне» походження краси (завдання реклами – переконати, що гарною може бути кожна людина), тему дива та дарунка активно використовують в рекламних текстах: чарівний бальзам, чудо-засіб, казковий ефект, чудове перетворення, сироватка дарує шкірі пружний вигляд, блиск дарує вашим губам сяйво діамантів. Отже впли-

ваючи на людей з метою нав'язати красу «діамантів», створити «казковий ефект» та «перетворення».

Цікавий матеріал для реконструкції концепту краса дає аналіз епітетів, що використовують в рекламі: краса буває *божественною/divine, величною/majestic, дивовижною/amazing, непомітною/invisible, неземною/unearthly, немислимою/unimaginable, незвичайною/unusual, неповторною/unique, приголомшливою/stunning, первозданною/original, вражаючою/impressive, природною/natural, рідкісною/rare*. Очевидно, що набір епітетів досить обмежений, кожне із зазначених вище слів спостерігаємо в рекламі почасти, причому мова може йти про різні товари та послуги, наприклад: *amazingly beautiful eyes, rare beautiful diamonds, her body is stunning, amazing watch quality*.

Отже, можна говорити про створення певного набору мовних кліше, представлених в рекламі, що свідчить про зближення мови реклами з розмовною мовою, де клішовані форми мають високу частотність. Найбільша кількість клішованих вживань відзначено в рекламі туристичних послуг і автомобілів, і, навпаки, реклама косметики та одягу дає чимало синонімів до слова краса. Зокрема, реклама косметичних засобів розповідає про набір професійних хитроців, які підкреслюють природну красу очей, допомагають виявитися їхньому кольору, надають віям чарівної ефектності, а реклама одягу стверджує: «Для гарної жінки ніщо не надто. Іскристі стрази, напівпрозорий шифон, дорогоцінний шовк – гідне обрамлення твоєї краси». Перспектива дослідження вбачає дослідження концепту *beauty* у концептосфері сучасних рекламних текстах. Отже, перспективою подальших досліджень вважаємо виявлення оптимальних методів та засобів перекладу концепту в рекламному англомовному дискурсі.

Література:

1. Повійчук А. О. Структурно-семантична організація англомовних рекламних слоганів.
2. Полюк І. С., Кутенко В. О. Засоби вербалізації концепту *beaute* у французьких рекламних текстах.
3. Благодарна О. М. Номінативні засоби вербалізації концепту робота та їх частиномовна класифікація (на матеріалі англійської мови). Вісник СумДУ. Філологія. 2007. № 2. С. 85–102.
4. Вільчинська Т. П. Розвиток концептосфери сакрального в українській поетичній мові XVII–XX ст.: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 – укр. мова / Т. П. Вільчинська. К., 2009. С. 10–12.
5. ELLE Magazine: Beyonce (October 2004) Paperback – January 1, 2004
6. Журнал ELLE [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://books.google.vg/books?id=NSUEAAAAMBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
7. Журнал Cosmopolitan [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cosmopolitan.com/style-beauty/beauty/a44785248/readers-choice-beauty-awards-2023/>

Kozyr Ye. Lexical verbalization of the concept of “beauty” in English advertising texts

Summary. The article presents the problems of verbalizing the concept of BEAUTY in advertising texts and researching the conceptual sphere of English-language advertising discourse, as well as the characteristics of the place of the concept of BEAUTY in this system. This direction is new in the mass media system, therefore the relevance of the work is due to the study of ways of influencing fashion texts on the audience. Such interest is connected with the active development of the fashion industry and the desire of readers to turn to magazines in search of fashion trends. The scientific novelty lies in the fact that the concept of BEAUTY is investigated in the modern English-language artistic discourse from the cognitive and communicative positions of the study. Considerable attention is paid to the analysis of the lexical units of the concept as its main components and the way they are used in printed and electronic advertising texts, not only in the beauty field and in other advertising texts related to the topic of fashion and beauty. The peculiarities of the disclosure of the concept of BEAUTY are indicated. Taking into account the fact that the established methods of analyzing the translation of the concept have not been recorded, the most frequent methods of translation were used, such as description and the use of analogous words. Let's pay attention to the study of this concept, emphasize its role in various advertising texts. Linguistic units that make up the dominant lexical field of beauty in the space of English-language advertising texts are established. Various language units that make up the periphery of the lexical field of beauty in the space of advertising texts are analyzed. It has been found that the list of language units that make up the periphery of the lexical field of beauty is not final and can be supplemented and expanded. The scientific novelty of the work lies in the fact that the concept of "Beauty" has not yet been subject to comprehensive linguistic research using the example of advertising texts and their analysis. As a result of the study, the organization of the basic concept "Beauty" was described. After considering the verbal implementation of the concept of "Beauty" in the analyzed texts, dominant frames were identified.

Key words: concept, cognitive linguistics, translation, advertising, text.

Коломієць О. М.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри германської та слов'янської філології,
Голова Вченої ради філологічного факультету
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Головська І. В.,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри германської та слов'янської філології
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

РЕКОНСТРУКЦІЯ СИНТАКСИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕКСТІВ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті розглядаються нові методологічні можливості прийому реконструкції, який у когнітивній лінгвістиці почали застосовувати для виконання інших – ширших завдань, пов'язаних з необхідністю відновлення структур свідомості, до яких належать, зокрема тексти професійного спрямування як ментальні утворення. В основі такого підходу – уявлення про культуру як про спосіб репрезентації та інтерпретації дійсності шляхом її об'єктивації через текст. Здійснено відтворення синтаксичних елементів текстів професійного спрямування в англійській мові.

Реконструкція синтаксичних елементів текстів професійного спрямування (про стан системи освіти Канади), що речення професійних текстів англійської мови найчастіше містять полісиндетичний тип зв'язку. Такий тип зв'язку відповідає відображенню усного мовлення, таким чином, реалізуючи основні функції професійного тексту, – діалогічність та інформативність.

Здійснено реконструкцію синтаксичних елементів текстів професійного спрямування, яка спрямована на відтворення мовної природи тексту крізь призму таких синтаксичних елементів речення, як-от: зачини речень, синтаксичні фігури на основі редукції моделі речення, синтаксичні фігури на основі експансії вихідної моделі речення та синтаксичні фігури на основі зміни порядку слів речення. Виявлено, що важливим етапом синтаксичної реконструкції є встановлення прагматичного типу мовленнєвого акту та декодування авторської оцінки. Декодовано авторські оцінки текстів професійного спрямування, які було відтворено завдяки реконструкції синтаксичних фігур на основі редукції моделі речення, експансії моделі речення та на основі зміни порядку слів у реченні. Авторські оцінки в свою чергу слугують для універсалізації та унаочнення текстів професійного спрямування, робить його доступним для широкого кола читачів, тим самим реалізуючи основні функції тексту.

Ключові слова: реконструкція, синтаксичний елемент, синтаксична фігура, професійний текст, когнітивна лінгвістика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. По-новому мислиться текст в умовах, коли грані між науками

стираються та постає проблема розкриття семіотично-інформаційного підходу до його дефініції та статусу [1; 2; 3]. Традиційно у лінгвістичній науці текст розглядався як: об'єкт самостійної лінгвістичної дисципліни – лінгвістики тексту [4]; первинна реальність та відправна точка гуманітарної дисципліни [5]; суспільне явище, найвища комунікативна одиниця [6; 7].

В основі такого підходу – уявлення про культуру як про спосіб репрезентації та інтерпретації дійсності шляхом її об'єктивації через текст. Дослідження синтаксису дає змогу реконструювати рівні: граматичної структури, семантичної структури, рівень організації висловлювання, а також відтворити авторську інтенцію. Отже, система синтаксичних елементів та фігур, які використовуються в професійних текстах, становить відображення мовної свідомості автора та його оцінок.

Реконструкція синтаксичних елементів текстів професійного спрямування спрямована на відтворення мовної природи тексту крізь призму таких синтаксичних елементів речення, як-от: зачини речень, синтаксичні фігури на основі редукції моделі речення, синтаксичні фігури на основі експансії вихідної моделі речення та синтаксичні фігури на основі зміни порядку слів речення (мал. 1).

Мал. 1. Модель реконструкції синтаксичних елементів текстів професійного спрямування

Важливим етапом синтаксичної реконструкції є встановлення прагматичного типу мовленнєвого акту та декодування авторської оцінки.

Виконання процедури реконструкції синтаксичних одиниць досліджуваних мов неможливе без належної уваги до таких параметрів: *зачину* та його типу як основного синтаксичного маркера; *семантико-синтаксичних відношень* як зовнішнього вияву взаємозв'язків між явищами позамовного світу; *синтаксичних фігур* та декодування їх смислів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційно, синтаксис у лінгвістиці зосереджується на граматичних правилах, що вивчають структуру речень, порядок слів і розташуванням фраз у мовах (Ноам Хомський, 1957) [8]. Синтаксичні елементи неодноразово ставали об'єктом дослідження у лінгвістичній науці (Дж. Газдар, І. Я. Завальнюк, Л. Гросман), проте вчених об'єднувала думка про необхідність єдиних критеріїв чіткого поділу синтаксичних фігур. Відомий американський лінгвіст Чарльз Хокетт вважав синтаксичні структури одним із «лише чотирьох великих проривів у сучасній лінгвістиці», наголошуючи на культурній природі синтаксичних одиниць. Британський лінгвіст Джеффри Семпсон стверджував, що припущення Хомського щодо чітко визначеної граматичності виправдані на практиці, що ввело синтаксис «у сферу наукового опису» [8].

Не менш важливим дослідженням стало відкриття австрійського лінгвіста У. Ройдер, яка прийшла до слушного висновку, що робота по здійсненню реконструкції полегшується тим, що навіть тьмяні картини світу (“*verblasste Weltbilder*”) продовжують жити в мовних зворотах ще надзвичайно довго, інколи навіть тисячоліття. Цим самим учена підкреслила важливість синтаксичної реконструкції для відтворення картин світу, що містяться у структурі речення та вербалізовані через синтаксичні фігури.

Формування мети статті. Виконання реконструкції синтаксичних елементів текстів професійного спрямування, скованої на відтворення мовної природи тексту крізь призму синтаксичних елементів речення.

Виклад основного матеріалу. Зачин речення визначають як член речення або групу членів речення, якими воно розпочинається, і які зумовлюють слово розташування цього речення, а також інших, що мають з ним контекстуальний зв'язок.

Підметовий зачин спостерігається тоді, коли автор професійного тексту основною метою ставить сформулювати у читача відношення до певного факту та сприяє тому, аби у нього складалася думка, яка повністю або частково співпадає з думкою автора: англ. *Skills and education are key determinants of economic productivity and growth* [9].

Серед конструкцій підметових зачинів виділяємо *власне підметові* та такі, що складаються з *групи підмета*:

1) N-конструкція: англ. *Canadians earn credentials in a wide range of subjects; Canada also needs more advanced degrees holders to contribute to innovation—both business innovation and social innovation* [9];

2) N+N: англ. *Skills and education are essential to Canada's economic prosperity and social well-being, and to the health and welfare of individuals* [9].

3) Num+N+N: англ. *Fifteen year old Canadian students who took the OECD's Programme for International Student Assessment (PISA) test and who scored in the bottom quartile on reading proficiency “were much more likely to drop out of secondary school and less likely to have completed a year of postsecondary education than those in the highest quartile of reading scores.”* [12].

Обставинний зачин деталізує місце, час тієї чи іншої події. *Обставинно-місцевий* вид зачину надає інформацію стосовно місця зображуваного явища: англ. *Canadian firms consistently rank skills among the top three or four factors necessary for innovation success* [9].

Обставинно-місцевий зачин найчастіше репрезентовано такою конструкцією:

1) Prep+N: англ. *In Statistics Canada's Survey of Innovation and Business Strategy, lack of skills was cited by over a quarter of firms as an obstacle to innovation—the second most frequently cited barrier* [9];

2) Prep+N+N: *In Alberta and British Columbia they scored higher than both the Canadian and OECD average while Prince Edward Island scored below the OECD average and well below the Canadian average* [9].

3) Багатокомпонентні конструкції: англ. *Newfoundland and Labrador, Nunavut, Northwest Territories and New Brunswick should be part of an equity agenda for skills and higher education* [9].

Різноманітність конструкцій обставинно-місцевих зачинів пояснюється метою використання зачину, який реалізує функцію опису та чітко окреслює семантичний простір.

Синтаксичні фігури, основані на редукції вихідної моделі речення ГСТ, відповідають асертивам. Серед синтаксичних фігур виявлено: еліпсис та асиндетон.

Еліпсис через упущення одного чи двох головних членів речення виконує функцію посилення навантаження на інші члени речення.

Аналіз еліптичних речень професійних текстів засвідчує, що найвживанішою є конструкція з упущеним присудком або його частини: англ. *Because they value research and understand research methods, graduate degree holders in both the private and public sectors constitute an important support and receptor community for research and development—a key weakness in Canada's innovation performance* [9]. Порушення структурно-синтаксичної цілісності речення професійного тексту не призводить до порушення його семантичного змісту, еліптичні речення легко розуміються і поза самим текстом.

Асиндетон – типове явище для усного мовлення, проте ця синтаксична фігура є широкоживаною і у фактурі професійних текстів, присутність якої адаптує його до потреб читача. Найчастіше асиндетон виконує функції перелікуваності: англ. *The federal government, working with the provinces, should create a program which directly measures the skills students develop—including literacy, numeracy, critical thinking, problem solving, communication, innovation and employability skills, contribution PSE institutions actually make to that development* [9].

Цей синтаксичний елемент використовується щоб візуалізувати інформацію, подати її доступно, створивши ефект трансляції інформації.

Експансія синтаксичної структури реалізується в текстах професійного спрямування за рахунок *розширення* структури лінійної кількості одиниць, які входять до неї, та *ускладнення* структури, шляхом введення в групу головних членів речення як додаткових одиниць.

Фігури на основі експансії вихідної моделі речення тексту професійного спрямування відповідають асертиву та експресиву, оскільки мають на меті повідомлення інформації та висловлення автором пережитого досвіду стосовно цих явищ.

Полісиндетон виконує функцію тональності – різноманіття, одночасності, послідовності, інтенсивності, що збі-

гається з асертивом. Вживання єднальних та протиставних сполучників представляє комбінований тип полісиндетичного зв'язку, за допомогою якого досягається контраст в описі представлених явищ: англ. *Canada's higher proportion of immigrants explains some of the lower than expected performance on literacy among university graduates and suggests that the higher education system may be performing better than initially thought but from the perspective of skills held in the workforce and their contribution to economic and social outcomes, the fact that so many Canadians and permanent residents have less than ideal literacy, numeracy and problem-solving skills is something that must be addressed* [9].

Використання протиставного сполучника дозволяє поєднати протилежні за значенням частини в єдине ціле: англ. *Reading scores in Canada have declined, but the Council of Ministers of Education in Canada maintains that the decline is not yet statistically significant* [9].

Полісиндетон в ГСТ найчастіше використовується з метою надання тексту розмовної простоти вислову, що в свою чергу реалізовує функцію атрактивності. Поєднання єднального та заперечного сполучників створюють контрастність у тексті, дозволяють різні за змістом синтаксеми об'єднати в одне речення.

Полісиндетон може використовуватися у реченнях різної конструкції:

1. Речення, що складаються з двох частин та поєднуються єднальним сполучником: англ. *Still, Canada has slipped from 2nd to 6th among participating countries and the decline is significant in some provinces, ranging from a 16 point drop in Quebec to a 34 point drop in Manitoba* [9].

2. Речення, що складаються з двох частин та поєднуються протиставним сполучником: англ. *Finally, boys performed better than girls in Canada (by 10 points on average), but this was only statistically significant in four provinces – Quebec, Ontario, Alberta, BC* [9].

3. Речення, що складаються з трьох частин та містять єднальні сполучники: англ. *We should be much more attentive to the quality of graduates' skills—including literacy, numeracy, critical thinking, problem-solving, communication, and innovation and employability skills—and support initiatives that enhance those skills and we should think about ways to encourage more students to pursue degrees in the STEM disciplines and advanced degrees such as master's and PhDs in order to support both business and social innovation* [9].

Зважаючи на отримані дані, приходимо до висновку, що синтаксичні фігури, основані на редукції вихідної моделі речення професійних текстів досліджуваних мов, найчастіше збігаються з асертивами, а відсутність сполучників у цих реченнях додає висловлюванню ритмічності та динаміки. В ході зіставлення синтаксичних конструкцій виявлено, що речення професійних текстів англійської мови найчастіше містять полісиндетичний тип зв'язку. Такий тип зв'язку відповідає відображенню усного мовлення, таким чином, реалізуючи основні функції професійного тексту, – діалогічність та інформативність.

Оскільки англійській мові притаманний фіксований порядок слів, що в свою чергу спричинено сталим місцем присудка у реченні, то значних варіацій у конструкції речення немає, але в контексті знаходимо авторські прийоми, які вказують на зміну порядку компонентів, а саме: *виділення, винесення за рамку речення та інверсії*.

Винесення за рамку речення використовується автором з метою уточнення інформації, що подається: англ. *At first glance, it appears that skills levels relate more to educational attainment than to Aboriginal status which would suggest that improving PSE access and completion rates for Aboriginal people could lead to enhanced skills but it is not clear how much of a contribution education makes to skills development (versus serving as a selection and sorting mechanism for already highly skilled people)* [9].

Винесення за рамку речення в професійних текстах допомагає деталізувати інформацію, що співвідносить синтаксичну фігуру з асертивом.

Інверсія – порушення нормативного порядку синтаксичних одиниць. Речення з непрямым порядком слів привертають увагу, завдяки чому автор наголошує на найбільш значимій інформації.

В професійних текстах інверсія реалізує своє основне призначення через акцентування очікуваних подій: англ. *Simply put, the more educated and skilled an individual is, the more likely she is to receive even more skills training, while those who most need training are least likely to get it* [9].

Виділення – виокремлення частин речення структурно та інтонаційно від решти речення. Найчастіше використовується автором з метою логічного чи емоційного навантаження, підкресленні основного значення, що закладено в тексті.

Для професійних текстів основною метою використання виділення є: логічне та емоційне навантаження: англ. *To be fair, employers who invest in employee skills development face an investment risk—specifically that employees whose training they support may be “poached”, and there is some evidence that this occurs* [9]; авторська інтенція найточнішої передачі інформації: англ. *Proficiency in certain skills—including reading, mathematics, and science skills—among students in the K-12 system shapes and constrains future skills development opportunities and helps to explain advanced skills outcomes* [9]; створення відповідної тональності тексту: англ. *In sum, even as Canadians, on average, perform at or below the OECD averages on literacy and numeracy—thereby raising concerns about overall performance—some provinces and territories show striking deficits* [9].

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. У результаті здійснення синтаксичної реконструкції професійних текстів англійської мови виокремлено зачини речень, як-от: підметові, обставинно-часові, обставинно-місцеві.

Реконструкція синтаксичних фігур на основі редукції вихідної моделі речення виявила, що найбільш поширеною синтаксичною фігурою є асиндетон.

Реконструкція синтаксичних одиниць на основі експансії вихідної моделі виявила, що найбільш поширеними синтаксичними фігурами є полісиндетон та винесення за рамку, виділення окремих членів речення.

Подальші перспективи наукових досліджень у межах окресленої проблематики вбачаємо у проведенні синтаксичної реконструкції текстів інших жанрів.

Література:

1. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) : навч. посіб. Київ: Вид-во Укр. фітосоціолог. центру, 1999. 148 с.

2. Селіванова О. О. Основи лінгвістичної теорії тексту та комунікації : підручник. Київ : ЦУЛ, "Фітосоціоцентр", 2002. 336 с.
3. Серажим К. С. Текстознавство: поібник. Київ. 2012. 188 с.
4. Семенюк Т. П. Феномен зображення в системі невербального оформлення. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/2458/3/Semenyuk%20fenomen.pdf> (дата звернення 01.10.2023)
5. Dijk van T.A. Text and Discourse. Monograph. London, 2006. 266 p.
6. Greis M. L. Speech Acts and Conversational Interaction. Cambridge University Press, 1995. 248 p.
7. Griffin E. A First Look at Communication Theory . Textbook. N.Y., L.: McGraw-Hill, Inc, 1991. 412 p.
8. Синтаксичні структури. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 12.08.2024)
9. Skills and higher education in Canada. URL: https://canada2020.ca/wp-content/uploads/2014/05/2014_Canada2020_Paper-Series_Education_FINAL.pdf (дата звернення 12.08.2024)

Kolomiets O., Holovska I., Reconstruction of syntactic elements of professional texts in English language

Summary. The article examines the new methodological possibilities of the method of reconstruction, which in cognitive linguistics began to be used to perform other, broader tasks related to the need to restore the structures of consciousness, which include, in particular, professional texts as mental formations. At the heart of this approach is the idea of culture as a way of representing and interpreting reality by

objectifying it through text. Reproduction of syntactic elements of professional texts in English was carried out.

Reconstruction of the syntactic elements of professional texts (about the state of the Canadian education system) states that the sentences of professional English texts most often contain a polysyndetic type of connection. This type of communication corresponds to the display of oral speech, thus realizing the main functions of a professional text such as dialogicity and informativeness.

The reconstruction of the syntactic elements of professional texts was carried out which is aimed at reproducing the linguistic nature of the text through the view of such syntactic elements of the sentence as: sentence intro, syntactic figures based on the reduction of the sentence model, syntactic figures based on the expansion of the original sentence model and syntactic figures based on changing the word order of the sentence. It was found out that the important stage of syntactic reconstruction is to establish a pragmatic type of speech act and decode the author's assessment. The author's evaluations of professional texts were decoded, which were reproduced due to the reconstruction of syntactic figures based on the reduction of the sentence model, the expansion of the sentence model, and on the basis of changing the order of words in the sentence. The author's evaluations, in turn, serve to universalize and visualize professional texts, make them accessible to a wide range of readers, thereby realizing the main functions of the text.

Key words: reconstruction, syntactic element, syntactic figure, professional text, cognitive linguistics.

*Комарницька Т. К.,**кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри мов і літератур Далекого Сходу
та Південно-Східної Азії**Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ЯПОНСЬКОЇ ДРУКОВАНОЇ РЕКЛАМИ У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВИ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ ЯПОНІЇ

Анотація. Масова культура є комплексним феноменом, який породив цілу низку жанрів, а також особливу мову, що їх обслуговує. Мова масової культури, яка реалізується, зокрема, у друкованій рекламі, відрізняється від літературної мови на всіх мовних рівнях, наслідуючи здебільшого просторічно-розмовні зразки. Так, мова японської друкованої реклами характеризується низкою особливостей, що виявляються насамперед на лексичному та граматичному мовних рівнях, а також залучають графостилістичний потенціал японської системи письма, що полягає у нестандартному вживанні катакани, яке можна співвіднести з підвищеним тоном чи силою голосу в усному мовленні. Окрім цього, у мові друкованої реклами відтворюються на письмі фонетичні девіації від мовних норм. На лексичному рівні в око впадає значна кількість конотативно забарвленої лексики з оцінним компонентом значення та слів на позначення позитивних і приємних понять, що повинні оточити рекламований товар ореолом привабливості і стимулювати споживачів до його придбання, а також більша порівняно з загальнолітературною мовою кількість англійських запозичень гайрайго, які здебільшого є невмотивованими, і за рахунок зловживання якими можна провести чітку диференціацію між японською літературною мовою та японською мовою масової культури. На граматичному рівні помітною є неприродно велика кількість неповних речень, що представлені здебільшого номінативними й еліптованими варіантами, за доомогою яких рекламодавець імовірно здійснює вплив на цільову аудиторію, оскільки у таких неповних реченнях здебільшого бракує присудка, що неначе спонукає потенційного покупця до своєї власної дії, а також наближує мову реклами до неформального побутового мовлення, роблячи її «простішою», «своєю» і сприяючи створенню розслабленої довірливої атмосфери комунікації між рекламодавцем і споживачем.

Ключові слова: японська мова, мова масової культури, гайрайго, номінативні речення, еліптовані речення, мова реклами.

Постановка проблеми. Не секрет, що сьогодні всі ми перебуваємо під постійним впливом масової культури, яку ретранслюють усі канали ЗМІ, і яка представлена цілою низкою жанрів. І реклама є одним із провідних жанрів сучасної масової культури, оскільки, за свідченнями науковців, вона:

– «є одним із засобів масової комунікації, значним прошарком масової культури, важливим соціолінгвальним фактором, що здійснює потужний щоденний вплив на широкі верстви населення» [1, с. 19];

– є «самостійним феноменом сучасної культури» [2, с. 62];
– «є елементом масової культури, яка існує в масовій свідомості. Тому масову свідомість можна вважати інформаційним полем рекламної комунікації [3, с. 4].

Реклама навіть сама здатна творити масові міфи для індивідуального використання, перетворюючи індивіда на слухняного і зручного споживача товарів або послуг масової культури [2, с. 63]. Виходить, що реклама, породжуючи сучасний міф, гіперреальність і симулякри, фактично і є втіленням масової культури. Відповідно, аналізуючи мову масової культури ми не можемо оминати мову реклами як одного з рушіїв розвитку сучасної культури та чинників формування масової свідомості, оскільки у мові реклами вербалізується сугестивний потенціал масової культури і всі її провідні функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не дивно, що реклама як культурний феномен уже не один рік привертає увагу провідних дослідників (насамперед філософів, культурологів, мистецтвознавців (Р. Сапенко, Л. Сердечна, Т. Смирнова)). Науковців цікавлять також стилістика реклами, її лексико-морфологічні й синтаксичні параметри, прагматична структура, поетика й естетика (Є. Бральчик, О. Зелінська, В. Пісарек, А. Бенедікт, М. Бжостовський).

Визначення мети дослідження. Мова реклами, напевне, є єдиним різновидом мови масової культури, щодо якого на сьогодні вже напрацьовано певну теоретичну базу, однак, як свідчать результати наших пошуків, її досі не було ґрунтовно проаналізовано у системно-структурному аспекті, а також у контексті її співвідношення з літературною мовою і з'ясування її соціофункційних характеристик, та й загалом, якщо говорити про мову саме японської реклами, то на теренах України вона зацікавила лише трьох дослідниць – К. Кравець, Д. Мирну й І. Петриченко, у зв'язку з чим системне описання цього різновиду мови масової культури Японії досі є актуальним. Для виділення особливостей мови японської реклами на різних мовних рівнях розглянемо приклад однієї з форм реклами – письмової (у друкованих ЗМІ). При цьому зазначимо, що поділ реклами на усну і письмову є доволі умовним, оскільки обидва варіанти являють собою мультимодальний креолізований різновид дискурсу, що експлуатує насамперед візуальну складову. Отже, нижче спробуємо проаналізувати мову японської друкованої реклами з погляду її лексичних та граматичних особливостей, а також відтворення емоційної тональності за допомогою графічних засобів.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що Японія на сьогодні є провідною країною світу у сфері рекламного бізнесу: так, у 2010 р. місткість японського ринку реклами становила \$4 3267 млн [4, с. 20]. Особливістю японської реклами є повна інтеграція з шоу-бізнесом: багато японських споживачів відзначають, що люблять переглядати телевізійну рекламу за участю зірок (так званих *タレント* й *アイドル*) [5, с. 8]. Так, співачка Кярі Памю Памю (きりーぱみゅぱみゅ) протягом 2013 року знялася у майже 20 телевізійних рекламах (зокрема, одягу, зубної пасти, пудингу, автомобілів, телефонних сервісів тощо); загалом зірки фігурують у понад 70% японських реклам [5, с. 13]. Отже, реклама у Японії максимально тісно пов'язана з шоу-бізнесом, тож є одним із найвпливовіших і найпотужніших різновидів масової культури, а тому її мова, як припускаємо, містить у собі всі ті особливості, які ми виділяємо, пропонуючи розглядати мову масової культури як окремий соціофункційний феномен. Для демонстрації цього розглянемо приклад японської письмової реклами.

DUSK!N

何気ない日常の暮らしを少し豊かに♪

ダスキンアオバヤ情報誌

Let'sダスキン

こんにちは！

アオバヤの伊藤です。

新商品！！

ペットと暮らすおうちにペット用フロアモップ！！

日々のおそうじで気になっていませんか？

・いつの間にか溜まっているホコリ・抜け毛

・すぐにキレイにしたい汚れやニオイ

ペット用フロアモップはここがスゴイ！！

Point 1

軽〜く小回りがきいて使いやすい

入り組んだ場所もくると回ってラクラクキレイ！

あしもと

ソファの下

高い所もラクラク

Point 2

特殊形状の吸着材がホコリも抜け毛もしっかり取る

うねうねの構造でホコリと抜け毛を取り、取った後も吸着剤が残しにくくします。

ペット用

おそうじモップ3点セット

ペット用フロアモップ + スタイルハンディシュシュ <グレー> + MuKuモップクリーナー

4週間標準レンタル料金2, 100円 (税込)

おそうじモップ2点セット

ペット用フロアモップ + MuKuモップクリーナー

4週間標準レンタル料金1, 530円 (税込)

2週間おためし無料

新商品

汚れ落としと消臭が1本でできる！

いぬ・ねこ用消臭おそうじスプレーはここがスゴイ！！

Point 1

高い洗浄性でガラスの曇り、床の汚れがすっきり

Point 2

体臭がしみついた布製品もしっかり消臭

Point 3

便臭、尿臭両方に効く排泄物や吐き戻しもシュツときれいに

Point 4

ペットがなめても安心

実は！！

6〜8月混みあいます

エアコンのおそうじをここ1〜2年やっていない皆さんへ♪

混む前に

エアコンクリーニングを♪

良いコト1

電気代の節約になる

良いコト2

エアコンの効きが良くなる

良いコト3

エアコンの空気が清潔になる

エアコンの中はこんなに汚れています・・・

Before

ホコリでいっぱいエアコン内部が・・・

After

こんなにスッキリ！

洗いましょ！！

好きなんです！

エアコンクリーニング♪

私たちにおまかせください！！

安心理由1

ダスキンはエアコンクリーニングのパイオニア

安心理由2

クリーニング暦30年以上の実績

安心理由3

研修を重ねたエアコン専門スタッフが訪問

エアコンクリーニングは2台以上まとめてがおトクです！

宇佐美

おかげさまで1周年！！

リニューアル

1周年大感謝祭

特典1

イベント期間中本チラシご持参で！

イベント期間22水-26日

イベントタイム9.00-18.00

ガソリン

最大

10円L引き！

本チラシでご持参で4円・L引き

Usappyカードラ4年・L引き

特典2

イベント期間中

店頭にて新規ダウンロード・登録で！

BOXティッシュプレゼント！

ダウンロード前にスタッフまでお声がけください。

さらに6月末まで使える(アプリ会員様)

4円・L引きクーポン配信！

ダウンロードはコチラから！

特典3

イベント期間中本チラシご持参で！

BOXティッシュ

1箱プレゼント！

Наведений рекламний фрагмент являє собою креолізований текст, оскільки чимала частка інформації у ньому представлена у вигляді візуальних повідомлень; при цьому подекуди ключові

вербальні повідомлення (зокрема, рекламні гасла) також мають візуальну невербальну складову (небуквенні символи, стилізацію і колір шрифту, інкорпорацію вербальної складової до ілюстрацій тощо). Рекламний текст супроводжується численними зображеннями рекламованих товарів, фотографіями «до» і «після» тощо.

Якщо говорити про мовні особливості наведеного прикладу, то можемо їх спостерігати на різних мовних рівнях, однак, з огляду на неакустичний характер цього матеріалу, природно, що на фонетичному рівні вони не відображаються (за винятком фрагменту *洗いませよ!!*, у якому графічними засобами японської мови відтворено редукцію довгого голосного наприкінці закличної форми дієслова, що притаманно побутовому розмовному мовленню, а також нестандартного написання прислівника *軽〜く*, що, як нам видається, покликане відтворити на письмі емпатичне подовження короткого голосного звуку у середині слова з метою більшого наголосу на значенні цього слова). Однак, нестачу фонетичної складової частково компенсовано за рахунок графостилістичних можливостей японської мови. Маємо на увазі насамперед нестандартне вживання катакани (абетки для запису іншомовних слів) для написання питома японських слів, яким рясніє японська друкована реклама. До речі, крім реклами таке використання катакани також особливо притаманне модним глянцеви́м журналам, де велика кількість статей має яскраве емоційно-експресивне забарвлення і написана так, щоби відтворювати живе розмовне мовлення з усіма його конотаціями. Гадаємо, нестандартне вживання катакани у письмовому рекламному тексті можна співвіднести з підвищеним тоном чи силою голосу в усному мовленні. Погляньмо на приклади застосування цього графостилістичного прийому в наведеному рекламному фрагменті:

- *すぐにキレイにしたい汚れやニオイ*
- *ペット用フロアモップはここがスゴイ!!*
- *入り組んだ場所もくると回ってラクラクキレイ!*
- *良いコト1*
- *こんなにスツキリ!*
- *エアコンクリーニングは2台以上まとめてがおトクです!*
- *ダウンロードはコチラから!*

У кожному наведеному прикладі запис питома японського слова катаканою робить на ньому акцент і неначе відтворює на письмі його фонетичне виділення.

Втім, більшість мовних особливостей (у тому числі тих, які відрізняють мову реклами від загальнолітературної) спостерігаємо на лексичному та граматичному рівнях.

Особливості лексики японської реклами можна розглядати під кількома кутами зору, але, напевне, всі вони будуть тісно пов'язані з основною функцією реклами – привертати увагу споживача, переконати його у необхідності придбання рекламованого товару чи послуги. Відповідно, добір лексичних засобів у рекламі також буде відбуватися з огляду на їхній сугестивний потенціал. Так, відомо, що «рекламна лексика – афективна, тобто має емотивне значення» [6, с. 108]. Оцінна лексика є традиційним і типовим маніпулятивним засобом реклами, оскільки апеляція до ціннісних категорій, ціннісне аргументування досить значні у мові реклами [7, с. 19]. Відповідно, на лексичному рівні спостерігаємо чималу кількість конотативно забарвленої лексики з оцінним компонентом значення, а також слів на позначення позитивних і приємних понять, що повинні

оточити рекламований товар ореолом привабливості, зробити його бажаним і цим самим стимулювати споживачів до його придбання: *豊かに, すぐにキレイ, スゴイ, 軽〜く, 使いやすい, ラクラクキレイ, 無料, 新商品, すっきり, しつかり, 安心, 実は, 良いコト, 節約, 効きが良くなる, 清潔になる, 好きなんです, 実績, おトク, 特典, 引き, プレゼント*. Як слушно зауважує Д. Мирна, слова з великою емоційною силою мають високу рекламну цінність, оскільки створюють наочний, відчутний рекламний образ [8, с. 83]. Якщо ж розглядати лексику рекламного повідомлення в етимологічному ключі, то (цілком очікувано) помічаємо більшу порівняно з загальнолітературною мовою кількість англословних запозичень гайрайго, чимала частина яких (так само, як і в мові інших жанрів масової культури) дублює значення питома японських слів, а, отже, є невмотивованими запозиченнями: *DUSK!N, Let'sダスキン, フロアモップ, Point, ソファー, モップ, セット, ペット, スタイルハンディ, グレー, モップクリーナー, レンタル, スプレー, エアコン, クリーニング, Before, After, パイオニア, スタッフ, リニューアル, イベント, タイム, ガソリン, Usappyカードラズ, ダウンロード, BOX ティッシュプレゼント, アプリ, クーポン*. Такі запозичення здебільшого адаптовані на графічному рівні (написані абеткою катакана), однак трапляються й неадаптовані латиничні варіанти, запис яких є доволі хаотичним (маємо на увазі вибір регістру малих чи заголовних літер). На окрему увагу заслуговує перший приклад, де замість літери «i» всередині слова використано знак оклику, що створює особливий графостилістичний ефект, додаючи окличної інтонації до самого слова. Експлуатація англословних слів чи морфем уже перетворилася на традиційний рекламний прийом, який допомагає рекламному текстові переконати потенційних покупців придбати рекламований товар. Як пише В. Зірка, використання іншомовних слів, сполучень іншомовного слова чи морфоелемента є показником «еталонності» соціальної групи; англіцизм як маніпулятивним компонентом належить важлива роль у рекламі, а головною їхньою метою є звертання уваги споживача; при цьому за рахунок незвичності цих слів за звучанням (нерідко за змістом) вони сприймаються як модні, сучасні, які відображають реалії, потреби, бажання сьогоденних днів [7, с. 20].

Отже, на тлі загальнолітературної лексики мова реклами послуговується і специфічними лексичними засобами, що сприяють підсиленню її сугестивного впливу і спонукають цільову аудиторію до комерційних дій. При цьому відзначаємо набагато більший порівняно з літературною мовою відсоток англословних запозичень, які вже стали своєрідним лексичним маркером мови масової культури Японії, і за рахунок зловживання якими можемо провести чітку диференціацію між японською літературною мовою та мовою масової культури.

Розглянемо наведений приклад японського письмового рекламного повідомлення у граматичному зрізі. Тут в око насамперед упадає нетиповість синтаксичної будови більшості речень. Гадаємо, що численні відхилення в синтаксичній структурі речень рекламного тексту також мають на меті слугувати реалізації сугестивної та маніпулятивної функції реклами.

Отже, погляньмо на синтаксичну будову речень аналізованого рекламного блоку. Він складається з 92 речень, із яких повними є лише 12, тобто 89% речень порушують чітку синтаксичну структуру японської мови SOV. Серед них найбільшу частку становлять номінативні речення, наприклад:

- DUSK!N
- 新商品！！
- ペットと暮らすうちにペット用フロアモップ！！
- Point 1
- あしもと
- 高い所もラクラク
- おそうじモップ3点セット
- ペット用フロアモップ + MuKuモップクリーナー
- 2週間おためし無料
- 新商品
- ペットがなめても安心
- 良いコト1
- Before
- After
- こんなにスッキリ！
- エアコンクリーニング♪
- 1箱プレゼント！

Гадаємо, що настільки інтенсивне вживання номінативних речень у мові реклами безпосередньо пов'язане з основною метою реклами – здійснювати вплив на цільову аудиторію і спонукати її до покупки, оскільки реципієнтові подається ізольований об'єкт, дію над яким він уже має домислити сам.

Крім номінативних речень спостерігаємо також чималу кількість еліптованих варіантів:

- 何気ない日常の暮らしを少し豊かに♪
- ペット用フロアモップはここがスゴイ！！
- 軽〜く小回りがきいて使いやすい
- 入り組んだ場所もくると回ってラクラクキレイ！
- エアコンのおそうじをここ1〜2年やっていない皆さんへ♪
- エアコンクリーニングを♪
- 店頭にて新規ダウンロード・登録で！
- ダウンロードはコチラから！

Як бачимо, у таких неповних реченнях здебільшого бракує присудка, що також неначе спонукає потенційного покупця до своєї власної дії, а також наближує мову реклами до неформального побутового мовлення, роблячи її «простішою», «своєю» і сприяючи створенню розслабленої довірливої атмосфери комунікації між рекламодавцем і споживачем.

Отже, синтаксичні виразні засоби у рекламному тексті, що порушують традиційну японську синтаксичну будову, мають на меті підштовхнути споживача до покупки і стимулювати масове споживання, яке невід'ємно пов'язане з поняттям масової культури.

Висновки. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що мова японської друкованої реклами характеризується:

- відтворенням на письмі розмовно-просторічної вимови;
- багатим використанням засобів пунктуації, за рахунок яких автори рекламного тексту намагаються відтворити окличну інтонацію й емоційність повідомлення;
- нестандартним графостилістичним використанням катакани, завдяки чому автори роблять акцент на словах-ключових характеристиках рекламованого товару;
- широким залученням оцінної лексики, за рахунок якої реалізується сугестивна функція;
- надмірним уживанням запозичень-англіцизмів, які з огляду на ореол «престижу» і «західної атмосфери» також сприяють реалізації сугестивної мети;
- мовною гібридизацією з залученням елементів англійської мови;

– перенасиченістю неповних речень, які здійснюють сугестивний вплив на синтаксичному рівні.

У зв'язку з цим перспективними, на нашу думку, будуть подальші роздуми щодо соціофункційного статусу мови масової культури, оскільки вона явно являє собою надзвичайно комплексний феномен, досі системно не описаний у науковій думці.

Література:

1. Зелінська О. І. Гасла політичної реклами як один з інгредієнтів української мовної дійсності. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 15. С. 19–23.
2. Гойман О. Міфологічний аспект сучасної масової культури. *Проблеми гуманітарних наук. Філософія*. 2014. Вип. 33. С. 54–65.
3. Смирнова Т. В. Когнітивні механізми формування рекламного іміджу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 2003. 20 с.
4. Грицюта Н. М. Рекламна комунікація Японії як об'єкт інформаційних правовідносин: етичний контекст. *Інформаційне суспільство*. 2012. Вип. 16. Липень – грудень. С. 19–25.
5. Ritgerð til BA, Jón Björn Ólafsson. Advertising to the Japanese consumer. *Japanese advertising culture examined*. Leiðbeinandi: Gunnella Þorgeirsdóttir, 2014. 25 p.
6. Карпенко Г. М. Експресивна лексика сучасного англійського слогана в рекламі. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 11. Том 1. С. 106–110.
7. Зірка В. В. Мовна парадигма маніпулятивної гри в рекламі: автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.02. Київ, 2005. 32 с.
8. Мирна Д. Стилістичні особливості рекламного тексту у японській мові. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2012. Вип. 40. С. 82–87.

Komarnytska T. Peculiarities of the language of Japanese print advertising in the context of the study of the language of Japanese mass culture

Summary. Mass culture is a complex phenomenon that has given rise to a number of genres, as well as a special language that serves them. The language of mass culture, which is implemented, in particular, in print advertising, differs from literary language at all linguistic levels, imitating mostly colloquial and conversational patterns. Thus, the language of Japanese print advertising is characterized by a number of features that appear primarily at the lexical and grammatical language levels, and also involve the graphic stylistic potential of the Japanese writing system, namely the non-standard use of katakana, which can be correlated with a raised tone or voice strength in oral speech. In addition, in the language of printed advertising, phonetic deviations from linguistic norms are reproduced in writing. At the lexical level, a significant amount of connotatively colored vocabulary with an evaluative component of meaning catches the eye, as well as words denoting positive and pleasant concepts that should surround the advertised product with a halo of attractiveness and stimulate consumers to purchase it, as well as a greater number of English loanwords *gairaigo* compared to the general literary language, which are mostly unmotivated, and through the overusing which a clear differentiation can be made between the Japanese literary language and the Japanese language of mass culture. At the grammatical level, an unnaturally large number of incomplete sentences, represented mostly by nominative and elliptic variants, is noticeable, thanks to which the advertiser probably exerts influence on the target audience, since such incomplete sentences mostly lack a predicate, which seems to encourage the potential buyer to his own action, and also brings the language of advertising closer to informal everyday speech, making it “simpler”, “personal” and contributing to the creation of a relaxed, trusting atmosphere of communication between the advertiser and the consumer.

Key words: Japanese language, language of mass culture, *gairaigo*, nominative sentences, elliptic sentences, the language of advertising.

УДК 821.161.2'374.4+821.09 Франко
DOI <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2024.67.15>

*Космеда Т. А.,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

*Колонюк С. М.,
доктор філософії, старший викладач іноземних мов
Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

ПАРЕМІЙНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВЗАЄМОСТОСУНКІВ ГАЛИЧАН І ПОЛЯКІВ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕТНІЧНИХ ОБРАЗІВ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ», УКЛАДЕНОЇ І. ФРАНКОМ)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей концептуалізації української мовної картини світу, що презентує субкультуру галицьких українців другої половини ХІХ століття часів належності Східної Галичини до складу Австро-Угорської імперії з огляду на своєрідність вербалізації міжнаціональних стосунків, що усталілися між галичанами й поляками в указаний період. Простежено особливості функціонування (1) етнонімів / етнофолізмів: *русин, русак, руснак, русінек, хохол, малорос / поляк, лях, мазур*, а також (2) власних назв, що здатні переходити в конотони, відповідно апелятивізуватися, (3) схематично окреслено образи-концепти українського галичанина й поляка. Доведено, що паремії презентують семантико-прагматичне навантаження, що демонструє нерівність у міжнаціональних правах названих етносів, а також непрості стосунки між ними. З'ясовано, що паремії змодульовані у формі мовленнєвих жанрів застереження, засудження, попередження, скарги, глузування, жарту. У них послідовно вербалізовано іронію, жартівливо-зневажливу, принизливу, глумливу тональність. Для галичан характерні амбівалентні риси: з одного боку, кмітливість, працездатність, витривалість, сила волі, твердість характеру, а з другого – упертість, невміння швидко приймати рішення, оцінювати ситуацію, наївність і довірливість. Концептуалізовано й негативний образ-концепт галичанина-зрадника, пристосування, номінованого лексемами *махур, мадзура*. Образ-концепт поляка омовлено здебільшого як зрадливого, лінивого, такого, який часто виявляє ворожнечу до українців, принижує їх, кривдить, виражає зневагу, але водночас він розумний і прозорливий, швидко приймає рішення, орієнтується в ситуації, бачить перспективу. Для реалістичного омовлення польської лінгвокультури паремії містять полонізми, часто актуалізуються макаронічне мовлення, що передано й українською, і польською графікою, а також польські етикетні формули. Важливо, що коментарі І. Франка дають змогу більш точно визначити функційно-прагматичне навантаження паремій, їх тональність та жанрову належність, а також походження, що має велику цінність для сучасної української пареміології.

Ключові слова: етнонім, концептуалізація, мовленнєві жанри, мовна картина світу, лінгвокультура, паремійний образ-концепт, паремія, семантико-прагматичне навантаження.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Відповідно до методологічних постулатів лінгвістики мову розглядають «як основний засіб, що дає змогу пояснити сферу людської ментальності, поведінку людини, її світогляд, спосіб мислення, процес породження думки, оскільки саме мова визначає спосіб членування світу у тій чи тій культурі, спосіб його опису, інтерпретації» [1, с. 7]. Усталеною в мовознавстві є думка, що найбільш виразно ментальність етносу, спосіб його мислення, емоції, почуття, оцінки довкілля концептуалізовані саме в паремійному фонді. Проблема інтерпретації українських паремій, зокрема й тих, що віддзеркалюють субкультуру галичан, належить до актуальних, оскільки аналіз такого матеріалу дає можливість змодельовати образ галичан і їхніх сусідів-поляків, глибше зрозуміти їхні взаємостосунки, особливості відповідної реальності, насамперед мовної. Дослідження виконане в руслі функційно-прагматичної і лінгвоконцептуальної парадигми знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У сучасному українському мовознавстві визнано багатоаспектний статус паремій [2]: зазначений методологічний принцип і беремо за основу в цій науковій розвідці. Відображення ціннісних пріоритетів, що зафіксовані в паремійних картинах світу різних етносів, по-новаторськи досліджувала І. Голубовська [3]. Шляхи концептуалізації національної ментальності в системі усталених висловів вдало описала А. Євграфова [4], а З. Коцюба актуалізувала етнолінгвопсихологічний підхід до вивчення семантико-прагматичного значення паремій [5]. Досліджуючи «Галицько-руські народні приповідки», укладені І. Франком, С. Пилипчук наголосив, що ця збірка паремій є своєрідним «підсумком надбання української пареміології та пареміографії» того часу [6, с. 7]. Саме ця збірка стала дослідницьким матеріалом під час вивчення, зокрема, комунікативної компетенції галичан [7], вербалізації категорії гендеру [8]. Ці праці засвідчують, що паремії, презентовані в збірці «Галицько-руські народні приповідки», є цінним і продуктивним

дослідницьким джерелом, зокрема, завдяки реалізації пареміографічної концепції, розробленої І. Франком. У цій науковій студії, залучивши відповідний паремійний матеріал, спробуємо продемонструвати особливості концептуалізації в ньому лінгвокультури галичан.

Формування мети статті. Мета наукової студії полягає в дослідженні паремій, презентованих у збірці, укладеній І. Франком, з огляду на особливості омовлення в них міжнародних стосунків, що усталилися між галичанами (руси-нами) й поляками, які спільно проживали на території Східної Галичини в другій половині XIX століття в межах Австро-Угорської імперії. Ставимо завдання простежити своєрідність функціонування етнонімів, включаючи й етнофолізми, *русин, русак, руснак, русінек, хохол, малорос, / махур, мазура, / поляк, лях, мазур*, а також відповідних власних назв (а) у приповідках і (б) у тексті коментарів І. Франка, а також аспектуально змодельовати їхні образи-концепти. Для аналізу дібрано понад 200 паремійних одиниць, у яких містяться наведені вище лексеми й концептуалізовано відповідні образи. Наголосимо, що в статті подано паремії в тій орфографічній формі, що презентована в оригіналі.

У дослідженні актуалізовано насамперед *описовий* метод для презентації матеріалу, мотивації висновків; застосовано метод аналізу *словникових* дефініцій, що містяться в розглядуваній збірці; *дискурсивний* аналіз спроектовано на текст коментарів, наданих І. Франком; *комунікативно-функційний* та *концептуальний* аналіз сприяє виокремленню типів мовленнєвих жанрів, мовленнєвої тональності, семантико-прагматичного навантаження паремій, моделюванню розглядуваних образів-концептів; *класифікаційний* метод дає змогу систематизувати описуваний матеріал за виокремленими параметрами.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Яскравим презентантом своєрідності стосунків між поляками й галицькими українцями є прислів'я *Підняли такий крик і лемент, цілком як тая Польща* – коментар І. Франка: «Цікава згадка про польські сеймики» [9, с. 1011]. Як бачимо, володіючи майстерністю непрямой комунікації, під час тлумачення наведеної паремії письменник формує зневажливо-негативне ставлення до діяльності польських сеймів, де принижували галичан, не враховуючи їхніх політичних прав. Зазначений смисл концептуалізовано насамперед у змісті лексеми *сеймики*. Для української лінгвокультури загалом характерне використання зменшено-зневажливих суфіксів для характеристики чогось ворожого, того, що негативно сприймається (порівн. укр. *вороженьки*). Негативно оцінюється і польський суд (*трибунал*) у ситуаціях, коли в них розглядали проблеми галицьких українців, які зверталися для захисту своїх прав, намагалися віднайти справедливість, порівн.: *Як у трибуналі!* – «Сказала служниця Тацька Загоримьяна (vel Ткач) з Чернелева руського, почувши в хаті великий гармидер. Запитана, що то значить, відповіла: “Так люде кажуть, тай я так”. Очевидно це ремінісценція давніх польських трибуналів» [9, с. 1596]. Лексема *гармидер* презентує значення ‘відсутність або порушення ладу, безладдя’, тому негативний смисл «прочитується» прозоро. Саме цю лексеми використано для характеристики тогочасних судів.

У паремії-застереженні *Страхи на ляхи, і русинам ся дістане* в значенні «В страшних пригодах не раз і ляхи і русини носять шкоду» [9, с. 1549]: змодельовано думку, що чвари

принносять негаразди усім. Водночас галичани застерігають сусідів-поляків і спонукають поважати їхні права, порівн.: *Диви ляше, по Прут наше!* – тлумачення І. Франка: «Границя між давньою Польщею і Буковиною» [9, с. 1081], тобто галичани прагнуть триматися гідно й відстоювати своє.

Аналіз паремійного матеріалу дає змогу розшифрувати концептуалізацію узагальненого образу поляка, що зафіксований у мовній свідомості галичан розглядуваного періоду: вербалізовано застереження щодо особливостей характеру поляків, їхньої моралі й етики, порівн.: *З ляхом говори, а камінь за пазухою держи* – «Він зрадливий і готов напасти зненацька» [9, с. 1081]; *Коровами орати а ляхами робити – еден чорт*, що значить: «До роботи вони ліниві» [9, с. 1081].

Загальновідомою, що *ляхи* – це зневажлива назва етноніма поляки, яка функціонує й у приповідках, наприклад: *Чому чорт ляхів бере? Бо по єдинці ходять* – «Чи є таке народне вірування, що чорт справді хапає живих ляхів, мені невідомо. Приповідка основана на тім факті, що в руських селах польські зайди, які звичайно давалися людям дуже взнаки, часто пропадали без сліду» [Тут і далі в цитатах жирний шрифт автор. – Т. К., С. К.] [9, с. 1704]. Концептуалізовано твердження, що поляки й галичани не завжди знаходили спільну мову: «А ти сконд?» – «Видер воробці з гонт» – «Із звісного анекдота, де представлено розмову пана поляка з селянином русином. **Часто цитують як приклад розмови людей, що не розуміють, або не хочуть розуміти один одного**» [9, с. 329]. Як бачимо, у тексті паремій, а також в коментарях І. Франка активно поширені полонізми.

Принадно зауважмо, що й представники інших національностей не сприймали галицьких українців, зокрема їхню мову, порівн.: *Глухий німець* – «**Не глухий, а не розуміє, що до нього говорить русин**» [9, с. 1184]: омовлено ситуацію, що простежувалася за часів Австро-Угорської імперії, коли українська мова зазнавала утисків і належно не функціувала, а українці не мали відповідних прав, зокрема й на користування рідною мовою.

Концептуалізовано негативні риси характеру поляків і русинів одночасно, що вказує на певне несприйняття один одного, однак І. Франко дає «м'яке» толерантне пояснення цьому, порівн.: *Що русин, то наличка, що лях то пес* – «Припадкова схожість припадкових прикмет» [9, с. 1420]. Вербалізовано й зверхнє ставлення поляків до галичан, що виражено, зокрема, й у невербальній поведінці: *Що русин, то свиня* – «Приповідки дають поляки» [9, с. 1420]; *Польський пан а руська свинє, – всьо єдно* – «Згідний вислів про польського пана» [9, с. 1237]; *Посунь ся ляше, най русин сяде* – «**Русин перед ляхом мусів стояти**» [9, с. 1082].

Однак заможні українці також могли собі дозволити глузували з поляків, порівн.: *Панове з хлопів пани, а я з панів пан*, – мовив трахтирник, як купив село – «Оповідання про львівського купця-русина Товарницького, що в р. 1818 в часі приїзду цісаря Франца I до Галичини на панських бенкетах заробив стільки, що купив собі село» [9, с. 1236]. Порівняймо також іронічні паремії-жарти – *А мазури капуняки, їли, пили коло сри-и, а русини добрі люди, їли, пили коло буди* – «**Кепкування русина з мазурів**» [9, с. 1084]. Зазначмо, що *мазурами* галичани називали вихідців із Польщі, тобто тих українців, які сповідували католицьку віру, називаючи їх як запроданцями. Крім того, *Мазур* – це польське та українське прізвище, що означає вихідця або колоніста з Мазурії; входить до пер-

шої двадцятки найпоширеніших прізвищ у Польщі, тому й має здатність апелятивізуватися, тобто переходити в розряд загальних назв (процес антономазії), слугуючи зневажливою номінацією поляків загалом. Прислів'я фіксують поширені імена поляків, що асоціюються з їхньою національністю, порівн.: *Що мазур, то Бартко* – «Мазури люблять уживати це ім'я, як русини Іван або Микола» [9, с. 1084]. Польське ім'я *Бартко*, як бачимо, порівнюється за поширенням і символікою з українськими іменами *Іван* чи *Микола*, що також можуть набувати узагальненого значення 'українець', утрачаючи належність до розряду власних назв.

Зневажливо-глузлива тональність фіксується в образі, презентованому в жіночому імені *Мариська*, що еквівалентне укр. *Марійка*: у цьому разі простежуємо прагматику негативу, що омовлено в коментарях І. Франка, оскільки актуалізується словосполучення *руська дівка*, де *дівка* містить пейоративну оцінку, порівн.: *Мариська ни люди* – «Для чужого кожна руська дівка – Мариська» [9, с. 1094]. Чужий у цьому разі, очевидно, поляк.

Простежуємо омовлення смислу, що польські пани були несправедливими в оцінці роботи галицьких селян, часто їх кривдили, напр.: *Ховав русин пана і ніс велику коругов, а маленький колач дістав* – «Кривдував собі, діставши замалу плату за якусь роботу» [9, с. 1420]; *Русина лях бє тай сам гвалту кричить* – «Це звичайна історична поява, що ті, що кривдять, найбільше кричать про кривду» [9, с. 1419]. Галицьких українців не сприймали як рівноправних із поляками.

Низка паремій містить засудження тих галичан, які полізувалися, прислужували полякам, зраджували інтереси українців, напр.: *Руська шкіра, польське сало* – «Поговірка про хрунів, що продають своє виборче право на користь польських інтересів» [9, с. 1721]; *Поляка на світі не було, він се з русина народив* – «Погляд на те, що перекинчиків більше ніж родо-витих поляків» [9, с. 1314]. Лексема *хрунь* презентує смисл 'лайливе прізвисько підлої, продажної людини, запроданця'. Крім того, це слово містить архаїзоване на сьогодні значення: 'в Галичині використовували щодо виборних осіб, які зрадили своїх виборців'. Зафіксовано іронійно-зневажливу тональність.

У галицьких приповідках натрапляємо на етикетні формули польської лінгвокультури, напр.: *Він з ним за пан брат*. І. Франко так тлумачить цю паремію: «*Пан брат* – звичайна титулатура польських шляхтичів між собою. Тут значить: поводить з ним, як рівний з рівним» [9, с. 173], а, як було показано, рівні стосунки не завжди були реальними між українцями й поляками в період Австро-Угорської імперії. Титулатура – це 'офіційне йменування титула певної високопоставленої особи, форма звертання до неї'. Поляки використовували щодо галичан етнофолізви *хохол* і *малорос* одночасно, зокрема І. Франко виокремлює польську паремію *Głupi jak chachol malorosyjski*, наводячи такий до неї галицький еквівалент *Дурний як гуцул* [9, с. 739].

Коли йдеться про галицьких українців, у пареміях актуалізована лексема *русин* в значенні 'галичанин' (видове поняття) або 'українець' (родове поняття), порівн.: *Я в своїм капелюсі, не в твоїм царстві* – «Так мав сказати русин до пана Бога, коли вкинувши до раю свій капелюх, осмолений пекельною смолою, мав сам узяти його, та замість того сів собі на нім» [9, с. 932]; *А-цю, свине мазовецька!* – «Говорять влізливому чоловікові. Мазовецька свиня або мазурська – власність одного з мазурів, що десь у XVIII в. в невеликім числі оселилися в Нагуєвичях

(Кохній, Твердовські). Були вони зразу не дуже приємними сусідами для місцевих русинів» [9, с. 1428]; *Тверда Русь все перебуде* – «Потішають себе русини в біді» [9, с. 1420]. Отже, ідеться про те, що русини – це прадавні українці, тобто ті, хто проживав на Русі: актуалізовано прозору мотивацію. Зауважмо на використанні словосполучення *Тверда Русь*, що презентує позитивне семантико-прагматичне навантаження. Крім того, простежуємо лайливе звертання *свине мазовецька*, що омовлює запроданців.

Виокремлено паремію, яка концептуалізує смисл 'кмітливості русинів (українців)': *Чия гичка, того корінь* – «Чие волосся, того й голова. Повідають, що раз русин бився з німцем, та коли вхопив його за волосся і думав, що вже переможе противника, показалося, що у німця на голові була перука. Тоді русин обурений крикнув: Агі, я думав, що чия гичка, того й корінь, а дідьчий німець і тут одуриєв» [9, с. 407].

Красномовним, що не потребує коментарів, є такий текст: *Впертий як русин* – «Так характеризують поляки тугу вдачу і твердий характер русина» [9, с. 343]; *Твердий русин...* – «Мова про руську впертість і неподатливість» [9, с. 1419]. Критична оцінка русинів зафіксована і в таких пареміях: *У русина все розум назад* – «Наперед у нього все занадто малий» [9, с. 1419]; *Русин розумний, але потому* – «Потому в значенні по шкоді, по доконанім факті» [9, с. 1419]; *Русин – пізний Іван*: паремія має таке значення – «До всякого діла русин забирається пізно» [9, с. 1419], тобто повільний у діях, а також не швидкий в реакціях, зокрема й на обман, вирізняється простакуватістю, довірливістю, наївністю: *По ярмарці русин мудрий* – «Коли його там одурять, то вертаючи він обговорює все дуже розумно» [9, с. 1419]; порівн. також паремію, що презентує іронійно-глузливу тональність в характеристиці образу русина: *Дай Боже русинові той розум на перед, що в ляха по заду* – «Ляхи славні тим, що бувають мудрі по шкоді, а русин бажає собі такого розуму перед шкодою» [9, с. 1419]; *Русин мудріє аж по сумнім досвіді* – «Це зрештою можна сказати і про інші нації» [9, с. 1404–1405]; *Дай мені Боже той розум на перед, що русинові на послід* [9, с. 1404]. Зафіксоване й компаративне прислів'я, де омовлена виразно негативна характеристика окремих представників галицьких українців. У вислові вжито номінацію *грейцар* ('дрібна австрійська монета'): це свідчить, що наведена паремія виникла саме в період перебування Східної Галичини під гнітом Австро-Угорської імперії, порівн.: *Він такий русин, як за грейцар пес* – «Кепський русин» [9, с. 1419]. Характеризуються окремі ознаки мовлення інтелегентних русинів, що не вирізняється риторичною майстерністю порівн.: *Журавлики ключолети, я не вмився до поети* – «Таку приказку повторяли часто інтелігентні русини в [18]70-тих роках, натякаючи на перший рядок вірші Данила Млаки, що починалася словами "Ой журавлі ключолети"» [9, с. 809].

Вербалізовано й гендерну ідентифікацію: жартівливо концептуалізовано образ *баби-русинки*, напр.: «*Сер бабо на стул!*» – «*Студаюся, пане*». – «*Оповідать, що до баби-русинки прийшли на постій вояки, правдоподібно це польські (на це вказує польська перша фраза) і веліли їй дати собі сира, а вона, зрозумівши їх не так, зборонялася поганити собі стіл, поки вкінці уступаючи погрозам не згодилася – на це більше обурення голодних вояків. Оповідання я чув у Нагуєвичях*» [9, с. 60]. У тексті паремій часто вжито вулгаризми, що характерно для мовлення простого люду.

Крім того, омовлено цікавий соціолінгвістичний факт: українці прагнули одружуватися з українцями, не змішуючи шлюби, порівн.: *Ой жур, мати, жур, ліпший русин, як мазур – «Зазначено національну симпатію: русинка волить і на пісній страві жити з русином, як із мазуром»* [9, с. 808]; *Жур не жур, ліпший русин як мазур – «Хоча русин жиє вбого і їсть пісні страви, все-таки він ліпший від мазура»* [9, с. 808].

Лексема *русин* має і узагальнювальне значення – ‘руський народ як нація, що вирізняється внутрішньою силою’, порівн.: *Великая руська мати – «Поговірка мабуть книжного походження. Значить руського народу багато, русини – сила»* [9, с. 205].

Інтерпретуючи значення прислів'я, І. Франко, зокрема, відзначив, що, перебуваючи в комунікативному контакті з поляками, русини переймали й польську лінгвокультуру, окремі їхні паремії, порівн.: *Прийде криска й на Матиска – «Мазурська приказка, перейнята русинами»* [9, с. 1011]; *Зерно до зерночка тай буде мірочка. Зерно до зерна буде ціла міра – «Перерібка польської приказки: Ziarno do ziarka i będzie miarka. Та цей варіант без сумніву взятий уже з уст руського люду...»* [9, с. 863], однак водночас зберігали і свої усталені вислови: *Від колиски ... Від колиски до гробової дошки... до гробу – «Від уродження, як говорили старі русини»* [9, с. 982].

Історичним синонімом до *русин*, як бачимо з номінацій, закріплених у пареміях та витлумачених І. Франком, є лексема *руснак*, порівн. іронічну вербалізацію скарги: *Руснак неборак: хто не хоче, той го не кривдит – «Жалується русин на свою кривду»* [9, с. 1420]. У пареміях жартівливо-іронічної тональності йдеться про витривалість українців, порівн.: *Руснак з їсть головку маку, а два тижні постит – «Кепкують із руського посту, буцімто й мак уважається масною стравою»* [9, с. 1420].

Простежуємо й ополячений варіант лексеми *русин* – *русінек*, що зафіксований у такому жартівливо-іронічному діалогічному тексті словникової статті: *Питав сі мазур русина: «А ци то правда, зе се русінек сьлепи родзі?» – «Та правда, – каже русин, – бо завше мазура наймают, аби му девіть день у сру-дуб, поки не провидит» – «Приповідав кравець русин Гутович»* [9, с. 1084]. У тексті паремії актуалізовано макаронічне мовлення в його фонетичному обрамленні.

Омовлено міркування про ознаки представників різних етносів, водночас відзначаються особливі риси їхньої вдачі, напр.: *Хто в що твердий: шляхтич у вуха, хлоп у груди, а жид у пети – «Жартлива характеристика різниці трьох народностей: шляхтич у зимі носить вуха голі, русин носить сорочку з розпором на грудях, так що груди видно чи зима, чи літо, а жид ходить у патинках, із яких визирають голі п'яти»* [9, с. 1572], а також: *Ляха гріє чорт в уха, хлопа [поляки так зневажливо називали українців: синонім до русин] в груди, а жиди в пати – «Бо лях у зимі носить некриті вуха, русин груди, а жид п'яти в патинках»* [9, с. 1081]; *Жид твердий на пети, русин на груди, а німець на вуха – «Знаєте, – поясняв оповідач, – жид у зимі тільки голову зав'є, а з чобіт пальці вилізаять, тому кажуть: жид твердий на п'яти. А руснак гет загорне си, а груди такі голі, не обцікані добре, а німець наложит капелюх як печеричку на чубок, а вуха голі. Тому то таке люди склали»* [9, с. 782]. У наведених усталених висловах йдеться про манеру одягатися, уподобання різних народів: омовлено невербальну поведінку. Побутує й синонімна паремія: *Русин найміцніший у груди, а жид у пити – «Бо русин*

і в зимі носить груди під обшивкою розтворені, а жид і в зимі виходить на вулицю в патинках з голими п'ятами» [9, с. 1419]; *Борше русинові серце скрухне, як жидови ... як полякови – «Русин склонніший до співчуття з людським терпінням, ніж жид або поляк»* [9, с. 1419]; *А русини добрі люди – їли пили коло буди; а поляки пси, собаки – їли, пили коло с-ки – «Жартлива примівка, а властиво прислівка з протиставленням русинів полякам»* [9, с. 1419].

Висновки з дослідження і перспективи пошуків у зазначеному науковому напрямі. Аналіз паремій, презентованих у збірці, укладеній І. Франком, демонструє факт протиставлення поляків українським галичанам, свідчення нерівності в стосунках між ними: *пан поляк і селянин русин*, що концептуалізовано навіть в етикетних формах.

Лексеми, що називають державні установи, особливості політичного ладу, реалії чужого світу зазвичай передано в зневажливо-іронічній тональності, зокрема й у зменшено-принизливих формах з актуалізацією відповідних суфіксів.

Здійснений аналіз засвідчує, що виокремлені паремії омовлені у формі системи комунікативних жанрів, серед яких найбільш частотними є застереження, засудження, спонування до дії, попередження, скарга, глузування, жарт. Послідовно вербалізовано іронічну, жартівливо-зневажливу, глумливу тональність, що проєктується і на образ, власне, галичанина, оскільки кмітливість – національна риса характеру українців, зокрема й галицьких. Для номінації галицьких українців поширені лексеми *русин, русак, руснак*, сполонізоване *русінек*, а також етнофолізми *хохол, малорос*, щоправда, останні функціують рідко. Для номінації зрадників нації, пристосованців актуалізуються слова *махур, мазура*. Образ-концепт русина омовлено доволі самокритично: він упертий, буває повільний у мисленні, часто бачить правильне вирішення проблеми після того, як подія відбулася: йдеться про нездатність швидко оцінювати ситуацію, правильно орієнтуватися; наївний і довірливий, простакуватий, але витривалий, сильний, працьовитий.

Образ-концепт поляка презентовано в негативних параметрах: зрадливий, лінійний, часто виявляє ворожечу до українців, принижує їх, кривдить, але розумний і прозорливий. Актуалізовано зневажливі назви поляків, зокрема етнофолізми *лях, мазурик, мазур*.

Образи деяких етносів презентовано в глузливо-насмішкуватій тональності в порівняльному ракурсі.

Зафіксовано інформацію про польські й українські конотоніми (*Бартко, Микола, Іван, Мариська*), прізвища та імена, що можуть апелювати, набуваючи зневажливої оцінки.

Польська лінгвокультура презентована за допомогою полонізмів, макаронічного мовлення, що передано і українською, і польською графікою.

Отже, паремії, презентовані в збірці «Галицько-руські народні приповідки», що укладені І. Франком, – надійне джерело лінгвокультурологічних і лінгвоконцептуальних досліджень, цінність якого полягає у своєрідній концептуалізації мовної картини світу субкультури галичан, оригінальній презентації відповідних образів-концептів. Крім того, коментарі І. Франка дають змогу осмислити функційно-прагматичне навантаження паремій, їх тональність та жанрову належність, що має велику цінність для сучасного українського мовознавства.

Перспективу дослідження вбачаємо в необхідності опису образу-концепту *українська / руська мова*.

Література:

1. Космеда Т. А., Плотнікова Н. В. Лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера СВЯТКИ в українському мовному просторі: монографія. Львів: ПАІС, 2010. 408 с.
2. Космеда Т. А., Колониук С. М. Багатоликий статус паремії та аспекти її дослідження. Лінгвістичні студії: зб. наук. праць / Донецький національний університет ім. Василя Стуса; гол. ред. Ж. Краснобаєва-Чорна. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2022. Вип. 43. С. 20–31.
3. Голубовська І. О. Паремії як відбиття ціннісних пріоритетів етнічної спільноти (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов). *Мовознавство*. 2004 (2). № 2–3. С. 66–74.
4. Євграфова А. О. Українська фразеологія в аспекті національної ментальності. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. 2004. Вип. 34. Ч. II. С. 359–365.
5. Коцюба З. Г. Паремії як об'єкт етнолінгвопсихологічного дослідження. *Мовознавство*. 2009. № 2. С. 34–47.
6. Пилипчук С. Пареміологічні зауваги. *Погляд Ф. Колесси. Родина Колессів у духовному та культурному житті України кінця XIX–XX ст.* Львів, 2005. С. 110–115.
7. Космеда Т. Комуникативна компетенція галичан в інтерпретації Івана Франка. *Вісник Львів. ун-ту*. Сер. філологічна. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. Вип. 52: Загальне мовознавство. С. 108–121.
8. Космеда Т. Відображення категорії гендеру в «Галицько-руських народних приповідках» І. Франка. *Słowo. Tekst. Czas – XI: Frazeologia słowiańska w aspekcie onomazjologicznym, lingwokulturologicznym i frazeograficznym*; pod red.: M. Hordy, W. Mokijenki, T. Szutkowskiego, H. Waltera. Szczecin; Greifswald, 2012. S. 529–538.
9. Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Львів: б/в, 1901–1910; цифрове перевидання: 2014–2021. 1753 с.

Kosmeda T., Koloniuk S. Paremiological conceptualization of the relations between Galicians and Poles in the second half of the 19th century: verbalization of ethnic images (based on the collection “Galician-Ruthenian Folk Proverbs” compiled by I. Franko)

Summary. The article is dedicated to the study of the peculiarities of the Ukrainian linguistic worldview

conceptualization, which represents the subculture of Galician Ukrainians in the second half of the 19th century during the period when Eastern Galicia was a part of the Austro-Hungarian Empire, considering the specifics of verbalizing interethnic relations that were established between Galicians and Poles during this period. The features of the functioning of (1) ethnonyms / ethnopholisms: *русин, русак, руснак, русінек, хохол, малорос, / поляк, лях, мазур*, (Rusyn, Rusak, Rusnak, Rusinek, Khokhol, Maloros / Poliak, Liakh, Mazur), and also (2) proper names that can transition into connotonyms, accordingly becoming appellatives, (3) schematically outlined image-concepts of the Ukrainian Galician and the Pole. It is proven that paremias present semantic-pragmatic content, demonstrating inequality in the interethnic rights of the mentioned ethnic groups, as well as the complex relations between them. It is found that paremias are modulated in the form of speech genres of caution, condemnation, warning, complaint, mockery, and joke. They consistently verbalize ironic, humorously derogatory, humiliating, and mocking tones. Ambivalent traits characterize Galicians: on the one hand, cleverness, diligence, endurance, willpower, firmness of character, and on the other – stubbornness, inability to quickly make decisions, evaluate the situation, naivety, and gullibility. The negative image-concept of the Galician as a traitor and opportunist, labelled with lexemes *махур, мадзура* (makur, madszura), is also conceptualized. The image-concept of the Pole is mainly depicted as treacherous, lazy, often hostile to Ukrainians, humiliating, offending, and expressing contempt. Still, at the same time, he is intelligent and wise, quickly makes decisions, navigates the situation, and sees prospects. For a realistic depiction of Polish linguoculture, proverbs contain Polonisms, often actualizing macaronic speech conveyed in both Ukrainian and Polish scripts, as well as Polish etiquette formulas. Importantly, I. Franko's comments allow for a more precise determination of the functional-pragmatic content of the proverbs, their tone and genre affiliation, and origin, which is of great value for contemporary Ukrainian paremiology.

Key words: ethnonym, conceptualization, speech genres, linguistic worldview, linguoculture, paremiological image-concept, proverb, semantic-pragmatic content.

Костич Л. М.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови та прикладної лінгвістики

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДИНАМІКА ЛЕКСИКО-СЛОВОТВІРНИХ ТИПІВ ВІДАПЕЛЯТИВНИХ ПОСЕСІВІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті подано компаративний історико-словотвірний і лексико-семантичний аналіз українських присвійних прикметників (XIV–XXI ст.), утворених за словотвірною моделлю $TO_{Nomina\ personalia} + CF_{-OV\ / -EV\ ; -OV\ / -EV\ ; -IV\}$. В українській мові суфікс **-овь** / **-евь**; **-ов-** / **-ев-**, **-ів-** послідовно зберіг і розвинув первинну функцію – творити присвійні прикметники від особових назв. Відапелятивні посесиви, утворені від *nomina personalia*, складають транспозиційний словотвірний тип. Такі похідники виражають узагальнену словотвірну семантику ‘ознака за належністю (стосунком) до істоти, яку називає твірна основа’. З огляду на лексичне значення аналізовані прикметники розподілено на сім лексико-словотвірних типів: 1) похідники, мотивовані *nomina familia* (*батьковь, бранановь, жєниховь; пасинків, свєкрів, швагровий*); 2) похідники, мотивовані *nomina aetate* (*парубків, юнаків*); 3) похідники, мотивовані *nomina politica, economic, financial, militaris etc.* (*акторовь, войтовь; кєсарів, ханів / арендаровь, посєсоровь; економів, фабрикантів / асавуловь, гетмановь; генералів, матросів / богачовий, неволниковий; багатів, утікачів*); 4) похідники, мотивовані *nomina agentium, professionalia* (*ковалевь, гончаровь, золотниковь; мельників, пасічників, писарів*); 5) похідники, мотивовані *nomina ideologica, religionis, philosophica etc.* (*митрополитовь, дяковий, чернецьвий; панотців, священників, титарів*); 6) похідники, мотивовані *nomina morum, actionum etc.* (*моучителевь; окупантів, покидьків, розбійників*); 7) похідники, мотивовані *nomina generis, ethnicity* (*армениновь, болгариновь, ляховий; татаринів, турків, циганів*). Дуже низьку продуктивність виявляють лексико-словотвірні типи дериватів, співвідносних з *nomina aetate* та з *nomina generis, ethnicity*. Високу продуктивність засвідчують лексико-словотвірні типи, що їх формують похідні посесиви від 1) *nomina politica, economic, financial, militaris etc.* та 2) *nomina agentium, professionalia*.

Контекстуальний аналіз засвідчив функційно-семантичні зсуви й розвиток часткових словотвірних значень у межах загальної словотвірної семантики, спільної для похідних посесивів, співвідносних з *nomina personalia*.

Ключові слова: історичний словотвір, українська мова, присвійні прикметники, лексико-словотвірний тип, суфікс **-ов-** / **-ев-**, **-ів-**, десубстантив.

Постановка проблеми. Посесивні ад’єктиви є доволі частотними в системі тих засобів мови, що вказують на ознаку предмета через належність його особі, – іменників істот у родовому відмінку з присвійним значенням і присвійних займенникових прикметників. Присвійні прикметники відособлені від прикметників відносних за структурою і за змістом, оскільки суфікси відносних прикметників виконують морфологічну

функцію. Натомість перехід іменника (назви особи) у присвійний прикметник – явище морфологічної ад’єктивації – забезпечують словотвірні суфікси, які вносять у структуру похідного присвійного прикметника сему належності, виконуючи семантичну функцію.

В українській мові високу продуктивність у творенні присвійних дериватів від назв осіб демонструє словотвірний формант **-ов-/ев-, -ів-**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У мовознавстві ад’єктивну деривацію посесивів досліджено як комплексно, так і частково. Системному висвітленню цього питання присвячені праці вітчизняних мовознавців: С. Сміль-Стоцького, Л. Коцюби, І. Кунця, А. Грищенка, М. Плющ, В. Васильченка, І. Кузьми, З. Купчинської та ін. Побіжно його розглянуто в історико-лінгвістичних працях Л. Гумецької [1, с. 119–125], С. Бєвзенка [2, с. 211–212], О. Волох [3, с. 169–170], наукових і навчальних викладах Д. Баранника [4, с. 184–188], А. Грищенка [5, с. 143–144], О. Безпояско [6, с. 121–126] та інших науковців.

Попри нагромаджений досвід вивчення присвійних прикметників, історію цього класу слів потрібно провадити з дописемного періоду й аналізувати як тривале й активне словотворення, зумовлюване мовними й позамовними чинниками. У діахронному вимірі й на окремих синхронних зрізах творення присвійних прикметників узгоджувалось зі словотвірними процесами, що були притаманні кожному періодові функціонування української мови. Водночас варто відзначити певні відмінності в динаміці продуктивності виокремлюваних лексико-словотвірних типів (ЛСТ).

Стаття продовжує історико-дериватологічний і лексико-семантичний аналіз, розпочатий у розвідці про історію словотворення праслов’янських і давньоукраїнських присвійних прикметників [7]. **Мета** запропонованої праці – у проєкції на попередні етапи становлення української мови простежити динаміку продуктивності ЛСТ присвійних ад’єктивів, утворених за моделлю $TO_{Nomina\ personalia} + CF_{-OV\ / -EV\ ; -OV\ / -EV\ ; -IV\}$ на часовому відтинку XIV – поч. XXI ст. (за В. Німчуком: середньоукраїнська мова (XIV/XV-к. XVII ст.); новоукраїнська мова (від кінця XVII ст.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміни соціального, національного, ідеологічного, освітньо-наукового, культурного, економічного й суспільно-політичного характеру, які упродовж століть відбувалися на території України, сприяли збагаченню лексичного складу української мови у сфері *nomina personalia*. Слова на позначення осіб, пов’язаних зі сферою економіки, державного управління й суспільно-політичної діяльності, військової справи, релігії, освіти тощо, формують потужну твірну базу для прикметникового словотворення,

зокрема в царині збагачення класу посесивів, утворених за допомогою суфікса **-овь** / **-евь**; **-ов-** / **-ев-**, **-ів-**.

У середньоукраїнській мові суфікс **-овь** взаємодіяв з основами на кінцевий твердий приголосний. Його варіант **-евь** виступав після основ на **-ль-**, **-рь-**, **-ц-**, **-ш-**, **-й-** та утворював прикметники від загальних назв осіб у формі однини чоловічого й жіночого роду [1, с. 122]. У XVI–XVII ст. функціювали повні відмінкові форми на **-ов-** / **-ев-**, що свідчить про словозмінну уніфікацію прикметників незалежно від тих ознак, на які вони вказували [8, с. 165]. У писемних джерелах цього періоду зафіксовано повні прикметники також у формі називного відмінка. У текстах XIX ст. трапляються перші присвійні прикметники чоловічого роду на **-ів-** (← **-овь**), що з'явилися під впливом властивого українській мові переходу [о], [е] в [і] у закритому складі. До початку XX ст. суфікс **-ів-** закріпив статус посесивного форманта. У новій українській мові він творить присвійні прикметники чоловічого роду від іменників другої відміни твердої, м'якої та мішаної груп. Аломорф **-ев-** продукує посесиви жіночого й середнього роду від іменників м'якої та мішаної груп, аломорф **-ов-** – жіночого й середнього роду від іменників твердої групи.

Ураховуючи семантичну неоднорідність мотиваційної бази, розподіляємо прикметники, похідні від *nomina personalia*, що їх фіксують писемні джерела середньоукраїнського та новоукраїнського періодів, на лексико-словотвірні типи.

1. Деривати, співвідносні з назвами кровної та духовної спорідненості, своацтва, приятелювання – *nomina familia*. Успадковані ад'єктиви активно уживані передусім у синтаксично вільних конструкціях, як-от: *братъ дядьовъ* (15, в. 9, с. 4), *имене(м) мужовы(м)* (в. 18, с. 142), *голо(с) жєниховъ* (16, с. 352), *праци о(т)цево(и)* (17, с. 30); *сынова жєна* (18, с. 119). У середньоукраїнський період аналізовані посесиви також були складниками географічних назв, як-от: *братановъ млинъ* (19, т. 1, с. 119) – млин у Молдавському князівстві; *лѣсъ дедьовъ* (с. 563) – ліс у Волинській землі. У травнику XVI ст. зафіксовано назву рослини *братанова трава*: *чорнобы(л) е(ст) трава растєніе(м) по(до)бна...братановъ травъ* (15, в. 3, с. 52). За нашими спостереженнями, іменник *братанъ* 'племінник' уперше зафіксований пам'ятками XII ст., як і форми *братаничъ* 'тс.', *братана* 'племінниця', *братаньна* 'тс.'. Водночас тексти періоду Русі не документують співвідносного із ним десубстантива *братановъ*.

Наповнення цього ЛІСТ прикметниками засвідчують контексти *кзрунту те(с)тового* (17, с. 168 зв.), *роукою Братъевоу* (19, т. 1, с. 123), *поступков...баструковъх* (20, т. I/1, с. 60), *батковъ хлѣбъ* (с. 61), *прапрао(т)цева сестра* (21, с. 61), *прапра(в)нуко(в) снѣ* (с. 96), *внукова жєна* (с. 333), *прапрадѣдова мати* (22, с. 490), *в дому пасы(н)ковомъ* (23, с. 74), *з небожкою свєкровою* (24, с. 78).

Збереження й функціонування упродовж століть праслов'янських і давньоукраїнських прикметників демонструють новоукраїнські джерела, що містять усталені в українському лексиконі деривати: *батьківъ* (25, с. 51), *мужів* (26, т. 4, с. 821), *пасинків* (т. 6, с. 85), *правнуків* (т. 7, с. 506), *прадідів* (с. 511), *братів* (27, т. 1, с. 94), *дядьків* (с. 462), *свєкрів* (т. 4, с. 105), *синів* (с. 121), *тестів* (с. 259), *жєнихового обійстя* (28, с. 346), *дідовий* (29, т. 1, с. 184) / *дідів* (27, т. 1, с. 389). В українській мові похідник *вітцевий* (29, т. 1, с. 109), що має протетичний **в**, та застар. урочист. *отцевий* (27, т. 3, с. 77) функціують як стилістично забарвлені слова.

Словотвірна модель творення посесивів за допомогою суфікса **-ів-** від іменників описуваної тематичної групи зберігає продуктив-

ність. Ролі твірних виконують різні типи основ. Зокрема, до прикметників, що містять питомі праслов'янські корені, належать деривати *гостів* (26, т. 2, с. 144), *друзів* (с. 423), *шуринів* (*šurinъ 'брат дружини') (т. 11, с. 565), *затів* (27, т. 2, с. 191), *татів* (т. 4, с. 249).

Не суперечить нормі, попри неповноголосну форму, церковнослов'янським *предок* (цсл. **прѣдъкъ** ← **прѣдъ** 'перед' + **-ок-** ← **-ъкъ(ь)**). Він слугував твірною базою для ад'єктива *предковий* / *предків* (27, т. 3, с. 403; 26, т. 7, с. 527).

Наслідком взаємодії суфікса **-ів-** із запозиченими основами є десубстантиви *товаришів* (*товариши* – запозичення з тюркських мов) (27, т. 4, с. 269), *швагрів* (нім. *Schwager* 'чоловік сестри'): *швагровоє подвірєнько* (28, с. 286).

Похідними за походженням основами мотивовані прикметники *вітчимів* (29, т. 1, с. 109), *кумів* (*кутъ ← *kuta) (26, т. 4, с. 398), *приятелів* (т. 8, с. 107), *своjakів* (т. 9, с. 101), *сусідів* (*sъsědъ ← *sq-* 'су-' + *sěd-* / *sěděti*) (с. 856), *чоловіків* (*čelovĕkъ ← **čel'adъ* + лит. *vaikas* 'дитя') (т. 11, с. 350), *небожів* (27, т. 2, с. 537), *сватів* (*svatъ ← **svojat-* ← **svo-*, **sve-*) (т. 4, с. 104).

В українській мові поширені посесивні деривати, утворені від пестливих назв, як-от: *батеньків* (27, т. 1, с. 18), *дідусів* (с. 389), *татунів* (т. 3, с. 250), *татків* (т. 4, с. 249), *татусеньків*, *татусів* (с. 250).

2. Деривати, співвідносні з іменниками-назвами осіб за віком – *nomina aetate*. У творенні похідних цього ЛІСТ суфікс **-овь/-евь**; **-ов/-ев-**, **-ів-** засвідчує дуже низьку продуктивність. Зокрема, староукраїнські пам'ятки не фіксують дериватів, генетично пов'язаних із праслов'янським прикметником **mold(ě)ньsevъjъ* (**mold(ě) ньсь* 'немовля'). Натомість виявлено присвійно-відносні похідники від іменників *младенець* / *млоденець*, *младенець* / *млоденець*, *младънець* 'немовля, маля' (15, в. 18, с. 211, 215), *млоденець* / *млодзянець*, *млоденець* / *млодзянець* 'хлопець, юнак' (с. 215, 216) із суф. **-ск(-еск-)**: *младенческий* 'властивий дитині' (с. 212), *младенский* 'юнацький' (с. 212), *млоденческий*, *млоденческой* 'властивий юнакові' (с. 215).

Український посесив *парубків* (27, т. 3, с. 98) співвіднесений з успадкованим із праслов'янської доби іменником *парубок* (*paorъbъkъ ← *orbъ 'раб, слуга'), що має значення 1) 'молодий хлопець' і 2) 'нежонатий чоловік'. До цього ЛІСТ належить також десубстантив *юнаків* (26, т. 11, с. 613).

3. Прикметники, співвідносні з назвами осіб за соціально-економічним і суспільно-політичним становищем – *nomina politica*, *economic*, *financial*, *militaris* etc. Цей ЛІСТ відіменникових похідників семантично неоднорідний.

3.1. Деривати, мотивовані назвами титулів, чинів, рангів, назвами осіб, які служать в органах управління, здійснюють юридичну й дипломатичну діяльність.

Упродовж історичного періоду частотним є посесив, генетично пов'язаний із праслов'янським прикметником **korl'evъ*, *kraljevъ 'який належить королеві'. Тексти середньоукраїнської мови фіксують неповноголосну й повноголосну форми *кроловъ (стп. *królów*), *кролєвъ*, *кралєвъ / *королєвъ*: *ловчи кролєвъ* (19, т. 1, с. 516), *слуги кралєвы* (с. 510) // *королєвы намѣсткы* (с. 499). В українській мові нової доби збережено повноголосний варіант *королів* (27, т. 2, с. 286). Також у писемних джерелах активно фігурують успадковані лексеми *фараоновъ*, *осподарєвъ* 'який стос. верховного правителя', *царєвъ*.

Зібраний фактичний матеріал свідчить, що у XV–XVI ст. кількість таких похідних зросла. Обстежені офіційно-ділові тек-

сти фіксують деривати **дворниково́в* (*дворник* ‘придворний чин у Молдавському князівстві’, ‘сільський староста’) (19, т. 1, с. 288), *акторо́в* (*актор* ‘позивач’, лат. *actor*) (15, в. 1, с. 86), *посло́в*(*и*) (21, с. 195) та ін. Пам’ятки XVIII ст. обмежено фіксують форму *ви́жов* (*ви́ж* ‘судовий чиновник нижчого рангу’) (36, т. 1, с. 100), що згодом цілком вийшла з ужитку.

Тексти XV ст. і наступних документують чимало прикметників на *-овь* /*-евь* від іменників іншомовного походження, серед яких: *канцлеро́в*, *канцлеро́вий* (стч. *kanclerř*, стп. *kanclerz*, лат. *cancellarius* ‘канцлер’) (19, т. 1, с. 470), *маршалко́в*, *маршалко́в* (стч. *maršalek*, стп. *maršalek*, свн. *marschal* ‘службовець’) (с. 578), *подсоудко́в* (стп. *podśedek* ‘підсудок’) (т. 2, с. 169), *бурми́стрев*, *бурми́стров* (нім. *Bürgermeister* ‘господар міщан’) (15, в. 3, с. 100), **вои́тов*, *вои́тов* (стп. *wojt*, свн. *voget*, лат. *vocatus*, *advocatus* ‘війт’) (в. 4, с. 197), *законодаво́в* (стп. *zakonodawca* ‘законодавець’) (в. 10, с. 64), *лантвои́товий* (стп. *landwójt*, свн. *lentvoget* ‘земський війт’) (в. 15, с. 227).

Як форма звертання до привілейованих осіб в українській мові середини XIV–XV ст. набув поширення іменник *пань* (*gъrati ‘господар, повелитель’), що його розглядають як полонізм (31, т. 4, с. 273) або запозичення з чеської правничої мови [9, с. 131–134]. Існує думка, що перші фіксації слова *пан* сягають XIII ст. [10; 11]. Його активне побутування в середньоукраїнській мові як назви титулу відбиває ділова документація галицьких, волинських, київських земель. До прикладу, у 75-ти грамотах, опублікованих В. Розовим [12], за частотністю вживання слово *пань* перевершує ціл. *господи́нь*. У XVI ст. слово *пан* почали вживати як показник шанобливого ставлення у зверненні до вільної людини – козака, міщанина, шляхтича [13]. Закономірно в лексичній системі української мови з’явився прикметник *панов: *слоуже́бни́к за віноу панов* (19, т. 2, с. 124). Зафіксовано також утворення від суфіксальної форми *панок*: *сынови па(н)ковому* (32, с. 109). Натомість ад’єктив *господи́нов* трапляється здебільшого в юридичних джерелах XVII ст.: *в(ь) дому господи́ново(м)* (17, с. 346 зв.).

У пам’ятці XVIII ст. спостережено ад’єктив *государев*: *вои́ск государевих* (33, с. 374). Твірною базою для цього деривата слугував іменник *государь*, що до кінця XVI – поч. XVII ст. з’явився в мові Московського царства на основі переосмислення форми (*г*)*осподарь*, фіксованої давньоукраїнськими пам’ятками з XI ст.

Субстантивізацію прикметника відбиває фрагмент *панове судовые каптуровые* (36, т. 1, с. 357), де *каптуровый* ‘той, хто засідає в кримінальному суді’.

За нашими спостереженнями, в новоукраїнській мові збереглися успадковані посесиви *війтів* (27, т. 1, с. 236), *панів* (т. 3, с. 92), *царів* (т. 4, с. 423), *цісарів*, *цесарів*, *цезарів* (с. 434), *кесарів* (26, т. 4, с. 144), *фараонів* (т. 10, с. 563), *ханів* (т. 11, с. 17).

У сучасних українських ЗМІ широко використовують посесив *губернаторів*. До активно вживаної лексики належать також деривати *клієнтів*, *мерів*, *спікерів*, наприклад: *губернаторового розпорядження* (<https://www.volynnews.com>), у *клієнтових проблемах* (<https://dt.ua>), *меровим заступником* (<http://vikka.ua>), *спікерового пресекретаря* (www.umoloda.kiev.ua).

Переважає в історичній науковій та художній літературі функціують лексеми *монархів* (26, т. 4, с. 794), *падишахів* (т. 6, с. 13), *посадників* (*посадник* ‘намісник князя’) (т. 7, с. 308), *справників* (*справник* ‘начальник повітової поліції’) (т. 9, с. 594), *стражників* (с. 748), *султанів* (с. 833), *князів* (27, т. 2, с. 258), *урядників* (т. 4, с. 353) та ін.

3.2. Групу прикметників, похідних від іменників-назв осіб, що здійснюють фінансово-господарську діяльність, формують деривати *арендаро́в* (*арендарь* ‘той, хто арендує земельні угіддя’) (15, в. 1, с. 112); *ключнико́вий* (*ключник* ‘той, кому довірено ключі та нагляд над коморами, маєтками’) (в. 14, с. 131); *посесоро́в* (*посесорь* (лат. ‘орендар земельної ділянки’)) (17, с. 363 зв.) і под. У контексті *не(д)...мытарев* (16, с. 12) успадкований прикметник *мытарев* є компонентом сполуки, що позначає одну із неділь богослужбового року.

До аналізованої групи відносимо посесив *господаревий*, що його фіксують пам’ятки XVIII ст. зі зн. ‘що належить економ’у’: *Господареві дворца Льтковського...куплено свиту...а жень єго господаревой...куплено чоботи* (20, т. 1/2, с. 584). Як свідчать лексикографічні праці (20, т. 1/2, с. 586–587; 15, в. 7, с. 51–52; 27, т. 1, с. 317; 34, с. 668), іменник *господарь* є багатозначною лексемою. Упродовж історичного періоду до XVIII ст. він зберіг первинну семантику ‘пан, державний діяч, цар’ (XII–XVIII ст.), а також набув нових значень: 1) ‘власник дому, господарства’ (XVI–XXI ст.), 2) ‘господар заїзду, готелю, що приймає гостей за плату’ (XVI–XVII ст.), 3) ‘власник загалом’ (XVI–XVIII ст.), 4) ‘економ, який керує господарством’ (XVII–XVIII ст.), 5) ‘офіційна особа, що доглядає державне майно або майно вищої урядової особи’ (XVIII ст.). Саме тому, за нашими спостереженнями, у функціонуванні цього прикметника відбувся семантичний зсув. У новоукраїнській мові цим посесивом позначають належність чогось власникові дому, господарства: *Господи́ня мела підлогу довгою сукнею, обличчя в неї було смутне так само, як господареве* (В. Шевчук).

У сучасній українській мові функціують мотивовані історизмами посесиви *економів* (26, т. 2, с. 458), *крамарів* (т. 4, с. 323), *прикажчиків* (т. 7, с. 631), *фабрикантів* (т. 10, с. 547). Широко вживаним є похідний від запозиченого з тюркських мов іменника *хазяїн* (тат. *хузэй* ‘власник чогось’) посесив *хазяїнів* (26, т. 11, с. 9).

3.3. Деривати, співвідносні з назвами осіб за військовими званнями, чинами, посадами, причетністю до військової справи. Джерела середньоукраїнської доби фіксують успадкований прикметник *вои́нов*: *поя(с) вои́нов* (21, с. 100).

У літописі XIII ст. виявлено іменник *вѣтязь* ‘витязь; воїн’ (*vitedzъ ‘витязь’). Натомість прикметник *вѣтязев*, за нашими спостереженнями, є надбанням середньоукраїнської мови від XIV ст. Зокрема, він трапляється переважно в ділових пам’ятках: *вѣра...вѣтязева* (19, т. 1, с. 232).

Середприкметників аналізованої групи, зафіксованих передовсім у літописній літературі й текстах ділової документації, багато таких, що мотивовані запозиченими іменниками або похідними від останніх. До прикладу, такими є десубстантиви *гетмано́в* (нім. *Hauptmann*) (16, с. 310 зв.), *асавуло́в* (тур. *jesavul*) (17, с. 71), *атамано́в*, *отамано́в* (тюрк. *odaman*) (15, т. 1, с. 142–143). За участю твірної основи числівникового походження утворився дериват *десятико́в* (15, т. 7, с. 253). Із демінутивом *гетманчик* співвідноситься форма *гетманчи́нов* (20, т. 1/1, с. 522).

Знаним із кінця XVII ст. є прикметник *бунчуко́вий*, *бунчуко́вий* (29, т. 1, с. 49) (*бунчук*, тюрк. ‘древко із кінським хвостом, прапор’). Тексти XVIII ст. фіксують субстантивовану форму *бунчуко́вий* (*товариш*) (36, т. 1, с. 74). Перехід прикметникових форм до класу іменників, здійснюваний за схемою ‘той, хто має стосунок до предмета’ – ‘професія; рід діяльності’, демонструє, зокрема, такий контекст: *Бувають військові, значкові, і сотники, і бунчукові* (І. Котляревський). До іменників прикметникового

типу належать *кошовий* / заст. *кошовий* 'отаман козаків на Запорізькій Січі' (25, с. 194), *вартовий* / *вартовий* (с. 69), заст. *полковий* (31, т. 4, с. 495), *хорунжевий* (*хорунжий* 'особа, що носила прапор або корогву війська'; запозичення з польської мови) (26, т. 11, с. 131), *башовий* 'сторож на вежі' (27, т. 1, с. 35) та ін. На переконання М. Плющ, потрібно послідовно розрізняти субстантивовані в контексті прикметники (дієприкметники) та іменники прикметникового відмінювання, що є наслідком субстантивації або одноразового виникнення іменника із закінченням-суфіксом *-ий, -а, -е*, який не вживався в ролі прикметника [14, с. 264].

До активної лексики належить дериват *полковників* (26, т. 7, с. 86), що генетично співвідноситься з др.-укр. *плькъ* 'військо; воїнство; битва; похід; народ; зібрання', псл. **pъlkъ* 'тс.'; давнє запозичення з германських мов (31, т. 4, с. 495).

У процесі становлення нової української мови військова лексика почала розвиватися досить інтенсивно. Від XVIII ст. проникають в українську мову іноземні назви звань і посад на зразок *генерал, солдат, лейтенант, сержант* тощо. На їхній основі були утворені та збережені в активному словнику мови прикметники *генералів* (нім. *General*, фр. *general*) (26, т. 2, с. 49), *командирів* (фр. *commandeur* 'командор (ордену)') (т. 4, с. 240), *комісарів* (нім. *Kommissar*, фр. *commissaire* 'уповноважений') (с. 247), *лейтенантів* (фр. *lieutenant* 'заступник') (с. 472), *матросів* (гол. *matroos* 'моряк', фр. *matelot* 'тс.') (с. 653), *поручиків*, *поручників* (п. *porucznik* 'уповноважений, заступник') (т. 7, с. 296), *сержантів* (фр. *sergent*) (т. 9, с. 138), *капітанів* (с.-лаг. *capitaneus* 'ватажок; капітан') (27, т. 2, с. 217). До похідних утворень XX ст. відносимо прикметник *снайперів* (у словниках – із 1937 р.; англ. *sniper*) (26, т. 9, с. 422).

3. 4. У староукраїнських пам'ятках виявлено більше, аніж у попередні періоди, похідних прикметників на *-овь / -евь*, які утворилися від іменників-назв представників соціальних станів, груп. Описувану групу складають деривати **кмистевь* (*кмисть* 'незакріпачений оброчний селянин') (19, т. 1, с. 478), *богачовий* (*богачь, богачь* 'багата людина') (20, т. I/1, с. 110), *вдовий / вдовий* (22, с. 432), *гетманичовь* (*гетманичъ* 'син гетьмана') (с. 520), *королицевий* (*королевичъ* 'син короля') (15, в. 15, с. 28), *нево(л)никовий* (17, с. 149 зв.).

Нова українська мова зберегла, зокрема, зафіксований писемними джерелами XVI–XVII ст. посесив *багачевий, багачів* (27, т. 1, с. 17), мотивований суфіксальним відприкметниковим іменником *багач*. Тотожну семантику має прикметник *багатиревий, багатиричів*, мотивований деад'єктивом *багатирич, багатирич* у зн. 'багач' (29, т. 1, с. 8) У XIX–на поч. XX ст. функціювала субст. форма *багатирича* 'дружина багача': *Багатирича перебралась ув одну хату* (27, т. 1, с. 16). Словники кінця XX ст. фіксують лише розм. варіант *багатиричський* (розм. *багатирич* 'багач'). Він був відомий також у XIX ст., напр.: *Добре серце положили йому в груди; та й розуму не задурили багатиричськими витребеньками* (Панас Мирний). З-поміж дериватів, що споріднені з прикметником *багатий*, українська мова поч. XXI ст. зберігає посесив *багатіїв* (від *багатій*) (35, 265.051). До аналізованого ЛСТ відносимо також девербативи *в'язнів* (26, т. 1, с. 798), *утікачів* (27, т. 4, с. 19).

Низка виявлених дериватів належить до пасивної лексики, серед яких: *козаків* (27, т. 2, с. 264), а також *подорожників* (рідк. *подорожник* 'той, хто подорожує') (30, с. 2536), *паничів* (с. 15), *музиків* (27, т. 2, с. 453), які мотивовані конфіксальним і суфіксальними десубстантивами. Відкомполітичним утворенням є слово *торботрясів* (*торботряс* 'жебрак') (т. 4, с. 275). Похідні

основи слугували мотиваторами ад'єктивів *дяченків* (*дяченко* 'син дяка') (т. 1, с. 463), *царенків* (*царенко* 'син царя') (т. 4, с. 423), *хорунженків* (*хорунженко* 'син хорунжого') (26, т. 11, с. 131).

4. Прикметники, утворені від агентивних і професійних назв – *nomina agentium, professionalia*. Цей ЛСТ складають присвійні ад'єктиви, що позначають належність особі, яка пов'язана із виробничою та професійною діяльністю. Привертає увагу той факт, що серед зафіксованих похідників багато новотворів, мотиваторами яких нерідко є запозичені основи. Це слугує підставою стверджувати, що у функції творення описуваних посесивів суфікс *-овь / -евь* був високопродуктивним.

Середньоукраїнські писемні джерела фіксують успадковані посесиви і новотвори, серед яких: *римаровь* (*римарь* 'той, хто виготовляє ремінну зброю'; нім. *Riemer*) (41, с. 63), *ковалевь, коваловь* (т. 1, с. 483), *столниковь* (*столникъ* 'придворний службовець у Молдові') (19, т. 2, с. 389), *гончаровьий, гончаровь, гончаревь* (15, в. 7, с. 18), *грабаровь* (*грабарь, грабарь, кграбарь* 'землекоп', стп. *grabarz*, с.-в.-н. *grabaere*) (с. 66), *даскаловь* (гр. *διδάσκαλος* 'учитель') (с. 181), *золотниковь* (в. 12, с. 144), *коморниковь* (стп. *komornik* 'придворний посланець') (в. 14, с. 214), *катовь* (*катъ* 'той, хто здійснює смертні вирокі', стп. *kat*) (с. 62), *кравцовь* (пор. субст. *кравцеца, кравцеца* 'дружина кравця') (в. 15, с. 73), *маистровь* (*маистрь, майстерь* 'майстер; магістр; очільник') (в. 17, с. 14), *м(л)никовь* (с. 102), *мистровь* (*мистрь, мистрь* 'кат') (с. 204), *нась(ч)никовь* (17, с. 58), *писаровь* (с. 124), *герциревь* (*герцирь* 'борець') (18, с. 91), *аптекаревь* (20, т. I/1, с. 29), *докторовий* (пор. субст. *докторова*, стп. *doktorowa* 'дружина доктора') (с. 767), *поваровь* (*поварь* 'кухар') (21, с. 61), *учитилева* (30, с. 142), *грубниковь* (*грубникъ* 'пічник') (36, т. 1, с. 191) *дъеписцевь* (*дъеписецъ* ← *дъеписъ* 'історик') (с. 239), *чаровниковь* (т. 2, с. 474) та ін.

До іменників прикметникового типу належать *лановий* 'наглядач за польовими роботами у поміщика' (26, т. 4, с. 445), *ланковий* 'керівник ланки' (с. 445) та ін.

Описуваний тип словотворення зберегла й розвинула нова українська мова. Групу успадкованих дериватів складають, зокрема, прикметники *гончаровий* (27, т. 1, с. 309), *ковалів* (т. 2, с. 260), *майстровий / майстрів* (с. 398), *вчителів / учителів* (т. 4, с. 370), *мельників* (26, т. 4, с. 671), *пасічників* (т. 6, с. 107), *писарів* (с. 360), *писцевий* (*писець* 'переписувач рукописних книг') (с. 362) та ін.

Мотиваторами прикметників-посесивів аналізованої групи є здебільшого похідні назви осіб, утворені на базі питомих чи запозичених основ за допомогою таких суфіксів: *-ар*– [*дзвонарів* (27, т. 1, с. 377), *кобзарів* (т. 2, с. 259), *токарів* (т. 4, с. 271), *бондарів* (26, т. 1, с. 216), *столярів* (т. 9, с. 728), *шинкарів* (т. 11, с. 453), *школярів* (с. 481)]; *-ир*– [*бригадирів* (26, т. 1, с. 234)]; *-ник*– [*табачників* (27, т. 4, с. 241), *табунників* (с. 242), *телятників* (с. 253), *трахтирників* (*трахтирник* 'шинкар') (с. 280), *цегельників* (с. 426), *візників* (26, т. 1, с. 668), *мірошників* (т. 4, с. 747), *пічниковий* (т. 6, с. 552), *художників* (т. 11, с. 169)]; *-ист*– [*машиністів* (26, т. 4, с. 658)]; *-ець*– [*творців* (27, т. 4, с. 251), *шевиців* (с. 490), *співців* (26, т. 9, с. 522)]; *-ач*– [*ткачів* (27, т. 4, с. 268), *трубачів* (с. 288), *сурмачів* (26, т. 9, с. 854)]. Наслідком взаємодії суфікса *-ів*– зі складно-нульсуфіксальними дериватами *богомаз* 'іконописець', перен. 'поганий художник' і *хлібороб* є прикметники *богомазів* (27, т. 1, с. 80) та *хліборобів* (26, т. 4, с. 402). На основі нульсуфіксального іменника *сторож* з'явився посесив *сторожів* (т. 9, с. 734).

Багато прикметників описуваного типу співвідносяться із запозиченими основами, як-от: *лірників* (п. *lirnik* ‘гравець на колісній лірі’) (27, т. 2, с. 370), *поетів* (гр. *ποιητής* ‘творець’) (т. 3, с. 249), *чабанів* (крим.-тат. *чобан* ‘пастух’, перс. *šibān* ‘тс.’) (т. 4, с. 442), *чумаків* (*чумак* ‘в Україні XV–XIX ст. візник і торговець’; запозичення з тюркських мов) (с. 477), *авторів* (лат. *autor* ← *auctor* ‘винахідник’) (26, т. 1, с. 14), *професорів* (лат. *professor* ‘викладач’) (т. 8, с. 332), розм. *фершалів* (нім. *Feldscher* ‘військовий хірург’) (т. 10, с. 579), *швейцарів* (нім. *Schweizer* ‘солдат папської гвардії; сторож при дверях’) (т. 11, с. 428), *шоферів* (фр. *chauffeur* ‘шофер; кочегар’) (с. 512), *академіків* (п. *akademik* ‘наставник’, лат. *academicus* ← *Academia* ‘школа Платона; наукова установа’) (35, 265.054), *офіціантів* (лат. *officiantis* ‘служитель’): **офіціантова мова** (<https://gazetavv.com>).

5. Деривати, утворені від назв осіб за ідеологічними й релігійними переконаннями, церковною діяльністю, причетністю до сект, орденів, філософських, наукових течій тощо – *nomina ideologica, religionis, philosophica* etc.

Аналізовану групу формують здебільшого прикметники, похідні від назв представників церковної ієрархії. З давньоукраїнської мови успадковані посесиви, сформовані на основі грецизмів або давньогрецьких кальок, що їх зберегли контексти *єгоуменовою волоу* (19, т. 1, с. 344), *дозволе(н)є(м)...* **митрополитови(м)** (!) (с. 597), *остатко з марух* (пошкоджено – Прим. ред.) **діаконовою** (15, в. 8, с. 32), *с(ь)лужеб(ь)ника* **ар(ь)хиєрєвова** (16, с. 113 зв.), *праци...* **ігуменово(и)** (17, с. 30), **дякова зятя** (с. 50 зв.) тощо. Успадкований прикметник *поповь, поповьши* (19, т. 2, с. 195) пов’язаний з псл. *рорь ‘проповідник’, лат. *rara*, гр. *παῖς* ‘священник’ (31, т. 4, с. 410).

До цього ЛСТ відносимо також успадковані ад’єктиви *волхвový* (*волхвъ, волхвъ* ‘мудрець, вішун; хто здійснює магичні обряди’) (15, в. 4, с. 216), генетично пов’язаний зі старослов’янським *влхвъ*, та споріднений із прикметником *чорний* посесив *чернецевый* (*чернець* ‘представник чорного духівництва’): *комо(р)...* **черницево(и)** (17, с. 151 зв.).

У грамоті 1398 р. уперше зафіксовано посесив *бискоуповь* (*бискоупь, бискуп* = *єпискоупь*; стч., стп. *biskup*, свн. *bischof*, лат. *episcopus*; єпископ) (19, т. 1, с. 96). Він частотний у пам’ятках до XVI ст. Натомість форму *єпископовь* фіксує текст 1623 р.: *Брата Рожоного Єспова [єпископова]* (20, т. I/2, с. 891). Водночас посесиви *єпискоупши / єпископий / пискоупши, єпископлъ / єпискоупль / єпискупль* та відносно-присвійний прикметник *єпископський / єпискоупський / єпископський* зберігають давньоукраїнські пам’ятки з XII ст.

Як свідчать лексикографічні джерела, від XII ст. стає відомим іменник *иноць* ‘чернець, монах’. Попри це співвідносний із ним прикметник на **-овь** *иноковь* ‘який належ. ченцеві або стос. ченця’ є дериватом пізнішого часу. Наприклад: *лица инокова* (1596 15, в. 13, с. 140). Так само надбанням середньоукраїнської мови є прикметник *архимандритовь, архимандрытовь, ар̄хман̄дритовь* (гр. *ἀρχιμανδριτης* ‘настоятель монастиря’), напр.: *врядник архимандрытов* (1541 15, в. 1, с. 134). Варто зауважити, що XIV ст. датована також форма *архимандричь*, що збереглася до XX ст.: *архимандричий хрест; архимандрича ряса* (27, т. 1, с. 10).

Від запозичених іменників утворилися деривати *калоугеровь* (*калоугерь, калоугерь* молд. ‘монах’) (19, т. 1, с. 467), *езовитовь, езовитовь* (*езуитъ, езуитъ, иезуитъ* ‘член католицького чернецого ордену’; п. *jezuita*) (15, в. 9, с. 89), *кальвѣновъый* (*кальвинъ,*

кальвѣнь ‘представник кальвінізму’; стп. *kalwin*) (в. 14, с. 23). Очевидно, запозиченням із чеської або польської мови є прикметник *мистровь (стч. *mistrovŭ*; стч. *mistr / mistř*, стп. *mistr / mistrz*, лат. *magister* ‘голова ордену хрестоносців’ (19, т. 1, с. 596). Пор. з *мистръ, мистр, мистрь* ‘кат’ (15, в. 17, с. 204).

До розгляданого типу відносимо посесиви *жерцовый* (*жрецъ* ‘служитель культу’) і *свѣценниковы(й)*, що їх зберігають фрагменти *на выроку (жерцовомъ, то есть) капланскомъ* (20, т. I/2, с. 920), *свѣценниково(й)...* *худобы* (37, с. 261).

Нова українська мова зберегла лише окремі прикметники з-поміж розглянутих вище. Зокрема, протягом історичного періоду пам’ятки стабільно фіксують десубстантиви *єпископовь* (25, с. 133), *дяків* (27, т. 1, с. 462), *поповий, понів* (т. 3, с. 333). Зберігає статус активно вживаної лексеми дериват *священників* (35, 265.032). Демінутив *дячок* слугував базою для творення розм. форми *дячків* (27, т. 1, с. 463). Двоосновний прикметник *панотців* (27, т. 3, с. 18) є афіксальним похідним від композита заст. *панотець*, що має кілька значень: ‘священник’, ‘батько стосовно своїх дітей’, ‘господар’, ‘старий поважний чоловік’ (27, т. 3, с. 93).

На базі запозичених основ постали похідники *титарів* (*титар* ‘церковний староста’, гр. *κτίτωρ* ‘засновник’) (26, т. 10, с. 128), *паламарів* (цсл. *парамонарь, пономарь*; с.-гр. *παράμοναριος* ‘наглядач’) (27, т. 3, с. 88), *рабинів* (*рабин* ‘духовний очільник єврейської громади’; цсл. *равви*; с.-лат. *rabbīnus*, гр. *ραββί*) (т. 4, с. 1), *штундівий* (*штунда* ‘член християнської секти’; нім. *Stunde* ‘година молитви’) (с. 515).

6. Деривати, похідні від назв осіб за фізіологічними і психологічними характеристиками, вчинками, поведінкою тощо – *nomina morum, actionum* etc.

У текстах середньоукраїнського періоду спостережено небагато десубстантивів на **-овь / -евь** цього ЛСТ, серед яких: *небощикове смерти* (19, т. 2, с. 32), *злочинцову мову* (24, с. 103) (*злочинець, злочинця*; стп. *złoczyńca*), *скопцевый* (*скопецъ* ‘людина, якій зроблено кастрацію’) (22, с. 506). В основі використання прикметника *макуховь* (у ролі ім.) лежить не пряме, а переносне значення мотиватора – *макуха* зневажл. ‘вайлувата, млява, безхарактерна людина’: *сынове ле(ш)ка макухового* (15, 17, с. 18).

В українській мові вжитковими є ад’єктиви, що з’явилися на базі похідних афіксальних основ: *покидьків* (*покидьок* перен., зневажл. ‘морально розкладена людина’) (27, т. 3, с. 271), *розбійників* (*розбійник* ‘хто грабує’) (т. 4, с. 31), *негідників* (*негідник* ‘хто здійснює ганебні вчинки’) (35, 265.035), *окупантів* (*окупант* ‘хто бере (брав) участь в окупації’): *окупантowego онука* (<http://briz.if.ua/blogs/144.htm>), *тиранів* (*тиран* перен. ‘жорстокий правитель; жорстока людина’) (26, т. 10, с. 119), *ублюдковий* (зневажл., лайл. *ублюдок* ‘нікчемний’) (с. 357), *страшків* (*страшко* ‘боягуз’). Остання лексема поширена в складі фразеологізованих сполук *не страшків син; не страшкові діти* ‘не [з] похливого (лякливого і т. ін.) десятка’ (т. 9, с. 759).

Стилістично маркований прикметник *враговий* (ст.-сл. **врагъ** ‘ворог; лиходій’), зафіксований у контексті *врагова мати* (27, т. 1, с. 258), має неповноголосну форму й належить до рідковживаних. Статус літературного посесива має зареєстроване у словниках слово *ворожий* (26, т. 1, с. 740).

7. Прикметники, мотивовані назвами осіб за територіальною і національною ознакою – *nomina generis, ethnicity*.

Як свідчить опрацьований матеріал, у часи Русі суфікс **-овь / -евь** не був продуктивним у творенні похідних цього ЛСТ. У староукраїнських пам’ятках такі деривати також по-

динокі. Вони вказують не лише на індивідуальну, а й на колективну належність, властивість, як-от: *армениновъ* (15, в. 1, с. 128), *болгариновъ* (*болгаринъ*) (в. 3, с. 15), *жидовый* / *жидов* (*жидъ* 'євреї') (в. 9, с. 162), *ляховый* / *лаховъ* (*ляхъ, ляхъ* 'лях, поляк') (в. 16, с. 196), *волошинов* (*волошин* 'волох, румун') (38, с. 79 зв.), *устъ...* *мо(с)калевы(х)* (*москаль*) (17, с. 125), *цигановим присяжникомъ* (24, с. 81). Нерідко похідники цього типу уживані в складі власних назв. До прикладу, ад'єктив *ляховый* є компонентом етноніма – назви букового лісу в Молдавському князівстві: *Ляховою боукоувин<о>ю* (19, т. 1, с. 540).

Нова українська мова успадкувала зі староукраїнської доби похідники *жидів* (27, т. 1, с. 483), *москалів* (т. 2, с. 447), *татаринів* (т. 4, с. 249), *турків* (с. 296), *турчинів* (35, 265.038), *циганів* (26, т. 11, с. 209). Від давнього іменника *мурин* (*муринъ* 'негр' ← п. *тигуп* 'тс.') утворено прикметник *муриновий* (т. 4, с. 829), що його в новоукраїнській мові вживають українською рідко. Прикладами новоукраїнських лексем є прикметники *сибірські* (26, т. 9, с. 153), *негротисів* (35, 265.044).

У староукраїнських пам'ятках і джерелах нової української мови виявлено функційно-семантичні зсуви й розвиток часткових словотвірних значень у межах загальної словотвірної семантики, спільної для похідних присвійних прикметників, твірною базою для яких слугували *nomina personalia*. Внутрішня диференціація ад'єктивних одиниць зумовлена змістом ознаки, яку вони виражають з урахуванням характеру стосунків між означуваним словом і означальним прикметником. Відпелятивні посесиви репрезентують різні тематичні угруповання. Найбільш частотними є два типи контекстів.

До першого типу належать ті фрагменти, у яких описувані відіменникові похідні є носіями словотвірного значення (СЗ) 'який перебуває у родинно-побутових, службових, приятельських стосунках із названим твірною основою', як-от: *во(и)то(в) зать* (15, в. 4, с. 197), *сынови па(н)ковому* (32, с. 109), *прапрадъдова мати* (22, с. 490), *королів тестенько* (28, с. 230), *царева мати* (с. 663), *гетьманова мати* (27, т. 1, с. 281), *капітанового денщика* (т. 2, с. 217), *чумакова жінка* (т. 4, с. 477) та ін.

Другий тип формують сполуки, у складі яких аналізовані ад'єктиви мають СЗ 'який належить тому, на кого вказує твірна основа, на правах власності': *в(ь) дому господиново(м)ъ* (17, с. 346 зв.), *к(ъ)г(р)унтовъ...посесоровъ* (с. 363 зв.), *швагровоє подвіренько* (28, с. 286), *тестів двір* (с. 298), *женихового обійстя* (с. 346), *свекрову комору* (с. 351), *панової хати* (27, т. 3, с. 92) та ін.

Чимало присвійних прикметників на *-ов-* / *-ев-*, *-ів-*, що виражають часткове СЗ 'здійснюваний тим або властивий тому, на кого вказує твірна основа', як-от: *моци гє(т)мановою* (16, с. 310 зв.), *приказаня пана воитова* (38, с. 224 зв.), *послуше(н)ству даскаловому* (15, в. 7, с. 181), *королеву вла(ст)* (в. 15, с. 28), *вєргъ докторовою* (20, т. I/2, с. 767), *акъторове ска(р)ги* (17, с. 38) і под.

В обстежених джерелах трапляються також посесиви зі СЗ 'який належить названому твірною основою на правах автора', серед них: *мистровы листы* (19, т. 1, с. 596), *запись... во(и)то(в)* (17, с. 47), *листъ Гетманичовъ* (20, т. I/2, с. 520).

Поодинокі деривати вказують також на стосунок до названого твірною основою як носія психоемоційного чи фізіологічного стану. Прикладом уживання такого десубстантива є контекст *смерти митрополитовой* (39, с. 41).

Окремий структурно-семантичний підтип формують відіменникові похідні, які маркують належність як характе-

ристику частини за цілим або цілого за частиною. Такі похідні демонструють різні механізми ад'єктивації, наслідком яких є: 1) прикметники із частковим СЗ 'який є частиною організму того, на кого вказує твірна основа' – *у(ст)... ме(л)никовы(х)* (17, с. 104), *із рук зятевих* (27, т. 2, с. 191), *душа поетова* (т. 3, с. 249) і под.; 2) деривати із частковим СЗ 'який стосується того, на кого вказує твірна основа, як засновника, керівника, керманіча, власника' – *королицевою роты* (15, в. 15, с. 28), *войск государевих* (33, с. 374), *кесарів сенат* (27, т. 2, с. 236) тощо. Послаблення або й цілковите нівелювання семантики індивідуальної належності відбивають описувані прикметники у контекстах на зразок *при вижсовою печати* (15, в. 4, с. 55), *королеву вла(ст)* (в. 15, с. 28) і под.

Відапелятивні деривати, уживані в складі географічних назв, позначають місце, указуючи на особу, як-от: *льсь дєдъовъ* (19, т. 1, с. 563), *к го(н)чаровому леску* (15, в. 7, с. 18) та ін. Перехід до групи відносних десубстантивів засвідчують ад'єктивні одиниці у складі термінологічних сполук із галузі ботаніки, наприклад: *королів цвіт* (27, т. 2, с. 286), діал. *пастушкѡви торбочки*.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, в українській мові суфікс *-овъ* / *-евъ*; *-ов-* / *-ев-*, *-ів-* послідовно зберіг і розвинув первинну функцію – творити присвійні прикметники від особових назв. Аналізовані посесиви, засвідчені пам'ятками XIV–поч. XXI ст., складають сім ЛСТ. Дуже низьку продуктивність має ЛСТ, що його формують прикметники, мотивовані *nomina actate* та *nomina generis, ethnicity*. Високопродуктивними є два типи: 1) ЛСТ, сформований похідниками від *nomina politica, economic, financial, militaris etc.*, репрезентований чотирма підтипами, та 2) ЛСТ дериватів від *nomina agentium, professionalia*. Пам'ятки XVI–XVII ст. відбивають кількісно показове наповнення ЛСТ, проте не всі лексеми залишаються вжитковими, оскільки багато прикметників поступово перейшли на периферію лексичної системи.

У новоукраїнській мові словотвірна модель суфіксального творення посесивів від *nomina personalia* залишається активною. Потужною базою для творення прикметників-посесивів слугують неологізми-іменники. Перспективою майбутніх розвідок є детальний аналіз динаміки тих змін, що відбуваються в новітньому українському лексиконі.

Література:

1. Гумецька Л. Л. Нарис словотвірної системи української актової мови XIV–XV ст. К. : Вид-во АН УРСР, 1958. 298 с.
2. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови. Нариси із словозміни та словотвору. Ужгород: Закарпат. обласне вид-во, 1960. 416 с.
3. Жовтобрюх М. А., Волох О. Т., Самійленко С. П., Слинко І. І. Історична граматики української мови. К. : Вища школа, 1980. 319 с.
4. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / За заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда. К. : Наук. думка, 1969. 584 с.
5. Словотвір сучасної української літературної мови / Відп. ред. М. А. Жовтобрюх. К. : Наук. думка, 1979. 406 с.
6. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія. К. : Либідь, 1993. 336 с.
7. Костич Л. М. Відпелятивні присвійні прикметники із суфіксом *-ов* / *-ев* (*-ov / *-ev) у давньоукраїнській і праслов'янській мовах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2022. № 56. С. 53–59.

8. Грищенко А. П. Прикметник в українській мові. К.: Наукова думка, 1978. 207 с.
9. Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII ст. Волинь і Центральна Україна. К.: Критика, 2008. 470 с.
10. Слободян В. М., Гусак А. М. Образок з життя XII–XIII ст. зі стін храму Св. Пантелеймона поблизу Галича. URL: <https://www.academia.edu/34038873>
11. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть: Дослідження. Тексти / О. Купчинський. Львів, 2004. 1282 с.
12. Розов В. Українські грамоти. Т. 1: XIV в. і перша половина XV в. К., 1928.
13. Яковенко Н. М. Політична культура еліт. Історія української культури: у 5-ти томах. Т. 2 (Українська культура XIII – першої половини XVII століть). К.: Наукова думка, 2001. URL: <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult221.htm>
14. Плющ М. Я. Словоформа у семантично елементарному та ускладненому реченні. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 362 с.
15. Акти села Одрехови / упоряд. І. М. Керницький, О. А. Купчинський. К.: Наукова думка, 1970.
16. Хрестоматія давньої української літератури (До кінця XVIII ст.) / Упор. О. І. Білецький. К.: Рад. школа, 1967.
17. Словник української мови: у 20 т. К.: Наукова думка, 2010–2013. Т. 1-4; К.: Укр. мов.-інформ. фонд, 2014–2021. Т. 5–12. URL: <https://sum20ua.com/>
18. Словник афіксальних морфем української мови / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, В. С. Карпіловський, Т. І. Недозим. К., 1998.
19. Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст. / Підг. до вид. В. В. Німчук, Г. І. Лиса. Київ–Нью-Йорк, 2003. Кн. 1. Кн. 2.
20. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст./ Упоряд., автор передмови та комент. В. Й. Горобець. К.: Наукова думка, 1993.
21. Луцька замкова книга 1560–1561 рр. / Підгот. до вид. В. М. Мойсієнко, В. В. Поліщук. Луцьк, 2013.
22. Пересторога з'яло потрібная на потомные часы православным христианам. *Возняк М. Письменницька діяльність Івана Борецького на Волині і у Львові.* Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1954.

Джерела:

1. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: у 28 вип. Львів: 1994–2022. Вип. 1–18.
2. Пересопницьке євангеліє 1556–1561 / Видання підготувала І. П. Черіга за участю Л. А. Гнатенко. К.: НБУ ім. В. І. Вернадського, 2001.
3. Акти Полтавського полкового суду 1668–1740 рр. Збірник актових документів. Кн. 1 / Упоряд.: І. П. Черіга, У. М. Штанденко. К.: Наукова думка, 2017.
4. Лексикон словенороский Памви Беринди / Підгот. тексту і вступ. ст. В. В. Німчука: Надрук. з вид. 1697 р. К.: Вид-во АН УРСР, 1961.
5. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: у 2 т. К.: Наукова думка, 1977. Т. I. 1978. Т. II.
6. Історичний словник українського язика / За ред. Є. Тимченка. Х.; К.: 1930–1932. Т. 1. Зош. 1–2.
7. Славинецький Є. Лексікон латинський. "Лексикон латинський" Є. Славинецького. "Лексикон словено-латинський" Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського / Підг. до вид. В. В. Німчук. К.: Наукова думка, 1973.
8. Славинецький Є., Корецький-Сатановський А. Лексікон словено-латинський. Там само.
9. Актова книга Житомирського городського уряду 1611 року / Упоряд.: А. М. Матвієнко, В. М. Мойсієнко. Житомир, 2002.
10. Актовая книга Стародубського городового уряду 1693 г. / Под ред. В. Л. Модзалевського. Чернигов, 1914.
11. Білецький-Носенко П. Словник української мови / Підгот. до видання В. В. Німчук. К.: Наукова думка, 1966.
12. Словник української мови / За ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 1–11. URL: <http://www.inmo.org.ua/sum.html>
13. Словарь української мови / збір. ред. журн. "Киевская старина"; упор., з дод. власн. мат., Б. Грінченко: у 4-х томах. Репр. вид. К.: Лексикон, 1999. Т. 1–4.
14. Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського. К.: Наукова думка, 1974.
15. Желєхівський Є. Малорусько-німецький словник / Є. Желєхівський, С. Недільський. Львів: Друкарня товариства ім. Т. Шевченка, 1886. Т. 1–2.
16. Українська поезія: середина XVII ст. / упор. В. І. Кречотень, М. М. Сулима. К.: Наукова думка, 1992.
17. Етимологічний словник української мови: у 7-ми тт. К.: Наукова думка, 1982. 1985–2012. Т. 1–6.

Kostych L. Dynamics of the lexical-word-forming types of Deappellative Possessive Adjectives in the Ukrainian languages

Summary. The article has been devoted to the comparative historical-derivative and lexical-semantic analysis of the Possessive Adjectives of the Ukrainian (XIV–XXI centuries) languages. These Adjectives were formed according to the word-forming model "Formative basis + Word-forming formant". In Ukrainian personalia + Word-forming formant ^{Nomina} -овь/-евъ; -ов-/-ев-, -ів- the main function is to form the Possessive Adjectives from personal names. Deappellative adjectives form a transpositional word-formative type. Such derivatives have a generalized word-formation meaning "The feature belonging to the person(s) named by the formative base". Taking into account the semantic characteristics of the derivatives, the adjectives are divided into seven lexical and word-forming types: 1) derivatives motivated by nomina familia (*братановъ; пасинків*); 2) derivatives motivated by nomina aetate (*парубків, юнаків*); 3) derivatives motivated by nomina politica, economic, financial, militaris, etc. (four subtypes) (*войтовъ; кесарів / посессоровъ; фабрикантів / асавуловъ; генералів, матросів / неволниковый; утікачів*); 4) derivatives motivated by nomina agentium, professionalia (*гончаровъ; пасічників*); 5) derivatives motivated by nomina ideologica, religionis, philosophica, etc. (*митрополитовъ; панотців*); 6) derivatives motivated by nomina morum, actionum, etc. (*моучителевъ; розбійників*); 7) derivatives motivated by nomina generis, ethnicity (*болгариновъ; турків*). Two lexical and word-forming types (derivatives motivated by nomina aetate; derivatives motivated by nomina generis, ethnicity) was unproductive. The suffix -овь/-евъ; -ов-/-ев-, -ів- was very productive, forming Adjectives from nomina politica, economic, financial, militaris etc. and from nomina agentium, professionalia.

The contextual analysis proved functional-semantic shifts and the development of partial word-forming meanings within the general word-forming semantics of Adjectives from nomina personalia.

Key words: historical word-building, Ukrainian language, Possessive Adjectives, lexical and word-forming type, suffix -ов-/-ев-, -ів- desubstantive.

*Куснісь Н. Б.,**асистент кафедри іноземних мов,**аспірант кафедри англійської філології**Львівського національного університету імені Івана Франка*

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ ПАРЦЕЛЯЦІЇ У СЛОГАНАХ АНГЛОМОВНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ РЕКЛАМИ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Анотація. Статтю присвячено лінгвістичному дослідженню англомовних рекламних слоганів. У статті детально аналізуються граматичні прийоми експресивного синтаксису – парцельовані конструкції, які вивчалися не лише українськими, але й зарубіжними лінгвістами. Зокрема у статті розглянуто поняття «парцеляції» та особливості її застосування не лише у рекламному тексті, але й загалом. Актуальність теми дослідження полягає у тому, щоб виявити та продемонструвати основні тенденції застосування парцельованих граматичних конструкцій у англомовних рекламних слоганах, які досі залишаються не до кінця дослідженими та перебувають у постійному центрі уваги мовознавців. Автором доведено, що їх використання збагачує рекламний текст високим ступенем експресивності, який полягає у відокремленні одного речення або ж відтинків речення в окрему самостійну складову, що підсилює експресію непередбаченого акту або результат тривалості, допомагає рекламодавцям яскраво виділити та наголосити на основних перевагах готелю, що рекламується, і тим самим запам'ятатись. Крім того, автором зазначено, що основним завданням парцельованих граматичних конструкцій у рекламному тексті є втілення конкретної комунікативної мети. У процесі аналізу нами виявлено застосування парцельованих граматичних конструкцій саме у тридцяти п'яти рекламних слоганах готельного бізнесу, двадцять три приклади у рекламі автомобілів та чотирнадцять прикладів у рекламі їжі фаст-фуд. Виявлено також, що парцельовані граматичні конструкції переважають у рекламних слоганах із застосуванням простих присудків наказового способу, означень, обставин дії та часу, емпатичних конструкцій, графічних мовних засобів, серед яких найчастіше переважають парцельовані граматичні конструкції з застосуванням простих присудків наказового способу у двадцяти п'яти слоганах. Отже, від влучного поєднання парцельованих граматичних конструкцій у рекламних слоганах, буде залежати який ефект реклама справить на клієнта, та чи захоче він скористатися конкретним видом готельних послуг.

Ключові слова: реклама, рекламний текст, рекламний слоган, парцеляція, парцельовані граматичні конструкції, експресивність.

Постановка проблеми. В останні десятиріччя у лінгвістиці відбулися певні зміни, пов'язані з зрушенням наукових інтересів від формально-граматичного вивчення мовних процесів до функційно-комунікативного, що пояснюється все більшим інтересом лінгвістів до дослідження мовленнєвого акту як середовища здійснення колективних взаємодій. Таким чином, переважає намір вивчати сутність мови в єдності з мовленнє-

вою ситуацією на основі тексту. Отже, текст як один з різновидів втілення комунікативного завдання мови включно з будовою та організацією може здобувати різнобічних контурів; все ґрунтується на ситуації здійснення та завданнях, що лежать в основі тексту. Щодо синтаксичної побудови тексту, то вона є об'єктом вивчення «оновленого» синтаксису, у рамках якого досліджують акомодацию та послідовність речень у контексті та мовленнєвих ситуаціях, важливість застосування одиниць синтаксису у творенні комунікативної продуктивності, яскравості, експресивності. В процесі аналізу рекламного тексту з граматичної точки зору важливу роль відіграють синтаксичні засоби, які активно застосовуються у тексті реклами з метою наголошення на важливості рекламованих послуг, дають можливість охарактеризувати об'єкт реклами різними способами, та переконати реципієнта скористатися послугами, що рекламуються. До таких синтаксичних засобів можемо віднести повтор, асиндетон, полісиндетон, інверсію, риторичні питальні речення, сегментацію, синтаксичний паралелізм та парцеляцію [1, с. 106–107]. Проте основна увага нашого дослідження зосереджена саме на тому, щоб прослідкувати особливості застосування прийомів парцеляції у рекламному тексті.

Аналіз досліджень. Згідно Топчого Л. М., навзамін злагоженому та систематизованому синтаксису мови заголовків, як стверджують науковці, з'явився синтаксис розділений, у якому лежить ідея дисонансу. Результатом цього є парцеляція, діяльнісний феномен сучасного експресивного синтаксису, означений екстралінгвістичними чинниками: пришвидшенням новітнього плину життя і потребою з огляду на це ділитися інформацією більш чітким та лаконічним чином [2, с. 54].

Рекламний текст – побудована конкретним способом синтаксична конструкція, для якої властивою є існування компонентів комунікації, своєрідний їх асортимент та спеціальні зв'язки між ними. Становище екстралінгвальної реальності може бути представлене у формі різноманітних синтаксем, а застосовані дійсні способи формулювання суті позначаються на природі наповнення конструкції. В наслідок розділення синтаксичного феномену, організованого за будовою речення, допускаються модифікації різних лексико-семантичних варіантів змісту, що з'являються завдяки образно-семантичному уточненню та виокремленню сутнісних відтінків. Одним із найяскравіших прийомів підкреслення, що базується на підставі синтаксичної зміни співвідношення елементів, розділення, увиразнення окремих елементів, є парцеляція [1, с. 110].

Загальновідомо, що процес вивчення мовленнєвого членування речення був закладений у 30-х – 40-х роках 20 століття

чеським лінгвістом В. Матезіусом, який відокремив статичний та динамічний елемент речення. На противагу В. Матезіусу, французький лінгвіст Ш. Баллі охарактеризував процес відокремлення частини речення в самостійну одиницю та найменував цей феномен дислокацією [3, с. 25].

На думку Л. В. Щербі та багатьох інших лінгвістів, з'єднуючі відношення на тривалий час окреслили природу розвідок у цій галузі. Праці про з'єднання як своєрідний тип синтаксичного зв'язку, написані впродовж 50-х – 60-х років, відзначаються багатобічним, не впровадженим у конкретні граматичні рубежі інтерпретуванням цієї дефініції [3, с. 25].

Згідно Н. П. Плющ, поняття «парцеляція» відноситься до процесу розпаду цілої граматичної структури на елементи, та першим, хто послуговувався цим процесом у своїх дослідженнях був О. Ф. Єфремов. Отже, як вважає Н. П. Плющ, парцеляція (від фр. *parceler* – поділяти на дрібні частини) відноситься до «прийому стилістичного синтаксису, що полягає в розчленуванні цілісної змістово-синтаксичної структури на інтонаційно та пунктуаційно ізольовані комунікативні частини – окремі речення» [4, с. 68].

Українські лінгвісти розпочали активно досліджувати розділення цілої граматичної організації на елементи з 60-х років 20 століття та вивчали розділені елементи як додані моделі (І. Г. Чердиченко, М. У. Каранська) або ж як вид доданих моделей і для їх іменування запропонували послуговуватися дефініціями «присьднувально-видільні речення» (І. З. Пегличний) та «видільні речення» (П. С. Дудик, П. П. Коструба) [5, с. 194].

Як стверджує Шмілик І. Д., в процесі творення рекламних речень найчастіше використовують прийом парцеляції. Завдяки парцеляції ідею зображають не завершеним цілим, а поволі, що є дуже важливо для розуміння реклами аудиторією [6, с. 244–245]. На противагу Шмілик І. Д., Нарушевич-Васильєва О., Часнкова О. Зазначають, що у сучасній рекламі можемо прослідкувати застосування прийому парцеляції саме у рекламних заголовках. Послуговування розділеними реченнями є причиною того, що вони наділені потужним комунікативно-експресивним потенціалом. За певної стислості і чіткості парцельовані конструкції різняться значним інформаційною та прагматичною вагою. Офіційно парцелят добирає чи роз'яснює головну частину, проте саме він є найвагомим елементом у таких заголовках [7, с. 102].

Отже, прийом парцельовання відноситься до розділення на рівні мовленнєвого спілкування, тобто як стверджує Шульжук К. Ф., це «спосіб мовленнєвого оформлення синтаксичної структури (речення) кількома комунікативними одиницями» [8, с. 108]. І відповідно для означення першого компонента парцельованої конструкції в мовознавчій літературі застосовують різні терміни: базова частина, базова структура, базова конструкція, вихідне речення, опорне речення тощо. Щодо другого компонента конструкції, то його іменують парцельованим компонентом, парцелятом [3, с. 28].

Слід погодитися з позицією Ачилової В. П., яка вважає, що процес подрібнення одного речення на два чи більше висловлювання здійснюється для того, щоб виокремити окремі члени речення або частини складного речення. Пунктуаційне розділення парцельованих конструкцій на компоненти закріплює не лише формальну невідповідність синтаксичних зв'язків між ними, але також і робити актуальними ці компоненти, насамперед другі та наступні [3, с. 28].

Крім того, дослідники парцеляції також наголошують і на інших її характерних рисах, зокрема те, що вона відноситься безпосередньо до текстового феномену, тому що як зауважує Загнітко А. П.: «підтверджує тезу про автономність формально-граматичної структури речення та його інтонаційно-текстового і суб'єктивно смислового оформлення, що постає похідним від ситуативно-прагматичних завдань» [9, с. 463]. Також автор зазначає, що парцеляція відноситься до негрунтовних дій синтаксису, які збільшують важливість окремих компонентів речення, в той час всебічний зміст будови речення є системно відображений [9, с. 466].

Згідно з поглядами Нарушевич-Васильєвої О., Часнкової О. у сучасній рекламі можемо прослідкувати застосування прийому парцеляції саме у рекламних слоганах. Послуговування розділеними реченнями є причиною того, що вони наділені потужним комунікативно-експресивним потенціалом. За певної стислості і чіткості парцельовані конструкції різняться значним інформаційною та прагматичною вагою. Офіційно парцелят добирає чи роз'яснює головну частину, проте саме він є найвагомим елементом у таких заголовках [7, с. 102].

Таким чином, синтаксичні типи заголовків, які підлягають парцельованню, є особливим прийомом рекламно-експресивного задуму. Вони стають знаряддям, яке спрямовує увагу реципієнта в конкретне русло та підштовхує його перечитати заголовок. З огляду на те, потрібно засвідчити, що парцельовані заголовки одним із найрезультативніших способів посилення цікавості у мові рекламного дискурсу [2, с. 54].

Парцельований слоган – синтаксично розділене висловлювання, між елементами якого не повністю або у повному обсязі зрушені організаційні відношення [2, с. 54].

У мовознавстві наводять різноманітні класифікації парцельованих слоганів. Так, за структурою виділяють групи парцелятів із організаційно простою (парцеляти з первинним особливим словом, або синтаксеми, що демонструють порівняно самостійний парцелят) і з організаційно складною структурою (парцельовані конструкції з парцелятом – новітнім парцелятом). За рівнем віддаленості парцельованого елемента від опорного виділяють контактну, дистантну й абзацну ролі парцелятів; за їхнім місцем розташування – роль частини як в рамках ключового та підпорядкованого елементів, так і в рамках підрядних елементів; за граматичними особливостями – уніфіковану (слова однієї лексико-семантичної групи, що позначаються ідентичними членами речення), різнотипну (парцеляти неоднакового морфологічного походження з різноманітною семантикою та з різноманітними синтаксичними позиціями) і послідовну (один за одним позиція частинок) парцеляції [2, с. 55].

Підсумовуючи сказане вище, феномен парцеляції є одним із способів побудови тексту, постійно стилістично позначений і базується на інтонаційному та значеннєвому розділенні єдиної синтаксичної організації на одиниці комунікативного процесу. В центрі цього синтаксичного процесу є майстерність мови через розділення тексту реалізувати комунікативну мету.

Мета статті – дослідити особливості використання парцельованих граматичних конструкцій у слоганах англomовної туристичної реклами готельного бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Більшість науковців, які займаються дослідженнями даної проблематики, послуговуючись цікавістю таких конструкцій, щонайбільше користуються їх стилістичним та прагматичним ресурсом. Вони постають

засобом, який описує особистий стиль рекламодавців, і прийомом найбільшої модернізації відтинку неподільного висловлювання, що допомагає реалізації ключових завдань ЗМІ. Такі прийоми модернізації мовленнєвої ідеї автора відзначаються потужними допустимими перспективами у плані авторитетності на аудиторію, зокрема, знаходити спільну мову з нею, емоційно визначати явище, випадки, обставини, здійснювати пропагандистський або пояснювальний задум, позначатися на розумовій та почуттєвій області реципієнта [2, с. 54]. Для втілення цього задуму рекламодавці вміло застосовують такі прийоми як інтонація, застосування емпатичних структур, графічних засобів мови, від яких буде залежати ефект, який конкретна реклама справить на реципієнта.

У проаналізованих ста рекламних текстах готельного бізнесу, виявлено, тридцять п'ять прикладів, що становить тридцять п'ять відсотків від загального числа. Зокрема, ми прослідкували, що за будовою заголовкові композиції англomовних рекламних текстів можна диференціювати на парцеляти з простою граматичною організацією, яка виробляється за зразком простого речення, де парцелят реалізовуючи завдання розповсюджувача повідомлення ключової частини, впроваджується у конструкцію без будь-яких способів зв'язку [2, с. 55], наприклад: *"We are raising the bar on elegance. Once again"* [10]; *"Amethyst. I feel comfortable here"* [10]; *"Wynn redefines glamour. Once again"* [11, р. 29]; *"Westin. Choose your travel partner wisely"* [10] та інші. Крім того, у цих рекламних парцельованих заголовках часто застосовуються емпатичні конструкції, які можуть бути представлені завдяки використанню прислівників *once again, here, wisely* які, на нашу думку рекламодавці застосовують для додаткового привернення уваги щоб підкреслити переваги конкретного готелю та тим самим підштовхнути реципієнта до дії. Таким чином, сприйняття реклами аудиторією буде залежати від того, на якій частині парцельованого слогана буде здійснене акцентування.

Як зауважує Вавринюк Т. І., парцелюванню підлягають усі члени речення. Так, у мові рекламних слоганів можемо прослідкувати часте застосування парцельованих другорядних членів речення, що, реалізуючи завдання комунікативної еволюції думки, здобувають своєрідну семантичну вагу. У досліджених рекламних слоганах переважає часте застосування конструкцій з парцельованими простими присудками. Оскільки жоден член речення за синтаксичним призначенням не може змагатися з присудком за його функціонально-комунікативною навантаженістю, то речення з парцельованими присудками наділені винятковими експресивними спроможностями [12, с. 250]. У процесі нашого аналізу ми виявили, що в проаналізованих рекламних слоганах переважає висока частотність застосування парцельованих простих присудків, виражених дієсловом наказового способу, наприклад: *"Escape to Emma. Explore Pearl"* [13, р. 46]; *"Enjoy family time. Spend more moments together"* [10]; *"Gather around. Refresh and reconnect"* [10]; *"Stay on your budget. Travel more"* [10] та інші (див. додаток 1). Їх застосування зумовлене бажанням рекламодавців зробити акцент на певній проблемі, дати пораду або ж завзято пропонувати реципієнту скористатися послугами конкретного готелю. Крім того, у рекламних парцельованих заголовках такого типу можемо прослідкувати також і застосування графічних мовних засобів. Вони використовуються для того, щоб завдяки візуалізації або ж риторично привернути увагу, викликати певні асоціації,

призвести до емоційного впливу та підштовхнути до роздумів. Зокрема в таких заголовках спостерігається використання великих літер, наприклад: *"THE GREAT INDIAN TRADITIONS. NOW SERVING THE WORLD"* [14, р. 25]; *"GO BEYOND. IMMERSE INTO THE ICONIC LUXURY OF HAYMAN ISLAND BY INTERCONTINENTAL"* [15, р. 7]; *"TIME AND PEACE OF MIND ARE THE ULTIMATE LUXURY. WE'LL HANDLE THE MINUTIA. YOU SIMPLY RELAX"* [16, р. 131] та інші (див. Додаток 1), які через прийом капіталізації сприяють приверненню уваги реципієнта до послуг рекламованого готелю.

Піддаються парцелюванню також узгоджені та неузгоджені означення. Наслідуючи розмовну комунікацію, через словесну несполучність атрибутивних зв'язків у таких конструкціях здобувається результат свободи, трапляється емоційно-експресивне відокремлення у парцеляті конкретної властивості [2, с. 55]. Розглянемо наступні приклади: *"Ultimate Relaxation. Serene Escape. Transformative Experiences. Mexico"* [17, р. 7] та інші (див. додаток 2). Так, у проаналізованих рекламних слоганах бачимо, що парцельовані означення *ultimate, serene, transformative, legendary, iconic* та інші допомагають зробити акцент на іменнику, який вони описують та тим самим привернути увагу реципієнта. Отже, у рекламному контексті парцельовані означення, здійснюючи експресивно-виокремлювальну роль та роль уточнення щодо рекламованих послуг готельного бізнесу певною мірою програють парцельованим додаткам, проте вони стилістично яскравіші.

Насамкінець варто зазначити, що у рекламних слоганах поживається застосування парцельованих обставин місця та часу, які спроможні удосконалити значення [2, с. 55], наприклад: *"TRUE INDIAN LUXURY. HERE TO STAY"* [10] та інші (див. додаток 3). На нашу думку, рекламодавці застосовують парцельовані обставини місця (*here, where*) та часу (*from pool time to show time, from a day out on the golf course to a night out at the club*) щоб зробити акцент на перевагах місця, в якому знаходиться конкретний готель та часових особливостях здійснення готельних послуг та тим самим відклатися в свідомості реципієнта. Крім того, переважає також і застосування графічних мовних засобів, розглянутих вище. Таким чином, різнобарвність цих значень, які породжують ще й зайві творчі відтинки, призводить до конкретної спроможності такої частини пояснювати з більшою точністю, та, як результат, здійснювати експресивно-виокремлювальну роль у рекламній комунікації.

Порівняємо з вживанням парцельованих конструкцій у текстах реклами автомобілів та їжі фаст-фуд. Як і в проаналізованих рекламних слоганах готельного бізнесу, так і у слоганах реклами автомобілів переважає застосування парцеляти з простою граматичною організацією, наприклад: *"Chrysler. Inspiration comes standard"* [18]; *"Jeep. There is only one"* [18]; *"Porsche. There is No Substitute"* [18] та інші. У перших двох прикладах завдяки іменнику *standard* та прислівнику *only one* рекламодавці намагаються підкреслити основні переваги автомобіля та запам'ятатись. Щодо останнього прикладу, то можемо прослідкувати застосування графічного прийому у вигляді капіталізації у слові *Substitute* та заперечною часткою *No* з метою констатації факту, що не існує жодних аналогів такого автомобіля та тим самим підсилення бажаного ефекту реклами на аудиторію.

Крім того, у рекламних слоганах автомобілів дуже часто переважає також і застосування парцельованих другоряд-

них членів речення – простих присудків у формі наказового способу. Розглянемо наступні приклади: *“Life is a Journey. Enjoy the Ride”* [18]; *“Think. Feel. Drive”* [18]; *“Land Rover. Go Beyond”* [18]; *“Everything you want. Nothing you don’t”* [18] та інші (див. додаток 4). У цих прикладах рекламодавці завдяки використанню дієслів *ride, enjoy, think, feel, drive, go beyond, want* намагаються переконати реципієнта придбати конкретний автомобіль.

Висока частотність застосування парцельованих конструкцій переважає також у рекламі автомобілів у вигляді парцельованих означень, наприклад: *“A different kind of company. A different kind of car”* [18]; *“Inexpensive. And built to stay that way”* [18]; *“Better built. Better backed”* [18] та інші (див. додаток 5). Отже, їх застосування зумовлене бажанням рекламодавців наголосити на основних характеристиках кожного автомобіля та запам’ятати реципієнту.

Ще однією особливістю застосування парцельованих конструкцій у рекламних слоганах автомобілів є переважання парцельованих обставин місця та часу, розглянутих вище. Зокрема у слоганах *“The Pride is Back. Born in America”* [18]; *“The more you know, the better it looks... Cavalier. We’ll be there”* [18]; *“When you get it. You get it”* [18] можемо прослідкувати застосування обставин місця у перших двох прикладах *in America* та прислівника *there* щоб привернути увагу реципієнта до місця виробництва автомобіля. Крім того, у другому прикладі рекламодавці застосовують ступені порівняння, як ми вважаємо для підсилення ефекту сприйняття реклами аудиторією. Щодо останнього прикладу, то в ньому можемо помітити використання прислівника *when* для того, щоб підкреслити конкретний час, коли реципієнт придбає цей автомобіль, то буде дуже задоволений.

Наведемо ще один випадок застосування парцельованих конструкцій у слоганах реклами фаст-фуду. Як і в двох попередніх випадках реклами готельного бізнесу та реклами автомобілів, у рекламі їжі фаст-фуд також спостерігається застосування парцеляти з простою граматичною організацією, наприклад: *“The wings. The nostalgia”* [19] та інші. У цьому прикладі, як і в прикладах розглянутих вище, основна увага аудиторії привернута до підметів *wings* та *nostalgia*, через які реципієнт наважиться скуштувати таку їжу та перевірити чи справді відчуватиме наче в нього вирости крила та чи з’явиться бажання скуштувати фаст-фуд ще раз.

Використовуються у рекламних слоганах їжі фаст-фуд також і парцельовані присудки у формі наказового способу. Наведемо декілька прикладів: *“Come hungry. Leave happy”* [19]; *“Feed Me. Please”* [19]; *“Eat. Drink. Live. You got the day”* [19] та інші (див. додаток 6). Завдяки влучному застосуванню цих присудків, рекламний текст буде вирізнятися з-поміж інших видів тексту завдяки більшому ступеню експресивності легко відкладатиметься у пам’яті реципієнтів.

Щодо парцельованих означень, то вони теж зустрічаються у рекламних слоганах їжі фаст-фуд. Зокрема у прикладах *“The speed of fast food. The flavor of fresh food”* [19]; *“Better Ingredients. Better Pizza”* [19] та інші (див. додаток 7). Отже, завдяки означенням *fast, fresh, better* рекламодавці акцентують увагу реципієнта на смакових властивостях такої їжі та тим самим підштовхують скуштувати.

Наостанок наведемо ще декілька прикладів застосування парцельованих конструкцій у слоганах їжі фаст-фуд у вигляді

парцельованих обставин місця та часу, наприклад: *“Fast food. Outta this world”* [19]; *“Good food. Right now”* [19] та інші. Таким чином, прислівники місця *outta* та часу *now* слугують для додаткового привернення уваги реципієнта до їжі фаст-фуду та ненав’язливо переконують скуштувати в даний момент.

Наведемо графік для більшої наглядності.

Репрезентація практичних результатів аналізу у Додатках 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

Додаток 1

Приклади застосування парцельованих конструкцій з простими присудками у рекламі готельного бізнесу
<p><i>“You have a wish list. Every traveler does”</i> [20, p. 65]; <i>“GO BEYOND. IMMERSE INTO THE ICONIC LUXURY OF HAYMAN ISLAND BY INTERCONTINENTAL”</i> [15, p. 7]; <i>“Put yourself in pole position for hiking, biking, golfing, walking, dining and much more. Or just sit back and enjoy!”</i> [21, p. 56]; <i>“Escape to Emma. Explore Pearl”</i> [13, p. 46]; <i>“Enjoy family time. Spend more moments together”</i> [10]; <i>“Gather around. Refresh and reconnect”</i> [10]; <i>“Stay on your budget. Travel more”</i> [10]; <i>“Redefine your expectations. A hotel experience, unlike the rest”</i> [10]; <i>“Go happy. Go anywhere. Stay here”</i> [10]; <i>“Come in as guests. Leave as family”</i> [10]; <i>“Stay on your budget. Travel more”</i> [10]; <i>“You do your thing. Leave the rest to us”</i> [10]; <i>“We know that you belong in this atmosphere. So we built this hotel for you”</i> [22]; <i>“Come and stay with us in the mountains. It will feel like you are in the heavens”</i> [22]; <i>“We’re ready to welcome you back. Book your weekend staycation now”</i> [22]; <i>“Relax in velvet and gold. Feel like the queen and king of your room”</i> [24, p. 9]; <i>“Some travel transcends leisure. And stays with you forever”</i> [24, p. 29]; <i>“Stay. The water’s perfect”</i> [25, p. 125]; <i>“TIME AND PEACE OF MIND ARE THE ULTIMATE LUXURY. WE’LL HANDLE THE MINUTIA. YOU SIMPLY RELAX”</i> [16, p. 131]; <i>“Don’t be surprised if we greet you and remember what you like for breakfast. And you can be one of the first to experience the first-class pampering”</i> [15, p. 18]; <i>“TRUE LUXURY IS LIVING LIFE YOUR OWN WAY. EXCLUSIVELY YOUR WAY”</i> [21, p. 78]; <i>“It’s time to drop your bags and unwind. The best of the city is at your doorstep”</i> [22]</p>

Додаток 2

Приклади застосування парцельованих конструкцій з означеннями у рекламі готельного бізнесу
<p><i>“A Legendary Welcome. An Iconic Destination”</i> [16, p. 130]; <i>“New properties in exciting destinations. Curated for you”</i> [26, p. 50]; <i>“Polished comfort. Modern edge. A new tradition of luxury hospitality”</i> [21, p. 38]; <i>“Maximum luxury. Exclusive sensation”</i> [10]; <i>“The perfect balance between chic clifftop living and a vibrant resort between jungle and sea. Only here”</i> [23, p. 9]</p>

Додаток 3

Приклади застосування парцельованих конструкцій з обставинами у рекламі готельного бізнесу	
Обставини місця	Обставини часу
<p><i>“A Retreat. In harmony with the jungle. Where sloths set the pace. And guests happily follow”</i> [27, p. 63]; <i>“Where the living is easy. Escape to effortless”</i> [17, p. 15]</p>	<p><i>“From pool time to show time, dinner to drinks, shopping to spas. No two days are alike, and every night is brimming with possibilities”</i> [24, p. 107]</p>

Додаток 4

Приклади застосування парцельованих конструкцій з простими присудками у рекламі автомобілів
<p><i>“Pontiac. Designed for Action”</i> [18]; <i>“Chevrolet. Building a better way. To see the USA”</i> [18]; <i>“Eye it. Try it. Buy it”</i> [18]; <i>“Saab. Move your mind”</i> [18]</p>

Додаток 5

Приклади застосування парцельованих конструкцій з означеннями у рекламі автомобілів
<i>"Buick. It's all good"</i> [18]; <i>"Chevrolet. Building a better way. To see the USA"</i> [18]; <i>"Buick. The spirit of American style"</i> [18]; <i>"Skoda. Simply Clever"</i> [18]; <i>"True definition of Luxury. Yours"</i> [18]; <i>"Smart. Open your mind"</i> [18]

Додаток 6

Приклади застосування парцельованих конструкцій з простими присудками у рекламі фаст-фуду
<i>"Eat In. Chill Out. Take Out"</i> [19]; <i>"Eat up. Change the world"</i> [19]; <i>"Think fast food. Think global warming. Think..."</i> [19]

Додаток 7

Приклади застосування парцельованих конструкцій з означеннями у рекламі фаст-фуду
<i>"Better Food. Better Body. Better World"</i> [19]; <i>"Big Flavor. Fast"</i> [19]; <i>"Our food. Your health"</i> [19]

Висновки. Таким чином, доходимо висновку, що дослідження граматичних особливостей англомовних рекламних слоганів є достатньо складним та різнобічним процесом. Дослідження тенденцій експресивності синтаксичних засобів мови у наявних рекламних слоганах переконливо засвідчило той факт, що явище парцеляції не є до кінця дослідженим та потребує подальшого ретельного дослідження. Отже, в процесі дослідження ста рекламних слоганів реклами готельного бізнесу, реклами автомобілів та їжі фаст-фуд, ми виявили, що парцельовані граматичні конструкції застосовуються у тридцяти п'яти прикладах реклами готельного бізнесу, що становить тридцять п'ять відсотків від загального числа, двадцять три приклади реклами автомобілів, що становить двадцять три відсотки від загального числа та чотирнадцять прикладів реклами їжі фаст-фуд, що відповідно становить чотирнадцять відсотків від загального числа. Як наслідок, бачимо, що найбільша частотність застосування парцельованих граматичних конструкцій переважає у рекламі готельного бізнесу. Крім того, ми побачили, що кожен рекламний слоган, розглянутий вище, містить яскраво виражену тенденцію експресивності, яка втілена завдяки влучному використанню парцельованих граматичних конструкцій з простими присудками, означеннями, обставинами часу та місця, інтонації, емфатичних структур та графічних засобів мови.

Подальше дослідження основних тенденцій застосування парцельованих граматичних конструкцій у слоганах та текстах англомовної туристичної реклами готельного бізнесу, реклами автомобілів та їжі фаст-фуд буде базуватися на більшій базі рекламних текстів та слоганів і буде спрямоване на підтвердження чи спростування висновків, яких ми дійшли у цьому аналізі. Вважаємо, що завдяки застосуванню парцельованих граматичних конструкцій рекламний текст буде виділятися з-поміж інших типів тексту, буде акцентуватися увага на значеннєвості та привертатиметься увага потенційної аудиторії до готельних послуг, що рекламуються.

Література:

1. Олексенко В. Структурно-семантична організація рекламного тексту. Граматичні студії : зб. наук. пр. / Донецький нац. ун-т ім. В. Стуса. Вінниця: ДонНУ ім. В. Стуса. 2017. Вип. 3. С. 106–113.

2. Топчий Л. М. Функціональні особливості папрцельованих заголовків. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». 2021. Т. 32 (71). Вип. 6. Ч. 1. С. 53–57.
3. Ачилова В. П. Парцеляція як один із прийомів експресивного синтаксису. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». 2011. Т. 24 (63), Вип. 1. Ч. 2. С. 25–31.
4. Плющ Н. П. Парцеляція як засіб експресивного синтаксису. Українська мова і література в школі. 1981. Вип. 1. С. 68–71.
5. Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення (Просте речення: еквіваленти речення). Київ: Наук. думка. 1973. 288 с.
6. Шмілик І. Д. Синтаксичні засоби в мовленні реклами. / І. Д. Шмілик // Український зміст : наук. зб. / за ред. І. С. Попової. Дніпропетровський нац. ун-т ім. О. Гончара. Центр історії та розвитку укр. мови. Дніпропетровськ: Ліра, 2016. С. 242–253.
7. Нарушевич-Васильєва О., Чаєнкова О. Стратегії непрямого комунікативного впливу в заголовках комерційної реклами. Філологічні науки. 2019. Вип. 30. С. 99–103.
8. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ: Академія, 2004. 408 с.
9. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. Донецьк: ДонНУ, 2001. 662 с.
10. 77 Catchy Hotel Slogans & Taglines. URL: https://sloganshub.org/hotel-slogans-taglines/#google_vignette
11. Travel+Leisure. Mexico. 2022. Vol. 1. P. 226.
12. Вавринюк Т. І. Особливості функціонування парцельованих конструкцій у художньому тексті. Філологічні студії. 2015. № 13. С. 249–254.
13. Preferred Travel. Preferred Hotels & Resorts. 2023. Vol. 22. P. 108. URL: <https://www.flipsnack.com/preferredhotels/preferred-travel-magazine-volume-22/full-view.html>
14. Travel+Leisure 50th Anniversary. 2021. Vol. 8. P. 162.
15. Luxury Travel. 2023. Vol. 78. P. 165. URL: <https://issuu.com/indesigngroup/docs/lt-78-online-mag>
16. Hotels Resorts. Anywhere Anytime Journeys. 2022. P. 132. URL: <https://fliphhtml5.com/fmly/vcrw/basic>
17. Preferred Travel. Preferred Hotels & Resorts. 2024. Vol. 24. P. 100. URL: <https://www.flipsnack.com/preferredhotels/preferred-travel-magazine-volume-24/full-view.html>
18. Automobile Slogans. URL: <https://www.advergize.com/slogans-list/car-slogans/>
19. 310 Catchy & Unique Fast Food Slogans For Inspiration. URL: <https://kitchenbusiness.com/fast-food-slogans>
20. Preferred Travel. Preferred Hotels & Resorts. 2020. Vol. 14. P. 104. URL: https://issuu.com/thinkpublishing/docs/phr14_book_proof-compressed;
21. Preferred Travel. Preferred Hotels & Resorts. 2022. Vol. 18. P. 108. URL: <https://www.flipsnack.com/preferredhotels/preferred-travel-volume-18.html>
22. 483 Luxury Hotel Captions And Quotes For Instagram. URL: <https://dailycaption.com/483-luxury-hotel-captions-and-quotes-for-instagram/>
23. Conde Nast Traveler. 2020. Vol. 3. P. 98. URL: <https://fliphhtml5.com/texob/hwao/basic>
24. Preferred Travel. Preferred Hotels & Resorts. 2023. Vol. 23. URL: <https://www.flipsnack.com/preferredhotels/preferred-travel-magazine-volume-23/full-view.html>
25. Travel+Leisure World's Best Awards. 2022. Vol. 7. P. 186.
26. Fine Hotels & Resorts. The Hotel Collection. 2019. P. 84. URL: <https://www.americanexpress.com/content/dam/amex/tw/benefits/Platinum/Fine%20Hotels%20and%20Resorts%202019.pdf>
27. Travel+Leisure World's Best Awards. 2021. Vol. 10. P. 174.

Kuspis N. Application of parcellation methods in the slogans of English tourist advertising of the hotel business

Summary. The article is devoted to the linguistic study of the advertising slogans in English. The grammatical techniques of expressive syntax – parceled constructions which were studied not only by Ukrainian, but also by foreign linguists are analyzed in the article in detail. In particular, the concept of "parcellation" and the features of its application not only in advertising text, but also in general are examined in the article. The relevance of the research topic is to reveal and demonstrate the main trends in the use of parceled grammatical constructions of advertising slogans in English, which are still not fully researched and are in the constant focus of linguists' attention. Their use enriches the advertising text with a high degree of expressiveness, which consists in separating one sentence or shades of a sentence into a separate independent component, which strengthens the expression of an unforeseen act or the result of duration, helps advertisers to clearly highlight and emphasize the main advantages

of the advertised hotel, and thus be remembered is proved by the author. In addition, the author states that the main task of parceled grammatical constructions in the advertised text is the realization of a specific communicative goal. During the analysis process, we found the use of parceled grammatical constructions in exactly thirty-five advertising slogans of the hotel business, twenty-three examples in car advertising and fourteen examples in fast-food advertising. It was also found that parceled grammatical constructions prevail in advertising slogans using simple predicates, definitions, circumstances of action and time, emphatic constructions, graphic language means among which parceled grammatical constructions with the use of simple predicates most often prevail in twenty-five slogans. So, what effect the advertisement will have on the client, and whether he wants to use a specific type of hotel services, will depend on the apt combination of parceled grammatical constructions in advertising slogans.

Key words: advertising, advertising text, advertising slogan, parcelling, parceled grammatical constructions, expressiveness.

*Кухарук Х. В.,**в. о. завідувача кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю
ЗВО «Університет Короля Данила»*

ОБСЦЕННА ЛЕКСИКА ЯК ВИЯВ СТАНУ АГРЕСІЇ ЛІНГВІСТИЧНОГО СУБ'ЄКТА (НА МАТЕРІАЛІ П'ЕСИ ЛЕСЯ ПОДЕРВ'ЯНСЬКОГО)

Анотація. У статті сформульовано та обґрунтовано обценну лексику як експлікацію психофізичного стану лінгвістичного суб'єкта, а саме – агресії. Виявлено обценні компоненти тексту, які маркують психофізичний стан агресії лінгвістичного суб'єкта на матеріалі тексту Леся Подерв'янського «Гамлет, або Феномен датського кацапізма». Серед них дієслова зі семантичним значенням «бити», «вдарив», «зневажати», іменник на позначення «кінця», присвійні прикметники, без яких висловлювання зберігає експресивність, але втрачає сему агресії, а також синтаксичні сполучення, які описують ситуативні фрейми, що функціонують у тюремному середовищі. Ці дані знайшли свою візуалізацію у вигляді діаграм, у яких представлено кількісно-якісні значення обценної лексики. На підставі цього інтерпретовано кількісно-якісне співвідношення типологічних одиниць обценної лексики, яка є експлікатором стану агресії лінгвістичного суб'єкта у п'єсі Леся Подерв'янського. Ця інтерпретація зумовлена семантичними функціями обценних компонентів тексту. Адаже коли в основі агресії є дія, то відповідно, обценних компонентів на позначення способу, стану, процесу дії тощо виявлено у більшій частині від загальної суми усіх типологічних обценних одиниць на позначення психофізичного стану агресії. Ключовими методами дослідження є типологічний, діаграмний, описовий, інтерпретаційний. Науковою новизною є інформаційний фокус на обценній лексиці як експлікації психофізичного стану агресії у мовленні лінгвістичного суб'єкта, а відтак матеріалом для аналізу обрано п'єсу, де є безпосереднє поєднання мови та дії лінгвістичного суб'єкта, натомість авторська мова зведена до максимального мінімуму. Предметом дослідження є виявлення психофізичного стану агресії у мовленні лінгвістичного суб'єкта на матеріалі п'єси Леся Подерв'янського «Гамлет, або Феномен датського кацапізма». Об'єкт – обценна лексика у зазначеному тексті. Підсумовуючи, варто підкреслити, що у дослідженні взято до уваги ту обценну лексику, яка експлікує саме психофізичний стан агресії до інших лінгвістичних суб'єктів та виявлено, що основними експлікаторами є дієслівні обценні одиниці, на другому місці – синтаксичні сполучення, відтак присвійні прикметники, і найменша кількісно-якісна складова припадає на іменники.

Ключові слова: обценна лексика, лінгвістичний суб'єкт, психофізичний стан, агресія, діаграма, лінгвістична експлікація.

Постановка проблеми. Психофізичний стан агресії у мовленні лінгвістичного суб'єкта експлікується за допомогою різних лінгвістичних компонентів. Обценна лексика у п'єсі Леся Подерв'янського як вияв психофізичного стану агресії не вивчена. Дослідницький фокус навколо обценної лексики

у текстах письменника потрібно зосередити на виявленні психофізичного стану агресії лінгвістичного суб'єкта, адже до цього часу цей тип лексики розглядають як мовленнєву девіацію, як соціально-культурне явище спілкування маргіналів, як низький мовний реєстр. Об'єктом дослідження є обценна лексика. Предметом – експлікація психофізичного стану агресії у мовленні лінгвістичного суб'єкта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні лінгвістичні дослідження фокусуються навколо вербальної агресії, звертаючи увагу насамперед на функціонування обценних компонентів у соціальних мережах, як у науковій розвідці Марії Малишевої [1]. У контексті однієї із трьох інвенктивних категорій, де фігурує мета образити адресата, обценну лексику у сучасних воєнних піснях описують Ганна Вусик та Світлана Глазова [2]. У медіаматеріалах обценну лексику як девіацію сучасного суспільного мовлення розглядає Володимир Барчук [3]. Обценні лексичні компоненти з погляду соціально-культурних функцій і виявів представлені у працях Лесі Ставицької [4; 5; 6]. Цифровий тезаурус обценної лексики сформували Олесь Дзига та Володимир Поясюк [7]. До речі, при його укладенні також використані тексти Леся Подерв'янського.

Мета дослідження. Обґрунтувати, чому обценну лексику первинно слід розглядати як експлікацію психофізичного стану агресії лінгвістичного суб'єкта. Виявити обценні компоненти тексту, які експлікують психофізичний стан агресії лінгвістичного суб'єкта на матеріалі тексту Леся Подерв'янського «Гамлет, або Феномен датського кацапізма». З допомогою типологічного методу укласти їхню класифікацію. Методом статистичної обробки візуалізувати кількісно-якісні дані за допомогою діаграм, а відтак описовим та інтерпретаційним методом обґрунтувати їх. Описати виявлені експліканти обценної лексики.

Виклад основного матеріалу. З-поміж усього спектру семантичних функцій, які у тексті виконує обценна лексика (зокрема і в п'єсах Леся Подерв'янського), фокус дослідження зосереджений на функції виявлення психофізичного стану агресії. Суголосність з цією інтенцією зберігається і в коментарях письменниці Ірени Карпи, коли йдеться про подання Проекту Закону «Про протидію лихослів'ю» (про дематюкацію мови) [8] до Верховної Ради України, який згодом був відкликаний. Авторка блогу пояснює, що «лайка – це швидке звернення до древніх потужних архетипних образів людства у критичний емоційний момент. Простішими словами: коли нам треба черпнути сили, ми лаємося. Звертаємося до архетипу Матері-Землі. І не лише ми – а всі без винятку народи світу» [9]. Пояснюючи функцію обценної лексики, авторка зауважує: «Влучність, вчас-

ність, гумор, швидка розрядка від накоплених «зажимів», про які чудово написала Уляна Супрун, – ось що таке лайка. Супрун неодноразово наголошує, що матюки (як і будь-які інші слова) не мають вживатися задля приниження опонента. У майже всіх інших випадках – суцільна користь» [9].

Важливо наголосити, що ми розглядаємо обценну лексику не як вияв мовленнєвої девіації, не як соціально-культурне явище спілкування маргіналів, не як низький мовний реєстр – а як вияв психофізичного стану агресії лінгвістичного суб'єкта.

За визначенням ВУЕ, агресія – це «ворожа поведінка стосовно іншої особи або групи осіб» [10]. Також зумовлена вона фрустрацією, що у цьому ж джерелі трактується як «психічний стан дезорганізації свідомості й поведінки, зумовлений об'єктивно нездоланими (чи суб'єктивно уявленими) труднощами» [10].

Тому логічно, що агресивна поведінка лінгвістичного суб'єкта в основному реалізується у відіменникових дієсловах у значенні «бити», у той же час, коли первинне їхнє значення на підставі метафоричності має контекст пов'язаний зі сексуальністю [7]: «Гамлет харка у море і його дрючком пиздячить», «Гамлет пиздить усіх дрючком: пиздячить герба з ведмедем <...> І по роялю пиздить дрючком», «Гамлет пиздить Привіда дрючком», «Упиздив тата. І мамку запиздячив з рідним дядьком. Попиздив мебелю», «Ти запиздяч дрючком їх по печініці», «Ви, батьку, пиздуйте в ваше море та хутчіше» [11].

Якщо у вище наведених численних текстових прикладах фігурує лексема «пиздить» та її словоформи, то інша лексема «хуйнув» у значенні «вдарив» у п'єсі «Гамлет, або Феномен датського кацапізма» Леся Подерв'янського зустрічається тільки один раз: «герба національного хуйнув» [11].

Семантична видозміна останнього дієслова, виражена прислівником теж позначає контекстуальну агресію зі семантикою дієслова «бити», що видно з попередніх та наступних речень, а також додається значення лексеми «надоїло»: «Як остопиздило купатися мені» [11].

Вияв стану агресії (і в значенні «бити» також) акумулює дієслово «єбати» [7], разом з тим воно має семантику «зневажати»: «Такіє варіанти єбав я в рот і в носа», «Коли я був царем, єбав я в жопу всіх богоносців в купі з Львом Толстим», «я дрючком перебу єбальник», «в доску заєбали», «Я виєбу його», «Єбав я все роялі, і валюту, і всіх жидів» [11].

Також є ситуативні фрейми, які виражені синтаксичними сполученнями, де ключове семантичне навантаження присутнє саме в обценних лексичних компонентах: «Помсти хочу! Побачить цю падлюку на параші, за грою в півника з неголеним убивцею, або в канторі сраним інженером, або у юрті раком на підлозі татари шоб його єбали в сраку!» «Ко всім жидомасонам іспитусь злобу і ненависть і кожний день національні гімни на балалайці хором ісполняєм», «Дивись, мій сину, це – жидомасони. Ти запиздяч дрючком їх по печініці» [11].

Окрім дієслів і їх похідних форм стан агресії експлікують також означення, що в мовленні лінгвістичного суб'єкта виражені присвійними прикметниками, які також вказують на якість [7]: «Сучій сину, хуйовий недоносок!», «Папаша блядський», «О курвяча сімейка!», «Ех, блядська Данія!» [11]. Як видно, якщо з тексту прибрати ці означення, висловлювання втрачать агресивну, зневажливу складову. Варто припустити, що без них інтенція матиме експресивну функцію, що експлікуватиметься також і розділовими знаками у кінці висловлювання, та сему агресії не буде збережено.

Ще одним обценним лінгвістичним експлікантом на позначення значення «кінець» [7] є іменник, що також передає стан агресії: «Щас піздець вам буде!» [11].

У кількісному співвідношенні лінгвістичних одиниць обценної лексики превалюють дієслова (прислівник тут розглядаємо, як форму дієслова) (Див. Діаграма 1). У сумі їх є 19.

Діаграма 1

Дієслово 1 у тексті фігурує 1 раз і виконує семантичну функцію виявлення агресії – «бити». Від загальної кількості обценних дієслів на позначення агресивного стану лінгвістичного суб'єкта становить 5%.

Дієслово 2 у тексті зустрічається 10 разів, семантична функція та ж сама – вияв агресії. Від загальної кількості обценних дієслів на позначення агресивного стану лінгвістичного суб'єкта становить 53%.

Дієслово 3 у тексті присутнє 7 разів, семантична функція – виявлення агресії. Від загальної кількості обценних дієслів на позначення агресивного стану лінгвістичного суб'єкта становить 37%.

Від загальної кількості обценної лексики на позначення стану агресії лінгвістичного суб'єкта у п'єсі Леся Подерв'янського «Гамлет, або Феномен датського кацапізма» дієслова (разом з прислівниками) становлять 58% (див. Діаграма 2).

Діаграма 2

Домінантний відсоток дієслів як обценного компоненту на позначення стану агресії можна пояснити тим, що активна агресія виявляється у дії – як правило, у бійці. Тому найбільш відповідним виявом агресивної поведінки лінгвістичного суб'єкта у мові є саме дієслова та їх форми (як наприклад, прислівник).

Наступним за відсотковою кількістю є синтаксичні сполучення. Їх не варто розділяти на менші одиниці, оскільки саме

їхня валентність акумулює і репрезентує семантичну функцію вияву агресії. Таких одиниць є 8, а це 24%.

Кількісний показник присвійних прикметників, які також вказують на якість, від загальної кількості обценних компонентів становить 15%, а самих одиниць – 5.

Найменший кількісний, а відтак і якісний показник оценої лексики виражений іменником. Від загальної кількості він становить 3%, а нараховується у тексті один раз. Інтерпретуючи ці дані, варто наголосити, що саме іменник акумулює функцію називання, тобто стан агресивної поведінки іменною частиною мови можна окреслити, експлікувати, виявити або постфактум, або до того, як цей стан набуде експліцитного вияву. Що підтверджує контекст висловлювання у структурно-сюжетній побудові тексту.

Висновки. Психофізичний стан агресії лінгвістичного суб'єкта реалізується з-поміж іншого обценною лексикою. Зокрема на матеріалі п'єси Леся Подерв'янського «Гамлет, або Феномен датського кацапізма» виявлено, що більшу частину обценної лексики, 53%, як вияву стану агресії становлять дієслова та їх форми. Це пояснюється тим, що агресія реалізується дією, яку семантично окреслюють дієслова. Варто підкреслити, що ці дієслова відіменні і семантико-метафорично належать до сфери сексуальності. Як правило, ці дієслівні обценні одиниці експлікують семантику лексеми «бити».

Натомість іменник як категорія обценної лексики на позначення стану агресії зустрічається тільки один раз, а це лише 3%, що зумовлено статичністю, яка для агресивної поведінки характерно меншою мірою.

Прикметники, які фігурують як одиниці обценної лексики містять якісну ознаку, але первинно семантично представлені саме як присвійні. Їх є 15%.

Синтаксичні сполучення у тексті є реалізаторами ситуативних фреймів, що поведінково органічні та семантично виправдані для тюремного середовища у контексті лінгвістичного виявлення. Їх не можна кваліфікувати як сталі словосполучення, але на підставі опису тюремних соціально-поведінкових девіантних фреймів, розділювати на менші лексичні одиниці також не можна, оскільки втрачається семантична суть. Таких компонентів у тексті загалом налічується 24%.

Перспективним продовженням вивчення теми обценної лексики є дослідження її як вияву психофізичного та емоційного станів мовця, оскільки у цьому ключі є можливість виокремлення семантичних функцій окреслених експлікантів та їх симптоматична типологізація.

Література:

1. Малишева М. Лексико-семантичні засоби вираження вербальної агресії в соціальній мережі Facebook. *Linguodidactica*, 2023. Т. 27. С. 143–151. URL: <https://bit.ly/4fcDij4> (дата звернення: 22.07.2024).
2. Вусик Г. Л., Глазова С. М. Функціонування інвективної лексики: від прозових творів Кузьми Скрябіна до сучасних українських пісень. *Закарпатські філологічні студії*, 2022. № 26, Т. 1. С. 37–42.
3. Барчук В. Девіації сучасного суспільного мовлення: обценна лексика (на матеріалі блогів на Цензор.нет). *Вісник НТШ «Слово»*. Івано-Франківськ, 2022. № 17 (65). С. 34–46. (дата звернення: 22.07.2024) URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/16534/1/document.pdf>
4. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг. Київ: Критика, 2005. 464 с.
5. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови: Містить понад 3200 слів і 650 стійких словосполучень. Київ: Критика, 2003. 336 с.

6. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обценізви, евфемізми, сексуалізми. Київ: Критика, 2008. 455 с.
7. Дзига О., Пояснюк В. Словник нецензурних слів та виразів. Читиво: веб-сайт. URL: <https://vmylenko.com/2016/07/15/slovyk-netsenzurnykh-sliv-ta-vyraziv/> (дата звернення: 22.07.2024).
8. Проект Закону «Про протидію лихослів'ю» (про дематюкацію мови) (про внесення змін до деяких законодавчих актів України про дематюкацію мови). *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66125 (дата звернення: 22.07.2024).
9. Ірена Карпа: Дематюкація – страшнішого матюка я не чула. *Deutsche Welle*: веб-сайт. URL: <https://bit.ly/46nsCu0> (дата звернення: 22.07.2024).
10. Агресія. *Велика українська енциклопедія*: веб-сайт. URL: <https://bit.ly/3A4aZTC> (дата звернення: 22.07.2024).
11. Подерв'янський Л. Гамлет, або Феномен датського кацапізма. *Цікаві дослідю*: веб-сайт. URL: http://doslidy.org.ua/?page_id=47 (дата звернення: 22.07.2024).

Kukharuk Kh. Obscene lexicon as a manifestation of the linguistic subject's state of aggression (based on the play of Les Podervianskyi)

Summary. The article formulates and substantiates obscene lexicon as an explication of the psychophysical state of the linguistic subject, namely aggression. Obscene components of the text that mark the psychophysical state of aggression of the linguistic subject are identified based on the text of Les Podervianskyi's «Hamlet, or the Phenomenon of Danish Katsapism». Among them are verbs with the semantic meaning «to hit», «hit», «to despise», a noun denoting «end», possessive adjectives, without which the expression retains expressiveness but loses the sense of aggression, as well as syntactic combinations that describe situational frames functioning in a prison environment. These data are visualized in the form of diagrams, presenting the quantitative and qualitative values of the obscene lexicon. Based on this, the quantitative and qualitative correlation of typological units of obscene lexicon, which is an explication of the state of aggression of the linguistic subject in Les Podervianskyi's play, is interpreted. This interpretation is conditioned by the semantic functions of the obscene components of the text. When the basis of aggression is action, accordingly, obscene components denoting the manner, state, process of action, etc., are found in a larger part of the total sum of all typological obscene units denoting the psychophysical state of aggression. The key research methods are typological, diagrammatic, descriptive, and interpretative. The scientific novelty lies in the informational focus on obscene lexicon as an explication of the psychophysical state of aggression in the speech of the linguistic subject, and therefore the material for analysis is a play where there is a direct combination of language and action of the linguistic subject, while the author's language is reduced to a minimum. The subject of the study is the identification of the psychophysical state of aggression in the speech of the linguistic subject based on the play by Les Podervianskyi «Hamlet, or the Phenomenon of Danish Katsapism». The object is the obscene lexicon in the mentioned text. In conclusion, it is worth emphasizing that the study takes into account the obscene lexicon that explicates the psychophysical state of aggression towards other linguistic subjects and finds that the main explicators are obscene verbal units, followed by syntactic combinations, then possessive adjectives, and the smallest quantitative and qualitative component is nouns.

Key words: obscene lexicon, linguistic subject, psychophysical state, aggression, diagram, linguistic explication.

*Лаврухіна В. Л.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри практики англійського усного і писемного мовлення
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*

ВЕРБАЛЬНА РЕАЛІЗАЦІЯ ЕМОТИВНОСТІ У РОМАНІ В. ВУЛФ «ДО МАЯКУ»

Анотація. Статтю присвячено дослідженню категорії емотивності, яка є складним та багатограним аспектом вивчення тексту; надається тлумачення терміну «емотивність» різними вченими. У статті також виокремлюються терміни «емоційність» та «експресивність» та їхній зв'язок з терміном «емотивність». У дослідженні розглядається зв'язок категорії емотивності з категорією оцінки та аналізуються засоби вербалізації емотивності у художньому тексті. Емотивність у сучасній мовознавчій науці є складовою конотативного компоненту у семантичній структурі мовної одиниці, яка репрезентує емоційне ставлення носіїв мови до позначеного. Відзначається, що мова літературного твору виконує ряд функцій, одною з яких є комунікативна функція. Автор літературного твору має інтенцію викликати певну почуттєву реакцію у читача. Мовотворчість В. Вулф слугує цікавим матеріалом для вивчення вербалізації широкого спектру людських емоцій та почуттів та для дослідження емотивності англійської мови у літературному тексті. Завдяки стилю «потіку свідомості» більшість сюжету розгортається в умах героїв. Сюжет розвивається не тим, що роблять герої, а тим, що вони спостерігають і відчують, таким чином визначаючи їх існування. Автор надає читачеві можливість самому спробувати скласти образ кожного персонажа, і в той же час, емотивні засоби мови допомагають яскравіше виразити думки та окреслити рамки оцінювання. Стаття аналізує засоби вербалізації емотивності у романі, які пов'язані з експресивно-емоційною лексикою. Показано, що лексичні одиниці з певною оцінкою є відображенням суб'єктивності та емоційності автора, а отже впливають на емотивність всього тексту. Категорія емотивності досліджується, як істотний складник різноманітних мовних засобів, серед яких не тільки лексичні засоби, але й синтаксичні, тощо. Вони створюють емоційно-оцінну парадигму художнього дискурсу Вірджинії Вулф. У центрі уваги дослідження – тісний зв'язок емоційно зумовлених мовних засобів з індивідуальною авторською манерою письма. Таким чином, емотивні засоби відіграють важливу роль, оскільки забезпечують розуміння читачем творчого задуму митця, впливають на відповідну реакцію реципієнта, створюють загальну емоційно-атмосферну атмосферу твору.

Ключові слова: дискурс, експресивність, емотивність, емоційність, категорія оцінки, стилістичні засоби.

Категорія емотивності тексту є складним та багатостороннім аспектом вивчення тексту, що зумовлює різноманітні підходи до її вивчення: когнітивний, лінгвокультурологічний, психолінгвістичний, стилістичний та інші. Саме цей факт пояснює відсутність однозначної термінології та суперечливі пояснення терміну «емотивність». Розбіжності стосуються термінів

«емотивність», «емоційність», «експресивність». Важливим є зв'язок цих термінів з категорією оцінки, бо саме оцінюючи особистостей, їхні вчинки, різноманітні події, підключається царина почуттів та емоцій, яка знаходить своє вираження саме у проявах емотивності. Більшість із вищезазначених підходів, однак, ґрунтується на положенні про те, що лінгвістичний аспект емоційності/емотивності полягає в семантичній інтерпретації емоцій, а власне емотивна функція є наслідком творчої переробки інформації під впливом різних емоцій [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню емотивності та аналізу вербалізації емоцій у літературному тексті присвячено значну кількість наукових праць. Серед дослідників варто відзначити Л. І. Белухову, С. Гладь, М. В. Гамзюк, Т. Заболотну, А. В. Мартинюк, Н. В. Романову, О. О. Селіванову, Л. В. Солощук, М. П. Степанюк, В. А. Чабаненку.

Як відомо, мова літературного твору виконує ряд функцій, одною з яких є комунікативна функція. Важливою виступає також емотивна функція, яка проявляється щоразу, коли мовець виражає своє почуття або ставлення до людини або якоїсь ситуації. У літературному творі автор має інтенцію викликати певну почуттєву реакцію у читача. Зображуючи персонажів у взаємодії з оточуючою дійсністю, з іншими персонажами мова літературного твору має задачу показати не тільки почуття героїв, але й викликати певне ставлення та емоції у читача до того, що відбувається. Бо емоції – це процес ситуативного переживання, процес, що має для людського організму сигнальне і регулююче значення [2, с. 61].

Погоджуємося з думкою дослідниці С. Гладь, яка на основі компонентного аналізу тексту визначає емотивність як одну з основних категорій художнього тексту, за допомогою якої відбувається реконструкція вписаної в художній текст програми, його інтерпретації в емотивному ракурсі та прогнозується ймовірний емоційний вплив тексту на читача [3, с. 17]. Тому, власне, і побутує думка про актуалізацію емотивності художнього тексту завдяки опредметненню в тексті знань, що є або стають емоціогенними. Реалізація емотивності в художньому тексті здійснюється, головню, через свої показники, ієрархічно організовані текстовими компонентами та пов'язані з експлікацією в тексті емоціогенних знань про мову й у мові (сигнали емотивності), про світ (емотивні ситуації) та про текстову дійсність (емотивні топіки) [3, с. 18].

Дослідник емотивності фразеологічних одиниць М. В. Гамзюк розуміє емотивну лексику як результат «нав'язування» поняттям нелогічних видів відношень і ідентифікує семантику на чотири класи: логічні (терміни й близькі до них слова),

емотивні (вигуки й емотивні частки), логічно-емотивні (домінують предметно-логічні семи), емотивно-логічні (переважають емотивні семи). Л. І. Белехова емотивну лексику визначає як сукупність лексичних засобів на позначення емоцій в емпіричному матеріалі [4].

Цікавим на наш погляд є тлумачення емотивності та емоційності у руслі комунікативно-прагматичного підходу. Я. Гнєзділова розглядає це питання на основі аналізу двох типів дискурсу – емоційного й емотивного. В емоційній комунікації на перший план виходить вираження емоційних станів співрозмовників (у літературному творі – автор говорить образами персонажів твору), а в емотивній комунікації, навпаки, саме за рахунок мовних засобів викликається певний емоційний стан у слухачів (у літературному творі – читачі). Відповідно, поняття емоційності та емотивності розглядаються в площині мови і відображають дзеркально протилежні процеси. Емоційність є спонтанною, непередбачуваною властивістю мовлення, а емотивність, навпаки, – це передбачувана, усвідомлювана властивість мовлення, пов'язана з пошуком мовних засобів, які цілеспрямовано надають йому емоційності для впливу на адресата [5].

О. О. Селіванова розуміє під емотивністю у сучасній мовознавчій науці складову конотативного компоненту у семантичній структурі мовної одиниці, який репрезентує емоційне ставлення носіїв мови до позначеного [6].

Отже, у лінгвістиці існує два терміни на позначення широкого спектру емоцій та почуттів: емоційність та емотивність. Також використовується термін експресивність, який пов'язан з підсиленням зображення емоцій та почуттів. У даному дослідженні ми розглядаємо емотивність як мовну категорію. Щодо категорій емоційності й емотивності, то вони тісно взаємопов'язані, і єдиною підставою для їх розрізнення є протиставлення за критерієм мовне / психологічне. Емотивність нерозривно пов'язана з експресивністю, проте вони не ідентичні. Їх об'єднує належність до емотивної сфери мови, яка протиставляється інтелектуальній (інформаційній, раціональній, логічній) сфері. Під експресивністю розуміється здатність мовних одиниць до посилення впливу в акті комунікації. Так, поняття експресивності виявляється ширше емоційності, тоді як поняття емотивності змістовніше експресії, оскільки емоційність різноманітна у своїх проявах, а експресивність зводиться в основному до посилення [7].

На наш погляд категорії емоційності, емотивності й експресивності тісно взаємопов'язані, і їхні межі перетинаються. Взаємозв'язок даних категорій у художньому літературному творі забезпечує інтелектуальний, емоціональний та психологічний вплив на читача.

Вербалізація емотивності у тексті пов'язана з експресивно-емоційною лексикою. У словнику лінгвістичних термінів за редакцією М. І. Голянич надається визначення експресивно-емоційної лексики. Це слова, що, крім називання предмета, передають ще й його суб'єктивну оцінку мовця. Спектр додаткового стилістичного забарвлення широкий, а саме: від урочистого, піднесеного, пестливого до фамільярного, іронічного, зневажливого тощо. У словнику подаються окремі тлумачення термінів експресема та емоційна лексика, але один термін тлумачиться через інший. Експресема – емоційно забарвлена лексема, яка слугує для опису почуттів, а також для передачі емоційних відтінків в оцінці явищ, подій, людей... Виокрем-

люються дві групи лексичних експресивів: 1) внутрішньосистемні (інгерентні, фонові, словникові, парадигматичні) експресиви – слова, семантичне ядро яких саме собою привносить позитивну або негативну інформацію. Експресія таким мовним знакам притаманна внутрішньо, вона є постійною і невід'ємною їхньою ознакою у будь-яких ситуативно-контекстних умовах; 2) нейтральні одиниці, які набувають експресії лише у відповідному контексті. Автори вирізняють, що емоційна лексика – слова, що мають у своєму значенні компонент оцінки, виражають почуття, позитивне чи негативне сприймання дійсності. Як виразник емотивної функції мови вона характеризує ситуацію спілкування, соціальні відносини, психічний стан мовців. Щодо способу передачі експресивно-емоційних відтінків виділяються три групи слів: 1) слова, у яких емоційне забарвлення є частиною прямого значення; 2) слова, у яких емоційне забарвлення виникає у переносних значеннях; 3) слова, що набувають емоційного забарвлення завдяки словотворчим процесам [8].

Слушною вважаємо думку В. А. Чабаненко, який зазначає, що є слова, які мають емоційний потенціал, або слова з ситуативним емоційно-оцінним змістом, чия емотивність виявляється лише в контексті [9].

У даній статті зроблено спробу дослідити категорію емотивності як істотний складник різномірних мовних засобів, що створюють емоційно-оцінну парадигму художнього дискурсу Верджинії Вулф. Мовотворчість В. Вулф слугує цікавим матеріалом для вивчення вербалізації широкого спектру людських емоцій та почуттів та для дослідження емотивності стилістично довершених форм англійської мови у літературному тексті. Британська письменниця, знакова фігура фемінізму, В. Вулф є однією з найвідоміших постатей літературного модернізму ХХ століття.

Явище модернізму принципово важливо для літературного розвитку та еволюції мови: в ньому відбилося становлення нового художнього мислення, його багатоаспектність та динамізм. Це була революція в літературі, учасники якої оголосили про розрив не тільки з традицією реалістичної правдоподібності, але і з західною культурно-літературною традицією взагалі. Головна сфера інтересу модерністів – зображення взаємин свідомого і несвідомого в людині, механізмів його сприйняття. Людське існування модерністи осмислюють як короткий крихкий мить; суб'єкт може усвідомлювати або не усвідомлювати трагізм, тлінність нашого абсурдного світу, і справа художника – показати жах, велич і красу, укладені всупереч усьому в миттєвості земного буття [10].

Тож метою даної статті є дослідження категорії емотивності з огляду на ідіолект письменниці з його інтенціональністю та мовними засобами вербалізації авторського задуму у романі «До маяку».

Своєрідність літературних творів «потому свідомості» криється у сміливому розриві з традиціями вікторіанського роману. В. Вулф відтворює окремі періоди у житті персонажів. Відбувається дуже мало зовнішніх дій. Сюжет розвивається не тим, що роблять герої, а тим, що вони спостерігають, думають і відчувають, таким чином визначаючи їхнє існування.

У романі практично відсутні діалоги, але герої роману не мовчать. Події відображаються через сприйняття їх героями, через їхні роздуми та відображення почуттів, через відношення

до певних обставин або людей. Характеристика персонажів також відбувається через міркування та думки інших персонажів. Це надає можливість письменниці не тільки їх охарактеризувати, але й надати оцінку їх діям. Ця оцінка є досить суперечливою, бо різні люди мають різне сприймання дійсності та оточуючих їх людей. Це, на наш погляд, дає можливість надати читачеві спробу самому скласти образ кожного персонажу, і в той же час емотивні засоби вираження думок допомагають окреслити рамки оцінювання. Доволі часто В. Вулф використовує звичайну лексику, яка не має емотивного наповнення. Але у гру вступає контекст, у якому звичайні слова набувають надзвичайної експресії.

Події у першій частині, найдовшій, відбуваються між сходом і заходом сонця, тобто один день. Герої знаходяться на Гебридських островах в замиському будинку сім'ї Ремзі. Читач має змогу познайомитися з усіма героями твору. Це відбувається поступово, паралельно з розвитком подій. Друга частина відбувається в тому ж будинку через десять років, коли місіс Ремзі вже немає в живих. Третя частина завершує твір – у ній розповідається про здійснення нарешті, мрії Джеймса Ремзі потрапити на маяк.

Емотивність у творі реалізується за допомогою стилістичних засобів, які яскраво зображують образи й майстерно виконують оціночну функцію.

Маяк є центральним образом роману. Сама назва роману вказує на його значимість для персонажів. Так у сприйнятті місіс Ремзі його представлено як живу, величну істоту. Це відбувається завдяки використанню метафор та епітетів, які роблять живим все, що бачить героїня. Щодо маяка, то письменниця навіть вживає велику літеру, чим уособлює у ньому живу істоту та підкреслює важливість образу для роману. *"Oh, how beautiful!" For the great plateful of blue water was before her; the hoary Lighthouse? Distant, austere, in the midst; and on the right, as far as the eye could see, fading and falling, in soft low pleats, the green sand dunes with the wild flowing grasses on them, which always seemed to be running away into some moon country, uninhabited of men."*

В. Вулф звертається до алегоричних образів, метафор, порівнянь та емних за змістом епітетів зображуючи взаємовідносини містера та місіс Ремзі, протиставляючи їх різну роль у спільному житті, у побудові сімейних стосунків:

Місіс Ремзі *"pour erect into the air a rain of energy, a column of spray, looking at the same time animated and alive as if her energies were being fused into force, burning and illuminating <...>"*

Містер Ремзі: *"and into this delicious fecundity, this fountain and spray of life, the fatal sterility of the male plunged itself, like a beak of brass, barren and bare."*

Письменниця майстерно використовує лише один епітет, щоб передати справжнє почуття місіс Ремзі до чоловіка. *"That was the view, she said, stopping, growing greyer-eyed, that her husband loved."* Метафора-комполіт містить порівняльний ступень прикметника, який підкреслює наростання зовсім неопозитивних почуттів, коли мова йде про містера Ремзі. Але контекст надає характеристику й містеру Ремзі. Йому подобається такий стан дружини.

Цікавим є насичений сінестетичними метафорами опис того, як містер Ремзі розмірковує над сенсом свого життя. Впевнений, що має *"splendid mind"*, він уявляє життєвий шлях як алфавіт, де буква є значущим періодом або подією. Він досяг

літери "Q". *"After Q there are a number of letters the last of which scarcely visible to mortal eyes, but glimmers red in the distance. Z is only reached once by one man in a generation. Still, if he could reach R it would be something... He dug his heels in at Q..."*. Але самовпевненість не дає йому спокою. Амбіциозність підштовхує до подальших досягнень. Авторка використовує алегоричний образ корабельної команди, яка завдяки капітану витримує негаразди. А капітан – це він – містер Ремзі: *"Qualities that would have saved a ship's company exposed on a broiling sea with six biscuits and a flask of water – endurance and justice, foresight, devotion, skill, came to help. R is then – what is R?"*

Неодноразово з'являється у роздумах містера Ремзі «шкіряна повік ящірки», яка заважає йому бачити літеру R – його славетне майбутнє. *"A shatter, like the leathern eyelid of a lizard, flickered over the intensity of his gaze and obscured the letter R."* Як тільки чоловік починає думати про нові висоти *"The lizard's eye flickered once more."* Чому саме Вулф обрала метафоричний образ ящірки? Саме ящірка у багатьох міфологіях є символом сили та непохитності, стійкості у різноманітних ситуаціях. Тож здоровий глузд говорить містеру Ремзі, що він не готовий до нових звершень.

Одним з найпоширеніших стилістичних засобів, які пов'язані з емотивністю тексту роману є повтор. Цілеспрямоване вживання певних лексичних одиниць, словосполучень та речень має на меті не тільки розкриття портрету, характеру чи емоційного стану героя. Авторка наполегливо звертає увагу читача на щось важливе для розуміння сюжету. Містер Ремзі, егоїст за своєю сутністю, пробачає собі усі негаразди, малює себе героєм у власних очах. Але надихає його в житті місіс Ремзі. Він поспішає саме до неї та вимагає співчуття. Вона зразу все розуміє: *"He wanted sympathy"*. Описуючи їхню бесіду В. Вулф не передає розмови. Повтор у поєднанні з градацією передає напругу, яка виникла і свідком якої є їхній син Джеймс. *"It was sympathy he wanted."* *"He must have sympathy"*. *"<...> again, and again demanding sympathy"*. Саме очима Джеймса читач сприймає те, що відбувається.

Емотивний компонент представляє собою результат відбиття емоцій в слові в процесі їх вербалізації та семантизації. Присутність містера Ремзі викликає неприродні почуття Джеймса до рідного батька: *"Had there been an axe handy, a poker, or any weapon that would have gashed a hole in his father's breast and killed him, there and then, James would have seized it."* Письменниця додає, що це почуття мали усі діти. У романі почуття ненависті до містера Ремзі описується неодноразово. *"But his son hated him. He hated him for <...>"*, *"he hated him for <...>"*, *"he hated him for <...>"*. Авторка перераховує звичайні дії, але вони викликають ненависть. Дієслово *"hated"* повторюється декілька разів, не даючи читачеві осмислити дії інакше ніж негативні. Самого містера Ремзі описано наступним чином: *"...lean as a knife, narrow as the blade of one, grinning sarcastically, not only with the pleasure of disillusioning his son and casting ridicule upon his wife..."*. Метафоричне порівняння надає образу конотативне значення чогось небезпечного. Людина, яка отримує задоволення від негативних почуттів інших – це і є містер Ремзі. Метафора має емотивно-оцінне значення та виконує характеризуючу функцію.

Примітним є поєднання сприйняття героями оточуючого світу з природою, рослинами, тощо. Людина частина природи, частина всесвіту. Саме тому метафоризація дуже реалістично

передає стан своїх героїв, а природні образи допомагають відчувати та пережити цей стан читачеві.

Чарльз Тенслі про місіс Ремзі: *“With stars in her eyes and veils in her hair, with cyclamen and wild violets – what nonsense was he thinking? She was fifty at least; she had eight children. Stepping through fields of flowers and talking to her breast buds and lambs that had fallen, with the stars in her eyes and the wind in her hair – He took her bag.”* Чарльз Тенслі починає розуміти свої почуття. Авторка знов повертається до тих самих квітів, з якими асоціює жінку молодий чоловік: *“Charles Tansley felt an extraordinary pride? Felt the wind and cyclamen and the violets for he was walking with a beautiful woman for the first time in his life. He had hold of her bag.”* Сумка, яку тепер несе Чарльз, є не просто предметом у задумі письменниці. На початку їхньої подорожі до міста місіс Ремзі несе її сама і нікому не довіряє: *“As for her little bag, might he not carry that? No, no, she said, she always carried that herself”*. Тож мабуть відносини між героями також змінилися. Незначний предмет стає у нагоді авторці та читач розуміє, що стосунки не є звичайними. Але зображуючи вірну дружину, Вулф надає ґрунт до міркувань, коли місіс Ремзі характеризує Стенлі: *“He was an awful prig – oh yes, an insufferable bore.”* Але через деякий час вона *“and now again she liked him warmly”*.

Але все ж для повної характеристики персонажів авторка майстерно використовує образ маяка. Прийом емпізи втілений саме у слові *Lighthouse*. Його персоналізація має за мету представити маяк як сюжетно-важливий суб'єкт. Саме маяк на острові віддзеркалює природу людської особистості. Для кожного він має своє значення. Але в той же час об'єднує розрізнені думки та епізоди в ціле.

Для місіс Ремзі – це джерело натхнення та життєвих сил. Дивлячись на світло маяка, яке віддзеркалюється у воді, вона переповнена почуттями та емоціями: *“She saw the light again <...> watching it with fascination, hypnotized, as if it were stroking with its silver fingers some sealed vessel in her brain whose bursting would flood her with delight <...> and the ecstasy burnt in her eyes and waves of pure delight raced over the floor of her mind...”*. Зображення почуттів за допомогою антропоморфної метафори настільки глибоке, що здається, не можна не хвилюватися разом з місіс Ремзі.

Містер Ремзі, дивлячись на маяк, асоціює його зі своєю дружиною, і її образ заспокоює та утихомирює його.

Для Джеймса – це втілення впевненості та спокою: *“the lighthouse <...> was a stark tower on a bare rock. It satisfied him. It confirmed some obscure feelings of his own character”*. Мрія Джеймса здійснилася. Він навіть порівнює себе з маяком.

Висновки. У процесі аналізу твору В. Вулф «На маяк» було виявлено, що емоційний вплив на читача здійснюється завдяки емотивній функції мовних одиниць, обумовленій емотивною семантикою, яка реалізується різноманітними стилістичними засобами, що актуалізуються контекстуально. Емотивні засоби відіграють важливу роль, оскільки забезпечують розуміння читачем творчого задуму митця, впливають на відповідну реакцію реципієнта, створюють загальну емоціональну атмосферу твору. Текстові емотивні смисли відображають погляди письменника на світ героїв та передають відношення автора до цього світу. Лексичні одиниці з певною оцінкою є відображенням суб'єктивності та емоційності автора, а отже впливають на емотивність всього тексту.

Література:

1. Літвінчук І. М. Прагматика емотивного тексту (психосемантичне експериментальне дослідження) : автореф. дис. на здобуття ступ. канд. філолог. наук: 10.02.15. К., 2000. 17 с.
2. Психологічний словник / за ред. проф. В.І. Войтка. К.: Вища школа, 1982. 216 с.
3. Гладько С.В. Емотивність художнього тексту: семантико-когнітивний аспект (на матеріалі сучасної англійської прози): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2000. 19 с.
4. Романова Н. Семантика емотивної лексики в поезії нововерхньонімецького періоду. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/25_2019/23.pdf
5. Гнезділова Я.В. Емоційність та емотивність сучасного англійського дискурсу: структурний, семантичний і прагматичний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2007. 20 с.
6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
7. Білас А.А. Категорія емотивності у лінгвістиці. URL: <https://www.academia.edu/25738362/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%>
8. Голянич М.І., Стефурак Р.І., Бабій І.О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / за редакцією М. І. Голянич. Івано-Франківськ: Сімік, 2011. 272 с.
9. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 351 с.
10. Кушнірова Т.В. Модернізм і постмодернізм у зарубіжній літературі: навчально-методичний посібник. Полтава, 2018. 112 с.
11. Woolf V. To the Lighthouse. Kyiv: Znannia, 2017. 239 p.

Lavruchina V. Verbal realization of emotionality in the novel “To the Lighthouse” by V. Woolf

Summary. The article is devoted to the study of the category of emotionality, which is a complex and multifaceted aspect of studying the text. Rendering of the term "emotionality" by different scientists has been given. The article also defines the terms "emotivity" and "expressiveness" and their connection with the term "emotionality". The research examines the connection between the category of emotionality and the category of evaluation and analyzes the means of emotionality verbalization in the literary text. It is noted that the language of a literary work performs a number of functions, one of which is the communicative function. Emotionality in modern linguistic science is a component of the connotative meaning in the semantic structure of a language unit, which represents the emotional attitude of the speaker to the definite objects or situations.

The author of a literary work intends to cause a certain emotional reaction in the reader. Language creativity of V. Woolf serves as an interesting material for studying the verbalization of a wide range of human emotions and feelings and for studying the emotionality of the English language in the literary text. Due to the “stream-of-consciousness” style, most of the novel plot unfolds in the minds of the characters. The plot develops not by what the characters do, but by what they observe and feel, thus defining their existence. The article analyzes the means of verbalizing emotionality in the novel, which are related to expressive-emotional vocabulary. It is shown that lexical items with a certain evaluation rating are a reflection of the subjectivity and emotionality of the author, and therefore affect the emotionality of the entire text. The category of emotionality is studied as an essential component of various linguistic means, including not only lexical means, but also syntactic ones, etc. The category of emotionality is investigated as an essential component of multi-level linguistic means that create an emotional-evaluative paradigm of Virginia Woolf's artistic discourse. The research focuses on the close connection of emotionally determined linguistic means with the individual author's manner of writing.

Key words: discourse, expressiveness, emotionality, emotivity, evaluation category, stylistic devices.

*Максимова А. Я.,**кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри мовної підготовки**Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ АМЕРИКАНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Анотація. Американська англійська формувалася під впливом переселенців мігрантів, особливо з Британії та її колоній, привізши з собою британську англійську. Адаптувавшись в Америці британська англійська перетворилася на варіант американської англійської. У статті описано, що британська англійська мала своє походження з Англії. Американська англійська увібрала в себе британську англійську у наслідок великої кількості емігрантів з Великобританії. Індіанці, переселенці з інших країн та кліматичні умови вплинули на трансформацію британської англійської в американський варіант англійської мови. Творцями британської англійської були безпосередньо британці, а на становлення американської англійської впливають емігранти з різних країн, корінне населення та географічні умови. У статті автором встановлено, що американська англійська перевершила британську англійську своєю масштабністю. Стаття присвячена вивченню фразеологізмів американської англійської у першій половині ХХІ століття. Показано, що американська англійська містить класичні британські фразеологізми та сучасні американські. Сьогодні американські фразеологізми враховують сучасні тенденції розвитку економіки, політики або прізвища людей, які здійснили значний вплив на їх просування. Встановлено, що при американських фразеологізмів використовуються іменникові та дієслівні фразеологізми. Охарактеризовано, що у першій чверті ХХІ століття американська англійська поповнилася новим словниковим запасом, що враховує діяльність видатних діячів, процесів, що вплинули на їх формування. Аналізуючи фразеологізми американської англійської, можна виділити наступні напрями засоби масової інформації, посуд, електронна пошта, вибори, спорт, мобільні телефони, ставлення до дитини, характеристика людини, наркотичні засоби, урядова інформація, удача, робота, діяльність, навколишні події, навички, стан людини, комунікація тощо.

Ключові слова: британські фразеологізми, міжнародна мова, способи творення, глобальність, масштабність.

Постановка проблеми. Американська англійська є особливим варіантом англійської мови, що виникла на тлі британської мови та отримала набагато більший масштаб та почала розвиватися як в межах країни, так і за її межами. Американська англійська стала міжнародною та за її розвитком можна оцінювати світовий словниковий запас, визначати тенденції, напрями словотворення та пріоритетні сфери розвитку мови. Водночас не тільки мова динамічно розвивається та поповнюється новим словниковим запасом, але постійно з'являються нові американські фразеологізми, що обумовлює потребу їх вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У першій чверті ХХІ століття американська англійська самостверджується як міжнародна та американські фразеологізми набули особливо значущого значення у світі, оскільки з одного боку

вміщують накопичений багатолітній досвід британців, що розвивалася на американському континенті під впливом природних умов, корінного населення та емігрантів, а з іншого представники інших країн стали творцями американського фразеологізми, привносячи. Ю. Зацний досліджував ґрунтовно американські фразеологізми наприкінці ХХ століття та на початку ХХІ століття, проте у першій чверті ХХІ століття американська англійська досить сильно поповнювалася новими фразеологізмами за рахунок світових подій, за рахунок нових хвиль еміграції до США.

Окремі аспекти фразеологізмів британської та американської англійської вивчали В. В. Ревенко (заголовки інтернет-видань) [1], Н. Глушаниця (художні тексти та їх переклад на рідну мову) [2], С. Новоселецька (топонімічні назви) [3], Т. Яковчук (топонімічні назви) [3], А. Максимова (становлення, методологію) [4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12] тощо. Проте всі вищезазначені наукові роботи є фрагментарними та не розкривають особливостей американської англійської у сучасному світі.

Метою статті є аналіз мовних особливостей американських фразеологізмів.

Виклад основного матеріалу. Американська англійська стала провідною мовою і внаслідок чого на початку першої чверті ХХІ століття нові слова в країні так і за її межами почали наповнювати її словниковими словами і виразами. Водночас динамічно збагачується не тільки мова, але оновлюються фразеологізми американської англійської, що потребує ретельного вивчення.

Сучасні американські фразеологізми передають ціннісні настанови та пріоритети американської нації, світової спільноти тощо.

Зростання чисельності американських фразеологізмів в арифметичній прогресії обумовлює потребу здійснення їх мовного аналізу, що обумовлено появою нових впливових фігур на політичній, економічній арені, зростання потреби у використанні поштової скриньки та кількості вхідної кореспонденції актуалізує застосування фільтрів вхідної кореспонденції тощо

Засоби масової інформації, посуд, електронна пошта, вибори, спорт, мобільні телефони, ставлення до дитини, характеристика людини, наркотичні засоби, урядова інформація,

Засоби масової інформації, посуд, електронна пошта, вибори, спорт, мобільні телефони, ставлення до дитини, характеристика людини, наркотичні засоби, урядова інформація, удача, робота, діяльність, навколишні події, навички, стан людини, комунікація,

Засоби масової інформації у ХХІ столітті відіграють важливу роль у передачі інформації. Одним з впливових людей, що здійснило вагомий внесок, у створенні приголомшливих новин є Дональд Трамп, унаслідок чого виник *Trump Slump*.

Trump Slump (noun) – падіння рейтингу ЗМІ, коли немає історій про Дональда Трампа.

Окрім засобів масової інформації на суспільство бажає впливати уряд.

false Snooze (noun) – новини чи урядові звіти, які закликають вас ігнорувати інші новини чи урядові звіти як неважливі.

Перебування вдома неодмінно пов'язано з використанням посуду (попити кави або чаю, поїсти чогось смачного), що потребує наявності цікавого посуду, зокрема, *ditzy Cups*.

ditzy Cups (noun) – колекція персоналізованих, жартівливих або іншим чином прикрашених посудин для пиття заохарашує наші столи та шафи.

Величезний потік інформації та наявність великої кількості інформації обумовив значну кількість надходжень вхідної кореспонденції на поштову скриньку, що зумовив потребу використовувати блокувальники спаму.

anti-social media (noun) – блокувальники спаму та фільтри електронної пошти призначені для зменшення небажаного трафіку.

Водночас процеси демократії привертають увагу уряду США та всього світу, що зумовило появу нових фразеологізмів.

delecting (verb) – акт проведення виборів шляхом виключення опонентів із бюлетеня.

Спорт та азарт є розвагою та способом підтримання себе у належному стані, а також способом отримання додаткових коштів.

over Blunder Betting (verb) – акт володіння суддями та водночас сильна залежність від прибутку від спортивних ставок.

Мобільні пристрої також привертають великої кількості людей.

die Phone (noun) – електронний пристрій, який так заворував, що ви не помітили, як вийшли з узбіччя в рух.

Турбота про дітей, які зазвичай на першому місці у своїх батьків, також вплинула на появу інноваційних американських фразеологізмів.

diaper brash (adjective) – опис людини, яка перевіряє підгузок дитини без заміни.

Комунікація з людьми обумовлює їх аналіз та поширює словниковий запас американських фразеологізмів.

gowannabe (noun) – фальшиво сміливий, але безталанний друг каже вам битися з хлопцем у барі.

blow off steam (verb) – виражати гнів або розчарування “*I was so happy I was able to go to the gym tonight. After a stressful work day it was great to blow off some steam and work out*”.

Водночас спілкування є важливою складовою існування та життя людини.

hit me up (verb) – спілкуватися або повідомляти про це за допомогою телефонних дзвінків, текстових повідомлень, електронних листів тощо... “*Hit me up when you have finished the presentation*”.

keep me in the loop / keep me posted (verb) – залишайтеся на зв'язку, тримати в курсі свого місцезнаходження. “*Keep me in the loop about your weekend plans*”.

not for nothing (noun) – щоб привернути увагу до наступних слів з вуст мовця, зазвичай після слова але... “*Not for nothing but did you notice the look on her face when you mentioned Patagonia?*”

Проживання на північноамериканському континенті пов'язано з застосуванням наркотичних засобів.

weedscape (noun) – місце, де домінує запах марихуани.

Події, що відбуваються в країні, місті та в житті потрібно проаналізувати, оцінити хід розвитку подій вплинули на розширення словникового складу американських фразеологізмів.

all over the map (noun) – потрібно буде подивитися, куди повернуться події “*The meeting today was all over the map and I don't feel like we accomplished what we needed to*”.

before you know it (verb) – майже миттєво. “*I will be there before you know it*”.

Будь-яка діяльність потребує наявності удачі.

break a leg (verb) – удачі, часто чується в театральному світі. “*Break a leg at your performance tonight!*”

Людина більшу частину життя проводить на роботі, то темі робоча діяльність присвячено багато фразеологізмів.

call it a day (verb) – оголосити про закінчення роботи над завданням. “*Ok, we have done as much as we can for now, let's call it a day*”.

cat nap (noun) – короткий сон. “*It has been a productive morning, I am going to take a cat nap after lunch*”.

disco nap (verb) – короткий сон, зазвичай перед тим, як вийти на довгу вечірню зустріч. “*It's 4p.m. I think I'll take a disco nap before we go out dancing tonight*”.

Людина у сучасному світі повинна мати багато навичок.

get the hang of it (verb) – мати здатність виконувати завдання і виконувати його добре; перейти від початківця до середнього рівня. “*It was tough at first but now I am really getting the hang of it!*”

У житті відбувається багато подій, до яких людина, виражає своє ставлення.

give props to (verb) – виявляти вдячність за щось. “*We would like to give props to those who helped us tonight*”.

head over heels (noun) – бути дуже закоханим. “*Kim and Erica are adorable, they are head over heels for each other!*”

ruffle feathers (verb) – роздратувати або дратувати когось. “*I like him but sometimes he can really ruffle my feathers*”.

here and there (adverb) – бути дуже закоханим. “*We get calls from that client here and there but not very often*”.

sea legs (noun) – вміння тримати рівновагу під час ходьби на рухомому кораблі і не відчувати себе погано. Цю фразу часто використовують, коли описують опанування завдання чи роботи, не відчуваючи пригнічення чи неспокою. “*It took me a while to get my sea legs, but now I feel confident in my work*”.

take the wind out of your sails (verb) бути розчарованим. “*It really took the wind out of my sails when I found out I didn't get the promotion*”.

two peas in a pod (noun) дуже схожі. “*Tony and Angela are like two peas in a pod; I always see them together*”.

Мовні особливості американської англійської мови у чомусь характерні як для традиційної британської та української мови. Фразеологізми та фразеологічні вирази можуть використовуватися самостійно або як складова речення. Водночас спостерігається спільність тем стосовно грошей, часу, поспішності. Проте спостерігаються певні відмінності, що пояснюються іншим світосприйняттям.

Американська англійська відрізняється від української масштабністю. Британські та українські фразеологізми відрізняються своєю канонічністю, традиційністю та водночас налічує обмежену кількість нових слів. Британська англійська та українська відчують менший вплив у глобальному розвитку, тому містять менше сучасних фразеологізмів. У цілому

ці мови містять досвід накопичений десятиліттями це погляди на роботу, щастя, успіх, здоров'я, як вести себе у суспільстві. Водночас українські та британські фразеологізми це настанови, керівництва дотримання яких мало привести до успіху у бажаній сфері.

Американські фразеологізми відображають сучасні тенденції розвитку в політиці, економіці, освіті, архітектурі, спорті, здоров'я та описують характерні явища. Американські фразеологізми вони вміщують в себе традиційні, але є джерелом сьогоденної історії, культури. Водночас типові американські фразеологізми не містять настанови, керівництва, що містять споконвічну мудрість та здебільшого для них притаманно мінливість, короткочасність. До складу американських фразеологізмів входять фразеологізми, що відображають загальноносітову проблему, тенденцію. Британські фразеологізми, що увійшли до складу американських фразеологізмів мають еквіваленти у рідній українській й мові. Водночас є британські фразеологізми, що увійшли до американської англійської, та не мають відповідних еквівалентів.

Британські фразеологізми сконцентровані на загальнолюдських цінностях дотримання яких забезпечить у цілому правильний вектор розвитку людини у досягненні процвітання, успішному досягненні власних цілей, уникнення проблем та негативних ситуацій.

Висновки. Американська англійська складається з консервативної британської англійської, що містить споконвічну мудрість, та сьогоденних типових класичних фразеологізмів, що враховують стан розвитку економіки, політики. Особливістю американських фразеологізмів є те, що вони відображають сучасну дійсність. Британські фразеологізми поширюють на Об'єднане королівство та можуть використовуватися у колишніх колоніях

Головною особливістю американської англійської є те, що творцями американських фразеологізмів є американці та весь світ. Перспективами подальших наукових досліджень є вивчення лінгвальних та соціолінгвальних параметрів американської англійської.

Література:

1. Ревенко В.В. Фразеологічні одиниці в заголовках британських та американських інтернет-видань. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Випуск 11 Том 1 (2019). С. 133–136.
2. Глушаниця Н. Англійські та американські фразеологічні одиниці в оригіналі та перекладі (на прикладі англомовних художніх текстів). *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2016. № 34. С. 43–56.
3. Новоселецька С. В., Яковчук Т.В. Лінгвознавчі особливості англійських та американських фразеологізмів як різновиду сленгової лексики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Філологія»*, 2023. № 20 (88). С. 31–34.
4. Максимова А. Лінгвальні параметри функціонування американської англійської мови та їх реалізація у XXI століття *Studia Methodologica*. 2024. № 57. С. 128–137.
5. Максимова А. Особливості словотворення неологізмів у британській пресі *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2023. № 60. Том 1. С. 81–84.
6. Максимова А.Я. Процеси глобалізації та завдання англійської фразеології. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*. 2023. № 4. Видавничий дім «Гельветика» Суми. С. 28–31.
7. Подп'ятнікова А. Я. Мотиваційний механізм державного регулювання розвитку транзитного потенціалу. *Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць*, 2014. № 4 (23). Дніпропетровськ, ДРІДУ НАДУ. С. 120–129.
8. Подп'ятнікова А. Я. Особливості розвитку демократичного транзиту в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2019. Т. 30 (69). № 5. К. : Видавничий дім «Гельветика». С. 7–14.
9. Kapral I., Usova I., Maksymova A., Yefymenko T., Boyko S. Peculiarities of Advertising Information Representation in the English-Language Mass Media Discourse. *World Journal of English Language*. Sciedu Press, vol. 13(4), p. 1–37.
10. Maksymova A. Phraseologisms of American English in the world's language space. *Scientific journal of Polonia University periodyk naukowy akademii Polonijnej*. 2023. № 61 (6). pp. 76–81 [Index Copernicus, WorldCat].
11. Maksymova A. The development of American English: a retrospective analysis *Scientific journal of Polonia University periodyk naukowy akademii Polonijnej*. 2023. № 62 (1). pp 74–79.
12. Myronova N., Maksymova A., Senchylo-Tatilioglu N., Kostyuchok P., Nastenka S. Linguistic divergence in the context of globalization: an analysis of linguistic changes and its impact on cultural identity. *Ad Alta Journal of interdisciplinary research*. 2024. Vol.14, issue 1, special issue XLII. pp. 129–134.

Maksymova A. The comparative analysis of American phraseologisms

Summary. American English was formed under the influence of migrant settlers, especially from Britain and its colonies, bringing with them British English. Having adapted in America, British English turned into a variant of American English. The article describes that British English had its origins in England. American English absorbed British English as a result of the large number of emigrants from Great Britain. Native Americans, immigrants from other countries, and climatic conditions influenced the transformation of British English into the American version of English. The creators of British English were directly British, and the formation of American English is influenced by emigrants from different countries, the indigenous population and geographical conditions. In the article, the author established that American English has surpassed British English in its scope. The article is devoted to the study of American English phraseology in the first half of the 21st century. American English is shown to contain both classic British idioms and modern American ones. Today's American idioms take into account current trends in the development of the economy, politics, or the surnames of people who have had a significant impact on their advancement. It has been established that American idioms use noun and verb idioms. It is characterized that in the first quarter of the 21st century, American English was replenished with a new vocabulary that takes into account the activities of prominent figures, the processes that influenced their formation. Analyzing the phraseological units of American English, the following areas can be identified: mass media, dishes, e-mail, elections, sports, mobile phones, attitude towards children, human characteristics, drugs, government information, luck, work, activities, surrounding events, skills, state human, communication, etc.

Key words: British idioms, international language, methods of creation, globality, scale.

Ніка О. І.,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови та прикладної лінгвістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МОДУСНІ МАРКЕРИ МАНІПУЛЯТИВНОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. Схарактеризовано модусні смисли, що їх виражають модусні маркери нібито, начебто в сучасних українськомовних медійних текстах із фокусом на висвітлення подій щодо України в період повномасштабної російсько-української війни. Проаналізовано спосіб висвітлення інформації, яка є фейковою, неправдивою, недостатньо підтвердженою, тому автор тексту повідомляє її як сумнівну, недостовірну, неістинну. Наявність слів маніпуляція, міф, фейкова заява, фейк, що часто передують заголовку з модусними маркерами, визначають основну функцію цього медійного тексту – виявити неправдивість повідомлень, «хибність» подій і наративів для досягнення маніпулятивного впливу. Модусні маркери нібито, начебто вербалізують недостовірність повідомлюваного, спростування якої автор тексту розкриває в заголовку і в структурі медійного тексту, доводить фейковість «новини», зокрема покликаючись на авторитетні й достовірні джерела. Простежується взаємодія модусних смислів достовірності/недостовірності з оцінністю та емотивністю в аспекті маніпуляції свідомістю реципієнтів.

Використання маркерів нібито, начебто може створювати ефект, що автор медійного тексту передає чиєсь слова, не беручи на себе відповідальність за їхню істинність, викладає непідтверджену, суперечливу або (пост)інтерпретовану інформацію без остаточних висновків, підкреслює сумнівність, невизначеність. Наявність цих маркерів також може спонукати аудиторію до критичного мислення, роздумів про (не)достовірність інформації.

Вивчення сполучуваності модусних маркерів з предикатами та іменними групами дає підстави стверджувати про: частотність модусного маркера нібито; переважне його вживання з предикатами на позначення мовлення, рідше – з іншими ментальними предикатами чи групами предикатів; порівняно з цим менш характерне сполучення з іменними групами.

Ключові слова: модусні маркери, модусні смисли, частки нібито, начебто, українськомовний медійний дискурс воєнного часу, маніпулятивний вплив.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Основна наукова проблема – схарактеризувати маніпулятивні засоби в медійному дискурсі, вивчити особливості реалізації модусних категорій (персуазивності, евіденційності, епістемічності) та їхню взаємодію в текстовому середовищі, специфіку використання модусних маркерів у цьому дискурсі. Одним з актуальних питань є визначення взаємовпливу модусу та оцінності й емотивності, що розраховані на переконання реципієнта. У воєнний час активізувалися фейки, які мають на меті створення ажіотажу, психологічної нестабільності, від-

чуття страху, накопичення негативної інформації, часто оцінки є негативними щодо України, і «когнітивна опірність» українського медійного простору потребує їх спростування.

Модус як дискурсивна категорія відіграє важливу роль у медіа, відображаючи ставлення автора до подій чи висловлювань, про які йдеться в тексті, є засобом досягнення впливу, спрогнозованого сприйняття інформації реципієнтами. Модусні маркери акцентують ставлення мовця до повідомлюваного і тим самим визначають спосіб представлення інформації. У медійному дискурсі вони можуть створювати лабільну межу між достовірністю і сумнівом, недостовірністю, що розраховано на маніпулятивний вплив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Дослідження модусу як дискурсивної категорії, що фіксує в тексті результат пізнавального процесу мовця, спрямованого на ту чи іншу ситуацію, яка стала об'єктом авторської референції, рефлексії та аксіології [1, с. 28], апробовано до різних типів дискурсів, що співвідносяться з когніцією переконання і мають на меті здійснення впливу на реципієнта. Модус характеризують евіденційність, епістемічність і персуазивність, а також дейксис [1, с. 21], що доцільно докладніше вивчити в сучасному медійному дискурсі.

Персуазивність, виражену частками *ніби*, *нібито*, *наче*, *неначе*, *начебто*, проаналізував Ф. Бацевич [2] у текстах різних стилів, а також запропонував модель їхнього лексикографічного опрацювання за сукупністю критеріїв. Створення «невпевненої впевненості», своєрідної «віртуальної модальності» у медійному просторі дослідила Т. Радзівська [3], яка визначила специфіку частки *начебто* з-поміж інших закономірностей розвитку медійного дискурсу. На її думку, «з прагматичною специфікою медійного текстотворення – поєднанням завдань інформування та забезпеченням атрактивності тексту – пов'язана і тенденція формування віртуальної модальності речення-висловлення, яку ми розуміємо як нейтралізацію диз'юнктивного відношення між об'єктивною (реальною) та ірреальною модальностями та фактично його заміну на відношення кон'юнкції» [3, с. 154]. Особливість використання частки *начебто* виявляється в тому, що у висловленні мовець «одночасно стверджує і не стверджує», і відкритим залишається питання про достовірність повідомлюваного.

Українськомовний медійний дискурс воєнного часу аналізували з позицій дискурсивних стратегій і практик, маніпулятивних тактик та виявлення фейків (Г. Почепцов, Л. Компанцева, Г. Яворська, О. Білик, К. Савон, А. Романченко, А. Захарченко), персуазивності (Ю. Маслова) та ін. Під час війни актуалізуються дослідження динаміки мовної системи [4], когнітивної

вразливості та «когнітивної опірності» медійного простору України [5, с. 26].

Вивчення модусних маркерів маніпулятивності у медійному дискурсі воєнної України ще не було досліджене окремо, не проаналізовано реалізацію персуазивності в її зв'язках з оцінністю, не схарактеризовано сполучуваність із предикатами та іншими компонентами висловлення, що визначило актуальність статті.

Мета статті – схарактеризувати модусні маркери маніпулятивності в сучасному українськомовному медіадискурсі воєнного часу.

Матеріалом дослідження стали українськомовні медійні тексти інтернет-видань із фокусом на висвітлення подій щодо України в період повномасштабної російсько-української війни. Із **методів дослідження** застосовані, крім загальнонаукових, дискурсивний аналіз, контекстуально-інтерпретаційний метод, що передбачає два етапи – контекстуалізацію та інтерпретацію.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У лінгвістиці і міждисциплінарних студіях усталилося визначення «прагматичний маркер» [6; 7] і «дискурсивний маркер» [8; 9; 10]. У статті ми застосовуємо визначення «модусний маркер», що в різних типах дискурсу, зокрема в медіа, характеризує ставлення мовця до повідомлюваного і спосіб представлення інформації, тобто залежить від модусу автора і спрямовує на досягнення відповідного сприйняття реципієнтів. До цих маркерів належать частки *нібито*, *начебто*, що передають зміст повідомлюваного з погляду мовця як недостовірний, сумнівний, неістинний. За спостереженнями Т. Радзівської, «зміст, що вводиться при цьому, може бути представлений як зміст некатегоричності, приблизності, сумнівності, однак видається, що точнішим буде його тлумачення у вигляді кон'юнкції значення істинності пропозиції та значення її хибності, унаслідок чого створюється ефект уявності, співіснування двох версій відображення ситуації» [3, с. 157].

Вибір для вивчення цих модусних маркерів зумовлений специфікою медіадискурсу загалом і висвітленням подій щодо України у воєнний період зокрема. У проаналізованих українськомовних текстах поширені частки *нібито*, *начебто*, що функціонують у різних їхніх частинах, часто в заголовках. Ці частки впливають на формування смислів недостовірності, сумнівності у творенні наративів, що повідомляють недостатньо підтвержену або неправдиву, фейкову інформацію. У заголовках медіатекстів із цими модусними маркерами засвідчено вживання слів *маніпуляція/manipulation*, *міф*, *фейкова заява*, *фейк*, *фейкові повідомлення*, *неправда*, що визначають відповідні смисли недостовірності, а сполучуваність на зразок *Спростування/Фейкова заява/Фейк* вказує на «деконструювання» «хибного» наративу. Здебільшого вони передують заголовку з модусним маркером, який сполучається з ментальними предикатами: *Міф про те, як Трамп нібито сказав Орбану, що не дасть Україні ані копійки* [11]; *Manipulation Зеленський нібито припинить вважати США стратегічним партнером, якщо Вашингтон не дасть грошей* [12]. Вони визначають основну функцію тексту – спростувати неправдивість інформації та створених «хибних», фейкових наративів. З іншого боку, це своєрідна «сенсаційність» медіа, яка привертає увагу реципієнтів завдяки накопиченню спростованих «новин».

Високий ступінь достовірності інформації та надійність спростування відбуваються особисто від імені офіційних осіб (чи державних структур, організацій), висловлення яких були потрактовані неточно, тому вони заявляють про спростування таких інтерпретацій, що не відповідають їхнім інтенціям: *Міністр оборони Великої Британії Бен Воллес заявив, що його слова про те, що Україна нібито висловлює мало вдячності за надану їй військову допомогу, були викривлені* [13]. Маніпулятивна інформація, що набуває негативної оцінності – *мало (вдячності)*, спростована – *його слова... були викривлені*.

Фейковість повідомлюваної інформації передають модусні маркери у сполученні з антропонімами, іменами офіційних осіб, яким «приписують» висловлення з негативною оцінністю, таким чином «конструюють» те, що не мало місця в дійсності, тому така інформація потребує спростування: *Спростування Фейкова заява нібито від імені міністерки іноземних справ Німеччини А. Бербок* [14].

Спростування недостовірних повідомлень стосується й фейків про *нібито офіційні рішення* інших країн на користь України, що може набувати негативного значення, дестабілізуючи ситуацію у період війни: *Фейк Франція нібито прийняла офіційне рішення відправити свої війська в Україну* [15]; *Фейк У Польщі нібито підтвердили ведення війни в Україні силами НАТО проти Росії* [16]. Зазвичай предикат *підтвердити* має високий ступінь достовірності, проте у цьому висловленні *нібито* маркує проблематичну достовірність.

Повідомлення про фейкову «новину» містить вказівки на її «засвідченість» (евіденційність) у певних джерелах, кожне з яких переповідається з модусним маркером *нібито*. Така концентрація маркерів розкрита в тексті із заголовком *«Фейк Рада ЄС нібито ухвалила рішення про депортацію 830 тисяч українців»* [17]. Недостовірність інформації викладається із застереженням щодо джерел її отримання: *скриншот нібито із сайту Представництва Європейського Союзу в Україні; вказаний бот нібито від Європейської служби зовнішніх справ*, а також у цитуванні – *нібито написано в пресрелізі* [17]. У спростуванні цього фейку частка маркує недостовірність різних висловлень у тексті, творячи «хибний» наратив. Евіденційність і персуазивність визначають особливості представлення інформації.

Офіційне спростування від авторитетних джерел (наприклад, ЗСУ) надає достовірну інформацію, що заперечує фейк: *ЗСУ спростували російський фейк про нібито захоплення селища М'ясожарівка* [18].

Повідомлювана інформація є «багатошаровою» з погляду мовця та інтерпретаторів його висловлень: наявне повідомлення про реальний факт (або є вигаданим, неістинним, таким, що не був у реальності) і поляризоване його трактування: спроби представити це як фейк, маніпуляцію («інші, ворог») і, навпаки, спростувати їх (що підтверджує автор викладу «новини»). Отже, продукування таких повідомлень передбачає кілька рівнів: Рівень 1. Факт (суб'єкт мовлення + предикат мовлення + об'єкт/адресат). Рівень 2. Творення фейків, «хибна» інтерпретація, «перекручування» фактів із маніпулятивною метою. Рівень 3. Визначення, що ця інформація представлена як фейкова, маніпулятивна → деконструкція маніпулятивного наративу «я(ми) – інший». Часто такі повідомлення є негативними щодо України, і автор викладу події чи висловлення спростує негативну оцінність.

Найчастіше проаналізовані модусні маркери поєднуються з предикатами на позначення мовлення (*повідомити, сказати, заявити, обговорити* та ін.), виражаючи невпевненість, сумнів, недостовірність: *Держсекретар США Ентоні Блінкен нібито повідомив союзникам тривожну інформацію про масштаби співпраці між Китаєм та Росією...* [19]. Оцінність передається негативно (оцінний прикметник – *тривожну (інформацію)*). Модусний маркер *нібито* рідше, порівняно з предикатами мовлення, сполучається з іншими ментальними предикатами (*нібито обмірковує угоду, нібито припинить вважати, нібито ухвалила рішення*) або групами предикатів. Менш типовим виявилось сполучення з іменними групами *нібито + (підтримка, захоплення, ураження, евакуація): Росіяни запустили фейкову заяву про нібито евакуацію влади на Харківщині* [20]. Трактуння наведеної інформації підтверджується використанням фейкова заява, яку розкриває модусний маркер *нібито*. Неправдивість вербалізована з допомогою оцінного іменника *неправда*, що викриває фейки з російських джерел: *Повідомлення російських державних медіа, нібито в Івано-Франківську є влучання по розташуванню українських військових, є неправдою* [21]. Модусний маркер *нібито* сполучається з ойконімом, позначаючи цю інформацію як неправдиву, як таку, що надійшла із джерел ворога.

В деяких випадках частки «супроводжують» цитацію («семантичне лапкування»), що будуть сприйняті з відповідним підтекстом: *Орбан заявив, що Угорщина нібито може бути "гарним зняттям у руках людей, які хочуть миру"* [22]. Повідомлювана інформація може передаватися з допомогою маркера *нібито* для того, щоб зняти відповідальність за достовірність, тому створюється сумнівність, ефект «невпевненої впевненості»: *Фіцо заявив, що окремі країни НАТО нібито обговорюють можливість відправлення своїх військових до України* [23].

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямі. Модус виражає ставлення мовця до повідомлюваного і спосіб представлення інформації, він впливає на суб'єктивність сприйняття та емоційний стан реципієнтів. Розуміння механізмів використання модусу в медіа дозволяє краще оцінювати медійні тексти і критично ставитися до їхнього змісту. Модус у дискурсі охоплює різні аспекти комунікації, включаючи модальність, емоційність, оцінність та прагматичні настанови.

У сучасних українськомовних медійних текстах із фокусом на висвітлення подій щодо України в період повномасштабної російсько-української війни реалізуються модусні смисли недостовірності, сумнівності, неправдивості, простежується їхня взаємодія з негативною оцінністю та емотивністю, що передбачає їхнє спростування, «зняття» негативною оцінності викладу подій щодо України.

Модусні маркери *нібито, начебто* сполучаються зі словами *маніпуляція, міф, фейкова заява, фейк, неправда* та ін. для того, щоб виявити неправдивість повідомлень, «хибність» маніпулятивних наративів. Ці маркери також можуть застосовуватися для недостовірності, «невпевненої впевненості», щоб зняти відповідальність за істинність, залишити простір для можливих сумнівів і критики.

Модусні маркери застосовуються у позиції *de re*, тобто стосуються одного з компонентів висловлення: предиката або інших компонентів висловлення. У результаті дослідження

встановлено, що активно використовується частка *нібито*, яка сполучається здебільшого з предикатами (особливо на позначення мовлення), а також іменними групами (у тому числі з онімами – антропонімами та ойконімами).

Перспективи дослідження полягають у поглибленому вивченні різних модусних маркерів маніпулятивності в медіадискурсі, розширеному дослідженні їхньої сполучуваності та моделюванні негативною оцінності текстів, створенні за цими результатами автоматизованої системи для визначення засобів маніпулятивності текстів і розкритті їхнього впливу на реципієнтів.

Література:

1. Ніка О. Теорія модусу в сучасній лінгвістиці. *Українська мова*. 2011. № 2. С. 19–29.
2. Бацевич Ф. Частки української мови як дискурсивні слова. Львів : ПАІС, 2014. 288 с.
3. Радзівська Т. В. Дискурсивні аспекти динаміки української мови в контексті активних мовних процесів у слов'янському світі. *Мовознавство*. 2013. № 2–3. С. 149–162.
4. Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика. Монографія. Відп. ред. Б.М. Ажнюк. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. 2024. 616 с.
5. Яворська Г. Динаміка наративів (до проблеми когнітивної опірності медійного простору). *Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця* : монографія / [В. Азарова та ін. ; за заг. ред. Л. Компанцевої]. Київ : НА СБУ, 2021. С. 26–37.
6. Foolen Ad. Pragmatic Markers in a Socio-Pragmatic Perspective. *Pragmatics of Society*, ed. by G. Andersen, K. Aijmer. Berlin: Walter de Gruyter, 2012. Pp. 217–242.
7. Fraser B. Pragmatic Markers. *Pragmatics*, 1996. Vol. 6. Pp. 167–190. <http://dx.doi.org/10.1075/prag.6.2.03fra>
8. Fraser B. What Are Discourse Markers? *Journal of Pragmatics*. 1999. Vol. 31. Pp. 931–952. [http://dx.doi.org/10.1016/S0378-2166\(98\)00101-5](http://dx.doi.org/10.1016/S0378-2166(98)00101-5)
9. Fuller J.M. Use of the discourse marker *like* in interviews. *Journal of Sociolinguistics*. 2003. Vol. 7/3. Pp. 365–377. <https://doi.org/10.1111/1467-9481.00229>
10. Maschler Y., Schiffrin D. Discourse markers: Language, Meaning, and Context. *The Handbook of Discourse Analysis*, ed. by D. Tannen, Heidi E. Hamilton, D. Schiffrin, 2nd edition. Chichester: Wiley & Sons. 2015. Pp. 189–221.
11. Кірш О. Міф про те, як Трамп нібито сказав Орбану, що не дасть Україні ані копійки. *OBOZ.UA*. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/mif-pro-te-yak-tramp-nibito-skazav-orbanu-schone-dast-ukraini-ani-kopijki.htm> (дата звернення: 21.03.2024).
12. Колдомасов А. Зеленський нібито припинить вважати США стратегічним партнером, якщо Вашингтон не дасть грошей. *DM #DisinfoChronicle*. URL: <https://disinfo.detector.media/en/post/zelenjskyi-nibyto-prypynyt-vvazhaty-ssha-stratehichnym-partnerom-iakshcho-vashynhton-ne-dast-hroshei> (дата звернення: 11.03.2024).
13. Воллес пояснив свої слова про Amazon і недостатню вдячність України. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/07/14/7165799/> (дата звернення: 15.08.2023).
14. Фейкова заява нібито від імені міністерки іноземних справ Німеччини А. Бербок *Центр протидії дезінформації*. URL: <https://cpd.gov.ua/warnin/fejкова-zayava-vid-imeni-ministerky-inozemnyh-sprav-nimechchynu-a-berbok/> (дата звернення: 24.05.2024).
15. Михайлів В. Франція нібито прийняла офіційне рішення відправити свої війська в Україну. *DM #DisinfoChronicle*. URL: <https://disinfo.detector.media/post/frantsiia-nibyto-pryyniala-ofitsiine-rishennia-vidpravty-svoi-viiska-v-ukrainu> (дата звернення: 14.05.2024).

16. Сливенко О. У Польщі нібито підтвердили ведення війни в Україні силами НАТО проти Росії *DM #DisinfoChronicle*. URL: <https://disinfo.detector.media/post/u-polshchi-nibyto-pidtvverdylyvedennia-viiny-v-ukraini-sylamy-nato-protu-rosii> (дата звернення: 21.05.2024).
17. Сливенко О. Рада ЄС нібито ухвалила рішення про депортацію 830 тисяч українців. *DM #DisinfoChronicle*. URL: <https://disinfo.detector.media/post/rada-yes-nibyto-ukhvalyla-rishennia-pro-deportatsiui-830-tysiach-ukraintsiiv#> (дата звернення: 20.04.2024).
18. ЗСУ спростували російський фейк про нібито захоплення селища М'ясожарівка. *Еспресо*. URL: <https://espreso.tv/viyna-z-rosiyeuy-zsu-sprostovali-rosiyskiy-feyk-pro-nibyto-zakhoplennya-selishcham-yasozharivka> (дата звернення: 14.06.2024).
19. Ємець М. FT: США стурбовані зростаючою співпрацею між Китаєм і Росією. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/04/6/7183218/> (дата звернення: 07.05.2024).
20. Росіяни запустили фейкову заяву про нібито евакуацію влади на Харківщині *Еспресо*. URL: <https://espreso.tv/viyna-z-rosiyeuy-rosiyani-zapustili-feykovu-zayavu-pro-nibyto-evakuatsiyu-vladi-na-kharkivshchini> (дата звернення: 04.06.2024).
21. «Неправда» – мер Івано-Франківська прокоментував повідомлення з РФ про влучання по військових. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ivano-frankivsk-nepravda-vluchannja-po-vijskovykh/32910472.html> (дата звернення: 18.05.2024).
22. Бельзєцька Н. Хитрий план: що Орбан зараз намагається "продати" світу *24 канал*. URL: https://24tv.ua/orban-vidvidav-kiyv-moskvu-chogo-hoche-dosyagti-ugorskiy-premyer_n2591130 (дата звернення: 08.07.2024).
23. Фіцо заявив, що окремі країни НАТО нібито обговорюють можливість відправлення своїх військових до України. *Еспресо*. URL: <https://espreso.tv/svit-fitso-zayaviv-shcho-okremi-kraini-nato-nibyto-obgovoryuyut-mozhlyvist-vidpravlennya-svoikh-viyskovikh-do-ukraini> (дата звернення: 28.02.2024).

Nika O. Modus markers of manipulation in modern Ukrainian language media discourse

Summary. Modus meanings that are marked by modus markers *нібито* ('allegedly'), *начебто* ('supposedly') are

characterized in modern Ukrainian-language media texts with a focus on coverage of events regarding Ukraine during the full-scale Russian-Ukrainian war. The method of covering information that is fake, untrue, insufficiently confirmed, therefore the author of the text reports it as doubtful, unreliable, untrue, is analyzed. The presence of such words as *маніпуляція* ('manipulation'), *міф* ('myth'), *фейкова заява* ('fake statement'), *фейк* ('fake'), which often precede the title with modus markers, determine the main function of this media text, to reveal the falsity of messages, the "falseness" of events and narratives to achieve a manipulative effect.

Modus markers *нібито* ('allegedly'), *начебто* ('supposedly') verbalize the unreliability of what is being reported, the refutation of which the author of the text reveals in the title and in the structure of the media text, proves the fakeness of the "news", in particular by referring to authoritative and reliable sources. The interaction of modus meanings of credibility/unreliability with evaluability and emotivity in the aspect of manipulation of the recipients' consciousness is traced.

The use of markers *нібито* ('allegedly'), *начебто* ('supposedly') can create the effect that the author of the media text conveys someone's words without taking responsibility for their truth, presents unconfirmed, contradictory or (post) interpreted information without final conclusions, emphasizes dubiousness, uncertainty. The presence of these markers can also encourage the audience to think critically, to think about the (un)reliability of information.

Studying the compatibility of modus markers with predicates and nominal groups gives grounds to assert about: the frequency of the modus marker *нібито* ('allegedly'); its predominant use is with predicates to indicate speech, less often with other mental predicates or groups of predicates; to compare, the use in combination with nominal groups is less characteristic.

Key words: modus markers, modus meanings, particles *нібито* ('allegedly'), *начебто* ('supposedly'), Ukrainian-language media discourse of the wartime, manipulative influence.

*Oleinikova G. O.,**Associate Professor, PhD in Philology,
Associate Professor at the English Philology and World Literature Department
Izmail State University of Humanities**Slobodiak S. I.,**Lecturer at the English Philology and World Literature Department
Izmail State University of Humanities*

ON THE IMPERATIVENESS CATEGORY IN THE ENGLISH LANGUAGE COMMUNICATION (THE CASE STUDY OF THE SPEECH ACT OF PROHIBITION IN FICTION)

Summary. This study examines imperativeness as a functional and semantic category reflecting the relation of the speaker's speech to the realities of life. The imperative nature of this category is based on its verbal and morphological form to be used to set up the communication process. Considering imperativeness as a category makes it possible to single out its communicative and pragmatic properties, which are manifested in interpersonal relations of all the participants of communication. In the course of this research, imperative speech acts of prohibition have been analyzed according to seven criteria: the communicative goal, the author's concept, the addressee's concept, the content of the event, the factor of the communicative past, the factor of the communicative future, the linguistic implementation. It has been found that the communicative goal of the speech act of prohibition is to force the addressee to stop performing a certain action that is unacceptable from the speaker's point of view, or to prevent such an action in the future. The author of the prohibition can be a person of higher social status, authority, who is personally interested in ensuring that the interlocutor does not perform some action. The addressee is a person with limited or equal communication rights in relation to the interlocutor. The prohibition acts both as an initial and as a reactive speech act. The prohibition is reactive when it is preceded by verbal actions that the speaker considers unacceptable for himself and they do not meet moral, ethical and aesthetic norms. In case of unsuccessful implementation of prohibition, there may follow the acts that demonstrate a strict strategic line of behaviour. The key linguistic means of imperative speech acts of prohibition are the grammatical structures of the negative imperative, which are often used to denote a prohibited action. Prohibition can also be implemented by using different modal verbs in their negative forms, phase verbs, negative pronouns and adverbs. There have been cases of using emphatic and polite etiquette imperative formulas of prohibition to emphasize the alienated and cool attitude of the speaker, who seeks to achieve his goal without resorting to unnecessary insults of the addressee.

Key words: imperativeness, imperative structures, speech acts of prohibition, communicative goal, author's concept, addressee's concept, content of the event, factor of the communicative past, factor of the communicative future, linguistic implementation.

Problem statement. At the current stage of the linguistic research development there are a number of works on linguistics

devoted to the problem of studying the structural and morphological, functional and semantic aspects of imperative constructions, which express the intention of the speaker to force the listener to perform a certain action. But the world linguistic community has already reoriented itself towards the discursive study of linguistic phenomena, and more often linguists are talking about the need to turn to the study of the language code in the process of communication. Therefore, it is important to consider the problems of the interaction of participants of communication, aimed at the regulation of interpersonal relations. In this regard, the task of systematizing the means of expressing imperativeness in the English language, as well as identifying its certain models that construct the corresponding types of syntactic structures, bringing them to the level of speech acts aimed both at achieving tolerance and at initiating confrontation, is particularly promising.

Recent publications overview. Recently, the focus of researchers' attention has been shifted from the systemic and structural aspects of language to the functioning of language as a means of communication. As A. D. Bielova admits, this has happened because "the descriptive systemic and linguistic approach, which earlier gave positive results, now does not have sufficient explanatory power to solve the task of comprehensive study of dialogue as a product of linguistic activities" [1, p. 11]. Nowadays, scientists try to study language from an anthropocentric perspective. O. L. Biessonova defines the anthropocentric approach to language as a comprehensive study of linguistic means used in certain communicative situations, taking into account psychological, scientific and cultural factors in the analysis of the communication process, identifying the degree of effectiveness of using different linguistic means in specific communicative conditions [2]. As for the imperative structures, I. A. Bekhta states that scientists have begun to consider imperativeness as a category in which the communicative and pragmatic function of language is particularly vivid [3, p. 77].

A large number of works are now devoted to imperative speech acts, imperative situations, communicators in these situations [4; 5; 6]. The majority of them are connected with the theory of speech acts by J. Austin and J. Searle, who drew attention to the pragmatic nature of human speech. They suggested dividing the process of "speaking" into three constituent parts: the illocutionary act as the intention of the speaker; the locative act as the actual speech; the perlocutionary act as a deliberate effect of communica-

tion [7, 8]. But as the basis for our analysis of the communicative and pragmatic features of the use of imperative structures, we take the "questionnaire of the act", proposed by V. B. Burbelo in order to present the main pragmatic and linguistic characteristics of speech acts. Having formulated a fair thesis that a speech act is a comprehensive model, the scientist considers the construction of speech act characteristics according to seven criteria: the communicative goal, the author's concept, the addressee's concept, the content of the event, the factor of the communicative past, the factor of the communicative future, the linguistic implementation. In other words, "the speech act is determined by *who, to whom, why, about what* and *how* he speaks, taking into account *what happened* and *what will happen* later in communication" [9, p. 63].

The purpose of this article is to consider the lexical and grammatical features of the use of imperative structures with further identification of their communicative and pragmatic characteristics in the process of the realization of the speech act of prohibition in the English language fiction works.

Main research material presentation. In the situation of prohibition, the person who has the right and the authority to do so can realize the speech act of prohibition. The prohibition can be expressed both in an official and in an informal setting. *The communicative goal* of prohibition is to force the addressee to stop performing a certain action that is unacceptable from the speaker's point of view, or to prevent such an action in the future. I. M. Osovskaya distinguishes the following types of prohibition: 1) command; 2) order; 3) instruction; 4) threat; 5) advice [10, p. 213]. It is necessary to admit that only some of the varieties specified by the researcher can be involved in confrontational communication. In particular, the prohibition-instruction provides for an action which is usually helpful for the addressee, moreover, it is carried out in writing. The prohibition-order functions exclusively in the official sphere of communication and this type of prohibition cannot be considered as conflictual in advance. The purpose of the prohibition-advice is to warn the listener against a dangerous or inappropriate act, and this type of prohibition implies the speaker's benevolence towards the addressee. Instead, such subtypes of prohibition as command and threat can be confrontational.

The author's concept. If we take into account the heterogeneous communicative nature of the speech units included into the group of speech acts of prohibition, it is not surprising that the concept of the author will vary, and accordingly, the concept of the addressee. So, it can be a person of higher social status, authority, who, taking into account objective circumstances, is personally interested (or forced to do so due to his official duties) in ensuring that the interlocutor does not perform some actions:

"You are not going to eat them, though," he cried roughly. "No! Not a single one" [11, p. 113].

The concept of the addressee. The addressee is a person with mostly limited communication rights or a person with equal communication status in relation to the interlocutor. He reluctantly does what is required of him, he is rarely personally interested in the performance of somebody's willpower.

The content of the event. There is a certain preliminary event that explains the reason for prohibition, otherwise the intention will be groundless. The speaker evaluates this event (or a series of events) as negative for himself, the addressee, or both at the same time, namely as such that can harm these persons. This event is either happening at the moment of speaking, or may happen in the future.

The factor of the communicative past. The prohibition acts both as an initial and as a reactive speech act. The prohibition is reactive when it is preceded by verbal actions that the speaker considers unacceptable for himself, and those verbal actions that contain some information that does not meet moral, ethical, aesthetic norms.

The factor of the communicative future. In case of unsuccessful implementation of prohibition, there may follow the acts that demonstrate a strict strategic line of behavior: disagreement, denial, reprimand, etc. The example below illustrates the act of disagreement:

"Sit down, Sheldon," said Clark, "and don't shout".

"I'm not shouting", said Sheldon [11, p. 78].

The linguistic implementation. In the English language, the main way of expressing prohibition is the negative form of the affirmative imperative which requires the addition of the auxiliary *do + not (don't)* to the infinitive of the verb without the particle *to*. I. Yu. Shkitskaya notes that this structure has a high frequency and is systematically used to express a prohibitive meaning, conveys this meaning most unambiguously, is the most specialized for expressing this meaning, and also is the most universal [12, pp. 111-115], for example:

'Oh, don't go on at that again' [13, p. 85];

'And don't speak to me like that and look like that' [13, p. 185].

Another way of expressing prohibition in English is the use of modal verbs in negative structures. The categorical form of prohibition often presupposes the use of the modal verb *can* in its structure. According to T. V. Parasiuk, it attributes to the speech act the meaning of "impossibility of performing this action due to the existence of specific circumstances or generally accepted laws that prevent the addressee from performing this action" [14, p. 142], for example:

'This is my room, you can't come in here just then you want, girl!' [11, p. 76].

The prohibition expressed by the construction with the modal verb *must* has a high degree of categoricalness. It is a reminder of some duties of the addressee, or the speaker is trying to prohibit something under duress:

'No, you mustn't talk like that to him' [15, p. 98];

The prohibition expressed by the modal verb *need* expresses the absence of the necessity to perform a certain action. In the case of non-conflictual communication, this form will prove that this is advice to the addressee from the speaker, but under the conditions of confrontational communication, taking into account paralinguistic factors, we can talk about the modification of the advice into the prohibition at the level of imperative recommendation and observe an increase in the categorical nature of the speech act:

'You needn't try and tell me what to do' [15, p. 123];

'No, you needn't. You needn't ask him at all' [15, p. 166].

Since the prohibition presupposes the completion of an action undesirable from the speaker's point of view, predicates that specialize in conveying the phase value of the end of the action often appear in the structure of imperative speech acts. It is enough for the speaker to use the imperative form of the phase verb to realize his imperative speech act:

"Oh stop, stop, stop," shouted Toby [11, p. 176].

It should be noted that such phase verbs are combined not with the infinitive of the verb to indicate the tabooed action, but with the gerund, which additionally conveys the forbidden action as a process that continues at the moment of speaking:

"Stop putting on an act, Bobby [13, p. 98].

To indicate the restriction of the interlocutor's actions in the English language, the word *only* can be used with the implication of prohibition on an action that is not included in the circle of those words related to the word *only*, thus establishing a clear line between what is allowed and what is forbidden:

John Thomas came on the car after Annie, at about a quarter to ten. He poked his head easily into the girls' waiting-room.

"Prayer-meeting?" he asked.

"Ay," said Laura Sharp. "*Ladies only*" [16, c. 127].

The speech act of prohibition is often characterized by the use of negative pronouns and adverbs. This list includes *no one*, *nobody*, *nothing*, *never*. A specific feature of the English language is the interaction of general and partial negation within an elementary sentence. The presence of a partial negation unit in connection with one of the non-verb components immediately blocks the possibility of using a general negation structure [44, p. 102]. It is the use of negative lexemes that creates the prohibitiveness of an action. Thus, when the subject or object in the sentence is expressed by a negative pronoun, the predicate is used in the affirmative form, for example: *nobody will come to this room*. In addition, it should be noted that the use of negative pronouns or adverbs in the English language, compared to the usual negative form of the verb, significantly strengthens the prohibition.

In the structure of speech acts of prohibition, emphatically polite etiquette formulas with the word *please* can appear, which reinforce the declaration of cold, neutral or hostile relations between speakers. In the following episode, a man is annoyed by the fact that his wife makes critical remarks about the field in which she knows nothing, and he wants to stop it, especially emphasizing his imperative volition:

He continued to enunciate. "Please do not talk of "significance", because you do not understand it. And that is because you are insignificant yourself" [18, p. 64].

Conclusion. The strategic predeterminedness of communication is the highest level of communication organization. The communication strategy covers both planning and implementation of the communication process. But depending on the actions of the interlocutor, on his immediate reaction, the speaker can change his initial communicative intention by changing the tactics of his speech behaviour. Gradually, the speaker performs a number of speech acts and, finally, implements that specific speech act which helps him to achieve communication success.

Imperative structures have an imperative nature of action expression and, therefore, have been studied from the point of view of those communicative intentions that form the basis of speech acts. In the course of this research, imperative speech acts of prohibition have been analyzed according to seven criteria: the communicative goal, the author's concept, the addressee's concept, the content of the event, the factor of the communicative past, the factor of the communicative future, the linguistic implementation. It has been found that the key linguistic means of imperative speech acts of prohibition are the grammatical structures of the negative imperative, which are often used to denote a prohibited action. Prohibition can also be implemented by using different modal verbs in their negative forms, phase verbs, negative pronouns and adverbs. There have been cases of using emphatic and polite etiquette imperative formulas of prohibition to emphasize the alienated and cool attitude of the speaker, who seeks to achieve his goal without resorting to unnecessary insults of the addressee.

All of the above-mentioned postulates will help, in the linguistic aspect, to focus research attention on identifying the potential opportunities of language units of different levels to express the imperative intentions of interlocutors in other speech acts of confrontational content.

Bibliography:

1. Белова А.Д. Поняття "стиль", "жанр", "дискурс", "текст" у сучасній лінгвістиці. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія "Іноземна філологія". 2002. Вип. 32–33. С. 11–14.
2. Бессонова О.Л. Ієрархія цінностей та її відображення в англійській мові // Процедури концептуального аналізу в різноструктурних мовах / за заг. ред. О. Л. Бессонової. Донецьк: ДонНУ, 2012. Т. 7: Типологічні, зіставні, діахронічні дослідження. С. 18–91.
3. Бехта І.А. Дискурс наратора в англійській прозі. Київ: Грамота, 2014. 304 с.
4. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія. / 2-е вид., випр. і доп. Київ: Логос, 2004. 284 с.
5. Гувайнон Н.В. Слово Речення Текст. Вибрані праці. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. 664 с.
6. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. 350 с.
7. Austin J.L. How to Do Things with Words. Kindle Edition: Barakaldo Books, 2020. 179 p.
8. Searle J. Making the Social World: The Structure of Human Civilization. OUP, 2010. 224 p.
9. Бурбело В.Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгво-прагматичні засади дискурсології. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2002. Вип. 32–33. С. 79–84.
10. Осовська І.М. Концептосистема німецького парентального конфронтативного дискурсу. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки» (мовознавство). Дрогобич, 2015. № 3. С. 212–218.
11. Cronin A. J. Hatter's Castle. Foreign Languages Publishing House. K., 2003. 669 p.
12. Шкіцька І.Ю. Вербальна репрезентація негативних реакцій на маніпулятивну тактику підвищення значимості співрозмовника. *Мова і культура*. Київ, 2017. Вип. 19, Т. IV (184). С. 110–118.
13. Woolf V. Mrs. Dalloway. A Millenium Project, 2009. 220 p.
14. Парасюк Т.В. Дієслова на позначення емоційних станів: функціонально-онімастологічний аспект. Львів: Видавничий центр Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2010. 280 с.
15. Galsworthy J. End of the Chapter. Foreign Publishing House. K., 2005. 602 p.
16. Wells H. G. The Invisible Man. Foreign Publishing House. K., 2009. 266 p.
17. Огоновська О.В. Дієслівне заміщення в англійській мові. Львів: Світ, 2011. 128 с.
18. Huxley A. Crome Yellow. Vintage Publishing, 2004. 192 p.

Олейнікова Г., Слободяк С. До питання про категорію імперативності в англійській комунікації (на прикладі мовленнєвого акту заборони в художній літературі)

Анотація. В даному дослідженні розглядається імперативність як функціонально-семантична категорія, яка відображає відношення висловлення мовця до реалій дійсності. Спонукальна сутність імперативності ґрунтується на її дієслівно-морфологічній формі з метою вираження комунікативної установки. З'ясування імперативності як категорії дозволило виокремити її комунікативно-прагматичні властивості, що виявляються у міжособистісних настановах, спрямованих на всіх учасників комунікації. У ході

дослідження було проаналізовано спонукальні мовленнєві акти заборони за сімома критеріями: комунікативна мета, концепція автора, концепція адресата, зміст події, чинник комунікативного минулого, чинник комунікативного майбутнього, мовне втілення. Було з'ясовано, що комунікативна мета мовленнєвого акту заборони заключається в тому, щоб примусити адресата припинити виконання певної дії, недопустимої з точки зору мовця, або ж не допустити таку дію в майбутньому. Автором заборони може бути особа, вища за соціальним статусом, авторитетна, яка особисто зацікавлена (або змушена це робити в силу службових обов'язків) у тому, щоб співрозмовник не виконував якоїсь дії. Адресатом виступає людина з обмеженими комунікативними правами або особа з рівним комунікативним статусом щодо співрозмовника. Заборона виступає і як ініціальний, і як реактивний мовленнєвий акт. Реактивною заборона є тоді, коли їй передують вербальні дії, які суб'єкт розцінює як неприйнятні щодо себе, ті, які містять інформацію, що не

відповідає нормам моральним, етичним, естетичним. У разі неуспішної реалізації заборони їй можуть відповідати акти, що демонструватимуть жорстку стратегічну лінію поведінки. Ключовими мовними засобами імперативних мовленнєвих актів заборони виступають граматичні структури наказового способу дієслова, яке позначає заборонену дію, із заперечною часткою *not*. Заборона може бути також реалізована за допомогою модальних дієслів в заперечній формі, фазових дієслів, заперечних займенників та прислівників. Встановлено випадки застосування підкреслено-ввічливих етикетних спонукальних формул заборони для підкреслення відчужених, прохолодних стосунків мовця, який прагне досягти свого, не вдаючись до зайвих образ.

Ключові слова: імперативність, імперативні структури, мовленнєві акти заборони, комунікативна мета, концепція автора, концепція адресата, зміст події, чинник комунікативного минулого, чинник комунікативного майбутнього, мовне втілення.

Прохоров М. Г.,
кандидат політичних наук,
асистент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ДІАЛОГІЧНИЙ ХАРАКТЕР АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ СПОТІВ

Анотація. Статтю присвячено вивченню діалогічності англійськомовних політичних спотів. У статті надається визначення політичного споту, встановлюються комунікативно-прагматичні характеристики англійськомовних політичних спотів, що визначають особливості їх адресатності та типи їх діалогічності. Ключову роль приділено у статті аналізу засобів актуалізації різних типів діалогічності у текстах англійськомовних політичних спотів.

Політичний спот є видом політичної реклами, за допомогою якої відбувається формування ціннісних уявлень про потенційних кандидатів на політичні посади, стимулювання потенційних дій електорату щодо них. Комунікативно-прагматичне навантаження текстів англійськомовних політичних спотів визначає їх адресатну спрямованість, а також типи їх діалогічності: «АДРЕСАНТ–ВИБОРЦІ», «АДРЕСАНТ–ОПОНЕНТ».

Актуалізація типу діалогічності «АДРЕСАНТ–ВИБОРЦІ» здійснюється в текстах англійськомовних політичних спотів за допомогою мовних засобів різного рівня та різної частиномовної спрямованості. Ці одиниці сприяють встановленню контакту з адресатом, стимулюванню його уваги, слугують засобами його залучення до потенційного діалогу, певного типу політичної поведінки, підкреслюють спільність соціально-політичних інтересів, цілей політичних діячів і виборців, їх спільне походження, сприяють скороченню дистанції між адресантом і адресатом. Такими засобами є звернення до адресатів, що вказують на їх національну та географічну приналежність, позитивно-оцінні на їх позначення, особисті займенники, паралельні конструкції, дієслова наказового способу, мовленнєві комплекси «питання – відповідь», метафори, каламбури, культурно-специфічна лексика, іншомовні одиниці.

Комунікативно-прагматичним призначенням текстів англійськомовних політичних спотів із типом діалогічності «АДРЕСАНТ–ОПОНЕНТ» є негативне представлення та критика політичних опонентів, їх співставлення із позитивно представленими пропонентами. Засобами реалізації визначеного типу діалогічності є неформальні, зневажливі, агресивні та саркастичні звернення до опонентів, експресивні та негативно-оцінні засоби їх позначення, питальні речення, спрямовані на їх критику чи звинувачення.

Ключові слова: адресат, англійська мова, діалогічність, мовні засоби, комунікативно-прагматичне призначення, політичний спот.

Постановка проблеми. Політична комунікація завжди привертала увагу лінгвістів через свою різноманітність, широкий арсенал мовних засобів, що використовується в ній, прагматичний потенціал, вагомість у загальному комунікативному просторі. Варіативності політичної комунікації, її діалогічному

характеру сприяє медіатизація, що здійснюється нині не тільки завдяки ЗМІ, але й через глобальну мережу Інтернет.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри загальне зацікавлення лінгвістів політичною комунікацією [1–5], ще й донині не є дослідженим такий її вид як політичний спот, який з'явився в США, поширився згодом у англомовному світі та поза його межами. **Метою** статті є аналіз діалогічного характеру англійськомовного політичного споту, а **завдання** її полягають у наданні його визначення, з'ясуванні конститутивних ознак його утворення, його діалогічної сутності та її лінгвальної актуалізації.

Політичний спот є видом політичної реклами, власне відеороликом, що транслюється через телебачення та мережу Інтернет задля просування політичного (громадського) суб'єкта (політичної партії, кандидата в президенти, мери і т.і.) до влади [6, с. 11]. Наведена дефініція виявляє сутність політичного споту як виду комунікації, що поєднує в собі риси політичного та рекламного дискурсу, визначаючи при цьому його комунікативно-прагматичне призначення, яке полягає у адресному впливі на електорат з метою його інформування про певного політичного суб'єкта, формування ціннісних уявлень про нього задля виникнення певної психологічної настанови, що, в свою чергу, визначає почуття, симпатії, а згодом і дії електорату щодо нього.

Вищевказане пояснює діалогічний характер політичного споту, специфіку його адресованості. Діалогічність є ключовим параметром жанру політичного споту. Вона носить в ньому переважно внутрішньомонологічний характер. Адресантом політичного споту може бути при цьому сам політик, який звертається до потенційних виборців чи свого опонента, або ті особи, які виступають від його імені чи підтримують його.

Зауважимо, що категорія діалогічності (від грецьк. *Διάλογος* – розмова, бесіда) вивчається лінгвістами достатньо давно, на неї вказував у XVIII столітті ще В. фон Гумбольдт, відзначаючи діалогічний характер спілкування [7, с. 144]. Діалогічним є будь-яке мовлення, в тому числі й монологічне, оскільки воно звернено до певного адресата. Маркери подібного звернення, що фактично є засобами лінгвістичної актуалізації категорії діалогічності, варіюються залежно від жанру, комунікативно-прагматичного призначення тексту.

В результаті аналізу емпіричного матеріалу нами було виявлено дві основні типи діалогічності, що віддзеркалюють спрямованість рекламної комунікації в текстах англійськомовних політичних спотів: «АДРЕСАНТ–ВИБОРЦІ», «АДРЕСАНТ–ОПОНЕНТ». Засобами діалогічності типу «АДРЕСАНТ–ВИБОРЦІ» є зокрема звернення, що можуть бути реалізовані за допомогою номінацій із вказівкою на національну чи географічну приналежність адресата, наприклад:

Do your own taste test, America? [8].

Для встановлення контакту в політичних спотах вживаються й номінації адресата позитивної семантики, що є засобами інтимізації спілкування між адресантом та виборцями, зокрема:

My friends, we must remember that our basic rights come from God and not from government [9].

Тип діалогічності «АДРЕСАНТ – ВИБОРЦІ» реалізується в англійськомовних політичних спотах особистими займенниками. Потенційних виборців, що є адресатом спотів, представляють при цьому активними учасниками політичних процесів, від яких залежить не тільки результат виборців, але й майбутнє країни. Особистий займенник *we* вживається для вказівки на спільність інтересів та мети адресанта та адресанта. Займенник *you* дозволяє при цьому апелювати до адресата, наприклад:

We need to eliminate tax breaks for companies that outsource our jobs and cut taxes for companies that hire American workers. Huge corporations don't need a Senator YOU do [10].

Over the next four months YOU have a choice to make [11].

Засобами актуалізації діалогічності виступають в аналізованих текстах і паралельні конструкції, які вживаються для активізації уваги адресата:

The year, 2013. The Middle East stabilized. Nuclear terror threat reduced. Border security strengthened. Energy independence advanced. Wasteful spending reformed. Healthcare choice delivered. Economic confidence restored. The year, 2013. The President, John McCain [12].

Питання виконують у англійськомовних текстах політичних спотів функції активізації уваги та включення адресата у мовленнєво-мисленнєвий процес, що ініціюється адресантом, наприклад:

Remember when Wisconsin companies manufactured products and sold them all over the world? [13].

When I look at my new granddaughter, I think to myself, we're going to do everything we can to make sure she has opportunities in life. But what about all the kids? [14].

And we would pay – painful income taxes, skyrocketing taxes on life savings, electricity and home heating oil. Can your family afford that? [15].

Мовленнєві комплекси «питання – відповідь» сприяють активізації уваги адресата, дозволяють залучити його до діалогу, що керується адресантом, слідувати його логіці мислення, зокрема:

Which presidential candidate supports higher taxes, national health care and the Wall Street bailout? It's Donald Trump [16].

So how do we earn our way in the world without destroying our environment? Well, it's easy – you invest in innovation and research and development [17].

[THE ONLY THING MOVING FORWARD UNDER OBAMA?] The only thing moving forward under Barack Obama? [OUR NATIONAL DEBT] [YOUR Family share] [THE NATIONAL DEBT CLOCK] Our national debt of 5 trillion dollars [18].

Дієслова наказового способу, як правило, реалізують заклик до певного типу політичної поведінки, підкреслюючи активну роль адресата до політичного процесу, наприклад:

So, don't just imagine... Make the difference [19].

On November 26 vote for a future everyone can own [20].

Засоби оцінності покликані передавати суб'єктивну оцінку адресантом політика / політиків і / або політичної ситуації. Оцінність в політичних спотах може бути як позитивною, так

і негативною. Її актуалізація відбувається переважно за допомогою лексичних засобів різних частин мов, метафори, каламбурів, які носять полімодальний характер, наприклад:

Georgia can't afford an Obama-Pelosi lapdog [21].

He's a master brander... and he's the most interesting character out there. Washington's gone bananas. It's time right now to stop the craziest spending before it's too late [22].

Or will it be more of the same old same old where our money is squandered by governments who are out of touch, governments we didn't even vote for? [23].

Сфера-джерело метафор, що вживаються в англійськомовних політичних спотах, є, як правило, неконвенціональною. Подібні метафори вживаються для того, щоб полегшити адресату розуміння того чи іншого образу, що створюється. Так, наприклад, спот «Rob Maness TV Ad – Gator» базується на полімодальній метафорі «алігатори – уряд США»:

I am Rob Maness and here in Louisiana you learn to be tough. One moment of weakness, and the alligators can eat you alive. So when I get to Washington, I'll stand up to the big spenders. I'll fight to repeal Obamacare. And I'll protect our gun rights. I'm Colonel Rob Maness and I approve this message because Louisiana needs a senator that will stand up to the career politicians and the alligators [24].

Відомо, що алігатори являють собою загрозу для людини. Саме ця якість проєктується в відеоролику політичного споту на уряд США. Крім того, алігатор є офіційним символом штату Луїзіани [25, с. 86]. Уподібнюючи уряд до алігаторів, адресант споту підкреслює наявність небезпеки для луїзіанців, вказуючи одночасно свою приналежність до народу цього штату.

Діалогічний характер англійськомовних спотів реалізують також розмовні засоби, що сприяють інтимізації спілкування, створенню довірливої бесіди між адресантом і адресатом. Такими засобами є розмовна лексика, розмовний синтаксис, форми мовленнєвої надлишковості, редуковані форми, а також інші засоби розмовно-побутового стилю. Так, наприклад, розмовні засоби вживаються у споті «Nice Guy» (2014 р.) для скорочення дистанції між політичним кандидатом та адресатом, зокрема:

I'm Cory Gardner, and I'm gonna tell you something that you've never heard in a political commercial. (My opponent, Mark Udall, is a real nice guy. He's a nice guy who will never change the Senate. He is the Senate. Eighteen years in politics, and he's got two cousins who are Senators too. Mark Udall's dad even ran for president. My dad? Well, he sells tractors. Just like my granddad, and I'm darn proud of that. Let's shake up the Senate [26].

У тексті наведеного політичного споту кандидат в Сенат США від Колорадо в 2014 році Корі Гарднер говорить про те, що він, на відміну від конкурентів, є вихідцем із робочого класу. Використання розмовних засобів дозволяє підкреслити робоче походження кандидата.

Реалізації діалогічності в досліджуваному типі політичної комунікації сприяє також культурно-специфічна лексика, що апелює до цільової соціальної групи (нації, демографічної або етнічної групи), сприяє скороченню дистанції між адресантом і адресатом. Так, наприклад, у новозеландському споті «Labour ad – Facts about National's record» 2011 року лексема *Kiwis* замінює нейтральне *New Zealand*, зокрема:

Since National became government [100,000 KIWIS], a hundred thousand Kiwis have moved to Australia [27].

У споті «A choice of two futures: Scotland's future in Scotland's hands» (2014 р.) [23], що агітує за відокремлення Шотландії від Великобританії, більша частина розповіді ведеться від дівчинки-підлітка Керсті (Kirsty). Дівчинка має типово шотландське ім'я, що підкреслює скерованість відеоролика на шотландців:

Or will it be more of the same old same old where our money is squandered by governments who are out of touch, governments we didn't even vote for? [23].

Для політичних спотів, що з'являються в різних країнах англійськомовного світу, характерним є вживання іншомовних вкраплень, що сприяють актуалізації категорії діалогічності, оскільки за їх допомогою відбувається апелювання до корінного населення країни. Так, наприклад, в англійськомовному тексті відеоролика «Maori Party TVC – Tu Maori Mai» (2014 р.) новозеландської партії Маорі ми знаходимо вкраплення маорійською мовою, тобто мовою аборигенів Нової Зеландії. Маорійська фраза реалізує звернення до них:

WNAKARONO, TŪMANAKO TE RATI MĀORI [28]. – *BIPTE, СПОДІВАЙТЕСЬ НА ПАРТИЮ МАОРІ.*

Тип діалогічності «АДРЕСАНТ – ОПОНЕНТ» використовується в негативних або контрастних спотах, коли адресанту необхідно співставити себе та опонента, представити його негативно. Адресатом спотів визначеного типу діалогічності є не тільки потенційні виборці, але, відповідно, і опонент. Визначений тип діалогічності реалізується за допомогою звернення до опонента, зокрема неформального:

Dan, people in Connecticut want the truth [29].

And Mitch, that's not how you hold a gun [30].

Якщо спот має агресивну або саркастичну тональність, то використовується формальне звернення до конкурента у вигляді мовленнєвої формули Mr. / Mrs. / Ms. + прізвище, Mr. / Mrs. / + посада, наприклад:

No more lies, Mr. Obama [31].

Dear Mr President, We've been getting this done in New Jersey since 2010 [32].

Апелювання до опонента відбувається в англійськомовному політичному споті також за допомогою особистого займенника *you*, наприклад:

Woman: Mr. President, I was hoping to hear you had a new plan [33].

Засобами реалізації категорії діалогічності визначеного типу є також питальні речення, спрямовані на коментування дій або висловлювань опонента, які носять характер критики чи звинувачення, наприклад:

President Obama, you invited the Muslim Brotherhood to the White House? Legitimizing a group that wants to undermine America and destroy Israel? You sent them 1.5 billion of our taxpayer dollars? Why Mr. President? Why?

Lee Fisher (clip): I have spent years on the ground working to save and create jobs.

Female voiceover: Really? Creating Jobs? Lt. Governor Lee Fisher was Ohio's number one official in charge of creating jobs [34].

Категорія діалогічності визначеного типу реалізується і за допомогою дієслів наказового стану, що апелюють до опонента:

Mr. Harper, Mr. Ignatieff, enough games. Let's get down to work [35].

Hurry up, Ed. <...> Your turn, Ed. Come on... [36].

Визначені фрази є розмовними, що імпліцитно вказують на неповагу до опонента, оскільки вони не є характерними для інституційного спілкування.

Діалогічності політичних спотів сприяють і різномірневі засоби експресивності, що виявляють емоційну реакцію адресата на дії або слова опонента, наприклад:

So, Julia, if Kevin O'Leamon can't trust Labor, how on earth can we? [37].

Justin Trudeau: We have to rethink elements as basic as space and time.

Male Voiceover: Really? Space and time [38].

У текстах англійськомовних політичних спотів поєднується, як правило, декілька засобів вираження діалогічності.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, політичний спот як вид політичної реклами скеровано на формування ціннісних уявлень про політичного суб'єкта або суб'єкта громадськості задля його просування до влади чи запобігання цьому. Це визначає не тільки адресатність англійськомовних політичних спотів, але й типи їх діалогічності: «АДРЕСАНТ–ВИБОРЦІ», «АДРЕСАНТ–ОПОНЕНТ». Призначенням різномірневих засобів актуалізації категорії діалогічності у англійськомовних політичних спотах типу «АДРЕСАНТ–ВИБОРЦІ» є сприяння встановленню контакту з адресатом, стимулювання його уваги, залучення до потенційного діалогу, заклик до певного типу політичної поведінки, представлення такими, що мають спільне походження та поділяють інтереси та мету адресанта. Призначеннями засобів актуалізації категорії діалогічності у англійськомовних політичних спотах типу «АДРЕСАНТ–ОПОНЕНТ» є такі звернення до опонента чи надання його характеристики, що сприяють його дискредитації. **Перспективи подальших досліджень** полягають у дослідженні лінгвокультурних особливостей англійськомовних політичних спотів.

Література:

1. Вашук Т. М. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 33. С. 182–185.
2. Куш Е. О. Лінгвоідеологічні та комунікативні особливості політичного дискурсу консерваторів з питань імміграції. *Мова і культура. Серія «Філологія»*. 2004. № 3. С. 116–122.
3. Павлуцька В. О. Політичний дискурс: особливості та функції. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. № 39. С. 218–221.
4. Fairclough N. *Political Discourse Analysis*. London : Routledge, 2012. 280 p.
5. Zhykharieva O., Kushch E., Stavtseva V. Suggestive potential of Franklin D. Roosevelt's presidential speech «Annual Address to the US Congress». *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. № 37. P. 116–124.
6. West M. D. *Air Wars: Television Advertising and Social Media in Election Campaigns, 1952–2016*. Washington : CQ Press, 2022. 192 p.
7. Humboldt W. von «On Language»: On the Diversity of Human Language Construction and its Influence on the Mental Development of the Human Species / ed. by M. Lososky, transl. by P. Heath. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 344 p.
8. Candidate Taste Test – The Campaign. 2012. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=P4D1ynMvFtA> (дата звернення 22.08.2024).
9. Fred Thompson TV Ad: Consistent Conservative. 2008. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=d7yLds0G5eU> (дата звернення 22.08.2024).
10. Overseas. 2014. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=hngBb4DxsTE> (дата звернення 22.08.2024).
11. The Choice. 2012. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=FBorRZnqtMo> (дата звернення 22.08.2024).

12. 2013. 2105. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=tB3BNdfEkI> (дата звернення 22.08.2024).
13. Real world. 2010. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=GIZBNEGZelQ> (дата звернення 22.08.2024).
14. Every Child Hillary Clinton. 2015. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=U22UuYAH00I> (дата звернення 23.08.2024).
15. Dome. 2008. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=kjvzyFyMO-k> (дата звернення 23.08.2024).
16. Politician. 2015. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=OEijvTi0NE> (дата звернення 23.08.2024).
17. Innovation in 20 Seconds. 2014. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=3hcK4dL-vUE> (дата звернення 25.08.2024).
18. Backward. 2012. URL : http://www.youtube.com/watch?v=f_e-CiZ2YN (дата звернення 25.08.2024).
19. Make The Difference. 2012. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=uLtzd6-tVhY> (дата звернення 25.08.2024).
20. Phil Goff on a Capital Gains Tax. 2011. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=bW55VlbOPKo> (дата звернення 25.08.2024).
21. Lapdog. 2014. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=qk8SAjLEZbw> (дата звернення 25.08.2024).
22. Bananas. 2010. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=YmESbR1WeRo> (дата звернення 25.08.2024).
23. A choice of two futures: Scotland's future in Scotland's hands. 2014. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=4o6bNNsHzpE> (дата звернення 25.08.2024).
22. Believe. 2014. URL : http://www.youtube.com/watch?v=m_V4POLXJ (дата звернення 25.08.2024).
23. A choice of two futures: Scotland's future in Scotland's hands. 2014. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=4o6bNNsHzpE> (дата звернення 25.08.2024).
24. Gator. 2014. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=aBNQBx6JOcw> (дата звернення 25.08.2024).
25. Stone O., Kuznick P. The Untold History of the United States. N. Y. : Gallery Books, 2013. 784 p.
26. Nice Guy. 2014. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=CdLNIGv50WQ> (дата звернення 26.08.2024).
27. Labour ad – Facts about National's record. 2011. URL : http://www.youtube.com/watch?v=w5fS4jAIK_4&list=PL0t9EGylrgR3L3omEo7zIRi3jYKC_935 (дата звернення 25.08.2024).
28. Māori Party TVC – Tū Māori Mai. 2014. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=z5O3KS2X1kk> (дата звернення 26.08.2024).
29. Truth. 2014. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=ROW2288T2cI> (дата звернення 26.08.2024).
30. Skeet Shooting. 2014. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=z7Pa16JIY> (дата звернення 26.08.2024).
31. The Reporter-in-Chief. 2012. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=6kopRTfWeNo&feature> (дата звернення 26.08.2024).
32. Dear Mr. President. 2015. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=sBHJ0iKpbo> (дата звернення 27.08.2024).
33. Debate. 2012. <http://www.youtube.com/watch?v=QyzhGiHFYt0> (дата звернення 27.08.2024).
34. Jobs Czar. 2010. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=P6oQzbVu4t> (дата звернення 27.08.2024).
35. On Your Side. 2009. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=dtogNXiUdw4> (дата звернення 27.08.2024).
36. Deal with the deficit? Ed Miliband can't even remember it. 2014. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=qtkCiG3E8E> (дата звернення 28.08.2024).
37. Labor Lemons. 2010. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=Yidl7o3hUOM&list=PL5C530D90FD26D434&index=2> (дата звернення 28.08.2024).
38. Trudeau: Space & Time. 2015. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=o86n3MJxarс> (дата звернення 28.08.2024).

Prohorov M. Dialogic character of English-language political spots

Summary. The article is devoted to the study of dialogicity of English-language political spots. A definition of a political spot is given in the article, communicative and pragmatic characteristics of English-language political spot, revealing peculiarities of its addressability and types of its dialogicity are determined in it. The key role is given in the article to the analysis of means of actualization of various types of dialogicity in the texts of English-language political spots.

A political spot is a type of a political advertising, with the help of which valuable ideas about potential candidates for political positions are formed, stimulation of potential actions of the electorate towards these candidates is done. The communicative-pragmatic purpose of the texts of English-language political spots determines their addressee orientation and types of their dialogicity «ADDRESSANT – VOTERS», «ADDRESSANT – OPPONENT».

Actualization of the «ADDRESSANT – VOTERS» dialogicity in the texts of English-language political spots is carried out by language units of different levels and part-of-speech belonging. Such units contribute to establishing contact with the addressee, stimulating his attention. They also serve as means of involving voters in a potential dialogue, forming a certain type of their political behavior, reducing the distance between them and the addressee, emphasizing their commonality of socio-political interests, goals, their common origin. Such means are represented by addresses to voters with indication of their national and geographic affiliation, positive designations of the voters, personal pronouns used to name them, parallel constructions, verbs in the imperative mood, speech complexes «question – answer», metaphors, puns, culturally specific lexical units, foreign language units.

The communicative-pragmatic purpose of the texts of English-language political spots with the «ADDRESSANT-OPONENT» dialogicity is negative presentation and criticism of a political opponents, there comparison with a positively presented proponents. Means of actualization of the abovementioned type of the dialogicity in English-language political spots are informal, disparaging, aggressive and sarcastic units used as addresses to opponents, expressive and negative means of their designation, interrogative sentences aimed at their criticizing or accusing.

Key words: addressee, the English language, dialogicity, language means, communicative-pragmatic, political spot.

*Руденко М. Ю.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської та слов'янської філології філологічного факультету
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ПИСЬМОВА МОВА МОЛОДІ: ХАРАКТЕРНІ РИСИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Анотація. Письмова молодіжна мова – примітне явище сучасності. Вона змінила мовний стиль юнаків та дівчат, що відзначається розкутістю, грою, творчістю, активним запозиченням сленгових одиниць з інших мов, різних жаргонів. В Україні відчувається дефіцит досліджень, присвячених комплексному розгляду теоретичних питань сучасної молодіжної письмової мови, насиченої неологізмами, англіцизмами, соціальними діалектами, нестандартними новоутвореннями. До розробки теми нас спонукає багатогранність письмової молодіжної мови та її стрімкий розвиток, відсутність усталених поглядів на проблему, перспективи наукових досліджень, що відкриваються. Актуальність та важливість роботи обумовлена зацікавленістю письмовою мовою з боку багатьох юнаків та дівчат, зростаючим інтересом лінгвістів до цього феномену. Стаття представляє інтерес для дослідників та зацікавлених читачів тим, що в ній представлено нинішній стан молодіжної письмової мови, її характеристики з позицій авторитетних мовознавців, проаналізовано актуальні праці останніх років на базі різних мов, висвітлено широкий спектр лінгвістичних проблем молодіжної мови, розкрито її особливості із залученням регіонального матеріалу. Використовувалися методи: описовий (взято за основу вивчення), лінгвістичного спостереження, узагальнення, інтерпретації та класифікації, порівняльний. Завдяки Інтернету, мобільному зв'язку примітною особливістю молодіжної мови стала письмова форма, спостерігається її сплеск. Письмова комунікація молоді насичена сленгом, який часто використовується як гра, творчість. В останні десятиліття повсюдно молодіжний сленг значно розширив сфери свого функціонування, рішуче проникає в різні письмові форми комунікації: художню літературу та поезію, засоби масової інформації, тексти пісень, рекламу, виробничу та торгову галузі. Актуальними явищами в молодіжній мові є стирання відмінностей між письмовою та усною формами, активне використання соціальних діалектів, освоєння письмовим мовленням сучасних інформаційних технологій. Найбільше письмове мовлення молоді застосовується в соціальних мережах. Письмова мова рухлива, нестійка, постійно поповнюється свіжими лексичними одиницями. Молодіжний словотвір у письмовій комунікації часто порушує норми, вільно, незалежно використовує слова, формує новотвори та переосмислює наявні терміни. Яскравими тенденціями молодіжного інтернет-сленгу є еративи, гібридні способи створення одиниць соціолекту, фразеологізми. Мету дослідження: аналіз та узагальнення характерних рис, тенденцій розвитку, особливостей письмової мови молоді на сучасному етапі, розкриття поглядів мовознавців на ці питання досягнуто.

Ключові слова: соціолект, сленг, жаргон, англіцизм, неологізм, словотворення, соціальна мережа, електронна комунікація.

Постановка проблеми. Примітне та цікаве явище сучасності – письмова молодіжна мова, насичена соціальними діалектами. Відома з давніх-давен у художній літературі та поезії, газетах і журналах, рекламі, пісенній творчості, листуванні письмова мова стала особливо популярною серед молоді з кінця ХХ ст. з розвитком Інтернету, мобільного зв'язку. Вона змінила мовний стиль юнаків та дівчат, що характеризується розкутістю, грою, творчістю, активним запозиченням сленгових одиниць з інших мов, різних жаргонів.

Актуальність та важливість цієї роботи обумовлена наступним: 1) зацікавленістю письмовою мовою з боку багатьох юнаків та дівчат, котрі прагнуть спілкуватися з представниками глобального світу, 2) зростаючим інтересом лінгвістів до письмової мови молоді, 3) розкриттям особливостей нестандартної молодіжної регіональної мови; 4) перспективами, які відкриваються в дослідженні письмової молодіжної мови, особливо соціальних діалектів, що функціонують у лексиконі користувачів сучасними цифровими технологіями, з урахуванням дефіциту комплексних робіт такого типу.

Незважаючи на наявність праць, присвячених розробці проблеми письмової молодіжної мови, це питання залишається у фокусі уваги дослідників та потребує подальшого глибокого вивчення; дає змогу простежити тенденції розвитку, особливості, характерні риси сучасної письмової молодіжної мови, насиченої соціолектами. Наскільки відомо автору, це одна з небагатьох статей в Україні, присвячених розгляду теоретичних питань сучасної письмової молодіжної мови на матеріалі різних мов і країн.

Насамперед дослідження вимагають питання, які не знаходять належного висвітлення в науковій літературі: стан та особливості молодіжного соціолекту в різних мовах, вплив цифрових технологій на письмову молодіжну мову, гендерний характер молодіжної мови, сфери функціонування письмової молодіжної мови, нетрадиційні словотвірні процеси. Зазначене знайшло відображення в пропонованій статті.

Робота буде цікава читачеві тим, що в ній представлено нинішній стан молодіжної письмової мови, її характеристики з позицій авторитетних мовознавців, проаналізовано актуальні роботи останніх років на базі різних мов, висвітлено широкий спектр лінгвістичних проблем молодіжної мови, розкрито її особливості з використанням регіонального матеріалу.

Наукова новизна статті полягає в тому, що зроблено комплексний теоретичний аналіз стану та особливостей письмової молодіжної мови із залученням значної кількості сучасних дослідницьких матеріалів різних мов, проаналізовано велику кількість актуальних питань із зазначеної тематики. Удалося показати якісні зміни, що відбулися в письмовій молодіжній мові різних країн за останні десятиліття.

Матеріали дослідження складають положення наукових праць (наукові статті, дисертаційні дослідження), що присвячені вивченню письмової форми сучасної молодіжної мови. Поставлені в роботі завдання розкрито за допомогою методів: описового (взято за основу вивчення), лінгвістичного спостереження, узагальнення, інтерпретації та класифікації, порівняльного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У даний час лінгвісти, які вивчають молодіжну мову, не обмежуються фіксацією та дослідженням відповідних лексичних одиниць у словниках, статтях, вони глибоко вивчають усі аспекти зазначеної проблеми, зокрема письмову форму мови молоді. Указаним питанням присвячена низка цікавих наукових праць, в яких певною мірою розкрито особливості, тенденції розвитку, характерні риси цього феномену. Однак молодіжний лексикон рухливий, мінливий у часі, тому до нього не згасає інтерес дослідників.

При розробці теми багато корисного досліджено насамперед у працях: Е. Ц. Агуїлар та Е. Г. Францо [1], Дефіна [2], М. Колобе та Б. Еканїуме [3], О. І. Кравець [4], Р. Лутвіани та С. Мафулах [5], М. Махмуда та співавторів [6], А. Рахмах та І. Кхасанах [7], Дж. Сантосо та співавторів [8], Д. Сапутра та співавторів [9], О. В. Столярчук [10], Н. Яннуар [11].

Зусилля вчених у дослідженні письмової форми молодіжної мови зосереджені на наступних актуальних питаннях: використання соціальних діалектів у письмовому молодіжному мовленні; письмова молодіжна мова в соціальних мережах, чатах, блогах, форумах тощо; стирання відмінностей між письмовою та усною формами мови при цифровій комунікації; освоєння письмовим молодіжним мовленням сучасних інформаційних технологій; використання молодими людьми письмового інтернет-спілкування задля розваги; рухливість та нестійкість лексичного складу письмової молодіжної мови; творчий характер молодіжного письмового словотвору тощо.

М. Колобе та Б. Еканїуме [3] розглядають орфографію слів, що вживають студенти Національного університету Лесото в сервісі WhatsApp. Це дозволяє авторам відчувати вплив цифрової ери на комунікацію молоді. Уважають, що молодіжний дискурс у соціальних мережах відхиляється від традиційного написання і, таким чином, є мовною інновацією з боку молоді, відображення мовного розмаїття. Студенти розробили нову структуру текстових повідомлень при спілкуванні в соціальних мережах, використовують неформальну та неправильну мову, багато діалектів, аббревіатур, смайликів, свідомо роблять орфографічні помилки. Зазначене дозволяє виразити себе, адаптуватися в сучасному світі, економити час. Автори роблять висновок, що соціальні медіа змінюють підхід до комунікативних навичок, особливо навичок письма, оскільки вони кидають виклик орфографічним умовам письма.

Е. Ц. Агуїлар та Е. Г. Францо [1] аналізують мадрридський молодіжний сленг, зокрема письмову форму. Звертають увагу на його динамічність, вульгарність, гумористичність (абсурдні рими, велика кількість гумористичних сленгових виразів). У мові юнаків та дівчат багато англіцизмів, скорочень слів, суфіксів та префіксів (іноді використовуються надмірно навіть в одному слові), нетрадиційних способів формування речень та слів (опускання дієслів, деформація слів).

А. Рахмах та І. Кхасанах [7] досліджують процеси формування, характеристики і значення мови *прокем* (сленг), яку індонезійське покоління Z (молоді люди, які народилися на

зламі тисячоліть) використовує при спілкуванні в додатку Тік-Ток. Зазначене покоління потребує лаконічної мови та стилю спілкування, тому мова *прокем* була створена у вигляді аббревіатур та акронімів. Вона має багато різновидів, носить творчий характер, часто не зрозуміла іншим групам.

Дослідження Р. Лутвіани та С. Мафулах [5] зосереджено на використанні студентами сленгових слів під час онлайн-навчання через Інтернет, що набуло поширення в період пандемії Covid-19. Письмова форма онлайн-навчання багата інтерпретаціями, бо в значній мірі наповнена смайликами, піктограмами, нестандартним написанням, змішуванням мов, еративами, сленговими словами. Запровадження перелічених засобів оживляє процес навчання, полегшує розуміння матеріалу.

У дисертаційному дослідженні, присвяченому молодіжній мові, О. І. Кравець [4] приділяє увагу розгляду найпоширеніших способів і моделей словотворення в японських молодіжних соціолектах. Доходить висновку, що за сферою функціонування молодіжні соціолекти мережевого простору розподіляються на писемно-розмовну й усну форми, які все більш зближуються. Зазначений процес призводить до певної зміни мовних норм і, опосередковано, стереотипів комунікативної поведінки в японському лінгвокультурному середовищі.

Дисертація О. В. Столярчук [10] присвячена молодіжному сленгу. У роботі значне місце відведено новим молодіжним формам спілкування в цифровому просторі. Авторка розглядає відносно нову форму мовлення *нетспік* (Netspeak). Він поєднує особливості як писемної, так і усної форм, тим самим створивши окрему форму мовлення. Популярна SMS-мова, поширена також в Інтернеті у формі електронних листів, миттєвих обмінів повідомленнями. О. В. Столярчук докладно розглядає ератографію, в основі якої – спрощення слів та ігнорування деяких орфографічних та графічних норм.

Розглянута література дає можливість проаналізувати тенденції розвитку, характерні риси, особливості письмової форми сучасної молодіжної мови; дослідити функціонування її в різних сферах, особливо при комунікації в електронному середовищі, в багатьох мовах; зробити відповідні висновки для розкриття теми статті. Разом з тим, незважаючи на наявні дослідження, багато важливих питань функціонування молодіжної письмової мови не знаходять належного висвітлення в літературі, деякі залишаються дискусійними. Немає відповідних узагальнюючих робіт з функціонування письмового молодіжного мовлення в різних мовах, комплексних праць, які висвітлюють зазначені питання в загальнотеоретичному аспекті. У наявних роботах не показана повна картина змін у молодіжному соціолекті, зокрема письмовому мовленню, за останні десятиліття, відображено лише окремі аспекти; недостатньо уваги приділено особливостям застосування соціальних діалектів у письмовому мовленні при електронній комунікації, не відображено динаміку розвитку цього питання. Наприклад, не глибоко висвітлений гендерний аспект, тематична спрямованість, джерела та засоби формування словника письмової молодіжної мови, соціальних діалектів. Наше дослідження спрямоване на усунення вказаних прогалин, висвітлення та аналіз вищезазначених питань.

Мета статті полягала в аналізі та узагальненні характерних рис, тенденцій розвитку, особливостей письмової мови молоді на сучасному етапі, розкритті поглядів мовознавців на ці питання.

Виклад основного матеріалу

1. Актуальність письмової молодіжної мови. Найважливішим засобом спілкування для людей є мова. Саме вона забезпечує можливість взаємодіяти один із одним представникам різних соціальних груп. Мова використовується в різних контекстах повсякденного життя для передачі почуттів і емоцій, вираження ідей і думок та взаємодії з іншими [6, р. 1301].

Сучасну епоху можна характеризувати як епоху молодіжного соціолекту, який творчо збагачує лексику та фразеологію будь-якої мови, робить цікавим, свіжим та неординарним спілкування, суттєво впливає на мову різних шарів суспільства.

Прагнучі до самоідентифікації, молодь застосовує мову, що суттєво відрізняється від унормованих варіантів за своєю експресивністю, емотивністю, креативністю, експериментуванням з формами й значеннями на всіх рівнях мовної стратифікації, включаючи проміжний рівень словотвору. Це створює унікальні молодіжні соціолекти [4, с. 19], дозволяє економити час і адаптуватися в сучасному світі. Для молоді наших часів характерною рисою є широке використання сленгу.

Завдяки Інтернету, мобільному зв'язку примітною особливістю молодіжної мови стала її письмова форма, спостерігається її сплеск. Письмова комунікація молоді насичена сленгом, який часто використовується як гра, творчість [12, с. 134].

Соціальні діалекти в письмовій формі мають давню історію. В XIV–XV ст. у російській мові існувало навмисне неграмотне писання. У поетичних творах XVII ст. в різних мовах зустрічаються сленгові слова й вирази. Й.-П. Гудайлієр [13, р. 33–48] описує яскравий військовий арго часів першої світової війни, зафіксований у солдатських листах, листівках, військових щоденниках, газетах, романах. Л. Беллоне [14, р. 322–323] захоплюється текстами пісень У. Симонетта 1960-х рр., наповнених сленгом. У XX ст. в багатьох країнах, особливо в США, сленг рясніє в газетах і журналах при рекламуванні товарів та послуг.

В останні десятиліття повсюдно молодіжний сленг значно розширив сфери свого функціонування, рішуче проникає в різні письмові форми комунікації.

Сленгу прихильні багато письменників. У художніх творах Ф. Гене («Я люблю завтра», 2004, Франція) [15, с. 1–4], А. Хорнбі («Збірка перекладів творів Астрід Хорнбі українською мовою», 2006, Австрія) [16, р. 319] наведено багато підліткового сленгу; Д. Лера та Д. О'Ніла («Чорна меса», 2000, США) – кримінального сленгу [6, р. 1300–1312].

Молоді люди створюють римований сленг, який отримав поштовх у зв'язку з пандемією коронавірусу. Римований сленг в основному створюється та функціонує в письмовій онлайн-формі в соціальних мережах [17, р. 224–226].

Мова неформального спілкування молоді широко використовується в засобах масової інформації – газетах, журналах, глобальній мережі Інтернет. У відповідних публікаціях привертають до себе увагу барвисті метафоричні або метонімічні вирази, іноді різкі [18, р. 88]. Автори публікацій прагнуть загострити свій текст, уникнути стандарту, бути із молоддю на одній хвилі, чому сприяє, зокрема, використання сленгу. У регіональних газетах міста Маланг (індонезійська провінція Східна Ява) місцевий молодіжний сленг валікан (Walikan) часто зустрічається в публікаціях на жартівливі теми, а також у критичних матеріалах. Подібні публікації виносяться іноді навіть на перші сторінки регіональних газет [11, р. 109–110].

Заслужують на увагу тексти пісень, в яких зустрічається багато одиниць сленгу. На думку Ю. К. Сінаги [19, р. 157], у піснях розмовна та письмова форми мови тісно взаємозалежні. Ф. Сауогіе та співавтори [20, h. 229], М. Дереска [21, s. 61] досліджують тексти пісень у жанрі реп, хіп-хоп, наповнені арготичною, сленговою лексикою. Подібне особливо характерне для популярних американських молодіжних реп-пісень.

У деяких країнах, регіонах, містах є свій оригінальний молодіжний письмовий сленг. У Росії з початку XXI ст. відомий молодіжний комп'ютерний інтернет-сленг «Падонкаф» (*падонки* (спотворене від *подонки*)), відомий ще під назвою «олбанська мова». Це експресивний, яскраво виражений сленг, що полягає в навмисному порушенні орфографії, лексики мови – свого роду гра. Яскравий приклад регіонального сленгу – місто Маланг (індонезійська провінція Східна Ява), де поширений, особливо серед молоді, згадуваний вище місцевий сленг валікан (Walikan). Окрім газет, уживається в регіональних журналах, текстах пісень, соціальних мережах, чатах, рекламі, зокрема вуличній. Рекламний дискурс (банери, назви об'єктів, футболки) використовує переважно лексику молодіжного сленгу [11, р. 104, 110–111, 118].

А. Ю. Астуті та Б. Денафрі [22, р. 204–205] звертають увагу на письмову рекламу автомобілів, спрямовану на молодь. Особливо поширена інтернет-реклама у вигляді плакатів, електронних повідомлень, з використанням жаргонної лексики [23, с. 93–95].

Письмові соціальні діалекти мають місце у виробничій та торговій сферах. Наприклад, в арабській мові механіків Саудівської Аравії та Ємену часто зустрічається жаргон технічних термінів запасних частин транспортних засобів. Зазначений жаргон присутній як в усній, так і в письмовій формі мови, наприклад, при листуванні механіків з дилерами [24, р. 19–20].

Цікава і своєрідна дитяча мова, як усна, так і письмова. Особливо це стосується незвичайної дитячої орфографії та пунктуації при письмовому спілкуванні. При електронному листуванні діти зловживають англіцизмами, шкільними жаргонізмами, експрецизмами, скорочують слова, навмисно роблять орфографічні та пунктуаційні помилки, уживають на початку речення рядкову букву замість прописної, використовують іноземні вигукі (*вау*), уживають велику кількість стікерів, емотиконів.

2. Характеристика сучасної письмової молодіжної мови. Мова молоді постійно вдосконалюється, змінюється. Актуальними явищами в письмовій мові молоді є: 1) стирання відмінностей між письмовою та усною формами мови, що триває; 2) активне використання неологізмів, англіцизмів, соціальних діалектів; 3) креативний підхід до словотвору (еративи, різні гібридні способи); 4) освоєння письмовим мовленням сучасних інформаційних технологій.

Багато авторів зазначають, що завдяки розширенню технологій та цифрових медіа кордони між онлайн- і офлайн-дискурсами стають усе більш розмитими та згладженими, тим самим сприяючи передачі інформації та взаєморозумінню між користувачами. На думку В. Октавія [25, h. 79], насичена соціолектами письмова мова молоді в Інтернеті, SMS-повідомленнях мало чим відрізняється від усної. Використання соціолектів в інтернет-комунікації дуже динамічне, оскільки кожна людина має творчий потенціал і здатність створити нове сленгове слово [26, h. 199].

Найбільше письмове мовлення молоді застосовується в соціальних мережах. Зазначений дискурс є мовною інновацією з боку молоді, відрізняючись від традиційного письма. Цей дискурс характерний неформальною і не завжди правильною мовою, неточностями в розмовних висловлюваннях, значною кількістю структурних скорочень, нестандартною орфографією, безліччю орфографічних та граматичних помилок, випадками лінгвістичних інновацій, використанням смайликів, мемів, піктограм, стікерів, статусів. Найбільш дивовижною особливістю текстових повідомлень є комбінуння стандартних та нестандартних форм мови [3, р. 321–325]. Письмова форма мови, що використовується в соціальних мережах, часто порушує принципи ввічливості [2, h. 523].

Ефективним каналом комунікації молоді є блог. Тут активно застосовується письмова мова в поєднанні з різними формами вираження: малюнками, звуком, анімаціями, відео, мемами, демомотиваторами. Як правило, тексти в блогах пишуться прозою, рідше прозою з елементами поезії. Домінуючий стиль – розмовний, іноді вульгарний [27, s. 2–3].

Особливо багато в мові молоді за письмової комунікації в електронному середовищі зустрічається соціальних діалектів. Молоді люди почуваються комфортно, використовуючи сленг у письмових текстах. Примітно, що якщо на початку XXI ст. сленгова мова частіше функціонувала як мова ідентичності певних груп, то тепер її функція розширилася, вона використовується практично всіма групами при письмовому спілкуванні в соціальних мережах [26, h. 194]. Це, звичайно, не випадково. У зв'язку з наведеним Ф. Х. Р. Сенефонте [28, р. 4] зазначає, що відсутність або обмежене використання сленгових слів у письмових текстах призводить до деякого зниження суспільного престижу. Письмовий сленг у соціальних мережах особливо популярний серед студентів [7, h. 828].

У Донецькому регіоні в соціальних мережах, чатах, блогах особливо активними є також студенти, які постійно створюють новоутворення, творчий та емоційний сленг: *демонструха* «подання чогось», *біблія* «бібліотека», *бухарест* «молодіжна вечірка». Подібне відзначаємо в мові індонезійських студентів, які часто використовують у лексиконі нові жаргонні слова (*kebangyngytyn, roke, tepar, TKP*), незнайомі стороннім [29, h. 62]. Письмовий сленг активно використовується індонезійською студентською спільнотою Тадріс (Tadris) у груповому чаті WhatsApp [30, h. 318].

Студенти використовують письмовий сленг не лише при повсякденному спілкуванні, а й під час дистанційного навчання. Р. Лутвіана та С. Мафулах [5, р. 56–58] описали сленг студентів, що спостерігається в одному з чатів під час онлайн-навчання, викликаного пандемією Covid-19.

Основними причинами та мотивами використання молоддю соціальних діалектів у письмовій мові при комунікації в електронному середовищі є: 1) прагнення утвердитися та виділитися в спільноті, групі (юнаки та дівчата свідомо створюють нестандартні тексти, порушують орфографію, щоб ексклюзивно виглядати); 2) мовна економія (у зв'язку з обмеженням кількості символів, використовують скорочені слова, аббревіатури, акроніми, різні значки); 3) відсутність системи контролю за дотриманням норм мови; 4) можливість використовувати жарт, сарказм, сатиру; 5) бажання встановити контакт із співрозмовником; 6) прагнення отримати задоволення [9, р. 33–34; 2, h. 522].

Для молодіжної мови характерна певна спрямованість. Лексико-семантичний аналіз письмової молодіжної мови в Донецькому регіоні дав можливість виділити 19 лексико-семантичних полів молодіжного аргю, жаргону, сленгу. З них: 44,53% припадає на такі поля, як «людина», її «реакції» («емоції», «образ», «дія»); 30,45% – на «шкідливі звички», «негативну поведінку» («негативні емоції», «гроші», «алкоголь», «наркотики», «злочинність»). Отже, багато молодих людей орієнтовано на задоволення негативних потреб. Має місце велика кількість образливих сленгізмів, що пояснюється поділом молоді за політичними поглядами, національною ознакою, ставленням до бойових дій, Росії, української мови.

Для писемної молодіжної мови характерна наявність низки функцій, при домінуванні емоційно-експресивної, живучості конспіративної. У Донецькому регіоні серед молодих людей популярні експресивно-емоційні сленгізми: *відкинути копита* «померти», *мочити лоха(ів)* «убити жертву», *крутий перець* «заможна, упевнена в собі молода людина», *упоротий* «людина з неадекватною поведінкою», *Не гони!* «не поспішай», *Не наїжджай!* «не загрожай».

Письмова молодіжна мова іноді буває таємною, використовується для приховування своїх думок та намірів. Подібне зустрічається в деяких молодіжних групах, спільнотах. У подібних випадках мова молоді перетинається з аргю. Наприклад, мова *прокем* (сленг індонезійської молоді), яка часто з'являється на платформі ТікТок, здебільшого не зрозуміла всім групам, користувачам, особливо тим, хто народився раніше покоління Z. Нерозуміння мови *прокем* ускладнює спілкування між цими поколіннями [7, h. 829]. Іноді до таємного спілкування в соціальних мережах удаються студенти, використовуючи унікальні жаргонні слова [29, h. 62]. Таємною мовою часто користуються наркомани, люди, причетні до збуту наркотиків, спільнота ЛГБТ. Наприклад, в Індонезії спільнота ЛГБТ продуктивно використовує письмову мову аргю в соціальних мережах. Подібні таємні мови відомі тільки членам спільноти. Часто вони походять від іноземної мови, тому не зрозумілі іншим людям за межами спільноти [8, h. 1, 4, 7].

Молодь використовує письмове інтернет-спілкування не тільки як засіб комунікації, а й задля розваги. Сленг уживається для стимулювання розмови. Для забезпечення гумору, ігрового компонента в мовленні молоді є велика кількість гіпербол [4, с. 58–60], метафор. Ось приклади, що характеризують зазначений письмовий сленг української молоді: 1) гумористичність та креативність: *спокуха* «не бійся», *Пеніс у руки!* «це твої проблеми», *бобик здох* «втомився, більше не можу», *доїти* «вимагувати, вимагати», *симпотної пупс* «привабливий, гарний хлопець», *кудлатий* «лисий», *накрилося мідним тазиком* «зіпсувалося, пропало»; 2) стислість і ефектність: *вихи* «вихідні», *воєнка* «військова служба», *ОК* «усе гаразд, добре, правильно».

Письмова мова молоді в багатьох випадках відрізняється грубістю, вульгарністю, великою кількістю жаргонних слів із лексикону кримінального світу. Номінації людей: *пахан* «той, хто має владу, авторитет», *бик* «той, хто представляє себе вищим і сильнішим за інших»; номінації предметів: *ствол* «стрілецька зброя», *малява* «лист або записка»; назви дій, понять: *дерібаними* «ділити награбоване», *колотити понти* «намагатися справити враження»; гроші: *бабло, мані*; житло: *хаза, хрущоба*; одяг: *прикид, шмотки*; взуття: *педали, шузи* (англ. shoes); нар-

котики та їх використання: *кайфувати* «насолоджуватися», *кумарити* «приймати наркотики»; алкоголь: *бухати* «п'ячити», *алконавт* «п'яниця».

Деякі жаргонізми зі словника декласованих елементів застаріли, але активно вживаються молодими людьми під час листування. Наприклад, *гонник* – у кримінальному жаргоні було «вуличний грабіжник», у молодіжному жаргоні – «примітивна, агресивна людина»; *лох* – у кримінальному жаргоні було «жертва злочину, потенційна жертва», у молодіжному жаргоні – «людина, недостойна поваги, довіри».

Грубість, агресивність лексики молоді Донецького регіону співвідноситься з мовою деяких користувачів соціальних мереж в інших країнах: *Me ha pegado to'l sobo. Esta hamburguesa está to buena. Está pa chore* (*Він мене весь час бив. Цей гамбургер такий гарний. Це пиво*) (Іспанія) [1, р. 148]. Характерні для сленгу місцевої молоді грубі жарти, глузування (*білокурва* «блондинка», *хляй звідси* «йди») зустрічаємо і в інших мовах. На індонезійському молодіжному гумористичному сайті 1cak.com такий сленг виглядає так: *Bitch Please, You Don't Say, Forever Alone, Go Home You Are Drunk, Genius* (сука, будь ласка; ти не кажи, навіки самотній, іди додому, ти п'яний; геній). Наведені меми подаються у вигляді оригінального фото або картинки з відповідним написом [31, р. 124].

Поряд із грубою лексикою, вихована молодь регіону в інтернет-спілкуванні поводить себе толерантно, що співвідноситься з прикладами в інших країнах. Наприклад, мадридська молодь у соціальних мережах часто використовує інтимний, лагідний, довірчий тон. Для подібних цілей, наприклад, застосовується група слів, що закінчуються на *-i* (*besis, guapi, holi, okis*) (характерно для дівчат) [1, р. 149].

Письмова мова молоді характеризується рухливістю, нестійкістю лексичного складу. Одні одиниці існують порівняно короткий час, інші – більш довгий. Деякі жаргонні слова та вирази, існуючи у вживанні протягом тривалого часу, можуть змінювати своє значення або набувати нових смислових відтінків.

Мова молоді Донецького регіону постійно поповнюється свіжими жаргонізмами, що, зокрема, викликано тривалими та динамічними бойовими діями на даній та прилеглий території, політичною нестабільністю, активною міграцією молоді: *рашист* «прихильник російського світу», *кримнаш* «неологізм, що виник у результаті приєднання Криму до Росії в 2014 р.», *ніщеброд* «бідний розумом, духом», *заиквар* «ганьба, вчинок, за який соромно».

Разом з цим, деякі лексичні одиниці успадковуються наступними поколіннями молоді. У лексиці молодих людей збереглися жаргонізми 1980–1990-х рр., запозичені з інших жаргонів: *двохсоті* «загиблі під час бойових дій», *дерев'яний* «знецінена грошова одиниця», *чувак* «хлопець», *іде дах* «неадекватна поведінка».

Письмова молодіжна мова при комунікації в електронному середовищі має особливість за певних обставин частково згасати або навпаки спалахувати, ставати наполегливіше. У Донецькому регіоні сплески спостерігаються в такі періоди, наприклад, як кампанії з виборів місцевої влади, підвищення інтенсивності бойових дій або збільшення кількості обстрілів, загострення відносин з Росією, локдаун, спричинені коронавірусною інфекцією. У цей час молодь активніше використовує сленгову лексику. При цьому вона яскрава, емоційна, часто

образлива: *задовбали* «набридли», *капзда* «поганий кінець», *взути* «обдурити», *вата горить* «інтенсивний обстріл невідконтрольної території», *пілл схває* «люди будуть обдурені», *дати відмашку* «загострити обстановку», *совок* «прихильник Радянського Союзу, застарілих поглядів», *рашка* «прихильник «російського світу»», *валіть за поребрик* «їдьте до Росії».

Гендерний характер молодіжної письмової мови в різних мовах, країнах, регіонах переважно типовий: у дівчат мова ввічлива, спокійна; хлопці частіше віддають перевагу і використовують грубішу, вульгарну.

В. Октавія [30, с. 324] вважає, що стать стає основним фактором виникнення варіацій жаргонної мови. Досліджуючи сленг індонезійської студентської спільноти Тадріс у сервісі WhatsApp, автор приходиться до висновку, що жаргонні вирази, зроблені хлопцями та дівчатами, дуже відрізняються. Якщо чоловіки схильні використовувати ненормативну лексику, жінки навпаки. Їхній жаргон м'якший.

У молодіжному мовленні в Японії також відчувається гендерний аспект. Але цікаво, що останні роки мовлення молодих жінок стало грубішим по відношенню до чоловіків. Наприклад, жінки стали часто ідентифікувати і описувати чоловіків (кілька років тому було навпаки). Якщо раніше чоловіки називали жінок «річ», «моя річ» тощо, тобто надавали жінкам негативної оцінки, то тепер, навпаки, жінки висловлюються про чоловіків як про продукт і комерцію: *kiru kun* «хлопець, якого дівчина тримає при собі, поки не знайде кращого»; *kimootoko* «огидний, неприємний хлопець» [4, с. 60].

На прикладі Донецького регіону маємо достатньо підтверджень того, що письмова мова дівчат та хлопців відрізняється. Дівчата зазвичай виражаються розважливо, увічливо, часом іронічно. Хлопців називають *красавчег, мачо, дивак, крутий перець, симпатний пупс, няшка*; заможного, зі смаком одягненого молодика – *упакований, прикинутий, крутий, наворочений*. Часто стосовно сильних, упевнених у собі, авторитетних хлопців застосовують у різних варіаціях вираз *має круті яйця*. Дорогу машину називають *тачкою*. Проте, чимало прикладів, коли мова дівчат буває грубою й образливою, рясніє жаргонізмами. Хлопця можуть назвати *козел, козяра, лох, добаний, опущений, бик, тютя, дядько*. Мова чоловіків значно більше насичена жаргонізмами, часто відрізняється грубістю, вульгарністю, ненормативною лексикою. Дівчину можуть назвати підкреслено звисока *киса, чувиха, герла, бджола*. І навіть образливіше: *тітка, кобила, лисиця, сучка, лярва, прошмандовка, профура, задрипанка, маруха, клуша*. У той же час, увічливі хлопці називають дівчат: *зайчик, ластівка*; на японський манер: *кавайка, няшка*.

3. Джерела та засоби формування письмової мови молоді. Молодіжний словотвір – надзвичайно цікавий феномен. Він не додержується норм, вільно, незалежно використовує слова, формує новотвори та переосмислює наявні терміни [4, с. 87–88]. Особливо яскраво подібне спостерігається під час письмової комунікації в електронному середовищі. Молодіжна словотворчість у різних мовах має багато спільних рис, але, водночас, часто суттєво відрізняється через творчий характер молоді.

М. Колобе та Б. Еканйуме [3, р. 321, 326–331] розглянули дискурс студентів Національного університету Лесото в соціальних мережах та виділили наступні способи словотворення: 1) акцентна стилізація, 2) акронім, 3) заміна букв на цифри –

фонетичне скорочення, 4) безглуздя, 5) скорочення, 6) поетична мова, 7) видалення, 8) злиття; 9) гібрид. З наведеного матеріалу видно, що студенти використовують відомі способи словотвору, а також нестандартні способи, що свідчить про їхню креативність.

Д. Сапутра та співавтори [9, р. 26–32] дослідили сленг покоління Z в Індонезії в соціальних мережах. Виявлено 6 моделей утворення сленгу: 1) аббревіатура, 2) акронім, 3) скорочення слів, 4) перевернуті слова, 5) слова, що змінюються, 6) нові або існуючі слова, значення яких змінюється. Найпоширенішим способом визнано акронім.

О. В. Столярчук [10, с. 183–184], проаналізувавши сленг в українській, російській, англійській та німецькій мовах, виділяє наступні способи словотвору молодіжних сленгових одиниць: афіксація, основоскладання, скорочення, словозлиття, фразові дієслова, звукова емітація та конверсія. Серед розглянутих способів афіксація виявилась найбільш частотним способом словотвору молодіжних сленгізмів у німецькій, українській та російській мовах. В англійському молодіжному сленгу навпаки, основоскладання та скорочення користуються більшим розповсюдженням серед способів словотвору сленгових одиниць.

ЛГБТ-спільнота в Індонезії використовує три джерела мови арго, а саме: 1) походить від іноземних мов (англійської та японської), 2) походить від сленгу, 3) походить від джерел іноземних мов, змішаних з формами скорочення мови [8, h. 1, 4–8].

Найпоширенішими способами словотворення в японських молодіжних соціолектах є скорочення, афіксація, англомовні запозичення, словоскладання, творення одиниць непрямої номінації і похідних, що ґрунтуються на прийомі словотвірної мовної гри. Для словотвірних моделей, при творенні окремих соціолектних одиниць, характерним є участь двох, або декількох способів словотворення з залученням різних шарів японської лексики одночасно. З розвитком електронної комунікації й розширенням інтернет-сленгу для японського молодіжного соціолекту мережевого простору характерна велика кількість аббревіатур, використання цифр, букв латиниці, слів з особливим записом за допомогою емодзі [4, с. 3, 62, 213, 215].

Молодь Донецького регіону під час формування словника соціальних діалектів використовує різноманітні джерела та засоби. Явно виділяються запозичення (іншомовні, з різних жаргонів, у т. ч. кримінального), продуктивні морфологічні словотвірні процеси (афіксація, усічення, аббревіатура, словоскладання), творчо застосовується лексико-семантичне словотворення. Дуже багато випадків застосування еративів, гібридних способів словотвору.

Широкою популярністю серед молоді багатьох країн користуються запозичення з англійської мови. Застосовуючи зазначені засоби в письмовій мові, юнаки та дівчата цим висловлюють свою ідентичність, указують на приналежність до групи, створюють певний ефект. Фактично англійська мова є онлайн-лінгва франка, засіб міжмовного спілкування в Інтернеті [32, р. 3–4].

Італійська молодь активно запозичує англійські акроніми: *AFAIK* “as far as I know”, *FTW* “for the win”, *LMGTFY* “let me Google that for you” [33, р. 463].

Індонезійські студенти часто вживають англійські сленгові слова, пов'язані зі зверненням до співрозмовника (товариша), наприклад: *sist* “sister”, *dude* «чувак», *lol* “laughing out loud” (голосно, уголос сміятися) [5, р. 58].

Голландська молодь широко використовує функцію змішування коду з англійською мовою на письмі в Інтернеті. Здебільшого таке змішування застосовується до таких слів, фраз та речень як привітання, афективна мова та лайливі слова. Продуктивність і креативність у змішуванні кодів також проявляються за рахунок використання довших елементів, графемічної та морфологічної інтеграції, мемів і каламбурів [32, р. 1, 9].

У мові японської молоді багато іноземних запозичень. Зокрема англіцизми є одним із основних джерел поповнення молодіжних соціолектів [4, с. 61].

У багатьох молодіжних мовах популярна суфіксація та префіксація. Притому настільки, що іноді молодь навіть зловживає цим способом: *hipermegasuperquay*, *hipersupermegabonito* [1, р. 148].

Серед молоді повсюдно популярні різні скорочення в письмовому мовленні. О. І. Кравець [4, с. 91] наголошує, що в японському молодіжному словотворі одним із чільних засобів поповнення лексичного складу соціолектів є словотвірні скорочення. І. Г. Будіаса та співавтори [34, р. 4–5] наводять скорочення, які молоді індонезійці використовують у соціальних мережах: *bro*, *brow*, *vroh* “brother”; *sis*, *sista* “sister”. Юнаки та дівчата в Донецькому регіоні активно використовують різні скорочення: апокопа (*буш* «будеш», *арта* «артилерійський обстріл», *туса* «тусовка»), синкопа (*жж* «жах», *бібка* «бібліотека») та аферезис (*сумет* «університет»).

Велику роль у словотворі молодіжних сленгових одиниць відіграють аббревіатури. Вони надають висловлюванням більшої образності, місткості, змістовності, забезпечуючи емоційну розрядку й гру слів [4, с. 92]. Значного розповсюдження зазнали сучасні інтернет-аббревіації, що перейшли з англійської мови до інших мов, стали інтернаціональними [10, с. 188–189].

Мова, створена індонезійським поколінням Z у додатку ТікТок, здебільшого має форму аббревіатур та акронімів. Аббревіатура: *YTTA* «Yang Tau-Tau Aja»; *A6* “Asik”; *YNTKTS* “Ya Ndak Tau Kok Tanya Saya”. Акроніми: *Sasimo* “Sana sini mao”; *Sasitel* “Sana-sini gatel”; *Gamon* “Gadal move on”; *Samsek* “Sama sekali” [7, h. 831–836].

Українська молодь часто вдається до незвичайного та оригінального словоскладання: *головочлен* «бритоголовий», *яйцеголовий* «розумник», *мишедром* «килимоч для миші», *старпер* «зневажливо про людину похилого віку».

Слід наголосити на важливості метафоризації мови молоді. Особливою популярністю серед молоді багатьох країн користуються сленгові метафори в соціальних мережах. Останнім часом завдяки використанню різних прийомів, зокрема цифр у словах під час письмового спілкування в Інтернеті, створюються яскраві метафоричні сленгізми [35, р. 2–3, 7].

Метафори мають особливий успіх у молоді Донецького регіону: *телиця* «дівчина», *самець* «хлопець», *дах* «заступництво», *відірватися* «розважитись, отримати задоволення», *в'їхати* «зрозуміти що-небудь». Рідше застосовується метонімія: *трава* «наркотики для куріння», *відкинути котита* «померти».

Однією з ярок тенденцій молодіжного інтернет-сленгу є еративи (від лат. *errare* «помилитися») – спрощення слів та ігнорування деяких орфографічних і графічних норм. Молодь у письмовій комунікації застосовує обидва відомих типи еративів: 1) орфографічні (*boys* = *boiz*; *kicking* = *kickin*; *dann* = *dadd* «тоді»; *alwvs* = *always* «завжди»; *wndr* = *wonder* «диво»; *подобається* = *подобаєця*; *датський* = *дацкій*; ігнорування заголов-

них букв в іменах, назвах і після крапки; ігнорування дефісів, апострофів в слові і розділів між словами; порушення кількох принципів одночасно); 2) графічні (використання великих літер у середині слова, заміна деяких літер символами чи числами тощо) [10, с. 32–34, 168–185, 189; 5, р. 56; 3, р. 328–329].

При письмовій комунікації молоді в електронному середовищі дуже популярним є гібридний спосіб створення одиниць соціолекту, при якому в тексті використовуються меми, смайлики, піктограми, стікери, емодзі, ідеограми, демотиватори, різномовні алфавіти, повторювані розділові знаки тощо. Завдяки зазначеним засобам письмове мовлення передає не лише інформацію, а й емоції, почуття [3, р. 324–325]. Є безліч яскравих підтверджень застосування молоддю при письмовій комунікації гібридного способу словотвору. Наприклад, японська молодь має яскраві явища в графіці письмової мови. У 2000-ті рр. широкого поширення набули так звані «дівочі знаки» *гярумодзі* (особлива система запису слів, при якій склади передаються за допомогою схожих за формою символів). Використовуються школярками для листування електронною поштою та мобільним зв'язком.

Донецька молодь застосовує незвичайні прийоми в письмових текстах: смайлики, смішні картинки, фотографії; граматичні, фонетичні інновації: *бугага* «вираз сміху», *хрюхрю* «радість».

Різноманітна за тематикою, яскрава фразеологія молодіжної мови, що включає слова з аргю, жаргону, сленгу. У Донецькому регіоні спостерігається багато фразеологізмів, запозичених із кримінального аргю (жаргону), що відображають отримання прибутку, незаконні грошові операції, а також інші актуальні теми. У молодіжних фразеологізмах є велика кількість сленгових одиниць, які є складовими метафоричних конструкцій, створюють експресію: *душить жаба* «почуття заздрості, жадібність», *вносить мозок* «важка проблема», *перезвезти на ходу* «різко поміняти точку зору», *фільтруй базар* «не дозволяй собі зайвого в розмові», *що він курить?* «про людину, яка висловлює неадекватні судження», *сікти капусту* «отримувати незаконний прибуток».

Аналіз показує, що загалом найбільш популярними джерелами та засобами формування письмової мови молоді при цифровій комунікації є: аббревіатури, скорочення слів, афіксація, англломовні запозичення, еративи (орфографічні та графічні), гібридні способи, фразеологізми. Значну роль грають: Інтернет (переважає), телебачення, радіо, кінофільми, художня література, тексти пісень, реклама.

Висновки. Матеріал, викладений у статті, дозволяє зробити наступні висновки. Молодіжний соціолект – феномен сучасності. Його застосовують не тільки хлопці та дівчата, але й люди старшого віку.

Примітною особливістю наших днів стала письмова мова молоді, насичена соціальними діалектами. Це явище має свою історію, але сплеск спостерігається з кінця ХХ ст., що зумовлено впливом електронних засобів комунікації. Сучасна письмова мова молоді часто проявляє себе нестандартно: насичена не тільки соціальними діалектами, але й неологізмами, англіцизмами, мемами, смайликами, піктограмами, стікерами, емодзі, ідеограмами, демотиваторами. У багатьох випадках використовується як гра, творчість.

В останні десятиліття розширив сфери свого функціонування молодіжний сленг. Рішуче проникає в різні письмові форми комунікації: художні твори, засоби масової інформації, тексти пісень, рекламу, виробничу та торгову галузі.

Мова молоді постійно вдосконалюється, змінюється: стираються відмінності між письмовою та усною формами мови, спостерігається креативний підхід до словотвору, рішуче освоюються сучасні інформаційні технології.

Особливо активно письмове мовлення молоді застосовується в соціальних мережах, чатах, блогах, форумах.

Примітною особливістю письмової мови є широке застосування соціальних діалектів. Особливо це характерно для студентів різних країн. Підтвердження знаходимо й у студентській молоді Донецького регіону.

Письмова молодіжна мова характеризується наявністю низки функцій, серед яких домінує емоційно-експресивна, не згаєє й конспіративна. Таємна мова молоді поширена серед покоління Z в деяких країнах, наркоманів, спільноти ЛГБТ, навіть окремих молодіжних груп та спільнот.

Письмовий молодіжний сленг часто використовується задля розваги.

У багатьох випадках письмова мова молоді відрізняється грубістю, вульгарністю, жаргонними словами й виразами із лексику кримінального світу.

Письмова мова молоді рухлива, нестійка. Отже, постійно поповнюється свіжими жаргонізмами.

Усе більш проявляється гендерний характер молодіжної мови. Тепер не завжди можна казати про лагідність та ввічливість жіночої письмової мови, іноді дівчата використовують образливі та грубі слова по відношенню до юнаків.

Молодіжний словотвір у письмовій комунікації часто не додержується норм, вільно, незалежно використовує слова, формує новотвори та переосмислює наявні терміни. Особливо подібне помітно під час комунікації в електронному середовищі.

Молодіжна словотворчість у різних мовах подібна, але, водночас, часто суттєво відрізняється через творчий характер молоді. Серед молоді багатьох країн популярні запозичення з англійської мови, суфіксація та префіксація, різні спрощення, аббревіатури, акроніми, метафори. Яскравими тенденціями молодіжного інтернет-сленгу є еративи, гібридні способи створення одиниць соціолекту, фразеологізми.

Матеріали нашої роботи свідчать про значний внесок, що вносять мовознавці багатьох країн у дослідження та висвітлення стану сучасної молодіжної письмової мови. Зазначене відкриває широкі можливості для творчості та наукового пошуку. Розкриття вищевикладених результатів та висновків свідчить про досягнення поставлених цілей у статті.

Значення результатів полягає в тому, що стаття охоплює широкий спектр проблем молодіжної письмової мови, сприяє розкриттю та висвітленню стану, характерних рис, особливостей та тенденцій розвитку молодіжного соціолекту в різних мовах на сучасному етапі. Вона цікава мовознавцям та стане матеріалом для осмислення нинішнього стану молодіжної мови та її наукової розробки, дискусій з даної проблеми, подальшого вдосконалення методології досліджень, буде корисна у викладанні курсів лінгвістичних дисциплін у вищих навчальних закладах, в організації культурно-просвітницької роботи.

Перспективи майбутніх досліджень з письмової молодіжної мови ми бачимо в таких питаннях: розширення кола мов, що залучаються, і типологічне зіставлення молодіжної письмової мови, соціальних діалектів; вплив електронних засобів комунікації на стан та розвиток молодіжної письмової мови; аналіз гендерного аспекту в молодіжній письмовій мові.

Література:

1. Aguilar E. C., Franco E. G. Voces y expresiones del argot juvenil madrileño actual. *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación*. 2018. 74. P. 147–168. DOI: <http://dx.doi.org/10.5209/CLAC.60518>.
2. Defina. Bahasa Informal dalam WhatsApp Grup sebagai Sarana Pemerolehan Bahasa Bagi Pemelajar BIPA di Indonesia. *Jurnal Kajian Bahasa*. 2022. 11(2). H. 521–533. DOI: <https://doi.org/10.26499/-rnh.v11i2.3614>.
3. Kolobe M., Ekanjume B. Orthographic Analysis of Social Media Discourse: The Case of WhatsApp Messages of Undergraduate Students at the National University of Lesotho. *Journal of Language and Literature*. 2023. Vol. 23, No. 2. P. 321–333. DOI: [10.24071/joll.v23i2.5798](https://doi.org/10.24071/joll.v23i2.5798).
4. Кравець О. І. Молодіжні соціолекти в лінгвокультурному середовищі Японії: словотвірний та функційний аспекти : дис. ... доктор філософії : 035 – Філологія. Київ, 2023. 239 с.
5. Lutviana R., Mafulah S. The use of slang words in online learning context of EFL class. *EnJourMe (English Journal of Merdeka): Culture, Language, and Teaching of English*. 2021. Vol. 6, No. 1. P. 55–62. DOI: [10.26905/enjourme.v6i1.6118](https://doi.org/10.26905/enjourme.v6i1.6118).
6. Mahmud M., Sadli M., Sari D. F. Investigating the Sociological Use of Slang from a Hearer-Oriented Perspective. *Studies in English Language and Education*. 2022. 9(3). P. 1300–1314. DOI: <https://doi.org/10.24815/siele.v9i3.26130>.
7. Rahmah F. A., Khasanah I. Kreativitas generasi Z menggunakan bahasa prokem dalam berkomunikasi pada aplikasi TikTok. *Diglosia*. 2023. Vol. 6, No. 3. H. 827–840. DOI: <https://doi.org/10.30872/diglosia.v6i3.675>.
8. Santoso J., Wahyudi A. B., Sabardila A., Purnomo E., Tiyo A., Setiawaty R. Sumber dan sikap bahasa terhadap fenomena argot komunitas LGBT di media sosial. *Jurnal Pendidikan Bahasa dan Sastra Indonesia*. 2023. Vol. 19, No. 1. H. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.25134/fon.v19i1.5830>.
9. Saputra D., Damayanti V. S., Mulyati Y., Rahmat W. Expressions of the use of slang among millennial youth on social media and its impact of the extension of Indonesia in society. *Bahastra*. 2023. Vol. 43, No. 1. P. 21–40. DOI: [10.26555/bs.v43i1.325](https://doi.org/10.26555/bs.v43i1.325).
10. Столярчук О. В. Молодіжний сленг: функціональний, лексико-семантичний та структурний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Одеса, 2015. 223 с.
11. Yannuar N. Wólak-waliké jaman; Exploring contemporary Walikan in public space. *Wacana: Journal of the Humanities of Indonesia*. 2018. 19(1). P. 100–121. DOI: [10.17510/wacana.v19i1.625](https://doi.org/10.17510/wacana.v19i1.625).
12. Руденко М. Ю. Сучасний молодіжний соціолект: тенденції розвитку та характерні риси. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2022. № 58. С. 130–139. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.58.31>.
13. Goudaillier J-P. 14 – 18 : Les corps meurtris – dénominations argotiques des engins de mort et des blessures qu'ils occasionnaient. *Linguistica*. 2018. LVIII. P. 33–50. DOI: [10.4312/linguistica.58.1.33-50](https://doi.org/10.4312/linguistica.58.1.33-50).
14. Bellone L. Per un nuovo itinerario gergale nella letteratura del secondo '900: "Lo sbarbato di" Umberto Simonetta. *Carte Romanze*. 2019. 7(1). P. 321–339. DOI: [10.13130/2282-7447/11992](https://doi.org/10.13130/2282-7447/11992).
15. Sabljo M. S. Kako prevoditi suvremeni francuski žargon? Traduktološka analiza hrvatskog prijevoda romana Volim sutra Faize Guene. *[sic] – a journal of literature, culture and literary translation*. 2018. 8(2). S. 1–27. DOI: [10.15291/sic/2.8.1c.9](https://doi.org/10.15291/sic/2.8.1c.9).
16. Bilous O. (1), & Bilous, O. (2). Slangisms as Means of Conveying the Author's and Character's Figurative Information in Some Countries of the Danube Region: Translation Aspect. *Journal of Danubian Studies and Research*. 2019. 9(1). P. 316–324.
17. Lillo A. Coronavirus rhyming slang. *English Today*. 2023. 154, Vol. 39, No. 3. P. 224–229. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0266078422000347>.
18. Gläser R. Should LSP Dictionaries also Include Professional Jargon and Slang? *Lexikos*. 2011. 10. P. 86–98. DOI: [10.5788/10-888](https://doi.org/10.5788/10-888).
19. Sinaga Y. K., Herman H., Tannuary A. Discovering the Pattern of Pop Song Artist's Word Formation Processes for Slangs. *Journal of English Language Studies*. 2022. Vol. 4, No. 2. P. 157–167. DOI: <https://doi.org/10.31849/elsya.v4i2.6337>.
20. Sayogie F., Perdana A. I., Aidil M., Andre S. Ketaksaan Leksikal dalam Lagu Glow Like Dat dan See Me Karya Rich Brian. *Buletin Al-Turas*. 2019. 25(2). H. 227–242. DOI: <https://doi.org/10.15408/bat.v25i2.12058>.
21. Derecka M. Der deutsche Rap – das Sprachrohr der deutschen Minderheiten oder eine Rechtfertigung der mangelhaften Sprachkenntnisse? *Linguistische Treffen in Wrocław*. 2019. 15(1). S. 59–68. DOI: [10.23817/lingtreff.15-5](https://doi.org/10.23817/lingtreff.15-5).
22. Astuti A. Y., & Denafri, B. Linguistic Signs in Slang Language used in drug trading transactions in Padang city. *Lingua Cultura*. 2020. 14(2). P. 203–210. DOI: [10.21512/lc.v14i2.6588](https://doi.org/10.21512/lc.v14i2.6588).
23. Baldane O. Sanal Alişveriş Sitelerinde Kullanılan Dilin Jargonlaşması: Araba İlanları Örneği. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkish Dialects (TÜRKİAD)*. 2021. 5(1). S. 93–104. DOI: [10.30563/turklad.840738](https://doi.org/10.30563/turklad.840738).
24. Al-Athwary A. A. H. A comparative lexical analysis of vehicle spare parts terms in Arabic. *Saudi Journal of Language Studies*. 2023. Vol. 3, No. 1. P. 19–31. DOI: [10.1108/SJLS-08-2022-0065](https://doi.org/10.1108/SJLS-08-2022-0065).
25. Oktavia W. Perubahan Fonologis Bahasa Gaul dalam Percakapan WhatsApp Kelompok Siswa Kelas 9 MTs Muhammadiyah 05 Kemusu. *ESTETIK: Jurnal Bahasa Indonesia*. 2020. 3(1). H. 75–92. DOI: [10.29240/estetik.v3i1.1464](https://doi.org/10.29240/estetik.v3i1.1464).
26. Budiasa I. G., Savitri P. W., Shanti Sari Dewi A. A. Sg. Penggunaan Bahasa Slang di Media Sosial. *Humanis: Journal of Arts and Humanities*. 2021b. Vol. 25.2. H. 192–200. DOI: <https://doi.org/10.24843/JH.2021.v25.i02.p08>.
27. Rutkowska K. Internet jako podstawa do badan nad tozsamoscia etniczną. *Polskie blogi na Litwie. Acta Baltico-Slavica*. 2022. 46. S. 1–21. DOI: <https://doi.org/10.11649/abs.2869>.
28. Senefonte F. H. R. Discourses on slang: implications for English classes in Brazil. *Working Papers em Linguística*. 2014. 15(1). P. 71–83. DOI: [10.5007/1984-8420.2014v15n1p71](https://doi.org/10.5007/1984-8420.2014v15n1p71).
29. Wulandari A. Penggunaan jargon oleh komunitas chatting WhatsApp grup. *Transformatika: Jurnal Bahasa, dan Pengajarannya*. 2016. 12(2). H. 60–72. DOI: [10.31002/transformatika.v12i2.190](https://doi.org/10.31002/transformatika.v12i2.190).
30. Oktavia W. Variasi jargon chatting WhatsApp grup mahasiswa Tadris bahasa Indonesia. *Jurnal KATA: Penelitian tentang Ilmu Bahasa dan Sastra*. 2018. 2(2). H. 317–325. DOI: [10.22216/jk.v2i2.3644](https://doi.org/10.22216/jk.v2i2.3644).
31. Harared N. Slang Created and Used in Icak.com Site: A Sociolinguistics Study. *Humaniora*. 2018. Vol. 9, No. 2. P. 119–127. DOI: [10.21512/humaniora.v9i2.4262](https://doi.org/10.21512/humaniora.v9i2.4262).
32. Verheijen L., Hout R. Manifold code-mixing in computer-mediated communication: The use of English in Dutch youths' informal online writing. *Ampersand*. 2022. 9. P. 1–11. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.amper.2022.100091>.
33. Gheno V. The Italian-English "Cocktail" on Italian Social Networks. *Quaderni di Linguistica e Studi Orientali*. 2019. 5. P. 459–475. DOI: <https://doi.org/10.13128/QUISO-2421-7220-25977>.
34. Budiasa I. G., Savitri P. W., Shanti Sari Dewi A. A. Sg. Slang Language in Indonesian Social Media. *Lingual: Journal of Language and Culture*. 2021a. Vol. 11, N. 1. P. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.24843/LJLC.2021.v11.i01.p06>.
35. Ndlovu S. Attributional and relational influence of numerals in S'ncamtho metaphors. *Linguistics Vanguard*. 2020. 6(s4). P. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.1515/lingvan-2019-0067>.

Rudenko M. Written language of youth: features and development tendencies

Summary. Written youth language is a remarkable phenomenon of modern time. It has changed the language style of youngsters and girls, characterized by relaxation, play, creativity, and active borrowing of slang units from other languages and various jargons. In Ukraine, there is a lack of research devoted to a comprehensive consideration of the theoretical issues of modern youth written language, which is full of neologisms, anglicisms, social dialects, and non-standard new formations. We are motivated to develop the topic by the versatility of the written youth language and its rapid development, the lack of established views on the problem, and the emerging prospects for scientific research. The relevance and importance of the work is due to the interest in written language from the side of many youngsters and girls and the growing interest of linguists in this phenomenon. The article is of interest to researchers and interested readers, because it presents the current state of youth written language, its characteristics from the point of view of authoritative linguists, analyzes recent works based on different languages, highlights a wide range of linguistic problems of youth language, reveals its features with the involvement of regional material. The methods include descriptive (taken as the basis of the study), linguistic observation, generalization, interpretation and classification,

comparative. Thanks to the Internet and mobile communication, the written form has become a remarkable feature of the youth language, and its surge is observed. The written communication of young people is full of slang, which is often used as a game and creativity. In recent decades, youth slang has significantly expanded its sphere of functioning everywhere, and is decisively penetrating various written forms of communication: fiction and poetry, mass media, song lyrics, advertising, manufacturing and trade. Current phenomena in the youth language include the blurring of distinctions between written and oral forms, the active use of social dialects, and the use of modern information technologies in written speech. The written language of young people is most often used in social networks. The written language is fluid, unstable, and constantly updated with fresh lexical items. Youth word formation in written communication often breaks the norms, uses words freely and independently, forms new words and redefines existing terms. Bright tendencies in youth Internet slang are cacographies, hybrid ways of creating units of socialized language, and phraseologisms. The purpose of the study: to analyze and summarize the features, development tendencies, peculiarities of the written language of young people at the present stage, to reveal the views of linguists on these issues have been achieved.

Key words: sociolect, slang, jargon, anglicism, neologism, word formation, social network, electronic communication.

*Седакова М. В.,
доктор філософії з філології,
старший викладач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізького національного університету*

РЕАЛІЗАЦІЯ ТАКТИКО-СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО ТАНЦЮВАЛЬНО-СПОРТИВНОГО ДИСКУРСУ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню питання реалізації тактико-стратегічного потенціалу англійськомовного танцювально-спортивного дискурсу. Актуальні дослідження комунікативних тактик і стратегій продемонстрували значний інтерес до пошуку умов та правил успішного спілкування в різних сферах життя й певну різноманітність дефініцій таких понять, як стратегія і тактика. Проте, науковці мають спільну думку щодо того, що поняття комунікативної стратегії передбачає ідею планування дій та можливе передбачення наслідків певної комунікативної ситуації та поведінки учасників. Для реалізації будь-якої комунікативної стратегії необхідно задіяти різні тактики, які описуються науковцями, як визначені заздалегідь лінії поведінки задля досягнення бажаного ефекту комунікації. Успішна реалізація будь-якої комунікативної стратегії передбачає адекватний відбір компонентів семантики речення, визначення обсягу інформації, визначення порядку комунікативних складових. Під час дослідження було з'ясовано, що тактико-стратегічний потенціал танцювально-спортивного дискурсу реалізується за допомогою п'яти ключових комунікативних стратегій: стратегії формування емоційного стану адресата, оцінювальної та пояснювальної стратегій, інформаційно-інтерпретаційної стратегії, а також стратегії переконання. Для успішної реалізації кожної зі стратегій було визначено набір тактик. Продуктивними тактиками виявилися: тактика єднання, тактика звернення до емоцій адресата, тактика урахування ціннісних орієнтирів адресата, тактика інформування, тактика роз'яснення, тактика коментування, тактика констатації та обґрунтованих оцінок того, що відбувається, тактика інформування майбутніх перспектив, тактика покликання на авторитет, тактика звернення до фонових знань адресата, тактика порівняння, тактика підтримки, контрольовальна тактика, а також тактика оцінки дій. Наші спостереження доводять, що застосування цих тактик і стратегій в танцювально-спортивному дискурсі має певну комунікативну значимість, створюючи неабиякий вплив на адресата. Вибір стратегії й тактики визначає прагматичний вибір комунікантів. Селективність мовців стосовно засобів реалізації комунікативних тактик і стратегій розкриває їх творчий потенціал.

Ключові слова: комунікативна стратегія, комунікативна тактика, танцювально-спортивний дискурс.

Постановка проблеми. Дослідження умов та правил успішного спілкування в різних соціальних сферах завжди є актуальним питанням у сучасному світі. Багато розвідок зроблено щодо популярних типів дискурсу, таких як політичний, педагогічний, рекламний, інтернет-дискурс, але додаткової уваги потребують менш досліджені креативні різновиди

дискурсу, як наприклад музичний, танцювально-спортивний, художній. Сфера креативних індустрій у сучасному світі набуває великої популярності, тому успішність комунікації активних учасників того чи того типу дискурсу є важливою складовою процесу існування й розвитку будь-якого напрямку творчої діяльності. Комунікація в танцювально-спортивному дискурсі відбувається в певних ситуативних контекстах й спрямована на досягнення конкретних комунікативних цілей мовців. Задля успішної комунікації мовознавці оперують різними комунікативними стратегіями і тактиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню комунікативних стратегій і тактик присвячено переконливу кількість наукових праць (Бацевич Ф. С. [1], Монастирська Л. В. [2], Селіванова О. О. [3], Фролова І. Є. [4], Яшенкова О. В. [5]). На думку мовознавців, поняття стратегії передбачає ідею планування дій та можливе передбачення наслідків певної ситуації та поведінки учасників. При цьому оперативне реагування на ситуацію в межах реалізації певної комунікативної тактики або стратегії забезпечується за рахунок комунікативної компетенції, якою треба володіти задля досягнення визначених комунікативних цілей.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати комунікативні стратегії і тактики учасників танцювально-спортивного дискурсу та визначити засоби їх вербалізації.

Виклад основного матеріалу. Дослідження комунікативних стратегій і тактик посідає провідне місце в сучасному мовознавстві, проте й до тепер немає вичерпної типології чи дефініції зазначених понять. Комунікативна стратегія визначається як «оптимальна реалізація інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування» [1, с. 133], а також як головна лінія мовленнєвої поведінки в межах конкретної комунікативної події, яка має мету комунікації, визначається ситуативним контекстом і певними уявленнями про адресата [5, с. 156]. Успішна реалізація будь-якої комунікативної стратегії передбачає адекватний відбір компонентів семантики речення, визначення обсягу інформації, визначення порядку комунікативних складових, налаштування комунікативної структури висловлювання [1, с. 118] у відповідності до мовленнєвого наміру мовця. Дослідники розрізняють два підходи до аналізу комунікативних стратегій – когнітивний (вплив адресанта на адресата) та прагматичний (взаємодія стратегій учасників комунікації).

Різноманітність стратегій будь-якого типу спілкування залежить від кінцевої мети комуніканта та різновиду дискурсу. Танцювально-спортивний дискурс як різновид інституційного

типу дискурсу має свої власні стратегії і тактики спілкування. Ключовими стратегіями цього типу дискурсу є стратегія формування емоційного стану адресата, оцінювальна та пояснювальна стратегії, інформаційно-інтерпретаційна стратегія, а також стратегія переконання.

Для реалізації стратегій танцювально-спортивного дискурсу необхідно задіяти різні тактики, які є локальними інтенціями, що задають зміст мовленнєвих кроків у певному контексті [1, с. 120]. Як слушно зауважує Селіванова О. О., комунікативна тактика це «конкретні способи здійснення інтенційно-стратегічної програми комунікації» [3, с. 609].

У танцювально-спортивному дискурсі дослідження комунікативних стратегій і тактик має враховувати гнучкість інтердискурсивних перехрещень. Наприклад, для танцювально-спортивного та спортивного дискурсів спільними можуть бути комунікативна стратегія формування емоційного стану адресата, інформаційно-інтерпретаційна стратегія та стратегія переконання. Для танцювально-спортивного та педагогічного дискурсів спільними можуть бути пояснювальна та оцінювальна стратегії.

Розглянемо детальніше за допомогою яких тактик реалізуються ключові стратегії танцювально-спортивного дискурсу. Стратегія формування емоційного стану адресата оперує тактиками єднання (розуміння наявності однієї комунікативної спільноти), звернення до емоцій адресата (усебічна підтримка на шляху до мети, мотивуючі промови), урахування ціннісних орієнтирів адресата (розуміння ключових цінностей у житті кожного учасника дискурсу та їх співвідношення з вічними цінностями суспільства).

Тактика єднання (“...ballroom dancing offers people an opportunity to interact socially with others who share a common interest. It brings people together...who share the joy of dance... dance is a great way for people from different cultures and social backgrounds to get together...” [6, с. 33], “Well, it was 12 years of great experience, great life dancing together” [7]) реалізується через уживання одиниць, у лексичних значеннях яких містяться семи ‘each other’, ‘part’, ‘same’, ‘divide’ – together, common interest, share the joy of dance. Вираз *great life dancing together* описує життєвий і професійний досвід танцівників, який завдяки об’єднанню зусиль партнерів, став успішним.

Тактика звернення до емоцій адресата має на меті здійснити позитивний вплив на адресата з використанням висловів високого регістру, емоційних фраз. Одним із таких прикладів є звернення відомої танцівниці до танцювальної спільноти щодо закінчення професійної танцювальної кар’єри (“*a life that is called dance: 34 years...full of passion, total devotion and immense love for this form of art...I hope that my experience is inspiring in your life...surround yourself with people who have a keen desire to share a life path with you and can't wait to support you to make you fly high towards your dreams...*” [8]). Використання емоційної лексики та метафор (*life is dance, fly high towards your dreams*) додає драматичності висловлюванню.

Тактика урахування ціннісних орієнтирів адресата реалізується у більшості випадків через коментарі відомих та успішних танцівників, у чиїх висловлюваннях є спільні ціннісні орієнтири для всіх учасників танцювально-спортивної спільноти (“*What your inspiration is like? What's your passion? – Simple things...I want to enjoy my life I want to live it as a dancer I want to explore how it is to be a dancer. I would say dancing is a fire...*”

[9]). Зазначений приклад описує важливість отримання задоволення від професійної діяльності, яка заповнює весь життєвий простір танцівників.

Інформаційно-інтерпретаційна стратегія реалізується за допомогою тактики інформування (надання точної та доступної інформації), тактики роз’яснення (представлення переваг і недоліків, акцентування на перевагах на основі фактів), коментування (надання висновків та оцінок на основі власного досвіду).

Слід зауважити, що в більшості випадків відбувається поєднання декількох тактик для успішної реалізації цієї стратегії. Наведемо приклад: спочатку відома танцівниця використовує тактику інформування адресата щодо її розуміння життя й танцювального досвіду (“*The Life is full of beauty, it is real...it has everything when you live it fully... So the dancing... Dancing is our life.*” [10]). Далі відбувається роз’яснення важливості виступу кожного танцівника на відомому Блекпульському фестивалі та весь спектр відчуттів, які доводиться пережити під час цього дійства (“*...Each time when we were stepping onto the Blackpool floor it was special because we did it with honesty... genuinely to ourselves and to you – the audience...*” [10]).

Завдяки тактиці роз’яснення адресат отримує більш точне тлумачення певних подій і ситуацій (“*Blackpool Dance Festival...What an amazing time we had performing at the best place to the best orchestra and the warmest audience in the world*” [11]). Другий приклад переконує в значимості досвіду участі у Блекпульському фестивалі. Задля ефективності інформування й роз’яснення вжито прикметники найвищого ступеня порівняння – *the best, the warmest*, що переконує у важливості подій.

Тактика коментування є найбільш популярною в межах реалізації інформаційно-інтерпретаційної стратегії, оскільки після кожної важливої події в танцювально-спортивному світі відбувається її активне обговорення безпосередніми учасниками: танцівниками (“*What a feeling...It's something... all dancers in the world dream about..., to be a part of the history. The whole hard work, dedication are invested into these minutes to be able to share with you our art and love for dance...We want to say thank you for support...Our huge appreciation goes to family...*” [12]), суддями (“*...my full respect and admiration go to everyone... couples, adjudicators and audience...What an amazing event... What an atmosphere!*” [13]) та глядачами.

З розвитком соціальних інтернет-мереж тактика коментування є обов’язковим елементом комунікації. Учасники танцювально-спортивного дискурсу активно використовують різні соціальні мережі для того, щоб повідомити про власні успіхи, прокоментувати свій досвід з урахуванням попередніх досягнень, подякувати тренерам, наставникам, організаторам змагань, а також з метою популяризації танцювально-спортивної діяльності.

Стратегія переконання оперує тактикою констатації та обґрунтованих оцінок того, що відбувається (інформування танцівників про поточний стан справ і найближчі плани), тактикою інформування майбутніх перспектив (надання інформації про майбутні досягнення, позитивні зміни для людини, яка обере заняття танцями), тактикою покликання на авторитет (збільшення довіри танцювальної спільноти до певних ідей та цінностей, коли йдеться про відомих у танцювально-спортивному світі людей), а також тактикою звернення до фонових знань адресата.

Реалізація стратегії переконання починається з тактики констатації, яка ґрунтується на розумінні суті переконання. При цьому констатація певного факту на цьому етапі не вимагає оприлюднення авторської думки щодо нього. Під час реалізації тактики констатації в наступному прикладі адресант апелює до позитивного впливу бальних танців на фізичне здоров'я людини (*"Ballroom dancing is good for your overall health, for weight loss and for mental relaxation"* [14, с. 18]). Наступним етапом відбувається реалізація тактики обґрунтованих оцінок. По-перше, відбувається деталізація умов, під час виконання яких танцювальна діяльність принесе користь здоров'ю (*"Ballroom dancing itself, when done in accordance with good body mechanics, will correct many minor postural faults"* [15, с. 123]), по-друге, спрацьовує переконання, що заняття танцями корисні не тільки для фізичного, а й для психічного здоров'я та всебічного розвитку особистості (*"Working memory is activated when dance steps and sequences are stored..."* [16, с. 434]).

Тактика інформування про майбутні перспективи має на меті донести до адресата позитивний вплив танців на здоров'я людини, який стане реальністю завдяки систематичним заняттям (*"The benefits of improved health from the physical activity of ballroom dancing is tangible"* [17, с. 37]).

Тактика покликання на авторитет є не менш важливою у межах реалізації стратегії переконання. Наводячи факти життєвих перемог відомих у сфері бально-спортивного танцю людей, автор певної думки підсилює свою аргументацію. Максимального ефекту в цій тактиці можливо досягти лише тоді, коли людина дійсно відома й має певний статус в танцювальній діяльності, оскільки тільки в цьому випадку її думка буде переконливою для більшості людей.

Тактика звернення до фонових знань передбачає той факт, що реципієнт розуміє низку реалій, які є основою для реалізації комунікативної діяльності в межах танцювально-спортивного дискурсу. Мовними показниками цієї тактики є метатекстові елементи, наприклад танцювальні терміни (*"We start now from the description of a typical figure of jive. Spanish Arms..."* [18]), аббревіатури (*PP – promenade position*), які не потребують додаткових пояснень адресату.

Тактики, якими оперує пояснювальна стратегія, охоплюють тактику мотивування (головною метою якої є зацікавити учня, спортсмена у процесі навчання), тактику концентрації уваги (пояснити так, щоб учень зрозумів найважливіше правило), тактику надання точних дефініцій та наведення прикладів (поєднання теорії й практики під час навчання танцювальної діяльності), тактику ініціювання комунікації (спонукає учнів до мислення й усвідомлення тих процесів, що відбуваються).

Тактика надання точних дефініцій та наведення прикладів реалізується під час тренувань, основною метою яких є пояснення технічних особливостей виконання танцю (*"The open hip twist. This figure is composed by six steps. The timing is as follows..."* [19]). Зауважимо, що тактика надання точних дефініцій виконує важливе завдання – надати ґрунтовні теоретичні знання, які допоможуть набути практичні навички танцю, швидко та якісно. Успішна реалізація цієї тактики – гарантія професійного зростання та успіху кожного танцівника зокрема й танцювальної школи певного міста або країни загалом.

Тактика мотивування спрямована на психологічну допомогу учням-танцівникам, тому під час підготовки до важливих змагань танцівники часто надихаються мотивувальними істо-

рїями та думками своїх тренерів (*"This is only the beginning of triumphant path. The ability to feel the energy of this fabulous competition is worth living for."* [20]).

Тактика концентрації уваги реалізується в танцювально-спортивному дискурсі в межах пояснювальної стратегії через намагання комуніканта під час пояснення технічних або інших особливостей танцю втримати увагу слухачів на певному важливому понятті. Наприклад, під час пояснення особливостей виконання однієї з фігур віденського вальсу викладач вдається до спеціальної інтонації та стилістичної градації – повтору слова чи сполучення слів у прикінцевій частині речення й на початку наступного речення (*"One of the most important aspects introduced in the choreography of Viennese waltz is offbeat timing. Offbeat timing is used when dancing to music..."* [21]).

Прикладами тактики ініціювання комунікації в танцювально-спортивному дискурсі можуть бути запитання, які тренер-викладач ставить своїм учням, щоб змусити їх замислитися над суттю або важливістю того чи того явища.

Оцінювальна стратегія реалізується через можливість надавати оцінку подіям, умовам, людям, досягненням. Основними тактиками оцінювальної стратегії є тактика порівняння (головною метою якої є визначити прогрес танцівника у порівнянні з минулим виступом на змаганнях), підтримки (збільшення довіри до викладача/тренера, який може знайти правильні слова, щоб мотивувати учня продовжувати працювати над помилками і вірити в майбутні перемоги), контролювальна тактика, а також тактика оцінки дій.

Контролювальна тактика допомагає отримати об'єктивну інформацію щодо якості засвоєння танцівниками знань і вмінь, набуття ними нових важливих навичок. Їх перевірка зазвичай відбувається як під час звичайних тренувань, так і під час виступів на змаганнях.

Тактика порівняння реалізується в поясненнях тренера танцівникам як досягти перемоги на змаганнях. Оскільки суть змагань зі спортивних бальних танців полягає в тому, що танцювальні дуети одночасно виконують певний танець і саме шляхом порівняння вмінь та навичок володіння танцем визначається переможець (*"When I'm standing and judging and watching the first thing that I am going to say is the picture. So it's very easy to compare with his picture and his picture...So the picture has to be beautiful at all times. The second thing that I am going to compare is a shift of movement from foot to foot"* [22]). Тактика порівняння відіграє важливу роль в межах оцінювальної стратегії, оскільки сприяє більш швидкому професійному розвитку танцівників і розумінню обсягу роботи до наступного виступу на важливих змаганнях.

Тактика підтримки реалізується за допомогою схвалення, наведення позитивного прикладу, прямої позитивної оцінки. Саме завдяки цій тактиці тренер-викладач знаходить відповідні слова, щоб підтримати своїх учнів під час невеликого виступу та мотивувати рухатися далі в набутті майстерності (*"And no matter how often you fall and what are the challenges on the way, the most important is never give up, keep believing, stand up, go and do it again..."* [23]).

Тактика оцінки дій в межах оцінювальної стратегії танцювально-спортивного дискурсу надає можливість надавати оцінку подіям (змаганням, гала-шоу, лекціям з техніки бального танцю), людям (танцівникам, тренерам, глядачам), досягненням (отриманню різних титулів танцівниками й тренерами). Оцінка нада-

ється за допомогою виразів, які містять вказівку на суб'єктивне позитивне чи негативне ставлення до об'єкта оцінки (*well done, wonderful, excellent, not bad, better; not so good, unacceptable*). Оцінні висловлювання трапляються у мовленні усіх учасників танцювально-спортивного дискурсу ("*The magic UK Championship. Thank you...for perfect organization*" [24]).

Висновки. Отже, тактико-стратегічний потенціал танцювально-спортивного дискурсу реалізується за допомогою п'яти ключових стратегій, кожна з яких має відповідні тактики, які забезпечують комплексний підхід до досягнення комунікативних цілей. Комунікативні стратегії й тактики танцювально-спортивного дискурсу характеризуються послідовністю мовленнєвих дій, гнучкістю та варіативністю реалізацій. Застосування різноманітних стратегій і тактик в межах танцювально-спортивного дискурсу створює неабиякий вплив на адресата, що сприяє досягненню важливих комунікативних цілей. Перспективним видається подальше дослідження комунікативних стратегій в танцювально-спортивному дискурсі та пошук нових тактик задля успішної реалізації вже існуючих та нових комунікативних завдань.

Література:

- Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 342 с.
- Монастирська Л.В. Комунікативні стратегії переконання як одна з характеристик мовної особистості лідера. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 31 (70) № 4 Ч. 1. 2020. С. 176–180.
- Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми. Підручник. Полтава: Довкілля, 2008. 712 с.
- Фролова І.С. Вербалізація конфлікту у дискурсі. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Монографія. Харків: Константа, 2005. С. 237–262.
- Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації К.: Видавничий центр "Академія", 2010. 312 с.
- Zona Ch., George Ch. Gotta Ballroom. Champaign: Human Kinetics, 2008. 214 p.
- Cocchi R. & Zagoruchenko Yu. Ballroom BackStage. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6Y7R0KfeYQE> (access date 10.08.2020)
- Nigro M. I still remember it. URL: <https://www.instagram.com/p/CUPOgtTsEZD/?igshid=NjIwNzlyMDk2Mg==> (access date 22.09.2022).
- Bager T., Jeliakova I. Interview. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-am1RRLVkpI&t=2s> (access date: 15.03.2019).
- Sergeeva M. Never stop learning. URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02eRfVurRmH339Mzwnxk1Q761U84QFvc mYA1PkpberpatjT1yFiKmh7JMuaV6zEal&id=692645508 (access date 30.11.2021).
- Polishchuk M. Blackpool Dance Festival. URL: <https://www.instagram.com/p/BjkhZ1eg2fb/?igshid=NjIwNzlyMDk2Mg==> (access date 02.06.2022).
- Teleshova P. URL: <https://www.instagram.com/p/CZPaFYU MsRX/?igshid=MzRIODBiNWFIZA==> (access date 28.01.2022).
- Bizokas A. URL: <https://www.instagram.com/tv/CZE-NHJL3qd/?igshid=MzRIODBiNWFIZA==> (access date 23.01.2022).
- Carey V.D. Ballroom Dancing: Learn Romantic Ballroom Dance Steps & Types of Dance to Ignite the Passion. Malibu: Malibu Publishing, 2013. 317 p.
- Hostetler L. Walk Your Way to Better Dance, 2011. 320 p.
- Collin R. Martin., Victor R. Preedy, R. Rajendarm. Assessment, Treatments and Modeling in Aging and Neurological Disease. Cambridge: Academic Press, 2021. 606 p.
- Allen J. The Complete Idiot's Guide to Ballroom Dancing. London: Penguin, 2002. 304p.
- WDSF Technique Books. The Jive. URL: https://www.youtube.com/watch?v=LP_1CKBhGf0 (access date 31.07.2024).
- WDSF Technique Books. The Rumba. <https://www.youtube.com/watch?v=5kPs0NMDn1k> (access date 04.03.2019).
- Polishchuk M. URL: https://www.instagram.com/maria_polishchuk4/ (access date 25.10.2021).
- WDSF Technique Books. The Viennese Waltz. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Qif5vSa7LkA&t=80s> (access date 25.03.2019).
- Hilton K. Viennese Waltz Lecture. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=B7bLzUaOIZY> (access date 19.08.2022).
- Dorinmarinaofficial. URL: <https://www.instagram.com/p/Ccv1TSio8R8/?igshid=MzRIODBiNWFIZA==> (access date 25.08.2022).
- Fancello S. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10226880581665679&set=ecnf.1386346653> (access date 25.01.2022).

Sidakova M. Implementation of the tactical and strategic potential of the English dancesport discourse

Summary. The article discusses the study of the implementation of the tactical and strategic potential of the English dancesport discourse. Current studies of communicative tactics and strategies have demonstrated a significant interest in finding conditions and rules for successful communication in various spheres of life and a certain variety of definitions of concepts such as strategy and tactics. However, scientists have a common opinion that the concept of communicative strategy involves the idea of planning actions and possible prediction of the consequences of a certain communicative situation and the behavior of participants. To implement the strategy, it is necessary to use various tactics, which are described by scientists as predetermined lines of behavior to achieve the desired effect of communication. During the research, it was found out that the tactical and strategic potential of the dancesport discourse is realized with the help of five key communicative strategies: the strategy of the emotional state shaping of the addressee, the evaluation and explanatory strategy, the information and interpretation strategy, as well as the strategy of persuasion. A set of tactics was defined for the successful implementation of each of the strategies. Productive tactics turned out to be: tactics of unity, tactic of addressing the emotions of the addressee, tactic of taking into account the values of the addressee, tactic of informing, tactic of clarification, tactic of commenting, tactic of ascertaining and justified assessments of what is happening, tactic of informing future prospects, tactic of appeal to authority, tactic of addressing the background knowledge of the addressee, tactic of comparison, tactic of support, tactic of control, and tactic of evaluation of actions. Our observations prove that the use of these tactics and strategies in dancesport discourse has a certain communicative significance, creating a considerable impact on the addressee. The choice of strategy and tactics determines the pragmatic choice of communicators. The selectivity of speakers regarding the means of implementing communicative tactics and strategies reveals their creative potential.

Key words: communicative strategy, communicative tactic, dancesport discourse.

*Sopilniak S. V.,
PhD in Philology,
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Yevhenii Bereznyak Military Academy*

*Berezanska K. S.,
Junior Researcher
Yevhenii Bereznyak Military Academy*

THE RITUAL AGAINST INFERTILITY چله بری ĆELLEBORI AS A SPECIFIC STEREOTYPICAL FORM OF IRANIAN BEHAVIOR (BASED ON THE MATERIAL OF FOLK OMENS AND SUPERSTITIONS OF ARTISTIC DISCOURSE)

Summary. In today's globalized world, with advancements in science and technology, widespread use of information technologies, and increased international trade, there is a blending and intertwining of different national cultures. Misunderstanding these cultural nuances often leads to international rifts and conflicts. Culture delineates fundamental human values and life orientations, significantly shaping cognitive processes, behaviors, work ethics, managerial approaches, communication patterns, interpersonal dynamics, and related aspects. In the contemporary context, marked by significant Russian aggression against Ukraine and the alignment of the Islamic Republic of Iran with the adversary, a comprehensive examination and scholarly inquiry into the Persian-speaking populace's mindset, linguistic expressions, cultural norms, and behavioral paradigms appear particularly pertinent. This scientific inquiry scrutinizes the operational intricacies of the ritual against infertility چله بری «ĉellebori» as a distinctive stereotypical behavioral manifestation among Iranians, based on the material of Persian folk beliefs and superstitions. The study aims to delineate the idiosyncrasies of stereotypical behavior formation within the Persian linguistic-cultural milieu, utilizing material from Persian omens and superstitions of artistic discourse pertaining to the rituals against infertility. The history of studying language-cultural rituals, particularly in contemporary domestic and Western European linguistics, is succinctly characterized. It has been elucidated that a language-cultural ritual is a complex of speech acts performed in a specific order, in a traditional manner, and at a defined time, serving as a primary mechanism of collective memory. The concept of آبستنی *ābestāni* (pregnancy) is characterized in relation to its relevance in Persian superstitions and beliefs. It has been ascertained that traditional patriarchal attitudes towards women, whose role is seen as the continuation of the family line, are still prevalent in contemporary Iranian society. The inability to become pregnant is often associated with an evil eye in the minds of Iranians, leading to specific ritualistic manipulations against it, notably the چله بری "ĉellebori" ritual.

Key words: behavioral stereotypes, ritual, Persian omens and superstitions, linguacultural studies.

As is known, human behavior is variable and diverse, yet at the same time it is typified because it adheres to norms and standards established in society. Any society, in order to preserve its

integrity, creates its own system of social codes or behavioral programs for its members. Behavior is a form of human activity based on stereotypes that are preserved in the collective memory and passed down from generation to generation. Under semiotic behavior, we understand behavior in which a specific action (e.g., splashing water behind the departing person) serves as a symbol for another action (in order for the journey to be safe), which is not directly related to the first action.

Ukrainian scholar S.I. Shyroka notes in her research that the equivalent of the concept of "stereotypical behavior" is "ritual." Ritual is a means of overcoming critical life situations for an individual or group of individuals. By performing rituals, a collective develops and reproduces uniform forms of behavior in order to "manifest allegiance to common values through collective actions" [1, p. 109].

According to the definition by F. S. Batsevych, a "lingua-cultural ritual" (from Latin "ritualis" – ceremonial) is a set of established speech acts, a pattern of speech behavior that, in a symbolically ordered form, reproduces the connection of individuals, social groups, and society with the most important phenomena for them: historical events, people, natural objects and processes, etc. Lingua-cultural rituals are typically accompanied by verbal formulas, songs, gestures, marches, actions with special objects ("cultural objects"), and so on [2, p. 148].

Numerous scholarly works by Ukrainian and international researchers, such as O. Kondratyuk [3], K. Lorenz [4], A. R. Brown [5], E. Tylor [6], G. V. Volkova [7], and others, have been dedicated to the study of linguistic and cultural rituals. However, the issue of the formation of ritualized stereotypical behavior among Iranians based on folk omens and superstitions has not previously been the subject of specific academic investigation.

Thus, this article **aims** to demonstrate peculiarities of the specific Persian ritual against infertility called **ĉellebori** that is widely used in the context of Persian omens and superstitions, and analyze the stereotypical behavior of Iranians manifested in this ritual.

Women occupy a special place in the culture of any people. The study of their status is, in fact, an examination of the vicissitudes of public and private life within a particular society. The status of women in society, and their place and role in the complex system of social relations, have always been linked to motherhood.

One of the most critical stages in a woman's life is pregnancy, along with the period of pregnancy and the associated challenges. In Iran, women have always been held in particularly high regard because they give life to future generations. This approach to women is either traditional or patriarchal, seeing a woman's primary role in her natural biological function of reproduction. Even an ancient Iranian proverb states that زن تا نازاید بیگانه است *zan tā nazāide bigāne ast* "until a woman has given birth, she is a stranger".

In the Persian language, there are several words denoting the concept of "pregnancy," including *ābestani* آبستی بارداری *bārdāri*, حاملگی *hāmelegi* (from Arabic حامله literally, "the one who carries"). In the context of Persian omens and superstitions, where pregnancy is the central component, the word *ābestani* آبستی is typically used, therefore, we will examine its etymology in more detail.

According to A. Bolukbāši Persian word *ābestani* آبستی originates from *ābestan* آبستن/*āboštan* in Middle Persian and *āpoštan* آپستن or *āpoštān* آپستان in Old Persian. *Āpoštān* – consists of the prefix *-ā*, the word *pos* (meaning boy), the word *tan* (meaning body) and the suffix *-ih*. So, on the one hand, this word describes the state of a woman who has a boy child in her body or belly, and on the other hand, it shows the value of a male child in the consciousness of Iranian society [8].

Since in traditional Iranian society the status of a woman is directly related to the birth of a child, one of the main problems of a woman was and remains infertility. Iranians often attribute a woman's inability to become pregnant after marriage to an evil eye. The concept of an evil eye in the context of pregnancy is verbalized by an expression *čelle be u oftāde ast* آو چله به او افتاده است *čelle gir šode* (literally 'a čelle fell on her'). According to the Persian dictionary by A. A. Dehxodā a concept *čelle* چله means: 1) forty-day period (e.g. after childbirth, wedding, death) 2) forty-day period for Sufis (during which they fast and pray alone) [9]. However, in the context of omens and superstitions, this word means "the misfortune of a woman who cannot get pregnant several years after marriage." In order to get rid of this misfortune, there is a special rite in the Iranian tradition *čellebōri* چله بری (lit. 'cutting the čelle'). From the point of view of grammar, the word *čellebōri* is a derived abstract noun formed by semi-affixation (*čelle* + the present tense root of the verb *boridan* (bar-) 'to cut' + the suffix of the formation of abstract nouns *-i*) and semantically it can be explained as the breaking of charms or the annulment of spells, i.e. the removal damage. Some Iranian researchers deny the connection of the word *čelle* with the number 40 and give it only the meaning of "spell" or "knot". However, in most manifestations of this rite, one can observe the presence of the number 40, which has long had a sacred meaning in Iranian culture. Traditionally, there were three types of *čellebōri*:

1) *Čellebōri* in a Jewish women's hammam (public bath).

On Saturday or Wednesday, a young wife or a woman who could not become pregnant would go to the Jewish women's hammam with a relative or close friend. She would sit on one of the steps of the bath pool with her back to the center, and her relative or friend would place a few coins under her feet. Then the bathwoman would pour a jar of water over the barren woman's head. After that, the woman would crush forty green onions with her hands, pour them into the bath water, get up, take a handful of water from the hammam, wash her face, and leave the bath. The bathhouse would keep the money that had been placed under the woman's feet.

2) *Čellebōri* with centipede.

A live or freshly dead centipede was dipped into a bowl of water and then removed. On Wednesday, a woman who could not get pregnant would wash herself with this water, finding a sense of calm as she did so.

3) *Čellebōri* in the corpse-washer house.

– They would go to the house where the dead were washed and take a glass of the water used to wash the deceased. In exchange, they would give money or sweets to the corpse-washer. They then took this water to the hammam, poured it over the barren woman's head after bathing, and left.

– They would go to the building where the dead were washed, give a bunch of green onions and some money to the corpse-washer. Then the woman had to lie down on the washing table. The corpse-washer would chop onions and pour them on the woman's belly, saying, *be niyat-e čellebōri*, which means 'with the purpose of čellebōri'.

– They would take a glass of water from the house where the dead were washed, and before going to bed at home, the woman would wet her head with it and then go to sleep [10, p. 22–23].

In the Encyclopedia of the Islamic World, it is also noted by F. Bahrāmi that in addition to the ritual washing of the body of the deceased and wrapping the body in a shroud, in such institutions, among women who sought to become pregnant and had problems with it, the performance of the "*čellebōri*" rite was widespread [11].

Let's consider an excerpt from the work of J. Ale Ahmad "Those who cook sumalyak":

– دختر جون صد بار بهت گفتم این دکتر مکتراها رو ول کن. بیا پهلوی خودم تا سر چله آبستنت کنم.

– عمقزی، من که حرفی ندارم. گفتمی چله بری کن کردم. گفتمی تو مرده شور خونه از رو مرده پیر که پریدم و نصف گوشت تنم آب شد. خدا نصیب نکنه. هنوز بادش که می افتم تنم می لرزه. گفتمی دوا به خورد شوهرت بده که دادم. خیال می کنی روزی چهل تا نطفه ی تخم مرغ فراهم کردن کار آسونی بود؟ اونم یک هفته تموم...

– Doxtar jun sad bār behet goftam in doctor moktorhā-rā vel kon. Biyā pahlu-ye xodam tā sar-e čelle ābestan-et konam.

– Amqezi, man ke harfi nadāram. Gofti čellebōri kon kardam. Gofti tu mordešur xune az ru morde bepar ke paridam o nesf-e gušt-e tanam āb šod. Xodā nasib nakone. Hanuz yād-eš ke mioftam tanam milarze. Gofti davā be xord-e šowhar-et bede ke dādam. Xiyāl mikoni ruzi čehel tā notfe-ye toxm-e morq farāham kardan kār-e āsun-i bud? Unam yek hafte-ye tamum...

– *Girl, I've told you a hundred times not to go to those doctors. Come to me, and I'll help you get pregnant with the help of "čelle".*

– Sister, I don't mind. You told me to perform the "*čellebōri*" ceremony, and I did. You told me to jump over the deceased in the corpse-washer's house – I did it, even though I was terrified and lost half my weight from fear. God forbid anyone should go through such a thing! When I think about it, I still shake. You said to give the potion to my husband – I did that too. Do you think it was easy to collect forty chick embryos a day for a whole week? [12, p. 27–28].

The given passage demonstrates the stereotypical situation of "the desire to get pregnant" typical for Iranian society and the use of the "*čellebōri*" ritual by women, which can be considered as a type of stereotypical behavior of Iranian women in the relevant context. In this case, there is a third option for performing the rite in a corpse-washer house.

A cousin advises a woman to ignore conventional medicine and resort to the "*čellebōri*" ritual, which she had previously performed,

involving jumping over a deceased person in a corpse-washing house. However, as indicated in the text excerpt, this ritual not only failed to produce the desired result but also caused significant stress to the young woman, a quite predictable outcome. Moreover, apart from the "čellebori" ritual, as the excerpt shows, Iranian women resort to other methods in their pursuit of pregnancy, including traditional healing practices, which also proved ineffective according to the text. The number forty is also significant. M. Karbāsyān states that in Persian linguoculture, the number forty can have several meanings: a) it denotes a large quantity of something, a limit often used as a hyperbole. For instance, in Ferdowsi's epic poem "Shahnameh," Rostam kills forty heroes in battle with Akvan-Div. Or, when something needs to be shared among many people, the Persian proverb **yek maviz o čehel qalandar** (literally 'one raisin and forty dervishes') is used; b) it plays an important role in actions aimed at overcoming witchcraft or magic. It is believed that the number forty symbolizes the period necessary for physical and spiritual transformation. It is commonly thought that talismans hold power for forty days, and reciting Ayat al-Kursi protects a home from evil spells for a forty-day period [13].

Thus, the author's use of the number forty in the dialogue can have both meanings.

Let's consider an excerpt from the work "Adventures on the Street" by S. Daneshwar:

بعد دیگ را روی زمین گذاشت و گفت: "خانم جون اولاد ستون زندگی پدر و مادره. شما چرا بچه ندارید؟"

– نمی دونم

حتما چله بهتون افتاده – از قوم و خویشاتون کسی پا به ماه نیس؟ دلاکای؟ حموم رو نمیشناسید؟

– نه

خانم جون بذارید امروز تکلیف من معلوم بشه، خیالم که راحت شد، به روز با هم میریم مرده شور خونه

– مرده شور خونه؟

بله خانم جون، بله، آدم مرده شور خونه نزدیکش باشه و نره چله بری؟ عجب حکایتیه. باید از رو مرده رد بشید تا چله تون بیفته

Ba'd dig-rā ru-ye zamin gozāšt va goft: "Xānom jun owlād sotun-e zendegi-ye pedar-o-mādare. Šomā čerā bačče nadārid?"

– Nemidunam.

Hatman čelle behetun oftāde – az qowm o xišātun kasi pā be mäh nis? Dallākā-ye hammum-rā nemišenāsīd?

– Na.

Xānom jun bezārid emruz taklif-e man ma'lum beše, xiyāl-am ke rāhat šod, ye ruz bā ham mirim mordešur xune.

– Mordešur xune?

Bale xānom jun, bale, ādam mordešur xune nazdik-eš base van are čellebori? 'Ajab hekāyat-iye. Bāyad az ru morde rad bešid tā čelle-tun biyofte.

She then placed the pot on the ground and said, "Miss, a child is the pillar of a parent's life. Why don't you have children?"

– "I don't know."

– "You must have been cursed. Do you have any close friends or acquaintances who are in the last month of pregnancy? Do you know any bathhouse attendants?"

– "No."

– "Miss, let me fix my own matters today. Once I'm free, one day we'll go to the corpse-washing house."

– "The corpse-washing house?"

– "Yes, miss, yes. Living near a corpse-washing house and not going to remove a curse? What a story! You need to step over a deceased person to lift the curse" [14, p. 58].

The above excerpt is a vivid example of the dominance of traditional Iranian views on childbirth, which are expressed in the words of an old woman **owlād sotun-e zendegi-ye pedar o mādare** (literally 'a child is the pillar of a parent's life'). As we can see from the above passage, the absence of children is again associated with an evil eye: **hatman čelle be-hetun oftode**. And the solution to the problem is seen in the removal of evil eye (čellebori) in a third way, in a corpse-washing house.

Let's consider the following example from J. Shahri's work "Wish Fulfillment":

اول از کارهای متداول چله بری شروع کرده. از آنجا که مردم گفته بودند. خواهر شوهر، مادر شوهرش، شب عروسی حتما از دشمنی مرغ مرده یا موش مرده توی اطاقش آورده اند چله به سرش افتاده است. آب خونابه مرغ سر بریده سرش ریختند. از کهنه چاک داده آلوده بخون نفاس تازه را بیرونش کردند. آب طهارت بچه ی تازه آمده بصورتش پاشیدند. حمام جهودها بردند. آب غسل تازه عروس بخوردش دادند. در جای زانو خواباندند و چون هیچکدام نتیجه نداد کارهای خودسرانه را کنار گذاشته پیش دعانویس بردند

Avval az kārḥā-ye motadāvel-e čellebori šoru' karde. Az ānjā ke mardom gofte budand. Xāhar-e šowhar, mādare šowhar-aš šab-e arusi hatman az došmani morq-e morde yā muš-e morde tu-ye otāq-aš āvarde-and čelle be sar-aš oftāde ast. Āb-e xunābe-ye morq-e sarboride sar-aš rixtand. Az kohne-ye čak dāde-ye ālude be xun-e nefās-e tāze zā birun-aš kardand. Āb-e tahārat-e bačče-ye tāze āmade be surat-aš pāšidand. Hammām-e jahudhā bordand. Āb-e qosl-e tāze arus be xord-aš dādand. Dar jā-ye zā'u xābāndand va čun hičkodom natije nadād kārḥā-ye xodsarāne-rā kenār gozāšte piš do'ānevis bordand.

She first tried common methods of curse removal. People would say, "Her sister-in-law or mother-in-law, harboring ill intentions, threw a dead chicken or mouse into her room on the wedding night and cursed her." They poured the blood of a slaughtered chicken, mixed with water, over her head. She was passed through a cut sheet smeared with the blood of a new mother. They splashed her face with water in which a newborn baby had been bathed. She was taken to a Jewish hammam. She was given water to drink that had been used to wash a bride. She was placed in the spot of a new mother, but since nothing worked, they stopped these efforts and took her to a prayer scribe [15, p. 77].

The plot of J. Shahri's work "Wish Fulfillment" revolves around the desire of a young woman named Mehrangiz to become pregnant. Throughout the story, the protagonist resorts to a wide variety of often completely absurd and even dangerous folk methods, following the advice of elderly Iranian women to achieve the desired pregnancy. The entire work is literally woven with various superstitions and folk beliefs related to pregnancy, including the description of the "čellebori" ritual. Mehrangiz immediately resorts to this method of curse removal. As evidenced by the excerpt from the work, her performance of "čellebori" involved a series of stereotypical ritual actions that, however, did not yield any positive results. An interesting fact is that while Mehrangiz undertakes the most peculiar rituals in her quest to become pregnant, she does not seek medical advice. In our opinion, the author uses this allegory to highlight the absurdity of the methods prevalent among common people in late 20th-century Iran. Despite the rapid development and modern approaches in medicine, practices such as "čellebori" continue to exist among the populace in contemporary Iran, as evidenced by forums and pages on the Internet.

Conclusions. The analysis of the ritual against infertility, چله بری (čellebori), within the context of Persian folk omens

and superstitions, as reflected in contemporary Persian literature, allows us to conclude that traditional patriarchal attitudes towards women persist in Iran, where a woman's primary role is still seen as childbearing. In Iranian society, the inability to give birth is often attributed to the evil eye. To counteract such curses, Iranian women engage in various manipulations, including prescriptive forms of behavior, specifically the "čellebori" ritual.

Future research should focus on further studying the stereotypical behaviors of Persian language and culture bearers, particularly the ritual of egg breaking, as seen in Persian folk omens and superstitions.

Bibliography:

- Shyroka S.I. Znachennia slovospoluchennia «stereotyp povedinky» ta yoho mistve v katehorialno-poniattievomu poli sotsialnoi filosofii [The meaning of the phrase "stereotype of behavior" and its place in the categorical-conceptual field of social philosophy]. *Humanitarnyi chasopys*, 2007, 4, S. 104–111.
- Batseych F.S. Slovyk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii [Dictionary of terms of intercultural communication]. Kyiv : Dovira, 2007. 205 p.
- Kondratiuk O. Polesie: Frontier of Archaic Traditions (on the Example of Polish, Belarusian and Ukrainian Family Rituals). *Czasopis Studia Bialorutenistyczne*. 2020, 14, P. 103–116.
- Lorenz K. Behind the mirror: a search for a natural history of human knowledge. New York : Harper Paperbacks. 1978. 261 p.
- Brown A.R. The Andaman Islanders. London : Cambridge at the University Press. 1922. 556 p.
- Tylor Ed. B. Anthropology. An Introduction to the Study of Man and Civilization. New York : D. Appleton and Company, 1896. 492 p.
- Volkova H.V. *Rytual u zberezheni ta transliatsii kulturnykh tsinnosti* [The Ritual in the Preservation and Transmission of Cultural Values]: thesis. Kyiv, 2021. 261 p. https://nakkim.edu.ua/images/Instytut/dysertatsii/Volkova_dysertazija.pdf.
- Bolukbāši A. Ābeštāni. *Markaz-e dāyeratalmaāref-e bozorg-e eslāmi*. 2021. <https://www.cgie.org.ir/fa/article//245685/>. آبیستی بلوکباشی، علی. مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی. ۱۴۰۱.
- Vāzeyāb. <https://vajebyab.com>.
- Katirāi M. Az xešt tā xešt. Tehrān: Našr-e sāles, 1999. 454 s. کتیرایی، م. از خشت تا خشت. تهران: نشر ثالث، ۱۳۷۸. ۴۵۴ ص.
- Bahrāmi F. Qasālkhāne. *Markaz-e dāyeratalmaāref-e bozorg-e eslāmi*. 2020. URL: <https://www.cgie.org.ir/fa/article//258480/>. غسالخانه. بهرامی، فرشته. مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی. ۱۳۹۹.
- Āl-e Ahmad, J. Zan-e ziyādi . Tehran : Negāh. 2019. 172 p. آل احمد، ج. زن زیادی. تهران، ۱۳۹۸. ۱۷۲ ص.
- Karbāsyān M. Čehel. *Markaz-e dāyeratalmaāref-e bozorg-e eslāmi*. 2019. URL: <https://www.cgie.org.ir/fa/article/240609/>. چهل کرباسیان، مهیله. مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی. ۱۳۹۸.
- Dānešvar S. Šahri čon behešt. Tehrān: Šerkat-e sahmī-ye entešārāt-e xārezmi 1982, 179 p. دانشور، سیمین. شهری چون بهشت. تهران: شرکت سهامی انتشارات خوارزمی، ۱۳۶۱. ۱۷۹ ص.
- Šahri J. Ensiye xānum. Tehrān: Mo'assese-ye matbu'āti-ye xezr, 1970. شهری، جعفر. انسیه خانم. تهران : مؤسسه مطبوعاتی خزر، ۱۳۴۹. ۹۱ ص.

Сопільняк С., Березанська К. Ритуал проти безпліддя چله بری čellebori як специфічна стереотипна форма поведінки іранців (на матеріалі народних прикмет і забобонів художнього дискурсу)

Анотація. В умовах сучасних глобалізаційних та інтеграційних процесів, науково-технічного прогресу, інформатизації та інтернаціоналізації світової економіки відбувається зближення та взаємопроникнення національних культур, нерозуміння специфіки яких породжує міжнародні прірви та конфлікти. Культура визначає основні людські цінності та життєві установки, які здійснюють неабиякий вплив на спосіб мислення, дії, відношення до роботи, стиль управління, спосіб комунікації, взаємодію з іншими людьми й тому подібне. У сучасних умовах, що склалися на тлі масштабної російської агресії проти України, коли Ісламська Республіка Іран стала на бік нашого ворога, особливо актуальним видається всебічне вивчення та дослідження носіїв перської лінгвоментальності, їхньої мови, культури та поведінки. У науковій розвідці розглянуто специфіку функціонування ритуалу проти безпліддя чله بری «čellebori» як специфічної стереотипної форми поведінки іранців на матеріалі перських народних прикмет і забобонів. Метою дослідження є встановлення особливостей формування стереотипної поведінки в представників перської лінгвокультури на матеріалі перських народних прикмет і забобонів художнього дискурсу, в яких відображається ритуал проти безпліддя чله برі čellebori. Стисло охарактеризовано історію вивчення мовно-культурних ритуалів, зокрема у сучасній вітчизняній та західноєвропейській лінгвістиці. З'ясовано, що мовно-культурний ритуал – це комплекс мовленнєвих дій, які виконуються відповідно до визначеного порядку, традиційним способом та у визначений час, а також є головним механізмом колективної пам'яті. Охарактеризовано поняття **آبیستی** **ābeštāni** (вагітність) з огляду на його актуалізованість у перських прикметах та забобонах. З'ясовано, що у сучасному іранському суспільстві до сих пір спостерігається традиційне патріархальне ставлення до жінки, чия роль вбачається у продовженні роду. Неможливість завагітніти досить часто в уявленні іранців пов'язано з пристригом, що відповідно породжує специфічні ритуальні маніпуляції проти нього, а саме ритуал «čellebori».

Ключові слова: стереотипи поведінки, ритуал, перські прикмети і забобони, лінгвокультурологія.

*Сунько Н. О.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича**Бевцик Д. В.,**магістр II року навчання кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу**Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

СТИЛІСТИКА ТА РИТОРИКА ПОЛІТИЧНИХ ВИСТУПІВ АМЕРИКАНСЬКИХ ТА БРИТАНСЬКИХ ЛІДЕРІВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. Стаття присвячена вивченню стилістики та риторики політичних виступів англійських лідерів під час війни в Україні, зосереджуючись на періоді 2022–2024. Дослідження охоплює аналіз наукових підходів до стилістики та риторики, розглядає характерні особливості стилю і риторики політичних промов, мовні засоби впливу на аудиторію, типологію та жанри політичних виступів. Визначено використання мовних засобів для емоційного впливу, а також особливості різноманітних риторичних стратегій, таких як емоційний апелятив, метафори, повторення та риторичні питання. Проблема полягає в тому, що ці стратегії можуть мати різний вплив в залежності від контексту, культурних особливостей та аудиторії. Проаналізовано 12 промов політиків та знайдено найбільш виражені стилістичні засоби, зокрема прийом анафори у прикладі Джо Байдена, де неодноразово повторювалась столиця – Київ, звертаючи увагу на незламність українського народу та його право на свободу. Крім того, розглянуто офіційні сторінки чотирьох англійських лідерів, Бориса Джонсона, Джо Байдена, Дональда Трампа та Ріші Сунака задля кращого аналізу та порівняння особистостей та їхнього впливу. Стаття також розглядає відмінності у риторичній американських та британських лідерів, їх підходи до формування політичного дискурсу, а також способи, якими ці виступи сприяють міжнародній підтримці України. Виявлено, що американські представники значно емоційніші, адже у їхніх промовах зосереджується більше мовного вираження та риторичних прийомів, які вони використовують для комунікації своїх позицій і впливу на громадську думку. У центрі уваги перебувають особливості їхнього мовного стилю, включаючи використання метафор, аналогій, патетичних і логічних аргументів, а також технік переконання. Крім того, робота досліджує проблеми перекладу цих виступів, зокрема виклики, пов'язані з культурними і контекстуальними відмінностями, що можуть впливати на точність та ефективність переданого послання. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю точного і зрозумілого донесення міжнародних політичних послань у контексті глобальної кризи, такої як війна в Україні, де кожне слово має вагу та може мати далекосяжні наслідки.

Ключові слова: стилістика, промова, політика, мовний стиль, риторика, метафора, перифраз, риторичний прийом.

Постановка проблеми. Політичні промови тяжіють до проблем збереження стилістичних і риторичних нюансів оригіналу. Культурні бар'єри можуть ускладнювати точний переклад

риторичних прийомів і метафор. Проблема полягає в тому, що деякі риторичні елементи можуть втратити своє значення або ефект при перекладі, що може вплинути на сприйняття і розуміння політичного послання. Це вимагає розробки стратегій для адаптації риторичних елементів до нової мовної та культурної ситуації. Кожен політичний лідер має власний стиль і риторику, що виражається в індивідуальних мовленнєвих патернах, використанні специфічних фраз і тону. Важливе визначення та порівняння індивідуальних стилів в одному політичному контексті та між різними лідерами. Стилістика та риторика англійської політичної промови є складною та багатогранною темою, що включає багато аспектів, починаючи від риторичних стратегій і закінчуючи культурними бар'єрами та контекстуальними впливами. Розуміння та вирішення цих питань має вирішальне значення для аналізу ефективності політичної комунікації та її впливу на аудиторію. Це вимагає комплексного підходу, який вивчає риторичні та стилістичні елементи, беручи до уваги як культурний, так і політичний контекст.

Аналіз останніх досліджень. Поняття «риторика» та «стилістика», їхню класифікацію досліджували чимало лінгвістів, наприклад О. Потебня, І. Вихованець, М. Жовтобрюх, Аристотель, Цицерон та ін.

Значущий внесок зробив О.О. Потебня, який вказав, що стилістика досліджує мовні засоби виразності: тропи, стилістичні фігури, інтонацію та їх вплив на емоційне сприйняття мови, а також вивчає взаємозв'язок між думкою, почуттям та їх мовним вираженням, досліджує роль мови у формуванні естетичного смаку [1].

На думку Аристотеля, риторика – це мистецтво переконання, що використовує докази, емоції та красу мови [2].

Стилістика та риторика тісно взаємопов'язані, але не є синонімами. Стилістика досліджує закономірності використання мовних стилів, у той час як риторика застосовує ці знання для досягнення практичних цілей, таких як переконання, заохочення або розвага.

Метою даної статті є дослідження стилістики та риторики англійських політичних виступів американських і британських лідерів, зокрема Джо Байдена, Дональда Трампа, Ріші Сунака та Бориса Джонсона, під час російсько-української війни, а також виявлення особливостей їх перекладу. Відповідно до поставленої мети були встановлені такі питання: визначити

теоретичні основи стилістики та риторики; порівняльний аналіз прийомів між американськими та британськими лідерами; специфіка перекладу, зокрема риторично та стилістично складних прикладів; визначити використовувані стилістичні й риторичні прийоми.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 2014 року, а особливо з 2022 року, коли війна в Україні отримала новий виток ескалації, міжнародні політичні лідери активно використовують риторичну для впливу на громадську думку та підтримки політичних цілей. Американські та британські лідери, як ключові союзники України, значною мірою вплинули на міжнародне сприйняття конфлікту через свої публічні виступи. Політичні лідери США та Великобританії часто вдаються до риторичних прийомів, таких як апеляція до емоцій, використання метафор, повторів, паралелізмів і риторичних запитань. Наприклад, метафори, що порівнюють боротьбу українського народу зі світлом проти темряви, підкреслюють моральний аспект конфлікту та закликають до підтримки України. Використання історичних паралелей із Другою світовою війною також допомагає посилити сприйняття сучасних подій як боротьби за свободу та демократію.

Повторення ключових слів і фраз, таких як «свобода», «демократія» і «союзники», підкреслює важливість єдності та підтримки спільних цінностей. Паралелізм у структурі речень додає виступам ритмічності, що допомагає підсилити вплив на аудиторію та зробити промову більш запам'ятовуваною.

При перекладі повторів і паралелізмів важливо зберігати ритмічність і структуру, адже вони роблять промову переконливішою. Перекладачі також повинні враховувати відмінності у використанні політичної термінології між англійською та українською мовами, щоб уникнути неправильного тлумачення або втрати змісту.

Варто зазначити, що Джо Байден, президент Сполучених Штатів Америки, зіграв важливу роль у формуванні міжнародної реакції на війну в Україні. Його політичні виступи стали важливим інструментом у підтримці України на світовій арені. Риторика Джо Байдена відображає не лише політичну позицію США, але й намагання вплинути на громадську думку як всередині країни, так і за її межами.

Даний лідер у своїх виступах під час війни в Україні часто використовує такі риторичні прийоми, як апеляція до моральних цінностей, підкреслення єдності та підтримки, використання історичних паралелей і метафор. Його промови сповнені закликів до дії, які наголошують на необхідності міжнародної солідарності та боротьби за демократичні цінності. В одному зі своїх виступів Байден сказав: *"The battle for Kyiv was a historic victory for the Ukrainians. It was a victory for freedom, won by the Ukrainian people with unprecedented courage and sacrifice."* [3]. Ця цитата містить апеляцію до історії та свободи, що підкреслює значимість української боротьби як частини глобальної боротьби за демократичні ідеали. Яскравим прикладом, що показує підсилення емоційного впливу, підкреслюючи стійкість українського народу та його право на свободу, а також показує чітке використання прийому анафери, тобто повторення є: *"Let us remember, Kyiv stood strong. Kyiv stood proud. Kyiv stood tall. And most importantly, Kyiv stood free."* [4]. Дане речення можна перекласти як: *"Загадаймо, Київ вистояв. Київ гордо піднявся. Київ стояв непохитно. І найголовніше, Київ залишився вільним."* При цьому важливо зберегти ритм і повтори оригіналу,

щоб забезпечити відповідний емоційний вплив на українську аудиторію.

Аналіз риторики та стилістики виступів Джо Байдена під час війни в Україні показує, як ретельно підбираються слова і риторичні прийоми для формування міжнародної підтримки України. Переклад таких промов вимагає високого рівня мовної майстерності та розуміння як мовних, так і культурних контекстів, щоб зберегти той самий риторичний ефект, який закладено в оригіналі. Збереження стилістичних елементів, таких як метафори, анафори та історичні паралелі, є ключовим завданням для перекладача, що дозволяє передати всю силу та значущість промов Джо Байдена українською мовою.

На другому етапі дослідження нами було проаналізовано Дональда Трампа, колишнього президента Сполучених Штатів. Американський лідер має унікальний стиль риторики, що вирізняється прямою, використанням простих слів і фраз, а також часто емоційним та непередбачуваним підходом. Його виступи під час війни в Україні, хоча і не офіційні, викликали значний інтерес як серед американської, так і міжнародної аудиторії. Риторика Дональда Трампа в його виступах про війну в Україні часто характеризується прямим висловленням думок, використанням гіпербол та часто спрощеним підходом до складних політичних питань. Він також використовує короткі, уривчасті речення для створення емоційного впливу, а також схильний до самозахисти та самохвали. Розглянемо перший приклад: *"If I were President, this would have never happened. Putin would never have dared. Ukraine would be safe."* [5]. У цій цитаті Д.Трамп використовує гіперболу для підкреслення своєї здатності запобігти конфлікту та підкріплює свою думку самохвалством. Можна перекласти як: *"Якби я був президентом, цього б ніколи не сталося. Путін би не посмів. Україна була б у безпеці."* Цей переклад зберігає простоту і прямоту оригіналу, при цьому підкреслюючи самовпевненість, властиву риторичі Дональда Трампа. Наступний приклад зображує стислу критику і зосереджується на спрощених причинах конфлікту, акцентуючи увагу на "слабкості", що, на його думку, спричинила агресію. *"The Biden administration has failed Ukraine. Weakness invites aggression."* [6].

Переклад виступів Дональда Трампа українською мовою вимагає врахування його специфічного стилю. Прямота і простота його висловлювань повинні бути збережені, при цьому важливо передати його характерну риторичну, що містить елементи гіперболи та критики. Перекладачі також повинні уважно ставитися до передачі емоційного тону, який часто містить певну грубість або жартівливість.

Досліджуючи тексти промов британського лідера Ріші Сунака, прем'єра-міністра Великої Британії, було встановлено, що він відзначається своєю формальною та стратегічною риторикою, яка часто включає елементи логічного аналізу, апеляції до міжнародних цінностей та прагнення до дипломатії. Його виступи мають важливе значення для підтримки України та формування політичного іміджу Великої Британії.

Риторика Ріші Сунака в його виступах щодо війни в Україні характеризується формальним тоном, чіткістю та логічною структурованістю. Теперішній британський прем'єр-міністр часто використовує статистичні дані, посилання на міжнародні норми і цінності, а також акцентує на необхідності колективних дій для досягнення спільних цілей. Його промови зазвичай містять структуровані аргументи та прагнуть до формування консенсусу через дипломатичні засоби.

Розглянемо яскравий приклад, в якому Р. Сунак використовує формальний і чіткий тон, акцентуючи на підтримці України та необхідності міжнародної єдності у відповідь на порушення міжнародного права: *"The United Kingdom stands with Ukraine. Our support is unwavering. The international community must unite to ensure that those who breach international law are held accountable."* [7]. Цю цитату можна перекласти як: *"Велика Британія підтримує Україну. Наша підтримка є непохитною. Міжнародна спільнота повинна об'єднатися, щоб забезпечити покарання для тих, хто порушує міжнародне право."* Цей переклад зберігає формальний і рішучий тон оригіналу, акцентуючи на непохитності підтримки і необхідності міжнародних дій.

Розглянемо інший уривок промови: *"Our commitment to Ukraine is not just a matter of political expediency but a reflection of our core value – defending democracy, protecting human rights, and upholding the rule of law."* [8]. Тут Ріші Сунак намагається обґрунтувати підтримку України не лише політично, а й морально, через апеляцію до основних цінностей Великої Британії.

Переклад виступів Ріші Сунака на українську мову потребує збереження формального тону, структурованості та чіткості оригіналу. Важливо також адаптувати стилістичні елементи, які демонструють логічну аргументацію та дипломатичний підхід. Перекладачам слід уважно ставитися до передачі термінології, яка стосується міжнародного права і прав людини, а також до збереження тональності промови.

Останній досліджений нами лідер – Борис Джонсон, колишній прем'єр-міністр Великої Британії, відомий своєю барвистою й часом ексцентричною риторикою. Під час війни в Україні його виступи привернули значну увагу завдяки своєму емоційному навантаженню, сміливим метафорам, живою та яскравою мовою і запальному стилю. Б. Джонсон часто використовує динамічний і образний мовний стиль, який спрямований на мобілізацію підтримки та підкреслення важливості боротьби за демократію, цим самим підкреслити важливість підтримки України і засудити агресію Росії.

Яскравий приклад його значення реакції на агресію можна простежити у даному реченні: *"President Putin of Russia has unleashed war in our European continent. He has attacked a friendly country without any provocation and without any credible excuse."* У цьому прикладі Борис Джонсон підкреслює неспровокований характер агресії та її вплив на міжнародну безпеку.

Розглянемо наступні слова Б. Джонсона: *"The Russian aggression is a threat to the very principles that hold our world together. We must stand firm against tyranny and injustice."* Тут політик зосереджується на глобальних принципах і використовує образи "tyranny" та "injustice", щоб висловити моральний обов'язок підтримки України і боротьби з агресією. Метафори підсилюють ефект словесних образів і дозволяють слухачам поставити себе в контекст представлених проблем: *"He has attacked a friendly country without any provocation and without any credible excuse."* Використання метафори «без жодної провокації і без жодного переконливого виправдання» підкреслює абсурдність і несправедливість агресії та робить її засудження ще більш сильним [9].

Переклад виступів Бориса Джонсона на українську мову вимагає особливої уваги до передачі його живого і емоційного стилю. Метафори і образи, що використовуються Борисом

Джонсоном, повинні бути адаптовані так, щоб зберегти їхній емоційний і риторичний ефект. Перекладачам слід бути обережними при передачі складних образів і метафор, щоб вони не втратили свою силу і відповідність у контексті української мови.

Отож, аналіз стилістики та риторики англійських політичних виступів американських та британських лідерів під час війни в Україні демонструє важливість риторичних прийомів у формуванні суспільної думки та мобілізації підтримки. Ефективність мови часто вимірюється емоційним резонансом, який вона викликає в аудиторії. Промову можна вважати ефективною, якщо вона викликає реакцію у вигляді сильних емоцій, співпереживання, підтримки або дії. Наприклад, якщо американський лідер використовує образи, які викликають почуття співчуття або справедливості (наприклад, посилання на «сльози українських дітей») і призводять до збільшення гуманітарної допомоги або політичної підтримки України, можна сказати, що промова була ефективною.

На відміну від американських лідерів британські лідери часто використовують особливий риторичний стиль, який характеризується стриманістю, акцентом на дипломатії та використанням парламентської лексики. Однак у контексті війни в Україні вони також використовують емоційну мову, щоб привернути міжнародну увагу та підтримку [10].

Використання стилістичних прийомів нашого дослідження продемонстровано у вигляді рисунку 1:

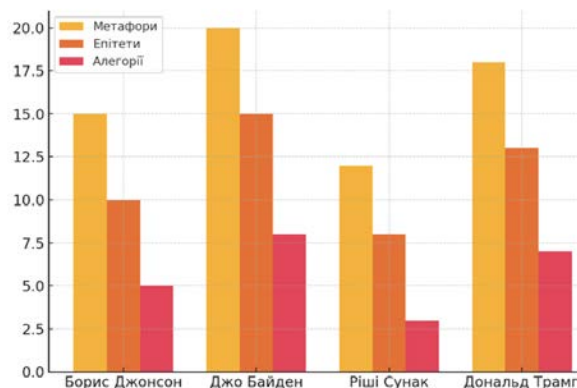

Рис. 1. Використання стилістичних прийомів

Проаналізувавши виступи американських і британських політичних діячів, було виявлено найбільш емоційно-забарвлені промови. Порівняння показує, що саме американські представники частіше вдаються до емоцій та використання найрізноманітніших функцій мови. Метафори, епітети та алегорії використовуються кожним політиком з різною частотою. Наприклад, Джо Байден найчастіше вдається до метафор, а Ріші Сунак найменше використовує алегорії.

Висновки. Аналіз промов американських і британських лідерів показує, що американські лідери схильні використовувати більш пряму та емоційну мову, в той час як британські лідери використовують більш поважну та офіційну риторіку. Таку різницю в стилі можна пояснити культурними та історичними відмінностями між двома країнами, які також впливають на сприйняття і реакцію міжнародної громадської думки.

Політики активно використовують мовні засоби, такі як метафори, риторичні запитання та повтори, щоб привернути увагу

громадськості та посилити емоційний резонанс своїх промов. Ефективність цих інструментів підкреслюється їхньою здатністю формувати та посилювати політичні меседжі під час кризи.

Джо Байден вирізняється прагматичним і об'єктивним підходом у своїх промовах. Його риторика часто зосереджена на обґрунтуванні стратегічних рішень США, відзначаючи важливість міжнародного альянсу і солідарності. Він використовує чіткі та прості формулювання, намагаючись пояснити політичні рішення і стратегії.

Борис Джонсон відрізняється емоційним, метафоричним і динамічним стилем. Його промови часто містять яскраві метафори та риторичні питання, що сприяють мобілізації емоційної підтримки і підкреслюють моральну вагу боротьби.

Він використовує барвисту і образну риторичну, яка сприяє формуванню емоційного імпульсу. Переклад має зберігати цю динаміку і емоційний заряд, щоб ефективно передати його послання.

Дональд Трамп використовує агресивний і прямолинійний стиль, часто спрощуючи складні питання до зрозумілих категорій "друг/ворог". Його риторика часто містить емоційні заклики і суперечливі заяви, що створює сильний резонанс у публіки.

Ріші Сунак демонструє формальний і логічний підхід до своїх промов, з акцентом на міжнародні цінності та стратегічні міркування. Його риторика зосереджена на дипломатії і підтримці глобальних норм.

Аналіз політичних промов американських та британських лідерів під час війни в Україні забезпечує доступ до актуальної інформації та культурну адаптацію. Однак це може призвести до втрати риторичного ефекту та культурних непорозумінь. Щоб зберегти точність і вплив перекладу, важливо враховувати всі аспекти, які впливають на передачу політичних меседжів, і забезпечити високий рівень професіоналізму перекладачів. Перспективою подальших наукових розвідок може бути аналіз особливостей перекладу цих промов.

Література:

1. Судус Ю. В. Стратегії і тактики англомовного дипломатичного дискурсу (на матеріалі промов держсекретаря США Дж. Керрі). Вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2014. № 4. С. 124–128.
2. Дудик П. С. Стилістика української мови: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. К.: Видавн. центр «Академія», 2005. 368 с.
3. Embassy in Ukraine. URL: <https://ua.usembassy.gov/category/news/> (дата звернення: 19.08.2024)
4. Svidomi. URL: <https://svidomi.in.ua/en/page/kyiv-stands-strong-proud-and-free-biden> (дата звернення: 19.08.2024).
5. The New Voice Of Ukraine. URL: <https://english.nv.ua/nation/former-us-president-trump-claims-that-he-dissuaded-putin-from-attacking-ukraine-50435394.html> (дата звернення: 19.08.2024).
6. Proposed Plan for Victory in Ukraine. URL: <https://foreignaffairs.house.gov/wp-content/uploads/2023/11/Proposed-Plan-for-Victory-in-Ukraine.pdf> (дата звернення: 19.08.2024).
7. Agreement on Security Co-operation between the United Kingdom of Great Britain & Northern Ireland and Ukraine <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-88277> (дата звернення: 19.08.2024).
8. Joint Security Commitments between Ukraine and the European Union <https://www.president.gov.ua/en/news/spilni-bezpekovi-zobov'yazannya-mizh-ukrayinoyu-ta-yevropejsk-91801> (дата звернення: 19.08.2024).
9. Prime Minister's address to the nation on the Russian invasion of Ukraine: 24 February 2022. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-address-to-the-nation-on-the-russian-invasion-of-ukraine-24-february-2022>. (дата звернення: 19.08.2024).
10. Хоменська І. В. Вербалізація концепту УКРАЇНА в українському художньому дискурсі: дис. ... канд. філ. наук: 10.02.01. Київ, 2016. 228 с.

Sunko N., Bevtsyk D. Stylistics and rhetoric of political speeches of American and British leaders during the Russian-Ukrainian war

Summary. The article is devoted to the study of the style and rhetoric of political speeches by English-speaking leaders during the war in Ukraine, focusing on the period of 2022–2024. The study includes an analysis of scientific approaches to style and rhetoric, examines the characteristic features of the style and rhetoric of political speeches, linguistic means of influencing the audience, typology and genres of political speeches. The author identifies the use of language for emotional influence, as well as the features of various rhetorical strategies, such as emotional appeal, metaphors, repetition, and rhetorical questions. The problem is that these strategies can have different effects depending on the context, cultural characteristics and audience. The article analyzes 12 articles of politicians' speeches and finds the most pronounced stylistic means, in particular the use of anaphora in the example of Joe Biden, where the capital Kyiv was repeatedly mentioned, drawing attention to the indestructibility of the Ukrainian people and their right to freedom. In addition, the official pages of four English-speaking leaders, Boris Johnson, Joe Biden, Donald Trump, and Rishi Sunak, are analyzed to better analyze and compare personalities and their influence. It was found that American representatives are much more emotional, as their speeches focus on more linguistic expression and rhetorical techniques that they use to communicate their positions and influence public opinion. The focus is on the peculiarities of their linguistic style, including the use of metaphors, analogies, pathetic and logical arguments, as well as persuasive techniques. In addition, the paper explores the problems of translating these speeches, in particular the challenges associated with cultural and contextual differences that may affect the accuracy and effectiveness of the message conveyed. The relevance of the study stems from the need to accurately and clearly convey international political messages in the context of a global crisis, such as the war in Ukraine, where every word matters and can have far-reaching consequences.

Key words: stylistics, speech, politics, language style, rhetoric, metaphor, paraphrase, rhetorical device.

Тараненко К. В.,*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології та мовної комунікації
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»***Чорна О. В.,***здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти за ОП «Українська мова та література»
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»*

КОНФЛІКТНІ КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ У РОМАНІ ЛЮКО ДАШВАР «МОЛОКО З КРОВ'Ю»

Анотація. Стаття присвячена аналізу комунікативних стратегій персонажів роману Люко Дашвар «Молоко з кров'ю». Оскільки процес комунікації може бути ефективним у разі чіткого планування діяльності, тобто тільки за умов адекватного вибору комунікантами стратегій і тактик спілкування, вважаємо дослідження комунікативних стратегій актуальним та потрібним. Незважаючи на те, що комунікативні стратегії є предметом багатьох досліджень, унікальної класифікації досі немає. У межах нашого дослідження основна увага зосереджена на конфліктних комунікативних стратегіях. Конфліктне спілкування відбувається як реалізація комунікативного конфлікту, що характеризується неузгодженістю намірів, стратегічних програм комунікантів, асиметричним відношенням між ними, дисбалансом статусів обличчя, результатом чого переважно є припинення спілкування, небажання подальшого продовження комунікації. Дотепер дослідження конфліктних комунікативних стратегій в художньому дискурсі та засоби їх вираження на матеріалі творів Люко Дашвар не проводилися. Вважаємо, що сучасний стан комунікативної взаємодії потребує подальшого вивчення різновидів конфліктних комунікативних стратегій для адекватного врегулювання конфлікту та досягнення взаєморозуміння. Виділено основні різновиди конфліктних комунікативних стратегій: уникнення, компроміс, погроза, образа та пристосування і їх засоби вираження. Визначено, що діалогізований текст насичений типовими вербальними маркерами агресії (дієслова у наказовому способі (імперативи), речення з умовно-наслідковим відношенням, емоційно-експресивна лексика, пейоративна лексика, звертання у формі особових займенників другої особи однини та множини) та невербальними (жести, міміка, тон голосу), які передають рівень загострення конфліктної ситуації.

Ключові слова: комунікативні стратегії, конфлікт, роман, комунікативні тактики, погроза.

Постановка проблеми. Сучасні лінгвістичні дослідження все більше зосереджені на комунікативному аспекті мови, яка розуміється як природна форма життєдіяльності людини, форма вираження особистості й організації міжособистісної комунікації в процесі спільної діяльності людей. У зв'язку з цим предмет мовознавчих студій зміщується з мовної системи на продукти комунікативної діяльності. Оскільки комунікативна взаємодія може відбуватися за різними сценаріями: сприятливими, аномальними, конфліктними тощо, сучасна комунікативна лінгвістика має працювати над механізмами регуляції

комунікативної взаємодії, що приведе до гармонізації стосунків між людьми. Процес комунікації може бути ефективним у разі чіткого планування діяльності, тобто тільки за умов адекватного вибору комунікантами стратегій і тактик спілкування. Вважаємо комунікативну стратегію однією із засадничих конститутивних характеристик комунікативної взаємодії, оскільки вона є основним складником інтенцій адресанта та інтерпретації адресата, що зумовлює інтерактивні характеристики комунікативної ситуації загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало науковців порушували проблему конфліктного спілкування у своїх працях, зокрема Ф. Бацевич, Л. Білоконенко, Н. Войцехівська, Б. Городецький, Н. Дяченко, К. Тараненко та інші. Н. Войцехівська зауважує, що теоретичні й практичні дослідження конфлікту настільки багатоаспектні, що виокремлено нову галузь знань – конфліктологію, предметом якої виступає вивчення природи конфліктів у людському суспільстві та розробка шляхів їхнього розв'язання й вирішення. Як самостійна комплексна наука конфліктологія була сформована на основі кількох суспільних дисциплін, насамперед соціології та психології [1, с. 31]. Для вирішення будь-якого конфлікту співрозмовники мають послуговуватися комунікативними стратегіями. Ф. Бацевич вважає, що комунікативна стратегія – це оптимальна реалізація інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір дієвих ходів спілкування і гнучкої їх видозміни в конкретній ситуації [2, с. 133]. Тлумачення комунікативних стратегій висвітлює у своїх працях Д. Станко: поняття, що передбачає спрямування мовленнєвої поведінки відповідно до поставленої мовцем мети [3, с. 180]. Часто учасники комунікативного процесу вдаються до комунікативної стратегії погрози. Поняття погроза має декілька значень. Перше значення – це обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність; залякування, а друге – можливість або неминучість виникнення, настання чогось небезпечного, прикрого для кого-, чого-небудь [4, с. 724].

К. Тараненко у своєму дослідженні виділила основні вербальні та невербальні засоби вираження погрози: серед вербальних засобів основними є лексичні одиниці зі спільними семами «небезпека» та «припинення існування чого- чи кого-небудь, що здатні викликати в адресата біологічний, соціальний чи екзистенціальний страхі. Морфологічно погроза побудована на основі наказового (протазис) та умовного способів (аподозис) дієслів-присудків. На синтаксичному рівні мовленнє-

вий акт погрози є складним сполучниковим реченням. Однак сильніший прагматичний вплив на адресата здійснюють невербальні засоби вираження погрози – пара- та екстралінгвістичні, оптико-кінетичні та засоби організації простору й часу комунікативної ситуації [5, с. 122]. Сьогодні мовознавці продовжують досліджувати проблему конфлікту та моделі їх вирішення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дотепер дослідження конфліктних комунікативних стратегій в художньому дискурсі та засоби їх вираження на матеріалі творів Люко Дашвар не проводилися. Сучасність потребує подальшого вивчення різновидів конфліктних комунікативних стратегій для адекватного врегулювання конфлікту та досягнення взаємодії.

Метою статті є дослідити сутність та специфіку комунікативних стратегій конфлікту, виокремити основні види, описати мовленнєві засоби за допомогою яких персонажі досягають комунікативної мети у романі Люко Дашвар «Молоко з кров'ю».

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «стратегія» у лінгвістичну галузь запозичений з військової сфери, який походить від грецького слова *strategia* (*stratos* – військо і *ago* – веду). Нині кількість дефініцій цього поняття значно збільшилася, зокрема вивчають його і в лінгвістиці. Мовознавці вирізняють два види стратегій: комунікативні та мовленнєві. Комунікативна стратегія – це когнітивний процес, тобто глобальний рівень усвідомлення ситуації, в якому мовець співвідносить свою комунікативну мету з конкретним мовним вираженням [2, с. 172]. Зазначимо, що термін «комунікативні стратегії» вперше вжив Л. Селінкер у праці «*Interlanguage*» у 1972 р. для позначення процесів, що використовуються в ході спілкування для компенсації дефіциту лінгвістичних ресурсів [6, с. 186]. У процесі комунікативного процесу кожен співрозмовник на власний розсуд має право обрати комунікативні стратегії: кооперативні – сукупність мовленнєвих дій, які застосовує адресант для досягнення комунікативної мети шляхом кооперації з адресатом; некооперативні (конфліктні) – сукупність мовленнєвих дій, які використовує адресант для досягнення своєї стратегічної мети через конфлікт з адресатом [7].

Незважаючи на те, що комунікативні стратегії є предметом багатьох досліджень, унікальної класифікації досі немає. Особливу увагу слід звернути на конфліктні стратегії, оскільки тема конфліктів та їх розв'язання недостатньо досліджена. Конфліктне спілкування відбувається як реалізація комунікативного конфлікту, що характеризується неузгодженістю намірів, стратегічних програм комунікантів, асиметричними відношеннями між ними, дисбалансом статусів обличчя, результатом чого переважно є припинення спілкування, небажання подальшого продовження комунікації [8, с. 604]. Конфлікт протиставляють кооперації, але не вважають його деструктивною формою комунікативної взаємодії, оскільки він зумовлює пошук нових шляхів розв'язання проблеми. А. Корольова зазначає, що однією з позитивних функцій конфлікту є зняття напруги між опонентами, забезпечення вільного виходу почуттів ворожнечі та підтримка взаємин [9, с. 49].

Під час вибору комунікативної стратегії слід зважати на розвиток комунікативної ситуації та поведінку співрозмовника. На нашу думку, деякі мовці використовують конфліктогени несвідомо, та й взагалі іноді не налаштовані на конфлікти. Загалом комунікація з людиною чи то негативна, чи то позитивна допомагає розкрити глибше зрозуміти внутрішній світ та під-

брати дієву комунікативну стратегію. Вибір стратегії залежить від багатьох аспектів: темпераменту, статі, соціальних ролей, національно-культурної належності, рівня знайомства.

У романі «Молоко з кров'ю» авторка роману – Люко Дашвар – значну увагу приділяє діалогам персонажів. У процесі спілкування можна якнайкраще пізнати свого співрозмовника. На думку І. Бехта, вивчення мовлення персонажа уможливило вирішення низки завдань: по-перше, мовлення персонажа, як і його образ загалом, є у сприйнятті читача певним фактом об'єктивної дійсності, який відображається засобами особливої художньої структури; по-друге, мовленнєва діяльність персонажа, вербалізована системою текстових елементів, слугує відображенню важливих характерологічних засобів персонажів. По-третє, як і сам персонаж, його мовлення зображене в літературному тексті, сприймається читачем як артефакт, що передбачає присутність у змісті та формі мовлення персонажа думок, почуттів, мовного досвіду та смаку автора [10, с. 26–27].

Широке різноманіття типових та показових одиниць мови допомагають репрезентувати конфліктні моделі мовленнєвої поведінки героїв. Досягнути комунікативну мету можна за допомогою правильно обраної комунікативної стратегії. Комунікативні стратегії – це певний механізм, що забезпечує гнучкість комунікативного процесу та досягнення прагматичної мети учасниками інтеракції: керування поведінкою, діями та свідомістю реципієнта завдяки когнітивній здатності стратегій моделювати картину світу [3, с. 69].

У нашому дослідженні основна увага спрямована на конфліктні стратегії: уникнення, компроміс, погроза, образа та пристосування. Герої активно використовують їх для досягнення комунікативної мети попри все. Причин виникнення конфлікту може бути незліченна кількість. Одна з найвагоміших – нездатність керувати своїми емоціями. Агресивність, доміантність та імпульсивність – це традиційно чоловічі риси характеру, проте ми не маємо жодних підстав сказати, що жінкам вони не можуть бути притаманні. Головна героїня роману Маруся руйнує усі гендерні стереотипи, що зароджувалися протягом багатьох років. Вона заявляє про себе як сильною та незалежною жінку, справжню лідерку у всіх сферах. Усі жінки в селі відкрито заздрили Марусі, і їх можна зрозуміти, бо за стереотипними уявленнями краса і розум не поєднуються: *Чорні очі не світлішали придні, не темнішали від гніву, некли чорним вогнем з-під чорних вій, чорні коси лоскотали литки, а червоні уста без помад квітли на білому личку. Та найбільше бентежила рокитнянців незбагненна Марусина вдача* [11, с. 33].

У результаті спостереження визначили, що персонажі роману неодноразово вдаються до стратегії погрози. Погроза – це завжди шантаж, обмеження свободи дій адресата, коли мовець-агресор диктує свої умови (наказ, вимога) і вказує на свої дії в майбутньому у випадку невиконання його вимог [12, с. 23]. У мовленнєвих актах погрози позиції комунікантів наперед визначені, оскільки ґрунтуються на задоволенні комунікативної мети мовця-агресора через залякування адресата. Погрожування як керування поведінкою співрозмовника передбачає цілковите ігнорування інтересів останнього, домінування над ним на фоні підвищення власного статусу [13, с. 80]. Наприклад: – *Оце, німцю, дивись мені! Як на іншу глянеш – всі твої цукерки так тобі в пику й полетять. – Та не гляну, – зашарівся. – Клянися!* [11, с. 56–57]. У мовленні Марусі наявні конфліктні індикатори: дієслова у наказовому

способі «дивись мені», «клянися». Певну агресивність можна помітити в реченні з умовно-наслідковим відношенням: *Як на іншу глянеш – всі твої цукерки так тобі в пику й полетять*. Слід зазначити, що мовці-агресори можуть використовувати у своєму мовленні складнопідрядні речення зі сполучниками *якщо; допоки; доки; поки; перед тим, як; для того, щоб* тощо: *Йди з мого дому, поки я тебе не вбив* [11, с. 201].

Незважаючи на м'якість та замкнутість, один із головних героїв – Стьопка довів, що може та вміє захищати свої інтереси, вступати в конфлікт і впевнено застосовує стратегією образи. Наприклад: *– Що робити? Наштампував мені дівок, це й питаєш?! – вишикілася. – Та ти геть дурна... – здивувався німець. – Я дурна? Це ти дурний і вже помреш дурним! – розійшлася. – Твої дівки! Твої, так і знай! – І яким же вітром мої? – А слав! Слав як мертвий, а я під тебе підлізла... Полоскотала, ти і став, наче з попелу, а очей не розплющив. Навалився на мене, геть усе зробив, аж між ноги потекло. Отак, Стьопочко! – Он як ти заговорила. – Очі під окулярами примружив, встав важко. – Та я не те що уві сні, я навіть наркомом до тебе на кілометр не підійшов би, коза драна! – Що?! – Підскочила, аж трясеться. – Бидло колгоспне! Селюк гнилий! Цк я «коза драна»? Та у мене такі чоловіки були... Начальство! Тобі й не снилося! – Ото й котися до свого начальства! А Лара зі мною лишиться, бо це навчиться у тебе того паскудства!* [11, с. 159]. У поведінці чоловіка простежується вербальна агресія, оскільки виражає свої емоції через сварку та крик. Він використовує мовні прийоми, які породжують конфліктну ситуацію, зокрема образливі епітети. Його дружина Тетяна натомість використовує стратегію образи за допомогою тактики звинувачення, тобто намагається зобов'язати чоловіка нести відповідальність за певні дії. У її мовленні наявні такі конфліктогени: пейоративна лексика, лайка, образливі епітети.

Батько Тетяни застосовує стратегію пристосування – це прагнення уникнути конфлікту. Доцільно її використовувати, коли недостатньо часу та сил відстоювати свої інтереси, коли у конфліктному протистоянні немає особливої вигоди. Наприклад: *– Доню... Давай я тобі винця легкого домашнього з погребка принесу, – запропонував Тарас Петрович. – Ні, – уперлася, – як ви, так і я. – Я може не пити, – вставився Стьопка* [11, с. 85]. Зазвичай стратегію пристосування обирають люди із заниженою самооцінкою, невпевнені в собі, оскільки вважають, що їхня позиція й думка не гідні уваги. Також не менш доцільно скористатися стратегією пристосування, коли важливіше відновити спокій та мир, ніж досягти стадії загострення. Наприклад: *– Ль... ошенька... Товариш голова... – забелькотіла. – Тільки не вбивай. Ну, збрехала... Збрехала про твою Маруську... І Стьопу свого. Що хочеш роби. Можеш мене того... звалтувати. Чи за згодою сторін... Я не проти. Я таке умію... Тобі сподобається! Тільки не вбивай. Не брехуха я, брехуха! Через таке не вбивають* [11, с. 189].

Дружина Стьопки – Тетяна вдається до стратегії уникнення, основна сутність якої: кращий спосіб перемогти в суперечці – не вступати у суперечку. Суб'єкт конфлікту не має бажання співпрацювати з ким-небудь і докладати зусиль для вирішення своїх інтересів та співрозмовника. Він відмовляється від визнання конфліктної ситуації й намагається уникнути конфлікту за допомогою фізичного та психологічного самоусунення. Наприклад: *– І що мені тепер робити? – Не кидай... Благая, благая... Аборт би зробила, та лікарі кажуть – пізно. –*

Голову твою лікувати пізно, – відповів німець і пішов з дому [11, с. 152]. Стратегія уникнення має позитивний та негативний характер одночасно. Позитивний аспект полягає в тому, що ця стратегія швидко застосовується, допомагає відтермінувати конфлікт або зовсім запобігти йому. Ця стратегія може призвести до ескалації конфлікту, оскільки проблема не вирішується, лише на деякий час залишається у стадії консервування.

Достатньо ефективним методом урегулювання конфлікту є стратегія компромісу, яка є підґрунтям довготривалої співпраці обох сторін. Для вдалої реалізації цієї стратегії слід досягти певних сприятливих умов: готовність обох сторін до взаємних поступок, неможливість вирішення конфлікту способом уникнення. Не завжди обидві сторони залишаються повністю задоволені, проте готові поступитися для взаємної вигоди. Такою стратегією скористався один із героїв роману. Наприклад: *– Від чого ви його лікуєте? – Від шизофренії... – Він соціально небезпечний? – Ні, – сказав лікар. – Ми можемо його забрати? Лікар перелякано озирнувся, наче десь у кутку палати на нього чекала відповідь. Візитер насутився. – Я заберу його під свою персональну відповідальність, – сказав. – Можу написати розписку – я, Семен Григор'єв, новий голова виконкому області... – Прошу, прошу... – заметушився лікар. – Не треба розписок! Зараз я вишишу довідку. – Яку довідку?! – підвищив голос Сьомка Григор'єв. – Про те, що безпідставно тримали безвинну людину в лікарні?! – Добре, – чоло лікаря вкрилося потом. – Без довідки...* [11, с. 248]. Мовлення лікаря свідчить про невпевненість, страх, замкнутість, доказом є невербальні засоби спілкування: «перелякано озирнувся», «заметушився», «чоло лікаря вкрилося потом». Водночас Семен Григор'єв впевнено рухається до своєї цілі. Комунікативна мета досягнута, іноді доводиться йти на компроміс, оскільки: що більша суперечка, то більше втрачають у ній обидві сторони.

Висновки і пропозиції. Результати проведеного дослідження дають змогу з'ясувати сутність та специфіку комунікативних стратегій конфлікту. Персонажі роману Люко Дашвар «Молоко з кров'ю» послуговуються такими комунікативними стратегіями конфлікту: компроміс, уникнення, пристосування, образа, погроза. Діалогізований текст насичений типовими вербальними маркерами агресії (дієслова у наказовому способі (імперативи), речення з умовно-наслідковим відношенням, емоційно-експресивна лексика, пейоративна лексика, звертання у формі особових займенників 2 особи однини та множини) та невербальними (жести, міміка, тон голосу), які передають рівень загострення конфліктної ситуації. Перспективними стануть подальші дослідження комунікативних стратегій та тактик у художньому дискурсі Люко Дашвар.

Література:

1. Войцехівська Н. К. Конфліктний дискурс в українській художній літературі: структурний, семантичний, комунікативний і лінгвокогнітивний аспекти: дис. Войцехівської Н. К. доктора філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 512 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ, 2009. 376 с.
3. Станко Д. В. Стратегії і тактики в емоційному мовленні. Записки з романо-германської філології. 2014. С. 179–185.
4. Словник української мови: в 11 томах / за ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка. Т. 6. 1975. 832 с.
5. Тараненко К. В. Прагматика погрози як засобу деструктивної мовленнєвої поведінки. Вісн. Молодий вчений 2018. № 9 (61).

- С. 120–123. URL : <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3948/3888> (дата звернення: 26.08.2024).
6. Selinker, L. (1972). *Interlanguage*, IRAL: International Review of Applied Linguistics in Language Teaching, 231 p.
  7. Семенюк О. А., В. Ю. Парщук Основи теорії мовної комунікації. URL: <https://studfile.net/preview/7825423/> (дата звернення 23.08.2024).
  8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
  9. Корольова А. В. Стратегії і тактики комунікативної поведінки учасників спілкування в ситуації конфлікту. *Studia-Linguistica*. 2008. Вип. 1. С. 48–53.
  10. Бехта І. Персональний дискурс у наративній структурі художнього тексту. Мова і культура. *Серія «Філологія»*. 2002. Вип. 5. Ч. 1. С. 22–29.
  11. Дашвар Л. Молоко з кров'ю : роман. Харків, 2022. 272 с.
  12. Войцехівська Н. К. Засоби вираження погрози в українському конфліктному діалогічному дискурсі. Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. 2014. Вип. 30. С. 17–30.
  13. Борисенко Н. Д. Гендерна маркованість персонажного дискурсу сучасної юританської драми: лінгвокультурний аспект. Мовні й концептуальні картини світу. 2012. Вип. 38. С. 79–83.

Taranenko K., Chorna O. Conflicting communicative strategies in Lyuko Dashvar's novel "Milk with Blood"

Summary. The article is devoted to the analysis of the communication strategies of the characters in the novel "Milk with Blood" by Lyuko Dashvar. Since the communication process can be effective in case of clear activity planning, i.e. only under conditions of adequate selection of communication

strategies and tactics by the communicators, we consider the research of communication strategies to be relevant and necessary. Despite the fact that communicative strategies are the subject of many studies, there is still no unique classification. Within our research, the main focus is on conflict communication strategies. Conflict communication occurs as the realization of a communicative conflict, characterized by inconsistency of intentions, strategic programs of communicators, asymmetric relationship between them, imbalance of facial statuses, the result of which is mainly termination of communication, reluctance to continue communication. Until now, the research of conflict communication strategies in artistic discourse and the means of their expression on the material of the works of Lyuko Dashvar has not been conducted. We believe that the current state of communicative interaction requires further study of the varieties of conflict communication strategies for adequate conflict resolution and mutual understanding. The main types of conflict communication strategies are highlighted: avoidance, compromise, threat, insult and adjustment and their means of expression. It was determined that the dialogized text is saturated with typical verbal markers of aggression (verbs in the imperative mode (imperatives), sentences with a conditional-consequential relationship, emotional and expressive vocabulary, pejorative vocabulary, addresses in the form of personal pronouns of the second person singular and plural) and non-verbal (gestures, facial expressions, tone of voice), which convey the level of aggravation of the conflict situation.

Key words: communicative strategies, conflict, novel, communicative tactics, threat.

*Цимбал І. В.,**кандидат психологічних наук,**доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови**Національного технічного університету України**«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**Оніщук С. В.,**студентка кафедри теорії, практики та перекладу французької мови**Національного технічного університету України**«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ВЕРБАЛІЗАТОР КОНЦЕПТУ *ВІЙНА* У ФРАНЦУЗЬКОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

Анотація. Статтю присвячено описові фразеологічних засобів вербалізації концепту *ВІЙНА* у французькому медіадискурсі. У статті окреслено поняття концепту. Матеріалом дослідження стали фразеологізми, які вживаються у контексті новинних статей, аналітичних матеріалів та соціальних мереж. Під час аналізу використано такі методи дослідження, як метод суцільної вибірки, методи аналізу та синтезу, а також описовий метод. Визначено, що мовні одиниці, які вербалізують концепти, бувають двох типів: номінативні та дескриптивні. Фразеологізми відносяться саме до дескриптивних, оскільки зазвичай включають метафоричні або образні компоненти, що додають додатковий сенс та характеристики. Також було проаналізовано різні граматичні класифікації фразеологізмів за семантико-граматичними ознаками. Наше дослідження було побудовано на основі класифікації М. Алефіренка, який поділяє фразеологізми на субстантивні, дієслівні, ад'єктивні, адвербіальні та інтер'єктивні. Так як предметом дослідження слугував медіадискурс, який характеризується апелюванням до експресивних засобів задля впливу на реципієнтів, фразеологізми були проаналізовані ще з огляду комунікативних функцій (маніпулятивні, експресивні та описові). За кількістю, у медіадискурсі домінують вербальні та субстантивні фразеологізми, оскільки вони забезпечують динамічність викладу, акцентуючи увагу на діях і процесах, а також дозволяють деталізувати учасників, об'єкти та явища. Натомість адвербіальні та ад'єктивні фразеологізми менш поширені, оскільки їхні функції зазвичай зводяться до уточнення та підсилення основної інформації. Ці типи фразеологічних одиниць часто доповнюють, але рідко виступають як центральні елементи медіатекстів, що зумовлює їхню менш виразну роль у формуванні загальної картини воєнного конфлікту.

Ключові слова: концепт *ВІЙНА*, фразеологічна одиниця, граматична класифікація.

Постановка проблеми. На сучасному етапі, науковим студіям у царині лінгвістики характерна антропоцентрична спрямованість. Так, усе більше дослідників присвячують свої праці когнітивному аналізу дискурсу, а саме визначенню і вивченню способів вербалізації і концептуалізації ментального світу людини за допомогою мови. Специфіка відображення буття через мову зумовила появу поняття концепт – когнітивна одиниця, яка віддзеркалює досвід і ментальний лексикон індивіда.

Мовними вербалізаторами концепту виступають морфеми, лексеми та фразеологізми. У нашій роботі ми зосередимось на аналізі фразеологічних одиниць концептосфери *ВІЙНА*, оскільки вони є носіями колективної свідомості суспільства, які водночас передають метафоричність і емоційність досліджуваного концепту, а також формують систематичні мовні моделі, що використовуються у медіадискурсі. Актуальність нашого дослідження зумовлена відсутністю наукової розвідки про репрезентацію концепту *ВІЙНА* засобами фразеології у французькій мові.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вербалізація концептів мовними засобами – предмет наукових досліджень представників різних течій сучасного мовознавства (когнітивної лінгвістики – Н. Демченко, Д. Калішук; психолінгвістики – Е. Бейтс, О. Залевська, Є. Кларк, Л. Коваль; лінгвокультурології – Г. Губарева, В. Жайворонок, Н. Плотнікова, М. Полужин; лінгвогендерології – Т. Рудюк).

У умовах російсько-української війни, дедалі актуальнішим постає дослідження концепту *ВІЙНА* (К. Близнюк, Є. Васянович, Т. Вільчинська, Г. Мацюк, І. Пянковська, Г. Яворська).

У сучасній лінгвістиці представлено чимало праць як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, які розглядають різні аспекти фразеологічних одиниць (серед них М. Алефіренко, Я. Бечко, В. Білоноженко, М. Гамзюк, А. Демський, О. Дмитренко, О. Молотков).

Мета статті є виявлення фразових одиниць, у яких актуалізується концепт *ВІЙНА*; наведення граматичної класифікації фразеологізмів, що вербалізують досліджуваний концепт.

Виклад основного матеріалу. Мовні одиниці, що передають концепти, поділяються на номінативні та дескриптивні. Номінативні одиниці включають основні (номінативні лексеми разом з їхніми синонімічними та асоціативними рядами) та вторинні (метафорично осмислені одиниці). Дескриптивні ж охоплюють фразеологізми та паремії, які є ключовими об'єктами дослідження, оскільки саме фразеологізми активізують колективний досвід у конкретних мовних ситуаціях, сприяючи обробці та використанню інформації, що вже зберігається в довготривалій пам'яті [1, с. 28]. Відомо, що фразеологізм являє собою лексико-граматичну єдність з двох або більше компонентів, які граматично оформлені за моделлю словосполучення або речення, і які, маючи цілісне значення, відтворюються в мові традиційно та автоматично [2, с. 252].

Характерною рисою фразеологізмів є наявність образно-переносного значення, яке в різних мовах виявляється по-різному. Фразеологізми не лише зберігають пам'ять про образну вмотивованість, тобто значення разом з інформацією про мотиви вибору певного образу, а й передають відображене про поведінку, етичні та естетичні цінності, норми, звичаї представників окремих лінгвокультурних спільнот та фіксують культурно значущу інформацію [3, с. 46].

Сьогодні є велика кількість досліджень, присвячених вивченню різних аспектів функціонування фразеологічних одиниць. Мовознавцями була запропонована ціла низка класифікацій, зокрема граматичних. Проте групування фразеологізмів за граматичним принципом є складним завданням через їхню генезу та структурно-семантичні особливості: фразеологізм виникає у результаті переосмислення вільного словосполучення і являє собою надслівну структуру, в якій семантико-граматичні ознаки всіх компонентів поєднуються у специфічний спосіб.

Серед українських дослідників особливу увагу до частини належності фразеологічних одиниць приділили М. Алефіренко, М. Демський та Ю. Прадід. М. Алефіренко наголошує, що фразеологізми утворюють семантико-граматичні категорії, які не завжди збігаються з традиційними частинами мови, але можуть бути з ними співвіднесені. Він виділяє такі категорії фразеологізмів, як субстантивні, дієслівні, ад'єктивні, адвербіальні та інтер'єктивні [4, с. 42].

Ю. Прадід пропонує розділити фразеологізми на дві групи: перша охоплює фразеологізми, де категорійні ознаки визначаються граматично опорним компонентом (переважно іменники та дієслова), друга – фразеологізми з ознаками кількох частин мови, що ускладнює визначення граматично домінуючого компонента [5, с. 72–76]. У нашому дослідженні ми будемо спиратися на класифікацію, запропоновану М. Алефіренко, оскільки вона найбільш точно відповідає специфіці нашого матеріалу. Виходячи з цього, аналізуємо приклади використання ФО у французьких медіа-текстах, з урахуванням експресивної, маніпулятивної та оцінювальної функцій. На основі цього підходу виділяємо такі типи фразеологізмів:

1) субстантивні фразеологізми – називають предмет, явище, людину чи живу істоту:

"*Loin du front, c'est plutôt une guerre des nerfs qui s'y livre, alimentée en premier lieu par la pression militaire des troupes russes massées depuis trois mois sur la frontière orientale de l'Ukraine...*" (6) = ФО *une guerre de nerfs* – ситуація психологічного тиску, де сторони намагаються виснажити одна одну емоційно або нервово. Головним чином виконує експресивну функцію, відображаючи напругу і стрес, які відчувають учасники конфлікту.

"*Dans la région, les bruits de bottes se font de plus en plus assourdissants.*" (17) = ФО *les bruits de bottes* – наростання напруженості, коли з'являються ознаки підготовки до військових дій або коли є чутки про можливість війни. Використання цього фразеологізму допомагає вплинути на сприйняття загрози війни та нагнати атмосферу напруги, тому є засобом маніпуляції.

"*Feu croisé d'accusations autour de Zaporijjia et attentat suicide au tribunal.*" (12) = ФО *feu croisé* – одна сторона піддається нападу з кількох напрямків. Ця ФО виконує оцінювальну функцію, описуючи складність ситуації.

"*...leur omniprésence sur le théâtre des opérations a poussé l'Ukraine – et dans une moindre mesure la Russie – à développer*

des parades diverses..." (10) = ФО *le théâtre des opérations* – певна географічна область, де проводяться військові дії або операції. Має експресивну функцію, оскільки створює візуальну картину бойових дій, допомагаючи читачам уявити масштаб та характер конфлікту.

"*Ukraine : le spectre de la guerre longue s'installe*" (13) = ФО *le spectre de la guerre longue* – побоювання, що війна може затягнутися на тривалий період. У цій ФО простежується маніпулятивна функція, оскільки змушує читачів запевнитися у довготривалості бойових дій.

У наведених прикладах субстантивні ФО демонструють емоційний стан суспільства, надають оцінку воєнним діям та конструюють образ війни. У реченнях субстантивні ФО можуть виконувати роль підмету, додатку та обставини.

2) вербальні фразеологізми – називають дію, стан або почуття, ознаки фізичного і психічного стану людини; її поведінки; способу життя.

"*...prêts à être déployés vers l'Ukraine si la Russie se décidait à déclencher les hostilités.*" (15) = ФО *déclencher les hostilités* – ввести війська у конфлікт або ініціювати активні дії проти противника. Цей фразеологізм вказує на потенційну загрозу і можливість ескалації конфлікту, з огляду на що можемо зазначити його оцінювальну функцію.

"*Plusieurs pays de l'UE et de l'OTAN envisagent d'envoyer des troupes*", *la déclaration du Premier ministre slovaque qui met le feu aux poudres*" (11) = ФО *mettre le feu aux poudres* – спровокувати або активізувати конфлікт, дії на загострення ситуації. У даному контексті ФО виконує маніпулятивну функцію, оскільки створює враження, що обстановка є критичною та небезпечною, що може викликати тривогу у читачів або слухачів.

"*Le pouvoir ukrainien tente de faire front uni et de contenir toute contestation politique au sein de l'establishment du pays.*" (8) = ФО *faire front* – протистояти, об'єднати зусилля для захисту або боротьби проти спільного ворога. Вираз використаний для оцінки дій уряду, акцентуючи їхню рішучість та готовність до боротьби.

"*L'Iran semble tirer les ficelles de ces nombreuses attaques en mer Rouge.*" (14) = ФО *tirer les ficelles* – невидимо управляти, маніпулювати подіями або людьми з метою контролю в конфлікті. Використання цієї ФО у медіа підкреслює, що певні сили управляють ситуацією за кулісами, впливаючи на хід подій. Це може спонукати до підозри щодо прихованих мотивів або маніпуляцій у політичних чи військових діях. Отже ФО виконує оцінювальну та маніпулятивні функції.

"*Volodymyr Zelensky n'a plus le vent en poupe.*" (4) = ФО *avoir le vent en poupe* – мати вітер у спину, мати удачу або підтримку під час війни. У даному контексті вираз описує негативні зміни у підтримці лідера, які здатні вплинути на його політичну позицію і зменшення підтримки серед громадян та союзників. Тут простежуються оцінювальна та маніпулятивна функції: надається оцінка підтримки президента України, що своєю чергою провокує наративи, спрямовані на дискредитацію Зеленського.

Так, вербальні ФО додають стилістичної виразності тексту, роблячи його більш цікавим і зрозумілим для читачів. Вони надають оцінку конкретним діям та ситуаціям, які відбуваються у воєнний період. У більшості речень вербальні ФО виконують роль складової частини присудка, бо воєнний медіадискурс має тенденцію до пом'якшення експресивності (наприклад, завдяки дієсловом *se décider à, tenter de, sembler*). Проте варто зауважити

що у прикладах, які були взяті із заголовків, вербальні ФО стоять на місці підмета. Таке явище можна пояснити експресивною функцією заголовків, метою яких є привернути увагу читача.

3) ад'єктивні фразеологізми – описують риси, що характеризують воєнні дії, а також їх характер, хід, моральні якості учасників, емоційний стан.

"*L'Histoire continue revient sur le fil de ces évènements, quand de petits hommes verts, armés jusqu'aux dents sont apparus dans la capitale de la Crimée...*" (2) = ФО *armés jusqu'aux dents* – озброєні до зубів, бути повністю екіпірованим та озброєним. Завдяки фразеологізму створюється враження про високу ступінь озброєння, підкреслюючи таким чином загрозливий характер військових, що з'явилися у Криму. Додаючи драматичності та емоційності опису, вираз виконує експресивну функцію.

"*Il faut avoir le courage de comprendre que nous sommes, Ukrainiens, Russes et Occidentaux, embourbés présentement dans un cercle vicieux, où chaque camp réagit aux actions et stratégies de l'autre.*" (9) = ФО *un cercle vicieux* – порочне коло, низка ситуацій, які створюють безвихідь або негативний цикл, з якого важко вибратися. Дана ФО виконує одночасно експресивну та оцінювальну функції, оскільки описує складність ситуації і додає відчуття безвихідності.

"*Le leader républicain du Sénat, Mitch McConnell, a déclaré que son soutien à l'Ukraine était "solide comme un roc"* (7) = ФО *solide comme un roc* – міцний, як камінь, той, кого не можна витіснити, незрушній. Цей фразеологізм підкреслює міцність і незламність підтримки, демонструючи стійкість та надійність позиції сенатора щодо України. Він використовується для оцінки незмінної й непохитної політичної волі, що надає висловлюванню високої емоційної сили.

"*À environ 70 kilomètres de la frontière polonaise, Lviv s'est transformée en une véritable plaque tournante pour les dizaines de milliers de personnes qui essaient d'échapper aux affres de la guerre...*" (3) = ФО *plaque tournante* – вузловий пункт, центр активності, важливий пункт. Фразеологізм виконує важливу оцінювальну функцію, оскільки підкреслює стратегічне значення Львова як ключового пункту в умовах кризи, через який проходить великий потік людей, що шукають порятунку від війни. Використання цього виразу також слугує засобом експресивної функції, посилюючи емоційний вплив на читача.

Можемо дійти висновку, що ад'єктивні ФО слугують для надання іменникам додаткової експресивності, роблять висловлювання більш яскравими і виразними. Це підсилює емоційний вплив повідомлень на аудиторію, допомагаючи краще передати настрої або викликати певні почуття.

4) адвербіальні фразеологізми – характеризують дії, стани або ознаки, вказуючи на специфічні аспекти їхнього виконання. У реченні прислівникові фразеологізми виконують функцію обставин, надаючи додаткову інформацію про контекст, у якому відбувається дія, і допомагаючи створити більш точну картину описуваних подій.

"*Ni l'Ukraine, ni la Russie, n'abandonneront de guerre lasse*" (16) = ФО *de guerre lasse* – після завзятого опору, вибитись із сил; втратити терпіння, зневіритись. Досліджувана ФО описує стан, коли людина або країна більше не може продовжувати боротьбу через виснаження або безуспішність, символізуючи відчуття безнадії та втоми від тривалого конфлікту. Можемо зазначити оцінювальну функцію, яка описує наміри двох сторін боротися до кінця.

"*2022, était hier et pourtant, deux longues années se sont déjà écoulées, laissant la population civile à feu et à sang, des villes et villages en ruine, des territoires éventrés.*" (1) = ФО *à feu et à sang* – вогнем і кров'ю, ситуація, в якій насильство, руйнування та смерть стали нормою, підкреслюючи жорстокість і серйозність конфлікту. Він вказує на масштабні страждання та руйнування, які переживає цивільне населення. Ця ФО надає оцінку ситуації і викликає емоції у читачів, створюючи враження про критичну гуманітарну ситуацію.

"*Dans l'œil du cyclone : une journée sur le front avec l'infanterie ukrainienne, près de Toretsk*" (5) = ФО *dans l'œil du cyclone* – в центрі подій, де вирує хаос і небезпека. Фразеологізм створює уявлення про безпосередню загрозу та напруженість, з огляду на що, можемо говорити про його оцінювальну функцію. Експресивна функція відображається за рахунок метафоричного образу бурі, змушуючи читачів відчувати хаос у зоні бойових дій.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

У даному дослідженні ми проаналізували використання фразеологізмів у французьких медіа-текстах, зосередившись на їхніх експресивній, маніпулятивній та оцінювальній функціях. Класифікація фразеологізмів, запропонована М. Алафіренком, дозволила виокремити чотири основні типи: субстантивні, вербальні, ад'єктивні та адвербіальні. Кожен із цих типів відіграє важливу роль у формуванні образу війни, передачі емоцій та впливі на сприйняття ситуації читачами. Серед наведених прикладів переважають вербальні фразеологізми, оскільки вони забезпечують динамічність висвітлення подій. Субстантивні фразеологізми також часто використовуються для конкретизації та уточнення образів або концепцій. Ад'єктивні фразеологізми надають тексту драматичності і емоційності, підкреслюючи загрозливість ситуації. Адвербіальні фразеологізми окреслюють жорстокість конфлікту та його наслідки для цивільного населення.

Таким чином, фразеологізми не лише збагачують мовлення, але й стають важливим інструментом для маніпуляції свідомістю аудиторії, оцінки дій учасників конфлікту та створення емоційного фону, що допомагає читачам краще зрозуміти складність воєнної ситуації. Виявлена роль фразеологізмів у медіа-дискурсі свідчить про їхнє значення у контексті сучасних подій та їхній вплив на формування громадської думки.

Подальші дослідження можуть зосередитися на контекстуальному аналізі, що передбачає глибший аналіз фразеологізмів у різних контекстах медіадискурсу, включаючи їхнє вживання в різних жанрах, таких як новини, аналітичні статті та соціальні мережі. Важливим також є крос-культурний аналіз, що передбачає дослідження аналогічних фразеологізмів в інших мовах та культурах з метою виявлення універсальних або специфічних особливостей. Ще одним напрямом є вивчення еволюції фразеологізмів, що включає аналіз змін у їх вживанні у часі, особливо в умовах різних конфліктів, для виявлення динаміки та адаптації до нових соціальних реалій. Нарешті, застосування психолінгвістичного підходу дозволить дослідити вплив фразеологізмів на психологічний стан населення в умовах війни, що сприятиме розумінню того, як мова формує сприйняття конфлікту. Таким чином, подальша наукова розвідка можуть значно розширити розуміння функцій фразеологізмів у медіадискурсі та їх впливу на суспільство в цілому.

Література:

1. Бешлей О.В. Концепт YOUTH в англомовній картині світу (на матеріалі фразеологічних одиниць). Науковий вісник ДДПУ імені І.Франка. Серія "Філологічні науки". Мовознавство. Том 1, номер 5. 2016. С. 27–31.
  2. Галинська О.М. Фразеологізми як знаки культурної інформації. Проблеми зіставної семантики: збірник наукових статей. Вип. 10. відп. ред. Корольова А. В. К. : Вид. центр КНЛУ, 2011. Ч. 2. С. 72–76.
  3. Ткаченко О.Б. Мова і національна ментальність (Спроба сучасного синтезу). К. : Грамота, 2006. 240 с.
  4. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків: Вища школа; Вид-во при ХДУ, 1987. 135 с.
  5. Прадід Ю.Ф. Фразеологічна ідеографія: проблематика досліджень [відп. ред. О. О.Тараненко]; НАН України, Ін-т укр. мови. Київ; Сімферополь, 1997. 252 с.
- Джерела ілюстративного матеріалу:*
1. Fertin L. Guerre en Ukraine. Civils, militaires... Quelles sont les pertes deux ans après le début du conflit ?. actu.fr URL: https://actu.fr/monde/guerre-en-ukraine-civils-militaires-quelles-sont-les-pertes-deux-ans-apres-le-debut-du-conflit_60716438.html (дата звернення: 29.08.2024).
  2. Guerre en Ukraine : l'annexion de la Crimée en 2014, là où tout a commencé ?. RTBF. URL: <https://www.rtf.be/article/guerre-en-ukraine-l-annexion-de-la-crimée-en-2014-la-ou-tout-a-commence-11384670> (дата звернення: 29.08.2024).
  3. Guerre en Ukraine : Lviv, la nouvelle plaque tournante du pays | TF1 INFO. TF1 INFO. URL: <https://www.tf1info.fr/international/video-guerre-en-ukraine-invasion-russe-lviv-la-nouvelle-plaque-tournante-du-pays-2212336.html> (дата звернення: 29.08.2024).
  4. Guerre en Ukraine : Volodymyr Zelensky est-il encore l'homme de la situation ?. L'Opinion. URL: <https://www.lopinion.fr/international/guerre-en-ukraine-volodymyr-zelensky-est-il-encore-l'homme-de-la-situation> (дата звернення: 29.08.2024).
  5. Dans l'œil du cyclone : une journée sur le front avec l'infanterie ukrainienne, près de Toretsk. Mediapart. URL: <https://www.mediapart.fr/journal/international/020824/dans-l-oeil-du-cyclone-une-journee-sur-le-front-avec-l-infanterie-ukrainienne-pres-de-toretsk#:~:text=International%20Reportage-,Dans%20l'œil%20du%20cyclone%20:%20une%20journée%20sur%20le%20front,plus%20que%20jamais%20sous%20pression.> (дата звернення: 29.08.2024).
  6. Kauffmann S. Guerre des nerfs en Ukraine, sous la menace russe. Le Monde.fr. URL: https://www.lemonde.fr/international/article/2022/01/24/face-a-la-menace-russe-guerre-des-nerfs-a-kiiev_6110692_3210.html (дата звернення: 29.08.2024).
  7. Le leader républicain insiste sur le fait que le soutien à l'Ukraine reste fort. KOHA. URL: <https://www.koha.net/fr/bote/402308/lideri-republikan-insiston-se-perkrahja-per-ukrainen-mbetet-e-fuqishme> (дата звернення: 20.08.2024).
  8. Le pouvoir à Kiev se prépare en coulisses à de potentielles élections en 2024. Intelligence Online. URL: <https://www.intelligenceonline.fr/renseignement-d-etat/2023/10/13/le-pouvoir-a-kiiev-se-prepare-en-coulisses-a-de-potentielles-elections-en-2024,110064779-art> (дата звернення: 19.08.2024).
  9. Le temps d'une paix en Ukraine. Le Devoir. URL: <https://www.ledevoir.com/opinion/idees/814960/idees-temps-paix-ukraine> (дата звернення: 29.08.2024).
  10. Lutte anti-drones et haute intensité : quels enseignements tirer du conflit ukrainien ? URL: <https://www.aren24.news/2024/06/26/lutte-anti-drones-et-haute-intensite-quel-enseignement-tirer-du-conflit-ukrainien-2/> (дата звернення: 29.08.2024).
  11. Monnet N. Guerre en Ukraine: "Plusieurs pays de l'UE et de l'OTAN envisagent d'envoyer des troupes", la déclaration du Premier ministre slovaque qui met le feu aux poudres. lindependant.fr. URL: <https://www.lindependant.fr/2024/02/26/guerre-en-ukraine-plusieurs-pays-de-lue-et-de-lotan-envisagent-envoyer-des-troupes-la-declaration-du-premier-ministre-slovaque-qui-met-le-feu-aux-poudres-11789239.php> (дата звернення: 29.08.2024).
  12. Moscou et Kiev s'accusent mutuellement au sujet de Zaporijjia. www.20minutes.fr. URL: <https://www.20minutes.fr/monde/ukraine/4044410-20230705-guerre-ukraine-feu-croise-accusations-autour-zaporijjia-attentat-suicide-tribunal> (дата звернення: 29.08.2024).
  13. Pietralunga C. Ukraine : le spectre de la guerre longue s'installe. Le Monde.fr. URL: https://www.lemonde.fr/international/article/2023/08/17/ukraine-le-spectre-de-la-guerre-longue-s-installe_6185621_3210.html (дата звернення: 29.08.2024).
  14. Pourquoi les attaques des houthis en mer Rouge sont bien plus que des simples provocations. France Inter. URL: <https://www.radiofrance.fr/franceinter/podcasts/le-monde-a-18h51/le-monde-a-18h51-du-mardi-12-decembre-2023-7806225> (дата звернення: 29.08.2024).
  15. SEIBT S. Ukraine : Londres et Washington ont-ils raison d'être alarmistes face à Moscou ?. France 24. URL: <https://www.france24.com/fr/europe/20220125-ukraine-londres-et-washington-ont-ils-raison-d-etre-alarmistes-face-a-moscou> (дата звернення: 29.08.2024).
  16. Ukraine : de la guerre longue à la guerre lasse ?. Philosophie magazine. URL: <https://www.philomag.com/articles/ukraine-de-la-guerre-longue-la-guerre-lasse> (дата звернення: 29.08.2024).
  17. Ukraine : des bruits de bottes de plus en plus assourdissants. La Croix. URL: <https://www.la-croix.com/Monde/Ukraine-bruits-bottes-assourdissants-2022-01-25-1201196720> (дата звернення: 29.08.2024).

Tsybaly I., Onishchuk S. Phraseologisms as verbalizers of the concept of *WAR* in french media discourse

Summary. The article is devoted to the description of phraseological means of verbalising the concept of *WAR* in French media discourse. The article outlines the definition of the concept. The research material is based on phraseological units used in the context of news articles, analytical materials and social networks. The research methods used in the analysis include the method of continuous sampling, methods of analysis and synthesis, as well as the descriptive method. It is determined that the language units that verbalise concepts are of two types: nominative and descriptive. Phraseological units are descriptive, as they usually include metaphorical or figurative components that add additional meaning and characteristics. We have also analysed various grammatical classifications of phraseological units based on semantic and grammatical features. Our study was based on the classification of M. Alefirenko, who divides phraseological units into substantive, verbal, adjectival, adverbial and interjective. Since the subject of the study was media discourse, which is characterised by the use of expressive means to influence the recipients, phraseological units were analysed in terms of their communicative functions (manipulative, expressive and descriptive). In terms of number, verbal and substantive phraseology dominate in media discourse, as they ensure the dynamism of the presentation, focusing on actions and processes, and allow for more detailed description of participants, objects and phenomena. On the other hand, adverbial and adjectival phraseology is less common, as their functions are usually limited to clarifying and reinforcing the main information. These types of phraseological units often complement, but rarely act as central elements of media texts, which leads to their less expressive role in shaping the overall picture of the military conflict.

Key words: concept of *WAR*, phraseological unit, grammatical classification.

*Ципердюк О. Д.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри української мови**Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника**Калин В. М.,**студентка 2 курсу ОР «Магістр»**спеціальності «Філологія (українська мова і література)»**Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

ЕКСПРЕСИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ЗАГОЛОВКАХ СУЧАСНИХ МЕДІАТЕКСТІВ

Анотація. У статті проаналізовано експресивні можливості фразеологічних одиниць у заголовках сучасних медіатекстів на матеріалі відомих українськомовних інтернет-ресурсів. Простежено основні тенденції вживання стійких словосполук на структурно-семантичному та етимологічному рівнях у публіцистичному онлайн-мовленні 2022–2024 років, визначено чинники, які впливають на експресивність фразеологізмів. Стверджується, що фразеосполуки в заголовках медійних текстів є експресемами, оскільки виконують експресивно-стилістичну роль, яка полягає в поєднанні (накладанні) волюнтативної, емотивної, оцінної, художньо-образної, аксіологічної та інших функцій. Спостережено, що фразеологізми в регіональних (галицьких) інтернет-виданнях функціонують меншою мірою, ніж у всеукраїнських, проте є виразними експресемами, які впливають на реципієнтів і надають висловленню образності, емоційності, оцінності. Автори публіцистичних текстів у заголовках зазвичай переробляють традиційні фразеологічні звороти, зокрема й крилаті вислови, породжуючи трансформи, що є підтвердженням постійного оновлення та актуалізації фразеологічних ресурсів української мови. Детально розглянуто різні типи трансформації стійких словосполук, найчастіше – заміну одного або кількох компонентів. Новий складник у структурі привертає увагу, водночас наповнюючи фразеологізми актуальним змістом у медіаповідомленні та посилюючи експресивний потенціал заголовків. Описано й інші типи модифікації: розширення лексичного складу, усічення структури, поєднання кількох типів трансформації, фразеологічний натяк тощо. Зауважено, що експресивність заголовків також зростає за умови використання фразеосполук із тим чи тим словом у структурі або з певною семантикою (переважно негативним забарвленням), що пов'язано зі змістовими особливостями медіаповідомлень.

Ключові слова: фразеологізм, трансформація фразеологізму, етимон, експресема, експресивність, заголовок, медіамова, медіатекст, інтернет-медіа.

Постановка проблеми. Фразеологізми належать до тих засобів мови, що зчаста використовуються в медійних текстах, зокрема в заголовках, оскільки «є однією з мовних універсалій, яка володіє неперевершеним емоційно-експресивним потенціалом, образністю, здатністю влучно й дотепно характеризувати осіб, відображати поняття, реалії, ситуації та почуття, а також передавати важливий інтелектуальний зміст» [1, с. 14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фразеологічні засоби постійно стають об'єктом вивчення української медіалінгвістики. Д. Сизонов розглядає стилістичні можливості різнотипних стійких словосполук в інноваційних медіа та вказує на те, що «новий контекст формує й нові можливості для фразеології: ресурс фразеологізмів у медіа дозволяє досягати ключових функцій у масовій комунікації – інформувати та переконувати реципієнта, впливати на його емоції, розважати та виховувати» [2, с. 74]. В. Дроботенко характеризує специфіку функціонування фразеологізмів у новинному медіадискурсі [3]. В. В. Красавіна розглядає трансформовані фразеологізми в заголовках електронних ЗМІ [4].

У контексті нашої наукової розвідки привертають увагу найновіші лінгвістичні студії, присвячені, з одного боку, різноаспектному вивченню заголовків сучасних медіатекстів (дослідження Р. Л. Савчук [5]), а з іншого – аналізу мовних засобів експресивізації в текстах різних стилів, насамперед художнього (праця Лукаш Н. М., Педченко С. О. [6]) та публіцистичного (стаття О. Д. Ципердюк [7]). Не втрачають актуальності дисертації Т. Л. Коваль [8] та М. В. Ідзьо [9], у яких на матеріалі відповідно українських і польських текстів ЗМІ розкрито експресивні можливості різнорівневих мовних одиниць, принагідно й фразеологізмів.

Досліджуючи мовні засоби експресивізації, лінгвісти послуговуються терміном *експресема*. Найбільш прийнятним вважаємо визначення цього терміна в інтерпретації Н. В. Гуйванюк: «Експресема – це елемент лінгвостилістичної системи, мовленнєва одиниця, вжита в експресивно-стилістичній функції, яка суміщає в собі власне лінгвістичне значення з емотивним, аксіологічним, волюнтативним, естетичним, художньо-образним, оцінним тощо» [10, с. 91].

Мета нашої статті – проаналізувати експресивний потенціал фразеологічних засобів у заголовках сучасних медіатекстів відомих українськомовних інтернет-ресурсів, зокрема й регіональних, які ще не були об'єктом мовознавчих студій. Проведене дослідження дасть можливість простежити основні тенденції вживання стійких словосполук на структурно-семантичному та етимологічному рівнях у публіцистичному онлайн-мовленні останніх трьох років, а також визначити чинники, які впливають на експресивність фразеологічних одиниць.

Виклад основного матеріалу. Фразеологізми невід'ємно пов'язані з мовною експресивністю та виразністю. Письмен-

ники й журналісти часто використовують їх у своїх творах, де фразеологічні одиниці виконують низку функцій, які накладаються («суміщаються» [10, с. 91]). Саме поліфункційність стійких словосполук робить їх експресивними. Наші спостереження, як і дослідження інших лінгвістів, засвідчують, що фразеологізмам у медіатекстах властиві волонтактивна, емотивна, оцінна, художньо-образна, аксіологічна та інші функції, наклання яких передає термін *експресивно-стилістична функція*, який використано в уже згаданій праці Н. В. Гуйванюк [10, с. 91].

Проаналізувавши заголовки публіцистичних текстів у відомих сучасних інтернет-ресурсах, ми виявили численні усталені словосполучення. Прикметно, що регіональні (галицькі) видання меншою мірою використовують фразеологізми-експресиви в заголовках, однак виявлені фразеологізми демонструють майстерність їх уживання.

Автори медіатекстів у заголовках зазвичай переробляють традиційні фразеологічні звороти, зокрема й крилаті вислови, породжуючи трансформи, що є підтвердженням постійного оновлення та актуалізації фразеологічних ресурсів української мови. Спостерігаємо різні типи трансформації стійких словосполук, найчастішим із яких є заміна компонента. Новий складник у структурі виразного фразеологізму, повертає до них увагу, водночас наповнюючи їх актуальним змістом у медіаповідомленні та посилюючи експресивний потенціал заголовків. Наприклад, у латинському крилатому вислові *гроші не пахнуть*, автором якого вважають римського імператора Веспасіана і який означає 'нечисте джерело прибутку або людей, які добувають гроші будь-яким способом, не завжди моральним або законним', змінено іменник *гроші* на конкретніше за семантикою слово *рублі* для опису колаборантки: *Рублі не пахнуть? Породілля, чиє фото із розбитого Маріуполя облетіло світ, потрапила в скандал* (Телеграф, 25.01.2024).

Трансформації зазнають і бібліїзми, як-от фразеологізм *не хлібом єдиним* (Второзаконня 8, 3), у якому також змінено базовий компонент-субстантив. Афоризм-трансформ *не борцем єдиним* десакралізується, повністю втрачає своє первісне значення ('крім матеріального життя, в людині є ще духовне'). Пор. у контексті: *Не борцем єдиним: які українські справи викликають у іноземців справжній гастрономічний шок* (Gazeta.ua, 03.01.2024). У заголовку *Менше слів, більше Делі: як Індія прагне забрати в Китаю статус «фабрики світу»* (Українська правда, 12.09.2023) маємо майстерну заміну складника в прислів'ї *менше слів, більше діла*, що пов'язана з паронимазією (*діла* – *Делі*) та посилює експресію.

Новий компонент у деяких фразеологізмах зумовлює кардинальну зміну семантики етимона, пор.: *дивитися крізь рожеві окуляри* 'не помічати вад, недоліків у чому-, кому-небудь; ідеалізувати когось, щось' – *зняти рожеві окуляри* 'позбутися марних надій': *Зняли рожеві окуляри: українці вже не вірять у швидку перемогу* (Експрес, 30.01.2024).

Трансформацію фразеологізму виявляє також заголовок *Школи, дороги, підготовка до зими. Чи продовжує місцева влада «закопувати гроші в асфальт»* (Українська правда, 23.05.2024). Найімовірніше, він виник унаслідок зміни афоризму *закопати талант у землю* із євангельської притчі. Трансформ, створений журналістами, засвідчує зміну двох компонентів-іменників. Подібне явище демонструють і наступні приклади: *«За Шмигала велінням, за Шахова хотінням»: як*

ОВА просять мільярди на закупку сирен у пов'язаній з нардепом компанії (hromadske, 20.08.2023) (пор. виділений у заголовку і базовий фразеологізм фольклорного – із казки – походження *За учим велінням, за моїм хотінням*); *Скільки жінок, стільки й... сумок. Майстриня Катерина Тусик із села Рахині – єдина на Долинщині виготовляє шкіряні жіночі аксесуари ручної роботи* (Галичина, 08.04.2023) (пор. афоризм-етимон *Скільки людей, стільки й думок* давньоримського письменника Теренція); *Мало їзди, багато злості: фоторепортаж з моста на Пасічну* (Galka.if.ua, 28.01.2024), пор. базове прислів'я *багато слів, а мало діла* 'пуста, непотрібна балаканина'.

Трапляється, що в трансформах замінено два складники-дієслова: *Звільнити не можна залишити: чому Резніков продовжує очолювати Міноборони* (hromadske, 06.02.2023), пор. із крилатою фразеологією-етимологією *стратити не можна помилувати*, яку, до речі, зчаста уживають у медіатекстах для передання двох взаємовиключних можливостей.

Одним із поширених прийомів трансформації є розширення компонентного складу фразеологізмів задля більш точного й конкретного змалювання певної ситуації. Компонентом-поширювачем може бути прикметник-означення (*Польський ніж у спину Україні: чому Варшава пішла на торговельну війну з Києвом* (Експрес, 12.01.2024); іменник – однорідний додаток зі сполучником (*Вкладають душу та любов: як херсонки у Франківську готують сухий борщ для ЗСУ* (Galka.if.ua, 21.01.2024); прийменник (*Новий міністр «без скелетів у шафі». Що відомо про Рустема Умерова, який очолив Міноборони?* (Експрес, 07.09.2023); частка (*Не виносити сміття з дому. Як мобільні групи поліції протидіють домашньому насильству – спецрепортаж* (hromadske, 01.12.2020). В останніх двох прикладах спостерігаємо, як замінений складник відповідно (як-от прийменник *без*) модифікує морфологічну форму іменника, з яким пов'язаний, кардинально змінює семантику фразеологізму-етимона або (як частка *не*, подана в дужках) передбачає множинність декодування змісту.

Поєднання кількох типів трансформації, зокрема заміну компонента та усічення прислів'я *Скажи мені, хто твій друг, і я тобі скажу, хто ти* простежуємо в заголовку *Скажи мені, хто твій «Бройді», або як це працює на практиці?* (Народна правда, 03.09.2023). Заголовковий комплекс *Чи добре там, де нас нема? Досвід інклюзії дітей з аутизмом, що евакуювалися за кордон* (hromadske, 06.01.2024) виявляє розширення компонентного складу фразеологізму-етимона через додавання частки *чи* та зміну типу речення – розповідного на питальне. Трансформовані стійкі словосполучення, що засвідчують кілька типів трансформації, за нашими спостереженнями, мають більший експресивний потенціал. Навіть за умови, що читач (слухач) не має достатньої підготовки й фонових знань, аби сприйняти обидва типи трансформації, усе-таки один справить враження. А з іншого боку, деякі трансформації, як-от заміна компонента *друг* на *«Бройді»* (якщо власна назва *Бройді* в заголовку була незрозумілою) спонукають реципієнта медіатексту поглибити свою поінформованість, зацікавлюють.

Зрідка трапляються трансформи, у яких замінено всі лексичні компоненти, окрім одного, який разом зі збереженою синтаксичною структурою дозволяє ідентифікувати базовий фразеологізм, напр.: *Свіжий випуск «Погляд збоку»: Марцінків бреше, а караван дивиться на місто майбутнього* (Galka.if.ua, 03.11.2022). Пор. із усталеним висловом-етимологією

Собака гавкає, а караван іде. До того ж в оновленому фразеологізмі спостерігаємо розширення лексичного складу. На наш погляд, тут можемо говорити про такий тип трансформації, як фразеологічний натяк, котрий засвідчено й у заголовку **Курочка по зернятку**: як колишній «регіонал» поставив на лічильник зернову угоду (Народна правда, 15.03.2023). Виділений трансформ натякає на прислів'я *З миру по нитці – голому сорочка*. Реалізація експресивного потенціалу фразеологічного натяку можлива за умови його декодування реципієнтом. Тому журналісти зазвичай використовують як базу для такої трансформації загальновідомі фразеологічні одиниці.

Аналізуючи структурні особливості стійких словосполук, використаних у заголовках сучасних медіатекстах, спостерігаємо активізацію використання фразеологізмів зі стрижневим словом *рука*, коли подають інформацію про нечесних політиків і чиновників, напр.: *«Вічні мери» та корупційні годівниці – треба дати по руках! Раз і жорстко!* (Народна правда, 29.08.2023). Фразеологізм *дати по руках* у поданому контексті означає перешкодити корупціонерам брати хабарі. Фразеологізми *нагріти руки*, *накласти лапу* використовують, коли мають на меті описати незаконну наживу чи привласнення чужого майна, напр.: *Гроші, які мали б піти на армію, осідають у кишенях корупціонерів та шахраїв: як нагрівають руки на війні* (Експрес, 23.06.2023); *Накласти лапу на критично важливі ресурси Африки: у що інвестують Китай та Росія* (Українська правда, 04.12.2023). Для характеристики численних злочинів російських загарбників журналісти використали фразеологізм-трансформ *змити кров з рук* (пор. етимон *скупати руки в крові*): *Дозвіл російським спортсменам брати участь в Олімпійських іграх без прапора не змиє кров з їхніх рук, – голова МЗС Естонії Цахкна* (Цензор.НЕТ, 08.12.2023). Антонімом до цього фразеологізму виступає стійке словосполучення *сходити з рук*, що означає залишитися безкарним: *Сусід-терорист: як Лукашенко захоплює опонентів і чому це сходить йому з рук* (hromadske, 28.05.2021). Також у заголовках фігурує трансформований фразеологізм *опущені руки* (пор. із базовою стійкою словосполученням *опустити руки*), який передає моральний стан людини, зокрема розчарування, безнадію, напр.: *Як говорити з військовими та не жити з «опущеними руками»: 13 важливих психологічних текстів 2023 року* (Українська правда, 01.01.2024). Експресивне навантаження фразеологізмів із компонентом *рука* зростає через їхнє негативне значення. Лише одна фразеологічна одиниця зі словом *рука* не має такої конотації: *Десять тисяч гектарів в одні руки. Що змінює для українців новий етап земельної реформи?* (Українська правда, 08.01.2024).

Оскільки повідомлення зчаста передають інформацію негативного змісту, особливо в умовах російсько-української війни, фразеологізми-експресеми в їхніх заголовках теж мають відповідну семантику, указуючи на: проблеми або перешкоди на життєвому шляху (*Чи на часі вибори? Війна в «глухому куті»? Зелене світло до ЄС – Ток-шоу УП* (Українська правда, 10.11.2023); *Заспокійливе для народу чи блогер, який пустився берега. Хто такий Арестович* (hromadske, 17.01.2023); *Угорщина знову «вставляє палиці в колеса» допомозі ЄС Україні: що вигадали цього разу* (Телеграф, 22.01.2024), незворотність або фатальність певної ситуації (*«У нас квиток в один кінець»*. Чи буде демобілізація і коли (hromadske, 28.11.2023), подолання труднощів (*Через вогонь і воду. П'ять місць, яким глобальне*

потепління загрожує вже зараз (hromadske, 03.12.2019), вороже ставлення або суперечки між кимось (*Financial Times: «Онлайн і фізичні напади на журналістів кидують тінь на Зеленського»* (Цензор.НЕТ, 18.01.2024); *Захисник «Чикаго» зігнав злість на ветерани, нічний спаринг у Міннесоті: бійки вечора НХЛ* (РБК – Україна, 05.01.2024), втручання в чийсь справу (*Залізити в душу. Як детектор брехні використовують для перевірок на роботі й телебаченні та чи можна довіряти результатам* (hromadske, 21.04.2021), обман або втрату чогось (*Довбик пошив Рамоса у дурні: чемпіон світу у відповідь хотів зламати українця* (Телеграф, 22.01.2024); *«Десант» з ТРО. Як після підрибу Каховської ГЕС з-під носа окупантів евакуювали сотню цивільних* (Українська правда, 24.12.2023).

Фразеологізми з негативним забарвленням охоче використовують, коли йдеться про невдачі московського агресора: *Москва ввіймала облизня: РФ не обрали членом Ради ООН з прав людини* (Експрес, 20.10.2023); *росія дала маху. Що сталося в Польщі та як діятиме НАТО* (hromadske, 16.11.2022).

Іноколи автори вдаються до заголовків, у яких фразеологізми розвивають протилежне значення (енантіосемію), що супроводжується іронічними чи саркастичними конотаціями, напр.: *Затягнули паски: «гвардію Марцінка» збільшили ще на 14 штатних одиниць* (Galka.if.ua, 29.07.2023).

Стійкі словосполучення, які функціонують у заголовках сучасних медіатекстів, є доволі різноманітними в етимологічному аспекті. Описуючи експресивні можливості трансформованих фразеологізмів, ми вже принагідно вказували їхнє джерело, як-от: антична міфологія, Біблія, афоризми відомих давньоримських письменників і державних діячів, фольклор. Зчаста, проте, натрапляємо на вислови античного походження в нетрансформованому вигляді, напр.: *«Троянський кінь» Путіна, ЄС та євроінтеграція України. Чого прагне Орбан?»* (Укрінформ, 11.12.2023); *Яблуко розбрату. Як світ бореться з монополією Apple і що це дасть користувачам* (Українська правда, 02.04.2024). Але найбільше журналісти привертають увагу до своїх публікацій за допомоги зрозумілої всім народнозмовної фразеології, насамперед прислів'їв і приказок: *Скупий платить тричі. Як західні компанії, які чіпляються за Росію, втрачають ринки, бізнес та репутацію* (Українська правда, 23.06.2023); *Закон про заморожування статевих клітин військовиків: з великої хмари малий дощ* (hromadske, 08.09.2023); *Як рак на горі свисне, чи раніше: коли насправді потрібно худнути і як це зрозуміти* (Українська правда, 29.09.2023); *Вічна молодість не за горами: вчені створили «мисливців» на клітини «старіння»* (Телеграф, 27.01.2024) та ін.

Трапляються усталені фрази, які мають історичне походження, напр. фразеологізм із компонентом *війна* в різних варіантах *закопати (зарити) сокиру війни* 'перестати воювати', що має високу частотність: *Угорщина може зарити сокиру війни? Пояснюємо, хто примушує Орбана «помиритися» з Україною* (Європейська правда, 20.01.2024). *Угорщина може закопати сокиру війни? Хто примушує Орбана «помиритися» з Україною* (Закарпаття онлайн, 23.01.2024). Виникнення усталеного вислову пов'язують із ритуалом розкопування «сокири війни», який існував в індіанських племен.

У заголовках сучасних медійних текстів також виявлено фразеологізми з професійної сфери: із мови рибалок (*Дзвінки з НБУ, заробітки в інтернеті та фейкові збори на ЗСУ: шахраї удосконалюють схеми. Як не потрапити на гачок?* (Україн-

ська правда, 18.12.2023), залізничників (*Зелене світло санітарним рубкам. Законопроект, який українські ліси не переживуть* (Українська правда, 31. 03. 2024) тощо.

Висновки та перспективи дослідження. У заголовках медіатекстів сучасних інтернет-ресурсів функціонують різноманітні за структурою, семантикою та походженням фразеологізми-експресеми, які увиразнюють висловлення, надають йому образності, емоційності, оцінності та привертають увагу. Журналісти використовують фразеологічні одиниці різного походження: народнорозмовну фразеологію (зокрема прислів'я та приказки), крилаті біблійні вислови, афоризми античних діячів, усталені вирази з античної міфології, історії чи професійної сфери. Хоча в медіатекстах регіональних видань фразеологізмів використовують меншою мірою, однак привертає увагу їхнє майстерне вживання. На експресивність стійких словосполук найбільше впливає їхня структурна модернізація (заміна чи усичення компонента, розширення структури, поєднання кількох типів трансформації, фразеологічний натяк), що водночас породжує зміни в семантиці, наповнюючи фразеологізми актуальним змістом. Фразеологізми-трансформи є підтвердженням постійного оновлення та актуалізації фразеологічних ресурсів української мови. Експресивність заголовків також зростає за умови використання фразеосполук із тим чи тим словом у структурі або з певною семантикою (переважно негативним забарвленням), що пов'язано зі змістовими особливостями медіаповідомлень.

Перспективним вважаємо дослідження на матеріалі заголовків сучасних українських інтернет-видань експресивно-стилістичних можливостей англійців, оказіоналізмів, просторічної лексики.

Література:

1. Шуленок О. С. Фразеологізми з компонентом-орнітономом у сучасній українській мові: структурно-семантичні і етнолінгвістичні особливості : дис. ... канд. філол. наук : спец. 035 Філологія (03 – Гуманітарні науки). Київ, 2023. 257 с.
2. Сизонов Д. Стилістика фразеології в мультимедійній комунікації: пошук нового. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2022. Вип. 2(32). С. 72–75.
3. Дроботенко В. Використання фразеологізмів у новинному медіа-дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 61. Том 1. С. 170–174.
4. Красавіна В. В. Фразеологізми-трансформери в заголовках електронних ЗМІ (на матеріалі інтернет-видання «Український тиждень»). *Література та культура Полісся*. № 98. Серія «Філологічні науки». № 14. 2020. Вип. 98. С. 257–262.
5. Савчук Р. Л. Стилістичні засоби у заголовках сучасних медіатекстів: психологічний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 34. Том 4. С. 161–170.
6. Лукаш Н. М., Педченко С. О. Мовні засоби експресивізації художнього тексту (на матеріалі роману Марії Матіос «Щоденник страченої»). *Науковий вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2022. № 12. С. 104–109.
7. Ципердюк О. Д. Експресивізація релігійної лексики в сучасному інтернет-мовленні (на матеріалі українськомовного ютуб-контенту). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія»*. 2023. Вип. 63. С. 86–89.
8. Коваль Т. Л. Засоби експресивізації українського газетного дискурсу початку XXI ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Запоріжжя, 2011. 22 с.
9. Ідзьо М. В. Мовні засоби експресивізації в текстах сучасних польських ЗМІ : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.03 «Слов'янські мови». Київ, 2016. 222 с.
10. Гуїванюк Н. В. Лексичні й синтаксичні експресеми як засіб суб'єктивізації висловлення (на матеріалі творів буковинських письменників). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2011. Вип. 7. С. 90–96.

Tsyperdiuk O., Kalyn V. The expressive potential of phraseological units in the titles of modern media texts

Summary. The article analyzes the expressive possibilities of phraseological units in the titles of modern media texts based on the material of well-known Ukrainian-language Internet resources. The main trends in the use of stable expressions at the structural-semantic and etymological levels in publicistic online broadcasting in 2022–2024 were traced, and the factors affecting the expressiveness of phraseological units were determined. It is claimed that the phraseological units in the titles of media texts are expressive because they perform an expressive and stylistic role, which consists in combining (superimposing) voluntaristic, emotional, evaluative, figurative, axiological, and other functions. It was observed that phraseological units in regional (Galician) internet publications function to a lesser extent than in all-Ukrainian ones, however, they are expressive expressions that influence the recipients and give the expression imagery, emotionality, and evaluation. The authors of publicistic texts in the headlines usually rework traditional phraseological turns, in particular, catchphrases, creating transforms, which is a confirmation of the constant renewal and actualization of the phraseological resources of the Ukrainian language. Various types of transformation of stable expressions are considered in detail, most often – the replacement of one or several components. The new component in the structure attracts attention while at the same time filling phraseological units with relevant content in the media message and strengthening the expressive potential of the headlines. Other types of modification are also described: expansion of the lexical composition, truncation of the structure, combination of several types of transformation, phraseological hint, etc. It is noted that the expressiveness of headlines also increases if phrases are used with this or that word in the structure or with certain semantics (mostly negatively colored), which is related to the content features of media messages.

Key words: phraseological unit, transformation of phraseological units, etymon, expresseme, expressiveness, title, media language, media text, Internet media.

Азаров Д. В.,
аспірант кафедри німецької філології
Львівського національного університету імені Івана Франка
<https://orcid.org/0000-0003-2043-1169>

«DIE TAGESPRESSE» ЯК СУЧАСНИЙ АВСТРІЙСЬКИЙ САТИРИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Анотація. У статті розглядається сатирична поетика сучасного австрійського журналу «Die Tagespresse». Увага зосереджується на його актуальності, проблематиці і сучасному дизайні. Оскільки журнал функціонує виключно в онлайн середовищі, охарактеризовано його онлайн портал: структура головної сторінки, загальний функціонал сайту, стилістичне оформлення інформації. Відзначено, що оформлення порталу «Die Tagespresse» засвідчує певне тяжіння редакції до стилю серйозного новинного ресурсу. Щодо візуальності прослідковується використання подібного до «Facebook» та «X» способу подачі інформації: наявність блоку з актуальними коментарями задля спрощення комунікації із читацькою аудиторією; безперервна стрічка з контентом; статті у формі посту. Вказано, що для характеристики політики журналу, його ідейної складової, огляду історії заснування журналу, процесу написання текстів, а також відбору актуального матеріалу для публікацій важливу роль відіграли інтерв'ю з головним редактором «Die Tagespresse» і вивчення інформаційного блоку головної сторінки. Покликаючись на міркування головного редактора журналу про сутність сатири, сформульовано головний принцип сатиричного письма журналу – представити *правду* в несподіваний для читача спосіб. Залучення статистичних даних австрійської агенції медіаналізу слугують додатковим метричним джерелом для висвітлення інформації про читацьке коло журналу. Філологічний аналіз його сатиричних текстів засвідчує їхню стилізацію як серйозних публіцистичних текстів і виражену чітку структуру. Розглянуто конститутивні ознаки для журналістського тексту, виявлено спільні риси та відмінності з текстами сатиричних журналів. Засвідчено використання гіпертекстуальності, як інтродуктивного елементу для читацької аудиторії. Колективний автор – одна з конститутивних ознак поетики «Die Tagespresse», тому жоден текст не містить підпису автора. На інтермедіальному рівні виявлено особливу взаємодію текст-зображення, яка спрямована на легітимізацію описаного в тексті та на переконання читачів. На прикладі «The Guardian» розглянуто вплив сатиричних текстів на інші, не сатиричні медіа ресурси.

Ключові слова: сатира, поетика, стилістика, сатиричний журнал, медіатекст, «Die Tagespresse».

Постановка проблеми. Сатира слугує важливим інструментом викриття недоліків, проблем і суперечностей у суспільстві. Завдяки розвитку технологій сучасна сатира вдало реалізує себе особливо у форматі кабаре і серійних телевізійних шоу на кшталт німецького «Heute-Show». Однак, попри суттєве зменшення кількості сатиричних журналів у сучасному німецькомовному середовищі в порівнянні із XIX–XX ст., журнальна сатира продовжує користуватися значною популярністю серед

читачів. Лінгво-літературознавчі дослідження журнальної сатири суттєво звернені до вивчення журналів, які припинили свою діяльність. На відміну від недіючих друкованих сатиричних видань, сучасні журнали функціонують в онлайн середовищі, а отже послуговуються відмінними і різноманітнішими засобами вираження сатиричної інтенції. Саме утворенням епістемологічної лакуни між дослідженнями недіючих сатиричних видань і активними дослідженнями сучасних кабаре зумовлена потреба у пошуку шляхів адекватного розуміння феномену сучасного сатиричного журналу.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення поетикальних особливостей, які уможливають характеризувати австрійський сатиричний журнал «Die Tagespresse» як актуальний та сучасний. Першочерговим завданням є вивчення історії заснування видання, редакційного та читацького кола, політики журналу та його ідейних засад, сатиричних технік. Дослідження цих аспектів уможливується завдяки залученню численних інтерв'ю із засновником журналу Фрітцом Йєргітшем. Використання даних австрійської агенції медіаналізу слугує додатковим метричним джерелом дослідження читацької аудиторії. Наступним завданням є аналіз головної сторінки видання, її функціональної та візуальної складових, оскільки «Die Tagespresse» – це онлайн-журнал, тексти якого публікуються в мережі інтернет. Важливим завданням є аналіз окремих текстів сатиричного журналу: структура медіатексту, його стильове оформлення, взаємодія на рівні текст-зображення.

Аналіз досліджень. Дослідження сатиричної манери письма, як особливої організації текстів, здійснювалося у праці Йорга Шенерта [1]. Питання особливостей медіатекстів висвітлено у статті О. Черниш [2]. Зміни в розумінні медіа досліджено у статті Г. Ріппель [3]. У статті Й. Рухаца [4] висвітлено особливості взаємодії тексту і зображення.

Виклад основного матеріалу. 2013 року було засноване австрійське сатиричне видання «Die Tagespresse». Засновник та головний шеф-редактор журналу Фрітц Йєргітш (Fritz Jergitsch) здобув ступінь бакалавра в Університетському коледжі в Утрехті за спеціалізацією економіка і політика. Кар'єра сатирика розпочалася для нього із ведення власного онлайн-блогу, де він критикував пропозицію Європейського Союзу щодо регулювання насінневого матеріалу. Саркастичні повідомлення і вигадані висловлювання політиків успішно поширювалися у соціальних мережах і принесли автору справжню популярність. Невдовзі після успіху блогу він заснував сатиричне видання «Die Tagespresse». Орієнтиром у створенні журналу був формат американського видання «The Onion» та німецького видання «Der Postillon», оскільки, на думку

Ф. Йєргітша, в сучасному австрійському медіапросторі не існувало подібного формату. В основу *«Die Tagespresse»* закладено принцип швидкої реакції на актуальні події, тож тексти публікуються на регулярній щоденній основі.

Згідно із висновком австрійської агентури медіа-аналізу, починаючи з літа 2014 року, сайт посів 25 місце серед найпопулярніших веб-сторінок Австрії, а вже у липні 2015 року мережа фіксує близько 1,3 мільйона відвідувань [5]. Станом на січень 2022 року аудиторія *«Die Tagespresse»* налічувала 10.000 постійних передплатників за онлайн абонементом [6]. Попри відсутність у статистиці інформації про соціальний статус абонентів та вектор їх політичної зацікавленості, безперечним лишається здатність видання консолідувати однодумців навколо актуальних соціально-політичних процесів. В одному з інтерв'ю 2017 року на питання, чи працює видання для певної аудиторії, Фрітц Йєргітш висловився наступним чином: *«Насправді конкретно для ніякої. Ми просто робимо свою справу і намагаємося робити те, що нам самим здається смішним. Це також автентично, і ми стоїмо за тим, що пишемо чи показуємо»* [7]. Цей фундаментальний для журналу принцип закріплено також у назві книги *«Im Dienste der Wahrheit: Zehn Jahre Tagespresse»* (*«На службі правди: десять років Tagespresse»*), яку Фрітц Йєргітш видав після десяти років діяльності редакції. Щодо назви він зробив декілька розгорнутих коментарів для Radio FM4: *«Звичайно, це напівсерйозно, але в кожному жарті є частка правди. Це не просто крилата фраза, це дійсно так! Це те, що робить жарт жартом. Жарт – це просто правдиве твердження, подане у несподіваний спосіб. Це природно відображається у наших заголовках. Так створюється гумор»* [8, 9]. Отже, *«Die Tagespresse»* за напрямом – сатиричний журнал, який має цілком публіцистичну мету – викривати абсурдність того чи іншого соціального явища і представляти це читачеві у вкрай неочікуваний спосіб.

Пізніше, у 2023 році, модератор Radio FM4 запитав Фрітца Йєргітша, чи слугують фейкові новини або альтернативні факти, які розповсюджуються зокрема президентами, підживленням для контенту *«Die Tagespresse»*, чи швидше навпаки, вони свідчать про кінець актуальності журналу. Редактор *«Die Tagespresse»* відповів на це: *«Щоденний абсурд приносить нам найбільше матеріалу. Я також думаю, що це причина, чому люди люблять сатиру. Тому що вона просто допомагає нам впоратися із цим щоденним божевіллям і діє як енергетик проти політичного розчарування. Звичайно, фейкові новини із політики також роблять свій внесок у це. Це також дає матеріал, звичайно. Ми тоді багато писали про Трампа. Звичайно, ми також критикуємо австрійські партії, коли вони оперують фейковими новинами. Тож так, це, безумовно, теж нам допомагає»* [8]. В інтерв'ю для *«Der Standard»* Фрітц Йєргітш висловився також про те, хто для редакції зазвичай є мішенню для сатиричного нападу з огляду на актуальну подію: *«Сатира повинна “глузувати та тролити тих, хто нагорі”, викривати недоліки і не бити по тих, хто внизу»* [10]. Тож контент *«Die Tagespresse»* виходить далеко за межі тільки австрійського контексту подій, ретранслює події світового масштабу.

Сатира дійсно слугує дієвим інструментом критики суспільних недоліків. Високий рівень адаптивності сатири до реалізації в межах різних медіа форм суттєво ускладнює

цілісну диференціацію цього комплексного явища. Сучасний процес діджиталізації сприяє розширенню медійного спектру застосування сатири, уможливаючи специфічні медійні констеляції в межах одного сатиричного медіатексту. Габріель Ріппель влучно зазначає, що під впливом цифровізаційних процесів ускладнилося розуміння і самих медіа і наводить приклад зміни в розумінні поняття літератури: *«цей термін зазнав значних змін у значенні і став включати не лише відносно стабільні літературні тексти, які існують в усній чи друкованій формі, але і гіпертекстуально закодовані фікції... Інтерактивна та мультимедійна форма гіперфантастики нагадує нам, що будь-яка концепція суто вербального мистецтва не працює, і запрошує нас дослідити інтермедіальні конфігурації»* [3, с. 2–3]. Приклад *«Die Tagespresse»* свідчить, що сатира реалізується через різні медійні канали, які взаємодіють один з одним і на це є декілька причин. По-перше, особливим є середовище, в якому публікується контент журналу, а саме – мережа інтернет. Точніше, особливим є те, що тексти *«Die Tagespresse»* існують суто в діджиталізованому форматі і не видаються у паперових примірниках, а отже реалізуються відмінними від паперових медіа засобами. По-друге, в контексті *«Die Tagespresse»* мова йде не про класичний варіант тексту, а про медіатекст. За О. Черниш, під медіатекстом розуміємо повідомлення, викладене у будь-якому жанрі медіа (газетна стаття, телепередача, відеокліп, фільм тощо) [2, с. 5]. Медіатекст, на відміну від класичного тексту, включає в себе голосові та/або візуальні образи, що актуалізує потребу дослідження взаємодії текст-зображення в *«Die Tagespresse»*. Раціональність такого підходу підтверджують слова німецького медіа-дослідника Йенса Рухаца про те, що будь-який журнал є принципово візуальним середовищем, в якому поєднуються різні реєстри візуального – друковане слово і зображення [4, с. 109]. Оскільки діяльність видання функціонує в межах інтернету, варто розпочати з особливості побудови онлайн порталу.

Макет головної сторінки *«Die Tagespresse»* складається з наступних елементів (див. Рис. 1):

1. У верхній частині сторінки розташований користувацький інтерфейс. Користувацьке меню є інтерактивним і при натисканні спрямовує користувача до текстів, підпорядкованих обраній категорії: *Politik, Leben, Welt, Sport, Redaktion*.

2. Праворуч наведено блок із гіпертекстуальним посиланням на статті з найновішими коментарями від зареєстрованих користувачів. Особливістю цього блоку є оновлення в живому часі, по мірі публікації нових коментарів.

3. У центральній частині сторінки розташовані прев'ю-статті у формі безперервної стрічки, де тексти наведені у хронологічному порядку від найновішого до найстарішого. Кожна стаття подана у форматі посту, структура якого подібна до публікації новин у *«Facebook»*. За своєю організацією ці пости є комбінацією зображення, заголовку та паратексту у формі вступного речення.

4. Нижня частина сторінки поділена на три блоки: посилання (інформ-блок про сторінку, інформація про абонементи і посилання на соціальні мережі). Середній блок дублює блок з новими коментарями. У правій частині розташовано тематичний блок. Після натискання на певну категорію головна сторінка сортується відповідно до обраної тематики.

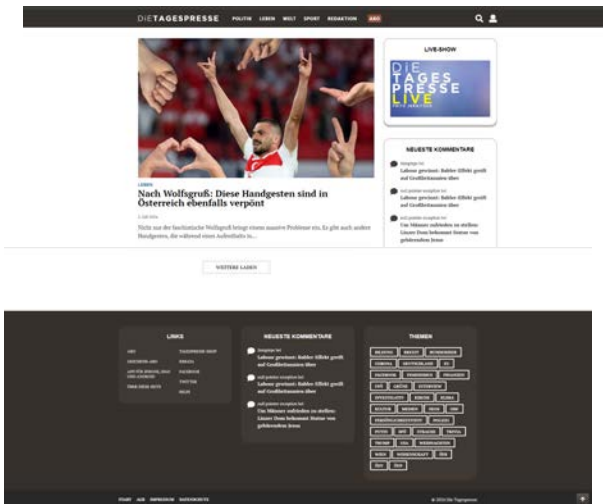

Рис. 1. Головна сторінка сатиричного видання «Die Tagespresse»

У блоці з посиланнями на сторінки присутня рубрика Errata, яка присвячена прозорій культурі помилок і відповідальності перед аудиторією в разі публікації недостовірної інформації. Присутність на сайті політики відповідальності свідчить про наслідування редакцією «Die Tagespresse» стилю серйозного інформаційного медіа ресурсу. Наявність цього блоку можна розцінювати як самоіронію команди редакторів, оскільки до сьогоднішнього дня тут відсутній жоден запис. Також варто зазначити, що як на логотипі видання, так і на стартовій сторінці відсутня експліцитна інформація про те, що «Die Tagespresse» є сатиричним виданням. Ця інформація наче навмисно прихована редакцією і згадана тільки в окремій рубриці «Über diese Seite». У цьому ж блоці редактори розмістили відповіді на часті запитання аудиторії і коментарі на них. Одним із перших є питання про те, наскільки правдива опублікована інформація, на що редакція іронічно зазначає: «поки що ні, але скоро нею стане» [11]. Зовнішні ознаки сторінки засвідчують тяжіння редакторів видання до імітації стилю серйозного інформаційного медіа. Зокрема це уподібнення уможливорюється спільними рисами, які притаманні як сатиричній творчості, так і журналізму: аналіз і викриття брехні та несправедливості, висвітлення подій і формування громадської думки. Однак для сатири, на відміну від журналістики, принципи достовірності в описі подій і точність цитування другорядні. Це стилістичне наслідування можна тлумачити як підсилення стратегії видання щодо переконання читачької аудиторії, оскільки менш обізнаний у контексті читач на рівні перцепції сприйматиме інформацію переважно з точки зору інформативності. В дійсності вплив цієї стратегії може зазнавати не тільки необізнаний у контексті читач. Наприклад, відомий британський новинний портал «The Guardian» у 2014 році опублікував репортаж із покликанням на вигадану цитату Себастьяна Курца у статті із «Die Tagespresse» [12]. Курйозність цитування полягала зокрема у тому, що редактори «The Guardian» не піддали сумніву правдивість цитата Себастьяна Курца, яка була написана відверто поганою англійською мовою.

Тяжінню до стандартизації підпорядковуються і самі тексти у «Die Tagespresse». Більша їх частина побудована за наступною схемою:

1. Вступна частина, яка складається із заголовку, дати публікації тексту і супровідного зображення.

2. Під зображенням розташований невеликий за обсягом абзац, виділений жирним шрифтом. Цей фрагмент тексту, часто інтродуктивного характеру, пропонує реципієнтам контекст для кращого сприйняття головного тіла тексту.

3. Основний текст статті поділений на смислові підтексти, тобто кожен фрагмент тексту має окремий підзаголовок.

Важливо зазначити, що редакція «Die Tagespresse» складається із дванадцятьох редакторів. Як зазначає сам Фрітц Йєргітш, вони працюють над матеріалом для публікацій разом, часто у дистанційному онлайн форматі за допомогою соціальних месенджерів. Таким чином не випадковою є фактична відсутність автора у кожній статті, засвідчуючи колективний характер текстів.

Оскільки у зовнішніх стилістичних ознаках домінує типізація, притаманна серйозним медіа, відкритим залишається питання, що саме робить «Die Tagespresse» сатиричним виданням. У зв'язку із цим постає потреба глибшого дослідження поетики текстів, для виявлення особливостей їхньої сатиричної природи. Пропонований аналіз покликаний продемонструвати варіативність реалізації і функціональні особливості сатири.

Із погляду на структуру аналізованих текстів, варто зазначити, що в обох статтях поряд із текстом розміщене зображення. Проте зображення є різними як за формою, так і за покладеною на них функцією щодо тексту. У статті «Моя пам'ять в порядку: Байден бажає надалі залишатися директором Говортсу» [13] у тіло тексту інтегровано справжню фотографію Джо Байдена. До того ж, зображення містить посилання на першоджерело, звідки це фото походить. Наявність підпису із посиланням на джерело частково є практичним застосуванням політики відповідальності перед читачами, яка проголошена у рубриці Errata. Тим не менш, при детальній перевірці цього джерела легко встановити відсутність кореляції зображення з описаними у тексті подіями. Використане зображення датується 2017 роком, а отже сатирик навмисно обрав фото із потрібним ракурсом задля легітимізації своєї сатиричної атаки і тим самим формує певну форму гіперреальності у тексті. У статті, присвяченій Ілону Маску [14], сатирик користується технікою фотомонтажу, змінюючи обличчя ведучого телешоу «Х-Фактор» Джонатана Фрейкса на обличчя Ілона Маска. У порівнянні із першим прикладом тут відсутнє будь-яке посилання на першоджерело. Ще однією спільною ознакою двох текстів є називання точного місця, де відбувається подія (SAN FRANCISCO та Washington D. C.). Локалізація описаних у тексті подій є маркером типово журналістського тексту, який «Die Tagespresse» використовує задля легітимізації поданої інформації для читача.

Обидва тексти вибудовуються на основі нормативного конфлікту. За Йоргом Шенертом, протиставлення норми, тобто наявного стану речей, та контр-норми, тобто бажаного стану речей, є визначальною особливістю, яка формує глибинний рівень будь-якого сатиричного тексту [1, с. 8–9]. До прикладу, у статті «Моя пам'ять в порядку: Байден бажає надалі залишатися директором Говортсу» нормативний конфлікт вибудовується навколо дементних ознак у поведінці президента Сполучених Штатів Америки Джо Байдена і потенційних безпекових загроз, які ця поведінка може спричинити. У статті «Половина постів вигадані: Х перейменується на «Х-Фактор: Немислиме», присвяченій Ілону Маску, головний конфлікт відбувається між правдою та дезінформацією.

В інтродуктивній частині статті «*Моя пам'ять в порядку: Байден бажає надалі залишатися директором Гогвортсу*» сатирик у формі гіперпосилання спрямовує до статті найбільшого медіа-провайдера Австрії ÖRF, в якій Байден заперечує висновок спеціального слідчого про буцімто «суттєву обмеженість його пам'яті, через що підозри у державній зраді ставляться під сумнів» [13]. У статті з ÖRF констатується наявність деменції у діючого президента США. Головним чином сатирик гіперболізує реальні прецеденти, коли Байден плутається в публічних промовах у зовсім звичних речах. Такими семантично спотвореними парами наповнений перший підтекст, наприклад: рада чарівників замість палати представників США, директор Гогвортсу замість президент США. Сатирик також гіперболізує ситуації, коли Байден плутає реальних і вигаданих особистостей, померлих політиків із живими: Дональд Дак замість Дональда Трампа, Сталін замість Путіна. Навмисна підміна у попередньому прикладі відбувається на ґрунті подібності двох особистостей. Дональд Дак уособлює собою жадібність до грошей, а Сталін – жорстокий тиран. Завдяки цій підміні образам Путіна та Трампа надається додаткова негативна конотація.

Наступним інструментом сатиричної атаки у тексті є використання алюзивного коду:

1. «*Мене обрала директором цієї інституції рада чарівників і я буду залишатися ним надалі, поки ми не знищимо кільце у полум'ї Мордору*» [13].

2. «*Він побоюється, що російський лідер може втілити в життя свої погрози і побудувати Зірку Смерті, яка знищить цілу планету плазмовим променем*» [13].

У першому прикладі сатирик використовує всевітньо відомий мотив із «*Володаря перснів*» на основі подібності геополітичної ситуації в світі і фантастичної боротьби добра проти зла. Як у «*Володарі перснів*», відображено протистояння Заходу та Сходу, читач легко прочитає мілітарну загрозу зі Сходу на теренах Європи. У другому прикладі присутня алузія на події саги «*Зоряні війни*». Завдяки цій алузії текстуальний Байден у більш завуальованій формі описує реальну можливість виведення ядерної зброї Росії і створення тим самим загрози планетарного масштабу.

У тексті про Ілона Маска основний нормативний конфлікт зав'язується навколо теми співвідношення правди і брехні в медіа. Сатирик спрямовує сатиричну атаку проти платформи «*X*» та фейків, які ця платформа розповсюджує. В інтродуктивній частині згадано про начебто нове перейменування платформи, назва якої у точності співпадає із популярним телешоу. Оригінальна американська телевізійна передача «*X-Фактор: неймовірне*» виходила в ефір з 1997 по 2002 рік. Кожен епізод передачі складався з п'яти коротких історій, у яких розповідалися містичні, дивні або неймовірні події. Ці історії могли бути засновані на реальних подіях або ж бути повністю вигаданими. Ведучий озвучував кожну історію і ставив глядачам питання, чи є вона фактом чи вигадкою. Наприкінці епізоду ведучий розкривав, які історії були засновані на реальних подіях, а які були вигадані сценаристами. Уже з перших рядків в інтродуктивній частині сатирик зав'язує сюжет тексту навколо питання, яке Ілон Маск задає сам собі упродовж статті: «*Чи була ця історія насправді, чи її вигадали?*» [14]. Після інтродуктивної частини сатирик використовує типовий антураж виходу ведучого шоу у кадр: «*САН-ФРАНЦИСКО – Туманні гармати випускають*

містичні хмари диму через штаб-квартиру Х. Ілон Маск виходить з кутка в напівтемряві крізь павутиння, тримаючи в руках череп. «Ця історія – правда, чи я повністю вигадав її у своєму марихуановому психозі?» – посміхається він, ділячись повідомленням, згідно з яким 12 березня 2007 року в маленькому тейхаському містечку Холлоу-Віллідж Джордж Сорос з'їв школярку, яка поверталася додому» [14]. У другій частині тексту автор озвучує один із головних фейків війни в Україні: «*Мільярдер сьогодні у відмінній формі. «Українські неонацисти розробили генетично модифікованих комарів у лабораторіях ЦРУ з виробництва біозброї, які заражають миролюбних російських солдатів Covid-23. Чи є ця історія правдою, або мої підписники Blue знову її вигадали?» – запитує Маск*» [14]. Одним із головних нововведень, які були розкритиковані в ЗМІ, було введення платної підписки задля отримання голу-бої позначки експерта на «*X*».

Іронізації підлягає також загальноавстрійський новинний контекст, наприклад: «*Особливо складними виявляються австрійські дописи, такі як 'Міністр фінансів не має ноутбука', 'Канцлер рекомендує McDonald's' або 'СПО розбивається об Microsoft Excel'. Маск зітхає: 'На жаль, ці дописи настільки погано написані, що з першого погляду зрозуміло, що це фейк.'*» [14]. Усі перераховані заголовки описують реальні скандали австрійської політики, які через свою абсурдність у звучанні інтерпретуються Ілоном Маском як підробка.

Висновки. Отже, виявлено низку поетичних ознак «*Die Tagespresse*», які характерні для сучасного сатиричного журналу. Встановлено, що тексти журналу публікуються виключно онлайн. Портал містить зручний і зрозумілий для сучасного читача новинного медіа інтерфейс: безперервна стрічка новин від найновішого до давнішого тексту, винесення найчастотніших рубрик зверху сторінки, посилання на соцмережі та додаткову інформацію про журнал у нижньому блоці сайту. Тексти у стрічці подаються на зразок «*Facebook*» у формі посту, де в полі зору читача опиняються заголовок, зображення і декілька речень інтродуктивного характеру задля заохочення до відкриття головного тексту. Наголошено на відсутності прямої інформації про те, що журнал є сатиричним. Ця інформація наявна лише у додатковому інформаційному блоці «*Über diese Seite*». Присутність в інформаційному блоці «*Die Tagespresse*» розділу *Errata*, який присвячений прозорій інформаційній культурі, є стратегічним прийомом для легітимації поданої у текстах інформації.

Суворій стандартизації підпорядковані також проаналізовані тексти: фотографія, головний заголовок, абзац інтродуктивного характеру (інколи із посиланням на зовнішні ресурси), головне тіло статті, які розбиті на менші тексти з підзаголовками. У поєднанні сатиричного тексту із серйозним оформленням досягається ефект переконливості, який попри абсурдність змісту здатний вплинути не тільки на необізнаного читача, але й на представників великих інформаційних ресурсів на кшталт «*The Guardian*». Характерною ознакою текстів журналу «*Die Tagespresse*» є відсутність автора наприкінці сторінки, оскільки тексти пишуться колегіально багатьма членами редакції. Сатиричним медіатекстам «*Die Tagespresse*» властиві наступні ознаки: гіпертекстуальність, інтертекстуальність, інтерактивність і багатовимірність у сенсі поєднання вербальних і візуальних каналів у межах єдиного смислового простору тексту. Виявлено застосування у тексті алюзивного коду, де мотиви

з реальних подій ретранслюється через мотиви із відомих фентезійних творів. На обкладинках до статей нерідко використовуються справжні фотографії політиків або ж фотографії із певними комп'ютерними модифікаціями задля отримання потрібного візуального ефекту і легітимізації описаного. Певним маркером легітимності зображення слугує підпис у нижній частині фотографії, який спрямовує читача до першоджерела.

Завдяки спотворенню у тексті редактори «*Die Tagespresse*» фіксують реальність, тим самим демонструючи читачеві те, що лежить на поверхні, проте не було названо своїми іменами. Відбувається протиставлення наявної у суспільстві норми і норми, яку захищає редакція. Цей нормативний конфлікт корелюється із конститутивними ознаками глибинного сатиричного тексту, за Йоргом Шенертом. Так у статті, присвяченій Ілону Маску, сатирик концентрує увагу читача на найбільш неприйнятних, із точки зору етичної норми, вчинках: введення платної основи для отримання позначки експерта, розповсюдження дезінформації і відвертій брехні «блакитними» абонентами. Ілон Маск показаний у статті як жертва брехні своєї ж платформи, оскільки не здає, орієнтуючись на абсурдність заголовків, встановити правдивість тої чи іншої новини. Редактори використовують антураж телевізійного шоу «*X-Фактор: неймовірне*» на ґрунті подібності, в якому Ілон Маск замість Джонатана Фрейкса розповідає глядачеві нісенітницю, залишаючи за ним право вибору правдивості історії. У статті про Джо Байдена редакція використовує дементність як основний засіб комізму, в результаті чого читач завдяки гіперболізації легко розпізнає справжні події.

Література:

- Schönert J. Theorie der (literarischen) Satire: ein funktionales Modell zur Beschreibung von Textstruktur und kommunikativer Wirkung. *Textpraxis. Digitales Journal für Philologie*, 2011, № 2. С. 1-42. URL: <https://www.textpraxis.net/sites/default/files/beitraege/joerg-schoenert-theorie-der-literarischen-satire.pdf> DOI:10.17879/57289633315 (дата звернення: 29.08.2024).
- Черниш О. Сутнісні характеристики понять «медіадискурс» та «медіатекст» у сучасній медіалінгвістиці. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 2013. С. 309-313.
- Handbook of Intermediality: Literature – Image – Sound – Music / ed. by J. Bruhn, L. Gjelsvik, E. F. Hanssen. Berlin: De Gruyter, 2016. 600 p.
- Ruchatz J. Bild-Schrift-Konstellationen: Die Multimedialität der Zeitschrift // *Handbuch Zeitschriftenforschung* / ed. by O. Scheiding, S. Fazli. Bielefeld: transcript Verlag, 2022. P. 109-130.
- Österreichische Web-Analyse. Internet Archive Wayback Machine, 2015. URL: <https://web.archive.org/web/20150906140451/http://www.oewa.at/index.php?id=17090&style=details&siteid=1457> (дата звернення: 29.08.2024).
- Satireportal Tagespresse knackt Marke von 10.000 zahlenden Abonnenten. *Der Standard*, 2022. URL: <https://www.derstandard.at/story/2000132601377/satireportal-tagespress-knackt-marke-von-10-000-zahlende-abonnentinnen> (дата звернення: 29.08.2024).
- Haller, M. Fritz Jergitsch von der Tagespresse im Interview. *Unimag*, 2017. URL: <https://www.unimag.at/interviews/tagespresse-interview/> (дата звернення: 29.08.2024).
- Fritz Jergitsch über 10 Jahre „Die Tagespresse“. 2023. URL: <https://fm4.orf.at/stories/3033795/> (дата звернення: 29.08.2024).
- Die Tagespresse: Online-Satire aus Österreich narrt die Welt. *Der Standard*, 2013. URL: <https://www.derstandard.at/story/1373513776368/dietagespresse-online-satire-aus-oesterreich-narrt-die-welt> (дата звернення: 29.08.2024).
- Tagespresse-Gründer Jergitsch: Satire muss die da oben verarschen und trollen. URL: <https://www.derstandard.at/story/2000146396269/tagespresse-gruender-jergitsch-satire-muss-die-da-oben-verarschen-und> (дата звернення: 29.08.2024).
- Über diese Seite. *Die Tagespresse*. URL: <https://dietagespresse.com/uber-uns/> (дата звернення: 29.08.2024).
- Zeitung fällt auf „Geilomobil“-Artikel herein. *OE24*, 2017. URL: <https://www.oe24.at/oesterreich/politik/zeitung-faellt-auf-geilomobil-artikel-herin/283359406> (дата звернення: 29.08.2024).
- Mein Gedächtnis ist gut: Biden will weiter Direktor von Hogwarts bleiben. *Die Tagespresse*, 2024. URL: <https://dietagespresse.com/mein-gedaechtnis-ist-gut-biden-will-weiter-direktor-von-hogwarts-bleiben/> (дата звернення: 29.08.2024).
- Hälfte der Posts frei erfunden: X benennt sich um in „X-Faktor: Das Unfassbare“. *Die Tagespresse*, 2023. URL: <https://dietagespresse.com/haelfte-der-posts-frei-erfunden-x-benennt-sich-um-in-x-faktor-das-unfassbare/> (дата звернення: 29.08.2024).

Azarov D. “Die Tagespresse” as a modern Austrian satirical magazin

Summary. The article examines the satirical poetics of the contemporary Austrian magazine «*Die Tagespresse*». Attention is focused on its relevance, issues and modern design. Since the magazine operates exclusively in the online environment, its online portal is characterized: the structure of the main page, the general functionality of the site, the stylistic design of information. It is noted that the design of the portal «*Die Tagespresse*» shows a certain tendency of the editorial staff to the style of a serious news resource. In terms of visuals, the use of a similar method of presenting information to «*Facebook*» and «*X*» can be traced: the presence of a block with relevant comments to simplify communication with the readership; a continuous feed with content; articles in the form of a post. The author points out that an interview with the editor-in-chief of «*Die Tagespresse*» and a study of the information block on the main page played an important role in characterizing the journal's policy, its ideological component, reviewing the history of the journal's foundation, the process of writing texts, and selecting relevant material for publications. Referring to the editor-in-chief's thoughts on the essence of satire, the main principle of the magazine's satirical writing is to present the truth in an unexpected way for the reader. The use of statistical data from the Austrian media analysis agency serves as an additional metric source for highlighting information about the magazine's readership. The philological analysis of its satirical texts shows that they are stylized as serious journalistic texts and have a clear structure. The constitutive features of the journalistic text are considered, common features and differences with the texts of satirical magazines are revealed. The use of hypertextuality as an introductory element for the readership is demonstrated. The collective author is one of the constitutive features of «*Die Tagespresse's*» poetics, so none of the texts contains the author's signature. At the intermediate level, a special interaction between text and image is revealed, which is aimed at legitimizing what is described in the text and at persuading readers. The influence of satirical texts on other, non-satirical media resources is considered on the example of «*The Guardian*».

Key words: satire, poetics, stylistics, satirical magazine, media text, «*Die Tagespresse*».

*Берегсасі А. Ф.,**доктор габлітований,
професор кафедри філології**Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II**Чонка Т. С.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології**Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II*

ГУМАНІСТИЧНИЙ ПАФОС ТВОРЧОСТІ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ (ЗА РОМАНОМ «МАФТЕЙ. КНИГА НАПИСАНА СУХИМ ПЕРОМ»)

Анотація. У статті проаналізовано морально-етичну та філософську проблематику роману Мирослава Дочинця «Мафтей. Книга написана сухим пером», яка виражає його суть, є основою усієї творчості митця.

Здійснено інтерпретацію двопланової сюжетно-композиційної структури тексту (зовнішньої – сюжетнотворчої і внутрішньої – проблемно-тематичної) та художніх засобів крізь призму досліджуваної тематики.

Досліджено авторську манеру оповіді: Мирослав Дочинець, на відміну від багатьох літераторів-сучасників, не намагається епатувати, дивувати, не вимагає додаткових інтелектуально-творчих зусиль від свого читача, він прагне одного – довіри й повільного вдумливого читання. Його романи не містять підтекстів – усе, що хоче сказати митець, він говорить відкрито: метафори й алегорії вишукані, але водночас прості й зрозумілі; мова екзотична, забарвлена закарпатськими діалектами й несправедливо забутими словами (до більшості з яких автор подає тлумачення).

Наголошено на концептуальній значущості позасюжетних елементів твору, насамперед епіграфів, філософських та морально-етичних авторських відступів, виділених у тексті курсивом.

Епіграфи до роману вказують на основні джерела та орієнтири творчості автора – Біблія (любов), філософія екзистенціалізму (відповідальність), стоїцизму (терпимість) й трансценденталізму (пантеїзм) та український ментальний світогляд Григорія Сковороди (ідеї «сродної праці», «чистої свідомості», свободи як найвищого багатства та можливості «з видимого пізнавати невидиме»).

У авторських відступах простежуємо основні морально-етичні та філософсько-онтологічні ідеї твору, речником яких є головний герой, котрий своїм життям стверджує гуманістичні ідеали: терпимість та повагу до людей; духовну свободу й самоповагу; відчуття єдності з природою й уміння цінувати, шанувати її; знаходження щастя в «сродній праці» та можливості бути корисним людям.

У висновках акцентовано: Мирослав Дочинець – автор, який пише про Людину і для Людини. Вважаємо важливим привернути увагу читацької аудиторії, особливо юнацтва і молоді, до творчості митця, основною характеристикою якої є гуманістичний пафос.

Ключові слова: гуманістичний пафос, М. Дочинець, роман, екзистенціалізм, стоїцизм, трансценденталізм, пантеїзм.

Вступ. Творчість нашого сучасника Мирослава Дочинця, лауреата Шевченківської премії, заслужено привертає увагу як

літературознавців, так і широкої читацької аудиторії. Чимало дослідників акцентують на дидактичній спрямованості творів автора, не заглиблюючися у їх філософський контекст та естетичну сутність. Деякі з них вважають його твори вдалою містифікацією чи навіть комерційним проєктом, який розрахований на зацікавлення сучасного читача у мотиваційній літературі (О. Коцарев, Т. Фасоля, О. Щур), вважаючи романи письменника дидактичними й декларативними, занадто пишномовними [Див: 1, 2, 3]. Проте варто зазначити, що жоден із критиків не заперечить краси та багатства мови художніх творів митця, яким вдається доторкнутися до душі й серця читача, чого не здатна зробити комерційна література, на чому наголошують, зокрема, В. Базилевський, О. Іщенко, Є. Свєрстюк тощо [Див: 4, 5, 6].

Так, мусимо погодитися, що твори Дочинця (як і будь-якого іншого митця) розраховані на свого читача («імпліцитного читача» з його «горизонтом очікування» за Г. Р. Яуссом), який, на нашу думку, готовий до сприйняття готових вічних істин, про які сучасна людина часто забуває в сумбурному світі. Можемо передбачити, що це читацька аудиторія середнього і старшого віку, яка прагне душевного спокою, внутрішньої гармонії, можливості знайти опору у хаотичному сьогоденні. Для молоді ці твори можуть здатися аж занадто наївними й дидактичними. Погоджуємося, що автор не передбачає для читача підводних течій, пошуків глибин підтексту, але він до цього і не прагне. Згадаймо Хемінгуей з його сухим газетним стилем і методом айсбергу. У Дочинця, дозволимо собі поетичну метафору, це метод «істини-гори», яка знаходиться над текстом, доступно, просто і красиво сформульованими життєвими істинами – бери і збагачує. Цю метафору яскраво розкрито у романі «Горянин», але й у «Мафтеї» дід головного героя, розкопуючи гору, глибше пізнає себе і світ, відкриваючи «віднайдені» істини людям.

Вважаємо, що в контексті сучасного суспільно-політичного життя література має бути не лише гуманітарним дзеркалом суспільства (за Ліною Костенко), але й певною морально-естетичною терапією, що знаходимо у М. Дочинця. Однозначно виховувати читацьку культуру необхідно вже зі шкільних та студентських років, привчаючи молодь до краси і ваги слова, а не лише розважаючи їх (саме з цією метою автор адаптує свої тексти для юнацтва).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Мирослава Дочинця активно досліджують критики й літерату-

рознавці, зокрема: М. Васьків, О. Гаврош, Л. Горболіс, М. Ісак, О. Іщенко, О. Капленко, С. Ковпик, Є. Сверстюк, Л. Скорина, М. Слабошпицький, П. Сорока, О. Талько та ін. У контексті нашої теми вагомими є результати дисертації О. Іщенко «Проза Мирослава Дочинця: проблематика і поетика» [Див: 5], у якій авторка констатує: «Гуманістичний пафос романів «Вічник», «Світован», «Криничар», «Горянин», «Мафтей» визначається глибоким переконанням М. Дочинця в безмежних духовних можливостях людини та її цінності як особистості. Провідними засобами художньої реалізації гуманістичного пафосу в романах М. Дочинця є: 1) концепція героя – виразника ідейно-естетичних позицій прозаїка, який у своїх настановах, повчаннях, філософських сентенціях апелює до високих гуманістичних ідеалів людства, наголошуючи їх неперехитість (Вічник/Світован, Горянин, Криничар, Мафтей споріднені з ним інтелектуально й духовно, їх подібність простежується у способі думання, проблемно-тематичному сегменті висловлювань персонажів і автора); 2) категорія конфлікту («людина – система», «людина – стихія»), що допомагає найповніше репрезентувати самотність героїв М. Дочинця, їхню непереможну силу волі, здібності, гуманізм світовідчуття тощо; 3) обставини, які безпосередньо впливають на процес себе-пізнання, самоактуалізації, духовного й тілесного самовдосконалення протагоністів (виживання серед природи, переслідування владою, війна, полон, ув'язнення тощо)» [5, с.199]. Погоджуємося з висновками дослідниці, однак вбачаємо необхідність ґрунтовнішого розкриття філософського контексту гуманістичного пафосу роману М. Дочинця «Мафтей. Книга написана сухим пером».

Метою статті є аналіз морально-етичної та філософської проблематики роману Мирослава Дочинця «Мафтей. Книга написана сухим пером», яка виражає його суть, є основою усієї творчості митця; інтерпретація сюжетно-композиційної структури тексту та художніх засобів крізь призму досліджуваної тематики; дослідження авторської манери оповіді, зокрема й концептуальної значущості позасюжетних елементів твору, насамперед епіграфів, філософських та морально-етичних авторських відступів тощо.

Матеріали та методи дослідження. Отже, предметом нашого дослідження є роман Мирослава Дочинця «Мафтей. Книга написана сухим пером». У своєму дослідженні послуговуємося як загальнонауковими методами дослідження, головню такими, як-от: аналіз, синтез, опис, систематизація, інтерпретація, так і літературознавчими – біографічним, культурологічним і герменевтичним.

Результати. Епіграфи до роману [Див. 7] вказують на основні джерела та орієнтири творчості автора – Біблія (любов), філософія екзистенціалізму (відповідальність), стоїцизму (терпимість) й трансценденталізму (пантеїзм) та український ментальний світогляд Григорія Сковороди (ідеї «сродної праці», «чистої свідомості», свободи як найвищого багатства та можливості «з видимого пізнавати невидиме»).

Композиція творів Дочинця завжди дворівнева: у «Мафтеї...» зовнішній сюжет – це детективна історія: у XIX ст. «у підкарпатському русинському містечку Мукачово... упродовж року пропало безвісти восьмеро дівць різних верств і сповідання... Залучили в поміч знаного в домінії зільника на ім'я Мафтей Просвирник...» [7, с. 4]. Внутрішній – це історія життя головного героя та формування його світогляду на засадах гуманізму й потреби безперервного саморозвитку. Бажання

пізнавати світ є провідним у більшості головних героїв Мирослава Дочинця (Мафтей, Відник, Криничар, Горянин), й у поєднанні з силою духу та здатністю до адаптації в будь-яких життєвих обставинах формує постать мудрого старця – речника екзистенційних істин, для якого написання свого життєпису є вищим обов'язком перед людством, адже це єдина можливість залишити у спадок знання, вартісніші за всі матеріальні цінності.

На перших сторінках роману (як і в багатьох інших творах Дочинця) акцентовано на особливій місії письменника – людини, яка пише, бо має що сказати цьому світу. «Ти напишеш – і се буде виправданням твого життя... Бо ти – божа посудина, в якій Він береже своє слово» [7, с. 5], «Приборкай ум – пиши серцем...» [7, с. 6], «Пиши, пам'ятаючи: *слово, позбавлене любови, невиразне і марне*» (тут і далі курсив автора) [7, с. 7].

Свідомість героя є глибоко трансцендентною: він знаходиться у стані самозаглиблення та «довіри до себе», є духовно незалежним, визнає рівність людей, заперечує насильство над особистістю, має пантеїстичне сприйняття життя, заперечує культ збагачення, вірить в існування «наддуші», частинки якої містяться в кожній людині: «Не раз себе звідую: а чи я є тим? Який є, такий є... Дейкують про мене: «бай, примовник, мудряк», «вселюдний чоловік», «тихо ходить, високо несеться». Дитинні люди, не розуміють, що не себе я несу – хто я такий перед Господом?! – а несу високо те, що підняв із цієї землі. І що нахилилося мені Згори. Що високо держиш, те й ціну має високу...» [7, с. 93].

Тематика роману є наскрізно екзистенційною. Дочинець досліджує становлення людини-мудреця, яка неодноразово перемагає себе і світ, живе простим, наближеним до аскетичного, природним життям, не перестає вчитися й досліджувати, є уважною й спостережливою, не боїться смерті, бо пізнала істину життя – віддавати людям те, що закладено в тобі Богом; є альтруїстом, гуманістом у всіх вимірах цього слова, цінує свободу понад життя; не боїться відповідальності, здатна на усвідомлений вибір і рішучі вчинки: «*Я не зволікаю і не постішаю, я рухаюся з часом і природою. Бо хіба мож їх обігнати?*» [7, с. 100].

Герої Дочинця, глибоко пізнаючи світ, приходять до розуміння його таємниць і усвідомлюють сенс свого існування: обираючи свободу, вони обирають гуманізм і служіння. Таким є і головний герой досліджуваного нами роману «Мафтей», від імені якого ведеться оповідь. «Йменю моє – Мафтей... Чорноризець Аввакум нарік мене так, бо заявився я в грішну сю юдоль уночі між днями апостола Матвея і великомученика Фатея» [7, с. 29].

Світоглядні ідеали Мафтея суголосні основним постулатам філософії Сковороди: свобода є найвищим багатством для нього (відповідно, й утеча від суспільства та його суєти), вагомими для нього є чисте сумління й сродна праця: «*"Світ не переломши. Подолати його чорноту можна лише створивши нову світлість"*. От я й світив собі, роздував мізерний огник радости у світлість благодати. Тут, на привольному осонні, за мурами, за хащами і водами. І світ ловив мене щоразу рідше» [7, с. 15]; «*Сам Бог прокидається, коли радість видить у світі...* на Соломоновому персні згори було вибито «Все минає», а на spodі... «*Світ належить радісним*» [7, с. 116]; «*Жити глибиною духа означає приймати свій триб цілісно. Спирайся сміло*

на гілку долі. Входи відважно в рік життя. Ступай твердо по земній дорозі. Злітай дерзновенно над сірим світом... Бо за тобою крила свободи духа. Вони ніколи не зрадять» [7, с. 178].

Мафтей, пізнавши життя, по-християнськи задовольняється малим, уникає людської суєти, проте не є відлюдником: його триб – допомагати тим, хто цього потребує. Він повертає до життя Олексу. Відчувши чисту душу юнака, ділиться з ним своїм знанням: «Ніхто не каже – бути крилатим. Говориться – ставати ним. День кризь день... Правдешня свобода – се не миттєве пізнання. Се тривке і болісне дозрівання... Се пережиття й нутряна переміна, що вимагають напрути, терпеливості, душевного вмивання і воскресіння... Важливо знати, для чого ти прокидаєшся кожний день. І важливо лягати в мирі і з утіхою, що завтра знову прокинешся для чогось» [7, с. 179]; «Путь є чимось більшим, ніж дорога, чи ходіння, чи пережиття, чи навіть доля. Бо не він тебе обирає, а ти його. Вибіреш напрямок і йдеш. Ідеш із чимось і за чимось, а лишаєш на перепугтах *чось*. Се твої віхи у безмірі часу і простору... / – Йдеш, аби прийти першим? / – Ні, ліпшим. Ставати нині ліпшим, ніж був учора. В сьому твій поступ» [7, с. 199]. «Ставати нині ліпшим, ніж був учора» – проста філософія гуманізму життя Мафтея і життя автора, якою він щиро ділиться зі своїм читачем.

У дусі українського фольклору констатовано в романі вагомість родинного виховання: усе життя Мафтей керується дідовими настановами: «Пам'ятай: *дурний меле язиком, розумний говорить головою, мудрий – руками і серцем. Який хосен із того, що ми говоримо. Помічають і оцінюють лише те, що ми зробили... Бо стільки в нас цін, скільки тих, що хочуть уподібнитися нам... Якщо ти не маєш те, що любиш, полюби те, що маєш*» [7, с. 80].

Незабутньою для нього залишається і материнська наука: «...її бесіда зависала в воздуху й довго не розвіювалася, як золотий пилко цвіту... Вже тоді тонким мізерним розумом я доходив, що мова має чари. І якщо ти їх відчуєш, то й сам стаєш на крихту чародієм» [7, с. 183]; «*Якою рукою подаєш – такою дістанеш*» [7, с. 182]; «Примірайся, синку, до всякого діла... Набирайся всякого знання, найперше того, що приносить хосен людям» [7, с. 184]; «*Маєш терпець – будеш мистець*» [7, с. 185]; «*Файне й добре видіти – в сьому щастя і є... Мало того, крихти краси й добра мати розсівала довкола. Сила-силенна душ причастилася тим. І в першу голову я*» [7, с. 186].

Про своє навчання він щиро і з радістю розповідав Олексі, передаючи йому власний досвід і знання, як власному синові: «Тутки, при Божому челядникові, засяг я наук. Се одна з двох моїх шкіл. / – «Чого навчив вас той старець?» – запитав Олекса. / – Багато чого. А найперше – втокмачив мені, що я **sui generis, себто – особливий, ні на кого не схожий** (тут і далі виділено нами – А. Б., Т. Ч.). Як се могло не любитися... Вже перегодом я дізнався, що так він називав кожного учня до мене і після мене. При тому, що нікого для вихови не добирав, радше спасав їх від сирітської долі. А заодно й направляв... Ким же мені був Божий челядник? Може, каменем, який кладуть у ямку під саджанець горіха. Опорою для мого кореня. ...Напутником був... Той, що направляє путь...» [7, с. 277]; «Мій навчитель Аввакум прихилив мені світ книг: *"Із найцінніших дарів, не одержаних людиною від природи, а створених із власного духа, світ книг найбільший, а слово писемне – священне"*» [7, с. 232].

Мамка Олексу благословила: «Бережи свій хліб. І не роби того, що не зробив би твій отець», а Мафтей повчав: «Роби не благородно, а правильно. Роби так, як належить робити в світі

людей, але роби се під Божим оком. Не чини зла нароком... Ти можеш зіткнутися зі страхами, з якими змагався в дитинстві. Значить, ти їх не переміг, і вони ожили. Але ти вже не такий слабкий... Душа трудиться день і ніч... Ломається звичний плин життя, можеш обрати інший берег, змінити рід праці, близьких, обставу. Кортить побути одному... дедалі більше цікавий собі... Приходять слова, ясні, прості, а головне – твої... І ось ти вже говориш від себе і про себе, приймаєш власні рішення і – о, благословенна мить! – береш на себе чужу совісність, опіку за когось. Сей тягар, сей хрест страшний і важкий, але ти вже на обраному путі і обраний ним. Ти в дорозі. Все більше розвидняється овид, і ти вже здогадуєшся, куди прямуєш, де і ким хочеш бути. І сей вибір, ся воля є свободою духа. Твої крила...

Змінитися на ліпше – завжди означає перемогу життя над смертю. Війна закінчена лише для мертвих» [7, с. 196, 278–279].

В молоді роки у розмові з Руженою, своїм першим і єдиним коханням, ще юний тоді Мафтей пророче говорить: «*Гештальт – се повинність вищого значення. Те, що ти повинен примножити, слугуючи сродному ділу. Ми є доповненням наших родимців і наших учителів, продовженням чийогось початку. Ми – живі ланки живого ланцюга. Тому не сміємо занедбати призначення, повинні відбутися свій гештальт непохитно й до кінця... Лише завершеність дає чуття цілості і повноту спокою. Навіть у намірах треба бути цілісним, бо незавершений гештальт в'яже нас путями до місць, до обставин і до людей. А то є добродіє у в'язненні. А ми ж вільні обрати свою долю і волю, чи не так?..» [7, с. 238]. Саме цей гештальт поєднує дві сюжетні лінії роману, адже Мафтей і Ружена протилежні як світло і темрява: він живе для служіння людям, вона прагне служіння для себе. Недаремно він порівнює її зі стихіями: «А очі наближалися з невідворотністю грозових хмар. І я впав, поринув у той жовто-зелений вир. Що це? Озеро, ріка, море? Дощ. Дощ у її очах. І згадалося... почуло: «*Не вдержити силою дощ. Ріку це можна стримати, перегативши її. А дощ ні...*» [7, с. 113]. У хвилини одкровення Мафтей намагався застерегти кохану від темряви, щоб утримати біля себе: «Стяйся, Ружено, то лише віск, хоч і чорний. І нащо тобі та чорнота? / – Чорне мило полотно відбілює... Темноти в світі більше, ніж ти догадуєшся. А як ще з нею змагатися? / – Темноту поборює світло. Коли сонце над головою, навіть тіні никнуть. Що вже казати про ясноту Духа! ...Либой знаєш: хто ворожить, той душею наложити. / – Я рожена, сама не відаю для кого і для чого... Баба-волошка читала мені по зіздах... Маєш «княжу зізду», сказала волошка... А може, жриця-княжениця...» [7, с. 152–153]. Ружена так і не змогла змиритися з тим, що він мудріший, добріший за неї, тому вона чесно зізнається: «Я й далі чомусь дивлюся на тебе, як травина на дерево, як калабатина на хмару. І мене се огірчує, змізерює» [7, с. 241].*

Справжнє ество Ружени відкрилося Мафтею в образі соляної статуї, якою похвалилася йому кохана, – «вирубана з солі жінка... Істота, роздвоєна в двох вимірах, двох царинах – світлої і темної» [7, с. 243]. В ту ніч вона зізналася, що їй «самотньо серед людей» [7, с. 244]. Саме тому вона зрадила їхнє кохання, обравши статки, і втекла з управителем Кравсом [7, с. 247]. Ружена мріяла про служіння для себе і прагла цього понад усе, здійснивши злочин: вона зробила з дівчат, яких виманила з їх рідних домівок, весталок, служниць, що сліпо підкорялися її волі, щоб відчувати себе «жрицею-княженицею».

Мафтей сприйняв все спокійно, проте більше ніколи не підпустив до себе жодну жінку, залишившись на все життя самотником: «Світ великий. Сю правду мені роковано було збагнути в глухій закутині гір. Світ не тільки великий, але й завжди новий. І в ньому завжди є місце для тебе. Лише твоє місце. Пережиття з Руженою наблизили мене самого до себе... На піднебесних вершинах, що захрясли в непрозирених ялинниках, я поставив собі: *не кликати того, що мине – дати йому відійти. Не чекати будучого – дозволити йому наступити. Не ускладнювати насущного – хай стається те, що має ставатися*» [7, с. 248–249], що повністю збігається з філософією стоїцизму.

Недаремно саме Мафтею вдалося з'ясувати причини зникнення дівчат і відшукати їх: «...труїні випари від болиголов заволкли маревом і воздуха... Лукавість сього зела в тому, що воно викликає і млість, і паморочення, і забуття, і радісний запал... Нитки... Чому вони так спантеличили мене? Хіба я не уповаю в своїх ходах на провідну нитку, яка б мене вивела на биту дорогу?! От і привела вона мене туди, куди і їх, тих восьмеро небожатонок – до сухого дерева на пустоші, отруєній дурманним зіллям. Де і в мудрого ум попливе... Ось де перетин восьми протоптів у безвість. Саме тут серцевина загадки. Кожду з дівок привела сюди нитка о двох кінцях – страх і потьмарення» [7, с. 176–177]. Ці нитки привели Мафтея з Олексою до місця, де створила Ружена для себе «Едем», де прислужували їй зниклі дівчата. Любов до родичів та коханих, туга за рідною стороною, мудро пробуджена в них Мафтеєм за допомогою речей, принесених з їхніх домівок, повернула дівчат до тям і до їх батьківщини: омана спала з очей завдяки любові.

Випробування на своєму життєвому шляху Мафтей приймає стоїчно, з християнським терпінням, життєствердно: «Коли Бог хоче зробити нам дарунок, Він загортає його в якийсь клопіт. І чим дорожчий заповідається дар, тим більший пук гризот» [7, с. 25].

Проблеми сучасного світу вбачав Мафтей, як і його учитель, у небажанні людей прийняти одне одного як творіння Боже: «Наймирніший на сій землі Чоловік сказав. *Бо де люди – там і колотнеча, там і силоміття. Рука руку дурить, око окові не довіряє... Тому, що ми яко людність зросли в лісі серед хижаків. І ми досі вважаємо світ ворожим, усякчас із насторогою чекаємо нападу здобичника. Віковічна війна одне з одним і з самим собою...*» [7, с. 260].

У розмові з Олексою Мафтей констатує: «Справедливість лише в пеклі. / – А що тоді в раю? / – Любов» [7, с. 166]. Саме любов здатна повернути в людські душі та їх життя гармонію.

Прикладом гармонійного співіснування різних за релігійними поглядами, але мудрих, добрих людей, показані стосунки Аввакума та Елейзара: «Аввакум тісно братався з молодим хасидом Елейзаром. Що їх єднало? Запевне, що *три чинні "Л": любовтрудіє – працьовитість, любочестіє – потреба внутрішньої свободи і любомудріє – кохання в філософії*. Три «люботи», як називав їх сам Божий чоловік. А в які се було вбрано одежі і якими кадилами освячено – то пусте» [7, с. 211], адже «*любов – єдина неподільна цілість сього світу*» [7, с. 44].

На основі наведених цитат можемо стверджувати, що в авторських відступах розкрито основні морально-етичні та філософсько-онтологічні ідеї твору, речником яких є головний герой, котрий своїм життям стверджує гуманістичні ідеали: терпимість та повагу до людей; духовну свободу й самоповагу; відчуття єдності з природою й уміння цінувати, шанувати

її; знаходження щастя в «сродній праці» та можливості бути корисним людям.

Висновки. У своїй статті ми проаналізували морально-етичну та філософську проблематику роману Мирослава Дочинця «Мафтей. Книга написана сухим пером»: окреслили порушені у романі екзистенційні проблеми буття людини – самопізнання, визначення життєвих пріоритетів та цінностей, усвідомлення власного шляху та призначення, відповідального ставлення до своїх вчинків та взаємин із суспільством; проілюстрували метафори й алегорії; акцентували на концептуальній значущості позасюжетних елементів твору – насамперед епіграфів, філософських та морально-етичних авторських відступів, виділених у тексті курсивом.

Отже, Мирослав Дочинець – автор, який пише про Людину і для Людини. Вважаємо важливим привернути увагу читачкої аудиторії, особливо юнацтва і молоді, до творчості митця, основною характеристикою якої є гуманістичний пафос.

Підводячи підсумки, хочемо акцентувати на необхідності введення вивчення творів Мирослава Дочинця до навчальних програм з літератури як для загальноосвітніх, так і для вищих навчальних закладів, оскільки вони сповнені гуманістичним пафосом і стверджують важливість освіти, людяності, самовдосконалення, любові одне до одного, яких так бракує у сучасному світі.

Література:

1. Коцарев О. Як подружитися з грошима, собаками й водою. URL: <https://www.zakarpattia.net.ua/News/97915-IAK-podruzhytysia-zhroshyma-sobakamy-i-vodoiu> (дата звернення: 13.02.2024).
2. Фасоля Т. Вороняча мудрість від Мирослава Дочинця. URL: <http://www.litakcent.com/2013/02/20/voronjacha-mudrist-vidmyroslava-dochyncja/> (дата звернення: 15.02.2024).
3. Щур О. Український Коельйо: Мирослав Дочинець зумів угадати запити типового читача. URL: <http://www.zakarpattia.net.ua/News/93717-Ukrainskyi-KoelioMyroslav-Dochynets-zumiv-uhadaty-zapyty-typovooho-chytacha>. (дата звернення: 13.02.2024).
4. Базилевський В. «Куди не кинь, підстеріга чужизна...» URL: <http://www.vox.com.ua/data/2013/09/01/volodymyr-bazylevskiy-kudyne-kyn-pidsteriga-chuzhyzna.h> (дата звернення: 13.02.2024).
5. Іщенко О. А. Проза Мирослава Дочинця: проблематика і поетика. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2020. https://chtyvo.org.ua/authors/Ischenko_Olena/Proza_Myroslava_Dochyntsia_problematyka_i_poetyka/ (дата звернення: 15.04.2024).
6. Сверстюк С. Мудрість серця: про книгу «Вічник». *День*. 2012. № 13-14 (27 січня). С. 23.
7. Дочинець М. Мафтей. Книга, написана сухим пером: роман. Мукачево: Карпатська вежа, 2016. 352 с.

Beregszaszi A., Chonka T. The humanistic pathos of Myroslav Dochynets' work (based on the novel "Maftей. The book is written with a dry pen")

Summary. The article analyzes the moral-ethical and philosophical issues of Myroslav Dochynets' novel "Maftей. The book written with a dry pen" expresses its essence and is the basis of all writer's work.

The interpretation of the two-level plot-compositional structure of the text (external – plot-creating and internal – problem-thematic) and artistic means through the prism of the topic under research were carried out.

The author's manner of narration was studied. Myroslav Dochynets, unlike many contemporary writers, does not try to shock or surprise, he does not require additional intellectual and creative efforts from his reader. He seeks only one thing – trust and slow thoughtful reading. His novels do not contain subtexts – everything the writer wants to say, he says openly. His metaphors and allegories are exquisite, but at the same time simple and understandable. The language of the novel is exotic, coloured by Transcarpathian dialects and unjustly forgotten words (for most of them the author provides an interpretation).

Emphasis is placed on the conceptual significance of non-plot elements of the work, first of all on epigraphs, philosophical, moral and ethical author's digressions, highlighted in the text in italics.

Epigraphs to the novel indicate the main sources and orientations of the author's writings – the Bible (love), the philosophy of existentialism (responsibility), stoicism (tolerance) and transcendentalism (pantheism) and the Ukrainian mental worldview of Hryhoriy Skovoroda

(the ideas of "favourite work", "pure consciousness", freedom as the highest wealth and the opportunity "to learn the invisible from the visible").

In the author's digressions, we observe the main moral-ethical and philosophical -ontological ideas of the work, the spokesman of which is the main character, who affirms humanistic ideals by his life. They are the following: tolerance and respect for people; spiritual freedom and self-respect; a feeling of unity with nature and the ability to appreciate and respect it; finding happiness in "favourite work" and the opportunity to be useful to people.

In the conclusions, the article emphasizes that Myroslav Dochynets is an author who writes about Man and for Man. We consider it important to draw the attention of the readers, especially young people, to the writer's work, the main characteristics of which is humanistic pathos.

Key words: humanistic pathos, M. Dochynets, novel, existentialism, stoicism, transcendentalism, pantheism.

*Бігдай М. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»**Іванчук І. С.,**студент II курсу магістратури кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»*

ПЕРЕВАГИ ІНТЕРАКТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДЛЯ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ УКЛАДАННЯ ПЕРЕКЛАДНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ

Анотація. Мета статті – дослідити та описати переваги застосування Інтерактивної термінології для Європи (Interactive Terminology for Europe, далі – IATE) як джерела термінів Європейського Союзу (далі – ЄС) в процесі укладання перекладних термінологічних словників. Актуальність даної розвідки зумовлена євроінтеграційним курсом України та потребою в точному та стандартизованому перекладі термінології ЄС з різних галузей знань з англійської на українську мову.

IATE – це загальнодоступна багатомовна термінологічна база даних, що містить не лише терміни, їх визначення та переклади необхідними мовами, але й також контексти використання термінів, їх джерела тощо. Особливістю IATE є те, що вона об'єднує у собі практично всі наявні термінологічні колекції й бази даних, які до цього окремо були створені різними інституціями та відомствами ЄС.

До основних переваг IATE відносимо: доступ до стандартизованої термінології ЄС; доступність в інтернеті для всіх охочих; підтримку всіх офіційних мов ЄС; актуальність даних та регулярні оновлення; наявність різногалузевої термінології; а також експертну перевірку термінів.

Дана розвідка є частиною нашої праці зі створення електронного англо-українського словника термінів ЄС на позначення економіки праці та соціально-трудових відносин. Джерельною базою у межах створення такого перекладного словника було обрано саме IATE. Для цього в IATE ми здійснили пошук термінів за доменом «Зайнятість та умови праці», що містить такі піддомени, як: працевлаштування; ринок праці; організація праці та умови праці; управління персоналом та оплата праці персоналу; трудове право та трудові відносини і в результаті отримали 375 термінів англійською мовою.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у перекладі досліджуваної термінології на українську мову та розроблення на основі неї термінологічного англо-українського словника. Окрім цього, IATE може бути використана для укладання перекладних словників з інших галузей знань.

Ключові слова: IATE, термін, терміни Європейського Союзу, термінологія, термінологічний словник, перекладний словник.

Постановка проблеми. Укладання англо-українських термінологічних словників на основі термінів ЄС залишається актуальним та важливим завданням, особливо після того, як

у 2022 році Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Такі словники сприятимуть узгодженню законодавчої та нормативної бази України та ЄС, підтримуватимуть економічну та підприємницьку діяльність, покращать освітню та академічну співпрацю, а також послуги письмового та усного перекладу.

Актуальність даної розвідки зумовлена євроінтеграційним курсом України та потребою в точному та стандартизованому перекладі термінології ЄС з різних галузей знань з англійської на українську мову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією із найперших спроб систематизувати термінологію ЄС у вигляді багатомовного електронного термінологічного словника була Eurodicautom – новаторська термінологічна база даних Європейської комісії, розроблена у 1973 році для використання перекладачами та іншими співробітниками цієї інституції й доступна шістьма мовами, кількість яких з часом була розширена до одинадцяти мов. Згодом до неї було додано користувачький інтерфейс, що зробило її загальнодоступною для широкої громадськості. Студенти ж університету французького міста Ренн регулярно працювали над переглядом та створенням нових записів у цій базі даних включно до 2007 року, коли Eurodicautom містила вже 1,23 мільйона записів із близько 5 мільйонами термінів, та яку згодом було імпортовано до IATE, яка детальніше буде описана у цій статті далі [1, с. 9, 20].

Дослідження переваг IATE як джерела термінів Європейського Союзу є частиною нашої праці зі створення електронного англо-українського словника термінів ЄС на позначення економіки праці та соціально-трудових відносин. Джерельною базою у межах створення такого перекладного словника було обрано саме IATE. Це система спільного управління термінологічними ресурсами усіх інституцій та органів ЄС у вигляді веб-інтерфейсу (підтримується Центром перекладів у Люксембурзі), яку використовують для збору, розповсюдження та оновлення термінології [1, с. 19].

Метою IATE є забезпечення доступності надійної, перевіреної, релевантної та узгодженої між усіма офіційними мовами ЄС термінології, підтримка багатомовного складання текстів ЄС чіткою й лаконічною мовою, здійснення письмового та усного перекладів. Система є дуже гнучкою та інтерактивною, дозволяє кожній установі та окремому користувачеві

адаптувати свій робочий процес відповідно до своїх потреб з урахуванням найкращих міжвідомчих практик [2, с. 3; 3, с. 3]. Причини ж створення такої єдиної багатомовної міжвідомчої термінологічної бази даних, виклики, що з'являлись на шляху реалізації цього проекту, його технічний опис та особливості функціоналу були добре задокументовані у статтях С. Болл, Д. Руммеля, І. Джонсона та А. Макфайла [2; 3; 4].

Мета статті – дослідити та описати переваги застосування ІАТЕ як джерела термінів ЄС в процесі укладання перекладних термінологічних словників.

Виклад основного матеріалу. До створення ІАТЕ різні установи та органи ЄС використовували власні термінологічні бази даних. Це ускладнювало забезпечення узгодженості між офіційними документами, перекладами та повідомленнями. У міру розширення ЄС і збільшення обсягу багатомовної документації стала очевидною потреба у стандартизованій уніфікованій системі керування термінологією. Проект ІАТЕ було розпочато в 1999 році з метою створення єдиної централізованої термінологічної бази даних, яка могла б використовуватися всіма інституціями ЄС.

ІАТЕ – це загальнодоступна багатомовна (підтримує усі офіційні мови ЄС, додатково ще й латину) термінологічна база даних, що містить не лише терміни, їх визначення та переклади необхідними мовами, але й також контексти використання термінів, їх джерела тощо [1, с. 22, 27]. Особливістю ІАТЕ є те, що вона об'єднує у собі практично всі наявні термінологічні колекції й бази даних, які до цього окремо були створені різними інституціями, органами та відомствами ЄС, серед яких: Eurodicautom (Європейська комісія), TIS (Рада Європейського Союзу), Euterge (Європейський парламент), Euroterms (Центр перекладів для органів Європейського Союзу), CDCTERM (Європейський суд аудиторів), CuriaTerm (Суд Європейського Союзу), Lithos (Генеральний директорат Європейської комісії з питань усного перекладу) [1, с. 19–20; 2, с. 3–4; 3, с. 2–3].

До проекту залучені й також інші інституції та органи ЄС, кожна з яких відповідає за певні домени та/або колекції в ІАТЕ й бере на себе роль власника та координатора записів у них. Окремі ж перекладачі, фахівці-термінологи й зовнішні користувачі з правами доступу разом несуть спільну відповідальність за редагування й наповнення системи даними. Для проекту створена також власна міжвідомча керівна група [5].

ІАТЕ була офіційно запущена у 2004 році, надаючи інституціям ЄС централізовану багатомовну термінологічну базу даних, а у 2007 році ІАТЕ стала загальнодоступною для широкого кола користувачів. Поточна її версія була випущена у 2018 році після повної її перебудови та вдосконалення, зокрема інтерфейсу, з використанням найсучасніших технологій та новітніх стандартів розробки програмного забезпечення [4, с. 2; 5; 6].

Посібник користувача ІАТЕ також містить корисну інформацію щодо особливостей функціоналу цієї системи управління термінологією, деякі з яких варті нашої уваги [7]. Насамперед, для перегляду загальнодоступної частини цієї системи реєстрація користувача не вимагається, але створення власного облікового запису дозволить зберігати деякі користувацькі налаштування та експортувати цільові витяги даних з ІАТЕ у форматах *.TBX та *.CSV. Окрім цього, усю базу даних ІАТЕ можна також безкоштовно завантажити у вигляді архіву [1]. Важливо розуміти, що ІАТЕ – це не зовсім словник. Якщо

у словнику ви можете знайти одну статтю для певного слова з різними його можливими значеннями, то у ІАТЕ використовується саме концептуальний підхід, а це означає, що для кожного охопленого поняття або ж значення певного терміна існує окремий запис або ж стаття [7, с. 10–11]. Насправді ж для багатьох понять можуть існувати декілька записів, їх дублікатів, яких термінологи та перекладачі регулярно намагаються позбуватись, об'єднуючи їх [5].

Структура ж будь-якого запису в ІАТЕ поділяється на 3 рівні: мовно-незалежний рівень (містить метадані, що застосовуються до всіх даних на рівнях мови та терміна); рівень мови (стосується поняття, що вказане певною мовою, застосовується до всіх термінів цією мовою); рівень терміна (стосується конкретного терміна в конкретній мові) [1, с. 27; 2, с. 5; 4, с. 8; 7, с. 31–34; 8].

Однією ж з основних функціональних можливостей ІАТЕ, що є найбільш цікавою у межах цієї розвідки, є її функція «Пошуку». У ній доступно декілька режимів, а саме «Звичайний пошук», «Розширений пошук», «Пошук за колекціями», «Стандартний режим» та «Режим перекладача», у кожному із яких користувач може детально налаштувати особливості пошуку термінів, обравши бажану мову джерела та цільову мову та інші корисні опції, серед яких «Повний збіг», «Збіг рядка», «Містить усі слова», «Частковий збіг рядка». Окрім цього, пошук термінів можна фільтрувати за їх типом (термін, аббревіатура, формула, фраза, коротка форма); описовим полем або полем посилань (примітка до терміна, термін у контексті, визначення, примітка до рівня мови тощо); інституцією ЄС, що є його власником тощо. Також пошук можливо здійснювати й за окремими ідентифікаторами записів чи їх переліком [2, с. 6–9; 7, с. 12–19].

Оскільки ІАТЕ охоплює практично будь-яку галузь знань, що може траплятись в письмових та усних текстах ЄС, особливо важливою у межах нашого дослідження є можливість в ІАТЕ обмежити пошук тими записами, поняття та терміни яких належать до певних тематичних «доменив» або ж навіть «піддоменив». Тут як систему класифікації доменів ІАТЕ використовує тезаурус EuroVoc [5; 7, с. 69–71]. Саме вищевказані можливості гнучкого налаштування пошуку термінів дозволять нам сформулювати необхідну для нашого дослідження вибірку термінів ЄС на позначення економіки праці та соціально-трудових відносин, тобто сформулювати фактологічну базу для подальшого її перекладу на українську мову та розроблення на основі неї моделі термінологічного словника. Для цього в ІАТЕ ми здійснили пошук термінів за доменом «Зайнятість та умови праці», що містить такі піддомени, як: працевлаштування; ринок праці; організація праці та умови праці; управління персоналом та оплата праці персоналу; трудове право та трудові відносини і в результаті отримали 375 термінів англійською мовою.

Отже, ІАТЕ як джерело термінології ЄС, має такі переваги для укладання перекладних термінологічних словників:

– Доступ до стандартизованої термінології ЄС. ІАТЕ надає доступ до стандартизованих термінів, які використовуються в установах ЄС, гарантуючи, що термінологія відповідає найсучаснішому та широко прийнятому використанню.

– Доступність в інтернеті для всіх охочих. ІАТЕ з 2007 року стала публічно доступною, що дозволяє широкому колу зацікавлених осіб працювати з термінологією ЄС.

– Підтримка всіх офіційних мов ЄС. IATE – комплексна багатомовна термінологічна база даних, яка охоплює всі офіційні мови ЄС, що робить її цінним ресурсом для створення багатомовних термінологічних словників.

– Актуальність даних та регулярні оновлення. IATE постійно оновлюється (востаннє в липні 2024 року), включаючи найновіші терміни та поняття, щоб відобразити зміни в законодавстві, політиці та практиці ЄС. Ця адаптивність робить IATE динамічним ресурсом для створення термінологічних словників, особливо в галузях, що швидко змінюються.

– Наявність різногалузевої термінології. IATE охоплює широкий спектр галузей, що робить її цінним ресурсом для укладання термінологічних словників з різних галузей знань. В IATE всі терміни погруповані на такі загальні домени:

– *Політика* (політичні основи; політичні партії; виборча процедура та голосування; парламент; парламентські процедури; політика та громадська безпека; виконавча влада та державна служба);

– *Міжнародні відносини* (міжнародні відносини; політика співпраці; міжнародний баланс; захист);

– *Європейський Союз* (інституції та агенції ЄС; закони ЄС; структура ЄС; фінанси ЄС);

– *Право* (джерела та галузі права; цивільне право; кримінальне право; правосуддя; організація правової системи; міжнародне право; права і свободи);

– *Закони Суду Європейського Союзу*;

– *Економіка* (економічна політика; економічні умови; регіони та регіональна політика; економічна структура; національні економіки; економічний аналіз);

– *Торгівля* (торгівельна політика; тарифна політика; торгівля; міжнародна торгівля; споживання; маркетинг; дистрибуторська торгівля);

– *Фінанси* (грошові відносини; монетарна економіка; фінансові інституції та кредити; вільний рух капіталу; фінансування та інвестиції; страхування; державні фінанси та бюджетна політика; бюджет; оподаткування; ціни);

– *Соціальні питання* (сім'я; міграція; демографія та населення; соціальні основи; соціальні питання; культура та релігія; соціальний захист; здоров'я; будівництво та містобудування);

– *Освіта та комунікації* (освіта; навчання; організація навчання; документація; комунікації; інформація та опрацювання інформації; інформаційні технології та опрацювання даних);

– *Наука* (природничі та прикладні науки; гуманітарні науки);

– *Бізнес і конкуренція* (організація бізнесу; класифікація бізнесу; організаційно-правова форма бізнесу; управління бізнесом; бухгалтерія в бізнесі; конкуренція в бізнесі);

– *Зайнятість та умови праці* (працевлаштування; ринок праці; організація праці та умови праці; управління персоналом та оплата праці персоналу; трудове право та трудові відносини);

– *Транспорт* (транспортна політика; організація транспорту; наземний транспорт; морський та внутрішній водний транспорт; повітряний і космічний транспорт);

– *Навколишнє середовище* (екологічна політика; природне навколишнє середовище; погіршення навколишнього середовища);

– *Сільське, лісове та рибне господарство* (аграрна політика; сільськогосподарські конструкції та виробництво; системи землеробства; обробка сільськогосподарських земель;

засоби сільськогосподарського виробництва; сільськогосподарська діяльність; лісництво; рибальство);

– *Сільськогосподарські продукти харчування* (рослинні продукти; продукти тваринного походження; перероблена сільськогосподарська продукція; напої та цукор; продукти харчування; агропродовольча продукція; харчові технології);

– *Виробництво, технології та дослідження* (виробництво; технології та технічна регуляція; дослідження та інтелектуальна власність);

– *Енергетика* (енергетична політика; вугільна та гірничодобувна промисловість; нафтова промисловість; електроенергетика; м'яка енергетика);

– *Промисловість* (структура та політики промисловості; хімічна промисловість; металургійна промисловість; машинобудування; електроніка та електротехніка; будівництво та громадські роботи; деревообробна промисловість; шкіряна та текстильна промисловість; інші галузі промисловості);

– *Географія* (Європа; регіони країн-членів ЄС; Америка; Африка; Азія та Океанія; економічна географія; політична географія; заморські країни та території);

– *Міжнародні організації* (ООН; європейські організації; позаєвропейські організації; світові організації; неурядові організації) [9].

– Експертна перевірка термінів. Терміни в IATE перевіряються експертами у відповідних галузях, що забезпечує їхній високий рівень точності та надійності.

Висновки. Використання IATE для створення перекладних термінологічних словників надає численні переваги, включаючи доступ до стандартизованої термінології ЄС; доступність в інтернеті для всіх охочих; підтримку всіх офіційних мов ЄС; актуальність даних та регулярні оновлення; наявність різногалузевої термінології; а також експертну перевірку термінів.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у перекладі досліджуваної термінології на українську мову та розроблення на основі неї термінологічного англо-українського словника. Окрім цього, IATE може бути використана для укладання перекладних словників з інших галузей знань.

Література:

1. Bhreathnach Ú., Cloke F., Nic Pháidín C. Terminology for the European Union. The Irish Experience: The GA IATE Project. Fiontar, Dublin City University, 2013. 119 p. URL: https://www.ainm.ie/pdf/terminology_for_the_european_union.pdf (дата звернення: 15.08.2024).
2. Ball S., Rummel D. The IATE Project – towards a single terminology database for the European Union. In: *Translating and the Computer* 23. London: Aslib, 2001. 28 p. URL: <https://aclanthology.org/2001-tc-1.4.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).
3. Johnson I., MacPhail A. IATE – Inter-Agency Terminology Exchange: Development of a Single Central Terminology Database for the Institutions and Agencies of the European Union. Luxembourg, 2000. 7 p. URL: <https://aclanthology.org/www.mt-archive.info/LREC-2000-Johnson.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).
4. Ball S. Joined-up Terminology – the IATE System Enters Production. In: *Translating and the Computer* 25. London: Aslib, 2003. 17 p. URL: <https://mt-archive.net/Aslib-2003-Ball.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).
5. IATE. European Union terminology. FAQ. URL: <https://iate.europa.eu/faq> (дата звернення: 15.08.2024).
6. IATE. European Union terminology. About IATE. URL: <https://iate.europa.eu/about> (дата звернення: 15.08.2024).

7. IATE. European Union terminology. User's Handbook. 2024. 190 p. URL: <https://iate.europa.eu/assets/handbook.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).
8. IATE. European Union terminology. IATE Data fields explained. URL: <https://iate.europa.eu/fields-explained> (дата звернення: 15.08.2024).
9. IATE. European Union terminology. Standard Search. Domains. URL: <https://iate.europa.eu/search/standard> (дата звернення: 15.08.2024).

Bihdai M., Ivanchuk I. Advantages of Interactive Terminology for Europe in the process of compiling translation terminological dictionaries

Summary. The purpose of the article is to investigate and describe the advantages of using the Interactive Terminology for Europe (hereinafter – IATE) as a source of terms of the European Union (hereinafter – EU) in the process of compiling translation terminological dictionaries. The topicality of this research is determined by the European integration course of Ukraine and the need for an accurate and standardized translation of EU terminology from various fields of knowledge from English to Ukrainian.

IATE is a public multilingual terminological database containing not only terms, their definitions and translations in the required languages, but also contexts of use of terms, their sources, etc. The peculiarity of IATE is that it unites almost all existing terminological collections and databases, which

were previously separately created by various institutions and departments of the EU.

The main advantages of IATE include: access to standardized EU terminology; availability on the Internet for everyone; support for all official EU languages; data relevance and regular updates; availability of multi-branch terminology; and also expert review of terms.

This article is part of our work on creating an electronic English-Ukrainian dictionary of EU terms on the labour economy and social-labour relations. IATE was chosen as the source base for the creation of such a translation dictionary. To do this, we searched for terms in the domain "Employment and working conditions" at IATE, which includes such subdomains as: employment; labour market; organisation of work and working conditions; personnel management and staff remuneration; labour law and labour relations and as a result received 375 terms in English.

We see the prospects for further scientific research in the translation of the researched terminology into the Ukrainian language and the development of a terminological English-Ukrainian dictionary based on it. In addition, IATE can be used to compile translation dictionaries from other fields of knowledge.

Key words: term, European Union terms, terminology, terminological dictionary, translation dictionary.

*Дудніков М. О.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу та слов'янської філології
Криворізького державного педагогічного університету*

*Гостра К. В.,
доктор філософії,
доцент кафедри перекладу та слов'янської філології
Криворізького державного педагогічного університету*

ПРОБЛЕМИ АНТРОПОЕКОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ АНГЛІЙСЬКИХ ТА НІМЕЦЬКИХ РОМАНТИКІВ

Анотація. Статтю присвячено малодослідженій проблемі, пов'язаній з поняттям антропоєкології в контексті літературознавчих стратегій. Людина міцно пов'язана з природними екосистемами, які мають цілісну структуру з усіма їх функціями природного саморегулювання. Наведені приклади неоціненого вкладу в розвиток антропоєкологічних ідей англійських та німецьких поетів-романтиків, які в художньо-поетичному дискурсі опанували мозаїчне різноманіття природного світу. Подібна художня література анімалістичного спрямування досліджувалася як така, що формує життєві цінності людини та має потужний вплив на сучасне екомислення. Художньо яскраві твори письменників та поетів-романтиків С. Кольріджа (поема «Сказання про Старого Мореплавця»), Дж. Г. Байрона (ліро-епічна поема «Паломництво Чайльд-Гарольда»), Новаліса (роман «Генріх фон Офтердінген»), Г. Гейне (вірш «На півночі дикій») мають філософічну символіку, замішану на дуалістичних стратегіях: життєдіяльність людини спрямована на використання дарів природи і водночас здатна до її знищення. Саме поети-романтики доклали зусиль, щоб переконати людство у необхідності відповідального спілкування з природою, здатною не тільки здивувати своєю красою, а й «помститися» нерозумному людству.

Літературознавчі концепції мали філософські складові, зокрема це стосується принципів натурфілософії (філософії природи) автором якої був німецький філософ Ф. В. Шеллінг. Розроблені ним принципи цілісності природного світу, базувалися на дифузній взаємодії живої та неживої природи. Серцевиною цих еволюційних рухів філософ вважав «світову душу», яка народжується в муках боротьби різноманітних протиріч та полюсних зіткнень. В основу процесу розвитку покладений так званий магнетизм, який виріс із надр філософських законів єдності та боротьби протилежностей.

Новаліс явно підтримує філософію Шеллінга. Образ «синьої квітки» в романі Новаліса «Генріх фон Офтердінген» має складну образну ідейність: він занурюється в царину історичних етапів розвитку Природи, підтримуючи містичну ідею того, що жива і не жива природа колись говорили з людьми, і настане час, коли людство знову почне чути і розуміти мову Природи, яка була первинною у порівнянні з виникненням людини.

Особливу увагу автор приділяє становленню поета з великої літери, про осягнення Генріхом самого себе, свого ідеалу, який подається у досить дивному образі бла-

китної квітки (символу романтизму). Роман починається з того, що тринадцятирічний Генріх заснув. Він блукає по дрімучому лісі, бачить озера та джерело. Раптом він побачив блакитну квітку з великими блискучими листями. І саме в цю мить його будить мати. Чому автор так сумує за цією чарівною таємничою квіткою?

Англійський поет Дж. Г. Байрон продовжував розвивати антропоєкологічні наративи, одухотворяючи природний світ. Рослинний світ має індивідуальну характерологію на кшталт людини. Дотримуючись концептів натурфілософії, поет будує поетичні рядки так, що стає зрозумілою його творча позиція: у Природі є душа і серце, як і у Людини. Щоб бути переконливим, Дж. Г. Байрон веде діалог із морем. У цій стихії може розібратися тільки поет, адже саме море, за Байроном, є невичерпним джерелом почуттів, емоцій та думок.

Ключові слова: антропоєкологія, анімалістична художня література, чорнобильська катастрофа, природоорієнтована література, екосистема, природнича література, поети-романтики.

Постановка проблеми. Виживання людства залежить від складного взаємозв'язку людини й природного середовища. Освічені люди завжди розуміли небезпеку антропогенного фактору, мається на увазі акт втручання людини в екосистему. З роками ці побоювання, на жаль, виправдалися. Зараз вчені-екологи та митці слова гучно говорять про загрози, які спричиняє сама ж людина проти власного гармонійного існування на планеті Земля. Подібну ситуацію вже іменували «глобальною екологічною проблемою».

Прагнення соціуму до комфортного життя пов'язане з енергетичними ресурсами, які має в своєму потенціалі природа. Одним із видів діяльності, пов'язаних із добутком енергії, стали спочатку гідроелектростанції, теплові електростанції, а згодом – атомні, які вважалися екологічно відносно безпечними. Адаже при неправильній експлуатації атомної енергії наслідки катастрофи набувають трагічних обертів, таким сумним прикладом може бути вибух четвертого атомного реактору на Чорнобильській АС. Науковці опанували радіаційні елементи, що вважається науковим проривом. Але в цій небезпечній галузі неприпустима категорія людей-свавільників, які діють на власний розсуд, хизуючись своїми досягненнями. Все це засвідчила катастрофа світового рівня, що змінила природне середовище на століття. Якщо враховувати геологічне

визначення, то дану подію можна віднести до категорії такого визначення, як катастрофізм. Згадані події засвідчили той факт, що людина здатна знищити саму себе, якщо вона не знаходить спільну мову з оточуючим природним світом – саме ця думка є ключовою в антропоєкологічній науці.

Антропоєкологія вважається комплексною, інтегрованою наукою, яка вивчає взаємодію людини у багатовимірному природному середовищі. Важливим її аспектом є дослідження результатів процесу втручання людини в перетворення та зміну природних ландшафтів, раціональне використання природних ресурсів в межах цивілізаційних підходів. Ця наука вбирає в себе й моральну складову, носієм якої є людина.

«Антропоєкологія («антропосе» (грец.) – «людина»; «екологія» (грец.) – «вчення про житло») – це вчення про взаємини і взаємозалежності людини з навколишнім світом: від природи, суспільства і культури до біосфери і світобудови в цілому. Ця інтегральна дисципліна вивчає як на всіх етапах життя людина будує свою життєдіяльність у взаємодії з природою, соціумом і культурою, які фактори визначають якість життя, які необхідні умови для реалізації ціннісних установок особистості, які труднощі при цьому належить подолати» [1].

Людина з'явилася набагато пізніше порівняно з рослинними видами. Учені стверджують, що перші водорості сформувалися 1200 млн. років тому, а вищі рослини – приблизно 450 млн. років. Потім, у процесі еволюції, з'являється хребетні, а ще пізніше – безхребетні тварини. Тривалий час природний світ планети Земля обходився без людини. Археологи вважають, що перші люди почали існувати 2 млн. років тому, але знайдений череп людиноподібної мавпи у Ефіопії нараховує 3,8 млн. років. Ці численні археологічні приклади доводять головну думку, що взаємодія людини з природою почала свій відлік, коли рослинний і тваринний світ упевнено набував еволюційної визначеності, завдяки внутрішнім природним законам саморозвитку. Первісні люди, на всіх етапах антропогенезу, повністю залежали від природи, за якою вони спостерігали, вивчали і намагалися знаходити життєвий компроміс.

В історії були такі періоди, коли люди просто не замислювалися над потенціалом природних ресурсів у аспекті їх використання. До того ж, люди вважали, а певна частина й зараз вважає себе «володарем природи».

Дослідницька аналітика літератури поетичного, філософсько-психологічного, морально-виховного характеру не залишилася осторонь від цих нагальних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському літературознавстві особливу увагу привертають дослідження про англійських та німецьких романтиків І. В. Арндаренко, М. Корнільєва, О. І. Лагунов, Д. С. Наливайко, Б. Б. Шалагінов, К. О. Шахова та інші, але наукові дослідження творчості письменників та поетів-романтиків з використанням поняття антропоєкологія відсутні.

Мета дослідження. Дослідити антропоєкологічний контекст в творчості представників романтичного напрямку кінця XVIII ст. – I половині XIX ст. Звернутися до природоорієнтованої літератури в руслі її актуальності та перспектив розвитку. Проаналізувати еволюцію антропоєкологічних ідей у межах творчого арсеналу представників романтичного літературного напрямку, акцентуючи увагу на анімалістичній літературі.

Виклад основного матеріалу. Торкаючись оголошеної в статті теми, доцільно звернути увагу на епоху Просвітництва

(XVII ст. – вік розуму). Культ раціонального мислення дав певні результати в питанні ролі людини в процесі комунікації з природою. Спостереження за художніми сюжетами епохи Просвітництва окреслили низку проблем, які викликали занепокоєння від усвідомлення того факту, що людина не здатна розрахувати свої природні потреби і, як правило, значно перебільшує їх ліміти.

Класичним зразком екстраполовання теми природи й людини є роман Д. Дефо «Робінзон Крузо». Прототипом літературного героя став шотландський моряк, колишній пірат Александр Селькірк, який перебував на незаселеному острові Мас-а-Тьєрра чотири роки й чотири місяці. Вимушена взаємодія Селькірка з природою задля власного виживання стала доволі руйнівною для цього безлюдного острова. Як пишуть дослідники, за період перебування на острові однієї людини популяція диких кіз зменшилася втричі. Тобто проблема пристосування людини до умов існування вирішується за рахунок експлуатації потенціалу природних ресурсів, здатних надати людині необхідні компоненти для виживання та існування. Складність полягає в тому: наскільки людина здатна вгамувати свої апетити, бути обережною та уважною до навколишнього світу, який дає можливість людям перебувати у своєму життєвому просторі.

Ставлення до природи помітно змінилося на початку XVIII ст. завдяки філософам, поетам та письменникам періоду романтизму. Саме вони переконували суспільство наслідувати природу, яка збагачує світ вишуканими фарбами, несподіваними формами, мелодійними звуками та витонченими запахами. Поетів-романтиків символічно назвали «озерниками» (лейкістами) як таких, що жили в містечку Кемберленд у болотистій місцевості де було багато озер. Саме літературна спадщина романтиків заклала фундаментальну ідею щодо рівної влади природи й людини. Європейські романтики разом із філософами сформували такі базові поняття, відносно взаємозалежності людини з оточуючим світом природи, що вони стали фундаментальними в теоретико-практичному сенсі для подальших історичних епох. Думка про незворотність покарання від таємничого навколишнього світу за руйнівні дії по відношенню до нього яскраво пролунала в знаменитій поемі С. Кольріджа «Сказання про Старого мореплавця», надрукованої у збірці «Ліричні балади» (1789) [2]. Починається поема з розповіді старого моряка про вбитого альбатроса. Цю історію він розповідає юнакові, щоб уберегти молодь від помилок, яких цей моряк припустився у молодості.

Альбатрос з'явився в небі, щоб показати напрям руху морякам, чий корабель знезацька збився з курсу. З якихось дивних мотивів моряк бере рушницю і вбиває альбатроса. Такий ганебний, необдуманий вчинок породжує низку ситуацій, які свідчать про те, що природа здатна «захистити себе» від людей, які бездумно її знищують. Птиця альбатрос вважалася сакральною: згідно існуючої легенди вона приносить щастя та вдачу, до того ж душі загиблих моряків вселяються в неї. У природі все збалансовано. Природа дарує людям щасливе життя, але вона здатна забрати життя людей, особливо тих, хто безжалісно знищує божественну природу. Саме ганебний вчинок моряка спричинив трагічну ситуацію для членів морського екіпажу. Зникає вітер, штиль зупиняє корабель, з'являється ще один корабель-примара, на борту якого відбуваються містичні речі: смерть, яка грає в кістки, намагається виграти життя моряків.

Вона досягає своєї мети, в живих залишає єдиного моряка, який впродовж семи днів страждав від жаги та самотності. Цього часу вистачило, щоб зрозуміти причину трагедії, яка спіткала моряків корабля. Момент каяття стане ключовим для спасіння останнього моряка, який залишився живим, щоб передати ту таємницю життя, яку він зрозумів, перебуваючи на кораблі. Моряк відчув душею і серцем божественну красу і таємничість світу, яка оберігається чи то Богом, чи земними силами.

Романтики попереджають, що природа не залишиться при-ниженою, вона обов'язково покарає злодіїв.

Автор поеми «Сказання про Старого Мореплавця» дає пораду тим, хто набрався гріха, знищуючи Божий світ, населений рослинами, птахами, тваринами, рибами. Відповідь доволі проста – необхідно сформувати в серці та душі любов до усього природного світу. Зуміти визнати свою провину задля отримання прощення. Саме при таких умовах, на думку С. Кольріджа, людина може відновити втрачену цілісність та виправити глибинний внутрішній дисбаланс, який спочатку провокував руйнування природи, а згодом, за законом бумерангу, почав знищувати людину як особистість. І вихід із цього здавалося б безвихіддя, автор вбачає у щирому каятті, досягати яке можливо при зусиллях роботи душі:

Молитви серця мир дадуть,
Коли ти любиш всякий люд
І всіляка звірина.
Коли ти молишся за них
За всіх, і малих і великих,
І за будь-яку плоть,
І любиш все, що створив
1. *І полюбив Господь* [3].

Яскравим прикладом природоорієнтованої літератури можна вважати творчість видатного поета, письменника, містика епохи романтизму Фрідріха фон Гарденберга (псевдонім – Новаліс, «обробник цілини»). Його тексти пронизані символістсько-містичними образами-мотивами: у всьому, що існує лежить світова душа, в якій все живе, і перш за все, – жива природа. Як незвично і вітійовато він подає цю думку у своєму головному творі, незавершеному романі-утопії «Генріх фон Офтердінген». Особливу увагу автор приділяє становленню поета з великої літери, про осягнення Генріхом самого себе, свого ідеалу, який подається у досить дивному образі блакитної квітки. Роман починається з того, що тринадцятирічний Генріх заснув. Він блукає по дрімучому лісі, бачить озера та джерело. Раптом він побачив блакитну квітку з великими блискучими листями. І саме в цю мить його будить мати. Чому автор так сумує за цією чарівною таємничою квіткою? Можна припуститися думки, що ця квітка є провідником ключової ідеї, символом єдності минулого й майбутнього. В давнину дерева, тварини, птиці, скелі говорили з людьми. Генріх фон Офтердінген чекає тієї миті, коли вони знову почнуть говорити. Поет – це месія природи, який забезпечить природу від зла. Перетворення світу поетичним словом призводить до ефекту пробудження світової душі, а особистісна душа повинна бути у згоді та злагоді зі світовою душею. І тут нібито стикаються дві таємниці – природа і людина. Пафос поєднання природи, божого промислу та людського духовного буття.

Німецькі романтики відтворювали свої сюжети в конструктивному філософському полі, яке вдало відтворював німецький філософ Ф. В. Шеллінг з його принципами натурфілософії

(філософії природи). Натурфілософія – це така форма філософії, яка міцно поєдналася з природознавством. Німецький філософ глумився вчення про природу як цілісний організм, який перебуває в безупинному розвитку. Філософ розмивав кордони між органічною і неорганічною природою, він об'єднував їх єдиним життєвим процесом, в основу якого покладається «світова душа», що керує всім сущім на Землі. Ф. В. Шеллінг дотримувався цієї думки в межах одного із філософських законів єдності та боротьби протилежностей. Різнопольні константи свідчать про те, що матерія, на думку філософа, розвивається під впливом такого явища, як магнетизм – тяжіння різнорідних субстанцій: плюс–мінус, об'єктивне–суб'єктивне, органічне–неорганічне тощо. Тобто, всезагальний цілісний зв'язок природних явищ свідчить про цілісність та єдність природного світу.

Г. Гейне підтверджує шеллінгівську філософську стратегію. Тема природи прикрашає поетичні збірки німецького поета епохи пізнього романтизму Г. Гейне. Він обожає дерева, вони найвдаліший символ людського призначення на Землі: коріння дерев міцно тримаються за ґрунт, а гілками тягнуться до синього неба. Вони втілюють образ людських устремлень, мрій та прагнень. Не даремно у світовій міфології, біблійних сюжетах існує поняття «дерево життя». Майже кожному дереву поет приділяє окрему увагу, наділяє певними символами. Так, у вірші «На півночі дикій» Г. Гейне малює образ самотньої людини, коли пише про сосну та пальму. Вони бажають обійнятися, але це прагнення залишається мрією, відстань між ними подолати ніяк не можна, тому вона назавжди залишається самотніми. А такі дерева, як липа, спілкуються з іншими рослинами завдяки запахам. Г. Гейне порівнює листя липи з серцями закоханих, адже по-справжньому закоханими можуть бути тільки ті люди, які обожають природу.

Антропоєкологічні наративи наповнюються романтичними думками німецького поета. Природа мисляча, жива, здатна до співчуття та страждання. Це яскравий прояв одухотворення природного світу, адже він має душу і серце, як і людина. Усі рослини є носіями людських рис характеру і зовнішніх ознак. У фіалки є сині очі, а з царицею квітів трояндою залюбки шепочеться вітер. До світу рослин приєднується його орнітологічна складова, адже рослини і птахи – це класична єдність, притаманна Природі. Особлива увага поета прикута до водного простору. Цей новий акцент урізноманітнює атмосферу єдності усього живого, божественно красивого. І тут йдеться про море, саме воно відповідає за справедливе бунтарство, уособлює небайдужість душі до всього того, що коїться у межах живої та неживої природи, хоча для поета вона вся жива. Цей символ лунає з великою поетичною силою. Приміром, у фінальній четвертій частині ліро-епічної поеми «Паломництво Чайльд-Гарольда» Дж. Г. Байрон [4] звертається до моря, відстань якого долає відважний плавець. І цим плавцем, здатним подолати вільну стихію, може бути лише поет. Треба мати тонку поетичну душу, щоб вступити в діалог з мінливим морем, яке завжди залишається незмінним. Море порівнюється з конем, який стає дибки і в цю хвилину поет бажає «погладити гриву хвилі». Тільки біля морської стихії Байрон вважає, що він вдома. Людське спілкування для нього обтяжливе. І своє серце, заповнене ненавистю до людей «кладе на груди природи», відчуваючи таку ж пульсацію життя, як і у людей. Він пантеїстично довіряє природі, відчуває себе її братом. Море вбирає в себе всі стани людської душі, всю гамму існуючих емоцій. Байрон навіть надає морю функцію історика, який ретельно й терпляче спостерігає кругообіг історичних кон-

цептів, притаманних людству. Поет у фіналі свого твору не нав'язує ніяких дидактичних постулатів, а пропонує споглядати море з його настроями, темпераментом, запахом, звуками – саме в них він бачить правду життя. Тобто, згідно Байрона, там де Природа – там існує правда, там можна знайти істину, але треба бути не байдужим до важливої складової світоустрою, без якої не може існувати людина. Через почуття до природи Дж. Г. Байрон виказує свою емпатію усьому Світу, насичуючи тексти пантеїстичними нотками. Якщо людське суспільство роздратовує поета, втомлює його – він одразу відчуває потребу у спасінні, яке знаходить в лоні природи, з якою він майже зливається. Поезія Природи Дж. Г. Байрона подається з емоцією пристрастей, адже дуалістична єдність «людина–природа» підсилювала переконливі аргументи поета-романтика щодо його розуміння буття як такого.

Висновки. Учені людину до біологічного виду, то закономірно припустити, що вона являється представницею єдиної системи природного світу. Взаємостосунки Природи та Людини призвели до катастрофічних екологічних наслідків, які ми особливо відчуваємо в ХХІ ст. Англійські та німецькі письменники і поети-романтики запропонували сюжети, в яких закладена модель взаємостосунків людини з навколишнім середовищем. Митці слова попереджають соціум про неминучість покарання людини самою ж природою за злочинні дії, спрямовані на руйнацію природного світу. Цю тему яскраво і переконливо представив С. Кольрідж у своїй унікальній поемі «Сказання про Старого Мореплавця».

Приміром, Новаліс торкається не тільки усвідомленого пробудження людини по відношенню до природного простору, но й підкреслює надію на оновлення живої та неживої природи, здатної повернутися в той стан, коли вона могла говорити як людина. Г. Гейне творчо перевтілює моделі рослинного світу на людську матрицю життя. Його яскраві роздуми про рослини ізобілюють метафорикою та усілякими символічними значеннями та паралелями. Пантеїстичне відчуття природи у Дж. Г. Байрона підсилює його концепцію емоційно-змістовного впливу природної стихії (зокрема моря) на психологічно-емоційний стан людини. Природоорієнтована література набуває ціннісної ваги, тому що людство ще ніколи так близько не наближалось до екологічного краху. Саме за цих обставин анімалістичні твори виступають як рятівний матеріал, здатний кардинально вплинути на особистісне світосприйняття таємниць природи.

Література:

1. Антропоєкологія. URL: <https://yak.koshachek.com/articles/antropoekologija-se.html> (Дата звернення: 05.08.2024).
2. Кольрідж Семюел. Поема про Старого Мореплавця. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Coleridge_Samuel_Taylor/Poema_pro_Staroho_Moreplavtsia/ (Дата звернення: 01.08.2024).
3. Ідейно-художні шукання поетів «Озерної школи» (У. Вордсворт, С.Т. Кольрідж, Р. Сауті). URL: http://ni.biz.ua/8/8_19/8_195674_ideyno-hudozhstvennic-iskaniya-poetov-ozernoy-shkoli-uvordsvorst-koldridzh-rsauti.html (Дата звернення: 04.07.2024).
4. Байрон Дж. Г. Паломництво Чайльд-Гарольда. Київ: Художня література, 1972. 864 с.

Dudnikov M., Hostra K. Problems of anthropoecology in the context of artistic works of English and German romantics

Summary. The article is devoted to an understudied problem related to the concept of anthropoecology in

the context of literary strategies. Man is strongly connected with natural ecosystems, which have a holistic structure with all their functions of natural self-regulation. Examples of the invaluable contribution to the development of anthropoecological ideas of English and German romantic poets, who mastered the mosaic diversity of the natural world in artistic and poetic discourse, are given. Such fiction of an animalistic direction was studied as such, which forms the life values of a person and has a powerful influence on modern eco-thinking. Artistically bright works of romantic writers and poets S. Coleridge (the poem "The Tale of the Old Mariner"), J. G. Byron (the lyric-epic poem "Childe Harold's Pilgrimage"), Novalis (the novel "Heinrich von Ofterdingen"), G Heine (the poem "In the Wild North") has a philosophical symbolism mixed with dualistic strategies: human activity is aimed at using the gifts of nature and at the same time is capable of destroying it. It was the romantic poets who made efforts to convince humanity of the need for responsible communication with nature, capable not only of surprising with its beauty, but also of "revenge" on foolish humanity.

Literary concepts had philosophical components, in particular, this concerns the principles of natural philosophy (philosophy of nature), the author of which was the German philosopher F. V. Schelling. The principles of the integrity of the natural world developed by him were based on the diffuse interaction of animate and inanimate nature. The philosopher considered the core of these evolutionary movements to be the "world soul", which is born in the torment of the struggle of various contradictions and polar clashes. The basis of the development process is the so-called magnetism, which grew out of the depths of the philosophical laws of unity and the struggle of opposites.

Novalis clearly supports Schelling's philosophy. The image of the "blue flower" in Novalis's novel "Heinrich von Ofterdingen" has a complex figurative ideology: it plunges into the realm of the historical stages of the development of Nature, supporting the mystical idea that living and non-living nature once spoke to people, and the time will come when humanity will again will begin to hear and understand the language of Nature, which was primary compared to the emergence of man.

The author pays special attention to the formation of a poet with a capital letter, about Henry's understanding of himself, his ideal, which is presented in a rather strange image of a blue flower (a symbol of romanticism). The novel begins with thirteen-year-old Henry falling asleep. He wanders through a sleepy forest, sees lakes and a spring. Suddenly he saw a blue flower with large shiny leaves. And it was at this moment that his mother woke him up. Why does the author miss this magical, mysterious flower so much?

English poet J. G. Byron continued to develop anthropoecological narratives, spiritualizing the natural world. The plant world has an individual characterology like a person. Adhering to the concepts of natural philosophy, the poet constructs poetic lines in such a way that his creative position becomes clear: Nature has a soul and a heart, as does Man. To be convincing, J. G. Byron conducts a dialogue with the sea. Only a poet can understand this element, because the sea itself, according to Byron, is an inexhaustible source of feelings, emotions and thoughts.

Key words: anthropoecology, animalistic fiction, Chernobyl disaster, nature-oriented literature, ecosystem, naturalistic literature, romantic poets.

*Ieliseienko A. P.,**Candidate of Philological Sciences,**Associate Professor at the Department of European languages
State Biotechnological University*

THE SEARCH FOR THE ABSOLUTE IN THE NOVEL “RAINBOW” BY D. H. LAWRENCE (THE FIRST AND THE SECOND GENERATIONS)

Summary. The article studies the peculiarities of the images of two generations of the Brangwen family which developed under the influence of the search for the Absolute. Lawrence who got profound religious education revealed his own ideas concerning the search for the Absolute and possible ways to get closer or achieve it. First generation of the Brangwen family was able to achieve it due to mutual love and understanding. Regardless religious dogmas and language barrier, they could create a union which was perceived through their intuitive feelings and instincts. Nature and their rural life contributed to better understanding of the laws of nature and themselves. Rainbow as a religious symbol of forgiveness is traced throughout the whole novel. It contributed to understanding of the inner wish of a human's soul for unreal. Lydia and Tom managed to create a balance in their relationships which allowed them and their child live happily regardless the everyday concerns and opinions of other people. The second generation of the Brangwen family represented by the images of Anna and Will lived under the influence of progress. Inner search for the Absolute was either suppressed and dismissed as in case of Anna or there was a way to accomplish it due to creative expression on religious themes and sincere love. Anna and Will represented modern people who cannot find balance in the relationships, instead one of them is trying to dominate over another person. As a result, Will who once had the feeling of the Absolute due to love and creation of the bas-relief lost it forever. His life was “closed” for any search for unreal. Will's wife due to her domination made him focus his life on everyday concerns and children. Anna who once also had the feeling of unreal due to rosaries, the present of her biological Polish father, decided not to develop it, tried to escape it. Her second opportunity to trace the Absolute appeared due to pregnancy when she perceived herself as a chosen one and wished to keep that feeling. Later everyday concerns suppressed that feeling as well. Anna decided to focus her life only on real life and did her best to make her husband follow her choice.

Key words: D. H. Lawrence, Absolute, Phoenix, search, Frieda Lawrence.

Definition of the problem. The novel “Rainbow” by D. H. Lawrence became the object of many research. However, its religious concept was not fully studied and needs further investigation. The search for the Absolute played a significant role in authors worldview and reflected in many of his works. The novel “Rainbow” which is considered the most religious novel by Lawrence reveals several ways to perceive the Absolute which should be studied as they lead to better understanding of the peculiarities of the imaged created by the writer.

Analysis of recent research. The article “The subtle sense of the Great Absolute”: D. H. Lawrence and the Nomadic God-

head” by Lebreton Melanie [1] gives valuable material for studying of the issue. The researcher investigated and traced the search of the Absolute in literary criticism by the author and shortly mentioned them in Lawrence's novels. Worthen John [2] in the book “D. H. Lawrence. The life of an outsider” (2006) reveals the difficulties with publication of Lawrence's novels and their controversial perception by contemporaries due to themes that were discussed on the pages of the novels, including religious connotations. Wilson Frances [3] in the book “Burning man. The ascent of D. H. Lawrence” (2021) paid attention to the author's personal search for the Absolute and its realization in writer's works.

Purpose of the article is to investigate the development of the characters of the two generations of the Brangwen family in the novel “Rainbow” in relation to their search for the Absolute.

Presenting of the main material. Lawrence's worldview was largely influenced by his religious upbringing. In essence “Apocalypse and Writings on Revelation” he wrote: “From my earliest years <...> like any other nonconformist child, the Bible poured daily into my helpless consciousness until the point of saturation was reached. <...> So today, although I have “forgotten” my Bible, I have only to begin to read a chapter to realize that I “know” it with an almost sickening depth” [4, p. 3]. That knowledge formed the basis of a unique worldview that influenced the images in the novel “Rainbow”.

As Milena Lebreton rightly noted in the article “The Subtle Sense of the Great Absolute”: D.H. Lawrence and the Nomadic Deity” (2020), Lawrence argued against the “irreversible, constant crystallization of images and traditions” [1, p. 4]. In 1907 he wrote to Robert Reed: “A man who does not piece together religion slowly and painfully giving it form, does not have it; religion is never complete and, finally, must always undergo changes” [1, p. 4]. In essay, “On Being Religious” he considered this problem more broadly: “Ask any philosopher or theologian and he will tell you that the real problem of humanity is not in the notion whether God exists or not, we all know this. But the problem is how to approach him. This is a problem for our humanity <...> How can a person find God? This is the real problem” [5, p. 726–727]. The author was also convinced that the Catholic Church, identifying itself with the Universal Church of Christ, presupposes a harmful ossification. In contrast, Lawrence postulates. “the nomadic Deity” [1], the religious Absolute, which is always incomprehensible and fleeting.

Studying the images in the novel “Rainbow”, it becomes obvious that on the “background” there is a barely noticeable storyline of a deep religious search that plays a long-term role in the life of each character. The novel contains numerous allusions [6] that

influence the perception of images through the prism of the Old and New Testaments. The secret spiritual search of the heroes is expressed in their desire to comprehend the Absolute, to get closer to the Unknown and, thereby, create for themselves some kind of connection with the unreal world.

The three generations of Brangwen family will seek answers to the fundamental questions that concern them, try to deconstruct religious symbols, and attempt to understand the Divine, the essence of the Incomprehensible, the Absolute through its transformation and movement into real, everyday life. They try to comprehend the Incomprehensible with their minds, to verbalize the essence and meaning of natural sensations. The question of whether it is possible to comprehend the Absolute will not be revealed by Lawrence. However, a person who was formed exclusively in the world of everyday life, having rejected any religious search, deprives himself or herself of the opportunity to achieve spiritual harmony, to understand better own nature and the world around. According to Lawrence, the human soul must be reborn from time to time and soar like a phoenix, otherwise it will become a prisoner in the bird's cage. The image of a rainbow, suddenly appearing, going beyond the horizon and disappearing behind a thin, distant strip between heaven and earth, will become a "leitmotif" in the religious search of each of the Brangwens.

There is no doubt that such spiritual searches of the characters, political allusions in the text, and the lack of an exciting, dynamically developing plot could not but cause indignation among contemporaries. While Nietzsche declared the "death of God", and Freud, with the help of psychoanalysis, brought to the surface of the entire human body the horror that was stored in the subconscious, the notions which declared Lawrence could not be accepted easily by his contemporaries. The book was "understood" only by a small circle of readers. But it was important to Lawrence that it received high praise from his main woman, Frida. It was her idea to title the novel "Rainbow", while strengthening the religious connotations in it. Lawrence sketched the cover for the future book in 1915, depicting a mining town under the rainbow, the pillars of which were hidden beyond the horizon.

According to Lawrence, the spiritual world of man is inseparable from the real world. It is the center, the axis around which human life develops and changes. It is noteworthy that in the first edition of the novel "Women in Love" this theme will be heard in the conversation between Ursula (the prototype of Frida) and Rupert (the prototype of Lawrence). The young man will identify the Absolute with the pistil of a chamomile, around which the petals are arranged in inseparable unity. Rupert notes: "I always think of the daisy as being like a choir of angels circling around the Most High in the old celestial system" [1, p. 117]. When Ursula asks who should be in the circle, Rupert replies: "The Invisible One. But it's there, where else would they have such a wonderful central location? But he is completely unknowable. Only you know that this is so" [1, p. 117].

In "Rainbow" the author often compares the Absolute with a constantly receding horizon, which seems to be a goal, but always remains out of reach. Lawrence condemned the attempt to unify religion, to make it "nailed to one God" [5, p. 528]. In his opinion, the plurality of religions leads to a single religion, just as the plurality of gods leads to a single God, embodied in the Absolute, in the Absolute God. This idea is literally repeated on the pages of the novel "Rainbow", where Ursula, through her teacher Winifred, comes to the realization of one God. "All known religions"

seem to her to be just different "clothes in which the human dream is dressed," and depend on "national preferences or dictated by necessity" [5, p. 670].

The existence of numerous "paths" to the Absolute is integrally connected with the uniqueness and originality of each individual person. In "Rainbow" this idea is repeatedly traced as each character goes his or her own way. Therefore, it is unacceptable to interfere, to try to selflessly influence the religious views of another person.

The older generation of the Brangwen family, represented by the images of Tom and Lydia, lives far from civilization. Their farming life requires maintaining harmony with nature and following its laws. This married couple perceives the world and the processes occurring in it subconsciously, intuitively. Trusting their inner voice, they manage to create a strong union despite numerous difficulties and life experiences. Lydia was from Poland. She was married to a Polish rebel and experienced all the hardships and sorrows of such life. The woman lost her first husband and two children. When she moved to England with her four-year-old daughter, hiding from the Polish authorities she spoke English poorly. It complicated communication in the new language environment. When she met Tom, she felt a connection subconsciously, without being able to verbalize her feelings. Lydia felt that her life was not over for her. She would still be able to create a strong union, so necessary for both Lydia and her child. Farm life in harmony with nature helped the woman adapt to new conditions and awakened in her soul a craving for the Incomprehensible, to whom she had previously entrusted her life, and now she entrusted the fate of her new family.

On the first pages of the novel, the reader is presented with the image of a woman who is able to look beyond the horizon, to the world captured in words beyond the boundaries of her existence. She hears the sounds of speech from an alien world and strives to understand its meaning. Gradually, she manages to bring her husband closer to the world of the Incomprehensible. She "enclosed him in the circle of her beliefs", over time "her views and habits, every rise of her eyebrows served him as a sign and guide" [7, p. 194]. He watched his wife for a long time, tried to understand her thought, her attitude towards the world, which, after numerous trials in their relationship, led to the fact that they managed to find divine harmony, creating a wonderful world for their daughter Anna, which enriched them spiritually.

Lydia felt indifference to generally accepted values. She had "powerful intuitive beliefs that determined everything in her life – the fate of her and her family" [7, p. 194]. The woman "believed in the Lord as a kind of mystery, without thinking about His essence. The inner and very subtle feeling of the omnipotence of the Lord, extending over her and her life, was extremely strong in her" [7, p. 193]. Poorly speaking English, she was still able to recognize behind the dogmas of Anglicanism "the presence of the great Sorter, the Almighty of the universe, shining in the rays of glory of the formidable and terrible Great Incomprehensible, lightning-fast and ineffable" [7, p. 193]. "She burned with love for this Incomprehensible One, whom she felt with all her senses, beaming with strange mystical superstitions" [7, p. 194].

With the help of Lydia, who has the name of Lawrence's mother, the author reveals one of the most important aspects in comprehending the Absolute – trust in intuition, refusal to try to verbalize feelings and emotions, attention to the inner voice.

The second generation of the Brangwen family is represented by the images of Anna and Will. Their lives are already shaping

up under the influence of progress. Settling near Nottingham (Lawrence's hometown), they do not engage in farming. Spouses try to fill their free time with thinking about themselves, about the future, or by trying to improve, adjust each other according to their wishes. When children are born, Anna decides to confine herself only to thoughts about the real – about children, her husband and household chores. She seeks to impose her worldview on Will. Gradually, the world of the Incomprehensible, which occupied such an important place in Will's life before marriage, fades into the background. Anna points out to him the importance and value of everyday little things, the need to devote all his free time to the children and his wife. His rare attempts, through church books and religious paintings, to get closer to the world of the Absolute, to feel the exciting spiritual thrill in his soul, only cause anger, reproaches and discontent from his wife. Having destroyed Will's spiritual world, causing him to doubt the truth of his beliefs, Anna feels triumphant and becomes "Anna Virtrix". Now her husband, only by occasionally leafing through books with reproductions, will be able to awaken in his soul a spark of joy and delight from approaching the Absolute.

However, there remains one more thing in his life that allows him to feel full of strength, inspiration, and to experience spiritual rebirth. Wood carving becomes such a thing for him. Using Will as an example, Lawrence reveals the second way to get closer to the Absolute – through activities that you love doing. Carving becomes a special passion for Will, the embodiment of a long-standing plan, which was to create a bas-relief of the creation of Eve for the church. This bas-relief will become the "forerunner" of those ideas about the apple of knowledge, about temptation and expulsion from Paradise, about Sodom and Gomorrah, that will be embodied in the second novel, in the continuation of "Rainbow" – in "Women in Love". It is also important that in addition to the desire to create a bas-relief on a religious theme, his soul was filled with love for Anna. It is sincere and mutual love that is an important and necessary condition in an attempt to get closer to the Absolute, and the source of a person's desire to transform the feeling into reality. The process of working on the bas-relief is written so emotionally that it seems that the reader is involved in Will's work and shares the same feelings as the artist himself.

In addition to Adam and Eve, the bas-relief depicts two figures of angels covering their faces with wings. Will was so impressed by his work that on the way to Anna's home (before marriage) he seemed to be an angel, and the trees reminded him of angels with covered faces. The world has been transformed for a person whose soul was filled with love. Will admires the deep colors of the dying evening dawn, the dark blue of the sky, the stars sparkling from a distant distance, but glowing so invitingly and welcomingly over the dark cluster of buildings at Marsh Farm, over the crystal paths at the edge of the Universe. Anna seemed a morning star in the rays of purest love. This image of purity creates an allusion to the image of the Virgin Mary. Will is overwhelmed with a feeling of gratitude to the Almighty for the opportunity to love sincerely and to be loved.

The same as for Lydia in previous generation Christian dogma did not play a significant role in Will's worldview. The creed, which is usually instilled and perceived through the verbalization of Christian symbols, the interpretation of the Old and New Testament had no influence on the young man. Despite the strong and mutual feeling of love between Will and Anna, their relationship is marked by mutual repulsion due to different attitudes towards religion. If we compare their family with the family of the older generation,

a different "approach" in establishing relationships becomes obvious. Tom secretly watched Lydia, her spiritual impulses, in order to get spiritually closer to her, to understand her better. In the married couple between Anna and Will, the search for the Incomprehensible, to which Will's soul strives, becomes a stumbling block. Anna attends church sermons and performs all religious rituals in accordance with all social norms. The woman would be happy if Will's religiosity did not go beyond these norms. The woman is annoyed not so much by the fact that he is interested in religious painting or church symbols, she is infuriated by the influence, the effect that arises under their influence. Will seems to be hovering somewhere in unknown worlds, where she, Ursula Brangwen, will never reach. She was jealous and envious of his ability to perceive such feelings and emotions.

Will, ignoring reason, listened only to his dark passions and aspirations, believing only his instincts. The theme of the prerogative of reason over feeling, intuition, "blood knowledge" (Lawrence) will become one of the key issues in the novel "Women in Love", linking together the Old Testament story about the apple of knowledge, the fall of man and the desire to understand the world around with reason and knowledge. Hermione in the second novel will declare the idea of progress and reason. Rupert Birkin (the prototype of Lawrence) will speak on behalf of the minority, defending the idea of perceiving the wholeness through intuition and "blood knowledge". The same theme will be traced in Lawrence's essay "Introduction to these pictures" where with the help of reproductions of apples by Cezanne and Fantin-Latour, reason and intuitive perception of the subject are contrasted [8].

However, Anna's consciousness in relation to the incomprehensible, the Absolute, was not always "locked." In adolescence, recognizing that she was not comfortable inside her mother's unreasoning knowledge, her soul also tried to get closer to the Unknown, to the Absolute. As a child, she had mother-of-pearl rosaries, which she inherited from her Polish father. She could not understand their meaning. "But as soon as this thread of moonlight and silver stretched between her fingers, a certain impulse took possession of her. <...> She was afraid to think about it. Instinct dictated her <...> not to think, to take care of herself" [7, p. 196]. Anna tried to free herself from this feeling, which caused passionate excitement. She wanted to free herself by becoming a zealous parishioner. But she heard falsehood in the church language. An attempt to learn the truth through reading also turned out to be unsuccessful – boredom and, again, the falsity of the words spoken turned her away from this too. It was acquaintance and love for Will that could awaken a sincere, true feeling. Unlike Will, who acquired a sense of the Incomprehensible intuitively, subconsciously groping for the path that his soul suggested, Anna tried to understand Scripture and its meaning with her mind.

The second attempt to comprehend and get closer to the Absolute arose during Anna's pregnancy. When she found out that Will had burned the bas-relief after their debates and quarrel, she cried all day and "cleansed her soul". She felt that she was pregnant. Here the image of the Absolute is endowed with the features of a phoenix bird, which is very significant for the writer. For the first time, the image of a bird reborn from the ashes, as a symbol of eternal life, arose during the period when Anna realized her feelings of love for Will, who gave her a self-made butter box with the image of a phoenix. After the wedding, the fire of love went out. The birth of a new soul again rises the theme of immortality and eternal life.

Anna's soul was filled with joy. She wanted to dance in front of the Unknown. "Pregnant, she danced in her bedroom, all alone, raising her arms, rushing with her whole body to the Unknown, the Unseen, to the invisible Creator who made her his chosen one, to the one who owned her soul. <...> She danced furtively before the eyes of the Almighty, taking off her clothes, proud of her pregnancy" [7, p. 351].

Having physically and spiritually separated from her husband, Anna again wonders about what is out there in the distance, where the arch of the rainbow goes. When she was a child, her parents Lydia and Tom were identified with the pillars of the rainbow under which she grew up. Now, for Anna, the two pillars of the rainbow that embraced the day became dawn and sunset. The rainbow gave hope and promise.

The rainbow in the novel, in addition to the Old Testament allusion, is identified with an attempt to get closer to the Unknown, to momentarily feel the presence of another world, the world of the Incomprehensible. Although Will seemed spiritually "broken," a visit to Lincoln Cathedral reawakened his awe of the Unknown. The image of Will is endowed with the features of a heavenly angel, capable of rising above the real world and approaching the world of the Absolute.

Noticing the evil faces in the stone carvings of the bas-relief, Anna hastened to point them out to Will, thereby destroying the sense of awe at the greatness that he felt. Her voice seemed to him as "the voice of the Serpent in Eden" [7, p. 394]. The woman was sure that these evil faces were images of the wife of the master who created the carving. Anna suggested that the master hated his wife and was glad that he was able to present her in those images. Anna broke the spell of the cathedral for Will. It was no longer a miracle to him. His soul was filled with bitterness of disappointment and anger. "He realized that cathedrals would now mean less to him. Previously, he saw it as an indisputable absolute, but now he discerned to another reality, dark and mysterious, closed inside, a world inside another world, but as if additional, not the main one, while before it was for him a piece of harmony inside chaos <...> The Absolute was lost to him" [7, p. 398].

Thus, the search to perceive the Incomprehensible was over in this married couple. Anna managed to destroy Brangwen's mysticism, his passion for church symbolism and painting, the original supernatural and superhuman meaning was lost for him. It was replaced by the awareness of "the terrible, Perfect Beauty of the wife, her rounded forms" [p. 461]. Spiritual passion was replaced by physical passion. Will began to belong entirely to his wife, only occasionally being content to take care of the local church, which also aroused contempt in Anna. She immersed herself in everyday life. Over time, she began to care exclusively about physical well-being of her children.

Conclusion. Lawrence in the novel "Rainbow" showed several ways to get closer to the Absolute. First generation of the Brangwen family was able to achieve it due to mutual love and understanding. Regardless religious dogmas and language barrier, they could create a union which was perceived through their intuitive feelings and instincts. Nature and their rural life contributed to better understanding of the laws of nature and themselves. The second generation of the Brangwen family lived under the influence of progress. Inner search for the Absolut was either suppressed and dismissed as in case of Anna or there was a way to accomplish it due to creative expression of religious themes and sincere love. Anna and Will represented modern people who cannot find balance in the relationships, instead one of them is trying to dominate over another person. As a result, Will who once had the feeling of the Absolut due to love and creation of the bas-relief lost it forever. His life was "closed" for any search for unreal. Will's wife due to her domination made

him focus his life on everyday concerns and children. Third generation of the Brangwen family represented by two older daughters Ursula and Gudrun and their relationships with men – Rupert Birkin and Gerald Crich needs to be studied in detail in future research as it will lead to better understanding of the general concept of the author.

Bibliography:

1. Lebreton M. The subtle sense of the Great Absolute: D.H. Lawrence and the Nomadic Godhead. *Etudes Lawrenciennes*. 2020. Vol. 51. P. 1-14.
2. Worthen J. D.H. Lawrence. The Life of an Outsider. London : Penguin books, 2006. 518 p.
3. Wilson Frances. Burning Man. The Ascent of D. H. Lawrence. London : Bloomsbury circus, 2021. 489 p.
4. Lawrence D. H. Apocalypse and the Writings on Revelation. Cambridge: Cambridge University Press, 1980. 59 p.
5. Lawrence D. H. Phoenix. The Posthumous papers of D. H. Lawrence. London : William Heineman Ltd, 1936, p. 852.
6. Єлісеєнко А.П. Біблійні алюзії в романі Д.Г. Лоуренса «Веселка». *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка*. 2023. Т. 1. № 65. С. 172-178.
7. Lawrence D.H. Rainbow. Wordsworth Classics. 2001, 426 p.
8. Ієлісеєнко А. Apple as a symbol of cognition in D.H. Lawrence's works. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. № 31. С. 236-240.

Єлісеєнко А. Пошуки Абсолюту в романі Д. Г. Лоуренса «Веселка» (перше і друге покоління)

Анотація. У статті досліджуються особливості образів двох поколінь родини Брангвенів, що склалися під впливом пошуку Абсолюту. Лоуренс, який отримав глибоку релігійну освіту, розкрив власні ідеї щодо пошуку Абсолюту та можливих шляхів його наближення або досягнення. Перше покоління родини Брангвен змогло досягти цього завдяки взаємній любові та розумінню. Незважаючи на релігійні догми та мовний бар'єр, вони створили союз, який сприймався ними інтуїтивно. Природа та сільське життя сприяли кращому пізнанню законів Всесвіту і самих себе. Веселка як релігійний символ прощення простежується через увесь роман. Це сприяло розумінню внутрішнього прагнення людської душі до нереального. Лідія і Том зуміли створити баланс у своїх стосунках, який дозволив їм і їхній дитині жити щасливо, незалежно від повсякденних турбот і думок інших людей. Друге покоління родини Брангвенів, представлене образами Анни та Вілла. Їх стосунки розвивалися під впливом прогресу та залежали від точки зору оточуючих. Внутрішній пошук Абсолюту був або полишений, як у випадку з Анною, або реалізований через створення барельєфу на релігійну тему та завдяки щирому коханню. Анна і Вілл представляли людей, які не можуть знайти баланс у стосунках, натомість один з них намагається домінувати над іншим. В результаті Вілл, який колись через любов і створення барельєфу мав почуття наближення до Абсолюту, втратив його назавжди. Його життя було «зачинене» для будь-яких пошуків ірреального. Дружина Вілла завдяки своєму домінуванню змусила його зосередити своє життя на повсякденних турботах і дітях. Наближення до Абсолюту Анна відчула, дізнавшись, що завагітніла. Вона усвідомлювала себе обраницею і хотіла зберегти це почуття, відчуваючи загрозу від чоловіка його порушити. Пізніші побутові турботи придушили і цей пошук. Анна вирішила зосередити своє життя тільки на реальному і зробила все можливе, щоб чоловік обрав той же самий шлях.

Ключові слова: Д. Г. Лоуренс, Абсолют, фенікс, пошук, Фріда Лоуренс.

*Ilnytska M. B.,**Lecturer at Oriental Languages and Translation Department**Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University*

IDENTITY OF MULTICULTURAL LITERATURE AS AN EXAMPLE OF THE WORKS OF JANICE KULYK KIEFER, MAXINE HONG KINGSTON

Summary. The main goal of this work is to study of identity of multicultural literature of Ukrainian and Chinese prose of diaspora in the 20th century. It has been studied that the basis of the ethnic component of the memoir “Honey and Ashes” (1998) is the attempts of Kulyk Kiefer to understand and feel her identity. It was studied that Janice Kulyk Kiefer showed the emigrant life of three generations of the Solowski family: the first generation – the life of the great-grandfather and great-grandmother, the second generation – namely grandfather Tomasz and grandmother, and the third generation – the life of the sisters Vira and Natalia. It was investigated that Janice Kulyk Kiefer singles out the language issue in her memoirs and tries to define the Ukrainian language, which is inherent to her. It is emphasized that Maxine Hong Kingston did not lose her Chinese identity in America in the memoir, autobiography, Chinese folk tale “The Woman Warrior” (1976). It was noticed that Kingston’s use of ghosts in autobiography has been extensively studied and analyzed in Western scholarship, and it has also sparked academic discourse among Chinese professors and scholars in mainland China, such as Lu Wei and Xue Yufeng. It was studied that central to the “The Woman Warrior” debate is a definitional struggle, especially between emerging ethnic nationalist cadres and mainstream feminist and formalist critics, over the meaning of “Asian America”. It was noted that the novel “The Woman Warrior” by Maxine Hong Kingston is not only an attempt to preserve her Chinese origin, but also a way to maintain a dialogue between Chinese and American societies. It was studied that each chapter of “The Woman Warrior” tells the stories of five Chinese women who are inspirational “warrior” images for young Kingston in her childhood memories. The results of the research can be used in the teaching of Ukrainian literature and literary theory courses. They will be useful in the development of course and diploma theses for students of philological specialties.

Key words: self-identification, identity, prose of diaspora, ethnic environment, national idea, integration.

The **basis** of the investigation formed the work of domestic and foreign linguists, such as: Kyrchaniv M., Shadrina T., Davydova A., Qing Z., Li D., Wang Q., Bilialina T., Denysova T., Lai S., Zhang C., Ayaz S., Ludwig S. etc.

Presentation of the main research material. Janice Kulyk Kiefer is a writer who was born in Toronto in 1952 and was educated in France and England. She lives in Ontario. She is perhaps not only the most prominent Canadian writer of Ukrainian origin, but also the one who integrated more deeply into Canadian society than others [1, p. 316–317]. Canadian critics point out that the writer’s success is the result of a break with the Ukrainian ethnic environment. The creativity of the writer attracts the attention of researchers, two dissertations were dedicated to her. She writes prose in Eng-

lish, her path to Ukrainian subjects is not easy. She resisted this for a long time, perceiving herself as a Canadian writer, which confirms Zhurzhenko’s T. assumption that women writers can belong to two completely different currents – they can be nationally or anti-nationally oriented. The first book of poetry “White of the lesser angels” appeared in 1986. The writer’s works (for example, “Express Paris – Naples”, “Constellations”) were published in 1980–1990. She is the author of several literary works. These books and articles were published in English, and finding something Ukrainian in them is a difficult and impossible task due to the complete absence of Ukrainian motifs [1, p. 317]. Like many Ukrainian emigrants who grew up and received an education in the West, she has little connection with Ukraine. She is in contact with her on the pages of her books and on a professional level: in 1998, Janice Kulyk Kiefer, together with the famous Ukrainian researcher Solomia Pavlychko, published a joint work “Kyiv of two lands: a new vision. An anthology of stories from Ukraine and Canada”. In 2005, she published a book on the development of Ukrainian Canadian identity. The novels “Green Library” and “Honey and Ashes: The Story of a Family” are the brightest of her “Ukrainian” works. Therefore, Canadian critics tend to see her as a writer who discovers her “second country” – Ukraine. Ukrainian researchers note that the novels caused controversy in Ukraine and Canada, where they were perceived as search texts for the Canadian national idea, in which the fates and life paths of post-war European emigrants would be inscribed [1, p. 317].

For the next generation of Ukrainian-Canadians, already born in Canada, against the background of their hybrid identity (the Canadian component is added to the Ukrainian one and gradually displaces it), home also acquires other contours (“canadized”) and is already located on this side of the border – in Canada, which corresponds to the homeland, while Ukraine is only the land of ancestors. Therefore, as Grekul L. believes, an ambivalent attitude towards language, culture, home is an integral component of the formation of identity among representatives of the diaspora (for example, the works of J. Kulyk Kiefer “Green Library” (1996), “Honey and Ashes” (1998); Grekul L. “Sing for me, Kalino” (1999), Kostash M. “All women’s children” (1977), “Blood lines: a trip to Eastern Europe” (1993) etc.). According to Bosyurkiv B., “Ukrainian-Canadian writers, just like their ancestors, are aware of themselves “beyond the border”, but now they travel through the “boundless lands” of their creations” [2, p. 90].

The problem of national self-identification of Ukrainian-Canadians of the second generation is precisely expressed in one of the works of J. Kulyk Kiefer. The writer, researching the topic of returning to the historical homeland, which is popular in Ukrain-

ian Canadian literature, notes: "We were told that we cannot return home, and if we return, we will understand that the house has moved, it is not located there and not here, not in a new or old country, he is somewhere in the middle." According to Grekul L., "the feeling of the house of J. Kulyk Kiefer is more difficult to define, because it goes beyond the borders of the country and the nation" [2, p. 90].

The appeal of writers such as Janice Kulyk Kiefer to the problem of the history of the "Old Motherland" and the roots of their family is connected with the solution of the internal question "who am I?", with the difficulties of national self-determination of immigrants of the second and third generations [3]. The story in the book begins in 1900, when her grandfather Tomasz Solowski was born, continues through five generations of her family, and ends in 1997, when the author comes to the country of her ancestors to visit relatives in Poland and Ukraine [3].

The book of memories "Honey and ashes" reveals to the reader the inner world of the author Janice Kulyk Kiefer. The basis of the ethnic component of the memoir "Honey and Ashes" is the artist's attempts to understand and feel her identity. The author's goal is to understand "who am I really?": Canadian or ethnic Ukrainian? It is this goal that guides Kulyk Kiefer to begin his journey in the memories of grandmother Elena and grandfather Tomasz Solowski, who emigrated to Canada in the 20th century from the small village of Staromishchyna in the Ternopil region:

Example 1. *My childhood was filled with rounding stories of the Old Place, stories that fed my experience of, my desire for, difference. If, with name like Kulyk, I didn't belong in a world of Smiths and Browns, then I longed for that place where I did belong to be something richer and fiber. When I left my parents' home, married, had children of my own, my dreams and wishes altered: the Old Place vanished from my consciousness the way a river travels underground. I was making a new life, a new self as distant as possible from what my childhood life and self had been. But over the last few years I've come to hear the river of the past, my family's and my own, more insistently than ever* [4, p. 4].

The author raises a number of issues that are quite important for the author herself – this is self-identification, the language issue for Ukrainian emigrants in Canada (using the example of her Solowski family), the thorny path of Ukrainians in emigration, the humiliation of emigrants in Canada, the gender issue (the attitude towards women at the university etc).

The Ukrainian language did not become her native language for the author herself, because Janice Kulyk Kiefer was born, grew up and lived in Canada:

Example 2. *...many times when I was a child, and my mother spoke in her own language that was never mine...* [4, p. 13].

Janice faced a certain dilemma in choosing her native language:

Example 3. *... I hardly know where or when or even who I was. Except that I was split and doubled: wanting nothing else that to be haunted...* [4, p. 14].

The writer's mother and aunt also faced a language problem. In Canada, grandfather Tomasz and grandmother Olena (the first of the Solowski family to emigrate to Canada) for political reasons stopped speaking Ukrainian to their daughters after an incident in kindergarten, where Aunt Janice would be forbidden to speak Ukrainian, otherwise:

Example 4. *... the authorities will have to be alerted...* [4, p. 149].

Janice Kulyk Kiefer's memoir "Honey and Ashes. The story of the family" described how difficult it was for Ukrainian emigrants in a new land, in Canada. The author is not ashamed, but rather proudly tells how her parents lived:

Example 5. *My parents had lived as immigrants in the dark, narrow houses, the noise and rush, of downtown Toronto until, in the early 1950s, they were able to build a house of their own on the city's western edge* [4, p. 13].

Canada did not welcome the poor but working Ukrainians with arms. The author's grandfather worked physically hard on the farm and lived in conditions worse than domestic animals:

Example 6. *For my grandfather was a man with the wits and courage to act for himself and he was no great friend of authority. Sent to work for a farmer – whether of English or Ukrainian extraction no one knows – Tomasz found the conditions atrocious, the men treated far worse than cattle, forced to sleep in rough bunks built into the barn and given slops to eat* [4, p. 62–63].

The situation for emigrants in Canada at the beginning of the 20th century during the "Great Depression" (1929–1933) worsened. The author's grandfather Tomasz found himself in a very difficult situation. He had nowhere to live:

Example 7. *It's the thick of the Depression: his old job at the foundry has vanished, and he is one of thousands of men sleeping rough by night, scrounging for work by day, with no rights at the soup kitchens that have sprung up across the city – they are for only married men, with families* [4, p. 64].

Janice Kulyk Kiefer showed the emigrant life of three generations of the Solowski family: the poor of the first generation, namely grandfather Tomasz and grandmother Olena with their two daughters Vira and Natalia, the better life of the second generation of adults Vira and Natalia and their families, but with preserved Ukrainian traditions, where Ukrainian is still the first and native language, and the third generation of emigrants – the author herself:

Example 8. *I grew up a Ukrainian-Canadian with a thread of Polishness in her, someone who found French and German easier to learn than the language my Saturday-morning Ukrainian school tried to pound in to my tongue. For me, ethnicity has been no voluntary affair of food and dress but a mesh of old place and new, of personal and public history – a mesh that cuts deep into the skin* [4, p. 7].

Janice singles out the language issue. What is the Ukrainian language for Janice?

Example 9. *It's a lovely language, much softer than Russian; certain words resonate for me in ways that their English equivalents can never do* [4, p. 258].

The author says that she is very ashamed that she cannot freely express her thoughts in the Ukrainian language. Janice never knew how to sing patriotic songs in Canada, because it is an expression of "identity":

Example 10. *My mouth opens but no sound comes out. I can't sing these patriotic songs, anymore than I can sing, "O Canada!" at home. This public display of loyalty to a nation, a homeland, a history, this simple act of belonging, is something I've never been able to perform. It has to do with how fraught and complex the worlds of nation and homeland are – how impossible to contain them in a few bars of music, a banner of worlds. It has to do with that most complicated world of all for me: language* [4, p. 258].

However, at the end of the book of memories, the artist gives an answer to the language question. The author says the following:

Example 11. *From that moment I became aware of words, I was never sure what my mother tongue should be. The Ukrainian of my infancy, of lullabies and nonsense rhymes, was my first experience of speech, but the language I used when I was old enough to speak for myself was English* [4, p. 258].

From the first days of emigration, the Sokolowski family knew what it means to be “strangers” in Canada:

Example 12. *On the day my family moved in, one of the neighbours, a Clairol blond with painted fingernails like ten cheerful hemorrhages, came over to say hello. When my mother introduced herself, the neighbour said, “I thought people with names like yours cleaned the houses of people with names like ours.” It wasn’t meant maliciously; malice requires energy. But my mother could never un-hear the message folded into that remark: you’re not one of us; you don’t belong here* [4, p. 193].

Every night was a horror for Elena. Her body was bitten every night by fleas that lived in the mattress:

Example 13. *Nights are Olena’s bête noire, literally. Of the four of them it’s she who wakes at two a.m., covered with red, swollen bites. After airing the mattresses, they carry the iron bedsteads out into the yard, pour gasoline over them and light matches, listening to the bedbugs pop in the flames. But the next night the bugs are back, as bad as ever* [4, p. 124].

Janice Kiefer introduces the image of the Motherland through the symbol of a small buffet. The only valuable thing that the author’s grandparents were able to take with them from Staromishchyna from Ukraine was a small buffet. Grandfather Volodya’s half-brother made the kitchen buffet with his own hands. Volodya had golden hands and was a very talented carpenter. This kitchen sideboard was the first beautiful thing in the living room for Olena (a grandmother of Janice). That’s why this “credential” was so important to Janice’s grandparents and parents:

Example 14. *One of the few objects my grandmother was able to bring with her on her long journey across the Baltic and North Seas and over the Atlantic was a miniature cupboard with a swing-top mirror framed by scalloped wood* [4, p. 26].

For the author herself, that condensation was unnecessary. We can see here the values of generations:

Example 15. *I never asked why this odd piece of furniture was hidden away, or whether I could have it to use in place of the shoe box that held my treasures. I must have realized how out of place it would have felt among the plain pine furniture in my room, all blond Scandinavian modern* [4, p. 26].

The author focuses our attention on the poverty of her family. Chocolate is the author’s grandmother’s favorite treat. In Staromishchyna, the Solowski family rarely tasted it. The author’s grandmother loved him very much. However, Olena’s grandmother rarely bought it. And even in Canada, when the family’s financial situation became much better over the years than it was before emigration, chocolate was still a luxury in Olena’s mind:

Example 16. *My mother is still crazy for chocolate: at Easter or Christmas or her birthday, when she receives too many boxes of Black Magic or Moirs Gold, she’ll make reaches of chocolate all over the house. Often she won’t find them for months, even years* [4, p. 96–97].

The problem of the self-identity of the author herself is very closely intertwined with the language issue. That is, my native language – that is my people – that is my essence:

Example 17. *I am, if not the only gentle, then the only Ukrainian. Not Ukrainian-Canadian: in this gathering, my carefully gauged*

identity drops away; I lose the hyphen that has always put time and distance between me and the Old Place, and what happened over there. I’m here to make some connection with these women who seem like me, yet come from a culture that my own background has decreed, often in the most violent way, to be Other [4, p. 190].

We learn about internal conflicts with self-determination from the author after the words:

Example 18. *I was born in Canada, which for my family meant a place as blank, as free, as the future itself. But I was born out of their lives as well, out of all they were and all they came from* [4, p. 14].

Staromishchyna is the place of self-identification of the author herself. That is why a trip to Ukraine, namely to her mother’s homeland – Staromishchyna, was so important for the author:

Example 19. *I try to explain my obsession with Staromishchyna, the need I feel to visit a place where there’s no family left to greet me. I can see from Sofia’s face that doesn’t understand. “I want to see it for myself,” I say, but my tongue slips, and what comes out instead is this: “I want to see myself”* [4, p. 259–260].

The author wanted her sons to know and be proud of their Ukrainian origin:

Example 20. *What would have happened if our sons had come with us; our sons who don’t feel split or doubled but just Canadian, and who carry different burdens than my own? I want them to know the Old Place, so they’ll have a fuller sense of who they are* [4, p. 237].

After traveling with her husband to Ukraine, Janice finally decided where her real home was:

Example 21. *Poland, Ukraine: I don’t want to have to choose between them or to parcel out my loyalties... What I really want, I tell Michael, is to go home* [4, p. 303].

Maxine Hong Kingston (湯婷婷) was born on October 27, 1946 in California. She is a distinguished Chinese-American writer, born in Xin Hui, Guangdong Province [5, p. 172]. Kingston was widely recognized as one of the representative writers of the heyday of American-Chinese literature, and she received numerous awards, including the National Book Award, the National Book Critics Circle Award, the Penn West Award for Fiction, and more [5, p. 172]. Emigrant prose is characterized by a deep focus on emigrants’ native culture, myths and customs [6, p. 45]. Most of the mystic’s novels are based on her mother’s stories about Chinese myths, traditional culture and ancient legends. Based on Chinese folktales, “The Woman Warrior” depicts the disillusionment and struggle of immigrant women in America, and the different responses to trauma that lead to their different fates. Kingston wrote this novel from the point of view of Chinese immigrants and revealed the living conditions and their psychological impact [5, p. 172].

As Qing Yun Wu notes, “While I marveled at Kingston’s comprehensive intertextuality, I thought she boldly rewrote some Chinese fairy tales to cause concern,” Qing Yun Wu admits [7, p. 758].

Asian-American writers are often accused of “trading their own people”, exoticism. This is what critics Paul Chan and Benjamin Tong expressed about the work of Maxine Hong Kingston: “the selling out of her own people” [8, p. 102].

American reality with an immigrant background is a traditional theme for multicultural America, although the atmosphere, the realities of this existence are different every time, whether it is the prose of Amy Tan or Maxine Hong Kingston, Philip Roth or Askold Melnychuk – because the perception of the same circum-

stances depends on the mentality of the one who immerses himself in this discourse [9, p. 60].

The historic emergence of “The Woman Warrior” into public culture has given Asian America such popularity in the field of literature, so it is not surprising that its perception has become controversial. Interpretative disagreements over the meaning of the book essentially became an instant power struggle between the dominant culture and the ethnic community over both the authority and the power of Asian American articulation. Who has the right to speak for and on behalf of Asian America? What language is the appropriate ethnic artistic representation? How should a minority writer published in the mainstream press negotiate her dual audiences and to whom she owes allegiance? These and related questions confronting *The Warrior* reveal the representational pressures that this single text has had to withstand, and their answers also inevitably betray different conceptualizations of the new Asian American culture. Definitional struggle is a central debate to the “The Woman Warrior”, especially between emerging ethnic nationalist cadres and mainstream feminist and formalist critics, over the meaning of “Asian America” [6, p. 45].

The autobiography “The Woman Warrior” by Maxine Hong Kingston “is not only an attempt to preserve her Chinese origin, but also a way to maintain a dialogue between Chinese and American societies, from which her “Chinese-Americanness” emerges as a hybrid” [10].

Blackburn S. called the book “a mental transcript of every woman I know, whatever class, age, race or ethnicity be damned.” “In the vivid particulars of her experience and with the resource of considerable artistry,” writes D. Johnson for the “New York Review of Books,” “Kingston achieves the universal qualities of the female condition and female anger that the bland generalizations of social science and mere factual history can’t describe [6, p. 49].

As Zhang C. mentions, “The Woman Warrior” consists of five chapters. Each chapter highlights a character with multiple identities: ethnic, gender, family, and professional [11, p. 6].

Each chapter tells the stories of five Chinese women who are inspirational “warrior” images for young Kingston in her childhood memories [12, p. 101].

we see how Kingston did not lose her Chinese identity in America in the autobiography “The Woman Warrior”. Chinese emigrants are loud and original:

Example 22. *The immigrants I know have loud voices, unmodulated to American tones even after years away from the village where they called their friendships out across the fields. I have not been able to stop my mother’s screams in public libraries or over telephones... Chinese communication was loud, public. Only sick people had to whisper* [13, p. 13].

In the first chapter “No Name Woman”, the mother of the artist Brave Orchid tells a story about her husband’s sister. The story of a forgotten girl who gave birth to a child out of wedlock, killed the child and committed suicide while her husband emigrated to America and forgot about her for a long time. Here we see the tragedy not of one girl, but of all girls as a whole. That is, the main message from Brave Orchid was the following: girls should be submissive and patient. Brave Orchid asked her daughter not to even say her sister’s name in front of her father. The whole village threw mud and stones at the girl’s house. Later, they slaughtered all the livestock and trashed the room of the “woman without a name”: destroyed her

clothes and shoes, her combs, and trampled them under foot. She is an exile from her native family. She had no other choice but to kill herself and the newly born baby in the pigsty. This “woman without a name” died very symbolically. She drowned in a well with water. It is here that the place of women in society is highlighted. Why is the chapter called “The Woman Without a Name”? Because she is nothing, an empty place in the village where she was born, in her parents’ family, because she has no right to have a name.

Simmons D. believes that “the woman without a name is a passive victim and an obstacle that leads to the training of the main character, a skilled warrior in the chapter “White Tigers”, who has gained knowledge of an amazing martial art. This is what is missing in the story about the aunt” [14].

However, Smith S. sees the unnamed aunt as a “truly transgressive and subversive” figure who expresses “feminine identity and desire” [14].

According to Bromley R., the woman without a name is “a figure of prosopopeia, a rhetorical term in which an imaginary or absent person (the aunt is both, in a sense) is presented as the person speaking or acting” [14].

With the help of this “shameful” story of the family, Brave Orchid aimed to educate her daughter about chastity, about what happens to a woman if she has sexual relations with an illegal man and what it can lead to. However, Maxine Kingston perceived this story as a total horror and abuse of a woman as a person.

In the second chapter, entitled “White Tigers”, the reader is immersed in the world of the myth of Hua Mulan. The parents easily gave their only daughter Mulan to spiritual mentors for martial arts training in “White Tigers”. Kingston just like Mulan, dreamed of being free from the corners of traditional statutes. It is not for nothing that Mystkina raises the topic of the injustice of Chinese women in every chapter of the autobiography “The Woman Warrior”. The world was changing, but the entrenched traditional notions about the place of women in Chinese society did not change.

Hua Mulan had a strong army, and they were victorious everywhere. She married her beloved man and gave birth to a child. It is very difficult to immediately understand whether it is a dream, reality or a dream. The author imagines herself to be as strong as Hua Mulan.

Maxine Kingston, in the second chapter, also raises an important gender question about the importance of women in traditional Chinese society:

Example 23. *When one of my parents or the emigrant villagers said, “Feeding girls is feeding cowbirds,” I would thrash on the floor and scream so hard I couldn’t talk. I couldn’t stop... “there’s no profit in raising girls. Better to raise geese than girls”* [13, p. 55].

The artist recalls the problem of racial discrimination in the United States, which she experienced as a Chinese-American:

Example 24. *I once worked at an art supply house that sold paints to artists. “Order more of that nigger yellow, will ya?” the boss told me. “Bright, isn’t it? Nigger yellow.” “I don’t like that word.” I had to say in my bad, small person’s voice that makes no impacts. The boss never deigned to answer* [13, p. 55–56].

The works of the author changed, but, unfortunately, the disdain for her because of her Chinese origin remained. Kingston loved her job, but she constantly felt pressure from her manager:

Example 25. *It’s not just the stupid racists that I have to do something about, but the tyrants who for whatever reason can deny my family food and work. My job is my own only land* [13, p. 59].

Her manager was a real racist. On one occasion, he specifically chose the restaurant for a banquet picketed by the Congress of Racial Equality (CORE) and the National Association for the Advancement of Colored People (NAACP):

Example 26. *“Did you know the restaurant you chose for the banquet is being picketed by CORE and the NAACP?” I squeaked. “Of course I know.” The boss laughed. “That’s why I chose it”* [13, p. 59].

Kingston describes the life of the mother (Brave Orchid) in the third chapter “Shaman”. The title of the chapter allows the reader to guess that the shaman is Maxine Hong Kingston’s mother. Brave Orchid coexists in a world with “ghosts”. “Ghosts” are people whose language she did not understand.

Kingston’s use of ghosts (鬼) has been extensively studied and analyzed in Western scholarship, and it has also sparked academic discourse among Chinese professors and scholars in mainland China, such as Lu Wei 陆薇 and Xue Yufeng 薛玉凤. Both translators argue that Maxine Kingston’s use of the literary trope of the ghost has often been misunderstood by American critics [15].

Brave Orchid is a very diligent student and the artist is very proud of this. The author showed her mother’s life before America in China, where she was a very respectable person – a doctor, but everything changed in America, because the whole family worked very hard in the laundry.

In the fourth chapter, “At the Western Palace”, Kingston introduces the reader to the story of the crippled fate and mutilated soul of his aunt Moon Orchid. For thirty years, Moon Orchid patiently waited for her husband, who emigrated to America. In the end, they decided to come to the United States to visit her sister and meet her husband.

Moon Orchid was raised according to all Chinese traditions and canons. She is the embodiment of submission and humility. In the end, it turned out that her husband has been married for a long time and is very ashamed of his traditional Chinese wife. Moon Orchid went crazy. This is the tragedy of many women who did not wait for their husbands from abroad.

The author describes how difficult it is for her to finally overcome the language barrier and end the “silence” forever in the fifth chapter, “A Song for a Barbarian Reed Pipe”. When Kingston was a little girl, Brave Orchid cut out her tongue so that her daughter could speak foreign languages fluently. However, this did not help the girl to speak quickly in childhood. Everyone around only heard “silence” from the little girl and her sister. Ultimately, Kingston finds the spiritual strength within her inner world to become a true “woman warrior”.

From an interview with Maxine Kingston: “As a Chinese-American, I believe that writing is a new power, a source of strength, a new way to be a warrior in society. This power is based on understanding the history of one’s own people; this power is based on the adoption of old stories and songs. When one tells stories and sings songs, others will receive this power. The writer’s responsibility is to build a bridge between himself and others, to help others understand man and society” [12, p. 102–103].

Conclusion. It was studied that life of Maxine Hong Kingston is similar to the life of Janice Kulyk Kiefer. Both artists are in a foreign country, among foreign people and a different culture. Both artists are teachers of literature. Kingston and Kiefer are first-generation expatriate writers. Kingston and Kiefer did not lose their national identity in another country. Both writers had problems with the language: Kingston – with

English, and Kiefer – with Ukrainian. Kiefer’s memoir “Honey and Ashes” and Kingston’s novel “Warrior” are written in English and are autobiographical in nature. To sum up, Kingston wants to get away from his family, and Kiefer wants to get closer to his ancestors (to see the house of grandfather Tomasz and grandmother Elena, to breathe the native air of Ternopil Region). Maxine Kingston had a rather strained relationship with her mother, Janice Kiefer has a friendly relationship with her mother. The novel “The Woman Warrior” by Maxine Hong Kingston has a multi-layered narrative, full of myths and legends, which are intertwined with the biography of the author herself. The book of memories “Honey and Ashes” by Janice Kulyk Kiefer is based on the stories of close relatives.

Bibliography:

1. Кирчанів М. Канадська література у пошуках українського коріння (проблеми творчості Дженіс Кулик Кифер). *Наукові записки національного університету «Острозька академія». Історичні науки*. 2007. Вип. 9. С. 316–325. URL: https://idud.oa.edu.ua/wp-content/uploads/2007/06/nz_vyp_9_316.pdf (дата звернення: 10.08.2024).
2. Шадріна Т. В. Кордон і дім як онтологічні універсалії в українській канадській літературі. *Наукові праці. Філологія. Літературознавство*. 2017. № 289. С. 86–92.
3. Davydova A. V. The autobiographical character in works by Janice Kulyk Keefer (from the novel “The Green Library” to the memoir book “Honey and Ashes”). *Questions of literary studies*. 2013, № 87. P. 374–380. URL: <http://pylit.chnu.edu.ua/article/view/39942/68361> (дата звернення: 12.08.2024).
4. Kulyk Keefer J. *Honey and Ashes: A Story of Family*. Toronto, 1998. 338 p.
5. Qing Z. Song of Chinese American Females – A Traumatic Reading of The Woman Warrior. *IRA International Journal of Education and Multidisciplinary Studies*. 2020. Vol. 16, № 3. P. 171–180. URL: <https://research-advances.org/index.php/IJEMS/article/view/1538> (дата звернення: 12.08.2024).
6. Li D. Imagining the Nation Asian American Literature and Cultural Consent. *Asian America*. 1998. 261 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Imagining_the_Nation.html?id=V_i2jAqsHGwC&redir_esc=y (дата звернення: 9.08.2024).
7. Wang Q. Mimicry – a Strategy for the Self-Reconstruction of Maxine Hong Kingston in The Woman Warrior. *Atlantis Press*. 2019. № 319. P. 758–761.
8. Біляліна Т. С. Жанрово-тематична своєрідність творчості Кьюко Морі : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. Дніпро, 2019. 251 с.
9. Денисова Т. Н. Український міф в американському мультикультурному просторі. *Наукові записки. Філологічні науки*. 2003. № 21. С. 52–62.
10. Lai S. Talk-Stories of the Woman Warrior. 2003. P. 1–27. URL: https://www.researchgate.net/publication/229072552_Talk-Stories_of_the_Woman_Warrior (дата звернення: 10.08.2024).
11. Zhang C. An Analysis of Identity in Maxine Hong Kingston’s *The Woman Warrior* : North America Chinese Sociologist Association, conference. 2017. P. 1–27. URL: https://www.researchgate.net/publication/320555952_An_Analysis_of_Identity_in_Maxine_Hong_Kingston's_The_Woman_Warrior (дата звернення: 12.08.2024).
12. Ayaz S., Ilahi S., Safeer S. Maxine Hong Kingston’s *The Woman Warrior*: speaking for silenced. *Pakistan Journal of Social Research*. 2023. Vol. 5. № 2. P. 100–103.
13. Hong Kingston M. *The Woman Warrior*. New York. 1976. P. 252.
14. Wang Q. Interpretative Strategies in “No Name Woman”. *Consciousness, Literature and the Arts*. 2011. Vol. 12, № 1. URL: <https://www.dmd27.org/quanwang.html> (дата звернення: 10.08.2024).
15. Ludwig S., Starck-Adler A., Karliczek A. Colors & cultures interdisciplinary explorations 2022. 364 p. URL: <https://www.>

researchgate.net/publication/368465244_Colors_cultures_interdisciplinary_explorations (дата звернення: 11.08.2024).

16. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2011. 336 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/Ident-62307.pdf> (дата звернення: 12.08.2024).

Ільницька М. Ідентичність мультикультурної літератури на прикладі творів Дженіс Кулик-Кіфер, Максін Хонг Кінгстон

Анотація. Основна мета даної роботи – виявити та дослідити складний ідентичність мультикультурної літератури прози української та китайської діаспор у ХХ ст. Досліджено, що основою етнічної складової мемуарів «Мед і попіл» (“Honey and Ashes”, 1998) є спроби Дженіс Кулик-Кіфер зрозуміти та відчувати свою ідентичність. Досліджено, що Дженіс Кулик Кіфер показала еміграційне життя трьох поколінь родини Соловських: перше покоління – життя прадіда та прабабусі, друге покоління – життя діда Томаша та бабусі, третє покоління – життя сестер Віри та Наталії. Досліджено, що Дженіс Кулик-Кіфер у книзі спогадах виділяє мовне питання та намагається визначити притаманну їй українську мову. Наголошується, що Максін Хонг Кінгстон не втратила своєї китайської ідентичності в Америці в мемуарах, автобіографії,

китайській народній казці «Воїтельниця» (“The Woman Warrior”, 1976). Було помічено, що використання Кінгстон привидів в автобіографічному романі було ретельно вивчено та проаналізовано в західній науці, і це також викликало академічний дискурс серед китайських професорів і вчених у материковому Китаї, таких як Лу Вей і Сюе Юфен. Було встановлено, що центральною частиною дискусії про «Воїтельницю» є боротьба за визначення, особливо між новими етнічними націоналістичними кадрами та основними феміністськими та формалістичними критиками, за значення «Азіатської Америки». Зазначалося, що роман «Воїтельниця» Максін Хонг Кінгстон є не лише спробою зберегти своє китайське походження, а й способом підтримання діалогу між китайським та американським суспільствами. Було вивчено, що кожен розділ «Воїтельниці» розповідає історії п’яти китайських жінок, які є образами «воїнів» для юної Кінгстон, що надихають саму авторку в її дитячих спогадах. Результати дослідження можуть бути використані при викладанні курсів української літератури, теорії літератури. Вони стануть у пригоді при розробці курсових та дипломних робіт для студентів філологічних спеціальностей.

Ключові слова: самоідентифікація, ідентичність, діаспорна проза, етнічне середовище, національна ідея, інтеграція.

*Калашник О. О.,**старший викладач кафедри філології**Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*

ВІЗІЯ МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ І КУЛЬТУРНЕ ПРОСВІТНИЦТВО ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША (ПРО ВІДЗНАЧЕННЯ 205 РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ П. КУЛІША В НІЖИНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ М. ГОГОЛЯ)

Анотація. Стаття висвітлює події культурно-наукового заходу в Ніжинському державному університеті ім. М. Гоголя – Всеукраїнської конференції «Культурницький націоналізм Пантелеймона Куліша», приуроченої до 205 річниці від дня народження письменника. Здійснений огляд окремих наукових досліджень художньої, історіографічної, філософської та етнографічної спадщини П. Куліша, виголошених в усній формі провідними науковцями: І. Гиричем, О. Федоруком, В. Даниленком, В. Івашковим, А. Швець, А. Даниленком. Аналізуються тези-спостереження доповідачів з точки зору Кулішевої візії майбутнього розвитку українського народу. Стаття розкриває спектр Кулішевих ідей щодо культури і нації, які актуальні для теперішнього часу: культурне просвітництво як політична доктрина в умовах бездержавності, аристократична верства як фундамент держави на протигагу «стихийному» низовому козацтву, бачення принципів громадянського суспільства, критика російської ментальності й імперіалізму, дослідження фольклору і повернення українцям своєї історичної пам'яті, хуторянська філософія як пошук України майбутнього. Акцентується увага на перегляді критики суспільних поглядів П. Куліша українськими інтелектуалами. Також для оцінки стану сучасного кулішезнавства подані огляди двох найновіших видань, презентованих на конференції: 1) монографії А. Даниленка «Від Біблії до Шекспіра: Пантелеймон Куліш і формування української літературної мови» (Київ: Критика, 2024) і 2) Т. III із серії «Художні твори» з Повного зібрання творів Пантелеймона Куліша (Київ: Критика, 2024). Обидва видання створюють нові наукові дискурси навколо спадщини письменника. Опис урочистих заходів в Ніжинському університеті і в маєтку родини Кулішів-Білозерських «Ганнина Пустинь», показує стан меморіалізації постаті Куліша в Україні. Ця тема розкрита також в аналізі доповіді А. Швець.

Ключові слова: культура, просвітництво, консерватизм, візія майбутнього, козащина, аристократизм, хуторянська філософія, переклад, історична проза, фольклор, староукраїнська мова, меморіалізація.

Протягом останніх років, особливо в умовах повномасштабного вторгнення, зростає увага до постаті Пантелеймона Куліша як будівничого модерної української нації. А місто Ніжин стає одним із чільних центрів кулішезнавства.

6–7 серпня 2024 р. у Ніжинському державному університеті імені М. Гоголя та Обласному історико-меморіальному музеї-заповіднику «Ганнина Пустинь» відбулося відзначення 205 річниці від дня народження видатного українського письменника, перекладача, критика, редактора, видавця, історика,

фольклориста, етнографа, мовознавця і філософа. Вшанування пам'яті розпочалося в стінах університету з роботи **Всеукраїнської конференції «Культурницький націоналізм Пантелеймона Куліша»**. Ювілейна подія об'єднала науковців з багатьох куточків України: від Львова, Тернополя і Києва до Чернігова, Харкова і Дніпра. Серед учасників конференції відомі літературознавці й історики: Олесь Федорук, Ігор Гирич, Євген Нахлік, Василь Івашків, Алла Швець, Валентина Біляцька, Володимир Даниленко, Олександр Забарний, Юрій Бондаренко, Світлана Панькова, Валентина Школа та ін. У вітальному слові ректор Олександр Самойленко офіційно оголосив про створення 28 березня 2024 року Інституту Пантелемона Куліша при Ніжинському національному університеті. Нову наукову інституцію очолив героїчний воїн, талановитий літературознавець, доктор філол. наук Олесь Олександрович Федорук. Вчений поділився планами видати невідому спадщину митця і здійснювати полідисциплінарні студії, бо сам П. Куліш розвивав усі ділянки гуманітарної науки.

Ідеї та концепції П. Куліша в період боротьби за українську ідентичність стають як ніколи актуальними. Назва конференції означає головну місію великого українця – **культурне просвітництво**, що є запорукою розвитку нації. Про це свідчать доповіді, що пролунали у просторій конференційній залі.

Мета нашої розвідки – висвітлити стан сучасного кулішезнавства, проаналізувати нові ракурси дослідження спадщини письменника, визначити актуальні ідеї П. Куліша щодо поступу української культури і розбудови нації.

Серед виголошених промов на конференції привертають увагу саме ті новаційні спостереження, які стосуються Кулішевої візії майбутнього України і які релевантні викликам теперішнього часу. Отож, проаналізуємо окремі доповіді, роблячи висновки, відповідні меті і завданням нашої статті.

Тезами про суспільну філософію П. Куліша поділився **Ігор Гирич**, доктор історичних наук, професор, завідувач відділу Інституту української археографії і джерелознавства ім. М. С. Грушевського. У доповіді «Пантелеймон Куліш і Вячеслав Липинський: предтеча і творець українського консерватизму» історик порівняв погляди письменника, розкидані у різних творах, з ідеями Вячеслава Липинського, засновника і теоретика сучасного консервативного руху на поч. ХХ ст. Обидва схоже розуміли історичні процеси в Україні і те, що має стати фундаментом розбудови держави.

Зокрема для П. Куліша і В. Липинського будівничими нації у 16–17 ст. були шляхтичі, аристократи, що в своїх обійстях створювали центри культури. В. Липинський вважав, що гро-

мадське життя в Україні з давніх часів зосереджується навколо людей землевласницької верстви. Вони зводили школи, друкарні, освітні заклади. Саме діяльність меценатів сприяла появі багатьох письменників. Таких поглядів притримувався і Куліш: навіть журнал «Основа» він творив для маєткового панства, яке займалося культурним розвитком.

Для П. Куліша мірилом цінності і показником цивілізації є **культура**. Якщо ми говоримо про європейську Україну, то вона має базуватися на культурних засадах. Тому він перекладав Біблію, світову класику, створив правопис. Бо все це є основою державного будівництва. Цю точку зору відстоював і В. Липинський.

П. Куліш розглядав історію як конфлікт анархії і порядку, носієм порядку були аристократи. У цьому контексті варто згадати «стихийний» образ козака Тура у романі «Чорна Рада» й аристократичну козацьку верхівку – полковника Шрама, його сина і гетьмана Сомка. Ігор Гирич пояснив, що насправді мав на увазі П. Куліш, якого сучасники звинувачували в «козакофобстві»:

«Насправді Куліш говорив про низинних козаків, які не створюють культуру, а навпаки, займаються руйнацією. Липинський теж пише про розширення козацтва на низинну і верхню верству, і зауважує, що козацька верхівка розвивала культуру, і потім пішла у шляхту, яка стала цементам повстання Б. Хмельницького і створення Козацької держави» [1, с. 3]¹.

Дослідник підкреслив, що В. Липинський – творець ідеї української нації, яка будується не за етнічним принципом, а за територіальним. Це крок до розуміння, що таке політична нація і **громадянське суспільство**: немає значення етнічне походження, кожен громадянин має свідомо працювати на благо своєї держави. П. Куліш теж визнає цей принцип, наприклад, захоплюючись польським шляхтичем С. Жовкевським, що успішно розбудовував українське місто Жовкву.

Ігор Гирич прийшов до висновку, що П. Куліш однозначно був **предтечею українського консерватизму**. І хоч він не говорив про самостійну державу, насправді був самостійником і мріяв про культурну Україну. Його антиромантична концепція козацтва пов'язана з переконаністю, що аристократизм – основа державотворення:

«Коли Куліша звинувачують у зрадництві українського інтересу то з поляками, то з росіянами, то в козакофобстві, насправді це була форма будівництва моделі української аристократичної держави в майбутньому» [1, с. 3].

Отже, переосмислення поглядів П. Куліша через призму консервативної ідеології має продуктивний ефект, адже контраверсійне ставлення українських інтелектуалів до спадщини письменника блокувало належну оцінку його діяльності.

Про внесок П. Куліша у формування сучасної української нації розповідав в однойменній доповіді **Володимир Даниленко**, письменник, кандидат філол. наук, доцент Київського державного університету інформаційно-комунікаційних технологій. Дослідник проаналізував етапи творення української нації від часів бароко до сучасності і показав виняткову роль літератури і преси у кожному з цих етапів. Також нагадав про

відомі здобутки Пантелеймона Куліша, що вплинули на самосвідомість українців у XIX столітті: правопис «кулішівка», переклад Біблії українською мовою, перший історичний роман «Чорна рада», фольклорно-історичний збірник «Записки о Южной Руси», заснування друкарні і видання журналів «Основа» й альманаху «Хата», переклади світової класики. Під час виступу В. Даниленко оригінально інтерпретував **хутірну філософію** П. Куліша, що викладена у книжці «Листи з хутора». Цю філософію гостро критикували поборники націоналістичної ідеї Юрій Липа і Дмитро Донцов, вважаючи, що українське суспільство має бути активним у своїй боротьбі за створення сильної нації, а не ховатися на хуторах. І вони, стверджує доповідач, мають рацію. Однак літературознавець запропонував подивитися на Кулішеву філософію з точки зору сучасної людини, для якої стало можливим усамітнення на природі і дистанційна робота через наявність інтернету:

«Хутірна філософія – спроба знайти український шлях усамітнення та гармонії, що передбачає відкидання як російського, так і західного досвіду життя. Насправді хутірна філософія при всій своїй утопічності передбачає повернення до природи. У «Листах з хутора» простежується думка, що в майбутньому люди будуть робити кар'єру і заробляти гроші в мегаполісах, а жити намагатимуться за межами великого міста ближче до природи. Це споконвічна українська традиція тяжіння до землі, до власного хутора, саду, лісу. Така філософія залишається українською мрією майбутнього, коли інформаційні технології та роботизація виробництва досягнуть такого рівня, що багато людей буде працювати дистанційно. І ця тенденція простежується вже зараз» [1, с. 5].

Актуальні паралелі з сучасністю звучали і у виступі **Василя Івашківа**, доктора філол. наук, професора Львівського національного університету імені Івана Франка. Доповідь «Українсько-московська тема в письменницькому дискурсі П. Куліша» зачепила ставлення письменника до **російського імперіалізму** і загалом до росії. Як у своїй художній прозі, так і фольклорних записках, письменник підкреслює різницю в характері, культурі, політичних інституціях українців і росіян. Зображується нахабність, брехливість та підступність москалів. Загарбницька ментальність проявлена як на політичному, так і на побутовому рівні. На прикладі історичної легенди про Мазепу і Палія В. Івашків продемонстрував ті акценти, які, власне, цікавили П. Куліша і заради яких він записав народну легенду:

1) Московщина – це була зовсім невелика територія (*«А тоді ще московської землі був тільки один рукав, та й годі»*).

2) Українське військо перемагало московську армію (*«ось зовсім уже Мазепа поборою царя...»*).

3) У легенді москалі просили перемир'я на 12 днів, щоб звільнити Палія, якого замурував Мазепа.

4) Без колабораціонізму самих українців (Палія) цар Петро I не виграв би в Полтавській битві.

Як бачимо, ця легенда відгукується у контексті нинішньої російсько-української війни, особливо що стосується настирливих схильностей до перемир'я чи заморожування війни з боку росії.

Загалом через фольклорні записи, зокрема у «Записках о Южной Руси» 1856–1857 рр., П. Куліш прагнув донести **історичну правду** до свідомості українців. Одну з таких правд російська історіографія намагалася стерти з пам'яті – це визначальний вплив українців на розбудову Московської держави. Україна постачала не тільки інтелектуальний ресурс,

¹ Тут і далі цитування усних доповідей на Всеукраїнській конференції «Культурницький націоналізм Пантелеймона Куліша» (до 205-річчя від Дня народження Великого українця – націотворця і державника), що відбулася 6–7 серпня 2024 року у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя. Посилання на програму конференції – в списку літератури.

а й цивільний та військовий. Саме про військовий ресурс писав П. Куліш у своїй **історичній прозі**, яка більше століття зберігалася в рукописах і вперше видана тільки у 2024 році. На конференції **Олесь Федорук** презентував том III із серії «Художні твори» повного зібрання творів Пантелеймона Куліша (Київ: Критика, 2024), що виходить під егідою Українського наукового інституту Гарвардського університету, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Наукового товариства ім. Шевченка в Америці та Інституту Критики. Таке потужне об'єднання зусиль різних інституцій для видання 40-томника творів П. Куліша свідчить про бажання належно поцінувати його внесок у розбудову української культури і держави. Книга містить історичну прозу письменника про події на Сіверщині початку XVII століття. О. Федорук зазначає, що Куліш хотів підняти статус Сіверщини, яка відіграла ключову роль в історії Московського царства. Звідси на Москву вирушив Лжедмитрій I, поклавши початок так званій Смути. Успіх походу забезпечило 20 тисяч сіверських воїнів. Про це йдеться у творах, які увійшли до збірки: роман «Алексей Однорог», повість «Порубежники» та оповідання «Брати» (уривок з незавершеного роману). Це та інші майбутні видання невідомих творів П. Куліша розширять дискурс дослідження творчості письменника, відкриє нові грані його масштабного таланту.

Інтелектуальна спадщина Пантелеймона Куліша значною мірою ще terra incognita – багато невиданих творів, не осмислених ідей. Однозначно постать письменника вимагає фундаментального вивчення, адже він займався державницькою культурною діяльністю всупереч лінгвоциду, переслідуванням і заборонам української культури Російською імперією. Найглибше це усвідомлювала дружина П. Куліша, Олександра Білозерська, znana як письменниця Ганна Барвінок. Саме вона займалася **меморіалізацією пам'яті** про свого чоловіка. Цій темі присвячена ще одна доповідь докторки філол. наук **Алли Швець** «Він усюди хотів по собі пам'ять zostавить»: меморіалізація Пантелеймона Куліша». Львівська дослідниця говорила про листування Ганни Барвінок та Михайла Павлика. Саме з цього епістолярю починається вшанування пам'яті митця. А. Швець наголосила, що дружина письменника не лише ділилась сокровенними спогадами, переживаннями з другом сім'ї, а по-діловому обговорювала процес меморіалізації постаті П. Куліша.

Прочитані науковицею уривки з листів наводять нас на такий висновок: Ганна Барвінок зробила з акту пам'яті загальнонаціональний проєкт, залучивши визначних людей Галичини і Наддніпрянщини. Тому що, по суті, постать письменника була об'єднувачою для нації: народжений на історичній Гетьманщині, на Лівобережжі, П. Куліш став своїм і для українців Галичини, що була у складі Австро-Угорщини. Зокрема, саме у Львові видавали його коштом журнал «Правда», саме галичани одразу взяли «на озброєння» правопис «кулішівку», який відрізняв український текст від російського.

Видання, збереження і поширення творів П. Куліша, сакралізація могили, публічне відзначення річниці з дня народження письменника – це все заслуга Ганни Барвінок. Як відомо, щоб видати спадщину чоловіка, вона продала свій родинний хутір Мотронівка («Ганнина Пустинь»). Тому традиційно конференція і вшанування пам'яті великого класика продовжилися 7 серпня у **музеї-заповіднику «Ганнина Пустинь»**, в селі Оленівка на Борзенщині. Саме тут жили та працювали подружжя

Кулішів. На могилі Пантелеймона Куліша, Олександри Білозерської (Ганни Барвінок) та Василя Білозерського відбулося покладання квітів гостями конференції, представниками влади області і району, а також панахида за участі єпископа Чернігівського та Ніженського ПЦУ Антонія та священництва Чернігівської єпархії. У промові отець Антоній згадав про найвизначнішу працю П. Куліша – перший **переклад Біблії українською мовою**, здійсненого у співавторстві з І. Пулюєм та І. Нечуй-Левицьким, і вперше виданим у 1903 році у Відні, вже по смерті П. Куліша. Письменник був переконаний: якщо народ матиме Святе Письмо рідною мовою, то він ніколи не втратить цієї мови і своєї ідентичності. Така серйозна заявка на самостійний шлях розвитку народу і спричинила вихід Валувського указу 1863 року про тотальну заборону друкування, розповсюдження книг українською мовою. Переклад Біблії, а також світової класики – В. Шекспіра, Дж. Байрона, Гете та інших – це свідомі місія П. Куліша інтегрувати українців у світовий контекст, у світову культуру, дати інтелектуальну й духовну поживу народу.

Перекладацька діяльність особливо розвиває можливість власної мови, її стильових реєстрів. Окрім використання народно-розмовної мови у художніх творах і фіксування у фольклорних записах П. Куліш намагався відродити **староукраїнську мову (або староруську)**. Через призму ідеології консерватизму, про яку йдеться на початку нашої статті, легко зрозуміти логіку П. Куліша: не можна забувати власних набутків, староруська мова обслуговувала до XVIII ст. державну сферу, нею послуговувалася козацька верхівка. Тому П. Куліш використовував лексичні й стилістичні можливості цієї мови у перекладах і художніх творах. У контексті даної теми доречно згадати, що на Ніжинській конференції відбулася презентація монографії «**Від Біблії до Шекспіра: Пантелеймон Куліш і формування української літературної мови**» (Київ: Критика, 2024 р.) професора кафедри сучасних мов і культур Раше University, США, **Андрія Даниленка**. Крізь призму Кулішевих перекладів Святого Письма та Шекспірових п'єс дослідник показує шляхи мовотворчості у XIX столітті. Автор доводить, що Куліш запропонував особистий, альтернативний народницькій традиції, проєкт розвитку літературної мови: синтез староукраїнської мови (біблійний і світський високий стиль) із розмовною мовою та діалектами. Новий перекладацький метод мав познайомити співвітчизників з духовними набутками західноєвропейської культури, що вплинуло би на українську ідентичність.

Отже, візія майбутнього української нації у П. Куліша також пов'язана з поверненням елементів староукраїнської мови в стильовий реєстр нової літературної мови. Через російсько-українську війну тема вивчення і повернення нашого мовного спадку сьогодні активно обговорюється у філологічних колах, зокрема у працях і виступах Лідії Гнатюк, Ірини Фаріон та ін.

Доповіді учасників конференції викликали жваві дискусії, обговорення та окреслили наукові перспективи майбутніх досліджень. В умовах повномасштабного вторгнення в прикордонній області провести такий вагомий науково-культурний захід – це справжній подвиг. Власне, постать Пантелеймона Куліша служить прикладом мужності, стійкості і непохитної віри в українську перемогу.

Висновки. У сучасному кулішівському дискурсі відбувається переосмислення ідей письменника, які ще за його життя викликали гостру критику і дискусії у колах інтелігенції. Через

призму ідеології консерватизму, запропоновану І. Гиричем, пояснюються причини відмови П. Куліша від романтизації козацтва, а також позитивні сторони концепції аристократичної України, викладені у його художній та історіографічній творчості. На сьогодні дослідники акцентують увагу на культурницьтві П. Куліша як далекоглядній політичній програмі в умовах імперського тиску: видання журналів, книг, перекладацька діяльність, фольклорно-етнографічні студії, власний проєкт розвитку української мови, правопис «кулішівка». Багатогранна спадщина П. Куліша відкриває обрії дослідження російського імперіалізму й ментальності, що надзвичайно важливо для захисту української ідентичності, нашої держави і загалом демократичного світу. Критикована сучасниками Кулішева хуторянська філософія сьогодні постає як візія майбутнього, до якого прагне сучасне суспільство інформаційної доби. Стан меморіалізації постаті Куліша нині має тенденцію досягти належного рівня. Висока оцінка внеску П. Куліша (на рівні з визначними діячами XIX ст., наприклад, Т. Г. Шевченком) у розбудову української нації підтверджується створенням Інституту Пантелемона Куліша при Ніжинському національному університеті, підготовкою 40-томного видання його творчості, проведенням щорічних конференцій, виходом наукових монографій, урочистостями на території Обласного історико-меморіального музею-заповідника Пантелеймона Куліша «Ганнина Пустинь».

Література:

1. Культурницький націоналізм Пантелеймона Куліша (до 205-річчя від Дня народження Великого українця – націєтворця і державника) : програма Всеукраїнської наукової конференції із закордонною участю, Ніжин–Оленівка, 6–7 серпня 2024 р. Ніжин–Оленівка : Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2024р. 8 с. URL: http://ifnan.gov.ua/docs/_9855832a.pdf (дата звернення: 09.08.2024).
2. Гирич І. Лицар української державності (нарис життя і діяльності В. Липинського). *Архіви України*. 1992. № 1–3. С. 34–43.
3. Гирич І. Особливий шлях П. Куліша. Ранній етап українського консерватизму. *Ігор Гирич (Київ). Персональний сайт історика України* : веб-сайт. URL: <https://www.i-hyrych.name/Vyklad/HistMemory/Kulish.html> (дата звернення: 09.08.2024).
4. Даниленко А. Від Біблії до Шекспіра. Пантелеймон Куліш і формування української літературної мови. Київ : Критика, 2023. 418 с.
5. Івашків В. Український фольклор у записах і дослідженнях Куліша (1840-ві роки). *Хроніка-2000*. 2009. Вип. 78. С. 329–369.
6. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Київ–Філадельфія, 1995. 470 с.
7. Ясь О. Історичне письмо пізнього П. Куліша як предтеча консервативного проєкту української історіографії початку XX ст. (До 200-річчя від дня народження). *Український історичний журнал*. 2019. № 4. С. 61–87.

Kalashnyk O. The vision of the future of Ukraine and cultural enlightenment of Panteleimon Kulish (On the celebration of the 205th anniversary of P. Kulish's birth at Mykola Gogol Nizhyn State University)

Summary. The article covers the events of the cultural and scientific event at Nizhyn Gogol State University – the All-Ukrainian Conference “Cultural Nationalism of Panteleimon Kulish”, dedicated to the 205th anniversary of the writer's birth. The article reviews several scientific studies on P. Kulish's artistic, historiographical, philosophical and ethnographic heritage, presented by leading scholars: I. Hyrych, O. Fedoruk, V. Danylenko, V. Ivashkiv, A. Shvets, and A. Danylenko. The article analyzes the speakers' theses from the perspective of Kulish's vision of the future development of the Ukrainian people. It also reveals the spectrum of Kulish's ideas about culture and nation that are relevant to the present time: cultural enlightenment as a political doctrine in the context of statelessness, the aristocratic class as the foundation of the state as opposed to the “spontaneous” Cossacks, a vision of the principles of civil society, criticism of the Russian mentality and imperialism, the study of folklore and the restoration of Ukrainians' historical memory, and the “khutorianska philosophy” as a search for Ukraine's future.

The article focuses on the revision of Ukrainian intellectuals' criticism of P. Kulish's social views. Additionally, to assess the state of modern Kulish studies, the author provides reviews of two recent publications presented at the conference: 1) monograph by A. Danylenko “From the Bible to Shakespeare: Panteleimon Kulish and the Formation of the Ukrainian Literary Language” (Kyiv: Krytyka, 2024) and 2) Vol. III of the series “Works of Art” from the Complete Works of Panteleimon Kulish (Kyiv: Krytyka, 2024). Both editions contribute to new scholarly discourses surrounding the writer's legacy. The description of the ceremonial events at Nizhyn University and at the Kulish-Bilozersky family estate, “Hannyna Pustyn”, reflects the state of memorialization of Kulish's figure in Ukraine, a topic also addressed in A. Shvets' report.

Key words: culture, enlightenment, conservatism, vision of the future, Cossacks, aristocracy, “khutorianska philosophy”, translation, historical prose, folklore, Old Ukrainian language, memorialization.

Ледняк Ю. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
Донбаського державного педагогічного університету

Ледняк Г. В.,
старший викладач кафедри іноземних мов
Донбаського державного педагогічного університету

Рябініна І. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та літератури
Донбаського державного педагогічного університету

МІСТИЧНА СКЛАДОВА ОПОВІДАНЬ М. Л. КАШНІЦ

Анотація. Поезії, есеї, романи, оповідання та інші твори Марії Луїзи Кашніц посідають особливе місце в німецькій і світовій літературі ХХ століття. Вони відрізняються багатомірністю та ліризмом, автобіографізмом, глибоким інтересом до екзистенціальних тем, до внутрішнього світу людини, до її взаємодії зі світом. У низці творів письменниці присутні містичні елементи. Статтю присвячено аналізу особливостей включення цих елементів до художнього світу оповідань М. Л. Кашніц і визначенню функцій містичної складової в аналізованих творах. Для дослідження було обрано три оповідання письменниці, в яких містика присутня в різних формах та обсягах, – «Gespenster» («Примари»), «Eines Mittags, Mitte Juni» («Одного разу опівдні, в середині червня») та «Strohalm» («Соломина»).

Дослідження показало, що містика входить у світ оповідань М. Л. Кашніц у різних формах. Так, у творі «Gespenster» («Примари») – це зустріч і спілкування з привидами. Звернуто увагу на низку деталей, пов'язаних із містикою, з іншою реальністю: театр у Лондоні (місце, де починається дія), дзеркало, музика, пейзажі зі сновидінь на чашках тощо.

У творі «Eines Mittags, Mitte Juni» («Одного разу опівдні, в середині червня») містичними є поява незнайомки, що повідомляє про смерть розповідачки та вимагає ключі від її квартири (причому незнайомка, яка стверджує, що жінка була самотня, з'являється саме тоді, коли героїня дійсно відчувала себе самотньою та готова була потонути, щоб за межами життя поєднатися з коханим, якого втратила), давньогрецький міф і чарівний звук флейти, що символізує потяг до життя та змушує героїню відмовитися від готовності померти.

В оповіданні «Strohalm» («Соломина») з містикою пов'язані народні обряди проведів зими, про які згадує розповідачка, та соломина у волоссі жінки як нагадування про пережите. При цьому незнайомка, звук флейти та соломина можуть розглядатися як матеріалізація почуттів і переживань нараторок.

Містичне у художньому світі німецької письменниці М. Л. Кашніц виступає невід'ємною частиною життя. Воно дозволяє краще зрозуміти почуття, переживання, страхи та прагнення персонажів, наголосити на крихкості й цінності людського життя та кохання, на важливості довіри у стосунках.

Ключові слова: оповідання М. Л. Кашніц, містична складова, форми прояву містичного, функції містичних елементів.

Постановка проблеми. У німецькій літературі ХХ століття особливе місце посідає творчість Марії Луїзи Кашніц – її поезії, есеї, романи, оповідання та ін. Твори М. Л. Кашніц відрізняє багатомірність і ліризм, автобіографізм, глибокий інтерес до екзистенціальних тем, до внутрішнього світу людини, її переживань, її взаємодії зі світом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість М. Л. Кашніц стала об'єктом дослідження багатьох науковців – Р. Айдукевічене, Н. Альтенхофера, А. Баус, Н. Росбаха, Я. Хрдлічкової, П. Хубер-Саутер та ін. Аналізувалися «жіночність» нарації, своєрідність утілення теми війни, мотиви дитини та дитинства, кохання, віку, кризи, основні прийоми створення жіночих і чоловічих образів тощо. Дослідники відзначали наявність містичних елементів у творах письменниці, але окремого дослідження, присвяченого цьому питанню, немає.

Мета статті – дослідження особливостей включення містичних елементів до художнього світу оповідань М. Л. Кашніц і визначення функцій цих елементів в аналізованих творах. При цьому ми, слідом за О. Вещиковою, розуміємо містичне в художній літературі «як систему виражально-зображальних засобів надчуттєвого досвіду пасивного пізнання людиною таємного, надприродного й можливого спілкування з ним» [1, с. 131].

Виклад основного матеріалу. Містичні елементи можна виділити в низці оповідань М. Л. Кашніц – «Gespenster» («Примари»), «Eines Mittags, Mitte Juni» («Одного разу опівдні, в середині червня»), «Strohalm» («Соломина») тощо. При цьому містика присутня в зазначених творах у різних формах та обсягах.

Так, оповідання «Gespenster» («Примари») являє собою розповідь про зустріч і спілкування з примарами. Дія відбувається в Лондоні – місті, з яким пов'язано багато містичних історій, і починається під час вистави «Річард II» за драмою-хронікою В. Шекспіра в театрі «Олд Вік», тобто в місці, пов'язаному з іншим – представленим на сцені – життям, до якого так чи інакше долучаються глядачі. Проте розповідачка сприймає те, що відбувається на сцені, поза історичним контекстом і правдою шекспірівського твору. Для неї король Річард II, що з'являється на сцені на початку п'єси, – не монарх, який

вирішує долю країни, чинить беззаконня тощо, а перш за все просто молодик, красунчик, «von dem wir doch wussten, was das Schicksal mit ihm vorhatte, wie es ihn beugen würde und wie er schließlich untergehen sollte, machtlos aus eigenem Entschluss» [2, с. 16] / «про якого ми, однак, знали, що приготувала для нього доля, як вона його зігне і як він зрештою загине, безвладний за власним рішенням» (тут і далі переклад наш – Г. Л.). І в цих словах міститься натяк на долю персонажів оповідання.

Ситуація абсолютно банальна: розповідачка звертає увагу на те, що її чоловік не дивиться на сцену, а розглядає молоду жінку, що сидить неподалік, а та іноді впівоберта дивиться на нього та напівпосміхається. Спочатку оповідачку це не хвилює, бо вона знає, що її чоловік «hübsche Frauen und junge Mädchen gern ansah, sich ihnen auch mit Vergnügen näherte, um die Anziehungskraft seiner schönen südländisch geschnittenen Augen zu erproben» [2, с. 17] / «любив дивитися на гарних жінок і молодих дівчат, а також із задоволенням підходив до них, щоб перевірити привабливість своїх прекрасних очей із південним розрізом». Антон, чоловік розповідачки, не приховував своєї зацікавленості незнайомкою, тому розповідачка починає уважно її роздивлятися. Виявляється, що супроводжує її юнак, у них обох світле рудувате волосся та ніжно-блідий колір обличчя, юнак виглядає дуже стомленим, майже виснаженим, а дівчина вдягнена, «wie zu einem Spaziergang übers Land» [2, с. 17] / «як для прогулянки сільською місцевістю».

Початок знайомства з цією парою є дещо дивним: дівчина впустила програмку, яку Антон підняв, щось сказав поганою англійською про постановку та акторів, представився та представив свою дружину, що дещо здивувало супутника дівчини. Більш того, «Erstaunen und Abwehr zeigten sich auch auf dem Gesicht des jungen Mädchens, obwohl es doch sein Programm augenscheinlich mit voller Absicht hatte fallen lassen, und obwohl es jetzt meiner Mann ganz ungeniert in die Augen schaute, wenn auch mit trübem, gleichsam verhangenem Blick» [2, с. 18] / «Подив та опір з'явилися також на обличчі молоді дівчини, хоча вона, вочевидь, навмисне кинула програмку й дивилася тепер моему чоловікові в очі зовсім не соромлячись, хоча й засмученим, ніби затьмареним поглядом». Тобто складається враження, ніби ситуацією керують не самі її учасники, а якісь інші сили, яким люди просто підкоряються.

Знайомство продовжується, з'являються нові деталі: інформація про те, що нові знайомі – брат і сестра; дуже ніжний, м'який, без ознак переляку голос дівчини, який у нараторки викликає дивне тремтіння; адресована Антонові посмішка дівчини в її дзеркальному відображенні (дзеркало теж можна сприймати як потойбіччя), згадка про жакливу самотню смерть, що чекала на короля в кінці п'єси, поведінка Антона, який дуже швидко допомагає дівчині та юнаку забрати одяг у гардеробі, а потім ловить таксі, бо почався сильний дощ.

У таксі, в яке персонажі оповідання втиснулися всі разом, бо машин було дуже мало, роздратування оповідачки зникає, голос дівчини виявляється світлим і солодким, вона запрошує розповідачку з чоловіком до себе на чай і нарешті називає своє та братове ім'я – Вівіан і Лорі. Розповідачку дивує, наскільки жвавою стала дівчина, «so als sei es vorher gelähmt gewesen und sei erst jetzt in unserer oder in Antons körperlicher Nähe imstande, seine Glieder zu rühren» [2, с. 19] / «начебто вона раніше була паралізованою і тільки тепер, у тілесній близькості до нас, або до Антона, змогла рухати своїми кінцівками». Складається вра-

ження, що саме нові знайомі, і перш за все Антон, дають Вівіан життєву енергію.

Заходячи в будинок нових знайомих, Антон шепоче дружині, що точно знає цих людей, але не знає звідки. І потім, коли Вівіан пішла гріти воду для чаю, питає Лорі, чи не були вони останнім часом за кордоном і куди саме їздили. Поведінка юнака, який відповідав нерішуче, ніби йому важко було говорити (нараторка не може зрозуміти, чи то він не хоче відповідати на особисті питання, чи він не може згадати), та сам будинок, тихий і темний, із меблями, вкритими пилом, із електричними лампами, перегорілими або викрученими, змушує розповідачку думати, що тут «... alles ist nicht ganz richtig» [2, с. 20] / «... все не зовсім так».

У розгортанні оповіди знаходимо низку натяків, зрозумілих у ретроспекції: міцний та гіркий на смак чай, без цукру та вершків, можна сприймати як натяк на долю брата та сестри; цілий пейзаж зі сновидінь на гарних порцелянових чашках – на мрії, що не збулися; дівчина, спитавши, про що розмовляли, відповіла, що вони були в Австрії, але не змогла назвати місце, – натяк на те, що Антон дійсно вже бачив брата та сестру.

Дивне починає коїтися тоді, коли Вівіан раптово починає крутити ручку радіо. Зрештою «Stimmfetzen glitt der Lautsprecherton in eine sanft klirrende Tanzmusik» [2, с. 21] / «уривки голосів у динаміку перетворилися на ніжну танцювальну музику». Музика – це один зв'язок із містикою, з іншим світом, вона може зачаровувати, звертаючись безпосередньо до підсвідомого. Невипадково таємничим, дивним є танець Вівіан із Антоном: «... Kühle, eine holde, sanfte Kühle ging nach wie vor von dem fremden Mädchen aus, zugleich aber auch eine seltsame Gier, da sich ihre kleinen Hände wie Saugnäpfe einer Kletterpflanze an den Schultern meines Mannes festhielten und ihre Lippen sich lautlos bewegten, als formten sie Ausrufe der höchsten Bedrängnis und Not» [2, с. 21] / «прохолода, лагідна, ніжна прохолода все ще виходила від незнайомої дівчини, але водночас дивна жадібність, оскільки її маленькі ручки вчепилися в плечі мого чоловіка, як присоски в'юнки, а губи беззвучно ворушилися, немов складаючись у вигуки крайнього страждання і потреби». Зауважимо, що слово «die Not» є багатозначним. Так, «Великий німецько-український словник» В. Мюллера дає такі його значення: 1. потреба, необхідність; 2. нужда, нестатки, злидні; лихо, нещастя; скрута [3, с. 457]. На нашу думку, дівчина молить про життя та кохання, вона страждає, бо ніколи більше цього не матиме.

Антон спокійно та лагідно дивиться на Вівіан, періодично такий самий погляд кидаючи й на дружину, ніби показуючи їй, що цей танець нічого для нього не означає. Поступово стає очевидним, що танець надмірно втомлює чоловіка. Лорі починає відбивати ритм під музику то кісточками пальців, то чайною ложкою, то плутано стукаючи Антоновим портсигаром по столу, що надає якоїсь напруженості музиці й лякає розповідачку. Вона починає думати, що вони опинилися в пастці, та раптом її потягнуло в сон, крім того, жінка не змогла спіймати погляд Антона, бо той тримав очі закритими, а Вівіан опустила голову йому на плече. Звернемо увагу, що сон можна розглядати як іншу реальність або як прикордонний стан, межу між життям і смертю.

Розповідачка попросила телефон, щоб викликати таксі. Телефон, який подав Лорі, не працював. Цікавою є реакція юнака на прохання жінки: телефон він дає охоче («bereitwillig»),

із жалем («bedauernd») знизує плечима через те, що апарат не працює. Складається враження, що він не хоче ні з ким спілкуватися, йому це важко.

Антон ніби приходив до тьми: він зупинився та зняв руку з партнерки, яка «verwundert zu ihm aufschaute und beängstigend schwankte, wie eine zarte Staude im Wind» [2, с. 22] / «подивилася на нього з подивом і тривожно хиталася, мов ніжний трав'янистий багаторічник під вітром». Прощання з новими знайомими пройшло спокійно та ввічливо, Лорі провів подружжя східцями до виходу, а його сестра «blieb auf dem Absatz oben stehen, lehnte sich über das Geländer und stieß kleine, vogelleichte Laute aus, die alles bedeuten konnten oder auch nichts» [2, с. 23] / «залишилася стояти на сходовому майданчику зверху, перехилилася через поруччя і видавала тихі, пташині звуки, які могли означати що завгодно або нічого». Слід звернути увагу на те, якою розповідка бачить Вівіан у цих епізодах: це вже не жадібна в'юнка з її присосками, що страждає, молих про життя та намагається отримати бажане, а ніжна квітка, що приймає свою долю та прощається з життям.

На вулиці Антон пожвавішав та розповів, що він точно бачив брата із сестрою, причому недавно, ймовірно, навесні в Кітцбюелі, і що під час танцю йому спало на думку дещо конкретне: «eine Bergstraße, ein Hinüber- und Herübersehen von Wagen zu Wagen, in dem einen habe er gegessen, allein, und in dem anderen, einem roten Sportwagen, die Geschwister, das Mädchen am Steuer, und nach einer kurzen Stockung im Verkehr, einem minutenlangen Nebeneinanderfahren, habe es ihn überholt und sei davongeschossen auf eine schon nicht mehr vernünftige Art» [2, с. 23] / «гірська дорога, погляди від машини до машини, в одній з яких він сидів сам, а в іншій – червоному спортивному автомобілі – брат і сестра, дівчина за кермом, і після короткого затору, хвилинної їзди поряд, вона перегнала його і неразумно стрімголов помчалася геть».

Зранку Антон не знайшов свого портсигара, який дружина востаннє бачила на столі в будинку Лорі та Вівіан. Коли подружжя пішло забирати свою річ, їм ніхто не відчинив. Від сусідки розповідка та її чоловік дізналися, що молоді господарі загинули десь у горах за кордоном через швидку їзду. Подружжю дозволили зайти в будинок, у якому вони були вчорі. Усе свідчило про те, що там давно нікого не було, та на столі лежав плоский золотий портсигар. Отже, Антон виявився останньою людиною, яку бачила дівчина за життя, можливо, саме тому примару так тягло до нього.

Ми вважаємо, що звернення в аналізованому оповіданні до містичного елемента дозволяє письменниці підкреслити крихкість та цінність людського життя, наголосити на необхідності берегти його та цінувати один одного.

В інший спосіб містичний елемент входить в оповідання «Eines Mittags, Mitte Juni» («Одного разу опівдні, в середині червня»). Розповідка повертається додому з подорожі, й сусідка, якій вона залишала ключі, питає, чи знає жінка, що померла. Виявляється, що якась жінка, яку ніхто не знав, приходила й усім сусідам говорила, що розповідка померла. Запам'ятали лише, що була ця пані смаглява, з худим обличчям, скоріш за все, іноземка. Незнайомка вимагала, щоб їй терміново віддали ключі від квартири розповідки.

Розповідка подумки відновлює сцену спілкування незнайомки із сусідами. Звертає на себе увагу її уявне твердження, що «die Frau Kaschnitz ganz allein gestanden ist, weil sie

niemanden gehabt hat auf der Welt» [2, с. 142] / «фрау Кашніц була зовсім одна, тому що в неї нікого в світі не було». При цьому всі знають, що це неправда: жінку постійно навідували друзі та родичі, їй часто телефонували, поштова скринька була завжди повною. Коли про це говорять незнайомці, вона стоїть на своєму: «... ich weiß es besser, sie hat niemanden mehr gehabt, sie war ganz allein auf der Welt» [2, с. 142] / «... я краще знаю, у неї нікого більше не було, вона була зовсім одна у світі». І саме останньої фрази ніяк не може позбутися розповідка, адже незнайомка, вочевидь, – її внутрішнє «Я», глибоко в середині вона відчуває самотність.

Спочатку розповідка намагалася розшукати незнайомку, а потім вирішила подивитися свій записник, бо їй здалося надзвичайно важливим дізнатися, що трапилося з нею того червеного дня. Вирахувавши, яке число це могло бути, розповідка подивилася свої записи: «Trinken, Ertrinken, Orfeo» [2, с. 145] / «ковтати, тонути, Орфей». Жінка прагне розшифрувати свій запис і згадує, як усе було того дня. Ніжкої зовнішньої небезпеки не було: синє небо, спокійне море, пекуче сонце, розжарений пісок. Але при цьому – «Panische Stunde und Furchtbarkeit des Südens, und ich hinausschwimmend, zufällig ganz allein. Auf dem weißen Sand unter dem Sonnenschirm meine schwarzen Kleider, schwarze Strümpfe, schwarze Schuhe» [2, с. 145] / «Панічна година та жах півдня, і я, що випливаю, випадково зовсім одна. На білому піску під парасолькою мій чорний одяг, чорні панчохи, чорні черевики». Зовнішній спокій контрастує з внутрішньою трагічною напруженістю, що підкреслюється колоративами «weiß» та «schwarz». Білий пісок під парасолькою є символом спокою, відпочинку, чорний одяг, панчохи та взуття (прикметник «schwarz» тут повторено для підсилення враження на тричі) підкреслює горе розповідки, про яке прямо не йдеться.

На пляжі жінка була не сама, просто її дочка з друзями пішли в бар, а дітей з англійської родини покликали обідати. І ось вона вже далеко від берега, вона дивиться на скелі, серед яких – «das Haupt der Circe, im Schmerz zurückgebogen und versteinert» [2, с. 145] / «вершина Цирцеї, що схилилася від болю та скам'яніла». Вона думає про Цирцею, яка не змогла втримати Одиссея, про долю («wer fort will, geht fort, auch wenn man ihm ewige Liebe verspricht, wer wandern muss, wandert, und wer sterben muss, stirbt» [2, с. 145–146] / «хто хоче піти, йде, навіть якщо йому обіцяють вічну любов, кому судилося блукати, блукає, а кому померти, вмирає»), а потім просто пливе, дивиться скрізь воду на дно, а коли піднімає голову, її охоплює невиразна самотність. Жінці треба повертатися, вдягатися, йти обідати, але вона не бачить у цьому сенсу: «Aber warum eigentlich, es ist doch alles verloren, du hast dich nicht halten lassen, Odysseus, fort, dein Schicksal erfüllen, fort nach Ithaka, und Ithaka ist der Tod» [2, с. 146] / «Але для чого, власне кажучи, все втрачено, тебе не вдалося втримати, Одиссею, геть, утілювати свою долю, геть до Ітаки, а Ітака – це смерть». Вона порівнює себе із Цирцеєю, та жінка не безсмертна, їй не треба перетворюватися на моторошний пам'ятник, вона може просто захлинутися й у такий спосіб поєднатися з коханим, якого втратила. Але саме в цей момент вона чує музику (ми вже говорили вище про зв'язок музики з містикою) – «eine Flötenstimme, die so gar nichts hat von Rokoko und Schäferpoesie, die einen ganz neuen Ton hat, einen starken und wilden Ton» [2, с. 146] / «голос флейти, який не має нічого спільного з рококо і пасторальною поезією, який

має абсолютно новий тон, сильний і дикий тон». Констанца, дочка розповідачки, не брала на пляж свою флейту, та й жінка не думає про те, що не самотня тому, що має дочку, адже в дитей своє життя. Та цей тасмичний голос флейти був покликком самого життя, і саме він урятував жінку. Згадаймо давньогрецький міф про Орфея, який намагався вивести свою кохану дружину Еврідіку із царства смерті (саме тому у записях розповідачки з'явилося його ім'я). Можливо, саме любов чоловіка, яка виявляється сильнішою за смерть, рятує життя розповідачки, стає голосом життя.

На пляжі жінку чекала дочка, яка хвилювалася. Вони вдягаються, і розповідачка говорить, щоб Констанца не забула свою флейту. Та не розуміє матір. Але дочка, вочевидь, є плодом кохання, символом продовження життя, утіленням його сили, не випадково незнайома, як з'ясувалося, пішла саме після того, коли хтось із сусідів згадав про дочку фрау Кашніц («Da hat sie es aufgegeben und ist fort» [2, с. 147] / «Тоді вона здалася і пішла»).

Як бачимо, і в цьому оповіданні містичний елемент дозволяє більш глибоко проникнути у свідомість героїні, звернутися до підсвідомого, яскраво показати силу кохання, силу життя.

Із жіночою психологією, з проблемою стосунків чоловіка та жінки пов'язана містика і в оповіданні «Strohalm» («Соломина»).

Героїня оповідання знайшла у книжці, яка лежала на столі у вітальні, лист від якоїсь жінки, і, не дочитавши його до кінця, абсолютно безпідставно вирішила, що лист адресовано її чоловікові, що Фелікс її зраджує. Чоловік на роботі, жінка вдома сама, вона займається домашніми справами і весь час думає про те, як має поводитися, уявляє собі думки Фелікса, як обговорюватимуть цю новину знайомі, вигадують різні варіанти розвитку подій тощо, тобто всіляко накручує себе.

Розповідачка дивиться у вікно: прекрасний сонячний лютневий день. Жінка думає про те, що в ці дні «rollen sie die Feuerräder von den Bergen und werfen die häßlichen Strohpuppen in den Brunnen» [2, с. 41] / «скокують з гір вогняні колеса і кидають потворних солом'яних ляльок у колодязь». Розповідачка із чоловіком якось бачили це. Вони багато пережили разом, і жінці гірко від того, що «es die Zukunft nicht mehr geben soll, aber die Vergangenheit auch nicht, die wird gleich mit in den Brunnen geworfen, die häßliche, gelbe Strohpuppe, jetzt kommt der Frühling, jetzt wird alles ganz neu» [2, с. 41] / «майбутнє більше не має існувати, але й минуле теж, його кинуть у колодязь, потворну, жовту солом'яну ляльку, тепер прийде весна, тепер все буде зовсім по-новому». Ідеться про народні обряди проводів зими та зустрічі весни, у магічну силу яких вірили язичники та які збереглися після прийняття християнства (т. зв. двовір'я). Вогняне колесо символізує сонцеворіт, солом'яні ляльки – те, що вже віджило, чого треба позбутися, вода / колодязь – очищення. Жінка ототожнює з лялькою, з минулим, майбутня весна весна її не тишить.

Чоловік зателефонував, і розповідачка розмовляла з ним зовсім не так, як планувала, а так, як говорила з неї «die Strohpuppe, so gedrückt und gequetscht, so widerlich» [2, с. 43] / «солом'яна лялька, так стиснуто і здавлено, так огидно». Потім жінка взагалі замовкла, та чоловік не кидав слухавку, а лагідно та якось безпомічно спитав, чи чує вона його. Коли ж він повісив трубку, вона зробила те саме з ненавистю до себе й до чоловіка,

тому що, як вона вважала, саме він був в усьому винен, бо він усе відібрав у неї, вона тепер – «dritte Person, böse Person, Strohpuppe in den Brunnen geworfen» [3, с. 43] / «третя особа, зла особа, солом'яна лялька, кинута в колодязь».

Нарешті жінка вирішила дочитати лист до кінця і з'ясувала, що він ніякого відношення до її чоловіка не має, та відчувала розповідачка себе так, ніби впала у глибокий колодязь, із якого ніяк не може вибратися та залишається в темряві.

Коли Фелікс повернувся з роботи, з його дружиною було все добре, а те, як вона розмовляла по телефону, жінка пояснила сильним головним болем, який пройшов. Чоловік повірив і відзначив квітучий вигляд дружини.

Та фінал оповідання є неочікуваним: «Was hast du denn da, und hat seine Hand ausgestreckt und hat mir etwas aus den Haaren gezogen, einen langen, bleichen Strohalm – und bitte: Wo kam der her?» [2, с. 44] / «Що у тебе там, і він простягнув руку і витягнув щось із мого волосся, довгу, бліду соломинку – і прошу: звідки вона взялася?»

Ця солом'яна є матеріалізацією того, що пережила героїня, її сумнівів, її страхів.

У німецькій мові є фразеологічні звороти зі словом «Strohalm» / «соломина»: «sich an einen Strohalm klammern» / «хапатися за соломину» та «über einen Strohalm stolpern» / «спіткнутися на рівному місці» [3, с. 951]. Можна сказати, що вони певним чином описують ситуацію, в яку потрапила розповідачка: вона спіткнулася на рівному місці, вигадавши проблему там, де її не було, і вхопилася за соломину, щоправда, не для виходу із ситуації, а для заглиблення в неї.

Звернемо увагу на те, що саме чоловік помічає та витягує соломину з волосся дружини, тобто остаточно позбавляє жінку негативу.

Таким чином, ми бачимо, що в оповіданні «Strohalm» («Соломина») містичне проявляється у двох формах – у формі народного обряду зі спогадів героїні та як матеріалізація її відчуттів у вигляді солом'яної ляльки у волосся жінки. І в цьому творі також містика допомагає глибше зрозуміти почуття та переживання героїні, акцентувати увагу на стосунках чоловіка та жінки, на важливості довіри між ними.

Висновки. Як показало дослідження, містика входить у світ оповідань М. Л. Кашніц у різних формах: у творі «Gespenster» («Примари») – це зустріч і спілкування з привидами, в «Eines Mittags, Mitte Juni» («Одного разу опівдні, в середині червня») – поява незнайоми, що повідомляє про смерть розповідачки та вимагає ключі від її квартири, античний міф та чарівний звук флейти, що символізує потяг до життя та змушує героїню відмовитися від готовності померти, в оповіданні «Strohalm» («Соломина») – народні обряди проводів зими та солом'яна лялька у волосся жінки як нагадування про пережите. При цьому незнайома, звук флейти та солом'яна лялька можуть розглядатися як матеріалізація почуттів і переживань нараторок.

Містичне у художньому світі М. Л. Кашніц виступає невід'ємною частиною життя, воно дозволяє краще зрозуміти почуття, переживання та прагнення персонажів, наголосити на цінності людського життя та кохання, на важливості довіри у стосунках.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне висвітлення проблеми. Аналіз інших творів письменниці дозволить повніше зрозуміти місце містики у її творчому доробку.

Література:

1. Вещикова О. С. Категорія містичного: науковий дискурс і репрезентація в сучасній прозі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Філологія. 2017. Вип. 76. С. 129–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIFL_2017_76_31
2. Kaschnitz M. L. *Lange Schatten. Erzählungen*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1994. 220 S.
3. Мюллер В. Великий німецько-український словник. Близько 170000 слів та словосполучень. Київ: Чумацький Шлях, 2005. 792 с.

Lednyak Yu., Ledniak H., Ryabinina I. The mystical component of M. L. Kashnitz's stories

Summary. Poems, essays, novels, short stories and other works by Maria Luisa Kaschnitz occupy a special place in the German and world literature of the twentieth century. They are distinguished by their multidimensionality and lyricism, autobiographical nature, and a deep interest in existential themes, in the inner world of person, and in his interaction with the world. A number of the writer's works contain mystical elements. The article is devoted to the analysis of the peculiarities of the inclusion of these elements in the artistic world of M. L. Kashnitz's stories and the definition of the functions of the mystical component in the analysed works. For the research, three short stories by the writer were chosen, in which mysticism is present in various forms and volumes – «Gespenster» («Ghosts»), «Eines Mittags, Mitte Juni» («Once at Noon, in the Middle of June») and «Strohalm» («Straw»).

The research has shown that mysticism enters the world of M. L. Kashnitz's stories in various forms. For example, in the story «Gespenster» («Ghosts»), it is a meeting and communication with ghosts. Attention is drawn to a number of details related to mysticism, to another reality: a theatre in London (the place where the story begins), a mirror, music, landscapes from dreams on cups, etc.

In «Eines Mittags, Mitte Juni» («One day at noon, in the middle of June») the mystical appearance of a stranger who informs of the narrator death and demands the keys to her apartment (and the stranger, who claims that the woman was lonely, appears at the very moment when heroine was really feeling lonely and ready to get drowned to join her lost lover beyond life), an ancient Greek myth and the magical sound of the flute, which symbolises the desire for life and makes the heroine to get rid of the idea to die.

In the story «Strohalm» («Straw») the folk rituals of seeing off the winter, which the narrator recalls, and the straw in the woman's hair as a reminder of her experience, are related to mysticism. At the same time the stranger, the sound of the flute and the straw can be seen as a materialisation of the narrators' feelings and experiences.

In the fictional world of the German writer M. L. Kaschnitz the mystical is an integral part of life. It allows us to understand better the feelings, experiences, fears, and aspirations of the characters, to emphasise the fragility and value of human life and love, the importance of trust in relationships.

Key words: stories by M. L. Kashnitz, mystical component, forms of manifestation of the mystical, functions of mystical elements.

*Мельнікова Т. В.,**кандидат філологічних наук, доцент,
старший викладач кафедри іноземних мов**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕНЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЙ ПАРОДІЇ З МЕТОЮ СПРОБИ ЇХ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО УЗАГАЛЬНЕННЯ

Анотація. У статті здійснюється дослідження та порівняльний аналіз поглядів окремих літературознавців сучасності на питання визначення пародії, її функцій та класифікацій. Розглядаються причини відсутності у літературознавстві єдиного підходу до визначення пародії та її класифікації, серед яких зазначаються багатофункціональність, історичний фактор, соціально-культурний вплив, інтердисциплінарність та багатогранність явища пародії. Різноманітність тлумачень свідчить про надзвичайну своєрідність явища пародії. Аналіз окремих визначень пародії та її класифікацій, представлених авторами досліджень, що аналізуються, демонструє їх майже тотожне перетинання у певних аспектах, яке відбувається одночасно з відокремленням повністю своєрідних рис пародії у її визначеннях та класифікаціях різними авторами. Так можна узагальнити, що усі три проаналізовані позиції авторів щодо саме визначення пародії в цілому співпадають у характеристиці пародії як імітації (тексту) з метою створення комічного ефекту або критики. Існуючі розбіжності у деталях визначення лише відображають індивідуальне фокусування окремим автором на певному аспекті природи пародії. Так Жерар Женетт вводить в літературну теорію поняття палімпсесту для ілюстрування суті пародії. Суттєві розбіжності, поряд із суттєвими співпадіннями, виникають у питанні класифікації пародії. Лінда Хатчіон розподіляє пародії за сферою їх впливу на естетичні, культурні, соціальні та політичні. Жерар Женетт та Саймон Дентіт підходять до класифікування пародій з точки зору типу імітації, поділяючи пародії на прямі, іронічні, сатиричні, гротескні. Але навіть у межах однаково названих двома авторами типів пародій їх характеристика не завжди тотожна. Крім того, Дентіт вводить у власну класифікацію ще один тип пародії – метапародію. Проведене дослідження демонструє відсутність єдиності щодо визначення пародії та її класифікації у сучасному літературознавстві та спонукає до подальшого аналізу цього питання з перспективою формування узагальненого визначення пародії та її класифікації.

Ключові слова: пародія, визначення пародії, класифікація пародії, реконтекстуалізація, інтертекстуальність, палімпсест.

Постановка проблеми. Статтю присвячено порівняльному аналізу існуючих у світовому літературознавстві підходів до класифікації пародії та спробі відповіді на запитання, чому поняття пародії не має єдиного тлумачення з боку літературознавців. З цієї метою проаналізовано деякі підходи до визначення пародії, її класифікацій, виявлено спільні риси та розбіжності у концепціях різних авторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Різні дослідники теорії літератури мають у частково схожі, але й частково відмінні погляди та інтерпретації самого поняття пародії та концепції її класифікації, що зумовлено їх різними науковими підходами, філософськими переконаннями та особистим досвідом.

Наприклад, Лінда Хатчіон розглядає пародію в контексті реконтекстуалізації культурних текстів; Жерар Женетт позиціонує пародію як новий текст, що коментує чи трансформує попередній; Саймон Дентіт визначає пародію як текстуальну трансформацію грайливого або сатиричного характеру. Список різноманітних визначень пародії, які належать різним авторам, можна продовжувати, що зробить неминучим висновок про відсутність єдиного всебічного тлумачення. Саме ця невизначеність та різноманітність переконливо свідчать про те, феномен пародії є надзвичайно цікавим і складним об'єктом для дослідження.

Цей факт і зумовлює мету дослідження – проаналізувати існуючі у світовому літературознавстві визначення пародії та підходи до її класифікації, визначити спільні риси, що може у подальшій перспективі призвести до узагальнення визначення пародії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як було зазначено вище, щодо питання визначення та класифікації пародії серед світових літературознавців не існує єдиності. Більш того, можна зазначити, що щодо цих аспектів їх погляди іноді лише перетинаються, а іноді – зовсім не схожі. Якщо спробувати відповісти на запитання про причини відсутності єдиного визначення, то можна запропонувати цілий спектр аспектів, які вплинули на такий стан речей.

Першим фактором впливу є дійсно *широкий функціонал* пародійних творів. Адже пародія може бути створена для критики та сатиричного висміювання, для дружньої іронії, для переосмислення або реконтекстуалізації текстів та інше. Кожен з аспектів, потрапляючи у коло інтересів окремого дослідника, кладеться ним в основу власного визначення пародії.

З точки зору *історичного контексту*, сприйняття та застосування пародії змінювалося з часом. Адже ми не повинні забувати, що пародія має дуже глибоке історичне коріння, та її перші відомі зразки датуються VI ст. до н. е. Тому не дивним є той факт, що те, що вважалося пародією в античності, може суттєво відрізнитися від сучасного розуміння пародії, що й призводить до появи різних визначень явища, залежно від історичного контексту.

Як соціально-культурне явище пародія не може не знаходитися під впливом *соціально-культурних обставин* періоду свого

існування, тобто, різні культури можуть мати власні традиції пародіювання та різне сприйняття цього явища.

Іншим фактором впливу є той факт, що явище пародії є *інтердисциплінарним*, адже пародія вивчається в межах різних дисциплін, таких як літературознавство, культурологія, семіотика, філософія, соціологія тощо. Відповідно з точки зору кожної з цих дисциплін можуть пропонуватися різні розуміння і підхід до аналізу пародії.

Але найбільш вагомим фактором, який зумовлює відсутність однаковості у визначенні та класифікуванні пародії є *складність самого явища* пародії, що поєднує в собі елементи імітації, трансформації, іронії та гумору. Ця багатогранність ускладнює її однозначне визначення.

Проведемо більш розширений аналіз декількох концепцій визначення пародії та її класифікації. Лінда Хатчон, відома у всесвітньому масштабі канадська дослідниця теорії літератури, у праці "A Theory of Parody" (Hutcheon, 1985) розглядає пародію як інструмент для критичного переосмислення культури та її текстів, наголошуючи на її здатності поєднувати гумор з серйозною критикою [1]. Взагалі це дослідження Хатчон являє собою фундаментальну працю в області літературознавства та теорії постмодернізму. У цій роботі Хатчон саме розглядає поняття пародії, її функції та місце в культурі та літературі. Щодо безпосередньо визначення пародії, авторка пропонує концепцію визначення пародії як тексту, що імітує інший текст з метою створення комічного ефекту або критики.

Тобто, на погляд Хатчон, пародія ніяк не може сприйматися як проста насмішка, тому що вона є значно більш складним явищем. Складність полягає у тому, що пародія може бути створена задля виконання різноманітних функцій, зокрема задля соціальної або політичної критики. Аналізуючи пародію в контексті інтертекстуальності, авторка демонструє взаємодію пародії з іншими текстами та їх нерозривну взаємозалежність. Взаємозалежність у цьому випадку є повністю обґрунтованою та неминучою, адже, щоб виникнути, пародія потребує наявності базового існуючого джерела-тексту. В результаті створення пародії виникає, на думку Хатчон, нове, змінене та переосмислене, значення тексту.

До питання класифікації пародії авторка підходить з точки зору того, яку функцію пародія виконує – *естетичну, культурну, соціальну, політичну, розважальну, освітню та інформаційну*. Тобто, пародія може діяти в усьому функціональному спектрі – від гумористичного побутового розважання аудиторії до сатиричної критики соціально-політичного плану.

У продовження ідеї інтерконтекстуальності, варто додати, що Хатчон розглядає пародію як одну з яскравих рис постмодернізму. Саме пародія у складі інших засобів використовується постмодернізмом з метою переосмислення традиційних форм.

Дослідниця підкреслює ще один суттєвий елемент конструкції пародії. Це іронія. Зв'язок між пародією та іронією полягає, на думку авторки, у їх взаємному підсиленні. Адже іронія додає глибини та багатозначності тексту пародії, а пародія, у свою чергу, посилює гостроту іронічності.

Важливою рисою пародії Хатчон вважає її універсальність з точки зору сфер виникнення та можливість бути представленою у різних форматах та контекстах – у літературі, кіно, музиці, театрі, живописі та інше.

Аналізуючи різноманіття функцій пародії за Ліндою Хатчон, можна виокремити кілька основних аспектів, які вона підкреслює у своєму дослідженні «Теорія пародії».

По-перше, це естетична функція, яка реалізується шляхом імітації певного стилю, жанру або тексту, що супроводжується його одночасною трансформацією. Ця подвійна дія створює нове естетичне переживання для читача або глядача. Крім того, на думку Хатчон, естетична функція пародії часто включає елемент гри з оригіналом, де автор або творець використовує гумор та креативність, щоб підкреслити його особливості.

Культурна функція реалізується через аспект інтертекстуальності, що полягає у створенні зв'язків між різними текстами та культурними явищами. Вона дозволяє глядачам або читачам побачити, як різні твори взаємодіють та впливають один на одного. До цієї ж функції авторка відносить культурну критику, через те, що пародія може слугувати засобом для критики культурних норм та цінностей, а через переосмислення та іронічне зображення певних аспектів культури, пародія підштовхує аудиторію до рефлексії над ними.

Соціальна функція пародії полягає в тому, що пародія може бути інструментом соціальної критики, ставлячи під сумнів існуючі соціальні структури та настанови. Вона може висміювати суспільні норми, політичні системи та поведінку, сприяючи змінам у суспільстві.

Крім того, на думку авторки, пародія може сприяти виникненню суспільного обговорення, адже саме через пародію можна підняти суспільні питання на порядок денний, стимулюючи обговорення та дебати щодо важливих соціальних тем.

Пародія часто використовується як політична сатира для сатиризації політичних фігур, рішень та подій, як потужний інструмент політичної критики, задля висміювання та підкреслювання недоліків політичної системи. Також за допомогою пародії можна дискредитувати образи влади, показуючи їх у комічному або абсурдному світлі, тим самим зменшуючи їхній вплив та авторитет.

Лінда Хатчон вважає розважальну функцію пародії однією з основних – пародія використовує гумор, комічні елементи, щоб розсмішити аудиторію та забезпечити легке сприйняття матеріалу, та через гумор і сміх пародія може допомогти зняти соціальну та політичну напругу, надаючи можливість для розрядки емоцій.

Пізнавальна, освітня функція реалізується через здатність пародії служити інструментом освіти, допомагаючи аудиторії краще зрозуміти оригінальні твори, стилі або жанри через їхню іронічне або критичне переосмислення.

Наостанок авторка виділяє інформаційну функцію, тому що через пародію можна привернути увагу до певних аспектів або явищ, які могли б залишитися непоміченими в оригінальному контексті.

Тобто, пародія, за Ліндою Хатчон, має широкий спектр функцій, які виходять за межі простого насмішкування. Вона може бути інструментом критики, розваги, освіти та культурної рефлексії, створюючи багатозначний та багатозначний дискурс навколо оригінальних текстів та явищ.

Узагальнюючи вище зазначене, підсумуємо, що у своїх працях, зокрема у "A Theory of Parody", Лінда Хатчон пропонує глибокий та комплексний аналіз пародії як культурного явища та визначає пародію як *текст, що імітує інший текст з метою створення комічного або сатиричного ефекту та є важливим інструментом для розваги, критики та рефлексії, маючи значний вплив на літературу та інші форми мистецтва, на життя суспільства в цілому*.

Жерар Женетт, французький літературознавець, один з найвідоміших дослідників явища інтертекстуальності, в книзі "Palimpsests: Literature in the Second Degree" (Genette, 1997) вводить поняття «палімпсеста», розглядаючи пародію як один з його різновидів [2]. Слово «палімпсест» походить від грецького слова «παλιψηστος» (palimpsestos), що означає «зіскоблений знову» або «переписаний». У стародавні часи, коли матеріали для письма були дорогими та дефіцитними, рукописи часто переписували на вже використаних пергаментях. Для цього попередній текст зчищали або зіскоблювали, щоб створити нову поверхню для письма. Відтак, «палімпсест» став означати будь-який документ, де новий текст написаний поверх старого, стерті сліди якого все ще можна побачити.

Завдяки Жерару Женетту у літературній теорії цей термін набув метафоричного значення, відображаючи ідею про те, що нові літературні твори часто створюються на основі попередніх текстів, із збереженням їхніх слідів та взаємодією з ними в нових контекстах.

У книзі Жерара Женетта "Palimpsests: Literature in the Second Degree" пародія визначається як одна з форм гіпертекстуальності, яка охоплює відношення між гіпертекстом (новим текстом) та гіпотекстом (попереднім текстом). Женетт визначає пародію як *літературну техніку, яка включає імітацію стилю або змісту одного тексту (гіпотексту) у новому тексті (гіпертексті) з метою створення комічного ефекту або критики. Пародія передбачає, що читач знайомий з оригінальним текстом і може впізнати його в новій формі, оцінюючи різницю між оригіналом і його пародійним відтворенням.*

За Женеттом пародії, в залежності від типу імітації та мети, поділяються на *прямі, іронічні, сатиричні та гротескні.*

Пряма пародія – це найпоширеніша форма пародії, де гіпертекст безпосередньо імітує стиль або зміст гіпотексту, надаючи йому комічного або сатиричного ефекту. Пряма пародія зазвичай вимагає від читача глибокого знайомства з оригіналом, без якого суть пародії не буде зрозумілою. Як приклади прямої пародії автор наводить твір "Don Quixote" Мігеля де Сервантеса, який пародіює лицарські романи, та "Ulysses" Джеймса Джойса, в якому є епізоди, що безпосередньо пародіюють стилі різних авторів та літературних форм, включаючи середньовічну літературу та епічні поеми. Іронічна пародія, на думку Женетта, відрізняється від прямої пародії тим, що використовує іронію для створення критичного ефекту.

Іронічна пародія може бути більш тонкою, часто висміюючи вихідний текст через іронічні натяки або протиріччя. Наприклад, "Gulliver's Travels" Джонатана Свіфта може розглядатися як іронічна пародія на подорожні описи та наукові трактати свого часу.

Сатирична пародія зосереджується на висміюванні або критиці певних аспектів оригінального тексту або його автора. Сатирична пародія часто використовує гумор як засіб для виявлення недоліків, помилок або перебільшень у вихідному тексті. Прикладом може бути "Brave New World" Олдоса Гакслі, який сатирично пародіює утопічні романи, такі як "Utopia" Томаса Мора, а також "Catch-22" Джозефа Геллера, де сатирично пародіюється жанр військового роману.

Гротескна пародія включає перебільшення та деформацію характеристик гіпотексту, створюючи абсурдний або фантастичний ефект. Гротескна пародія може бути особливо ефективною у викриванні невідповідностей або нелогічностей у вихід-

ному тексті. Наприклад, "Alice's Adventures in Wonderland" Льюїса Керрола може розглядатися як гротескна пародія на вікторіанське суспільство і літературу, а "Fear and Loathing in Las Vegas" Гантера С. Томпсона містить елементи гротескної пародії на американську культуру та журналістику. Класифікація пародії, запропонована Женеттом, допомагає глибше зрозуміти, як різні форми імітації та трансформації використовуються для досягнення різних літературних цілей, від гумору до критики.

У книзі Саймона Дентіта "Parody" (Dentith, 2000) автор визначає пародію як *літературний прийом або жанр, який включає імітацію стилю, форми або змісту іншого твору з метою створення комічного ефекту або критики* [3]. Дентіт підкреслює, що *пародія завжди має подвійний характер: вона одночасно і поважає, і висміює об'єкт своєї імітації. Важливою характеристикою пародії є її здатність до двозначності, де гумор і критика можуть співіснувати в одному тексті.*

Дентіт класифікує пародію на кілька основних типів, враховуючи різні аспекти її використання і функціонування. Треба зазначити, що класифікація пародії за Саймоном Дентітом в цілому досить аналогічна вже розглянутій класифікації Жерара Женетта.

Дуже схожим є визначення прямої пародії у обох авторів. За Дентіном, як і за Женеттом, *пряма пародія* імітує оригінальний текст або стиль, зберігаючи його основні риси, але додаючи комічні або сатиричні елементи. Вона зазвичай легко усвідомлюється аудиторією і потребує від читача знання оригіналу. Яскравим прикладом прямої пародії Дентіт також бачить "Don Quixote" Мігеля де Сервантеса, який пародіює лицарські романи, зберігаючи їх стиль і форму, але додаючи комічні ситуації та персонажів.

Щодо *іронічної пародії*, яку, як і Женетт, виділяє Дентіт, то її визначення як типу має певну відмінність. Саймон Дентіт стверджує, що іронічна пародія використовує іронію для створення ефекту, де текст, здавалося б, серйозний, але насправді підриває або висміює оригінал. Але погоджується з Женеттом, що іронічна пародія може бути тоншою і менш очевидною, ніж пряма пародія. Прикладом автор наводить "Northanger Abbey" Джейн Остін, яка іронізує над готичними романами свого часу, підриваючи їх кліше і очікування.

Сатиричну пародію Дентіт визначає взагалі по-своєму, як таку, що фокусується на критиці суспільних явищ, інститутів або конкретних осіб через імітацію, має чітку соціальну або політичну спрямованість. Автор наводить приклад – "Animal Farm" Джорджа Орвелла як сатирична пародія на революційні ідеї та політичні рухи.

Що стосується *гротескної пародії*, то її визначення у обох літературознавців співпадає. За Дентітом гротескна пародія включає перебільшення та деформацію оригінальних характеристик до гротескного або абсурдного рівня. Гротескна пародія підкреслює абсурдність або нелогічність вихідного матеріалу. Автор також у якості приклада наводить "Alice's Adventures in Wonderland" Льюїса Керрола, де, на його думку, використовуються гротескні елементи для створення абсурдного світу, що пародіює реальність. Нагадаємо, що Женетт бачить у цьому творі гротескну пародію на вікторіанське суспільство і літературу.

Дентіт виділяє ще один тип пародії під назвою *метатародія*. Цей тип пародії включає самоусвідомлення і самореференційність, де текст пародіює не лише інші твори, але і самого

себе або сам жанр пародії. Як приклад він пропонує розглядати "The Hitchhiker's Guide to the Galaxy" Дугласа Адамса, де автор грає з очікуванням рис жанру наукової фантастики, водночас коментуючи та пародіюючи власну розповідь.

Дентіт також розглядає функції пародії, підкреслюючи її роль у критичному осмисленні культурних текстів і явищ. Пародія може служити інструментом соціальної критики, розваги, освітлення та зміни сприйняття оригінальних текстів. Вона стимулює рефлексію і дискусію, дозволяючи читачам переосмислювати і аналізувати культурні явища з нових перспектив (аналогічний погляд ми зустрічаємо у Лінди Хатчеон). Крім того, класифікація пародії, представлена Дентітом, позиціонує пародію як інструмент критичного мислення та творчої гри з текстами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розглянувши та порівнявши лише декілька з існуючих у світовому літературознавстві визначень пародії та її класифікацій, ми вже приходимо до наявного висновку про відсутність однозначного визначення пародії та її уніфікованої класифікації, що відбувається, за нашою думкою, внаслідок впливу досить конкретних факторів – дійсно широкою функціональністю пародії, різного історичного контексту створення пародій, впливу соціально-культурних обставин, інтердисциплінарності та багатогранності явища пародії. Перспективним видається більш широке та ґрунтовне порівняльне дослідження існуючих поглядів на визначення пародії та її класифікацію. Крім того, треба зауважити, що розглянуті точки зору дослідників стосувалися здебільшого пародіювання текстів, але очевидно, що створення та функціонування пародії не обмежується лише текстовим матеріалом. Тому наступним горизонтом перспективи може стати порівняння визначення, функціонування та класифікації пародії в текстовому та нетекстовому форматі.

Література:

1. Hutcheon, L. A Theory of Parody: The Teachings of Twentieth-Century Art Forms. New York: Methuen, 1985. 143 p.
2. Genette G. Palimpsests: Literature in the Second Degree. University of Nebraska Press, 1997. 490 p.
3. Dentith S. Parody (The New Critical Idiom), 1st Edition. Routledge, 2000. 224 p.

Melnikova T. Comparative analysis of definitions and classifications of parody with the purpose of attempting their terminological generalization

Summary. The article carries out research and comparative analysis of the views of individual literary critics of nowadays on the issue of defining parody, its functions and classifications. The reasons for the lack of a unified approach to the definition of parody and its classification in literary studies are considered, among which the multifunctionality, historical factor, social and cultural influence, interdisciplinary and multifaceted nature of the phenomenon of parody are noted. The variety of interpretations testifies to the extraordinary originality of the phenomenon of parody. The analysis of individual definitions of parody and its classifications presented by the authors of the analysed studies demonstrates their almost identical intersection in certain aspects, which occurs simultaneously with the distinguishing completely unique features of parody in its definitions and classifications given by different authors. Thus, it can be summarised that all three analysed positions of the authors regarding the very definition of parody generally coincide in the characteristics of parody as an imitation (of a text) with the aim of creating a comic effect or criticism. The existing differences in the details of the definition only reflect the focus of the individual author on a certain aspect of the nature of parody. So Gerard Genette introduces the concept of palimpsest into literary theory to illustrate the essence of parody. Significant differences, along with significant coincidences, arise in the issue of parody classification. Linda Hutcheon divides parodies according to their sphere of influence into aesthetic, cultural, social and political. Gerard Genette and Simon Dentith approach the classification of parodies from the point of view of the type of imitation, dividing parodies into direct, ironic, satirical, grotesque. But even within the limits of the parody types named equally by the two authors, their characteristics are not always identical. In addition, Dentith introduces another type of parody into his own classification – metaparody. The conducted study demonstrates the lack of unanimity regarding parody definition and classification in modern literature and encourages further analysis of this issue with the prospect of forming a generalized definition of parody and its classification.

Key words: parody, definition of parody, classification of parody, recontextualization, intertextuality, palimpsest.

Мізінькіна О. О.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури та компаративістики
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ГОГОЛІВСЬКИЙ ДИСКУРС ТВОРЧОСТІ ПЕТРА КРАЛЮКА

Анотація. Статтю присвячено аналізу творів «Справжній Мазепа» і «Таємний агент Микола Гоголь» П. Кралюка, у яких виразно прочитуються гоголівські мотиви, передусім художньо інтерпретуються ідеї та образи повісті «Тарас Бульба». Твори цікаві інтертекстуальними перегуками, постмодерними експериментами і винятковим умінням поєднувати різні наукові дискурси (історичний і літературний), адже письменник є істориком за фахом. Обидва твори цікаві індивідуальною інтерпретацією гоголівського сюжету «Тараса Бульби» і буття самого твору за життя і після смерті М. Гоголя. Роман і нарис пропонують різні грані авторського осмислення відомого твору: фентезійно-пародійний і документально-публіцистичний. Вони однаковою мірою мають право на існування, хоч і залишають чимало питань у критиків з приводу меж художнього експериментування. У статті звернено увагу, що в «Справжньому Мазепі» виразною є інтертекстуальна природа твору, котра виконує декілька функцій: актуалізує інтертекстуальну пам'ять читача, розширює його компетентність завдяки атрибуції цитат, алюзій, персонажів, сюжетних ситуацій. Насиченість тексту цитатами, іменами, топонімами, ідеями з гоголівських текстів виконує когнітивно-сугестивну функцію, актуалізує літературну та культурно-історичну пам'ять сучасного читача, надає імпульс до самостійного пошуку ним додаткової інформації про життя і творчість М. Гоголя, змушує проводити паралелі та інші зв'язки між аналізованим твором і гоголівськими текстами в контексті проблем сьогодення. Осмислення нарису «Таємний агент Микола Гоголь» дало підстави стверджувати, що він є науково-популярним твором, у якому зважено проаналізовано твір «Тарас Бульба», взято до уваги передусім сам текст, а не все, що пов'язане із ним ззовні. Узагальнено, що П. Кралюк запропонував різні візії гоголівського твору крізь призму історичної, культурологічної, літературознавчої та видавничої оптики, як її бачить автор.

Ключові слова: М. Гоголь, П. Кралюк, роман, нарис, постмодерн, інтертекстуальність, дискурс.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Постать і творчість Миколи Гоголя ось уже друге століття поспіль викликає інтерес як з боку літературознавців, так і з погляду істориків, культурологів, філософів. Дискусії, активно розпочаті в 90-х рр. ХХ ст. з приводу приналежності Гоголя українській чи російській літературі, не припиняються й досі, як і не анулюються спроби розкрити таємниці феномену Гоголя як митця з подвійною свідомістю. Інтерес викликає не тільки творчість письменника, а й він одноосібно як креативна особистість: обставини знищених творів, його ранньої смерті та поховання – усе ще в полі публічного простору сучасності.

Свідченням цього є творчість Петра Михайловича Кралюка – відомого науковця-філософа Острозької академії, заслуженого діяча науки і техніки України. Цей автор, відомий

передусім своїми історичними працями, уже кілька десятиліть радує читача художніми творами переважно на історичну тематику або ж із використанням історичного матеріалу тою чи іншою мірою. Завдяки подвижницькій праці Петра Кралюка сучасний читач може по-новому відкрити для себе різні сторінки вітчизняної історії, зануритися у світ минулого в художній спосіб. «П. Кралюк – це людина енциклопедичних знань, яка намагається ці знання використовувати творчо, прагнучи залучити до них якомога ширше коло людей. Саме з цією метою він повсякчас намагається адаптувати "високу" науку для широкої громадськості, пишучи твори, далекі від академічних умовностей. Ідеться про художні твори – романи, повісті, оповідання та есеїстику та нарисистику, в окремих випадках межа між якими умовна» [1, с. 150].

П. Кралюка як дослідника-літератора передусім цікавить конкретна історична постать, яка залишила знаковий слід у нашій історії чи світовій культурі. Тарас Шевченко і Богдан Хмельницький, Степан Бандера та Ярема Вишневецький, Володимир Великий та Іван Мазепа, Ярослав Мудрий та Іван Котляревський, Василь-Костянтин Острозький і Данило Острозький постають героями його творів різних жанрів. Серед цієї когорти постатей суттєво виділяється Микола Гоголь, до осмислення феномена якого Петро Кралюк вдавався неодноразово і як історик-публіцист («Микола Гоголь і сучасна українська політика», «Микола Гоголь та його Тарас Бульба: імперський чи антиімперський?», «"Роздвоєна" душа генія. Микола Гоголь: апологет чи руйнівник?»), і як письменник («Справжній Мазепа» (перший заголовок «Римейк» (2009)), «Таємний агент Микола Гоголь, або Про що розповідає "Тарас Бульба"» (2016)). Гоголь часто цитується в працях різного рівня П. Кралюка, скажімо, ретророман «Справжній Мазепа» починається епіграфом Миколи Гоголя «*Небезпечно жартувати письменникові зі словом*» російською мовою тощо. Про М. Гоголя П. Кралюк неодноразово висловлювався і як громадський діяч у різних інтерв'ю. Наприклад, у розмові, що оприлюднена на вебпорталі «Друг читача», він зацентрував увагу на особистісному ставленні до Гоголя: «Не скажу, що це мій улюблений письменник. Однак вважаю, що він і його твори є важливими як для нашої культури, так і для нашої самосвідомості» [2]. П. Кралюк доволі специфічно оцінив рівень таланту та самоідентифікації митця ХІХ ст.: «Якщо говорити про талант письменника, то це божевільний геній. Хоча, за великим рахунком, геніальність – це завжди відхилення від норми, ненормальність. Щодо ідентифікації Гоголя – це малоросійський письменник, який захотів стати великоросійським. На жаль, така трансформація закінчилася для нього трагедією, передусім особистою» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Твори П. Кралюка уже поставали предметом рецензій та окре-

мих статей, про що свідчать розвідки О. Глотова, С. Кочерги, О. Мізінкіної, В. Мусій, Я. Мокляк, Г. Насмінчук, А. Непомнящої, Я. Поліщука, С. Синюк, М. Слабошпицького, Т. Шевченко тощо. У цих роботах ідеться про жанри, персонифікацію, окремі аспекти поетики творів П. Кралюка. Спеціальних досліджень гоголівського дискурсу творчості П. Кралюка на сьогодні немає. Утім, окремі аспекти цього питання зустрічаються у працях Я. Поліщука, М. Слабошпицького, А. Чмиря та ін. Так, Михайло Слабошпицький звертає увагу на те, що метод інтерпретації «Тараса Бульби» в «Темному агенті» особливий: автор «уважно аналізує текст повісті, очищаючи його від усіх ідеологічних палімпсестів, до котрих ми настільки звикли, що навіть не помічаємо їх» [3, с. 432]. У рецензії на «Темного агента Миколи Гоголя» М. Смотрицький підкреслив новий підхід П. Кралюка до пізнання доробку класика: «Автор нарисів переконаний, що апологети й критики Гоголя переважно не помічають, що письменникові твори мають щонайменше два рівні змісту: поверховий, розрахований на широку публіку, до якого найчастіше й покликаються критики, та езотеричний, прихований, орієнтований на втаємничених. Для прикладу, «Тараса Бульбу» часто подають як героїчний епос. Однак можемо знайти в тексті низку моментів, які руйнують героїку, спонукаючи трактувати її несерйозно. Беручи за аксіому текстологічного й культурологічного аналізу наявність «поверхового» та «прихованого» в Гоголевих біографії та творах, Кралюк доволі сміливо інтерпретує життя і творчість письменника» [4].

Дослідник-початківець Андрій Чмир, аналізуючи «Справжнього Мазепу», намагається встановити причини зацікавлення сучасного письменника відомим твором класика: «Звернення П. Кралюка до творчості М. Гоголя можна вмотивувати тим, що сфера зацікавленості письменника ХХ ст. періодично стикається з літературною спадщиною представника "української школи"» [5, с. 155].

Видається цікавим відстежити «сліди»/прояви текстів М. Гоголя в письмі сучасного письменника. Тому мета статті – окреслити інтенції гоголівських мотивів та образів у творчості П. Кралюка з погляду ідейно-естетичних домінант.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зупинимось детальніше на художній інтерпретації постаті та творчості М. Гоголя у текстах П. Кралюка. Так, роман «Справжній Мазепа» подекуди інтерпретується як постмодерністський роман-кросовер [див. 5] з огляду на побутування в одному тексті реальних історичних діячів, персонажів відомих творів і вигаданих героїв. Твір поєднує ознаки сатиричного твору, пародії, фентезі, історичного роману тощо. Він вирізняється ірреальною модальністю, наявністю концепту «магія», нелінійністю хронологу, а також позначений синкретичністю жанрів, пов'язаною з інтертекстуальністю. Я. Поліщук бачить у всьому цьому гоголівську основу образотворення, котра «має відповідати гоголівському поняттю сміху, що передбачає принаймні кілька пластів пізнання – від звичайного зубоскальства до гіркої іронії та самобичувального сарказму» [6, с. 75].

Уведені в текст П. Кралюка герої та персонажі тою чи тою мірою дотичні до постаті Миколи Гоголя та його повісті «Тарас Бульба». Відтак Шевченко, Пушкін, Белінський, Кукольник співіснують в одному художньому просторі з Тарасом Бульбою, Остапом і Андрієм, як і з лікарем Вакуленком і його дружиною Оксаною (останні, вочевидь, відсилають читача до Вакули й Оксани з повісті «Ніч перед Різдом»). Такий мікс постатей

і дискурсів, звісно, викликає неоднозначну реакцію в читачів, проте рецепт авторського коктейлю стає зрозумілим тоді, коли місцем подій указується психлікарня, у якій один з пацієнтів Едічка пише власний твір «Гетьман» на основі відомих творів М. Гоголя. Оповідь у романі «Справжній Мазепа» ведеться від головного героя – молодого психіатра Леоніда (Левко). Разом з тим у перебіг подій, у внутрішні діалоги та монологи інтерна вмонтовані уривки окремих текстів. З-поміж таких – рукопис «Memento mori» та роман на шість глав «Гетьман: остання любов» пацієнта психлікарні Едічки, есей «Концепти батьковбивства і синовбивства як культурно-екзистенційні феномени: цивілізаційні аспекти» пацієнта Професора. У цих інтертекстах чітко простежуються перегуки з такими творами М. Гоголя як «Вій», «Тарас Бульба», «Ніч перед Різдом».

Варто зазначити, що знайомство читачів з персонажами роману «Справжній Мазепа» відбувається переважно через їх ставлення до М. Гоголя. Зокрема, «Едічка-письменник. Молиться на Гоголя, як на ікону» [7, с. 10]. Головний герой роману міркує: «Гоголь же – персона цікава... Я про нього у вищій реферат писав. З філософії. Професор, який читав цю дисципліну, казав, буцімто Гоголь – представник "філософії серця" <...> обклався книжками, перечитав класика. Не так багато він і написав. Правда, я так і не зрозумів, чому Гоголя вважають філософом» [7, с. 17]. Історія пізнання М. Гоголя Леонідом вказує на важкість сприйняття доробку та світогляду письменника. У внутрішньому мовленні молодого лікаря про колег читаємо: «лікарі – циніки. Адже мають справу з такими, що хитрують, обманюють, видають бажане за дійсне, декотрі говорять про високе... Хоча все, якщо подумати, зводиться до простого існування білкових тіл – і то бажано в якомога комфортніших умовах... (Чомусь раптом пригадався гоголівський Пацюк, якому вареники самі пхалися до рота...)» [7, с. 15]. Далі упродовж розвитку сюжету в Леоніда головний лікар буде асоціюватися з персонажем Гоголя («Рудик (Рудий Панько – так я його називаю про себе)» [7, с. 24]. Чи не найчастіше в романі П. Кралюка натяків на гоголівських Оксану та Вакулу. Про таке заявляє й сама дружина лікаря Вакуленка: «Думаєш, ти – Вакула, а я – Оксана?» [7, с. 160], звертаючись до чоловіка під час перегляду телефільму «Ніч перед Різдом». На що Вакуленко реагує як «це найкраща гоголівська повість про українців», а «"Тарас Бульба" – це фальш, кон'юктур» [7, с. 160]. Далі в діалозі подружжя обговорюють одну з центральних проблем повісті «Тарас Бульба» (яка вже звучала в романі П. Кралюка, зокрема, в есе Професора). Разом з тим, не можна не помітити наскільки дружина лікаря схожа на гоголівських героїнь («Вій», «Ніч перед Різдом»): головний герой тричі має зустрітися з жінкою, в наслідок чого називає її про себе «вередливою панночкою», «відьмою»; Оксана інтертекстуально спокушає Леоніда («Ну хіба я не красуня? А коса – довга, пишна... Очі чорні, як терен. А стан?...» [7, с. 54]; деталі портрету молодої жінки дуже красномовні («злі бісики стрибають у її очах», «зверху посміхається» [7, с. 64]). Розповідаючи Леоніду про відвідання гінекологічного кабінету, Оксана вдається до алюзії: «Там доктор – старий, маразматичний <...> Справжній Вій – ледь повіки підіймає. Волохатий. І блимає очима» [7, с. 65]. Поява ще однієї героїні в романі «Справжній Мазепа» пов'язується з Гоголем як поціновувачем жіночої краси. А саме – у психічну лікарню прибула гарна дівчина, яка хворіє на шизофренію і уявляє себе графінею. Зовнішність

нової пацієнтки описує головний герой: «С в дівчини щось аристократичне. Правильні риси обличчя, задума в погляді. Волосся граційно падає на плечі. <...> А груди... <...> Вони так і кидаються в очі: білі, гладенькі, у міру пишні – щоб звабити чоловіків, і щоб ті утратили розум, спокій хоч на мить. (Гоголь любив описувати дівочі перса, пригадується мені)» [7, с. 63]. Оригінально висловлюється про письменника XIX ст. і пацієнт психлікарні Комп («якби Гоголь жив у наш час, він би обов'язково став баттистом. Чи п'ятидесятником» [7, с. 214]) після того, як він прочитав «Ізбранніс места...» Гоголя. Бачимо, що кожен з персонажів роману П. Кралюка сприймає і трактує М. Гоголя-митця по-своєму, в міру розуміння його творчості.

Тож гоголівський дискурс прочитується у «Справжньому Мазепі» на кількох рівнях: на емпіричному (згадка конкретних персонажів зі спадщини М. Гоголя), на герменевтичному (інтеграція гоголівського матеріалу в «тексти» Едічки) і на асоціативному (використання образів, ідей М. Гоголя опосередковано, в зіставному ключі, наприклад, порівняльно-типологічному). У цьому сенсі найбільш цікаві оцінки Професором (ймовірно, його праобразом є сам автор) творчості М. Гоголя, зокрема його характеристика окремих персонажів «Тараса Бульби». Наприклад: «Як зустрічає Бульба своїх синів? Далеко не з відкритими обіймами. Вони вторглися на його територію. Це його дратує. Він спеціально провокує бійку. Звісно, та бійка – гра. Гра в батькоборство. Бульба визнає, що Остап, старший син, таки його поборов. Те сам пропонує зробити молодшому синові. Ні, Тарас – не мазохіст. Він хитрий і підступний глава роду, котрий веде непросту гру. Йому треба знати, чи зможе він протистояти своїм чадам, коли ті захочуть позбавити його влади. Тарас воліє зімітувати протиборство» [7, с. 84].

Творчість М. Гоголя у «Справжньому Мазепі» стає платформою для авторських експериментів постмодерністської ваги. Письменник вибудовує фабулу свого твору навколо уявного святкування ювілею Миколи Гоголя у провінційній психіатричній лікарні (локація умовна). Ця інтермедія розігрується за законами зовнішньої правдоподібності: облдержадміністрація вимагає провести урочисті заходи в закладі, для виконання цього там знаходять крайнього Едічку (певна асоціація з Едуардом Лімоновим). Цей пацієнт, що марить Нобелівською премією, у «фазі творчого підйому» й пише твір до ювілею М. Гоголя. А його опікун молодий психіатр Левко змушений видавати себе членом Нобелівського комітету та читати рукопис.

Окрім інтертексту божевільного, сюжет роману доповнюється зображенням процесів кіномистецтва. Після введення в основний текст «Справжнього Мазепи» першої глави «Київ. Остап і Андрій» з роману Едічки в психічній лікарні з'являється режисер з красномовним прізвиськом Баторін (пізніше він зізнається в тому, що «він не Баторін, а Батурін, і коріння його – з України» [7, с. 120]). Звертаючись до колективу лікарні, цей режисер (як іронічно передає головний герой почуте) читає «цілу лекцію. Каже, що творчість Булгакова – це переспів творчості Гоголя. А це любить Баторін Сквороду. Бо Гоголь і Булгаков – від Сквороди. Ну і звісно, любить народ український. А також – українську природу» [7, с. 120]. Алогічність мислення режисера свідчить про нерозуміння ним творчості трьох письменників. Натомість в замковому комплексі психлікарні знімають окремі сцени фільму «Тарас Бульба» (асоціації з антиукраїнським однойменним фільмом (2009) режисера Володимира Бортка тут очевидні).

Ярослав Поліщук теж відзначає, що «гоголівські асоціації переносяться на персонажів роману, котрі й в іменах, і в сюжетних перипетіях мають нагадувати своїх прототипів із повістей знаменитого письменника з-під Миргорода» [6, с. 76]. Беззаперечно, твір П. Кралюка є інтертекстуальним; прецедентними текстами, що формують цю інтертекстуальність, передусім є твори М. Гоголя, котрі прочитуються завдяки мінімальній упізнаваності через лексеми, цитати, алюзії, ремінісценції; актуалізуються прецедентними феноменами, що виражаються через імена, назви, комплексні ситуації. Інтертекстуальна природа роману П. Кралюка виконує декілька функцій: актуалізує інтертекстуальну пам'ять читача, розширює його компетентність завдяки атрибуції цитат, алюзії, персонажів, сюжетних ситуацій. Насиченість власного тексту цитатами, іменами, топонімами, ідеями з гоголівських текстів виконує когнітивно-сугестивну функцію, актуалізує літературну та культурно-історичну пам'ять сучасного читача, надає імпульс до самостійного пошуку ним додаткової інформації про життя і творчість М. Гоголя, змушує проводити паралелі та інші зв'язки між текстом П. Кралюка, котрий він читає, і гоголівськими (та іншими) творами в контексті проблем сьогочасного усвідомлення М. Гоголя як митця з подвійним світоглядом.

Проте сюжетні хитросплетіння – лише один бік буття непростого для сприйняття твору П. Кралюка. Увага до повсякденних життєвих проявів, що ведуть до антропологічних узагальнень, елементи історизму та інтелектуалізму, що містяться в аналізованому тексті, отримують художню реалізацію шляхом введення інтертексту і як елементу гри, і як елементу фундаменту авторських пошуків ідеального героя сучасності. Гоголівські мотиви і персонажі набувають нової інтерпретації в романі-кросовері як епатажний матеріал для осмислення сутності національної ідентичності. Це питання безпосередньо і неодноразово порушується в діалогах персонажів «Справжнього Мазепи». Так, божевільний Професор доводить головному герою те, що «нам потрібно розробити теорію національної ідентичності як провідну методологічну ідею» [7, с. 27]; «будь-який інтерпретаційний дискурс має передбачати національний контекст. Це – аксіома!» [7, с. 27]. Опосередковано питання національної ідентичності не раз постає і на сторінках роману «Гетьман» божевільного Едічки. Тому композиція текст в тексті працюють на порушення більш глобальних питань: ролі та значення М. Гоголя в культурі, місця України у світі.

Художнє мислення П. Кралюка відтак характеризується поєднанням іронії та офіціозу, кітчевості та елітарності, приватного та загальнолюдського, зв'язністю історичної та родової пам'яті, функції якої беруть на себе відомі літературні твори М. Гоголя як представника «української школи». П. Кралюк з гоголівським матеріалом грає і грається, вдається до містифікацій на композиційному рівні, навмисно руйнує горизонт читачьких сподівань: читач намагається розплутати клубок авторських хитросплетінь до останньої сторінки. Однак і цілісне сприйняття тексту у фіналі залишає відчуття «системної несистемності», у якій М. Гоголь з його творчістю постає хіба що відправною точкою художнього експериментування в проекції сучасності. Слушно зауважує А. Чмир: «Простеження вірогідної долі гоголівських героїв у теперішньому світі допомагає автору "Справжнього Мазепи" оцінити стан сьогочасності» [5, с. 59].

Цілком очевидно, що твір є певною полемікою з повістю М. Гоголя «Тарас Бульба» та епістолярієм Івана Мазепи; митець

для цього обирає гротесковість та колажність як панівні пост-модерністські засоби образотворення. Гоголівський матеріал при цьому постає інтенцією для художньої провокації, котру автор щедро експлуатує у своїх художніх пошуках.

Схожі ідеї пронизують і нарис П. Кралюка «Тасмний агент Микола Гоголь», у якому запропоновано цікаву версію того, чому письменник XIX ст. відійшов від української тематики у творчості та повністю занурився в російський культурний простір. Ідеться про те, що М. Гоголя могли завербувати царські спецслужби, і він занурився в російський літературний і культурний простір формально, а не по суті, проте це настільки захопило митця, що він уже не розглядав можливості повернення у власний національний дискурс. «Висловлено сміливі припущення щодо біографії самого Гоголя. Ставиться ціла низка питань про внутрішні інтенції автора повісті; прискіпливий текстуальний аналіз подекуди наштовхує на суперечливі висновки – втім, саме в цій непрямолінійності можна добачати глибину і життєздатність гоголівського твору» [8, с. 5], – прокоментував Олексій Костюченко задум П. Кралюка та його втілення в нарисі.

Виразно в негативному плані відгукнувся про «Тасмного агента Миколи Гоголя» Павло Михед. Вже на початку рецензії зазначається: «Нещодавно надрукована книжка Петра Кралюка про Миколу Гоголя поставила мене як читача в трохи незвичну ситуацію, доки я не збагнув для себе, що маю справу не із традиційним науково-популярним нарисом» [9, с. 106]. Далі знавець спадщини письменника XIX ст. коментує чимале інтертекстуальне поле навколо посталі Миколи Гоголя, що дає йому підстави висловити «претензії до розуміння П. Кралюком художньої природи "Тараса Бульби"» [9, с. 112] та стверджувати, що «"Тарас Бульба" – це тризна за козацькою Україною, це епос прощання. Письменник показує її велике минуле і смерть, намагань збагнути причини» [9, с. 113].

Все ж маємо відзначити, що у нарисі обігрується відомий сюжет «Тараса Бульби». Як не парадоксально, але сучасний письменник уникає теми приналежності М. Гоголя до російської чи української літератури. Твір оцінюється виняткового з читачького погляду, художньо влітається в текст «Тасмного агента». Повість «Тарас Бульба» постає частиною оповіді Кралюкового твору як багатий для інтерпретації літературний матеріал, який оригінально коментується з погляду історії та літератури.

«Тасмний агент Микола Гоголь» переважно позиціонується як нарис, сам автор називає його розвідкою («*Це текст науково-популярний, розрахований на широку публіку*» [10, с. 16]). Проте не зовсім зрозуміло, яка наука є підґрунтям створення цієї розвідки: історія України / Росії чи історія літератури. Цей твір повною мірою передає авторське єство П. Кралюка, уся творчість якого балансує на межі історії і літератури: текст водночас є історичним нарисом і літературознавчою студією, адже історичні факти, пов'язані з обставинами створення твору і дотичні до самих описаних у ньому подій, скрупульозно аналізуються автором як істориком («*один можливий натяк на волинську подорож Гоголя міститься в "Тарасі Бульбі": це згадка про так званого ковенського воєводу, батька польської панночки, в яку закохався Андрій. Насправді жодних ковенських воєвод ніколи не існувало. А Ковно (Каунас) було невеликим містечком на теренах Литви*» [10, с. 89]), так і літературознавцем («*незважаючи на його слабкі сторони (невідповідність істо-*

ричним реаліям, помітна нелогічність сюжетних ліній, фальшивість – на межі карикатурності – багатьох сцен, схематизм у зображенні деяких персонажів), "Тарас Бульба" став бестселером» [10, с. 50]. Одночасне історичне та літературознавче осмислення відомого твору отримує несподівані інтерпретаційні можливості завдяки потужній подвійній авторській оптиці і застосуванню широкого зовнішнього матеріалу (архівів, публікацій сучасників Гоголя, новітніх досліджень) тощо.

Погоджуємося з нашим попередником М. Смотрицьким у тому, що нарис «Тасмний агент Микола Гоголь» (як і більшість творів П. Кралюка) демонструє щонайменше два рівні змісту: зовнішній, розрахований на широку громадськість, до якої найчастіше вдаються рецензенти, та внутрішній (езотеричний), прихований, орієнтований на таких читачів, які мають фахову освіту з історії, літератури, культурології, філософії. П. Кралюк тонко грає з цими двома шарами власного тексту, що мимоволі залишається відчуття достовірності презентованої концепції Гоголівського синтезу культур, хай і в нарисово-есеїстичний спосіб оформленої. Ідеї про це пронизують весь текст нарису, вони ж складають і його кінцівку: «*Він [Гоголь] провадив тонку гру з читачем: подавав ідеї і тут-таки створював контексти, що ці ідеї руйнували. Ця подвійність і гра дорого коштували йому, зокрема відбивалися на психічному здоров'ї, робили Гоголя невірноважним чи навіть "божевільним". Але ця гра мала й має свій чар. І в цій грі письменник зумів у мистецький спосіб відобразити різні відтінки непостійної "хохлацької" душі – та й загалом душі людської. Чи не звідси популярність і живучість творчості Гоголя?*» [10, с. 184–185].

Якщо твір «Справжній Мазепа» є твором-фентезі, тобто романом із сюжетним розвитком подій, а зважаючи ще й на довільну інтерпретацію головним чином «Тараса Бульби» текстом у тексті, то «Тасмний агент Микола Гоголь» є нарисом – твором документально-публіцистичної природи. Відтак на цей раз митець не ховається за масками містифікації і паралельного світу психлікарні як локації для подій. Він починає твір з передмови, котру називає «Майстер та його інтерпретатори. Замість вступу», де зі скрупульозністю історика і філософа докладно обґрунтовує власний вибір об'єкта нарисового осмислення і оптику його інтерпретації: «*Автор у цій книжці спробує прочитати "Тараса Бульбу", звертаючи увагу на езотеричний рівень повісті. Перед нами постане інший "Бульба", який не вписується ні в російський, ні в український патріотичний дискурс і який не є ні антипольським, ні антиєврейським текстом. Радше це справді глибокий твір, який розкриває як ментальність українців, так і їхні взаємини з сусідами – поляками та євреями. Також цей твір є тонкою насмішкою над російськими ідеологічними стереотипами*» [10, с. 16]. У вступі П. Кралюк докладно розповідає про історію створення повісті, дві його редакції, критичні відгуки за життя М. Гоголя і в наші дні, обставини виходу неоднозначного фільму В. Бортка з Б. Ступкою в головній ролі тощо. Сам же текст нарису – огляд різних обставин, пов'язаних із життям М. Гоголя, написанням «Тараса Бульби», а також імовірної співпраці з тасмними службами царської Росії. Це оформлено в різних розділах нарису, як-от: «Тексти і контексти», «Зачарований Імперією?», «Тасмний вояж Гоголя», «Чи вдавався Гоголь до плагіату?», «Дві редакції», «Ігри з хронологією... і не тільки», «Тарас Бульба: герой чи антигерой?», «Січ та її козаки», «Ігри Гоголя» тощо. У цих частинах запропоновано різні візії гоголівського твору

крізь призму історичної, культурологічної, літературознавчої і видавничої оптики. Автор часто вдається до коментування написаного М. Гоголем у широких контекстах, доповнює сказане історичними коментарями, фактами, відомостями. Наприклад: «Гоголь сподівався, що, опинившись у Києві, займатиметься історичними студіями. Проте так не сталося. І все ж матеріали студій над українською історією не пропали. Вони знайшли свій вияв у "Тарасові Бульбі". Ця невелика повість, загалом кажучи, стала вагомшою для формування уявлень про українську історію, аніж великі історичні наративи. У цьому сенсі Гоголеві пощастило. Уявімо собі, що замість "Тараса Бульби" він написав би багатомну "Історію Малоросії". Боюся, про неї скоро б забули. Як забули гоголівську статтю "Погляд на формування Малоросії"» [10, с. 103–104].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, огляд гоголівських образів, мотивів та ідей, творчо осмислених та інтерпретованих П. Кралюком у його творах «Справжній Мазепа» та «Таємний агент Микола Гоголь», засвідчив особливий інтерес митця до контрверсійної спадщини представника «української школи». Твори цікаві інтертекстуальними перегуками, постмодерними експериментами і винятковим умінням поєднувати різні наукові дискурси, передусім історичний і літературний. Кралюкові твори цікаві індивідуальною інтерпретацією гоголівського сюжету «Тараса Бульби» і буття самого твору за життя і після смерті М. Гоголя, як його бачить автор. Тексти пропонують різні грані письменницького осмислення відомого твору: фентезійно-пародійний і документально-публіцистичний. Вони однаковою мірою мають право на існування, хоч і залишають чимало питань у критиків з приводу меж художнього експериментування. Утім, рівні цього експериментування, наприклад, імагологічний і герменевтичний, можуть постати предметом спеціальних досліджень.

Література:

1. Шевченко Т. Портретний есей у творчості Петра Кралюка. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2023. Том 34 (73). № 6. С. 150–155.
2. Краг М. Петро Кралюк: «Гоголь і Лімонов – це українці з деформованою імперсько-російською свідомістю». URL: <https://vsiknygy.net.ua/interview/952/> (дата звернення 01.08.2024).
3. Слабошпицький М. Принадний прецедент Петра Кралюка. *Кралюк П. Каган і хохла*. Повісті, оповідання. Київ: Ярославів Вал, 2019. С. 429–435.
4. Смотрицький М. Таємний агент Микола Гоголь, або Про що розповідає «Тарас Бульба». *Критика*, Рік XX, число 11–12 (229–230). URL: <https://krytyka.com/ua/reviews/taiemnyy-ahent-mykola-hohol-abo-pro-shcho-rozpvodaic-taras-bulba/print> (дата звернення 01.08.2024).
5. Чмир А. Сучасний історичний роман-кросвер (на матеріалі твору «Справжній Мазепа» П. Кралюка). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 59. Том 3. С. 153–160.

6. Поліщук Я. Відчуття минулого та гопак на кістках. Кралюк П. Діютра, або Дзеркало, в якому бачимо не тільки себе, а й інших, подорожуючи в часі та просторі: історико-інтелектуальний детектив. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2007. 116 с.; Петро Кралюк. Римейк: Роман. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2009. 180 с. / Поліщук Я. РЕВІЗІЇ пам'яті: літературна критика. Луцьк; ПВД «Твердиня», 2011. С. 70–86.
7. Кралюк П. Справжній Мазепа. Харків: Фоліо, 2017. 219 с.
8. Костюченко О. «Таємний агент Микола Гоголь...». *День*. 2016. 01 липня. № 113–114. URL: <https://day.kyiv.ua/article/ukrayintsi-chytayte/tayemnyy-ahent-mykola-hohol> (дата звернення: 01.08.2024).
9. Михед П. Розвінчання Гоголя, або поп-наука в дії. *Слово і час*. 2017. № 4. С. 106–115.
10. Кралюк П. Таємний агент Микола Гоголь. Харків: Фоліо, 2021. 188 с.

Mizinkina O. Gogol's discourse of Petro Kralyuk's creativity

Summary. The article is devoted to the analysis of the works «True Mazepa» and «Secret Agent Mykola Gogol» by P. Kraljuk, in which Gogol motifs are clearly read, and above all, the ideas and images of the novel «Taras Bulba» are artistically interpreted. The works are interesting for their intertextual echoes, postmodern experiments and exceptional ability to combine different scientific discourses, primarily historical and literary, because the writer is a historian by profession. Both works are interesting for their individual interpretation of Gogol's plot «Taras Bulba» and the existence of the work itself during M. Gogol's life and after his death. The novel and the essay offer different aspects of the author's interpretation of the famous work: fantasy-parody and documentary-journalism. They equally have the right to exist, although they leave critics with many questions about the limits of artistic experimentation. The article draws attention to the fact that in «True Mazepa» the intertextual nature of the work is distinct, which performs several functions: it actualizes the intertextual memory of the reader, expands his competence due to the attribution of quotes, allusions, characters, plot situations. The saturation of the text with quotations, names, toponyms, ideas from Gogol's texts performs a cognitive-suggestive function, updates the literary and cultural-historical memory of the modern reader, gives an impetus to his independent search for additional information about the life and work of M. Gogol, forces parallels and other connections between the analyzed work and Gogol's texts in the context of today's problems. Understanding the essay «Secret Agent Mykola Gogol» gave grounds to claim that it is a popular science work, in which the work «Taras Bulba» is carefully analyzed, taking into account first of all the text itself, and not everything connected with it from the outside. It is summarized that P. Kralyuk offered different visions of Gogol's work through the prism of historical, cultural, literary and publishing optics, as seen by the author.

Key words: M. Gogol, P. Kralyuk, novel, essay, postmodern, intertextuality, discourse.

*Мишеніна Т. М.,
доктор педагогічних наук,
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української мови
Криворізького державного педагогічного університету*

ХУДОЖНЯ ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ІМПЕРАТИВУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Анотація. Публікація присвячена розкриттю художнього ресурсу української природоорієнтованої дитячої літератури. Екооповідання побудоване на основі сюжету, у якому діють представники тваринного світу і люди в реальності. Такий дискурс визначає рівноцінний діалог між людиною і персонажем – представником птаства.

Письменник через художню оповідь апелює до вироблення екологічної культури юних читачів, яка виявляється у сприйманні краси природи загалом, краси птаства зокрема; усвідомленні цінності кожного представника тваринного світу в екологічному балансі; усвідомленні негативного техногенного чинника, який однаково негативно впливає на здоров'я людей, подальший розвій пташиного сімейства через промислове забруднення довкілля, суттєве зниження показників екологічної рівноваги; увазі до представників тваринного світу (художній опис людей-браконьєрів і людей-добродіїв), усвідомлення неприпустимості морального переступу (завдання фізичної шкоди птаству, вбивство).

Екологічний імператив в екооповіданні «Гусенятко» Миколи Вінграновського має вияв у настановах: 1) сприймати кожного представника тваринного світу в тісному емоційному взаємозв'язку зі світом людей, визнавати глибину внутрішніх переживань живої істоти (опис переживань батьків-гусей перед великим відлітанням про подальшу долю осіннього гусенятка; самопожертва гусака-батька заради спасіння гусачка); 2) мова тварин (в екооповіданні – водоплавних перелітних птахів, зокрема диких гусей) акустично різниться, проте через звуки птахи повноцінно й емоційно спілкуються один з одним, тому слід сприймати їх як представників еволюційного розвитку (побудова діалогу між птахами; між гусенятком і людьми, які врятували його від загибелі); 3) кожен представник тваринного світу має унікальний зовнішній вигляд, зумовлений умовами природного середовища, тому є по-своєму красивим зовні (опис захопленого гусенятка виглядом гусака-батька); 4) модель родоводу представників тваринного світу може різнитися, водночас емоційна складова є визначальною; 5) агресивне техногенне середовище, створене в результаті розвитку промисловості, однаково негативно впливає на здоров'я птахів і людей (ГЕС, заводи з трубами, баржі з вугіллям).

Художні засоби екооповідання «Гусенятко» окреслюють естетичні й аксіологічні параметри ідіостилу: художній портрет, прийом оживлення природи (вода-стихія), персоніфікація (гуси-батьки, гусенята-діти), художня деталь (опис зовнішності гусака – *очеретяна довга сіра шия, крило, високі груди*), оксиморон (*німий крик*).

Ключові слова: українська дитяча література, екооповідання, екологічний імператив, екологічна культура, екологічні проблеми, емоційний інтелект, прийом оживлення природи, художній портрет, художня деталь, стилістика дитячої природоорієнтованої літератури.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна українська дитяча література становить невичерпне джерело виховних імперативів, моделюючи взірцеву поведінку, роз'яснюючи на прикладі ситуацій поняття про добро / зло. Природоорієнтована дитяча література Миколи Вінграновського створює одночасно казковий світ екооповідань відповідно до естетики жанру казки, з одного боку, описує сучасний світ, де персонажі – представники тваринного світу – ведуть сповідь, яких зазнають труднощів у техногенному, створеному людиною, середовищі, світі, у якому є лихі (рибалки-браконьєри) і добрі люди. Письменник створює реальний світ, де представники тваринного світу говорять, живуть, турбуються один про одного, представляючи тотожну з людським життям модель. Екологічні настанови, які інтенційно засобом використання художніх засобів оприявнює автор, потребують ґрунтовного вивчення, оскільки сприяють виробленню екологічної культури юних читачів, розвитку емоційного інтелекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Дослідження функційних потенцій художніх засобів у дитячій літературі дозволяють висновкувати про художній, аксіологічний та естетичний вимір залежно від жанрового віднесення (Н. Ашиток, Л. Іванова, І. Кочан, Л. Лисиченко, Е. Огар, О. Папуша, В. Русанівський, М. Славова). Художню творчість Миколи Вінграновського з позиції художньої архітектури розглядали В. Базилевський, І. Береза, Г. Вокальчук, О. Климчук, Л. Мініч, Т. Салига, Л. Собчук. Екологічна проблематика у її параметричному висвітленні (екологічної проблеми, екологічної культури, екологічного імперативу, емоційного інтелекту) знайшла послідовне інтердисциплінарне висвітлення (Л. Багорова, М. Клименко, А. Некос, Л. Ракітянська).

Художній потенціал екооповідання української дитячої літератури не знайшло послідовного висвітлення в науковому дискурсі.

Формулювання мети статті. Мета публікації полягає у з'ясуванні художніх засобів в екооповіданні Миколи Вінграновського «Гусенятко», їх художній потенціал у художній вербалізації екологічного імперативу в дитячій літературі.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Українська дитяча література не лише розкриває перед юним читачем прекрасний казковий світ, але також має виховний потенціал, оскільки через діалоги, опис подій спонукає до осмислення сюжету, розмірковування над добрими й лихими вчинками. Художні твори екологічної тематики апелюють до вироблення екологічної культури, вияв емоційного інтелекту [1, с. 51–52] дозволяє сприймати представників тваринного світу на рівних, відчувати їхній внутрішній світ, описаний як світ людини.

Художній дискурс оповіді для дітей репрезентує аксіологію опису, де портрет відіграє важливу роль у розвитку сюжету, також є конкретно-чутливим образом, який є художнім зображенням зовнішності, відтворює емоційні стани і відчуття описуваного персонажа, міркування, які можуть подаватися як внутрішній монолог або діалог.

Художній портрет сімейства диких гусей в оповіданні Миколи Вінграновського «Гусенятко» створений у напрямі реалізму, лінгвопсихологічний опис переживань гусака-батька, гуски-матері, гусенятка-дитини, які виявляють глибокі й щирі родинні відчуття, піклуються один про одного, допомагають, гуси-батьки здатні жертвувати собою заради дітей-гусенят.

Екологічний імператив у змалюванні головних персонажів – диких гусей – полягає в настанові усвідомлення цінності кожного живого представника в екобалансі; естетичного переживання краси пернатих; шляхом актуалізації емоційного інтелекту співвідчувати стан пернатих на рівні людських емоційних вимірів; стягувати до одного знаменника й інтеріоризувати цінність родини.

Художній портрет зовнішності з уведенням пейзажної деталі привертає увагу читача; констатує насиченість відчуттєвими характеристиками (внутрішні переживання й зовнішні риси узгоджуються). Художній портрет диких гусей, які здавна літають на теренах України, виховує дбайливе ставлення до птахів; через художню вербалізацію транслують красу тваринного світу, зокрема, різноманіття птахів і водночас їх неповторності, в екоповіданні «Гусенятко» є засобом характеротворення, де гусак-батько залишається разом із гусенятком, осінньою дитиною, зимувати, усвідомлюючи, на які смертельні небезпеки наражається; гуска-мати відлітає у вирій разом зі старшими дітьми, заступає роль вожака; гусенятко, про яке батьки піклуються, змальоване як недосвідчене, щире й любляче своїх батьків дитинча. Екологічна настанова апелює до культури сприйняття краси кожного пернатого, усвідомлення того, що родовід у людей і родовід у птахів співвідносні на рівні суголосностей *батьки – діти* [2, с. 4–5]. Письменник уводить стійку художню кореляцію: *гусак-тато, гуска-мати, гусенятко(гусачок)-дитина: ... Згорблене, вогке, сумне, з прилиплою шкаралупкою на дзьобуку, гусенятко обсихало під маминим крилом і не знало, що двоє його братів і четверо сестричок народилися ще у травні* [3, с. 285]; *Гусенятко визирнуло з-під маминих ніг і побачило тата. А тато побачило його* [3, с. 285] – сумне осіннє гусенятко змальоване беззахисною дитиною, про яку піклуються батьки, брати й сестри. Пташенята, як і діти, потребують захисту, турботи про них: *Гусенятко розплющило одне око, потім друге, писнуло і – народилося* [3, с. 285]. Усі малюки народжуються, потребують уваги й піклування.

Пейзажна деталь – *крапелька* – відтворює природні умови осені перед міграцією птахів, у яких зростає пташеня, а також розкриває дитячий казковий світ гусенятки, де батьки прекрасні, люблячі, найдорожчі: *У гусенятка на дзьобуку зависла крапелька, і в тій крапельці гусенятко роздивлялося свого тата ближче* [3, с. 286]. В осінній крапельці гусеня сприймає вперше бачений світ, радіє йому, любить своїх гусей-батьків.

Батьки-гуси діалогізують, радячись, як у час відлітання надати захист гусеняті і поставити на крило осінню дитину. Гусак. – *Бери дітей і летіть. Я з малим лишимось тут і якое плавання будемо добиратись, доки воно підросте та стане на крила* [3, с. 287]. Гуска. – *Не полечу, – і її жовті, як і в тата, очі по краях взялися чорними обідками. – Буду з тобою і малим. А діти полетять з табуном* [3, с. 287]. Відданість один одному, суголосна тривога за долю беззахисної дитини-гусачка відтворені в діалозі птахів перед відлітанням. Гуси-батьки змальовані персоналізовано, поводяться, спілкуються, виявляють емоції,

як люди [4, с. 4–5; 5, с. 160–161]. Екологічний імператив є інтенційним, через усвідомлення суголосності відчуттів батьків. Саме через реляцію людських відчуттів і відчуттів гусей-батьків актуалізовано виховний аспект екоповідання. Оригінальним авторським рішенням є побудова діалогу гусей-батьків, фонова герменевтика художніх образів птахів дозволяє моделювати аудіальний супровід – звуконаслідування, що відтворює звуки гусей.

Художній образ гусака-батька виписаний як згармонізований образ люблячого і водночас мужнього й суворого батька, який бореться з небезпеками природними, а також ворогами, які чатують на беззахисне гусенятко: *У тата були сторожки очі, висока очеретяна шия, татова шия ходила над гусенятком, поверталася над ним на кожен найнечутніший пошперх. Мав тато високі м'які сірі груди, гусенятко пірнуло під них, і так йому стало тепло, що воно відразу ж заснуло знову* [3, с. 286].

Художня деталь у портреті гусака-батька – висока очеретяна шия й сірі груди, крила – символізують захист, любов батьків: *Гусак нагнув шию і послухав, чи в його грудях дихає гусенятко* [3, с. 288].

Гусак-батько гордий своїм дитинчам, пізньою осінньою дитиною, попри переживання матері засвідчує упевненість у тому, що гусяча родина подолає перешкоди, головним є те, що народилася їхня малеча, яку люблять батьки-гуси: *Мале, дивись, у нас яке – народилося, а вже говорить. Гусачок!* [3, с. 288].

Художній образ гусака-батька в екоповіданні змальовано за моделлю:

– турботливого батька, який оберігає гусенятко від природних ворогів (*ондатри, соми, щуки, судаки*), захищаючи малечу насмерть; *Ондатра знала – гусак лишився з малим сам. Гусак засичав на ондатру, мовляв, мало тобі риби в заплаві, а ти ще й мого гусенятка хочеш? Лише підпливи – вб'ю!* [3, с. 288];

– батька-вихователя, який ознайомлює гусачка з ворогами, надає батьківські поради: *Гусенятко не могло надивитися на свого зграбного тата. Раде, воно залоскотало язичком собі піднебіння, виказало татові свої криленьчата, вилзло на край гнізда і сказало: Тату, я хочу сполоснутися! Я сполоснусь, – і шубовснуло в воду* [3, с. 289] – гусенятко поводить себе коло сильного й турботливого батька як дитинча, яке радіє життю, любить своїх батьків і охоче пізнає світ, не підозрюючи ще про ворогів навкола. Радісний стан гусенятка, який захоплено дивиться на батька, Микола Вінграновський передає через соматичну деталь – *залоскотало язичком собі піднебіння*.

Батько самовіддано захищає гусачка, попереджає небезпеку, з якою гусенятці доведеться зіткнутися в дорослому віці [6, с. 21–22]: *– Я тобі дам, дурне, сполоснутися! Я тобі дам! А соми, а щуки, а судаки! – і в цю мить гусака щось поронуло по лані в воді зубами* [3, с. 289].

Образ батьків для гусенятка є ідеалом, прикладом слугує зіставлення свого образу з образом батька: *... оце подивися, яка в мене шия, ну, чом як не в старого гусака, ІЛу-52 таку б шию* [3, с. 293]. Зауважимо, що суперечність у розвої промисловості й дотримання екологічного балансу, зокрема збереження природних комплексів, альтернативно віднаходимо в порівнянні ший гусенятки з шиєю літака (ІЛ-52). За сюжетом гусак застерігає гуску перед «великим відльотом» не здійнятися високо в небо, аби попередити зіткнення з літаками табуни відлітаючих гусей у вирій. Як бачимо, тисячолітні відлітання до вирію і повернення диких гусей до рідної землі зазначають агресивного впливу, зумовленого агресивною промисловою діяльністю людини і розвитком транспортних потужностей. Транспорт у небі становить потенційну небезпеку для пере-

літних птахів, особливо під час міграцій, які склалися упродовж еволюції і мають усталений характер: – *Збирайтесь. Надходить ніч і мряка. Підіймайтесь у мряці. Крізь мряку вас ніхто не побачить і не дістане. / – А якщо літак? / – Тутешні літаки у мряці не літають. ... Вибирайте ночі лише дощові і темні* [3, с. 287]. Сучасне перелітне птаство має адаптуватися до агресивного транспорту в небі, з одного боку, перебуває перед смертельною небезпекою в періоди міграцій, з іншого.

Художній портрет матері-гуски моделює образ самовідданої матері, пейзажна деталь – крило – набуває полісемантичних відтінків (опікування, турбота, сила). Гуска описана подібно до людини-матері, вона плаче, переживаючи за долю осіннього гусенятка, яке не на крилі, тому не може відлетіти до вирію: *Мама подивилась на нього, вкрила його крилом і заплакала: вночі гуси мали відлітати, її чоловік з табуном і старшими дітьми зранку подався на озимину погастися ... перед великим відльотом* [3, с. 285]. Письменник використовує прийом емоційно-метафоричної подібності через відтворення любові батьків-гусей до осіннього дитинчати – огортання, вкривання крилами (як матір-батько руками) задля захисту, як вияв щемливого ставлення до дитини: *Гусак обгорнув крилами гніздо з гусенятком і, відштовхуючись лапами об ворожу заплаву воду, вивів гніздо на струмисько води* [18, с. 288]

Гуска підняла крило і глянула на свого мізинчика: гусенятко кисло кліпнуло на маму і заснуло [3, с. 285] – перед відльотом матір надзвичайно переживає за долю пізньої осінньої дитини, беззахисність гусеняти підкреслюється його незнанням про світ, наївність і лише дитячу радість того, що поряд люблячі батьки-гуси.

Екологічний імператив збереження пернатих письменник передає через внутрішній діалог гуски-матері [8, с. 20–22], яка, розмірковуючи над долею гусенятка, відтворює події свого гусячого життя, де, окрім природних ворогів, гусяча родина має стикатися із ворогом-людиною, мисливцями: ... *Серед гусячого табуна не було жодного діда-гусака або баби. Гуси до дідовства не доживали* [3, с. 285]; *Тієї першої осені, коли вона молодою злетіла у перший свій ірій через три моря у тепле, – з очеретів піднялася така стрілянина, що тепер із свого покоління лишилася вона одна ...* [3, с. 285].

Вбивство птахів заради розваги є моральним переступом, оскільки не лише засвідчує вчинок людини, яка має несформовану екологічну свідомість, але також є фактом розхитування правових норм з екозбереження. Художній образ гуски-матері, яка оповідає про птаховбивство, фактично є свідком того, що мають місце протиправні дії людей-ворогів. Емоційна напруга досягається художнім описом діалогу гусей-батьків, де гусак попереджає про те, де засідка: *Він (гусак) поправив крило і сказав мені: – Лети повечеряй. Але дивися, не падає над озиминою. / – Добре, – сказала мама. – Лечу. / – Лети по сірому. По синьому не лети. І не кричи. Над очеретом бери праворуч і вище: за очеретом у засідці вже троє. У того, що від озимини, – трьохзарядка* [3, с. 285].

Полювання на птахів в оповіданні Миколи Вінграновського описано на прикладі типових ситуацій у зіткненні їх з мисливцями. Уся родина може загинути, тому діти-гусенята чекають на рішення мудрого гусака, який зазнав багато біди від агресивного мисливського переслідування: *З поля від озимини таракнуло, тричі таракнуло і від очерету, діти висмикнули голови з крил і подивилися на тата: Летіти чи сидіти?* [3, с. 287]. Екологічна настанова апелює до моральної відповідальності [9, с. 5–6] за родини пернатих, правова відповідальність відтворена в законодавстві. Розмірковуючи над викладеним художнім фрагментом, зауважимо, що орнітофауна України складає 424 види тварин, серед яких гусеподібні представлені

38 видами. Водночас цинічне птаховбивство призвело до створення Червоної книги (внесено 67 видів птахів, які потребують особливої охорони), яка засвідчує те, що порушено екологічний баланс у результаті діяльності людини. На прикладі живого діалогу гусей-батьків письменник актуалізує проблему екозбереження.

Художньо-емоційно змальовано прощання гусака і гуски при відлітанні, коли рідні птахи своєю мовою виказують вірність один одному, щирість у відчуттях. Емоційний стан описано подібно до такого, який переживають люди [10, с. 7–8]. У змальованій панорамі виокремлено ступінь морального занепаду мисливців, які чатують на мігруючих птахів: *Гуска повела їх (табун гусей) крізь мряку у небо і не втрималась, крикнула щось своєму гусакові на прощання. І як тільки крикнула, як відразу ж від озимини і очерету по ній і по табуну затарахкало мокро і сліпо, як-небудь і неприцільно* [3, с. 288].

В екооповіданні «Гусенятко» художній образ відтворено в розвитку, динамічний портрет гусака-батька, гусака-вожака табуну диких гусей змальовано в протистоянні мисливців і зраненого на крило батька, який загубив на воді свою дитину [11, с. 50]: *Помітивши гусака, рибалки підняли спінінги і засвітили, заатакували на нього, гусак розгубився, заметляв шиєю і впав на воду. Крила його вже не тримали* [3, с. 291]; *Біля гусака зачали золотенько вибухати блешні, рибалки будь-що, а хотіли піймати гусака на блешню. Гусак пірнав, витірнав, ухилився від блешень і так і саяк* [3, с. 291]. Боротьба гусака-батька відтворена через використання дієслів фізичної дії, недоконаний вид вказує на тривалість протистояння через неодноразовий повтор руху і підкреслює цинізм дій мисливців, які ловлять зраненого птаха спінінгами, спостерігаючи його знесилення: *пірнати, витірнати, ухилитися*.

Художній образ гусака-батька письменник подає як характероцентричний, оскільки в ситуації протистояння гусак виявляє вольові зусилля задля уникнення небезпеки бути спійманим рибалками і вбитим: *Гусак зібрав свої крила в одне, і вже не бачачи куди і що, а лиш би відірватися від своєї погібелі, темно і тяжко злетів* [3, с. 292]. Гусаком керує воля не тільки до життя, але насамперед прагнення знайти гусенятка, яке загубилося у «ворожій воді у верхів'ї річки», усвідомлення беззахисності «жовтенького гусака», яке ще не стало на крило. Надзусилля, яких гусак доклав у мйже невідворотній ситуації погібелі, відтворені через характеристики лету, морфологічно виражені прислівниками, що метафорично суголосні з мукою, болем і знесиленням – *темно і тяжко*.

Під час небезпечної подорожі гусака-батька й гусенятка в гнізді відбувається зіткнення з баржею з вугіллям. Розвиток промисловості призводить до екологічного дисбалансу, оскільки транспортно-перевізні засоби стають безпосередньою перешкодою у водному просторі для птаства: – *Плигай! – закричав гусак, і гусенятко випало в воду. Його жовтеньке тільце вискочило в ніч, і сам гусак ледве встиг звестися на крила – перед його носом навалювала чорна рухлива гора* [3, с. 290]. Екологічна культура людини має виявлятися в розумінні того, що кожен представник біологічного виду – птахів – має свою еволюційну траєкторію, яка складається достатньо тривалий час, тому порушення екобалансу призводить до негативних наслідків у природному середовищі. Стилістика екооповідання «Гусенятко» визначається активним використанням мовних одиниць, використовуваних при художньому портретуванні малих істот – пташенят, з демінутивними суфіксами. З одного боку, досягнуто художній ефект естетики ніжного, доброго ставлення батьків-гусей до гусенят, з іншого, – становить художню паралель дитини людини й дитини птаха, апелюючи до добродійного ставлення до маленьких істот і дітей,

пор: *жовте / жовтеньке тіло / тільце; гусеня / гусенятко / гусачок; дзьоб / дзьобик; крила / крильчатка; язик / язичок.*

Неспівмірність сил людського світу і пташиного життя дитячий письменник відтворює через уведення контекстуальних антонімів, пор.: *жовтеньке тільце (гусенятка) / чорна рухлива гора (баржа).*

В оповіданні описано ситуації, коли через низьку екологічну культуру люди задля задоволення розпочинали безглузді лови птахів. Гусак змушений у нерівному протистоянні відлітати із забитим крилом: ... *Зі шлюзу поволеньки висунувся ніс ще однієї баржі з вугіллям, гусак пірнув і замолотив під водою до берега, наскільки хватило повітря. А коли повітря не стало, і він випірнув, і з баржі закричали: «Птиця!», – гусак ударив крильми об хвилю, і здоровим, і забитим, й не вірячи собі, полетів важко, згорблено, орючи дзьобом, але полетів!* [3, с. 291]. Неймовірно зусилля птаха, літ над водою через сильний постійний біль у крилі письменник передає шляхом використання прислівників *важко, згорблено*. Письменник апелює до емоційного інтелекту, що передбачає відчуттєве переживання фізичного болю, який птах терпить, намагаючись урятуватися від безглузлого переслідування, стаючи на сильне й забите крило, відшукуючи своє дитинча.

Окремого висвітлення набуває в оповіданні небезпека, пов'язана промисловою діяльністю людини: у сюжетній канві автор використовує прийом оберненого часу, описуючи ситуації, з якими зіткнулося молоде гусяче подружжя: *Гусак знав цю ГЕС з високими заводами по її степових берегах. Пролітали якось з жінкою над заводськими трубами і наковталися диму, що більше тут не літали* [3, с. 291]. Письменник апелює до екологічної проблеми забруднення довкілля (як фізичного, та і хімічного). Техногенний чинник негативно впливає на здоров'я екосистеми (людини і тварин), актуалізуючи на необхідності негайного вирішення екологічних проблем.

Пошуки загубленого гусенятка описано через невимовний фізичний (забите крило: застосовано прийом порівняння, утвореного на основі контекстуальних антонімів *вода / вогонь*) й емоційний біль (застосовано оксиморон *німий крик* на рівні передавання больового стану) батька: *Гусак випірнув і сперся забитим крилом на воду – крило заболіло, запекло, наче сперся він ним не на воду, а на вогонь* [3, с. 291] – порівняння ґрунтоване на номінації стихії, у якій зростає водне птаство; «*Пропало крило, – подумав собі гусак і тоскно глянув на верхів'я ріки, де мало бути гусенятко. – Де воно там, і де його шукати, і з якого берега?»* [3, с. 291] – для водоплавного перелітного птаха забиття, поранення або втрата крила означає імовірну подальшу смерть, оскільки у разі виникнення небезпеки птах не зможе злетіти. Гусак-батько, незважаючи на забиття крила, відчайдушно намагається дістатися *верхів'я ріки, де мало бути гусенятко*.

Тепер: де ж гусенятко, де саме воно вистригнуло у воду, і де ж та сама вода, і над чим я лечу сам: над водою, полем, очеретами? Гусак закричав, та з придушеного горла той крик був чути лише йому одному [3, с. 290] – німий відчайдушний крик гусака-батька, який шукає заблукалого сина. Деталізований опис внутрішнього перебігу емоцій гусака-батька створює персоналізований образ птаха, який має співмірні емоції, як і людина в подібній ситуації.

Живописна панорама зустрічі батька-гусака й гусачка, якого врятували добрі господарі, поєднує пейзажний нарис і нарис господарства. Гусенятко ніби подорослішало за ніч мандрів, починає ставати на крило, відчувши гусячим сердечком невимовне, рідне. Ніч поневірянь, протистоянь з «недоброю водою» і людино-ворогом, промисловими спорудами виснажила гусака-батька (*худий, облізлий, довгий*), але прагнення знайти

зниклу дитину немовби додали сил, батько попри все відшукав гусачка і йде до нього городом: *Сизим інесвим досвітком хтось наче йшов. Гусенятко хотіло виглянути з бочки, але не достригнуло. Тоді воно спробувало крило, одне і друге, а потім уже обидва і вистригнуло на бочкове ребро: худий, облізлий, довгий – городом від води по картоплянім бадилиці до гусенятка йшов сірий тато* [3, с. 293]

Оригінальним авторським рішенням є застосування прийому є оживлення природи, зокрема води як середовища (*вода добра / недобра*), у якому розмножуються водоплавні перелітні птахи, з одного боку, як рідна стихія, ріднина, у якій зростають покоління диких гусей (письменник отожднює гусячі покоління з малим гусячим народом), з іншого. Протиставляється вода ворожа, яку гуси сприймають як недобру, це вода в межах промислових об'єктів, що здатна заподіяти смерть чи каліцтва пернатим жителям: *Гусак знизився і залітав колами, довго літав і кричав колами так. Та ось і вона. Вода. Солодка, добра для гусячого народу, вода з теплими мілкими зтоками, з літніми комариними очеретами, де народилося його гусенятко і він сам...* [3, с. 291]; *Вода закрутила* ним, *та ні лапи його, ні крила були вже йому не підвладні, і ця недобра чорна вода несла його всю ніч до світанку, аж доки гусак не вдарився об металеву сітку перед греблею ГЕС* [3, с. 291].

Письменник описує небезпечну подорож гусачка, коли, рятуючи від наглої смерті через зіткнення гусячого очеретяного гнізда з баржею. Гусенятко радіє з того, що опинився в рідній стихії – воді, перед ним розкрито чарівний світ, для маляти чорна вода ще не є ворожою, він тільки-но відриває світ, тому не усвідомлює небезпеки від стихії. Автор змальовує радісний стан гусенятка, тотожний до стану дитини, яка відкриває для себе таємниці світу, радіє пригодам. Використано прийом використання рухливого хронопису, коли колір становить основу панорами, а також є вказівкою на небезпеку – ахроматичний чорний (*чорна вода / чорна баржа / чорна ніч*): *А гусенятко? Рай, та й годі! Як тільки тато крикнув йому – плигай! – і воно вискочило з гнізда в іскристу чорноту, і чорна рухлива громадина боком тернулася в бік гусенятка, і хвиля схопила й потягла його в ніч* [3, с. 292].

Наївне гусенятко, як і дитина людини, бачить кольорові щасливі сни, де зростає серед своїх родичів – диких гусей: *І наснилося йому [гусенятку], що воно велике, живе серед гусей, і гуси на нього кричать, і рай його скінчився* [3, с. 292]. Персоналіфікація гусей у дитячому оповіданні за жанровими характеристиками відтворює казкову оповідь, що створює ефекти оживлення тваринного світу, на прикладі екооповідання «Гусенятко» – водоплавних перелітних птахів.

Відповідно до поняття про добро / зло в оповіданні змальовано художні образи добрих / злих людей [12, с. 23–24; 13, с. 34–37]. Добрий образ людини описано як екологічний імператив: оберігати природу, емоційно відчувати єдність з представниками тваринного світу, відчувати їх потреби і біль. В оповіданні художній образ добрих людей автор подає через безперервний внутрішній монолог гусенятка й імітаційний діалог людей і гусенятка (письменник ніби розшифровує, стягує до одного мовленнєвого знаменника мову птахів і мову людей): *...здрасстуй, дурне, та я не дурне, я дике то йди до мене, не бійся, а я сталевар; ... я в бочку тебе на ніч посаджу біля сарая, щоб тебе часом ніхто не зобидив, бодай тебе мої наші гуси не били* [3, с. 293]. Люди розуміють потреби гусенятка, відчувають, як і чим допомогти заблукалому пташеняті, виявляють доброзичливе ставлення: *погрійте! а чого ж, йди за пазуху, та яке замурзане, от дивися, Валю, як воно у мене за пазухою сидить, заснуло, я його і в домну понесу хлопцям показати, ніжною дрібає, сниться йому, що пливе, дайте йому*

води [3, с. 293]. Аксиологічний вимір поданого фрагменту полягає у відтворенні діалогу людини і птаха на рівних, змалюванні в казкових координатах для юного читача моделі комунікації з представниками тваринного світу.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Художня архітектоніка екооповідання «Гусенятко» співвідносна за жанром з казковою оповіддю. Естетичні координати визначають зміст оповіді як самоцінну, де люди і птахи розуміють один одного, люди допомагають птахам й оберігають їх. Люди відчувають, що тварини мають співвідносні родинні взаємозв'язки, піклуються про своїх малюків, для кожного пташиного сімейства їхня дитина є такою дорогою, як і дитина для родини людей, тому самовідданість, жертвність становлять риси будь-якої родини, незалежно від біологічного виду. Екологічний імператив оповідання Миколи Вінграновського є повчальним, має виховний потенціал, сприяє виробленню екологічної культури і свідомості юних читачів, апелює до усвідомлення відповідальності людини за екозбереження. Особливо в умовах агресивного техногенного й геохімічного впливу.

Перспективами подальших розвідок є дослідження художньо-зображальних засобів природоорієнтованої дитячої літератури в аспекті жанрової динаміки й тенденції до інтертекстуальності прецедентних художніх орнітонімних і зоонімних образів.

Література:

1. Ракітянська Л. М. Ретроспективний погляд на феномен емоційного інтелекту. *Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього* : зб. наук. робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції 17–18 травня 2019 р. м. Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2019. Ч. 2. С. 50–54.
2. Береза І. Ю. Єдність тілесного і духовного у творах для дітей М. Вінграновського. *Наукові праці. Філологія. Літературознавство*. Т. 101. Вип. 88. 2008. С. 4–6.
3. Вінграновський М. С. Вибрані твори : у 3 т. Т 3 : Повісті й оповідання. Тернопіль : Богдан, 2004. 352 с. С. 285; 286; 287; 288; 289; 290; 291; 292; 293; 295.
4. Русанівський В. М. Мова літератури для дітей. *Мовознавство*. 2006. № 5. С. 3–14.
5. Базилевський В. Маршал Вінграновський. *Кур'єр Кривбасу*. 2005. № 193. С. 157–168.
6. Вокальчук Г. Словопошук М. Вінграновського. *Культура слова*. 2011. Вип. 75. С. 20–27.
7. Вокальчук Г. Словопошук М. Вінграновського. *Культура слова*. 2011. Вип. 75. С. 20–27.
8. Некос А. Н., Багрова Л. О., Клименко М. О. Екологія людини : підручник. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. 336 с. С. 20–22.
9. Мініч Л. С. Лінгвосинергетика ідіостилю Миколи Вінграновського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Луцьк, 2012. 20 с.
10. Салига Т. Поет – це слово. Це його життя... *Вінграновський М. С. Вибрані твори*: у 3 т. Т. 1. Тернопіль : Богдан, 2004. 400 с. С. 7–8.
11. Салига Т. Поет – це слово. Це його життя... *Вінграновський М. С. Вибрані твори*: у 3 т. Т. 1. Тернопіль : Богдан, 2004. 400 с. С. 50.
12. Папуша О. Дитяча література як маргінес літературознавчої теорії : до проблеми конститування об'єктів наукового дискурсу. *Слово і час*. 2004. № 12. С. 20–26.
13. Славова М. Попелюшка літератури. Теоретичні аспекти літератури для дітей. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2002. 81 с.

Mishenina T. Artistic verbalization of the ecological imperative in modern Ukrainian children's literature

Summary. The publication is dedicated to revealing the artistic resource of Ukrainian nature-oriented children's literature. Eco-story are built on the basis of a plot in which representatives of the animal world and people act in reality. Such a discourse defines an equal dialogue between a person and a character – a representative of birds.

Through the artistic narrative, the writer appeals to the development of the ecological culture of young readers, which is manifested in the perception of the beauty of nature in general, the beauty of birds in particular; awareness of the value of each representative of the animal world in the ecological balance; awareness of a negative man-made factor that has an equally negative effect on human health, the further development of the bird family due to industrial pollution of the environment, a significant decrease in indicators of ecological balance; attention to representatives of the animal world (artistic description of people-poachers and people-good people), awareness of the inadmissibility of a moral transgression (causing physical damage to birds, murder).

The ecological imperative in the eco-story “The Goose” by Mykola Vingranovsky is manifested in the instructions: 1) to perceive each representative of the animal world in a close emotional relationship with the human world, to recognize the depth of the inner experiences of a living being (a description of the experiences of the goose parents before the great flight about the future fate of the autumn gosling; self-sacrifice of the father goose for the sake of the goose); 2) the language of animals (in eco-narratives – waterfowl migratory birds, in particular wild geese) differs acoustically, but through sounds the birds fully and emotionally communicate with each other, so they should be perceived as representatives of evolutionary development (building a dialogue between birds; between a gosling and people, who saved him from death); 3) each representative of the animal world has a unique appearance, determined by the conditions of the natural environment, therefore it is beautiful in its own way (description of a captured gosling looking like a father goose); 4) the pedigree model of representatives of the animal world may vary, while the emotional component is decisive; 5) the aggressive man-made environment created as a result of industrial development has an equally negative effect on the health of birds and people (HPP, pipe plants, barges with coal).

The artistic means of the eco-narrative “The Goose” outline the aesthetic and axiological parameters of the idiosyncrasy: an artistic portrait, the technique of enlivening nature (water as an element), personification (geese as parents, goslings as children), artistic detail (description of the appearance of geese-reedy long gray neck, wing, high chest), oxymoron (silent cry).

Key words: Ukrainian children's literature, eco-story, ecological imperative, ecological culture, ecological problems, emotional intelligence, reception of the revival of nature, artistic portrait, artistic detail, stylistics of children's nature-oriented literature.

*Рибалкін С. В.,**доцент кафедри східної і слов'янської філології**Київського національного лінгвістичного університету*

ЖІНОЧІ ОБРАЗИ У РОМАНІ «ЛІТНІ ДОЩІ» АХМАДА АЛЬ-КАРМАЛАВІ

Анотація. Стаття досліджує жіночі образи у романі Ахмада аль-Кармалаві «Літні дощі», що є репрезентативним зразком сучасної арабської прози. **Предметом** виступають центральні персонажі роману – Рахма Расалаян та Зіна Дінарі, котрі відіграють важливу роль у розвитку сюжету і формуванні соціально-культурного тла твору. Героїні віддзеркалюють різні аспекти жіночого досвіду у побуті єгипетського суспільства, що перебуває на перехресті традицій і модернізації.

Об'єкт дослідження – зображення образів героїнь у динаміці їхньої взаємодії з іншими персонажами; осмислення ролі жінки у суспільстві, що стикається з клопотами буремного сьогодення та необхідністю збереження культурної спадщини водночас. **Актуальність** дослідження обумовлена недостатнім висвітленням гендерних аспектів у сучасній арабській літературі, а також необхідністю розуміння актуальної ролі жінки на Близькому Сході. Оскільки література є важливим інструментом для відображення та трансформації соціальних реалій, вивчення жіночих образів у романі дозволяє краще розпізнати нагальні виклики, з якими стикаються жінки в арабських країнах, а також окреслити тенденції у зміні їхнього суспільного статусу.

Методи дослідження охоплюють, зокрема, гендерний аналіз, що дозволяє виявити особливості зображення жіночих персонажів у романі, і соціокультурний підхід, який допомагає розкрити вплив культурних та історичних факторів на формування образів Рахми та Зіни. Крім того, застосовано порівняльний метод для дослідження взаємодії персонажів між собою у контексті твору і поза ним, що сприяє розумінню їхньої ролі у розвитку основних сюжетних ліній. Проаналізовано специфічні елементи авторського стилю, які підкреслюють значення жіночих образів у тексті роману.

Результати дослідження виявляють, що жіночі образи у романі «Літні дощі» виконують ключову функцію у розкритті основних тем твору, таких як духовний пошук, конфлікт між традицією і сучасністю, роль жінки у суспільстві. Через зображення Рахми та Зіни автор передає власні роздуми про значення культурних традицій в умовах ХХІ ст. Контраст між героїнями відображає соціальну напругу між прихильниками збереження автентичності та тими, хто прагне модернізації суспільства. Висновки статті підкреслюють важливість дослідження жіночих образів у сучасній арабській літературі для глибшого розуміння культурно-історичних процесів у регіоні. Аналіз роману Ахмада аль-Кармалаві демонструє, як через зображення жіночих персонажів автор відображає динаміку змін у єгипетському суспільстві та трансформацію ролі жінки. Стаття відкриває перспективи для подальших міждисциплінарних студій гендерної проблематики в арабській літературі у світлі новітніх літературознавчих теорій.

Ключові слова: арабська література, гендер, жіночі образи, проза, традиція.

Постановка проблеми. Жіночі образи у літературі є важливим елементом для розуміння культурних, соціальних та політичних реалій будь-якого суспільства. У сучасній арабській літературі жіночі персонажі дедалі активніше стають об'єктом дослідження, відображаючи, зокрема, складні процеси соціальних трансформацій. Роман Ахмада аль-Кармалаві «Літні дощі» є ілюстративним прикладом нової арабської прози, де героїні виконують важливу роль у розкритті тем духовного пошуку, конфлікту між традицією і модерністю, а також у розумінні значення жінки у єгипетському суспільстві ХХІ ст. З огляду на те, що питання гендерної рівності є засадничим у сучасному дискурсі, важливо дослідити, як означена проблематика знаходить відображення у творах літератури, що репрезентують культурні особливості арабського світу. Роман Ахмада аль-Кармалаві дозволяє побачити, як змінюються жіночі образи в арабській літературі, а також зрозуміти, як ці зміни впливають на ширші соціальні процеси.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. У новітній арабській літературі і супутніх розвідках питання гендеру набувають усе більшого резонансу. Окремі дослідження, як-от праці Ш. Назар, А. Хан, К. Дад, фокусуються на зображенні жінок у літературі, розглядаючи їх як символи національної ідентичності та втілення соціальних змін [1]. Увага зосереджується як на традиційних, так і на сучасних поглядах на роль жінки у суспільстві; на функції героїнь у літературі, зокрема у світлі теорії інтертекстуальності та екокрітики. Інші дослідники, як от М. Масома, Х. Камаль, Х. Халімі, Х. Зейні, Я. Ясмаді та А. Н. Ясмін переймаються питаннями дискримінації та негативної інтерпретації жіночих образів у культурі та освітньому процесі [2]. Дехто розглядає тексти арабської літератури активно послуговуючись міждисциплінарним підходом при аналізі феміністичних наративів, що їх дедалі частіше можна зустріти у наукових, художніх працях і публіцистиці [3].

Значний внесок у осмислення культурної і соціальної ролі жінки у ХХІ ст. зробила сирійська журналістка, письменниця та громадська діячка Самар Язбек, чия книга «19 жінок. Сирійська сповідь» є видатним прикладом нефікшну в арабській літературі [4]. Твір стосується таких болючих тем як боротьба за власну ідентичність, проживання в умовах інтенсивних бойових дій, роль волонтерок у підтримванні існування суспільства в умовах довготривалої агресивної війни – усе це перегукується із проблематикою, актуальною для України. Так, нефікшн у жіночому воєнному щоденнику – саме до цього жанру можна віднести прозу Язбек – досліджують Н. Герасименко та Я. Кулінська [5, с. 187–188], що дозволяє говорити про суголосність і нагальність болючих для суспільства тем.

Однак, незважаючи на певну кількість досліджень, присвячених жіночим образам у арабській літературі, творчість Ахмада

аль-Кармалаві у цьому розрізі досі ще не отримала достатньої уваги з боку літературознавців. Цей брак є помітним, особливо враховуючи те, що твори письменника відображають важливі соціальні та культурні процеси у сучасному Єгипті.

Метою статті є аналіз та виявлення символічного значення жіночих образів у контексті основних тем твору: духовного і культурного самовизначення особистості, конфлікту між традиціями та сучасністю, а також на ролі жінки у суспільстві, яке перебуває у стані постійних змін.

Виклад основного матеріалу. У романі зустрічається низка жіночих персонажів, що так чи інакше впливають на розвиток сюжету і хід розкриття авторського задуму. Це, зокрема, постаті батьків, окремих епізодичних героїнь на кшталт Гайді чи Ясмін, та головними є дві фігури – Рахма і Зіна. Образи обох пані, їхні судження та дії, порушують чутливі питання, пов'язані з роллю жінки у сучасному суспільстві. Через їхні взаємодії й особисті історії, автор розкриває теми духовного пошуку, особистісної трансформації, побутування культурних традицій на тлі сучасності. Сюжет роману переплітає індивідуальні конфлікти з глобальними соціокультурними змінами, що відбуваються у суспільствах країн Близького Сходу.

Рахма Расалаян змальована як ревний хранитель сімейних традицій та моральних цінностей. Вона є живим зв'язком між минулим і сучасністю, втілюючи спокій та стабільність, які народжуються з духовної глибини і щирсердної віри. Її взаємодії з іншими персонажами, зокрема з Юсуфом та батьком, підкреслюють важливість сімейних зв'язків, співчутливого і турботливого ставлення до близьких [6, с. 95].

З другого боку, Зіна Дінарі представлена як прогресивна, глобалізована жінка, котра прагне змін і новизни. Вона постійно знаходиться у центрі турбулентностей, що відображають її бажання трансформувати традиційне суспільство, а то і стає їхньою причиною. Зіна виступає каталізатором змін, піддає сумнівам традиційні ролі і взаємини. Її характер, моделі поведінки та рішення ілюструють конфлікт між старим і новим, як це видно із суджень героїні про деякі вкорінені у суспільстві звичаї: «Людству потрібні були пояснення на кшталт цього в темні віки, щоб мати змогу розібратися з таємницями життя. Забобони були важливою частиною їхньої культури, і владні інститути використовували їх, аби керувати долями. Усе це зрозуміло й логічно, а нелогічність – це прихильність Сходу до своїх міфів донині!» [6, с. 46].

Контраст у вдачі обох героїнь просуває сюжет, сприяє розкриттю питань, що є наскрізними для роману: пошук засад особистої й колективної ідентичності, боротьба модерну з архаїкою, а також вплив культурних змін на гармонійний розвиток індивіду у рамках його соціального оточення. Рахма Расалаян є втіленням традиційних цінностей і духовності, які служать основою для її ролі в романі «Літні дощі». Зв'язок із культурним спадком є глибоким і багатограним, а її духовне життя тісно переплетене з повсякденними заняттями: «Останнім часом вона була одержима розробкою дизайну удів, які би підкреслювали її авторське бачення цього інструмента й індивідуальну чуттєвість у деталях. Уд – це єдиний її брат, котрого дівчині подарував батько» [6, с. 36]. Образ героїні у різних сценах символізує стабільність у світі змін і виступає моральним орієнтиром для інших персонажів. Рахма постає як оберіг сім'ї та хранителька традицій, що виступають лейтмотивом її життєвої філософії.

Дівчина має значний вплив на Юсуфа – головного героя роману, який знаходить у ній джерело мудрості та духовного супутника. Їхні стосунки часто описуються через образи та діалоги, котрі відображають взаємну довіру та повагу між персонажами. Наприклад, Рахма обговорює з Юсуфом тонкощі вибору інструменту: «Мені подобається його мелодія – ніжно зауважила Рахма. – Голосного звучання досягти легко, його видають навіть найдешевші інструменти, тут річ у почутті» [6, с. 61]. Її вплив також допомагає Юсуфові краще зрозуміти своє місце у світі та досягнути важливості збереження зв'язку із минулим [6, с. 62]. Як материнська фігура, Рахма не тільки втішає юнака у скрутні часи, але й наполягає на необхідності дотримуватися традиційних цінностей у сучасному світі, підкреслюючи важливість коріння й ідентичності. Її вплив на Юсуфа є критичним у моменти його сумнівів і пошуків себе: «Ти – музикант, яких мало; найвизначніші оркестри багатимуть включити тебе до свого складу, й опера не буде нехтувати тобою довго. Важливо, щоб нічого не відволікало від магістерської роботи, і щоб наші пріоритети залишалися на вершині» [6, с. 62]. Символіка, асоційована з Рахмою, включає також її турботу про батька, котрий виступає символом зв'язку між поколіннями. Участь героїні у релігійних обрядах і збереженні сімейних ритуалів підсилюють образ дівчини як хранительки культурної ідентичності роду, що простежується і в сценах з Юсуфом: «Перед будинком Рахма допомогла батькові увійти до будівлі, а потім тихо попросила водія передати Юсуфу пачку паперів і файлів, які дівчина залишила в багажнику автомобіля. Це були найостанніші дослідження, присвячені східній музиці, які збрала Рахма, а також усі статті та інтерв'ю її батька в періодичних виданнях і газетах, де докладно розповідалося про тарикат аль-Мосулі та життя шейха» [6, с. 98].

Зіна Дінарі втілює у собі інші цінності і риси: дівчина є динамічним персонажем, що символізує невпинний крок модернізації та постійних змін. Вона активно виступає за соціальні перетворення та використовує власний вплив, аби стимулювати інновації у своєму оточенні. Зіна не лише критикує старі методи, а пропонує нові шляхи розв'язання давніх проблем. Вона рішуча та цілеспрямована, її взаємодії з іншими персонажами ілюструють сучасний погляд на роль жінки у суспільстві. Цікавий погляд дівчини на суфізм, його вона також сприймає через раціоналістичну призму: «Насправді я не вірю, що суфізм має особливу природу. Це метод, яким моє серце пізнає світ; ми можемо нести його куди завгодно та поширювати серед будь-якої групи людей» [6, с. 41].

Зіна знаходиться у частковому світоглядному конфлікті з Юсуфом, що відображає суспільний розкол між традиційними цінностями та сучасними ідеями. Їхні діалоги підкреслюють різні погляди на культурну адаптацію та зміни. Наприклад, в одній з бесід Зіна стверджує: «Нове полягає в тому, що в мене є перспективний проєкт для Агентства аль-Мосулі, проте його відділяє великий часовий проміжок від амбіцій нинішньої адміністрації», розвиваючи свою думку так: «Навіщо чекати?! Це ваша біда на Сході, ви стриваєте та чекаєте, і ні кроку не робите вперед» [6, с. 43–44]. Її слова викликають у Юсуфа дисонанс, але водночас породжують у головного героя роздуми про власні ідеали та вибори.

Контраст між Зіною і Рахмою є ключовим для розуміння основних тем роману. Вони представляють дві різні візії світу – одна закорінена у традиціях, інша прагне до модер-

нізації. Зіна значно впливає на динаміку сюжету, її персонаж вводить елемент невизначеності та виклику існуючому порядку, стимулює конфлікт і внутрішній розвиток інших героїв твору. Активна натура і незгоди Зіни з традиційними поглядами вносять напругу у роман, роблять сюжет динамічнішим. Сама дівчина розуміє дуальну природу власної ідентичності і зауважує це у кінцевій частині твору – звертанні до читачів: «Рахма – інша моя іпостась; я б могла стати нею, якби належала до її забобонного світу» [6, с. 190].

Жіночі персонажі у романі відображають різні аспекти єгипетського суспільства, зокрема його культурні та історичні традиції. Як зазначає Джеймс К. Скотт у своїй праці *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*, жіночі образи в літературі можуть використовуватися для вираження глибших соціальних наративів, що впливають на сприйняття ідентичності [7]. Рахма персоналізує історичну пам'ять і зв'язок із минулим, тоді як Зіна є втіленням прагнення країни до модернізації та глобалізації. Їхні взаємодії відображають боротьбу між збереженням культурної автентичності та адаптацією до змінюваних глобальних умов, що безпосередньо впливають на розвиток і самоідентифікацію особистості.

Аль-Кармалаві використовує багатий і виразний мовний стиль аби підкреслити характеристики та внутрішній світ своїх жіночих персонажів. Він застосовує метафори, символізм та інші літературні прийоми для того, щоб глибше розкрити їхні емоції та мотивації. Наприклад, вдається до описання дитинства героїні: «Уд – це єдиний її брат, котрого дівчині подарував батько. Вона зростала поряд із ним, виховувалася з інструментом на колінах у тата; кілька разів, коли була ще зовсім маленькою, залазила на уд зверху й навіть пошкодила якомсь гриф» [6, с. 36]. Так автор плавно переходить до зображення тонкого душевного світу героїні і її високої чуйності: «Після того вона плакала кілька днів, немов зламала ногу молодшому братові. Щоб дівчинка заспокоїлася, батько привів її до майстерні дядька Убайда, аби Рахма мала змогу особисто спостерігати, як лагодять інструмент»; «Дівчинка сміялася над його добрими жартами й водночас не могла перестати плакати» [6, с. 36]. Такі акценти і літературні техніки збагачують текст, роблячи інтерпретацію більш багатогранною та емоційно насиченою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз постатей головних героїнь у романі Ахмада аль-Кармалаві «Літні дощі» виявив значну роль цих персонажів у відображенні та формуванні ключових тем роману, таких як: конфлікт між непорушністю традицій та поступом змін, роль жінок у суспільстві, їхній вплив на зміни в різних сферах суспільного життя. Через головних героїнь – Рахму та Зіну – автор передає власні роздуми про значення та вплив культурних традицій у сучасному світі. У романі відтворено детальний зв'язок між подіями фабули та ширшим соціокультурним контекстом Єгипту, зокрема ідеологічний конфлікт між салафітами та суфіями, між представниками різних поколінь, етносів та статі.

Жіночі образи у «Літніх дощах» служать інструментом ґрунтовнішого розуміння динаміки становлення сучасного єгипетського суспільства, його проблем пов'язаних із патриархальними традиціями арабів, що у XXI ст. продовжують трансформуватися у відповідь на виклики часу. Роль жінки в арабському суспільстві та літературі постійно переосмислюється, і це потребує пильної уваги з боку дослідників. Таким чином, будь-які подальші міждисциплінарні студії, що торка-

ються гендерних проблем, вбачаються перспективними, надто у світлі новітніх літературознавчих теорій – враховуючи, яке значення подеколи має стать письменника чи персонажа в арабському художньому творі у його сприйнятті аудиторією. Аналіз роману Ахмада аль-Кармалаві «Літні дощі» відтак може слугувати вихідною точкою для подальшого наукового пошуку, спрямованого на висвітлення означеної проблематики у творах сучасної арабської художньої прози, публіцистики, розвідках філологічного та іншого спрямування.

Література:

1. Nazar, D., and Khan, A., Dad, K. A Literature Review: Activities of Women in Arabic Literature in Context of Eco-Feminism and Intertextuality; an Analysis of Fadwa Touqan' Work. *Palarch's Journal of Archeology of Egypt / Egyptology* 19(4), 772–785. PJAE, 2022.
2. Muassamah, M., and Halimi, H., Yasmadi, Y., Helmi, K., Hisyam, Z., Jasmine, A. Gender Inequality in Arabic Textbook: Misrepresentation of Women in Culture and Society. *IJSCL: International Journal of Society, Culture & Language*, 11(1), 2023.
3. Musgamy, A., and Rusydi, M. Gender Mainstreaming in Arabic Literature. *Jurnal Al Bayan: Jurnal Jurusan Pendidikan Bahasa Arab*, 12 (2): 245–262, 2020.
4. Язбек С. 19 жінок. Сирійська сповідь / Самар Язбек; пер. з араб. С. Рибалкіна. Київ, Ніка-Центр, 2021.
5. Герасименко Н., Кулінська Я. Нонфікшн у жіночому воєнному щоденнику як ознака сьогодення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2024. № 66.*
6. Аль-Кармалаві А. Літні дощі. Роман / Переклад з арабської Сергія Рибалкіна. Львів: Видавництво Анетти Антоненко, 2023.
7. Scott, J. C. *Domination and the art of resistance: hidden transcripts.* Yale University, 1990.

Rybalkin S. Female images in *Summer Rains* by Ahmad al-Qarmalawi

Summary. The article examines female images in Ahmad al-Qarmalawi's novel *Summer Rains*, which is a representative sample of modern Arabic prose. **The subject** is the central characters of the novel – Rahma Rasalan and Zina Dinari, who play an important role in the development of the plot and the formation of the socio-cultural background of the work. The heroines reflect various aspects of women's experience in the daily life of Egyptian society, which is at the crossroads of tradition and modernization.

The object of the research is the depiction of the heroines' images in the dynamics of their interaction with other characters; understanding the role of women in society, which is faced with the troubles of the turbulent present and the need to preserve cultural heritage at the same time. **The relevance** of the study is due to insufficient coverage of gender aspects in modern Arabic literature, as well as the need for a deeper understanding of the role of women in Middle Eastern society. Since literature is an important tool for the reflection and transformation of social realities, the study of female images in the novel allows for a better understanding of the urgent challenges faced by women in Arab countries, as well as highlighting trends in changing their social status.

Research methods include, in particular, gender analysis, allowing to reveal the peculiarities of the portrayal of female characters in the novel, and a socio-cultural approach, which helps to deconstruct the impact of cultural and historical factors on the formation of the images of Rahma and Zina. In addition, a comparative method is used to study the interaction of characters with each other in the context of the work and outside of it, therefore

helping to understand their role in the development of the main plot lines. Specific elements of the author's style, which emphasize the importance of female images in the text of the novel, were analyzed.

The results of the study reveal that female images in the novel *Summer Rains* play a key role in highlighting the main themes of the work, such as spiritual search, the conflict between tradition and modernity, and the role of women in society. Through the images of Rahma and Zina, the author conveys his own reflections on the meaning of cultural traditions in the conditions of the 21st century. The contrast between the heroines reflects the social tension between those who support

the preservation of authenticity and those who seek to modernize society. The conclusions of the article emphasize the importance of the study of female images in modern Arabic literature for a deeper understanding of cultural and historical processes in the region. The analysis of Ahmad al-Qarmalawi's novel demonstrates how, through the depiction of female characters, the author reflects the dynamics of changes in Egyptian society and the transformation of the role of women. The article opens perspectives for further interdisciplinary studies of gender issues in Arabic literature in light of the latest literary theories.

Key words: Arabic literature, female characters, gender, prose, tradition.

Семенюк О. Б.,

доктор філософії,

старший викладач кафедри романо-германських мов
Національної академія Служби безпеки України

ЕПІСТОЛЯРНІ ДІАЛОГИ ВІНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ ІЗ ПАМЕЛОЮ ПЛОУДЕН: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ МОДИФІКАЦІЇ

Анотація. У статті розглядається специфіка приватного епістолярію Вінстона Черчилля та Памели Плоуден а також теоретично обґрунтовано новий підхід до концепції *письменницького листування* як до метажанрового утворення та визначено типологію жанрових модифікацій. На основі проведеного аналізу епістолярних діалогів В. Черчилля з Памелою Плоуден охарактеризовано головні жанрові та стильові домінанти, які можуть бути ключовими чинниками для визначення жанрово-стильових модифікацій письменницького епістолярію (листів письменника). Результати дослідження доводять, що це зокрема, поява різних міжжанрових зрощень у межах одного жанру; взаєморецепція (адресатно-рецептивний зв'язок) між дописувачами; суб'єктивна спрямованість адресанта (авторська інтенційність), композиційна побудова листів, цілісність змісто-форми; та індивідуальна стильова парадигма адресанта. Власне виокремлені жанрові та стильові домінанти, а також головні риси проаналізованих епістолярних діалогів, на думку авторки статті, спричинили появу таких жанрових модифікацій листів: *лист-сповідь*, *лист-одкровення*, *лист-освідчення*, *лист-дискусія*, *відверта записка* тощо.

Епістолярний діалог Вінстона Черчилля і Памели Плоуден, у якому адресант виступає у ролі закоханого, вирізняється сентиментальністю, чуттєвістю, авторською інтенційністю. На перший план виходить авторське начало, суб'єктивність письма та авторський психологізм. Прикметними рисами епістолярного ідіостилу В. Черчилля є змішування жанрів: *лист-сповідь*, *лист-одкровення* душі адресанта, *одверта записка*, втілені за допомогою прийомів; самоаналізу, сугестії, саморецепції, взаєморецепції адресанта та адресата.

Авторка статті доповнює також зміст поняття *епістолярного діалогу* та дає визначення *жанровим модифікаціям* приватного епістолярію письменника. Запропоновані жанрові модифікації епістолярних діалогів В. Черчилля та Памели Плоуден можуть бути предметом для подальших розвідок у цьому напрямку.

Ключові слова: епістолярний діалог, епістолярій, жанрові модифікації, взаєморецепція, адресант, адресат, метажанр.

Постановка проблеми. Листи письменників і відомих політичних діячів мають для нас високу культурну, художню та історичну цінність. Вони репрезентують образ митця на тлі реальних подій, а також інтроспективно дух епохи, стильові особливості адресанта, відображені у його творчості. Попри значну кількість епістолографічних студій про листування письменників, ще й досі у літературознавстві точаться дискусії про жанрову природу письменницького листа, оскільки питання міжродових утворень, специфічних жанрових варіацій

і стилістичних видозмін в рамках епістолярних комплексів досі ще не отримали необхідного теоретичного обґрунтування.

Цифровий архів епістолярного доробку В. Черчилля містить понад 800 000 оригінальних документів, написаних впродовж 1884–1965 років, включаючи особисті (приватні) листи Вінстона С. Черчилля та його офіційне (ділове) листування з королями, президентами, політиками та воєначальниками. Епістолярій В. Черчилля – явище унікальне і все ще недостатньо досліджене. Заслужують дослідницької уваги, насамперед, приватні епістолярні комплекси, зокрема родинне, дружнє та інтимне листування. Саме приватні листи митця – неоднорідне метажанрове утворення, визначаються жанровими та стильовими модифікаціями, тобто видозмінами в межах окремого епістолярного твору. Ця особливість визначає характерні параметри творчої самотності письменника і потребує нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досліджуючи поетику епістолярних текстів, окремі літературознавці відстоюють сучасне наукове уявлення про письменницький епістолярій як метажанрове утворення. Зокрема, О. Галич розглядає категорію метажанру як синтетичне міжродове і суміжне утворення, що ввібрало ознаки всіх трьох літературних родів, а також дотичних до них жанрів науки й мистецтва [1]. Це наводить нас на думку, що письменницький епістолярій – особлива метажанрова структура, специфічно художнє узагальнення діалогу адресанта з адресатом на відстані. Беручи до уваги погляди С. Скварчинської про «гібридність і дифузю епістолярного жанру» [2, с. 37–38], не можна оминати наукові ідеї Н. Копистянської про жанрову систему і появу жанрових модифікацій, які виникають внаслідок «еластичності жанру», Копистянська радить під час визначення жанрових модифікацій враховувати також фактор «залежності жанрової модифікації від світогляду письменника» [3, с. 138].

Досліджуючи епістолярій вітчизняних письменників другої половини ХХ ст., Г. Мазоха у науковій розвідці вказала на тенденції, що призвели до розмивання жанрових меж, виникнення нових жанрових утворень, що не вкладаються в канонічні рамки визначень. Цей процес літературознавці позначають як «гібридизація жанрів» або «розгерметизація канонічних жанрів». Звідси «старі, відносно стійкі жанрові форми наповнюються новим змістом, і, таким чином, відбувається їх постійна модифікація» [4, с. 102–103].

Безцінний внесок у розвиток системи літературних жанрів було зроблено Т. Бовсунівською У монографії «Жанрові модифікації сучасного роману» дослідниця стверджує, що «будь-яка модифікація уже є завершеним новим жанром, і проблема тільки в тому, чи буде він прийнятний читачами та письмен-

никами як саме новий жанр, чи тільки як експериментальна одноосібна спроба творення нового жанру. Жанрова модифікація – це художнє перетворення ідеології, світогляду та когнітивних особливостей доби» [5, с. 29]. Отже, науковий інтерес до розвитку жанрових форм сприяв появі нових жанрових модифікацій в письменницькому епістолярії. Досліджуючи письменницький епістолярій крізь призму поліфонічного жанрового утворення (літературного та історіографічного вияву одночасно), літературознавці В. Кузьменко, О. Свириденко [7] обґрунтовують думку про те, що *лист* є поліфонічним жанром, позначений яскраво вираженою психологічною інтроспекцією і особистісним ставленням автора до дійсності і конкретного адресата» [6, с. 59].

Формування мети статті. Враховуючи попередні наукові думки та здобутки провідних науковців, ставимо за мету обґрунтувати жанрові та стильові модифікації в епістолярії Вінстона Черчилля та Памели Плуоден на основі проведеного системного аналізу епістолярних діалогів зазначених комунікантів. Оскільки епістолярний текст репрезентує характер письменника як живого співрозмовника, це дозволяє дослідникові побачити портрет письменника крізь призму іншого – співучасника епістолярного діалогу. Це одна з унікальних особливостей епістолярного жанру, своєрідний діалог на відстані, який вартий глибокого вивчення. *Епістолярний діалог* – це не лише розмова на відстані, а невід’ємна складова спілкування та обміну між адресантом і реципієнтом, структура та зміст листа (епістолярного діалогу) можуть змінюватися залежно від адресата та обставин, а також конкретного «голосу» чи реципієнта, на якого вони були розраховані на той момент.

Виклад основного матеріалу. З-поміж незначного, збереженого до наших днів епістолярного спадку Вінстона Черчилля та Памели Плуоден, виділяється низка листів, які й сьогодні є високоартістичним та цінним надбанням на аукціоні Крісті. Аналіз їхнього листовного діалогу засвідчує вербальний вияв чоловічої та жіночої дружби як одного із видів любові, що впливає не з подібності думок, поглядів, інтересів. Корені такого почуття беруть початок у пристрасному захопленні, спричиненому відчуттям самотності і порожнечі, реальністю, що створила передумови для пошуку адресантом жіночого ідеалу. Юний Вінстон намагався вразити світську красуню Памелу своїми словами: «переслідував» її своїми романтичними посланнями, щирими палкими зізнаннями у коханні, незважаючи на тисячі миль, які розділяли закоханих. Споглядаючи на три різні портрети коханої Памели, які Вінстон завжди носив із собою, він зберігав любов до коханої у своєму серці, навіть, потрапивши в полон до тубільців у 1899 році. Із ув’язнення Вінстон писав Памелі радісні й сміливі *записки*, на кшталт: «*Pamela, Not a very satisfactory address to write from. I expect to be released as I was taken quite unarmed and with my full credentials as a correspondent. But I write you this line to tell you that among new and vivid scenes I think often of you. Yours always, Winston S. Churchill*» (Памело, тут не найкраще місце для написання листа. Я сподіваюся, що невдовзі мене звільнять, оскільки мене схопили зовсім беззбросним і при мені були документи кореспондента. Але я пишу тобі ці рядки, щоб сказати, що серед нових і яскравих місць я часто думаю про тебе) [8, с. 463] (тут і далі переклад наш – О. С.).

Серед цих епістолярних шедеврів виділяється лист В. Черчилля до Памели, в якому двадцятип’ятирічний письменник

проливає світло на взаємовідносини, плани та розчарування щодо спільного майбутнього. Ця жінка була не лише втраченим коханням, але залишилася найвідданішою подругою, до якої він не раз звертався за порадою і підтримкою. Епістолярні джерела свідчать, що пара неофіційно була заручена, проте Памела вийшла заміж за іншого, поважнішого й заможнішого. У листі поєдналися кілька тематичних ліній, різних за жанровим спрямуванням та інтенційністю адресанта, саме такі трансформації жанру ми визначаємо як *жанрові модифікації*: сповідь, одкровення, пропозиція про одруження (освідчення). В кореспонденції до Памели із Калькути Вінстон у березні 1899 освідчився їй: «*Моя люба панночко Памело, за все своє життя, яке я прожив, я зустрічав найпрекрасніших жінок, яких тільки можна побачити в Лондоні... Ніколи я ще не зустрічав тієї, заради якої я б відмовився від справи мого життя. Згодом я зустрів тебе...якби я був великим мрійником, я б сказав: “Виходь за мене – і я завоюю світ і кину до твоїх ніг”. Для шлюбу потрібні 2 умови – гроші і згода обох сторін. Одна умова, без сумніву, і, можливо, інша відсутня теж. Це така давня історія» [9].*

Попри закритість і внутрішню стриманість адресанта, Черчилль захоплювався красою та чарівністю Памели і адресатка теж виявляла теплоту й повагу до свого вірного друга Вінстона протягом усього свого життя. Про це свідчить невелика частина кореспонденцій, що збереглися завдяки зусиллям родини Памели. Їхнє листовне спілкування передає дихотомію обопільних відносин, від пристрасного інтимного *ністету* до дружніх товариських діалогів. Хоча листи Памели до Черчилля позбавлені сентиментальних одкровенень, митець, навпаки, покладав великі надії на союз із Памелою. Його послання до Памели засвідчують, що адресант у глибині душі страждав від нероздільного почуття.

Цей неоднозначний зв’язок між юними й різними за темпераментом характерами у листуванні нагадує мелодраматичну історію із нещасливим завершенням. У важкий період життя (1898–1900 роки), коли В. Черчилль відчував найбільше емоційне напруження і не раз упадав у депресивний стан, саме у листуванні із Памелою він знаходив утіху і розраду. У листі до Памели 28 листопада 1898 року Черчилль висловив враженнями від нового нарису *River war*, частини якого він надіслав Памелі, оскільки йому важлива була її думка. Окрім *дискусії* на літературні теми, адресант дав переконливу відповідь на делікатне питання, яке підняла у своєму листі Памела. «*One thing I take exception to in your letter. Why do you say I am incapable of affection? Perish the thought. I love one above all others. And I shall be constant. I am no fickle gallant capriciously following the fancy of the hour. My love is deep and strong. Nothing will ever change it.*» (Одне я хочу заперечити у вашому листі. Чому Ви кажете, що я не здатний кохати? Викиньте цю думку з голови. Я люблю одну понад усіх. І буду постійним у цьому. Я не мінливий галант, який примхливо дотримується моди часу. Моя любов глибока і сильна. Ніщо ніколи не змінить цього) [8, с. 297].

Сумні думки супроводжували Вінстона після тривалого інтервалу у листуванні. Памела не відповідала місяцями, її мовчання викликало тугу та смуток у адресанта, помножений жахіттями і втратами від війни. Згодом депресія переросла в ілюзію близького кінця, життя йому здається непривабливим. Про це він неодноразово писав Памелі, зокрема песимістичні настрої сповнюють його лист, написаний 28 січня 1900 року. «*Я пережив украй небезпечних п’ять днів – постійно під вог-*

нем снарядів і гвинтівок – зараз перед нами найкривавіша за всю війну битва – найбільше зусилля, щоб прорватися крізь бурську лінію оборони. Ми є лише піщинки на морських хвилях. Що ми можемо зробити, окрім того, що, на наш погляд, є найширшою формою найкращого? [10, с. 1146].

Сповідуючись перед адресатом, адресант зізнається, що його думки і вчинки інколи бувають суперечливі і потребують каяття. Цитуючи слова із відомої поезії «Auguries of Innocence» («Презумпція невинуватості») Вільяма Блейка, В. Черчилль у формі метафори виражає метафізичну концепцію про вартість життя людини у світі за межами розуміння людини, аргументуючи бачення великого в дуже малому. У контексті листовного сповідального монологу (*лист-сповідь*) зустрічаємо поруч із песимістичними тональностями прилив внутрішнього оптимізму, можливо, саме листи адресата допомагали Черчиллю у його постійній боротьбі із його ворогом – депресією. У листах він черпав сили, і це відволікало його думки від суворой солдатчини. В одному із таких листів, які відносимо до жанрової модифікації *одкровення*, автор не лише відверто оповідає про небезпечні військові сутички і епізоди, в які адресант потрапляв, з поміж-іншого автор листа акцентує увагу адресата на внутрішньому емоційному посиленні – донести до адресата, що адресант морально стійка особистість, сповнена віри і оптимізму. «Моя Памело, дві години тому мене мало не вбило осколком. Але хоча я потрапив під шквал вогню, Бог мене зберіг. Англіїці зазнали поранень від вибуху. Мені цікаво, чи ми виживемо, чи ми житимемо, щоб побачити кінець. Війна дуже болісна, але я вірю – ми не будемо показувати, що ми мени рішучі, аніж ворог. Мої нерви ніколи не були міцнішими, і я думаю, що з кожним днем мене все менше хвилюють кулі. З усією любов'ю, завжди Ваш відданий Вінстон» (21 лютого 1900) [10, с. 1151–1152].

Новина про заручини Памели із Віктором Літтоном «розбила серце» юному Вінстону і залишила болючий слід у його душі, змусивши його тривалий час почуватися нещасним, про що у листах адресант широко зізнавався. У 1902 році Черчилль люб'язно написав Віктору: «All happiness and good fortune which wit and beauty deserve when they combine to share the inheritance of the future.» (Усе щастя і багатство (щасливу долю), на що заслуговують розум та краса, коли вони поєднані, щоб розділити спадок майбутнього) [11]. Він також запевнив адресата, що Черчилля завжди будуть захищати «до ваших найвідданіших друзів» [11].

Епістолярний діалог Вінстона Черчилля і Памели Плуоден, у якому адресант виступає у ролі закоханого, із позиції авторської свідомості, коли автор творить і себе, і свій образ, вирізняється сентиментальністю, чуттєвістю, авторською інтенційністю, спрямованістю на очікування, фантазії, ілюзії у проекції авторського «Я». Завдяки сповідальній формі авторське суб'єктивне начало виходить на перший план, що зумовлене впливом філософської течії модернізму на суб'єктивність письма та авторський психологізм. Пізнання адресата не приносить бажаних очікувань для адресанта, і дискурс листування набуває іншої авторської стилізації та інтенційності.

Аналізуючи жанрову специфіку епістолярного діалогу Вінстона Черчилля з Памелою Плуоден, звертаємо увагу на структуру листа. Епістолярні привітання (вступні фрази) та прощання / заключні слова вказують на рівень комунікативних зв'язків між двома учасниками епістолярного діалогу, наголо-

шуючи на рівні знайомства та дружніх (інтимних) зв'язків. «*My dear Miss Pamela*» або ж «*My Pamela*», «*Pamela*» – такі зазвичай форми звертання адресанта (В. Черчилля) до адресата (Памели) передають рівень взаємин та взаєморецепцію (контактність) між адресантом та адресатом. Вінстон завершує свій лист-одкровення зворушливими словами, щирим зізнанням у коханні до адресата та відданості: «*With my best love, Ever your devoted Winston*» [10, с. 1146]. Обидва кореспонденти демонструють тенденцію уникати «ритуалу» повних імен, завершуючи лист підписами або скетчами, а також використовуючи скорочені імена та ініціали замість прізвища та імен.

Висновки. Розглядаючи лист як метажанр документальної літератури, ми під час аналізу залучали для рецепції широкий контекст епістолярного матеріалу – обопільні листи В. Черчилля та Памели Плуоден, що дозволило визначити жанрові модифікації з урахуванням таких чинників:

- детальне вивчення композиції авторських листів, цілісність змісто-форми;
- авторська манера і стиль зображення подій крізь призму сприйняття їх автором;
- функціональні міжжанрові та стильові доміанти, інколи це – зрощення кількох жанрів, «гібридизація» жанрів;
- адресатно-рецептивний зв'язок між дописувачами, суб'єктивна спрямованість тощо.

Отже, епістолярні діалоги В. Черчилля з Памелою Плуоден, як і інші приватні кореспонденції Вінстона Черчилля, є цінним джерелом для нащадків, оскільки несуть у собі не лише естетичне начало, а й розкривають внутрішню боротьбу адресанта, його багатий, хоча й прихований, внутрішній світ, відображений у різних жанрових і стильових модифікаціях.

Література:

1. Галич О.А. Метажанр в системі вчення про роди та жанри. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Г. Шевченка*, 2009. № 18. С. 25–28.
2. Skwarczynska S. Teoria listu. Lwow, 1937. 373 p.
3. Копистянська Н. Х. Жанрові модифікації у чеській літературі. Львів: Вища школа, 1978. 260 с.
4. Мазоха Г. С. Жанрово-стильові модифікації українського письменницького епістолярію другої половини ХХ століття : дис... д-ра філол. наук : 10.01.01 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2007. 395 с.
5. Бовеунівська Т. В. Жанрові модифікації сучасного роману: монографія. Харків: Вид-во «Діса плюс», 2011. 368 с.
6. Кузьменко В. І. У всевітні слова : літературно-критичні студії. Київ: Друге дихання, 2018. 684 с.
7. Свириденко (Тютюнник) О. М. Епістолярій українських письменників-романтиків : проблематика, жанрові особливості та поетика : дис. ...доктора філол. наук: 10.01.01 / ДВНЗ Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди. Київ, 2019. 481 с.
8. Churchill Randolph S. Winston S. Churchill, Companion. Vol. I, Youth 1874–1900. Hillsdale, MI: Hillsdale College Press, 2006, 608 p.
9. Lough D. No More Champagne. Churchill and His Money. London : Head of Zeus Ltd, 2015. 544 p. URL: [https:// www.headofzeus.com](https://www.headofzeus.com).
10. Churchill Randolph. S. Winston S. Churchill. Companion. Vol. 1, pt. 2 (1896–1900). Boston : Houghton Mifflin Company, 1967. P. 679–1290.
11. Churchill W. S. Autograph letter signed to Victor, 2nd Earl of Litton, 1 February 1902. The Collection of Malcolm S. Forbes Jr. Part I. 2010. URL: <http://www.christies.com/en/lot/lot-5319505> (date of access 20.10.2023).

Semeniuk O. Epistolary dialogues between Winston Churchill and Pamela Plowden: genre-style modifications

Summary. The article deals with the specificity of private epistolary of W. Churchill and Pamela Plowden. The author of the paper theoretically substantiates a new approach to the concept of writer's correspondence as a metagenre formation and defines the typology of genre modifications as well.

Owing to the carried out analysis of epistolary dialogues between W. Churchill and Pamela Plowden, the main genre and style dominants have been characterized which may serve as the key factors for determining genre modifications of the writer's epistolary (letters). The results of the study clearly indicate that these major dominants involve the intra-genre convergent forms emerging within an epistolary genre; mutual reception between correspondents; the addressor's subjective motivation (intention of the author); the compositional structure of the letter; the integrity of the content and a form and the writer's individual style paradigm as well. The researcher argues that the distinguished genre and style dominants actually, as well as the major features of the analyzed epistolary dialogues have resulted in

emerging of the new genre-style modifications such as: a letter of *confession*; a letter of *revelation*; a letter of *discussion*; a *candid note* etc.

Epistolary dialogue of Winston Churchill and Pamela Plowden in which the addressor acts like being in love is noted for sentimentality, sensuality and the author's intentionality. Moreover, the author's principle, subjective writing and author's psychologism are also highlighted. The distinct feature of W. Churchill's individual style is claimed to be the diffusion of genres, for instance, a letter of *confession* and a letter *-revelation of an addressor's soul* as well as a *candid note* which is achieved by using stylistic techniques of self-analysis, suggestion, self-reception and mutual reception between the addressor and the addressee in the epistolary dialogue.

The author bridges the gap in the concept of the *epistolary dialogue* and also determines the *genre modifications* of the writer's private epistolary. Thus, the suggested genre modifications of the epistolary dialogues between W. Churchill and Pamela Plowden may contribute to future researches in this field.

Key words: epistolary dialogue, epistolary, genre modifications, mutual reception, addressor, addressee, metagenre.

*Шульженко Ю. М.,**старший викладач кафедри перекладу**факультету права, гуманітарних та соціальних наук**Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*

КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ МЕТОНІМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ У РОМАНІ МАРКУСА ЗУЗАКА «КРАДІЙКА КНИЖОК»

Анотація. Стаття присвячена когнітивно-дискурсивному аналізу метонімічних моделей, які використовуються в романі Маркуса Зузака «Крадійка книжок». Метою дослідження є виявлення та інтерпретація метонімічних моделей, що сприяють структуризації дискурсу та формуванню основних тематичних ідей твору. Здійснено аналіз когнітивних моделей метонімічних перенесень у тексті роману, за допомогою яких автор структурує дійсність, а також – дискурсивних функцій метонімії в тексті, таких як економія мовних засобів, конкретизація, створення конотацій, евфемізм, створення вертикального контексту та встановлення зв'язків між частинами роману.

Методологічну основу дослідження становлять принципи когнітивної лінгвістики та дискурсивного аналізу, що дозволяє виявити, як метонімія відображає ментальну картину світу персонажів, а також як вона впливає на сприйняття тексту читачами. Здійснено детальний аналіз тексту з акцентом на визначенні ключових метонімічних моделей, що відіграють роль у розвитку сюжету та формуванні образів.

У результаті дослідження виявлено, що метонімія у романі Маркуса Зузака не лише виконує роль стилістичного засобу, але й є важливим когнітивним механізмом, що допомагає читачеві глибше зрозуміти психологічні та емоційні стани героїв, зміщуючи фокус сприйняття, узагальнюючи чи конкретизуючи значення. Зроблено висновок, що метонімічні моделі сприяють посиленню символічного навантаження тексту, додаючи багатозначності його інтерпретації.

Запропонований підхід дозволяє розкрити нові аспекти взаємодії мови та мислення в художньому творі. Отримані результати можуть бути корисними для подальших досліджень художнього тексту з позицій когнітивно-дискурсивного підходу.

Ключові слова: метонімія, когнітивний механізм, дискурсивний механізм, художній текст, англомова література.

Постановка проблеми в загальному вигляді Метонімія є одним із ключових прийомів у художньому тексті, і її когнітивні та дискурсивні аспекти відіграють важливу роль у створенні глибинних значень і впливу на читача. Як когнітивний механізм метонімія базується на здатності нашого мозку встановлювати асоціативні зв'язки між різними елементами реальності та скорочувати складні концепти. Як дискурсивний механізм метонімія функціонує як частина ширшої комунікативної стратегії, створюючи зв'язки між різними частинами тексту, встановлюючи тематичну цілісність або підкреслюючи важливі деталі. Метонімія може також впливати на інтерпретацію тексту читачем, спрямовуючи його увагу на певні аспекти чи контексти, і є потужним інструментом у руках автора, який

дозволяє не тільки передати певні смисли, але й формувати сприйняття читача, створюючи глибокі й багатогранні образи в художньому тексті.

Аналіз останніх публікацій. Метонімія є багатогранним феноменом, який досліджується у сучасній науці як інструмент мовної креативності з різних аспектів – когнітивного, дискурсивного, лінгвістичного та перекладацького, що підтверджує важливість метонімії та її роль у формуванні та передачі значень у різних типах дискурсу. Класичною є праця Дж. Лакоффа і М. Джонсона «Metaphors We Live By» (1980) [1], у якій метонімія розглядається як один із основних когнітивних механізмів, що впливає на наше сприйняття світу та структуру мислення, підкреслюючи, що метонімія, як і метафора, є невід'ємною частиною людського мислення і мови. J. Littlemore у монографії «Metonymy: Hidden Shortcuts in Language, Thought and Communication» (2015) [2] розглядає метонімію як «приховані скорочення» в мові, які дозволяють ефективніше передавати думки. Radden G. і Kövecses Z. [3] у статті «Towards a Theory of Metonymy» (1999) пропонують детальну типологію для аналізу метонімії в різних мовних контекстах. Ch. Denroche (2015) серед багатьох теоретичних питань досліджує, зокрема і роль, яку метонімія відіграє у структурованні художнього тексту [4]. Вітчизняні дослідники (О. Селіванова, О. Гапченко, І. Качур, І. Трубенко, Ю. Артеменко) [5; 5; 7; 8; 9; 10] розглядають метонімію як важливий когнітивний механізм, що дозволяє передавати складні концепти через асоціації між об'єктами та їх характеристиками. Дослідники відзначають її значну роль у створенні мовної асиметрії, впливі на читача, а також у поглибленні символізму та багатозначності в текстах. Аналіз метонімії проводиться на матеріалах публіцистики, кінокритики та художньої прози.

Мета статті – аналіз когнітивних та дискурсивних аспектів метонімічних моделей у романі Маркуса Зузака «Крадійка книжок» з метою виявлення їх ролі у створенні смислових та емоційних шарів тексту, а також їх впливу на сприйняття твору читачем. На нашу думку, таке дослідження є актуальним, оскільки метонімія як когнітивний і дискурсивний інструмент відіграє ключову роль у побудові складних наративних структур і в передачі глибоких концептуальних значень у романі, автор часто застосовує метонімію для створення сильних образів, наприклад, використання книжок як символів опору, пам'яті та сили слова, передаючи складні концепти, пов'язані з людською природою, війною та виживанням, що робить його особливо цікавим для лінгвістичного аналізу, що дозволить краще зрозуміти, як автор використовує мовні засоби для створення емоційного впливу та багатозначності у тексті.

Виклад основного матеріалу. Сучасні лінгвістика та літературознавство далекі від того, щоб розглядати метонімію лише

як стилістичний чи риторичний прийом і звужувати потракто-ування метонімії до засобу вторинної номінації, в основі якого лежить перенесення за суміжністю. Нове тлумачення метонімії (як і метафора) отримали у когнітивній лінгвістиці. Найвідомішою теорією, що переосмислила концептуальну сутність метафори та метонімії, стала теорія Дж. Лакофа та М. Джонсона «Метафори, якими ми живемо» (1980 р.) [1]. Як вважають сучасні дослідники, в основі метонімії лежать не лише власне мовні явища: їхнім підґрунтям є наявність зв'язків між категоріями й поняттями в мисленні людини [6]. Метонімія не лише збагачує мову художнього тексту, але й допомагає глибше розкрити характер персонажів, тематику твору та створити більш інтимний зв'язок між текстом і читачем, створюючи окрім горизонтального, ще й вертикальний контекст [10; 4; 9].

Причина, чому нам потрібна метонімія [3] полягає в тому, що неможливо вкласти всі аспекти нашого цільового задуму в мову, якою ми користуємося. Іншими словами, мова завжди «недоговорює» певні сенси, оскільки не може виразити все, що має відношення до її інтерпретації. Останні дослідження показали, що метонімія є не менш значущою, ніж метафора, і відіграє важливу роль у мові, мисленні, комунікації та культурі [6]. Метонімія є водночас і інструментом для розуміння структури людської свідомості, і важливим засобом вивчення понятійної системи людини. Метонімічні процеси є фундаментальними у багатьох контекстах [4].

Метонімія, яка розглядається Дж. Лакофом та М. Джонсоном як засіб заміни одного об'єкта іншим або його частиною, на думку вченого не є лише поетичним чи риторичним засобом, а натомість активно функціонує у культурній свідомості мовця та дозволяє зосередитись на певних аспектах і характеристиках особи, яку названо метонімічно [1, с. 65]. За концепцією вченого як метафору, так і метонімію, не варто розглядати як сукупність випадкових і довільних контекстів вживання. Метонімічні концепти також організовані системно. [ibid] Метонімічні концепти дозволяють осмислювати певну сутність у межах її зв'язків з іншими сутностями. Основа метонімічних концептів, як вважають вчені, є більш очевидною, ніж метафоричних, оскільки метонімія зазвичай містить явні вказівки на фізичні чи причинні асоціації [ibid]. О. Селіванова називає метонімію найпродуктивнішим креативним засобом збагачення мови, виявом мовної економії, семіотичною закономірністю, що виявляється в перенесенні позначень одного компонента події на інший, імені класу об'єктів на об'єкт цього класу, позначення частини на ціле й цілого на частину за суміжністю в межах однієї ситуації [5].

Метонімія широко зустрічається у сучасній англійськомовній літературі, оскільки дозволяє авторам ефективно передавати глибокі ідеї, емоції та соціальні контексти через символічні об'єкти, місця або дії. Роман М. Зузака «Крадійка книжок» у цьому сенсі є показовим, численні метонімії надають тексту емоційної глибини, створюють яскраві образи та допомагають передати складні ідеї: книга як символ знання, опору і порятунку, слово як засіб впливу чи пропаганди тощо, навіть назва роману є метонімічною – автор називає головну героїню, Лізел Мемінгер, за родом її своєрідного хобі, таким чином, даючи їй влучну характеристику.

Узагальнюючи теоретичні аспекти теорії метонімії, О. Селіванова [6] виділяє такі її типи: власне лексичну, конструктивно зв'язану й ситуаційно зумовлену (ідентифікаційну). Перша

є усталеною в мові метонімією, друга виникає на базі словосполуки чи речення у певній еліптичній конструкції, третя ідентифікує конкретний предмет чи особу із суміжним предметом у певній ситуації мовлення.

Прикладом усталеної метонімії у романі М. Зузака є *in the war, the Great War*, що означають участь у військових діях, подія (війна) уявляється, як місце, і люди перебувають у цьому місці.

Наприклад, у романі, маємо підстави вважати метонімію *brownshirts/brownshirt* вже усталеною у мові метонімією, оскільки парамілітарні штурмові формування Німецької нацистської партії прийнято називати саме за кольором їх уніформи, хоча починалася така метонімія як ситуаційно зумовлена (ідентифікаційна): *On the other side, beyond the blurry heat, it was possible to see the brownshirts and swastikas joining hands.* (Zusak, 2006).

Суто вже ідентифікаційною є, наприклад, метонімія *A bathrobe answered the door.* (Zusak, 2006) Дружина мера Молькінга асоціюється у Лізел саме з халатом – звичним домашнім одягом – у якому вона ніби намагається відгородитися, заховатися від оточуючого світу.

У реченні *From the floor, she turned and looked up at the bathrobed woman and made an inquiry* маємо справу з конструктивно зв'язаною метонімією – еліптичною конструкцією, виникає, вочевидь на основі висловлювання типу *A woman who was wearing a bathrobe*, і дозволяє автору не лише застосувати принцип мовної економії, а і дати образну характеристику персонажа, іще раз підкресливши безликість дружини мера.

As she was about to ask for the washing, the mayor's wife gave her a final look of bathrobed sorrow. (Zusak, 2006) – Навіть емоції у фрау Герман безликі, вона стає «сумним халатом», а не власне людиною, здатною на якісь прояви емоцій.

Як зазначає О. Селіванова, підґрунтям метонімії служить наявність зв'язків між категоріями й поняттями в мисленні людини. Результатом метонімії може бути специфікація значення, його упредметнення й конкретизація чи генералізація [6, с. 346]. Приклади, що демонструють це твердження, наводяться нижче.

Типи метонімії виокремлюються за різними параметрами, проте у руслі саме когнітивістики класичною стала типологія метонімії за способом суміжності. Так, Дж. Лакоф та М. Джонсон виділяють наступні когнітивні метонімічні моделі: ЧАСТИНА замість ЦІЛОГО, ВИРОБНИК для ПРОДУКТУ, ОБ'ЄКТ, ЩО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ замість КОРИСТУВАЧА, КОНТРОЛЕР замість КОНТРОЛЬОВАНОГО, ІНСТИТУЦІЯ замість ВІДПОВІДАЛЬНИХ ОСІБ, МІСЦЕ замість ІНСТИТУЦІЇ та МІСЦЕ замість ПОДІЇ [1].

Таксономія, запропонована Radden G. і Kövecses Z. [3] та проаналізована J. Littlemore [2] у реальному дискурсі, є ієрархічною та більш деталізованою. Вони поділяють типи метонімії на дві загальні категорії: ціле та частина та частина та частина. Кожна з цих категорій містить певну кількість (шість та десять відповідно) ідеалізованих когнітивних моделей (далі – ІКМ), які, у свою чергу, породжують ще більше метонімічних взаємозв'язків.

У нашому дослідженні ми цілком підтримуємо думку J. Littlemore про те, що часом такі типології метонімії ілюструються штучними прикладами, допомагаючи дослідникам вивчати допомагають дослідникам вивчати універсальну/мовно-специфічну природу метонімії, проте автори цих таксоно-

мій мало що говорять про оціночні чи прагматичні функції перелічених ними типів метонімії, які вони перераховують [2, с. 19–20]. Тож, на нашу думку, важливим у світлі сказаного є аналіз реального мовного контексту, у тому числі, і художнього дискурсу, це дозволить побачити, як метонімія функціонує, які когнітивні моделі є продуктивними, і як вона впливає на інтерпретацію тексту та розуміння задуму автора.

У межах когнітивної метонімічної моделі ЧАСТИНА – ЦІЛЕ і ЦІЛЕ – ЧАСТИНА, коли частина чогось означає ціле, або ситуації, коли ціле використовується для позначення його Radden G. і Kövecses Z. [3] ідентифікують шість ІКМ у цій всеосяжній категорії, що, у свою чергу, породжує двадцять один тип метонімії. У тексті роману М. Зузака можемо виділити наступні з них:

1) фізичні сутності (де одна частина сутності може представляти ціле або навпаки), або, за Дж. Лакофом та М. Джонсоном, THE PART FOR THE WHOLE (ЧАСТИНА ЗАМІСТЬ ЦІЛОГО), наприклад, це номінація людини як частини її тіла: ЛЮДИНА – ЧАСТИНА ЇЇ ТІЛА: ... *when Liesel stepped forward to show her hands, Ludwig Schmeiكل was all over them, rusting by the moment. (Zusak, 2006). Next to them, the long legs of Arthur Berg stood watching in amusement. (Zusak, 2006). The abhorrence on his cheeks was growing thicker by the moment. His skin widened. (Zusak, 2006).*

J. Littlemore зазначає, що метонімії на основі домену «частина тіла» можуть звучати дошкульно чи образливо, оскільки люди майже буквально зведені до зображення їхніх рук, голів і ніг, яке, за визначенням, часто є принизливим і дегуманізуючим [2], що, у свою чергу, призводить до специфікації та конкретизації значення [6];

2) шкали (де кінець шкали можна використовувати для позначення всієї шкали): *People lined the streets as the youth of Germany marched toward the town hall and the square. (Zusak, 2006).* Таке узагальнення підкреслює колективну ідентичність і відчуття єдності серед молоді, посилюючи відчуття масштабності події і водночас акцентуючи залученні молоді до нацистської ідеології, показує, як молодь стала частиною режиму. З іншого боку, молодь Німеччини стає символом усієї країни, незалежно від віку;

3) склад (коли, наприклад, матеріал, з якого виготовлений об'єкт, може використовуватися для позначення самого об'єкта): *The platform would be long and uncomfortable – a slice of cold cement. (Zusak, 2006).* Такий прийом передає відчуття дискомфорту, яке асоціюється з тривалим перебуванням на платформі. Холодне цементне покриття символізує не тільки фізичний холод, але й емоційну байдужість, створюючи образ місця, де людина почувається неприємно або самотньо;

4) події (коли частина події може означати цілу подію): *There were two more bed-wetting occurrences – про нічні кошмари головної героїні, що щоразу призводили до низки подій, і мокре ліжко – одна з них. Littlemore зауважує, що таку характеристику метонімії іноді важко відрізнити від метафори, проте у нашому дослідженні ми схильні вважати цей приклад саме метонімією, оскільки, на нашу думку, метонімія у даному випадку ґрунтується на конкретній і більш приземленій події, виконуючи функцію евфемізму, непрямо описуючи ситуацію, допомагає уникнути неприємних або незручних деталей і знизити емоційне напруження;*

5) приналежність до категорії (де один член категорії може бути використаний для представлення категорії в цілому) – такі метонімії є синекдохами, її різновидом. Синекдоха заснована на

кількісному зіставленні предметів та явищ (вживання однини у значенні множини і, навпаки, визначеного числа замість невизначеного, видового поняття замість родового і т. п.): Така когнітивна модель може бути реалізована як перенесення значення ЦІЛОГО на його ЧАСТИНУ і широко використовується автором: *Molching, like the rest of Germany, was in the grip of preparing for Hitler's birthday. (Zusak, 2006).* Таким чином автор підкреслює, що вся Німеччина перебуває під впливом ідеології та політики нацистського режиму, зокрема підготовки до святкування дня народження Гітлера.

Класичною та конвенціональною є когнітивна модель метонімічного перенесення НАЗВА КРАЇНИ (НАЦІОНАЛЬНОСТІ) – ЛЮДИНА. Такі типи метонімічних зв'язків сприяють генералізації значення [6]. У тексті твору така метонімія несе додаткове емотивне навантаження, додаючи гостроти описуваним подіям, поєднуючись з риторичними питаннями: *She heard his stomach growl – and he was giving people bread. Was this Germany? Was this Nazi Germany? (Zusak, 2006).* М. Зузак ставить під питання моральні ідеали країни, де такі жорстокі умови примушують людей до голоду, але де, попри все, зберігаються прояви людяності.

Автор поєднує читача з жертвами, підкреслюючи, що вони не були просто чужинцями або представниками інших груп, а могли б бути самими читачами або їх близькими, підкреслюючи ключові теми книги – людяність, моральність, ідентичність і універсальність страждання: *They were French, they were Jews, and they were you. (Zusak, 2006);*

6) властивості категорій (коли основна властивість категорії може бути використана для позначення категорії в цілому). Такий прийом акцентує увагу читача на найдрібніших деталях, що можуть мати велике значення в момент смерті, створюючи зворушливий образ:

He placed the smiling teddy bear cautiously onto the pilot's shoulder. The tip of its ear touched his throat. The dying man breathed it in. (Zusak, 2006).

У метоніміях, утворених за принципом ЧАСТИНА на позначення ЧАСТИНИ щось використовується для позначення поняття, з яким воно просто пов'язане. У цій категорії Radden G. і Kövecses Z. [3] виділяють десять ІКМ, які породжують сорок три типи метонімічних зв'язків.

Аналіз тексту показує, що для нашого дослідження релевантними є наступні:

1) причинно-наслідковий зв'язок (де, наприклад, конкретна причина може використовуватися для позначення її наслідку, або навпаки): *and use just a tiny portion of the washing and ironing money to mail it. (Zusak, 2006).* Тобто, конкретна діяльність (прання і прасування) використовується для позначення грошей, зароблених цією діяльністю. Іще один приклад: *a few wayward steps of forced running before the slow return to a malnourished walk (Zusak, 2006)* – про ходу людини, яка виглядає слабо або виснажено через недоїдання;

2) контроль (де контролером організації або групи людей може виступати сама організація або група людей), або, за Дж. Лакофом та М. Джонсоном, CONTROLLER FOR CONTROLLED (КОНТРОЛЮЮЧИЙ ЗАМІСТЬ КОНТРОЛЬОВАНОГО): *You're either for the Führer or against him – and I can see that you're against him. (Zusak, 2006).* Фюрер (Гітлер) отожднюється з нацистами та нацистською Німеччиною та навпаки: *Hitler takes Poland. (Zusak, 2006);*

3) місцезнаходження (коли, наприклад, місце може означати певну подію, яка там відбулася): THE PLACE FOR THE EVENT (МІСЦЕ ЗАМІСТЬ ПОДІЇ): *Stalingrad happened to my hand.* (Zusak, 2006). Такий прийом концептуально об'єднує подію, місце та людей, що брали участь у єдине поняття, змінюючи фокус читачького сприйняття. Водночас можна стверджувати, що така метонімія відображає і причинно-наслідковий зв'язок, оскільки поранення є результатом участі у Сталінградській битві.

Або: INSTITUTION FOR PEOPLE RESPONSIBLE (ІНСТИТУЦІЯ ЗАМІСТЬ ВІДПОВІДАЛЬНИХ ОСІБ): *He waited for the Gestapo, the soldiers, the police – for anyone – to take him away, as he felt he deserved.* (Zusak, 2006). Низка метонімії у цьому уривку підсилює відчуття страху і неминучості. Використання конкретних груп (*Gestapo, soldiers, police*) на позначення усієї репресивної системи дозволяє читачеві відчути масштаб загрози, яку відчуває персонаж, створюючи образ тотального контролю і репресій, де будь-хто з цих представників може виконати роль караючої руки режиму.

Емоційні стани персонажів у романі номінуються на основі подій, що їх викликають: ПОДІЯ – МІСЦЕ ПОДІЇ та ЛЮДИНА – НАЗВА ПОВ'ЯЗАНОЇ З НЕЮ ПОДІЇ: *And the girl goes on reading, for that's why she's there, and it feels good to be good for something in the aftermath of the snows of Stalingrad.* (Zusak, 2006). Метонімія тут допомагає зобразити битву як подію, яка залишила глибокий слід у свідомості персонажів, особливо через її фізичні та емоційні наслідки, підкреслюючи масштаб трагедії та її вплив на людей. Це створює атмосферу суму і тяжкості, яка контрастує з відчуттям задоволення від того, що дівчина знаходить сенс у читанні (а саме любов до книги і Слова є одним із лейтмотивів роману);

4) дія (коли, наприклад, об'єкт, що використовується в дії, або спосіб, у який виконується дія, може бути використаний для позначення самої дії): *She was very close to the wooden spoons* (Zusak, 2006). Замість детального опису покарання, автор використовує один предмет, щоб викликати в читача цілий спектр асоціацій та розуміння відносин між персонажами. Метонімія дозволяє автору коротко передати складні емоції та взаємодії, виконуючи функцію символічного представлення страху та покарання через простий, але значущий об'єкт – дерев'яну ложку. Це підкреслює емоційний і психологічний вплив, який цей предмет має на Лізель, і допомагає створити більш глибоке розуміння її досвіду в домі Розі Губерман;

5) назва діяльності використовується для позначення чогось пов'язаного з цією діяльністю.

Soon, they would both be in the war. One would be making bullets. The other would be shooting them. (Zusak, 2006) Через такі метонімію М. Зузак виражає відповідні ролі людей у військових діях. Старша дочка Губерманів, яка виготовляє кулі, метонімічно представляє всю індустрію виробництва зброї. Син, використовуючи ці набойки, є безпосереднім учасником війни, солдатом. У цих випадках метонімії допомагають передати складніші концепції через більш конкретні і зрозумілі дії або об'єкти;

6) перцепція (коли реальний об'єкт може бути використаний для позначення емоційного або фізичного досвіду людини щодо цього об'єкта: *The silver in his eyes, however, wasn't warm, like Papa's – they'd been Fuhrered.* (Zusak, 2006). М. Зузак показує, як нацистська ідеологія могла «заморозити» людяність

у людині, перетворюючи її на холодного і безжалісного виконавця. метонімічний епітет *Fuhrered* підкреслює, що цей процес був результатом впливу нацистської пропаганди, режим змінив людей, знищивши їхні колишні моральні якості;

7) частина позначається іншою частиною: *And I don't have those skull-like facial features you seem to enjoy pinning on me from a distance.* (Zusak, 2006) *Their eyes were enormous in their starving skulls.* (Zusak, 2006) Як бачимо, М. Зузак досить часто використовує для опису фізичного стану персонажів метонімічні зв'язки на основі вихідного домену SKULL (ЧЕРЕП), що створює додаткову асоціацію з постійною присутністю смерті у житті героїв, до того ж саме Смерть є одним із головних образів роману, здійснює незримий супровід усіх персонажів;

8) виробник (коли, наприклад, виробник об'єкта може бути використаний для репрезентації самого об'єкта), Дж. Лакофф та М. Джонсон визначають таку модель як PRODUCER FOR PRODUCT (ВИРОБНИК ЗАМІСТЬ ПРОДУКЦІЇ): *he walked down Munich Street, holding the pages of the Führer.* (Zusak, 2006) Метонімія в цьому випадку не лише створює образ, а й додає глибший рівень значення, підкреслюючи ідеологічний контекст і потенційний вплив на читача, переносячи його увагу на джерело влади та ідеологію, що представляє книга;

9) власність (коли об'єкт представляє особу, яка володіє цим об'єктом), або, за Дж. Лакоффом та М. Джонсоном, OBJECT USED FOR USER (ОБ'ЄКТ, ЩО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ЗАМІСТЬ КОРИСТУВАЧА): *Papa was an accordion!* (Zusak, 2006) Простий, але багатозначний образ додає глибини розумінню характеру Ганса Губермана-старшого, дозволяючи читачу інтуїтивно зрозуміти його характер або емоційний стан.

Отже, як бачимо, у художньому тексті метонімія – не лише засіб вторинної номінації, нехай і образної, вона виконує ще й текстові та дискурсивні функції [9]. Метонімія *bathrobe* створює вертикальний контекст, виконуючи наскрізну текстоорганізуючу, символотвірну та експресивну функцію. До таких же метонімії можна віднести і метонімії на основі словосполучення *brown shirt* чи іменника *uniform* – метонімії побудовані на основі когнітивної моделі ЛЮДИНА – ОДЯГ найчастіше вживаються у тексті роману М. Зузака на позначення нацистів, або людей, дотичних до влади (дружина мера) що відзначають й інші дослідники [10], і це є не випадковістю, а нарочитою закономірністю – нацисти – сіра (коричнева) маса, що не мислить: *Their uniforms walked upright and their black boots further polluted the snow. Their faces were fixed ahead in concentration.* (Zusak, 2006). Подібні метонімії, де людина отожднюється з одягом, є одними з найчисленніших у тексті, маючи деперсоналізуючий ефект [2] і, отже, передають тонкі (часто негативні) оцінки людей, про яких йдеться, знеособлюючи їх, підкреслюючи відсутність індивідуальності або людяності в солдатах, роблячи акцент на їхній ролі як представників армії або режиму, а не як окремих людей: *Pass auf, Kind, "a uniform said to her at one point. "Look out, child," as he shoveled some more ash onto a car.* (Zusak, 2006).

На нашу думку, у тексті роману М. Зузака повністю виконуються умови, визначені дослідницею І.Трубенко [9] щодо смислотворчої функції метонімії: вони є багаторазово повторюваними, залучають додатковий вертикальний контекст (нацистська Німеччина), взаємодіють з іншими тропами чи фігурами. Реалізацію останньої умови можна бачити у наступних фрагментах: *A bathrobe answered the door. Inside it, a woman*

with startled eyes, hair like fluff, and the posture of defeat stood in front of her. (Zusak, 2006). Наведений уривок починається із синекдохи, що будується за когнітивною моделлю ЛЮДИНА – ПРЕДМЕТ ЇЇ ОДЯГУ, і виконує роль влучної характеристики персонажа, у поєднанні із метафорою *posture of defeat*, що також виконує і метонімічну функцію, викликаючи асоціацію з опущеними плечима, нахиленою головою тощо, та порівнянням *hair like fluff*. Ще один приклад: *A balding brownshirt wasted no time in walking over and telling him to cut it out. (Zusak, 2006)*. Суб'єкт дії (людина) замінений на частину його одягу (коричнева сорочка) і характерну рису зовнішності (лищина).

Метонімія практично не трансформується в порівняння, зате здатна створювати дивовижні за влучністю метонімічні епітети на основі асоціації між предметом і одним з його властивостей або ознак, наприклад: *Mustached and black-suited, the man spoke. (Zusak, 2006)*. *The man, in comparison, was the color of bone. Skeleton-colored skin. (Zusak, 2006)* ...looking at the skull-colored part in his hair (Zusak, 2006)

Як бачимо, метонімія дозволяє встановити зв'язок між об'єктами та їх характеристиками або функціями, використовуючи асоціації, які природно виникають у свідомості людей, стисло й ефективно передаючи суттєву інформацію про об'єкт.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Через метонімію Маркус Зузак створює багатоплановий текст, в якому кожне слово, образ або символ має глибше значення, що виходить за межі буквального. Це дозволяє читачам зануритися в емоційний і символічний світ роману, розкриваючи його теми та ідеї на різних рівнях сприйняття. Поєднання методів лінгвокогнітивного та дискурсивного аналізу дозволило виділити наступні метонімічні моделі у тексті роману: ЧАСТИНА – ЦІЛЕ, ЦІЛЕ – ЧАСТИНА та ЧАСТИНА – ЧАСТИНА та проаналізувати їх функціональне навантаження. Складні та розгалужені метонімічні зв'язки у межах цих моделей дозволяють автору давати влучну характеристику персонажам чи подіям, номінуючи, наприклад, людей як частини тіла чи предмети одягу, даючи їм оцінку, створюючи атмосферу загрози, знеособлюючи чи дегуманізуючи їх; події через предмети чи місце, з ними пов'язані тощо, зміщуючи фокус сприйняття, об'єднуючи різні концепції в єдине ціле, генералізуючи чи конкретизуючи значення. На нашу думку, такі наукові розвідки є перспективними, оскільки дозволяють дослідити, як метонімічні моделі відображають соціальні та культурні контексти епохи, створюючи багатопланові значення та сприяючи глибшому розумінню тексту.

Література:

1. Lakoff G., and Johnson M. *Metaphors we live by*. University of Chicago press, 2008. 245 p.
2. Littlemore J. *Metonymy: Hidden Shortcuts in Language, Thought and Communication*, Cambridge: Cambridge University Press, 2015. Pp. 370.
3. Radden G., Kövecses Z. *Towards a Theory of Metonymy*. Panther K.-U., Radden G. (eds.). *Metonymy in Language and Thought*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1999. P. 17–19.
4. Denroche, Ch. *Metonymy and language: A new theory of linguistic processing*. Routledge, 2014. 219 p.

5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
6. Гапченко О. Когнітивні аспекти метонімії. *Українське мовознавство*. 2016. №1(46). С. 53–65.
7. Качур І. В. Метонімія у публіцистичному дискурсі: лінгвокогнітивний і дискурсивний аспекти (на матеріалі британської кінокритики): дис. ... канд. філол. наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. Київський національний лінгвістичний університет – Запорізький національний університет, Київ – Запоріжжя, 2020. 235 с.
8. Качур І. В. Предметні метонімічні концептуальні моделі у британській кінорецензії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. №31. С. 46–50.
9. Трубенко І. А. Функціональні особливості метонімії в художній прозі англійського модернізму. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 5 (77). Філологічні науки. 2014. С. 215–219.
10. Артеменко Ю. Відтворення ідіостилу Маркуса Зузака в українському перекладі роману «The Book Thief». *Південний архів. Філологічні науки*, 2018, № 73. С. 180–186.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Zusak M. *The book thief*. New-York: Alfred A. Knopf, 2006. 584 p.

Shulzhenko Yu. Cognitive and discourse analysis of metonymic models in “The Book Thief” by Markus Zusak

Summary. The article is devoted to the cognitive-discursive analysis of metonymic models used in the novel “The Book Thief” by Markus Zusak. The aim of the study is to identify and interpret the metonymic models that contribute to the structuring of discourse and the formation of the main thematic ideas of the novel. The article analyses the cognitive models of metonymic transfers in the text of the novel, with the help of which the author structures reality, as well as the discursive functions of metonymy in the text, such as economy of language, concretisation, creation of connotations, euphemism, creation of a vertical context and establishment of links between parts of the novel.

The methodological basis of the study is based on the principles of cognitive linguistics and discourse analysis, which allows us to identify how metonymy reflects the mental picture of the characters' world and how it affects the readers' perception of the text. A detailed analysis of the text is carried out with an emphasis on identifying the key metonymic models that play a role in the development of the plot and the formation of images.

The study reveals that metonymy in the novel by Markus Zusak not only serves as a stylistic tool, but is also an important cognitive mechanism that helps the reader to understand the psychological and emotional states of the characters more deeply, shifting the focus of perception, generalising or specifying the meaning. It is concluded that metonymic models contribute to enhancing the symbolic load of the text, adding to the multilayered nature of its interpretation.

The proposed approach allows us to reveal new aspects of the interaction between language and thinking in a work of fiction. The obtained results may be useful for further studies of a literary text from the standpoint of the cognitive-discursive approach.

Key words: metonymy, cognitive mechanism, discursive mechanism, literary text, English-language literature.

*Yuhan N. L.,
Doktorin der Philologie, außerordentliche Professorin,
Professorin am Lehrstuhl für Orientalische Philologie und Übersetzung
Staatliche Institution „Luhansk Nationale Taras-Schewtschenko-Universität“*

DAS PROBLEM DER ZYKLISIERUNG DER THEATRALEN DISKURSE VON ELFRIEDE JELINEKS “DER TOD UND DAS MÄDCHEN I–V” IM LICHT DER THEORIEN DES (ÖKO) FEMINISMUS UND DER PSYCHOANALYSE

Анотація. *Meta statmi:* вивчення особливостей циклізації театральних дискурсів “Смерть і діва – V” Е. Єлінек у світлі теорій (еко)фемінізму та психоаналізу. *Методологія:* системний підхід до вивчення художньої структури тексту з використанням у літературознавстві феміністичних та екофеміністичних стратегій, психоаналітичних теорій та концепцій (З. Фрейда, К. Г. Юнга, Ж. Лакана). *Новизна:* обраний фокус дослідження та методологічний інструментарій для аналізу єлінеківського циклу. *Висновки.* У статті п’ять історій про принцес розглядаються як єдиний цикл. Єліневська циклізація одночасно підтримує склепіння єдиного художнього цілого, яке прагне утворити авторський надсенс, і дозволяє накопичувати енергію когезії, надати реципієнтам можливість вільно і необмежено нарощувати кількість власних інтерпретацій, асоціацій, трансмедіальних паралелей (відповідно до моделі шизопростору Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі). У цій роботі увага зосереджена на двох принципах циклізації, які пов’язані з ідеями (еко)фемінізму та теоріями психоаналізу. Психологізм образів у Єлінек виявляється через складні та багатопланові мовленнєві дискурси, що презентують дівчачий психіка віддзеркалює травми, фрагментацію Я-концепції, пригнічення, витіснення та внутрішні конфлікти, спричинені психологічним тиском і травматизацією патріархальними структурами. Цикл “Смерть і діва I–V” являє собою унікальне поєднання феміністських/екофеміністських концептів і психоаналітичної символіки, покликаних поглибити дослідження того, як патріархальні структури руйнують і природу, і жіночу суб’єктність. Осягнути смисли і символи багатопланового і дещо провокативного художнього твору допомагають психоаналітичні ідеї про невротизацію і механізми захисту (З. Фрейда), про архетипи (К. Г. Юнга), концепції переозначеного суб’єкта, катарсису екзистенціальної травми, теорії символічного порядку (Ж. Лакана). Синтезуючи теоретико-методологічні перспективи (еко)фемінізму та психоаналізу в літературознавчому дослідницькому вимірі, ми доходимо висновку, що жінки в драматичних Єлінек являють собою безсуб’єктні постаті, які перебувають на перетині природи та культури, між природністю та жорсткими владними структурами патріархального суспільства. Їхній психотип формується під тиском зовнішніх соціальних норм і внутрішніх конфліктів, що призводить до глибокої внутрішньої роздвоєності, депресії та кризи ідентичності.

Ключові слова: Е. Єлінек “Смерть і діва I–V”, циклізація, фемінізм, екофемінізм, психоаналіз, механізми захисту З. Фрейда, теорія дискурсів Ж. Лакана.

Darstellung der Problemstellung in allgemeiner Form und deren Zusammenhang mit wichtigen wissenschaftlichen oder praktischen Aufgaben. Die Hauptthemen der österreichischen Schriftstellerin und Dramatikerin Elfriede Jelinek (geb. 1964), Trägerin des Nobelpreises für Literatur (2004), sind die Kritik am Kapitalismus, am Patriarchat, am Konsumismus, die künstlerische Auseinandersetzung mit sozialen, politischen und geschlechtsspezifischen Fragen. In dem wegweisenden postmodernen und postdramatischen Werk der modernen europäischen Literatur „Der Tod und das Mädchen I–V“ (Prinzessinnendramen) (1999–2003) [1] berührt sie die Themen weibliche Unterdrückung, männliche Gewalt, Unterdrückung der natürlichen Weiblichkeit durch die öffentliche Meinung und Machtstrukturen.

Analyse der neuesten Forschungen und Veröffentlichungen zu diesem Thema, wobei die bisher ungelösten Teile des allgemeinen Problems hervorgehoben werden, denen dieser Artikel gewidmet ist. Die berühmten Dramen von E. Jelinek sind Gegenstand zahlreicher unterschiedlicher Studien. Der Artikel von S. Neuenfeldt widmet sich der Analyse der traditionellen Ästhetisierung des Frauentodes in Dramoletten [2]. In der Arbeit von B. Lücke wird Jelineks Transformation von Weiblichkeits- und Männlichkeitsmythen im Prisma der westlichen Philosophie auf der Grundlage der dekonstruktivistischen Methode analysiert [3]. K. I. Solibakke untersuchte die Kategorie der Gewalt sowie die Formen und Folgen der männlichen Grausamkeit am Beispiel von Jelineks Theaterstücken [4]. In einer literarischen Studie analysierten M. Borowski, M. Malgorzata und P. K. Pancarter den Prozess der Mythenbildung der Autorin bei der Neuschöpfung bekannter Geschichten und Mythen [5; 6]. Darüber hinaus interpretierte P. K. Pancarter das Mythologeme „Die Wand“ als Anspielung auf Mythenbilder im gleichnamigen Roman von M. Haushofer, „Malina“ und „Das Buch Franza“ von I. Bachmann, Dialoge von Platon sowie eine Allegorie einer Höhle und Odysseus’ Reise in die Unterwelt bei Homer [6, S. 54–62]. J. Hauer ging anhand der Analyse von E. Jelineks Märchendramen der Frage nach, welche Rolle patriarchale Strukturen, Frauenbilder und Gewalt in diesen Prinzessinnendramen spielen und mit welchen sprachlichen Mitteln sie künstlerisch umgesetzt werden [7].

Die Literaturwissenschaftler haben die einzelnen dramaturgischen Werke des Buches unter verschiedenen Aspekten eingehend untersucht. F. Auerochs und M. Bochen widmeten sich in ihren Arbeiten dem „Schneewittchen“ [8; 9]. F. Auerochs erforschte die Besonderheiten der Neuinterpretation des deutschen Folklore vorspanns nach Jelineks feministischer Revision. M. Bochen machte auf die Gattungstransformation des Quellenmaterials und

auf die Veränderungen im Frauenbild der Heldin aufmerksam. Ein Artikel von V. Kallin [10] ist der Untersuchung des Theaterstücks „Rosamunde“ gewidmet (und vergleicht Jelineks Stück mit seiner Primärquelle, „Rosamunde“ von Helmina Christiane von Chézy). G. Pye und D. Siobhán untersuchten den Einfluss literarischer und kultureller Narrative auf Jelineks Darstellung weiblicher Charaktere im Allgemeinen und die Intertextualität im Dramolett „Rosamunde“ im Kontext von Roland Barthes' Arbeit über Musik im Besonderen [11]. A. Giménez Calpe studierte die performative (hilflose) Macht in einem vergleichenden Aspekt: Sie verglich E. Jelineks „Rosamunde“ und „Ulrika Maria Stuart“. Die Forscherin konzentrierte sich auf E. Jelineks Zitate und Intertextualität im Zusammenhang mit dem Thema der weiblichen Macht, wobei sie den Schwerpunkt auf die Verwendung der Bilder von Prinzessin und Königin als Symbole kultureller Repräsentationen der weiblichen Rolle und Macht legte [12]. In den Artikeln von U. Wirth und H. Schlipphacke wurden solche Motive des Dramoletts „Jackie“ wie „modische Kleidung“, „fremder Körper“, „Tod und Mode“ zum Gegenstand der Betrachtung [13; 14]. Darüber hinaus untersucht N. Schlipphacke nicht nur die Mechanismen, mit denen der Dramatikerin Geschlechtsidentitäten als performativ entlarvt, sondern betrachtet „Jackie“ auch aus der Perspektive der Queer-Theorie im Kontext von Emotionen, insbesondere der Melancholie [14]. W. Reiter präzisiert einige Details der Arbeit am Image von „Lady Di“ in einem Interview mit E. Jelinek im Nachwort der Autorin [15].

Die Analyse der kritischen Literatur lässt den Schluss zu, dass der von uns gewählte Forschungsschwerpunkt und die methodischen Instrumente für die Analyse von E. Jelineks Zyklus theatralischer Diskurse wissenschaftlich neuartig sind.

Formulierung des Zwecks des Artikels. Ziel unseres Artikels ist es, die Besonderheiten der Zyklisierung der theatralen Diskurse von E. Jelineks „Der Tod und das Mädchen I–V“ im Lichte der Theorien des (Öko)Feminismus und der Psychoanalyse zu erforschen.

Darstellung des wichtigsten Forschungsmaterials mit einer vollständigen Begründung der erzielten wissenschaftlichen Ergebnisse. Elfriede Jelinek entwickelt das in der europäischen Kunst bekannte Motiv „Der Tod und das Mädchen“, das die Verbindung zwischen Weiblichkeit und Tod symbolisiert, auf originelle Weise weiter: in den gleichnamigen Werken von A. Dürer (1510), E. Manet (1865), F. von Stuck (1897) (Radierungen und Gemälde) und F. Schubert (1817) (Musik). Die dramatische Erfahrung der Entwicklung und Transformation dieses Motivs in jeder einzelnen Dramolette (der Autorterminus für das Genre der „Prinzessinnengeschichten“) sowie in Jelineks Buch als Ganzes wird im Kontext des postmodernen und postdramatischen Theaters durch Ideen und Methodologien des Dekonstruktivismus, Poststrukturalismus, Feminismus (einschließlich Ökofeminismus) und der Psychoanalyse vermittelt.

Im Gegensatz zu ihren Vorgängern im Kunstbereich schafft Jelinek nicht ein, sondern fünf Werke in Form von Dramolette. Jede theater-performative Narration nummeriert sie mit römischen Ziffern und trägt im Titel den Namen einer Märchenprinzessin, einer gesellschaftlich hochstehenden Dame oder einer metaphorischen Anspielung: I. „Schneewittchen“, II. „Dornröschen“, III. „Rosamunde“, IV. „Jackie“, V. „Die Wand“.

Jede Dramolette wurde als eigenständige Veröffentlichung herausgegeben. 1998 erschien „Schneewittchen“ unter dem Titel „Der Tod und das Mädchen“ in der Sammlung „Nichts zu machen. Kleine Sterbetrilogie“. Anschließend wurden die ersten drei Dra-

molette 1999 in der Sammlung „Kleine Sterbetrilogie“ veröffentlicht. 2002 wurde „Rosamunde“ in der Sammlung „In den Alpen. Drei Dramen“ veröffentlicht. Die Stücke „Jackie“ und „Die Wand“ veröffentlichte Jelinek zunächst auf ihrer Website. 2003 brachte die Dramatikerin alle fünf „Prinzessinnendramen“ unter dem gemeinsamen Titel „Der Tod und das Mädchen I–V“ heraus.

Wir können die Hypothese aufstellen, dass es sich um einen vom Autor zusammengestellten Zyklus handelt. Gleichzeitig ist zu beachten, dass E. Jelinek nie über die Besonderheiten der Entstehungsgeschichte des Buches, den Autorenplan und die Prinzipien der Zyklisierung gesprochen hat. Nach Ansicht der Literaturwissenschaftler weist ein zusammengesetzter Zyklus eine thematische, problematische und ideenspezifische Gemeinsamkeit, künstlerische Kohärenz (zum Beispiel die Entwicklung einer durchgehenden Handlung), wiederkehrende Charaktere, eine festgelegte Reihenfolge und Chronologie sowie vielfältige interne Verbindungen auf [vgl. zum Beispiel 16, S. 85–86; 17].

Zum ersten Mal wies A. Giménez Calpe auf die Zyklisierung der „Prinzessinnendramen“ hin. Sie äußerte die Auffassung, dass die Zusammenstellung von E. Jelinek im Jahr 2003 unter einem Titel „eine gewisse Kohärenz zwischen diesen Werken betont“ (weibliche Figuren, Destabilisierung ihrer Position in der Gesellschaft, Kritik an der Macht, „Belebung“ der Märchenprinzessinnen und einflussreichen gesellschaftlichen Damen durch E. Jelinek) [12, S. 11–12]. P. K. Pankarter entwickelt diese Beobachtung weiter und präsentiert die fünf „Prinzessinnendramen“ „als miteinander verbundene Akte eines einzigen Dramas über Tod und Mädchen“ [6, S. 1], als eine Odyssee der Frau im homerischen Sinne, ihre Suche nach Erkenntnis im platonischen Verständnis [6, S. 2]. Die Forscherin behauptet, dass zwischen den einzelnen Texten im Buch eine Reihenfolge von Ereignissen mit einer zunehmenden Spannungskurve erkennbar ist [6, S. 4].

Unserer Meinung nach umfassen die Prinzipien der Zyklisierung von „Der Tod und das Mädchen I – V“ folgende Aspekte: 1) die Gemeinsamkeit der Charaktere; 2) die thematische und problematische Übereinstimmung der Dramolette; 3) die feministische Kritik als ideologische Grundlage des Zyklus; 4) die Lösung des Problems der Natürlichkeit im Lichte des Ökofeminismus; 5) die Gemeinsamkeit der Prinzipien der Dekonstruktion traditioneller Mythen und der Schaffung von „alltäglichen Mythen“ (R. Barthes); 6) durchgehende Motive und Motivkomplexe; 7) Darstellungen von Weiblichkeit (Erscheinung / Mode / Kleidung); 8) Konzepte von „Körperlichkeit“ und „Schönheit“; 9) das Vorhandensein ähnlicher Symbolik und durchgehender Bilder; 10) die festgelegte Reihenfolge der Werke und Chronologie; 11) gemeinsame Prinzipien der Psychologisierung der Erzählung; 12) einheitliche kommunikative Strategien (Monologisierung und Dialogisierung), die auf psychoanalytischen Theorien (J. Lacan) basieren.

Welche Funktion haben diese zyklenbildenden Strukturen und Elemente? E. Jelinek schafft eine dynamische Struktur, die als Ort für die freie Zirkulation von Bedeutungen und Identitäten dient, in dem Figuren und Symbole auf komplexe und nicht-lineare Weise interagieren, Mythen herausfordern, Traditionen dekonstruiert und neue „Alltagsmythen“ schaffen, was eine Vielzahl von Interpretationen und Deutungen ermöglicht. In diesem Kontext strebt der Bedeutungsraum nach einem „Schizoraum“ (nach der Terminologie des Poststrukturalisten Gilles Deleuze, in Zusammenarbeit mit Félix Guattari, dessen Arbeiten – ebenso wie die Ideen von Roland Barthes – von E. Jelinek tiefgreifend studiert und umfangreich zitiert

wurden [6, S. 1, 9]). Auch in der Anmerkung zur vierten Dramolette „Jackie“ wird Barthes als Mitautor genannt [1, S. 61]. G. Deleuze und F. Guattari beschreiben das Konzept des Schizoraums als Alternative zu traditionellen Formen der räumlichen Organisation, indem sie es als heterogenen, dekonstruierten Raum betrachten, in dem traditionelle Hierarchien und Strukturen zerstört werden [18].

E. Jelinek verzichtet im Zyklus „Der Tod und das Mädchen I–V“ auf die traditionelle lineare Erzählweise und schafft einerseits vielschichtige und andererseits fragmentierte Geschichten, was dem Deleuzianischen Verständnis des Schizoraums entspricht. Solche Prinzipien der Diskursorganisation ermöglichen es Erzählern und Symbolen, in nicht-linearen Beziehungen zu agieren, zahlreiche Interpretationen und Neuinterpretationen zu formen und zahlreiche Zitationen und Interaktionen zu stimulieren. Der Schizoraum bietet eine Emanzipation von traditionellen Verbindungen und Beziehungen. In E. Jelineks Stück versuchen die Figuren sich von festgelegten Rollen und Bedeutungen zu befreien, indem sie ihre eigenen Kommunikationsstrategien entwickeln, das Subjekt und die Interaktionen neu definieren, was die Ideen von G. Deleuze über die Dezentralisierung und Befreiung des Subjekts widerspiegelt [19].

E. Jelineks Zyklisierung unterstützt gleichzeitig die Konstruktion eines einheitlichen künstlerischen Ganzen, das darauf abzielt, einen autorischen Über-Sinn zu bilden, und ermöglicht es, Kohäsionsenergie anzusammeln sowie den Rezipienten die Freiheit zu geben, ihre eigenen Interpretationen, Assoziationen und transmedialen Parallelen unbegrenzt und frei zu erweitern.

In diesem Artikel konzentrieren wir uns auf zwei Prinzipien der Zyklisierung, die mit den Ideen des (Öko)Feminismus und den Theorien der Psychoanalyse verbunden sind.

Als überzeugte Feministin stellt E. Jelinek in den meisten ihrer Werke männliche und weibliche Rollen in der patriarchalen Gesellschaft gegenüber und übt Kritik an der Macht der Männer, ihrem Einfluss und dem Patriarchat [20; 21]. In der Reihe „Der Tod und das Mädchen I–V“ wird Geschlechtlichkeit in der patriarchalen Gesellschaft zu einem wahren Schlachtfeld. Männer unterdrücken und vernichten (körperlich und moralisch) Frauen. So tötet im Drama „Schneewittchen“ der Jäger die Prinzessin, die im Wald nach Zwergen sucht, um sich vor der bösen Stiefmutter zu retten. In „Dornröschen“ dominiert der Prinz die Prinzessin, unterdrückt ihren Willen und unterwirft ihn vollständig seinem eigenen. In „Rosamunde“ entzieht Fulvio der Prinzessin nicht nur das Recht auf Herrschaft, sondern auch die Möglichkeit, als Schriftstellerin tätig zu sein. In „Jackie“ schafft der Ehemann, der amerikanische Präsident J. F. Kennedy, letztlich eine Bedrohung für die Gesundheit seiner Frau (wegen seiner Geschlechtskrankheit überleben die Kinder des Paares nicht), zerstört durch zahlreiche Affären das glückliche Familienleben und fügt Jacqueline immense psychologische Schäden zu.

Prinzessinnen und hochgestellte Damen verlieren ihre Subjektivität auch aufgrund ihrer Rolle – als Attribut der königlichen Macht und zur Fortpflanzung des Geschlechts. So sieht der Prinz in Dornröschen in erster Linie ein sexuelles Objekt; ihn interessiert die Funktion der Fortpflanzung und die Fruchtbarkeit der Jungfrau. Für Jackie ist das Versterben des Fötus in ihrem Leib, die Geburt und der Tod der Kinder die größte Tragödie und ein enormes psychisches Trauma. Beim Gespräch über das Schicksal der modernen Prinzessin, Lady Di, akzeptiert E. Jelinek in der Autorenergänzung „Prinzessin im Jenseits (anstelle eines Nachworts)“ den Mythos von Demeter und Persephone und sieht die Volkprinzessin als Archetyp

von Persephone: eine Frau, die das königliche Geschlecht fortgesetzt hat, aber kein Glück und keine Liebe fand, was letztendlich zu ihrem Tod führte. „Die Tochter der Demeter, die in das dunkle Reich hinabsteigen muss <...>, „entführt“ zum Wohl des Staates (um selbst schrecklich zu werden, damit das Geschlecht der Herrscher fortgesetzt werden kann), dorthin, wo sie Königin wird, und zwar diejenige, die über ihr eigenes Bild herrscht – weise, bewusst, nach Plan, indem sie es den Menschen sozusagen in kleinen Stücken hinwirft, sodass das Bild selbst schrecklich wird <...>“ [1, S. 143].

In einer patriarchalen Gesellschaft ist Schönheit das einzige Kapital der Frau, ihre vorübergehende Macht über den Mann, und die Zeit, die die Schönheit zerstört, ist ein ebenso verräterischer und gefährlicher Feind wie der Mann und die patriarchalen Strukturen. Frauen geraten in einen erbitterten Kampf um männliche Aufmerksamkeit, Liebe und Einfluss (die Stiefmutter kämpft gegen Schneewittchen, Jackie gegen Marilyn Monroe, Rosamunde gegen andere imaginäre Frauen, die jünger sind, eine schlankere Figur haben und ihre Konkurrentinnen sein könnten).

Die Prinzessinnen versuchen verzweifelt, diesen Teufelskreis zu durchbrechen, ihre Subjektivität zu behaupten und umzusetzen. Zum Beispiel beginnt Schneewittchen nach der Vergiftung durch die Stiefmutter und deren Verfolgungen eine quälende Suche nach der Wahrheit. Dornröschen widerspricht ihrem Partner, der sich als Gott und Herrscher sieht, und erklärt, dass vielleicht Gott sie selbst ist, da sie den Tod überwunden und wieder auferstanden ist. Rosamunde, als feministische Schriftstellerin, versucht, ihr Recht auf Selbstverwirklichung und Selbstdarstellung zu verteidigen und erlaubt sich als Rebellion gegen patriarchale Regeln zeitweise, sich nicht um ihre äußere Erscheinung und ihren Körper zu kümmern und sogar an Gewicht zuzunehmen, wodurch sie Gefahr läuft, ihre Schönheit und Anziehungskraft in den Augen eines männlichen Partners zu verlieren. Doch Männer in einer patriarchalen Gesellschaft kontrollieren die Frauen vollständig; sie unterdrücken schnell den „Aufstand“ der Mädchen, setzen ihre Akzente und behaupten ihre Regeln. Die Frauen-Prinzessinnen bei Jelinek können sich den Männern nicht widersetzen: Sie sterben körperlich (wie Schneewittchen und Lady Di) oder verlieren moralisch, werden Opfer des Patriarchats (Dornröschen, Rosamunde, Jackie).

Im Prinzessinnenzyklus sehen sich Mädchen und Frauen Gewalt, Unterdrückung und der Unterdrückung ihrer Identität gegenüber. Jelinek zeigt, wie patriarchale Strukturen ihre Persönlichkeit zerschlagen und sie in eine Ansammlung zerstreuter Teile verwandeln. Daher zeigen die Prinzessinnen in „Der Tod und das Mädchen I–V“ Anzeichen einer zerstörten oder fragmentierten Identität. Eines der zentralen Themen, das sich durch den gesamten Zyklus zieht, ist das Thema Trauma. Die Figuren von Jelinek erleben Traumata, die sowohl mit persönlicher als auch mit kollektiver Erfahrung verbunden sind. Dies kann psychischer Druck sein (Männer sehen in ihnen ein Objekt, eine Sache, einen schönen Körper, eine Quelle sexueller Befriedigung, ein Machtattribut, eine Möglichkeit zur Fortpflanzung usw.) oder das Gefühl der Unterdrückung in der patriarchalen Gesellschaft (Unfähigkeit, die Wahrheit zu finden, sich durch Kreativität selbst zu verwirklichen, sich als Schöpfer zu fühlen usw.), sowie sexuelle Gewalt (zum Beispiel wird das Gewehr des Jägers in „Schneewittchen“ zum Symbol für Aggression und sexuelle Gewalt und personifiziert den Phallus. Das Gewehr „atmet schwer, tropft und dampft“ [1, S. 14], symbolisiert männliche Sexualität und Aggression).

Die weiblichen Figuren bei Jelinek werden als Objekte dargestellt, die ihrer eigenen Stimme oder Autonomie beraubt sind. Ihre Körper und Wünsche werden von Männern, der Gesellschaft und politischen Strukturen kontrolliert. Die Dramatikerin zeigt, wie das Fehlen eigener Kontrolle über die Sexualität zu tiefen inneren Konflikten und zur Zerschlagung der Identität führt. Ein weiterer wichtiger Aspekt des Psychologismus in Jelineks Stücken ist die Untersuchung von Macht und Sexualität. Die Autorin beleuchtet, wie patriarchale Macht die Sexualität von Frauen unterdrückt und kontrolliert und wie sich dies auf ihre Psyche auswirkt. Der Jäger gaslightet Schneewittchen: Ihre Kleidung, die er als Nachthemd interpretiert, wird von ihm als unangemessen (verderblich) angesehen und ist daher ein ausreichender und gewichtiger Grund, sie zu erschießen („In einem Leichentuch sollte man sich nicht im Wald umher treiben. Zwar ist es in Ihrem Fall praktisch, da Sie sich nicht umziehen müssen“ [1, S. 19]). Der Prinz will (oder kann aufgrund seiner Rolle als Dominant) in der schlafenden Schönheit nicht eine Persönlichkeit erkennen, die danach strebt, sich selbst zu erkennen. Neben ihrem Status und der Mitgift interessiert ihn ihre Sexualität: Der Prinz zwingt die Jungfrau zu einem sexuellen Kontakt, obwohl die Prinzessin dies nicht wünscht und kein Interesse daran zeigt.

Im Kontext der Psychoanalyse hängt der Verlust der Kontrolle der Frauen über ihre Sexualität und die Entmündigung der Prinzessinnen direkt mit den freudianischen Konzepten der verdrängten Wünsche und des inneren Konflikts zwischen Ich und Über-Ich zusammen [22; 23]. Die Figuren E. Jelineks können als Träger dieser Konflikte betrachtet werden, bei denen ihre unterdrückten Wünsche zu innerer Frustration und psychischen Zerstörungen führen.

In den Stücken von E. Jelinek wird häufig eine Parallele zwischen dem weiblichen Körper und der Natur gezogen, die beide Gewalt und Ausbeutung ausgesetzt sind. Frauen in ihren Stücken befinden sich in Situationen, in denen ihre Körper zum Schauplatz eines Geschlechterkampfes werden, ähnlich wie die Natur durch menschliches Handeln zerstört wird. Diese Parallele betont, wie patriarchale Strukturen sowohl Frauen als auch die Natur unterdrücken, indem sie beide als Objekte zur Nutzung und Kontrolle betrachten.

Im „Schneewittchen“ verkörpert der Jäger nicht nur die Mission, alles Lebendige im Wald zu kontrollieren und Tiere zu töten, er ist selbst der Tod: „Ich vernichte alles, was sich bewegt, gemäß meinem umfassenden Vernichtungsprogramm“ [1, S. 14], „Im Wald gibt es Platz für alle, aber nach dem ursprünglichen Plan ist er nur für mich und meine Beute bestimmt“ [1, S. 16]. Jackie bei Jelinek ist in der Lage, den schädlichen Einfluss der Zivilisation auf die Natur, das Sterben von Tieren und Pflanzen durch die Hand des Menschen, den Prozess der Verwandlung des Lebendigen in Totes durch den menschlichen „Fortschritt“ zu erkennen: „Wenn du etwas Leckeres aus dem Supermarkt zum Mittagessen holen willst, wer spricht dann so unverschämt mit dir? Der Tod. Der Tod in den Gemüsen, der Tod im Fisch, der Tod in den Früchten. Und wir sind schuld. Wir sind schuld daran, dass es gepflanzt wurde, weil wir unsere Männer und Kinder ernähren wollten, und jetzt sind wir schuld daran, dass sich die Pflanzen gegen uns wenden. Dass sich die ganze Natur gegen uns wendet“ [1, S. 86].

Ähnliche Beispiele zeigen, dass E. Jelinek nicht nur den Ideen des Feminismus, sondern auch des Ökofeminismus (Theorien von M. Mies, V. Shiva, C. Merchant, M. Daly, V. Plumwood, I. Diamond, G. Gaard, J. Orenstein) verpflichtet ist. Der Ökofeminismus

verbindet die Unterdrückung von Frauen mit der Zerstörung der Umwelt und ruft zu Gleichberechtigung und Nachhaltigkeit auf, indem er alternative Lebensmodelle vorschlägt, die auf Harmonie mit der Natur und sozialer Gerechtigkeit basieren.

Die Figuren in E. Jelineks „Märchendramoletten“ zeigen Anzeichen von Traumata, Phobien oder anderen psychischen Zuständen, die durch die Linse der Psychoanalyse interpretiert werden können, um das Verständnis der inneren Welt der Erzähler zu vertiefen. Diese Zustände stehen oft im Zusammenhang mit technologischen oder ökologischen Katastrophen oder sexueller Gewalt, was starke symbolische Verbindungen zwischen individuellen psychischen Traumata und globalen ökologischen Zerstörungen schafft.

In der Dramolett „Rosamunde“ gerät die Frau in eine Notlage – sie ertrinkt. Das Mädchen (ihre Stimme ist das Alter Ego von Elfriede Jelinek selbst) wollte „nur ein wenig ihre Fotos anfeuchten“ [1, S. 44]. Dieses Vorhaben steht für das Bestreben der feministischen Schriftstellerin, ihren Stil verschwommener, metaphorischer und intertextueller zu gestalten. Doch das Auto gerät in einen Unfall, und „das Wasser drang heimtückisch in ihren Körper ein“ [1, S. 44] und begann, sie in einen Strudel zu ziehen: „Hier wächst keine Blume, es leuchten keine Sterne in der Nacht“ [1, S. 46]. Das Mädchen dämonisiert das Wasserelement: „Jeder würde sofort bemerken, dass dieses Wasser nur darauf gewartet hat, mich fertigzumachen“ [1, S. 46]. Die Natur ist ihr gegenüber feindlich gesinnt. In diesem Kontext ist der Gedanke an die Entfremdung der Frau von der Wasserumgebung wichtig, die früher in diesem Erzählstrang (dem Erzählstrang über Wasserfrauen, Undinen) organisch für ihre Existenz war. Die moderne Prinzessin trennt sich von der Natürlichkeit, sie kann sich nicht von den von den Medien und Hochglanzmagazinen auferlegten berüchtigten Schönheits- und Attraktivitätsstandards für Männer lösen.

Das Stück „Rosamunde“ basiert kompositorisch auf einem klassischen psychologischen Parallelismus. Zuerst kämpft die personifizierte Stimme gegen eine mächtige Naturgewalt und entkommt nur knapp dem Ertrinken. Danach tritt Rosamunde, die sich selbst als „radikal-feministische Einzelgängerin“ [1, S. 54] bezeichnet, in einen brutalen Kampf um ihr eigenes „Ich“ und das Recht auf ihre eigene Stimme mit Fulvio. Am Ende des Dialogs „verschlingt“ der Mann das Mädchen vollständig und beraubt sie endgültig ihrer eigenen Stimme. Die Entfremdung von der Natur und der psychische Druck durch den despotischen Fulvio fügen ihr eine tiefe seelische Wunde zu, verschärfen ihren Zustand der Frustration und erzeugen ein Gefühl der Minderwertigkeit sowie Unsicherheit in Bezug auf ihr Selbst und ihre Subjektivität.

Ein weiteres charakteristisches Merkmal von Jelineks Stil kann als Spiegelung der Zerschlagung von Natur (Naturhaftigkeit, Natürlichkeit) und traditionellen weiblichen Rollen in der Gesellschaft betrachtet werden. Es handelt sich um die Fragmentierung und Deformation der traditionellen dramatischen Struktur. Psychoanalytisch lässt sich dies als Ausdruck einer „zerstörten“ inneren Welt der Figuren interpretieren, was ihre psychologische und physische Verwundbarkeit betont.

Jelinek zeigt, wie die Unterdrückung von Frauen und die Zerstörung der Natur durch patriarchale Strukturen miteinander verknüpft sind. Psychoanalytische Theorien helfen dabei, die tiefen Schichten ihrer Texte zu enthüllen. Zum Beispiel wird der Wald in der Dramolette „Schneewittchen“, nach Ansicht von F. Auerochs, nicht nur als traditioneller Märchenort dargestellt, sondern auch als

„mythische Landschaft“, die der Zivilisation und Kultur gegenübersteht, eine „mythisch verwandelte Natur“ [8, S. 111–112]. Gleichzeitig kann der Ort des jelinekschen demythologisierten Erzählens, durch den das von der Stiefmutter vergiftete und psychisch traumatisierte Schneewittchen auf der Suche nach Wahrheit und Zwergen umherirrt, auch durch psychoanalytische Theorien interpretiert werden. Nach der Psychoanalyse von Z. Freud symbolisiert der Wald einen Raum der Angst und Unruhe, den der Mensch überwinden muss, um innere Harmonie zu erreichen. Freud zufolge kann der Wald einen Ort darstellen, an dem verbotene Wünsche und Instinkte, die vom Über-Ich unterdrückt werden, verborgen sind, aber weiterhin das Verhalten und die Emotionen des Menschen beeinflussen. Aus der Perspektive von C. G. Jung kann der Wald als archetypischer Ort der Initiation betrachtet werden, an dem der Charakter mit dem Unbekannten konfrontiert wird, Prüfungen durchläuft und Transformation erfährt. Der Wald ist eine Metapher für eine Reise nach innen, das Treffen mit dem Schatten (negativen oder unterdrückten Aspekten der Persönlichkeit) und die Suche nach Integration verdrängter Strukturen und Erinnerungen ins Bewusstsein. Diese Konzepte erweitern zweifellos den Interpretationsraum der Szene, in der der Jäger Schneewittchen ermordet, und ermöglichen es, zusätzliche symbolische Bedeutungen und Sinnhorizonte dieser theatralisch-performativen Erzählung zu erkennen.

Im Zusammenhang mit der prinzipiellen Subjektlosigkeit von Jelineks Theater haben viele Literaturwissenschaftler die Frage nach den Genres ihrer Dramatik als „konventionalisierte Sprechakte“ aufgeworfen, die von den Charakteren reproduziert werden oder verschiedene Positionen für das Subjekt der Rede anbieten und damit unterschiedliche Möglichkeiten zur Konstruktion des Subjekts bieten [2, S. 14, 148; 8, S. 109; 11, S. 8]. Vielversprechend in diesem wissenschaftlichen Paradigma ist die Untersuchung der sprachlichen Kommunikation des Zyklus „Der Tod und das Mädchen I–V“ durch die Linse der psychoanalytischen Theorien von Jacques Lacan zur Verbindung von Sprache, Rede und Psyche [24–26].

J. Lacan beschreibt die symbolische Ordnung als ein Netz sozialer und kultureller Normen, Gesetze und sprachlicher Strukturen, die die Subjektivität formen [24, S. 30–113, 146–178]. In E. Jelineks „Dramoletten“ geraten Mädchen häufig in Konflikte mit diesen Strukturen, was zu tiefen psychologischen Traumata, Identitätskrisen und psychischen Störungen führt. „Der Tod und das Mädchen I–V“ kann veranschaulichen, wie patriarchale Strukturen und gesellschaftliche Erwartungen die Subjektivität und die Stimmen der Frauen unterdrücken, wodurch ein Riss zwischen ihren wahren Wünschen und den Anforderungen der Gesellschaft entsteht.

J. Lacan behauptet, dass unser Begehren immer auf den „Großen Anderen“ ausgerichtet ist, also auf eine äußere Instanz, die bestimmt, was wir begehren sollen [25, S. 67–79, 203–215]. In „Der Tod und das Mädchen I–V“ streben die Charaktere danach, den Erwartungen und Wünschen anderer zu entsprechen, was zu einer Entfremdung von ihrem eigenen Begehren führt. Zum Beispiel orientiert sich Dornröschen an dem „Großen Anderen“ – dem Prinzen und den patriarchalen Normen, die ihren Platz und ihre Funktion als Attribut der königlichen Macht bestimmen und ihr Verhaltensregeln vorschreiben. Rosamunde versucht als Frau, Fulvio zu gefallen, was zur vollständigen Auflösung ihres sprachlichen Diskurses im dominanten Maskulinen und zum Verlust ihres „Ichs“ führt.

E. Jelinek stellt Frauen dar, die gezwungen sind, ihre eigenen Bedürfnisse und Wünsche zugunsten des Erhalts sozialer Status und

privilegierter Rollen zu opfern. In ihrem Monolog wird Jackie, die First Lady Amerikas und Stilikone, als völlig zerschlagen und von ihrem Ehemann, J. F. Kennedy, zerstört dargestellt. Die erschöpfte und verzweifelte Figur spricht darüber, dass ihre gesellschaftliche Rolle ihr nur tiefste Enttäuschung und ein Gefühl der Aussichtslosigkeit gebracht hat: „Jack hat mich angesteckt und mir die notwendige Bescheinigung nicht gegeben, weshalb und wem ich dafür danken soll. Denn ich muss ihm für alles danken. Er küsst, wie ein Casanova, gleichgültig wen, genauso, wie er es gewöhnlich mit seinen Kunden, der Öffentlichkeit macht <...> Nichts ist geblieben. Alles ist geblieben, aber nicht für mich. Wir existieren überhaupt nicht. Und dennoch: Wir sind die Herrscher der Öffentlichkeit, die uns unsere Häuser und unser gesamtes Umfeld schenkt, aus dem wir herausragten, für ewig und immer“ [1, c. 79].

J. Lacans Theorie beschreibt die komplexen Beziehungen zwischen drei Bereichen, den drei fundamentalen Registern des psychischen Lebens – dem Imaginären, dem Symbolischen und dem Realen. Diese strukturieren das psychische Leben des Subjekts und sind miteinander verknüpft, wodurch eine komplexe Dynamik zwischen ihnen entsteht [25, S. 29–64]. Das Reale ist das, was außerhalb des symbolischen Verstehens bleibt, das, was sich nicht vollständig in Worte fassen lässt [25, S. 66–119]. Das Missverhältnis zwischen dem Imaginären (der Welt der Bilder, Identifikationen und Spiegelungen) in „Der Tod und das Mädchen I–V“ manifestiert sich in Form von unaussprechlichem Schmerz, Unterdrückung, Melancholie, Depression oder Aggression, die buchstäblich alle weiblichen Figuren erfahren, wenn sie mit den grundlegenden Grundlagen und Prinzipien ihrer Existenz konfrontiert werden.

Die Anwendung von J. Lacans Konzept des „wiederbezeichneten Subjekts“ auf E. Jelineks Zyklus bietet einen einzigartigen Ansatz zur Erfassung der tiefenpsychologischen Mechanismen, die die Identität der Figuren formen. Das Subjekt wird durch die symbolische Ordnung geformt und definiert, die Sprache, Normen und Gesetze der Gesellschaft umfasst. In „Der Tod und das Mädchen I–V“ sind Frauen gezwungen, ihre Identität innerhalb der patriarchalen symbolischen Struktur neu zu definieren, die ihren Platz in der Gesellschaft bestimmt. Die Untersuchung, wie diese Frauen mit dieser Struktur interagieren, kann die Wege aufzeigen, auf denen sie entweder die ihnen auferlegten Rollen akzeptieren oder ablehnen. Es ist offensichtlich, dass das männliche Dominanzverhältnis in der patriarchalen Gesellschaft die Imposition von Schönheitsstandards für Frauen bestimmt. E. Jelineks Rosamunde verliert ihr Selbstvertrauen und beginnt, sich wegen ihres Übergewichts zu schämen, als Fulvio direkt auf ihre „Mängel“ hinweist: „Wenn du nicht läufst, fängst du nichts, und die Richtung ist nicht wichtig. Du wirst dich nie in zwei Teile teilen, wenn du nicht läufst. Solange du dich nicht von einem Teil von dir selbst befreist, wirst du lange nicht schlank werden!“ [1, S. 49]. Jackie ist seit ihrer Kindheit fest davon überzeugt (durch mütterliche Narrative, Muster und Stereotypen), dass sie keine andere Strategie der Selbstverwirklichung wählen sollte als eine erfolgreiche Heirat [1, S. 62]. Und das Mädchen ist aufrichtig davon überzeugt, dass John Kennedys Vater ihren Unterhalt bezahlen sollte und dass sie heiraten musste, weil ihr Vater nicht für sie zahlen konnte: „Ich musste heiraten, sonst hätte ich meine Vorzüge nicht unterbringen können, sie brauchten eine sehr zuverlässige Unterkunft“ [1, S. 61–62].

J. Lacans Subjekt befindet sich immer in einer Position der Entfremdung aufgrund seines Strebens, den Wünschen des „Großen Anderen“ zu entsprechen. In E. Jelineks Stück erleben die Heldin-

nen den Druck und die Kontrolle von äußeren Strukturen, die von ihnen verlangen, bestimmten Verhaltens- und Wunschmustern zu folgen. Wenn man analysiert, wie die Figuren mit diesen Erwartungen umgehen, kann man ihre Versuche sehen, sich unabhängig vom „Großen Anderen“ neu zu definieren, in ihrem Streben nach authentischerem Sein. Im Drama „Dornröschen“ ist die Prinzessin daran interessiert, ihre eigene Natur zu begreifen. Sie protestiert gegen den Prinzen, der sich als ihren Gott, Schöpfer und Herrscher betrachtet und stellt sich ihm entgegen: „<...> Ich war in der Ewigkeit, und plötzlich wurde ich in die Wirklichkeit geworfen, und das waren Sie, mein Liebster, aber wie soll ich MEIN (von der Autorin hervorgehoben. – N. Y.) eigenes Sein und die Zeit, in der ich mich jetzt befinde, begreifen <...> Glauben Sie wirklich, dass es egal ist, ob man sagt: das ist Gott und: das ist Prinz? Die Königin kann den Prinzen vom Thron stoßen, wenn er sich mit schlechten Frauen eingelassen hat, aber wer kann Gott vom Thron stoßen? Vielleicht ich? Und was, wenn ich schon eine Zeit lang in der Ewigkeit war? Dornröschen hat Gott besiegt!“ [1, S. 30-31].

E. Jelinek verwendet oft die Sprache als Werkzeug des Widerstands und der Neudefinition. Die Charaktere nutzen oder verändern die symbolische Sprache (nach Lacan), um ihre Individualität auszudrücken oder sich gegen ihnen auferlegte Rahmenbedingungen zu wehren. Diese Neudefinition erfolgt durch ironische Verwendung von Sprachmustern, Enthüllung verborgener Bedeutungen und Schaffung neuer Ausdrucksformen von Gedankenbildern. So beschreibt Schneewittchen die Situation des Vergiftens durch ihre Stiefmutter mittels der stilistischen Figur des Paradoxons: „Sie hat einem anderen ein Grab gegraben und selbst ist sie nicht hineingefallen!“ [1, S. 9]. Im Stück „Rosamunde“ verspottet die Stimme der Schriftstellerin, die in Schwierigkeiten geraten ist, vor dem Theaterpublikum: „Bitte geben Sie mir ein Paar aufblasbare Flügel, um mich selbst zu tragen“ [1, S. 43].

J. Lacan unterscheidet zwischen dem „Großen Anderen“ und dem „Kleinen Anderen“, wobei letzterer andere Menschen repräsentiert, mit denen wir interagieren [24, S. 6; 25, S. 235]. In „Der Tod und das Mädchen I–V“ können die Figuren sich durch ihre Beziehungen zu Protagonisten oder Antagonisten neu definieren, die als Spiegel ihrer eigenen Wünsche und Ängste fungieren. Die Analyse dieser Interaktionen zeigt, wie die Figuren entweder ihre Identität durch ihre Beziehungen zu anderen stärken oder zerstören. In den Dramoletten sind solche Paare immer Frauen – Konkurrentinnen um männliche Aufmerksamkeit, Liebe und Einfluss: Schneewittchen – die Stiefmutter, Jackie – Marilyn Monroe.

So ermöglicht die Anwendung von J. Lacans Strategien des neu definierten Subjekts auf die Analyse des Zyklus „Der Tod und das Mädchen I–V“ die Offenlegung der Dynamik von Macht, Kontrolle und Selbstbewusstsein und führt zu einem tiefergehenden Verständnis der inneren Welt der Charaktere, ihres Kampfes um Authentizität und ihrer Methoden des Widerstands gegen den Druck des symbolischen Ordnungsrahmens.

Die Idee der Katharsis aus existenziellen Traumata, die auch auf der Theorie von J. Lacan basiert, hilft dabei, die psychologischen Konflikte und die Entwicklung der Sprachstrategien in Jelineks Werken zu analysieren. Nach der Psychoanalyse ist traumatische Erfahrung mit dem Realen verbunden – einem Aspekt, der nicht vollständig durch den symbolischen Ordnung verstanden und ausgedrückt werden kann [26, S. 103]. In „Der Tod und das Mädchen –V“ stehen die Charaktere häufig vor Momenten oder Punkten, an denen Katharsis entsteht – einer Möglichkeit der Reflexion und Transformation durch das Eingeständ-

nis und die Akzeptanz ihrer Verwundbarkeit, was ihre gewohnten Vorstellungen von der Welt und sich selbst zerstört. J. Lacans Subjekt erlebt Katharsis, wenn es in der Lage ist, die Einschränkungen des symbolischen Ordnung neu zu überdenken oder zu überwinden. In E. Jelineks Stücken kann dieser Prozess durch die Ablehnung der von außen auferlegten Rollen und Erwartungen dargestellt werden, was den Figuren erlaubt, ihr wahres „Ich“ auszudrücken. Katharsis kann als Zerstörung alter Identitäten und die Bildung neuer Bedeutungen auftreten. Leider stoßen die Ausbrüche des weiblichen Widerstands auf maskulinen Druck, Aggression und böse Spott. Und alle Jelineks Heldeninnen verlieren diesen Kampf.

Für J. Lacan spielt die Sprache eine zentrale Rolle bei der Formation des Subjekts und seiner Identität. In E. Jelineks Stück dient die Sprache als Mittel des Widerstands und der Neudefinition traumatischer Erfahrungen. Die Figuren der Märchenprinzessinnen und der statusvollen Damen nutzen die Sprache, um das Ungesagte auszudrücken, und transformieren ihre Erfahrungen von Schmerz in Bewusstsein. Dieser Prozess kann als kathartisch betrachtet werden, wenn die Jungfrauen neue Wege finden, über ihre Traumata und Konflikte zu sprechen. Auf der verbalen Ebene äußert sich dies in Sprachwiederholungen, Stottern, langen Pausen, Sprachverschommenheit und obsessiven Zuständen.

Der Text von E. Jelinek ist oft von Linearität und Logik befreit, was den Zustand der inneren Zerrissenheit ihrer Figuren unterstreicht. Die Reden der Jungfrauen können zusammenhanglos, stockend und ihre Gedanken zerfahren erscheinen, was ihre innere Dissoziation widerspiegelt. Diese Fragmentarität wird zum Spiegelbild einer zerstörten Psyche, die nicht in der Lage ist, traumatische Erfahrungen zu integrieren und zu verarbeiten, und die Integrität der Persönlichkeit zerstört. Wir begegnen dieser Eigenschaft in den monologischen, theater-performativen Strategien von „Rosamunde“, „Jackie“ und „Die Wand“. Die personifizierte Stimme sagt nach einem Autounfall: „Mein aufregender Flug hat mich hierher gebracht, und viele andere, wie ich sehe, haben hier ihre Flüge bereits gemacht, nein, das kann auch nicht sein. Wie demütigend: das Messer ist nicht fest, das Messer ist scharf, stimmt, aber es ist doch kein Messer. Es ist Wasser, das den stolzen Kopf erhebt, um die Sterne zu küssen, und plötzlich sieht es mich! Genau mich! Das ist schon zu dumm. Nein, nein! Bist du meine Mutter? Nein, du bist es nicht, du, die Nullstufe des Messers, unschuldig wie der himmlische Himmel <...>“ [1, S. 44].

Die Fragmentierung des Bewusstseins der Heldinnen kann aus psychoanalytischer Perspektive als Schutzmechanismus betrachtet werden, der verwendet wird, um untragbare Erinnerungen und Emotionen zu unterdrücken (J. Lacan „Seminar 3“, „Seminar 11“ [25, S. 155–183; 26, S. 148–178]). In E. Jelineks Stücken zeigt sich diese Fragmentierung beim Zusammentreffen der Figuren mit Gewalt – physischer, emotionaler, sexueller – und bei den Versuchen der Frauen, diese Erfahrungen zu begreifen oder zu integrieren.

Psychoanalytiker wie S. Freud und J. Lacan berichten, dass erlebte psychotraumatische Erfahrungen häufig zu deren Wiederholung im Bewusstsein und Verhalten des Opfers führen [25, S. 16–18; 26, S. 129–135; 27, S. 27–29; 28, S. 218–220]. In Jelineks Stücken können die Figuren ihre Traumata immer wieder neu erleben und reproduzieren, was sich in sich wiederholenden Motiven, Phrasen oder Szenen, obsessiver Wiederholung und Perseverationen äußert. Dies unterstreicht nicht nur ihre Unfähigkeit, das Trauma zu überwinden, sondern weist auch auf das Vorhandensein eines Auslösers hin, der es immer wieder aktiviert.

Zum Beispiel reproduziert Jackie in ihrem Monolog mehrmals in naturalistischen Einzelheiten das Ereignis eines der schrecklichsten und tragischsten Tage ihres Lebens: den Schuss auf ihren Ehemann, während sie neben ihm im Auto saß, und die verzweifelten Versuche, sein Leben zu retten [1, S. 65, 72–73, 80]. Ein weiteres Thema für obsessive Zustände und Ruminieren der Protagonistin wird Marilyn Monroe, ihr Aussehen, ihre Figur, ihre Kleidung, ihr Verhalten, ihre Rolle im Leben des Ehemanns. Sie sind das vollständige Gegenteil – wie Künstlichkeit und Natürlichkeit, Schwarz und Weiß, Bild und Spiegelbild [1, S. 66, 73–74, 89–90].

In Jackies Monolog werden Haare zum Trigger und mehrdeutigen Symbol. Wie bekannt, symbolisieren Haare in der Psychoanalyse Sexualität und Verführung, weibliche Stärke, Energie und Kontrolle, Identität und Selbstverwirklichung (S. Freud, C. G. Jung, E. Neumann). Jackie, die sich als Ding, Kleidung, „Naht der Kleidung“ fühlt, betont, dass sogar der Tod nicht mit der Weiblichkeit und Natürlichkeit Marilyn Monroes fertigwerden konnte: Ihre berühmten weißen Locken sprangen hartnäckig aus dem sich schließendem Sargdeckel heraus [1, S. 90, 93]. Es ist wichtig, dass E. Jelinek dieses bekannte Detail von Marilyn Monroes Beerdigung zweimal reproduziert – ein zweites Mal im Monolog des Nachworts, als von Lady Dis Beerdigung die Rede ist [1, S. 143]. Auf diese Weise verstärkt die Dramatikerin die Zyklisierung von „Der Tod und das Mädchen I–V“ und hebt die zentrale Idee des künstlerischen Gesamtkunstwerks hervor – den Verlust der natürlichen Natürlichkeit und ursprünglichen Subjektivität der Frau unter dem Einfluss feindlicher patriarchalischer Strukturen. Zudem erscheint Jackie am Ende ihres Monologs ohne Haare, die nach zahlreichen Bestrahlungssitzungen ausgefallen sind, in einer Perücke und einem Markenschal von Hermès [1, S. 61]. Durch den Verlust ihrer Haare hat die First Lady endgültig ihre Weiblichkeit, Sexualität, Identität und die Energie der Mutterschaft sowie die Verbindung zum Archetyp der Großen Mutter (nach C. G. Jung und E. Neumann) verloren.

Oft drücken die märchenhaften Figuren bei E. Jelinek ihre Gedanken durch innere Monologe oder Bewusstseinsströme aus, was dem Leser / Zuschauer ermöglicht, die äußere Manifestation psychischer Prozesse zu beobachten und tiefere Einblicke in ihre inneren Konflikte und Ängste zu gewinnen.

Als literarisches Stilmittel ermöglicht der Bewusstseinsstrom, die Chaotik und Fragmentierung des Denkens der Figuren darzustellen, was ihre psychologische Instabilität widerspiegelt und die Ursache und Grundlage dieses Zustands – die Traumatisierung – impliziert. Der Bewusstseinsstrom dient auch als Mittel zur Ausdruck von unterdrückten Gedanken und Emotionen, die die Figuren aufgrund sozialer oder innerer Einschränkungen nicht offen artikulieren können. In der Psychoanalyse (Forschungen von S. Freud und J. Lacan) wird der Bewusstseinsstrom im inneren Monolog als Manifestation des Unbewussten interpretiert, wo verborgene Wünsche, Ängste und Traumata ans Licht kommen [25, S. 167–172; 26, S. 212–216; 28, S. 348; 29, S. 22]. Dieses Stilmittel in E. Jelineks Dramatik zeigt, wie Frauen in ihren sprachlichen Strategien versuchen, ihre Traumata zu verstehen und ihren Platz in einer Gesellschaft zu finden, die sie durch patriarchalische Machtstrukturen und Gesetze ständig unterdrückt und zerstört. Jelinek verwendet dieses künstlerische Mittel in den Monologen „Rosamunde“, „Jackie“ und „Die Wand“.

Ein Beispiel aus dem fünften Teil der Elinickschen Reihe „Die Wand“. Sylvia und Inge (wie von Kommentatoren und Literaturwissenschaftlern festgestellt, sind die Schriftstellerinnen Sylvia Plath

und Inge Bachmann) schlagen einen Ziegenbock, kochen Suppe aus seinem Blut und bringen ein Opfer an die Urgötter dar. E. Elinick gliedert den Text nicht in Dialoge: „Die Heldinnen können sich verdoppeln oder sogar verdreifachen; Absätze zeigen nur Pausen im Redefluss an und dienen nicht der Unterscheidung der beiden Heldinnen“ [1, S. 101]. „Nun, wenn wir sie, die Mauer, gesehen haben, können wir sie nicht umgehen. Wir wussten nicht, was wir damit tun sollten. Sie war durchsichtig, völlig durchsichtig, aber es gab keinen Durchgang darin. Also bleibt nur der Weg nach oben. Anders geht es nicht. Wir werden den toten Helden ihre Nahrung bringen. Das ist unsere Pflicht. *Sie brüllen* (Kursivschrift der Autorin. – N. Y.): Papa! Papa!

Mein Vater war ein Jude!

Nein, war er nicht! Er war ein Nationalist!

Nein, war er nicht, er war ein Pazifist!

Ein stiller Pazifist? Oder der Pazifische Ozean? Nein, das war nicht er, das war jemand anderer. Dieser hier war nicht der Ozean, in dem Sterne schwimmen, er war nur Otto, ein Diabetiker in seinem eigenen Kopf. Das war dir nicht genug. Er wollte nicht einmal seine eigene Diabetes anerkennen. Es wird als bewiesen angesehen. Er hätte ruhig weitermachen können. Nicht jeder, der die gefallenen Helden aufnehmen möchte, wird nach ihrer Speisung sofort zum pazifistischen Ozean. Und nicht jeder, der stirbt, ist ein Held. Der Ozean ist der, der tötet und dann die Toten verschluckt. Aber auch jeder andere nimmt die Helden bereitwillig und mit Liebe auf. Wir möchten, dass jemand uns verschluckt, aber so, dass wir danach sichtbar bleiben. Damit wir noch viel besser sichtbar sind, als bevor uns jemand verzehrt. Drei in einem kleinen Flugzeug, sieh nur, er hat sie genommen. Derjenige, der die Erdkugel umfliegt. Unglaublich. Kaum hat jemand etwas getan, schon schauen tausende schöne Frauen auf ihn, und dann steigen sie auch noch zu ihm. Für sie ist das einer der Gründe, sich auszuziehen. Doch egal. Die ganze Geschichte mit dem Sportflugzeug war es nicht wert. Ein winziger Schluck, nicht mehr. Und dort drüben, fast zweihundert. Was wird aus uns? Am Tisch sitzen mit Kakerlaken auf schmutzigem, getrocknetem, prähistorischem Geschirr? Und dann einen ganzen Ozean darauf gießen? Nein. Besser schnell aus dem Bett, solange es nicht bezogen ist, nein, vorwärts das Bett beziehen, die betreffende Kleidung zerreißen, anziehen, und richtig, die Strümpfe haben wir vergessen anzuziehen. Ist gleich. Hier ist niemand mehr, mit dem wir über unser Aussehen sprechen könnten“ [1, S. 125–126].

In diesem Ausschnitt spiegelt sich der chaotische und fragmentarische Denkstil der Heldinnen wider, der für die Technik des Bewusstseinsstroms charakteristisch ist. Diese Methode ermöglicht es den Lesern/Zuschauern, den Verlauf der Gedanken und Assoziationen der Charaktere zu verfolgen, die nicht immer einer logischen oder chronologischen Abfolge folgen. Die Überlegungen der Heldinnen wechseln frei von einem Bild zum anderen, was ihren psychischen Zustand und innere Konflikte demonstriert. Zum Beispiel zeigt der Moment, als die Heldinnen darüber diskutieren, ob der Vater einer von ihnen Jude, Nationalist oder Pazifist war, ihre Verwirrung und den Versuch, ihre eigene Identität und Vergangenheit zu verstehen. Dies unterstreicht auch ihre Auseinandersetzungen mit Konzepten von Identität und Erbe.

Der Auszug ist überflutet von Metaphern und Symbolen, die mehrere Bedeutungsebenen haben. Die durchsichtige Mauer ohne Durchgang kann Barrieren und Einschränkungen symbolisieren, die die Heldinnen in ihrem Leben und in der Gesellschaft erfahren. Sie kann auch die inneren Hindernisse symbolisieren, die sie daran

hindern, Ziele zu erreichen oder sich selbst zu verstehen. Das Bild des Ozeans, der tötet und die Toten verschluckt, kann die Tiefe der Geschichte, kulturellen Traumata und kollektiven Erinnerung symbolisieren, mit denen die Heldinnen konfrontiert sind. Es kann auch eine Metapher für den Versuch sein, sich mit der eigenen Vergangenheit oder historischen Schrecken zu versöhnen. Die Bilder der gefallenen Helden und ihrer Nahrung können den Versuch der Heldinnen widerspiegeln, die Rolle der Helden und Opfer in ihrem Leben und in der Geschichte zu begreifen und neu zu bewerten.

Diskussionen über den Vater und seine Identität betonen den Kampf der Heldinnen mit ihrer eigenen Identität und gesellschaftlichen Stereotypen. Dies kann auch ein Kommentar zu kulturellen und nationalen Fragen sein, die sich in ihrem Verständnis von Geschichte und Erbe verflechten. Bilder von Isolation und Entfremdung, wie „Kakerlaken auf schmutzigem Geschirr“, vermitteln das Gefühl von Unsicherheit und Unbehagen der Heldinnen sowie ihren Versuch, ihren Platz in einer Welt zu finden, die ihnen fremd und feindlich erscheint. Überlegungen zu „Sportflugzeug“ und „Pazifistischem Ozean“ können ironische Kommentare zu kulturellen und sozialen Normen sein, sowie dazu, wie die moderne Gesellschaft mythologische Ideen und Bilder wahrnimmt und transformiert.

E. Jelineks Dramoletten, durch die Linse der Psychoanalyse betrachtet, enthüllen komplexe und oft unterdrückte Aspekte der weiblichen Psychologie, offenbaren die Mechanismen psychologischen Drucks und der Gewalt, die mit Männlichkeit assoziiert werden, und stellen die weit verbreitete Auffassung in Frage, dass patriarchalische Vorstellungen von weiblichen und männlichen Rollen traditionell, geschlechtsbedingt und harmonisch sind.

Schlussfolgerungen aus der Untersuchung und Perspektiven für zukünftige Forschungen in diesem wissenschaftlichen Bereich. Die Betrachtung der Psychotypen von Frauen durch die Linse der Theorien des Ökofeminismus und der Psychoanalyse im Zyklus der Dramoletten von E. Jelinek „Der Tod und das Mädchen I–V“ ermöglicht eine Vertiefung der bestehenden und die Eröffnung neuer Interpretationen dieser performativen-theatralen Erzählungen sowie ein tieferes Verständnis der Charaktere und Motivationen der Prinzessinnen.

Der Psychologismus der Figuren bei E. Jelinek zeigt sich durch komplexe und vielschichtige sprachliche Diskurse, die Mädchen präsentieren, deren Psyche Traumata, Fragmentierung der Ich-Konzeption, Unterdrückung, Verdrängung und innere Konflikte widerspiegelt, die durch psychologischen Druck und die Unterdrückung durch patriarchale Strukturen verursacht werden. E. Jelineks Dramoletten reproduzieren nicht nur dekonstruierten märchenhaften und mythologischen Geschichten von Prinzessinnen sowie mythologisierte Alltagsstrategien von Statusfrauen, sondern laden auch den Leser / Zuschauer zur psychologischen (und psychoanalytischen) Analyse und Neubewertung von Fragen der Macht, Sexualität und Natur (Natürlichkeit) ein.

Der Zyklus „Der Tod und das Mädchen I–V“ stellt eine einzigartige Kombination von feministischen / öko-feministischen Konzepten und psychoanalytischer Symbolik dar, die darauf abzielt, die Untersuchung darüber zu vertiefen, wie patriarchale Strukturen sowohl die Natur als auch die weibliche Subjektivität zerstören. Das Verständnis der Bedeutungen und Symbole dieses vielschichtigen und teilweise provokanten Kunstwerks wird durch psychoanalytische Ideen zur Neurotisierung und Abwehrmechanismen (S. Freud), zu Archetypen (C. G. Jung), das Konzept des

undefinierten Subjekts, die Katharsis der existenziellen Traumata und die Theorie des symbolischen Ordens (J. Lacan) unterstützt.

Durch die Synthese der theoretisch-methodologischen Perspektiven des (Öko)Feminismus und der Psychoanalyse im literaturwissenschaftlichen Forschungsbereich kommen wir zu dem Schluss, dass die Frauen in E. Jelineks Dramoletten als subsumierte Figuren dargestellt werden, die sich an der Schnittstelle von Natur und Kultur, zwischen natürlicher Natürlichkeit und den strengen Machtstrukturen der patriarchalen Gesellschaft befinden. Ihr Psychotyp wird durch den Druck äußerer sozialer Normen und innerer Konflikte geprägt, was zu einer tiefen inneren Zerrissenheit, Depression und Identitätskrise führt.

Eine Perspektive für zukünftige Forschungen innerhalb der vorgeschlagenen wissenschaftlichen Paradigmen könnte die Untersuchung der Reflexion von öko-feministischen Ideen in der zeitgenössischen weltweiten Dramatik unter Verwendung psychoanalytischer Konzepte und psychologischer Traumateorien sein.

Literatur:

1. Elfriede J. Der Tod und das Mädchen I – V. Berlin Taschenbuch Verlag, 2004. 154 S.
2. Neuenfeldt S. Tödliche Perspektiven. Die toten sprechenden Frauen in Elfriede Jelineks Dramoletten „Der Tod und das Mädchen I–V“. *Sprachkunst*. 2005. Vol. 36, no. 1. S. 147–163.
3. Lücke B. Denkbewegungen, Schreibbewegungen – Weiblichkeits- und Männlichkeitsmythen im Spiegel abendländischer Philosophie: Eine dekonstruktivistische Lektüre von Elfriede Jelineks „Prinzessinnendramen. Der Tod und das Mädchen I–III“. *Weiblichkeit als politisches Programm? Sexualität, Macht und Mythos / B. Gruber, Preußner H.-P. (Hrsg.)*. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2005. S. 107–136.
4. Solibakke K. I. Zur Gewalt der Bilder in Jelineks „Prinzessinnendramen“. *Elfriede Jelinek. Stücke für oder gegen das Theater? / I. Arteel, M. M. Heidy (Hrsg.)*. Brüssel: Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten. 2008. S. 253–262.
5. Borowski M., Malgorzata M. Das Gedächtnis den Mythen zurückgeben oder wie macht man Prinzessinnen? *Positionen der Jelinek-Forschung / C. Zittel, M. Holona (Hrsg.)*. Bern: Peter Lang, 2008. S. 239–255.
6. Pankarter P. K. Weiblichkeitsmythen in Elfriede Jelineks «Prinzessinnendramen». Bachelorarbeit. Albert-Ludwigs-Universität Freiburg. 2015/16. 71 S.
7. Hauer J. Gewalt und Patriarchale Strukturen in Elfriede Jelineks Prinzessinnendramen – Der Tod und das Mädchen I+II, eine Analyse. *Universität Wien. Institut für Germanistik Seminar: „Literatur und Politik“*. Univ.-Prof. Mag. Dr. Pia Janke. URL: https://jelinetz.com/wp-content/uploads/2020/11/hauer_bed-arbeit_jelinek-1.pdf (Datum des Zugangs: 29.08.2024).
8. Auerochs F. Vom gläsernen Sarg zum „Glaspalast des Männlichen“. Volksmärchen und feministische Philosophiekritik in Elfriede Jelineks Schneewittchen-Adaption „Der Tod und das Mädchen I“. *Studia austriaca*. 2014. Vol. XX. S. 105–124. DOI:10.13130/1593-2508/4032
9. Bochen M. Portret kobiety w dramacie „Królowna Śnieżka“ Elfriede Jelinek ze zbioru „Śmierć i dziewczyna I–V. Dramaty księżniczek“ (2004) w porównaniu z baśnią „Królowna Śnieżka“ Wilhelma i Jacoba Grimm. Bachelor's theses. 2017. *Uniwersytet Jagielloński w Krakowie*. URL: <https://ruj.uj.edu.pl/entities/publication/c0716f9f-54ef-4c04-86a4-29ead0bf242e> (Letzter Zugriff: 27.08.2024).
10. Kallin B. Die Feder führt ich unermüdetlich: Helmina von Chézy's Rosamunde as Intertext in Elfriede Jelinek's „Der Tod und das Mädchen III: Rosamunde“. [o.S.], 2007 URL: <http://www2.dickinson.edu/glossen/heft26/article26/kallin26.html> (Letzter Zugriff: 27.08.2024).
11. Pye G., Siobhán D. Schreiben und Komponieren. Elfriede Jelinek's „Rosamunde“. *Austrian Studies*. 2009. Vol. 17. S. 179–192.

12. Giménez C. A. Von Prinzessinnen zu Königinnen. Performative (Ohn) macht in der Der Tod und das Mädchen III (Rosamunde) und Ulrike Maria Stuart von Elfriede Jelinek. Bern: Peter Lang, 2019. 174 S.
13. Wirth U. Lob der Oberfläche! Der Tod und die Mode in Elfriede Jelineks „Jackie“. *Lob der Oberfläche. Zum Werk von E. Jelinek / T. Eder, J. Vogel (Hg.)*. München: Fink, 2010. S. 71-85. URL: [https://www.academia.edu/12398222/Lob_der_Oberfl%C3%A4che_Der_Tod_und_die_Mode_in_Elfriede_Jelineks_Jackie_\(Letzter_Zugriff:_27.08.2024\)](https://www.academia.edu/12398222/Lob_der_Oberfl%C3%A4che_Der_Tod_und_die_Mode_in_Elfriede_Jelineks_Jackie_(Letzter_Zugriff:_27.08.2024)).
14. Schlipphacke H. Jackie's Queer Body: Elfriede Jelinek's „Tod und das Mädchen IV (Jackie)“ and First Lady Drag. *Jelinek [Jahr] buch. Elfriede Jelinek-Forschungszentrum 2016 – 2017 / P. Janke, K. Fladischer (Hrsg.)*. Wien: Praesens, 2017. S. 116–140.
15. Reiter W. Ich sage nur Lady Di. Ein Gespräch mit Elfriede Jelinek über ihre Prinzessinnendramen. *Programmheft des Schauspiel Hannover zu Elfriede Jelineks Der Tod und das Mädchen III. Rosamunde*. 2002. No 1. S. 1.
16. Бровко О. О. Художня циклізація як структуротвірний чинник поезики. URL: <http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/12/6.4.10.pdf> (дата звернення: 27.08.2024).
17. D'Hoker E. The Short Story Cycle: Broadening the Perspective. *Short Fiction in Theory & Practice*. 2013. Vol. 3, no 2. P. 151–159. DOI:10.1386/fict.3.2.151_2
18. Deleuze G., Guattari F. A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia. University of Minnesota Press, 1987. 629 p.
19. Buchanan I. Schizoanalysis and Space. *Deleuze Studies*, 2012. Vol. 6, no. 1. P. 1-16.
20. Babka A., Clar P. Elfriede Jelinek. Feminism, Politics and a Gender and Queer Theoretical Perspective of „Krankheit oder Moderne Frauen“ & „Ulrike Maria Stuart“. *Journal of Research in Gender Studies*. 2012. Vol. 2, no 1. P. 66–86.
21. Borowski M., Sugiera M. Das Gedächtnis den Mythen zu rückgeben oder wie macht man Prinzessinnen? *Positionen der Jelinek-Forschung / C. Zittel, M. Holona (Hrsg.)*. Bern: Peter Lang, 2008. P. 239–255.
22. Mitchell J. *Psychoanalysis And Feminism: A Radical Reassessment of Freudian Psychoanalysis*. Penguin Books Ltd, 1990. 480 p.
23. Butler J. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge; 1st edition, 2006. 272 p.
24. Lacan J. *Ecrits: A Selection*. W. W. Norton & Company, 2002. 352 p.
25. Lacan J. *The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis*. W. W. Norton & Company, 1998. 290 p.
26. Lacan J. *The Seminar of Jacques Lacan: Book XI. The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis*. W. W. Norton & Company, 1998. 304 p.
27. Freud S. *Beyond the Pleasure Principle*. Dover Thrift Editions. Courier Corporation, 2015. 64 p.
28. Freud S. *The Interpretation of Dreams*. Capstone Publishing Ltd, 2020. 560 p.
29. Freud S. *The Psychopathology of Everyday Life*. Pharos Books Private Limited, 2023. 206 p.

Yuhan N. The problem of cyclisation of the theatrical discourses of Elfriede Jelinek's "Death and the Maiden I–V" in the light of the theories of (eco)feminism and psychoanalysis

Summary. *Purpose of the article:* To study the features of the cyclicity in the theatrical discourses of Elfriede Jelinek's "Death and the Maiden I–V" in the light of (eco)feminist and psychoanalytic theories. *Methodology:* A systematic approach to studying the artistic structure of the text using feminist and ecofeminist strategies, as well as psychoanalytic concepts and theories (S. Freud, C. G. Jung, J. Lacan) in literary criticism. *Novelty:* The chosen focus of the study and the methodological tools for analyzing Jelinek's cycle. *Conclusions:* In the article, five stories about princesses are examined as a single cycle. Jelinek's cycle formation simultaneously supports the structure of a unified artistic whole, aiming to create an authorial overarching meaning, and allows for the accumulation of cohesion energy, giving recipients the freedom to freely and limitlessly develop their own interpretations, associations, and transmedial parallels (in accordance with the schizospace model of G. Deleuze and F. Guattari). This work focuses on two principles of cycle formation related to the ideas of (eco)feminism and psychoanalytic theories. The psychological depth of the characters is multi-layered speech discourses that feature girls whose psyches reflect trauma, fragmentation of self-esteem, repression, suppression and internal conflicts caused by psychological pressure and trauma inflicted by patriarchal structures. The "Death and the Maiden I–V" cycle represents a unique combination of feminist/ecofeminist concepts and psychoanalytic symbolism, designed to deepen the exploration of how patriarchal structures destroy both nature and female subjectivity. Psychoanalytic ideas about neurosis and defense mechanisms (S. Freud), archetypes (C. G. Jung), concepts of the redefined subject, catharsis of existential trauma, and theories of symbolic order (J. Lacan) help to grasp the meanings and symbols of this multilayered and often provocative artistic work. By synthesizing the theoretical and methodological perspectives of (eco)feminism and psychoanalysis in the literary research dimension, we conclude that the women in Jelinek's dramatic works represent non-subjective figures positioned at the intersection of nature and culture, between naturalness and the rigid power structures of patriarchal society. Their psychotype is shaped under the pressure of external social norms and internal conflicts, leading to deep inner division, depression, and identity crisis.

Key words: E. Jelinek "Death and the Maiden I–V", cyclicity, feminism, ecofeminism, psychoanalysis, Freud's defense mechanisms, Lacan's discourse theory.

Гаркуша О. О.,

*старший викладач кафедри ділової іноземної мови та міжнародної комунікації
Національного університету харчових технологій*

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ШЕКСПІРА ТА ЇХ ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Анотація. В статті розглядається процес становлення авторських фразеологізмів геніального англійського письменника та поета, актора того часу та величного драматурга всіх часів – Вільяма Шекспіра та наводяться їх основні характеристики та класифікації. Епоха Відродження ознаменувалась величними відкриттями в галузі науки та техніки, які грають величезну роль в нашому сучасному світі. Відомо, що особливості епохи Ренесансу, в яку жив та творив Шекспір, надихнула його на створення та використання в своїх творах власне винайдених фразеологічних одиниць, які далі стали називатися «шекспіризми». За кількістю їх налічують понад сто, тому вони займають друге місце після Біблії. Найбільша їх кількість розміщується в трагедіях Шекспіра. Шекспіризми – це авторські фразеологізми Шекспіра, в яких він відобразив культуру та історію того періоду, своє сприйняття світу та ставлення до нього, відносини з людьми та буденне життя. Чіткість та відвага в самому змісті, які відчуються в шекспіризмах – це основана причина їх популярності в ті часи. Популярність творів Шекспіра – це причина, чому шекспіризми залишаються популярними та використовуються в мовленні в сучасному світі. В процесі становлення фразеологізми-шекспіризми могли змінювати свій вигляд, а саме до вже існуючого фразеологізму могли додаватися інші слова або змінювалося значення фразеологізму, проте більшість з них залишилися в мові в своєму первинному вигляді й займають зараз у фразеології окремих сектор для дослідження. В статті розглядаються класифікації фразеологічних одиниць Шекспіра, які були зроблені дослідниками галузі мовознавства, наводяться приклади використання шекспіризмів в творах письменника та їх переклади зроблені відомими авторами. Також додаються наші переклади та аналізується їх використання. Для дослідження були використані: описовий метод для дослідження феномену «шекспіризм», епохи Відродження та передумов виникнення власне шекспірівських фразеологізмів; метод суцільної вибірки з оригіналів творів Шекспіра та перекладів його творів іншими авторами для порівняння способів перекладу на українську мову письменниками різних періодів.

Ключові слова: фразеологія, фразеологізми, шекспіризми, класифікація фразеологізмів, становлення фразеологізмів.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Англійська мова – це мова тисячоліть, в якій зберігаються мовленнєві традиції минулих поколінь. В ній, як і в інших зрілих мовах, були започатковані та надійно вкоренилися величезна кількість сталих виразів, які використовуються носіями мови і в наш час. Фразеологія – це наука, особливий розділ мовознавства, одна з самотутніх підсистем мови, яка займається вивчен-

ням перлин мови – стійких словосполучень, які є неподільним та вживаються в усталеному вигляді як одне ціле.

Фразеологію вважають скарбницею людства. Національні особливості мови, культурна спадщина, багаторічна мудрість, велич історії – невід'ємні складові скарбниці. Високий рівень володіння мовою підтверджується використанням в мовленні фразеологізмів. Естетично привабливою та ідіоматичною мову може зробити лише фразеологія. «За допомогою ідіом, як за допомогою різних відтінків кольорів, інформаційний аспект мови доповнюється чуттєво-інтуїтивним описом нашого світу, нашого життя» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Виникнення фразеологізмів, їх класифікаційні розмежування, використання в мовленні, авторські фразеологізми, зокрема фразеологізми Шекспіра, стали об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-мовознавців.

Монографія «Курс фразеології сучасної англійської мови» відомого автора-дослідника англійської фразеології О. В. Куніна, стала однією з перших наукових робіт, в якій відводиться окремий параграф терміну шекспіризми. Автор стверджує, що за кількістю фразеологізмів, які увійшли в англійську мову та збагатили її, твори Шекспіра займають друге місце після Біблії. Їх кількості більше ста. Також О. В. Кунін є автором чисельних статей, наукових праць та фразеологічного словника, в який вміщено фразеологізми-шекспіризми.

Такі видатні вчені, як Н. М. Амосов, Ю. Д. Апресян, Б. О. Ларін, Є. Ю. Куніцин та Л. Ф. Свіридова більш поглиблено вивчали фразеологію, як науку, а їх дисертаційні дослідження, зокрема «Історико-функціональний аспект шекспіризмів» Є. Ю. Куніцина та «Збагачення англійської мови фразеологізмами-шекспіризмами» Л. Ф. Свіридової стали ще одним кроком до поглибленого дослідження особливостей фразеологізмів Шекспіра. Серед зарубіжних вчених відомі імена наступних дослідників у царині фразеології Дж. Л. Апперсон, В. Гроув, Т. Сейворі, Логан П. Сміт, С. Поттер, що говорить про актуальність обраної теми. Саме їх наукові здобутки були взяті за основу нашого дослідження.

Формування мети статті. Актуальність обраної теми зумовлена впливом постаті Вільяма Шекспіра на сучасну лінгвістику. Крім того відомо, що подальший розвиток будь-якої мови неможливий без вивчення процесу становлення слів, їх історичних видозмін. Фразеологія Шекспіра має особливе значення в формуванні англійської мови, оскільки, не дивлячись на деякі зміни, які відбувалися з шекспіризмами в різні часи, більшість з них все ж таки залишилися в своєму первинному вигляді й використовуються в сучасних творах і в наш час.

Головною метою даної статті є розгляд процесу становлення фразеологізмів Шекспіра та їх основних класифікаційних розмежувань.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Шекспір використав у своїх творах багато нових слів та словосполучень. Але, як писав дослідник його творчості М. М. Морозов, «Чудово не те, що Шекспір ввів у свої твори багато нових слів. Чудово, що велика кількість їх втрималася в англійській літературній мові» [2]. З цим не можливо не погодитися.

Як вже зазначалося раніше, не тільки окремі створені Шекспіром слова, а й цілі словосполучення увійшли до словників, збагатили мову та стали загальноживаними.

Нині їх можна знайти в таких словниках: Фразеологічний словник О. В. Куніна; Longman Dictionary of English Idioms; E. Cobham Brewer. Dictionary of Phrase and Fable; Eric Partridge. A Dictionary of Cliches; М. С. Ашукін, М. Г. Ашукіна. Крилаті слова; Фразеологічний словник С. І. Лубенської.

Відомо, що фразеологічні одиниці в сучасній англійській мові, в тій же формі, що й у Шекспіра, не одразу прийняли її. Становлення фразеологізмів відбувалося поступово.

Наприклад, зворот «care killed a cat» – «турбота і кішку втомить» (за англійським народним повір'ям у кішки дев'ять життів; пер.: живучий як кішка) не зразу увійшов в мову саме в такому вигляді. Він був створений Шекспіром в 1598 році. В цьому ж році, за даними Б. Стівенсона та Б. Джонсона [2], був створений зворот «care will kill a cat», з тим же значенням, але з дієсловом в майбутньому часі. Боротьба двох форм тривала більше двох століть, причому в XVII столітті та на початку XVIII століття переважно використовувалася форма «care will kill a cat». Але в 1816 році у В. Скота ми знаходимо вже шекспірівську форму:

But hang expenses! – care killed a cat – we'll eat the fish cost what it will. (W. Scott, «The Antiquary», ch. XIV) Чхати я хотів на витрати! Від економії толку не буде. Будемо їсти рибу, скільки б вона не коштувала. (В. Скотт «Антиквар», глава XIV, переклад наш – О. Г. – Олена Гаркуша)

Так шекспірівська форма, завдяки тому, що вона була більш короткою та лаконічною, залишилася в мові.

Теж саме можна сказати і про значення та стилістичне забарвлення, які мали фразеологізми-шекспіризми в творах Шекспіра, і з якими вони закріпилися в сучасній англійській мові.

Так, зворот «every inch» – весь, повністю, з голови до п'ят – мав у Шекспіра позитивне значення.

Gloucester: «The trick of that voice I do well remember: Is't not the king?»

Lear: «Ay, every inch a king...» (W. Shakespeare, «King Lear», act IV, sc. 6)

Глостер: «Це часом не король? Знайомий голос.» Лір: «Король, король, від голови до п'ят!» («Король Лір», Дія IV, сцена 6, переклад наш – О. Г.)

С цим же значенням він і увійшов в сучасну мову. Але після Шекспіра його також використовували і в негативному значенні.

Багато фразеологізмів Шекспіра швидко ставали загальноживаними, причому письменники не тільки використовували їх, але й намагалися внести щось нове в їх зміст та форму.

М. Тіллі дає цікаве тому підтвердження [1], на прикладі звороту to know a trick worth two of that – знати кращий спосіб.

Gadshill: «I pr'y (pray) thee, lend me thy lantern, to see my gelding in the stable.» First Carrier: «Nay, soft, I pray ye: I know a trick worth two of that, i' faith.» (W. Shakespeare, «King Henry IV», part I, act II, sc. 1)

Гедсхіл: «Позич мені, прошу, свого ліхтаря: треба заглянути в стайню – як там мій кінь.» 1-й візник: «Еге, так і візьмеш. Знаємо ми вас!» («Генріх IV», частина I, дія II, сцена 1, переклад Дмитра Паламарчука)

Гедсхіл: «Позич, будь ласка, ліхтар, мені треба провідати в стайні мого коня.» 1-й візник: «Ну ні вже, дзуськи! Знаю я штуки і покраще твоїх, їй-Богу!» («Генріх IV», частина I, дія II, сцена 1, переклад наш – О. Г.)

Цей зворот не тільки широко використовувався письменниками шекспірівської доби, але й видозмінювався. Ці зміни відбувалися зі стилістичною метою.

I know a trick worth ten of that. (J. Fletcher and P. Massinger, Barneveld, act IV, 1619)

But I doe know a trick worth twenty of that. (P. Hausted, Rival Friends, II, 1632)

Розглянувши матеріал про розподіл фразеологізмів різними вченими, був зроблений висновок, що не існує єдиної уніфікованої класифікації. Вчені розглядають фразеологізми на основі різних критеріїв, а саме семантики, структури, етимології, комунікативної функції тощо.

Відповідно до теорії філолога, літературознавця, академіка В. В. Виноградова фразеологізми Шекспіра можна поділити на: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності; фразеологічні сполучення; фразеологічні вирази.

Фразеологічні зрощення – неподільні словосполучення, загальне значення яких не залежить від значення окремих слів, які до нього входять, саме тому вони вважаються досить складними для перекладу.

to lead into a fool's paradise – одурити когось.

Nurse: «...what she bade me say, I will keep to myself: but first let me tell ye, if ye should lead her into a fool's paradise, as they say, it were a very gross kind of behavior, as they say: for the gentlewoman is young; ...» (W. Shakespeare «Romeo and Juliet», Act II, Sc. 4)

Кормилиця: «...что она просила, это, конечно, моя тайна, но если вы, сударь, собираетесь ее одурочить, это я уж совсем слов не найду, как нехорошо. Потому что моя барышня совсем еще молоденькая;...» («Ромео та Джульетта», дія II, сцена 4, переклад Б. Пастернака)

Ненька: «...те, про що вона мене попрохала, моя таємниця, але якщо ж ви, добродій, збираєтесь її одурити, то це вже ой як непристойно, що аж слів не вистачає. Тому що моя панночка ще зовсім молодесенька;...» («Ромео та Джульетта», дія II, сцена 4, переклад наш – О. Г.)

Фразеологічні єдності – стійкі поєднання слів, в яких за наявності загального переносного значення чітко зберігаються ознаки семантичної роздільності компонентів.

bite one's thumb at smb. – скрутити комусь дулю (в знак презирства).

Sampson: «...I will bite my thumb at them, which is a disgrace to them, if they bear it.» (W. Shakespeare, «Romeo and Juliet», act I, sc. 1)

Самсон: «...Я им кукиш покажу. Такого оскорбления они не стерпят.» («Ромео і Джульетта», дія I, сцена 1, переклад Т. Щепкіної-Куперник)

Самсон: «...Я їм дулю скручу. Такої образи вони не винесуть.» («Ромео та Джульетта», дія I, сцена 1, переклад наш – О. Г.)

Фразеологічні сполучення – це сталі звороти, до складу яких входять слова як з вільним, так і з фразеологічно пов'язаним значенням.

a fortnight and odd days – 15 днів, півмісяця.

Lady Capulet: «A fortnight and odd days.» (W. Shakespeare, «Romeo and Juliet», act I, sc. 3)

Леди Капулетти: «Две недели с лишним.» («Ромео та Джульєтта»), дія I, сцена 1, переклад Б. Пастернака)

Синьйора Кап.: «Ще тижнів зо два, може, трохи більше.» («Ромео та Джульєтта»), дія I, сцена 1, переклад І. Стешенко)

Фразеологічні вирази – звороти з буквального значенням компонентів.

Mercutio: «... I warrant, for this world. A plague o'both your houses!» (W. Shakespeare, «Romeo and Juliet», act III, sc. 1)

Меркуціо: «...я надто переперчений для цього світу...Чума на ваші обидві родини!» («Ромео та Джульєтта»), дія III, сцена 1, переклад І. Стешенко)

На основі класифікацій О. В. Куніна та І. В. Арнольд, Л. Ф. Свіридова в своїй дисертаційній роботі, яка присвячена розгляду фразеологізмів Шекспіра і має назву «Збагачення англійської мови фразеологізмами-шекспіризмами», розділяє шекспірівські фразеологічні одиниці на три класи [2]: 1) номінативні, які, в залежності від граматичної функції словосполучення, поділяються на: дієслівні, субстантивні, ад'єктивні, адвербіальні, займенникові; 2) комунікативні; 3) вигуківі.

Номінативні мають структуру словосполучення з підрядним або сурядним зв'язком. Провідне місце в класі номінативних фразеологічних одиниць серед шекспірівців займають дієслівні звороти. Вони виконують властиву дієсловам семантичну функцію позначення дії, процесу, стану та в реченні вживаються в якості присудка. Переважають дієслівно-іменні фразеологічні одиниці.

to saw the air – розмахувати руками, сильно жестикулювати.

Hamlet: «Speak the speech, I pray you, as I pronounced it to you, trippingly on the tongue; but if you mouth it, as many of your players do, I had as lief the town-crier spoke my lines. Nor do not saw the air too much with your hand, thus; but use all gently...» (W. Shakespeare, «Hamlet», act III, sc. 2)

Гамлет: «Прокажуйте монолог, будь ласка, так, як я вам показував, легко й невимушено, а не горляйте, як часто ви, актори, робите. Бо тоді краще вже хай мої вірші виголосить оповісник на майдані. Не пиляйте повітря руками – отак. Легше, легше.» («Гамлет»), дія III, сцена 2, переклад Леоніда Гребінки)

put out smb.'s light – вбити, позбавити когось життя, загасити.

Othello: «Put out the light, and then put out the light: If I quench thee, thou flaming minister, I can again thy former light restore Should I repent me: – but once put out thy light, Thou cunning'st pattern of excelling nature, I know not where is that Promethean heat That can thy light relume.» (W. Shakespeare, «Othello», act V, sc. 2)

Отелло: «Погасить світло, а потім я позбавлю світла твою душу. Зробивши це, полум'яний слуга, я зможу відновити твоє світло, якщо передумаю, але якщо ж я все ж таки погашу його, той зразок перевершеної природи, я не знаю, де той вогонь Прометея, який знову зможе запалити твоє світло.» («Отелло»), дія V, сцена 2, переклад наш – О. Г.)

В класі номінативних фразеологічних одиниць субстантивним зворотам належить значне місце. Вони вживаються в реченні у звичайних для іменника синтаксичних функціях: підмета, предикативного члена.

Ці звороти різноманітні й за своєю лексико-семантичною структурою, і за характером позначуваних ними явищ дійсності. Їх компоненти також об'єднуються підрядним і сурядним зв'язками.

metal more attractive – дещо більш приємне, приємна людина.

Queen: «Come hither, my good Hamlet, sit by me.» Hamlet: «No, good mother, here's metal more attractive...» (W. Shakespeare, «Hamlet», act III, sc. 2)

Королева: «Ходи сюди, мій сину, сядь край мене.» Гамлет: «Ні, ласкава пані, тут є сильніший магніт...» (переклад Леоніда Гребінки)

Ад'єктивні фразеологічні одиниці виражають ознаку особи чи предмета і в реченні виконують функцію означення.

to the manner born – привчений з пелюшок, вроджений.

Horatio: «Is it a custom?» Hamlet: «Ay, marry, is't; But to my mind, – though I am native here, And to the manner born, – it is a custom More honour'd in the breach than the observance...» (W. Shakespeare, «Hamlet», act I, sc. 4)

Горатіо: «Такий тут звичай?» Гамлет: «Отож-бо й є. Хоч сам я тут родивсь і призиваюсь, та, як на мене, нам би більше честі зламать той звичай, ніж його держатись.» («Гамлет»), дія I, сцена 4, переклад Л. Гребінки)

Адвербіальні звороти визначають якість дії або стану; також вони є показником часових і просторових відносин; вказують на різні обставини, за яких відбувається дія.

У зв'язку з цим їх поділяють на дві групи: адвербіальні якісні та адвербіальні обставинні. Адвербіальні якісні виступають у реченні в функції обставини способу дії, а адвербіальні обставинні в функції обставини місця, часу, мети.

at one (fell) swoop – з одного удару, одним махом, одразу.

Macduff: «All my pretty ones? Did you say all? – O hell-kite! – All? What, all my pretty chickens and their dam At one fell swoop?»

(W. Shakespeare, «Macbeth», act IV, sc. 3)

Макдуф: «...Всіх моїх малюток? Невже це так? Всіх? Чортів коршун! Всіх моїх курчат разом із квочкою одним махом?»

(«Макбет», дія IV, сцена 3, переклад наш – О. Г.)

by inches – помалу, поступово, крок за кроком.

Messenger: «Sir, if you'd save your life, fly to your house: The plebeians have got your fellow-tribune, And hale him up and down; all swearing, if The Roman ladies bring not comfort home, They'll give him death by inches.» (W. Shakespeare, «Coriolanus», act V, sc. 4)

Гонець: «Тікай! Рятуй своє життя, ховайся, Бо там твого товариша-трибуна Плебеї б'ють; вони заприсяглися, Якщо жінки не випросять пощади, Роздерти на шматки його.»

(«Коріолан», дія V, сцена 4, переклад Д. Павличка)

Займенникові фразеологічні одиниці вказують на особу, предмет, ознаку особи чи предмета.

cakes and ale – веселощі, задоволення, розваги.

Sir Toby: «Dost thou think because thou art virtuous there shall be no more cakes and ale?» (W. Shakespeare, «Twelfth Night», act II, sc. 3)

Сер Тобі: «Чи ти вважаєш, якщо ти добродій, то вже не буде веселого життя?» («Дванадцята ніч», дія II, сцена 3, переклад наш – О. Г.)

До комунікативних відносяться фразеологічні одиниці зі структурою стверджувального або заперечного речення.

В цих двох класах фразеологічних одиниць зустрічаються обороти з повним і частковим переосмисленням компонентів, а також обороти з буквальним значенням компонентів.

brevity is the soul of wit – «стилість – душа розуму»;

Polonius: «...Therefore since brevity is the soul of wit, And tediousness the limbs and outward flourishes, I will be brief.» (W. Shakespeare, «Hamlet», act II, sc. 2)

Полоній: «Оскільки стилість – розуму душа, А велемовність – убрання квітчасте, Я мовлю стисло.» (переклад Леоніда Гребінки)

the time is out of joint – порушився зв'язок поколінь

Hamlet: «...The time is out of joint: – O cursed spite, That ever I was born to set it right!...» (W. Shakespeare, «Hamlet», act I, sc. 5)

Гамлет: «...Порушився зв'язок віків, але найгірше те, що я народжений його налагодити!...» («Гамлет», дія I, сцена 5, переклад наш – О. Г.)

one's salad days – юні роки, пора юнацької недосвідченості.

Cleopatra: «My salad days. When I was green in judgement...»

(W. Shakespeare, «Antony and Cleopatra», act I, sc. 5)

Клеопатра: «Ким я тоді була? Дівчам зеленим...»

(«Антоній та Клеопатра», дія I, сцена 5, переклад Б. Тена)

До класу вигуків відноситься лише один зворот:

that's flat – це остаточно; рішуче і безповоротно;

Falstaff: «...No eye hath seen such scarecrows. I'll not march through Coventry with them, that's flat...» (W. Shakespeare, «King Henry IV», part I, act IV, sc. 2)

Фальстаф: «...Людське око ще ніколи не бачило таких опудал. Зрозуміло, що треба буде обійти їх десятою дорогою на шляху до Ковентрі...» («Генріх IV», частина I, дія IV, сцена 2, переклад наш – О. Г.)

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. Беручи до уваги все вищезазначене, можемо зробити висновок, що становлення шекспіризмів в англійській мові відбувалося поступово. Протягом століть фразеологізми Шекспіра видозмінювалися, набували інших значень, проте більшість з них надійно вкоренилися в англійській мові в своєму первинному вигляді, що говорить про вміння автора лаконічно та естетично передати бажаний зміст. Відомо, що використовують шекспіризми в мовленні і в наш час. За класифікацією фразеологізми-шекспіризми поділяються на фразеологізми: фразеологічні зрощення; фразеологічні єдності; фразеологічні сполучення; фразеологічні вирази. А також на номінативні (дієслівні, субстантивні, ад'єктивні, адвербіальні, займенникові), комунікативні та вигуківі.

Література:

1. Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу: Тези доповідей XI наукової конференції з міжнарод-

ною участю. Харків, 15-16 червня 2021, ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. Режим доступу: <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/1d0b11a9fb78751de5c18e0a270a1652.pdf>

2. Чаюк Т., Борисович Т. Загальна характеристика та класифікації шекспіризмів. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Т. 3, № 30. С. 157–162.
3. Шекспір В. Твори в шести томах. Том 1, 2, 3, 4, 5, 6 / В. Шекспір; Перекл. з англ.; Післямови О. Алексєєнко, Н. Модестової та Д. Наливайка. Київ: Дніпро, 1986. 693 с., іл.
4. Complete Works of William Shakespeare. Glasgow: Harper Collins Publishers, 1994. 1433 с.

Harkusha O. Shakespeare's phraseological units and their main characteristics

Summary. The article deals with the process of formation of the author's phraseological units of such a brilliant English writer and poet, actor of that time and the greatest playwright of all time – William Shakespeare. The main classifications of Shakespeare's phraseological units are also given. It is known that the peculiarities of the Renaissance era, in which Shakespeare lived and worked, inspired him to create and use in his works actually invented by himself phraseological units, which later became known as "shakespeareisms". There are more than a hundred of them. It is emphasized that the period when Shakespeare lived is known by the rapid development of all fields of human activity. At this time, significant contributions in science and technology that play an important role for the development of our world were made. Shakespeareisms are Shakespeare's set expressions that reflect author's perception of the life and world, culture and history of that time, everyday life and relations of people of that era. In the process of formation, Shakespeare's phraseological units or shakespeareisms could be changed, namely, other words could be added to the already existing phraseological units or the meaning of the phraseological units can be changed, but most of them remained in the English language in their original form and now occupy a separate sector for the research in phraseology. Brevity and accuracy in meaning are the main reasons why shakespeareisms became popular. Popularity of Shakespeare's works is the reason why shakespeareisms remain popular. The article also shows the classifications of Shakespeare's phraseological units made by researchers in the field of linguistics. Examples of the use of shakespeareisms in the writer's works and their translations by famous authors are given. Our translations are also added and their usage is analyzed. The following methods were used for the research: the descriptive method was used to study the peculiarities of such a phenomenon in linguistics as phraseological unit; the method of continuous sampling from writer's masterpieces was applied to identify the difficulty of translation of shakespeareisms.

Key words: phraseology, phraseological units, shakespeareisms, the classification of phraseological units, the formation of shakespeareisms.

*Дегтярєва Є. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**Бондар Л. В.,**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**Менчук А. І.,**магістрантка 2 курсу кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

АДЕКВАТНІСТЬ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ

Анотація. Статтю присвячено описові систем машинного перекладу MateCat і DeepL. У статті представлено порівняльний аналіз якості машинного перекладу, виконаного системами MateCat і DeepL, з метою оцінки їхньої здатності передавати зміст та стилістичні особливості художнього тексту. За еталон було взято переклад твору Гастона Леру «Тємниці Жовтої кімнати», виконаний Катериною Квітницькою-Рижовою, який є зразком адекватного перекладу, оскільки повністю відповідає комунікативному наміру автора оригіналу. У статті обґрунтовано доцільність використання саме цих програм для проведення дослідження. Окреслено поняття адекватності та еквівалентності у перекладі. Виявлені помилки в аналізованих уривках стосуються здебільшого буквализму, який часом може призводити до неадекватного перекладу, який спотворює зміст оригіналу та ускладнює розуміння тексту; використання форм звертання, які характерні для англійських країн; розпізнавання та відтворення власних назв. Зазначено вдалі перекладацькі рішення в перекладі К. Квітницької-Рижової, які б система машинного перекладу ніколи не змогла відтворити, оскільки машинний переклад, незважаючи на значні досягнення, все ще має обмеження коли мова заходить про передачу культурного контексту. Навіть найсучасніші алгоритми стикаються з труднощами при інтерпретації та передачі нюансів, які є невід'ємною частиною будь-якої мови. У результаті проведеного дослідження, ми дійшли висновку, що художню літературу найкраще перекладає людина. DeepL знаходиться на проміжному місці, маючи типові помилки системи машинного перекладу, але його фрази не звучать так неприродно, як переклад запропонований сервісом MateCat. Та попри всі свої недоліки, машинний переклад є потужним інструментом, який значно полегшує роботу перекладачів, хоча і не може повністю замінити людську інтуїцію та знання культурного контексту. Для якісного перекладу, особливо текстів, що вимагають високого рівня точності та стилістичної відповідності, все ще необхідна участь людини.

Ключові слова: машинний переклад, художня література, MateCat, DeepL, адекватність, еквівалентність.

Постановка проблеми. Технології сьогодення розвиваються з величезною швидкістю, щоб задовольнити численні потреби людини. Так, наприклад, лінгвістичні технології спрямовані на розробку досконалих програм машинного перекладу (далі – МП), здатних повністю замінити людину (перекладача) в цій галузі. Наразі, саме штучний інтелект підвищує якість автоматизованих перекладів. Таким чином вдало перекладаються технічні та науково-технічні тексти. Мультифункціональність процедури забезпечує чітку організацію та стандартизацію отриманих текстів [1, с. 337]. Проте, художня література потребує іншого рівня осмислення, який і надалі залишатиметься недосяжним для систем МП.

Аналіз останніх досліджень. На сьогодні різні аспекти дослідження МП не є новими, бо він давно викликає значне зацікавлення у вітчизняних і зарубіжних науковців. Так, наприклад, А. Гудманян досліджував якість МП, Н. Башук і А. Міщенко присвятили свої роботи МП текстів науково-технічної галузі, А. Бірюков досліджував якість МП у німецько-українській мовній парі. Ефективність передачі стилістичних нюансів у системах МП була предметом дослідження французьких журналістів Лелу та Ларусері. Утім, МП художньої літератури у французько-українській мовній парі є недостатньо вивченим і потребує більш глибокого дослідження, що і визначає актуальність цієї роботи, бо як зауважує Л. Черноватий, людство стикається з «неминучістю застосування МП в процесі перекладацької діяльності» [2, с. 91].

Мета цього дослідження полягає в оцінюванні можливостей програм МП під час обробки фрагментів художніх творів. Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

1. Окреслити поняття адекватного та еквівалентного перекладу, для подальшого оцінювання фрагментів перекладу, виконаних системами МП.

2. Охарактеризувати системи МП MateCat і DeepL.

3. Провести порівняльний аналіз отриманих фрагментів МП з перекладом, виконаним Катериною Квітницькою-Рижовою, висвітливши переваги та недоліки кожної з систем.

4. Визначити відповідність фрагментів МП критеріям якісного перекладу та основні помилки, характерні для програм МП.

Матеріалом дослідження слугують фрагменти роману Гастона Леру «Le mystère de la chambre jaune» і їхній переклад українською мовою, здійснений Катериною Квітницькою-Рижовою та системами машинного онлайн-перекладу MateCat та DeepL, які є у вільному доступі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність дослідження комунікативних процесів зумовлена центральною роллю мови в житті людини. Переклад, як форма міжмовної комунікації, передбачає створення тексту, що максимально наближений за змістом та формою до оригіналу. Однак, через структурні та культурні відмінності мов, досягти повної відповідності між текстами неможливо. Для опису ступеня відповідності між вихідним та цільовим текстами в теорії перекладу використовуються поняття «адекватність» та «еквівалентність», які заклали Марк Тулій Цицерон та Квінт Горацій Флакк, видатні представники античної філософії та літератури. Філософи акцентували увагу на важливості передачі не лише лексичного значення, а й змісту та стилю оригіналу, підкреслюючи творчий характер перекладацької діяльності [3, с. 117].

Адекватність перекладу передбачає точне відтворення змісту та форми оригіналу, враховуючи мету комунікації. Переклад вважається адекватним, якщо він забезпечує розуміння змісту для цільової аудиторії та не спотворює оригінальний текст [4, с. 1].

Еквівалентність у перекладі – це багатогранне поняття, що охоплює збереження не лише семантичної інформації оригіналу, а й стилістичних, прагматичних та культурних особливостей. Важливим аспектом еквівалентності є забезпечення однакової комунікативної дії тексту як в оригіналі, так і в перекладі, тобто здатність викликати у реципієнта схожі когнітивні та емоційні реакції [4, с. 1].

Отже, поняття еквівалентності в теорії перекладу визначає ступінь відповідності між оригіналом та перекладом на рівні концептуального змісту, враховуючи як явні, так і приховані аспекти тексту. На відміну від адекватності, яка фокусується на відповідності перекладу конкретному комунікативному контексту, еквівалентність охоплює більш широкий спектр факторів, включаючи культурні, лінгвістичні та прагматичні [5, с. 95].

Людський фактор залишається незмінним у процесі перекладу. Незважаючи на розвиток технологій машинного перекладу, автоматизовані системи поки що не здатні забезпечити рівень еквівалентності та адекватності, який досягається при участі людини. Це пов'язано з тим, що людина володіє контекстуальними знаннями та здатністю до інтуїтивного розуміння мови, що дозволяє їй вирішувати проблеми лексичної неоднозначності та забезпечувати адекватний переклад навіть у складних ситуаціях.

Для аналізу було обрано дві системи МП. MateCat класифікується як система автоматизованого перекладу, яка об'єднує машинний та людський переклади. Однією з ключових особливостей програми MateCat є доступ до глобальної перекладацької пам'яті МуМеморі, яка містить велику кількість сегментів тексту (оригінал та переклад) зібраних з перекладів лінгвістів. Ця пам'ять дозволяє системі виявляти ідентичні або подібні сегменти в тексті, що підлягає перекладу, та пропонувати їх як точні (Exact Matches) або неточні (Fuzzy Matches) відповідники. Водночас MateCat інтегрує функцію машинного

перекладу на основі технологій Google Translate, що значно покращує якість перекладу завдяки використанню сучасних нейронних мереж [6, с. 95].

DeepL – це одна з найсучасніших систем МП, яка демонструє високий рівень якості перекладів. Зараз система може обробити 31 мову в 552 мовних парах. Додатково, між усіма розглянутими мовами встановлюється приблизна мовна еквівалентність за допомогою двоступеневого процесу перекладу, що передбачає використання англійської мови як проміжної ланки. Застосування нейронних мереж дозволяє DeepL постійно вдосконалюватися завдяки навчанню на великих обсягах даних. DeepL демонструє глибоке розуміння контексту та нюансів мови, що дозволяє йому передавати зміст вихідного тексту з високою точністю, а також відтворювати особливості вихідного тексту, що є важливим для літературних та маркетингових текстів.

Розглянемо перший приклад:

Оригінал: *Nous arrivâmes au château. Le vieux donjon se reliant à la partie du bâtiment entièrement refaite sous Louis XIV par un autre corps de bâtiment moderne, style Viollet-le-Duc, où se trouvait l'entrée principale. Je n'avais encore rien vu d'aussi original, ni peut-être d'aussi laid, ni surtout d'aussi étrange en architecture que cet assemblage bizarre de styles disparates. C'était monstrueux et captivant. En approchant, nous vîmes deux gendarmes qui se promenaient devant une petite porte ouvrant sur le rez-de-chaussée du donjon. Nous apprîmes bientôt que, dans ce rez-de-chaussée, qui était autrefois une prison et qui servait maintenant de chambre de débarras, on avait enfermé les concierges, M. et Mme Bernier (8, с. 79).*

Переклад К. Квітницької-Рижової: *Ми дісталися до замку. Старий донжон зв'язував між собою цілком перероблену за доби Людовіка XIV будівлю і модерне крило в стилі Віолле-ле-Дюка, де був парадний вхід. Ніколи ще мені не доводилося бачити нічого оригінальнішого і, можливо, нічого потворнішого. Це було досить дивне нагромадження дуже різних, несумісних архітектурних стилів. Одне слово, все це здавалося потворним і водночас чарівливим. Підійшовши ближче, ми помітили двох жандармів, які прогулювалися біля дверцят, що вели на перший поверх бапти. Невдовзі ми дізналися, що в давнину донжон правив за в'язницю, а нині був коморою, куди замкнули консьєржів – подружжя Берньє (7, с. 16).*

MateCat: *Ми приїхали до замку. Стара споруда пов'язана з частиною будівлі, повністю перебудованою за Людовіка XIV іншою сучасною будівлею в стилі Віолле-ле-Дюк, де розташовувався головний вхід. Я ніколи не бачив нічого такого оригінального, або, можливо, такого потворного, або особливо такого дивного в архітектурі, як це дивне поєднання різноманітних стилів. Це було жахливо і захоплююче. Коли ми підійшли, ми побачили двох жандармів, які йшли повз невеликі двері, що відкривалися на перший поверх замка. Незабаром ми дізналися, що на цьому першому поверсі, який колись був в'язницею, а тепер служить сховищем, двірники, містер і місіс Берньє, були замкнені.*

DeepL: *Ми прибули до замку. Стара фортеця була з'єднана з частиною будівлі, повністю перебудованою за Людовіка XIV, це однією сучасною будівлею в стилі Віолле-ле-Дюк, де знаходився головний вхід. Я ніколи не бачив нічого настільки оригінального, або, можливо, настільки потворного, або, перш за все, настільки дивного в архітектурі, як це химерне поєднання розрізнених стилів. Це було жахливо і захоплююче.*

Наблизившись, ми побачили двох жандармів, які йшли перед маленькими дверима, що вели на перший поверх замку. Незабаром ми дізналися, що доглядачі, пан і пані Берньє, були замкнені на цьому першому поверсі, який колись був в'язницею, а тепер використовується як склад.

Усі три переклади зберігають зміст оригіналу, але саме переклад К. Квітницької-Рижової звучить найприродніше українською мовою та найкраще відтворює літературний стиль оригіналу з експресивними та образними виразами. У системах MateCat і DeepL переклад підрядних речень українською мовою звучить доволі кострубато і неприродно.

В уривку зустрічається двічі слово «donjon». У першому випадку, у перекладі К. Квітницької-Рижової вдало дібраний відповідник «донжон», що вказує на певну архаїчність, додає колориту описуваної доби і є доречним рішенням, оскільки оригінал твору не є сучасним, то і лексика має відповідати періоду, також, гарним варіантом є «фортеця» (DeepL), натомість «споруда» (MateCat) занадто абстрактний варіант, який не дає читачу можливості повністю уявити архітектурний ансамбль; у другому ж випадку, саме перекладачка доречно обирає варіант «башта» що дозволяє не викривити оригінал, бо мова йдеться саме про вежу, а не замок в цілому.

«Une petite porte» – «дверцята», зменшувально-пестлива форма дозволяє уникнути буквализму при перекладі і передати зміст природною українською конструкцією; цікавим є рішення перекладу посад та звертання до героїв, про яких згадується в цьому уривку «консьєржів – подружжя Берньє». Консьєрж – людина, в чій обов'язки входить забезпечення постояльців у готелі або мешканців будинку всім необхідним і створення для них комфортних умов (9). Наведене визначення цілком відповідає опису діяльності героїв. Синонімічним варіантом вважаємо варіант, запропонований сервісом DeepL, «доглядач» – особа, що доглядає за ким-, чим-небудь (9), але варіант MateCat «двірники» зовсім недоречний. В оригінальному уривку наприкінці бачимо звертання, характерне для франкомовних країн «M. et Mme Bernier», сервіс DeepL запропонував варіант «пан і пані Берньє», що є в цьому випадку прийнятним рішенням адаптації для українського читача. Цього не можна сказати про варіант, запропонований MateCat, «містер і місіс Берньє», бо обидва звертання є типовими для англійських країн, у оригіналі ж події відбуваються у Франції і герої є французами. Таким чином при перекладі з'явилася нічим необгрунтована додаткова форенізація перекладу. І лише перекладачці вистачило додаткових фонових знань, щоб зазначити героїв як подружню пару. Вважаємо це вдалим прикладом модуляції та рішенням, яке полегшує читачу сприйняття твору.

Однакові варіанти перекладу в усіх трьох уривках наявні для «le rez-de-chaussée» – «перший поверх», доречний лаконічний варіант з огляду на те, що хоча ці два поняття не тотожні, переклад зрозумілий українському читачеві; «le style Viollet-le-Duc» – «в стилі Віолле-ле-Дюка», хоча на нашу думку перекладачка могла б застосувати і описовий переклад, бо найімовірніше за все цей стиль незнайомий для нашого читача. Також ми помітили, що системи МП не завжди розрізняють необхідність використання відмінкових форм (відсутність узгодження «Дюк» замість «Дюка»).

У трьох перекладах «chambre de débarras» перекладано різними варіантами: «комора», «сховище», «склад». У цьому випадку всі ці синоніми прийнятні, хоча варіант «комора»

додає більшої архаїчності і допомагає краще уявити описувану епоху. «L'entrée principale» відтворено варіантами «головний вхід» і «парадний вхід», обидва в цьому випадку можливі.

Розглянемо наступний приклад:

Оригінал: *Évidemment il avait compris ce que je comprenais alors: que mon ami le soupçonnait de l'abominable attentat. La trace de la main ensanglantée sur les murs de la chambre jaune lui apparut... Je regardai cet homme à la physionomie si hautaine, au regard si droit d'ordinaire et qui se troublait en ce moment si étrangement. Il tendit sa main droite, et, me désignant: «Vous êtes l'ami de M. Sainclair qui m'a rendu un service inespéré dans une juste cause, monsieur, et je ne vois pas pourquoi je vous refuserais la main...» Rouletabille ne prit pas cette main (8, c. 80).*

Переклад К. Квітницької-Рижової: *Звісна річ, він так само, як і я, відразу зрозумів, про що йдеться: мій юний друг підозрював його в тому мерзенному злочині. Йому напевно здалися криваві відбитки долоні на стінах Жовтої кімнати... Я зі страхом дивився на цього чоловіка. В нього завжди був гордовитий вираз обличчя, і він ніколи не відводив очей, але зараз я помітив, що пан Дарзак здригнувся. Потім, розгублено подивившись на мене, він простяг Рультабію правицю: – Ви друг пана Сенклера, який колись подав мені неоцініму підтримку, коли правда була на моєму боці. Тож не бачу причини, чому б нам не потиснути один одному руку, добродію... Але Рультабій не прийняв простягнутої руки (7, c. 17).*

MateCat: *Очевидно, він зрозумів те, що я зрозумів тоді: що мій друг підозрював його в огидному нападі. Йому з'явився слід кривавої руки на стінах жовтої кімнати... Я дивився на цього чоловіка з таким зарозумілим обличчям, з таким звичайним прямим поглядом, і який в цей момент так дивно хвилювався. Він простягнув праву руку і вказав на мене: «Ви друг містера Сейнклера, який зробив мені несподівану послугу у справедливій справі, сер, і я не бачу, чому б я відмовив вам у цій руці...» Rouletabille не взяв цю руку.*

DeepL: *Він, очевидно, зрозумів те, що тоді зрозумів і я: що мій друг підозрює його в огидному нападі. Йому з'явився слід закривавленої руки на стінах жовтої кімнати... Я дивився на цього чоловіка, чиє обличчя було таким гордовитим, чії очі зазвичай були такими прямими, але зараз були так дивно збентежені. Він простягнув праву руку і, вказуючи на мене, сказав: «Ви друг пана Сенклера, який зробив мені несподівану послугу в справедливій справі, сер, і я не бачу причин, чому я повинен відмовити вам у своїй руці...». Рулебіль не подав йому руку.*

У перекладі К. Квітницької-Рижової використано складні синтаксичні конструкції з елементами додавання, що надає тексту більшої виразності з граматичного боку та природнішого звучання. Саме цей переклад найбільш насичений емоційно забарвленими лексичними одиницями, які створюють атмосферу напруги та підозри: «мерзенний злочин», «гордовитий вираз обличчя», до того ж, авторка перекладу активно використовує прийом модуляції (смісловий розвиток): «ніколи не відводив очей», «пан Дарзак здригнувся», «неоцініму підтримку», «коли правда була на моєму боці». Цей прийом дозволяє читачу точно зрозуміти, між ким відбувається взаємодія, натомість варіант MateCat «Я дивився на цього чоловіка з таким зарозумілим обличчям, з таким звичайним прямим поглядом, ...» створює на початку певну двозначність, немов це оповідач Жан Сенклер мав зарозуміле обличчя, примітним у цьому сервісі є спосіб відтворення власної назви «Сейнклер» на англійський лад.

Впадає у вічі, що системам МП не вдається уникати буквализму. Наприклад, «*appartut*» перекладено як «з'явився». З'являтися – приходити, прибувати куди-небудь; ставати наявним де-небудь (9). Хоча це і є прямим відповідником, але він зовсім не підходить до стилістики уривку, така сама ситуація і з «*un service inespéré dans une juste cause*» – «несподівану послугу в справедливій справі», «*pourquoi je vous refuserais la main...*» – «чому б я відмовив вам у цій (своїй) руці». Не дивлячись на те, що переклад є еквівалентним і зрозумілим, він не може вважатися художнім. Також знову вжито звертання «*містер*» і «*сер*», які є типовими звертаннями для англомовних країн.

Окрім буквализму, іншою проблемою систем МП, яка здається не буде вирішена ніколи, є неможливість «читати між рядків». За лексичною одиницею «*main*» ховається дія рукостискання і лише перекладачка змогла це відобразити. До того ж лише вона написала місце головної дії з великої літери «*Жовтої кімнати...*». Це цікаве рішення, яке не варто залишати без аналізу. Написання «*Жовтої*» з великої літери вказує на те, що перекладачка розглядає «*Жовту кімнату*» як власну назву конкретного місця, а не просто опис кольору кімнати і підкреслює важливість цієї кімнати в сюжеті, бо вона дійсно є ключовим елементом історії. Зазначимо, що такі рішення в літературному перекладі часто є суб'єктивними та залежать від інтерпретації та стилю перекладача. Це один з аспектів, який відрізняє літературний переклад від буквального або технічного. Літературний переклад може відходити від буквального тлумачення заради створення певного ефекту або передачі додаткових нюансів, які перекладач вважає важливими для сприйняття тексту цільовою аудиторією.

Проаналізуємо ще один приклад:

Оригінал: *Je me promenai environ vingt minutes devant le château, essayant de relier entre eux les différents événements de cette matinée, et n'y parvenant pas. Quelle était l'idée de Rouletabille ? Était-il possible que M. Robert Darzac lui apparût comme l'assassin ? Comment penser que cet homme, qui devait se marier dans quelques jours avec Mlle Stangerson, s'était introduit dans la chambre jaune pour assassiner sa fiancée ? (8, с. 82).*

Переклад К. Квітницької-Рижової: *Хвилин із двадцять я прогулювався перед замком, намагаючись пов'язати між собою події цього ранку. В чому полягала ідея Рультабіля? Чи можливо, щоб Роберт Дарзак видався йому вбивцею? Хіба можна собі уявити, ніби цей чоловік, який за кілька днів мав одружитися з панною Станжерсон, удерся до Жовтої кімнати, аби вколошкати свою наречену? (7, с. 17).*

MateCat: *Я пройшов близько двадцяти хвилин перед замком, намагаючись з'єднати різні події того ранку, і не зміг цього зробити. Якою була ідея Рультабіля? Чи можливо, що пан Роберт Дарзак з'явився йому як вбивця? Як ми могли подумати, що цей чоловік, який повинен був одружитися на міс Станжерсон через кілька днів, увійшов до жовтої кімнати, щоб убити свою наречену?*

DeepL: *Я хвилин двадцять ходив перед замком, намагаючись пов'язати воедино різні події того ранку, але так і не зміг. Якою була ідея Рультабіля? Чи можливо, що Роберт Дарзак здався йому вбивцею? Як він міг подумати, що цей чоловік, який за кілька днів мав одружитися з пані Станжерсон, пішов до жовтої кімнати, щоб убити свою наречену?*

Усі три переклади адекватно передають зміст оригіналу, але у перекладі К. Квітницької-Рижової вжито більш образні

вислови: «*прогулювався*», «*видався*», «*удерся*», «*вколошкати*». Не дивлячись на те, що у ньому опущена частина оригіналу «*et n'y parvenant pas*», у цьому перекладі представлені фрази зі складнішими конструкціями. У кожному перекладі бачимо різну передачу власних назв та форми звертання. І якщо у авторки перекладу присутня єдність у власних назвах і звертаннях в усіх аналізованих прикладах, то системи МП не здатні відтворити єдність для власних назв і звертань, що додає додаткової редакторської роботи на етапі постредагування. Як і в попередньому прикладі, лише в перекладі К. Квітницької-Рижової місце головної дії зазначено з великої літери для підкреслення важливості, перекладацьке рішення яке ніколи не зможе ухвалити система МП.

Результати проведеного дослідження підтверджують, що системи МП, незважаючи на їхню розвиненість, мають ряд обмежень. Серед основних проблем, з якими ми зіткнулися, можна виділити буквализм: схильність систем до дослівного перекладу, що призводить до вибору не завжди контекстуально доречних лексичних варіантів та порушення стилістичної єдності тексту; а також нестабільність при перекладі власних назв. Відсутність єдиного підходу до перекладу термінів в межах одного тексту ускладнює розуміння змісту та вимагає додаткового редагування.

Висновки. Аналіз фрагментів перекладів художнього тексту засвідчив, що процес перекладу є багатоаспектним завданням, яке вимагає не лише знання мов, але й глибокого розуміння культурних, літературних та стилістичних особливостей твору. Отримані результати підтверджують, що автоматизовані системи перекладу, хоча й здатні виконувати рутинні завдання, не можуть замінити людину при передачі нюансів художнього тексту. Для досягнення адекватної якості перекладу необхідне подальше редагування, яке враховувало б контекст, стилістику та інші фактори. У перекладі К. Квітницької-Рижової використано ширший спектр лексичних засобів, включаючи синоніми, антоніми, фразеологізми, а також архаїзми та книжкові слова, що надає тексту більшої виразності і образності. За рівнем якості DeepL близький до людського перекладу, але використовує більш сучасну лексику, тобто передати атмосферу творів минулого цей сервіс не зможе. Проте, він зберігає доволі високу точність при передачі змісту. Система МП MateCat пропонує нейтральний переклад з простою і зрозумілою лексикою, але його важко вважати художнім перекладом. До того ж система має проблеми з розрізненням і відтворенням власних назв і відмінкових форм.

Незважаючи на значний прогрес у розвитку систем МП, роль людини в процесі перекладу залишається незмінною, тому перспективою подальших досліджень виступає глибший аналіз різних систем МП, доречність їх використання для перекладу художньої літератури і роль пост-редагування в отриманих перекладах.

Література:

1. Міщенко А.Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2013. 448 с.
2. Черноватий Л.М. Проблеми машинного перекладу та його застосування у навчанні майбутніх перекладачів. *Наукові записки. Серія: філологічні науки*. Випуск 202. 2022. С. 84–93.
3. Кабалосва І., Гутієва М. Поняття адекватного перекладу. Способи досягнення адекватності. *Нова наука: Теоретичний і практичний погляд*. 2016. Випуск 3–4. С. 115–118.

4. Балахтар В.В., Балахтар К.С. Адекватність та еквівалентність перекладу: VI міжнародна науково-практична конференція «Спецпроект: аналіз наукових досліджень». 2011. URL: <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm> (дата звернення: 16.08.2024).
5. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності. Вінниця: Нова Книга, 2013. 376 с.
6. Карпіна О. Компаративний аналіз літературного й машинного перекладів (на матеріалі фрагментів роману С. Плат «The Bell Jar»). *Актуальні питання іноземної філології*. Випуск 12. 2020. С. 94–101.
7. Леру, Г. Таємниця Жовтої кімнати (переклад К. Квітницької-Рижової). *Сучасна література*, 1996. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Gaston_Louis_Alfred_Leroux/Taiemnytsia_Zhovtoi_kimnaty.pdf?PHPSESSID=stdni20hg5do4so5u1lfdflpm5 (дата звернення: 20.08.2024).
8. Leroux, G. *Le mystère de la chambre jaune*. Editions Pierre Lafitte, Paris, 1908. URL: <https://arheve.org/read/leroux-g/le-mystere-de-la-chambre-jaune/64839> (дата звернення: 20.08.2024).
9. СЛОВНИК – тлумачний словник української мови, орфографічний словник онлайн. URL: <https://slovnuk.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

Dehtiarova Ye., Bondar L., Menchuk A. Adequacy of machine translation of literary texts

Summary. The article is devoted to a description of the machine translation systems MateCat and DeepL. The article presents a comparative analysis of the quality of machine translation performed by MateCat and DeepL in order to assess their ability to convey the meaning and stylistic features of a literary text. The literary translation of Gaston

Leroux's «The Mystery of the Yellow Room» by translator Kateryna Kvitnytska-Ryzhova was taken as a benchmark, as it is an example of an adequate translation, as it fully corresponds to the communicative intent of the original author. The article provides a rationale for the expediency of using these particular programmes for the study. The concepts of adequacy and equivalence in translation are outlined. The errors identified in the analysed passages relate mainly to literalism, which can sometimes lead to inadequate translation, which distorts the meaning of the original and makes it difficult to understand the text; the use of forms of address that are typical for English-speaking countries; recognition and reproduction of proper names. The article points out successful translation solutions in literary translation that a machine translation system would never be able to reproduce, as machine translation, despite significant advances, still has limitations, especially when it comes to conveying cultural context, as even the most advanced algorithms face difficulties in interpreting and conveying the nuances that are an integral part of any language. As a result of the study, we concluded that for fiction, the best translation is done in a literary way. DeepL is in an intermediate position, having typical machine translation system errors, but its phrases do not sound as unnatural as the translation offered by MateCat. Despite all its shortcomings, machine translation is a powerful tool that greatly facilitates the work of translators, although it cannot completely replace human intuition and knowledge of the cultural context. For high-quality translation, especially of texts requiring a high level of accuracy and stylistic consistency, human intervention is still necessary.

Key words: machine translation, fiction, MateCat, DeepL, adequacy, equivalence.

Дейкун О. П.,

аспірант кафедри англійської філології та філософії мови
Київського національного лінгвістичного університету

ЗМІНИ ПЕРСПЕКТИВ В УКРАЇНСЬКИХ ТЛУМАЧЕННЯХ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ЗАГОЛОВКІВ BBC NEWS

Анотація. Ця стаття виокремлює реперспективізаційні моделі перекладу суб'єктно-предикативних конструкцій англійськомовних заголовків на новинному сайті BBC News Україна за 2021–2024 роки. Суб'єктно-предикативні побудови як найбільш поширений різновид граматикалізованих конструкцій здебільшого заповнюють позиції привернення уваги чи її утримання заголовків, тоді як перша з них може поділятися на первинну і вторинну. У статті доведено, що суб'єктно-предикативні конструкції англійськомовних заголовків здебільшого відтворюють за допомогою реперспективізації. Останню втілено у двох перекладацьких моделях, зокрема у зміщенні перспективи зображення ролей суб'єкта, а також у зміщенні фокусу з пацієнса в оригіналі на агенс в українському тлумаченні. Реперспективізація на рівні диспозиції залежить від наявності в англійськомовних заголовках однієї або двох позицій привернення уваги, що відповідно й зумовлює висунення перекладених структур чи збереження їх в іншій позиції.

У заголовках з однією позицією привернення уваги відбувається зміщення перспективи в суб'єктно-предикативних конструкціях під час зображення ролей суб'єкта, а також із пацієнса в оригіналі на агенс в українському відтворенні. При цьому відповідники англійськомовних структур, що заповнюють позиції спонування до прочитання тексту, у перекладі висувають у позицію привернення уваги задля акцентування власне інцидентів для української аудиторії. У заголовках із двома позиціями привернення уваги – первинною і вторинною – у суб'єктно-предикативних структурах відбувається зміщення перспективи з пацієнса в оригіналі на агенс у тлумаченні. Водночас відомники до мовних одиниць з англійського первинного привернення зберігають у кінці власне позиції привернення уваги в українському відтворенні, надаючи вітчизняним читачам додаткову інформацію про подію.

Ключові слова: моделі перекладу, зміщення перспективи, агенс, пацієнс, суб'єктно-предикативні конструкції, заголовок, BBC News

Постановка проблеми. Медійний переклад вважає на механізми функціонування ЗМІ [1], які вважаються продовженням людського сприйняття і поведінки [2, с. 26]. Відповідно новинний різновид медійного дискурсу відзначається специфікою організації: гіпертекстовою, утвореною внаслідок нелінійної взаємодії текстів на сторінці, та гіпермедійною, що поєднує зображення, аудіо, відео й мультисенсорні відчуття [2, с. 21]. Основу структурування гіпертексту й гіпермедія як інтерактивних і нелінійних мережевих систем [2, с. 21]. складають заголовки, організація і відтворення яких підлаштовуються під названі медійні структури. Заголовок – це мінітекст, що подає багато інформації в стислий спосіб, вдаючись до власних граматичних правил [3, с. 372], точно й лаконічно відтворює зміст і цілі повідомлення [4, с. 101–102].

Останні перекладацькі дослідження вивчають клікбайтність заголовків в аспекті тлумачення [5], відтворення англійських заголовків арабською [6], постредагування машинного тлумачення англійських заголовків китайською [7]; особливості та труднощі тлумачення газетних заголовків українською мовою тощо [8], однак оминають увагою лінгвориторичний аспект, який полягає у врахуванні впливової функції заголовків під час перекладу.

Задіяний при цьому риторичний інструментарій, що пояснює організацію англійськомовних новин і заголовків та їхній переклад українською мовою, охоплює канони текстопобудови та способи впливу [9, с. 11]. Канони текстопобудови містять *інвенцію* (вибір теми), *диспозицію* (розміщення змісту), *елокуцію* (мовне оформлення змісту) [9, с. 25–26] та *перформацію* (поширення повідомлення); а способи впливу – *логос* (звернення до мислення), *патос* (апеляція до емоцій) та *етос* (вплив через довіру) [9, с. 25–26].

Риторичний канон диспозиції першопочатково слугував для розподілення аргументів у найбільш доладному і ефективному порядку [10] задля максимального впливу на реципієнтів. Утім у новинному дискурсі риторичну диспозицію застосовують для поділу заголовка на три позиції в аспекті розподілу уваги адресата: її *привернення*, *утримання* та *спрямування* читача до сприйняття новинного тексту повністю [11, с. 1–5], пор.: *Mariah Carey's mother and sister die on the same day – Mamu i sestra Mepai Keri pomerli v odin den'. Prichini – tasmnitsya* (BBC 27 серп. 2024). У наведених заголовках позицію привернення уваги заповнюють мовні одиниці на позначення родичів співачки *Mariah Carey's mother and sister – mamu i sestra Mepai Keri*, позицію утримання представлено присудками *die – pomerli* зі вказівкою на стан родичів зірки, а позиція спонування до прочитання тексту містить обставини *on the same day – v odin den'.* У перекладі також наявна вторинна спонукальна позиція, заповнена окремим реченням *Prichini – tasmnitsya*, щоб змусити читачів звернутися до тексту й дізнатися обставини смерті родичів.

Водночас елокуція – наступний канон риторики [12, с. 10–11] – передбачає правильний вибір і поєднання слів і *конструкцій* [13] для адекватного представлення тексту і створення риторичних ефектів [11]. Морфосинтаксичні конструкції (*morphosyntactic constructions*) тлумачать як будь-які стійкі поєднання форми та функції [14, с. 5; 17], або форми і значення [15, с. 4], закодовані в ментальному лексиконі носіїв мови [16, с. 187]. У ракурсі парадигматики конструкції поділяють на три різновиди: *цільні*, *лексикалізовані* та *граматикалізовані* [17, с. 62–63]. Останні є найбільш уживаними й охоплюють побудови на позначення руху, модальності, означальних і порівняльних відношень тощо. Одним із чільних різновидів граматикалізованих конструкцій є суб'єк-

тно-предикативні, представлені поєднанням підмета й присудка здебільшого в позиції привернення чи утримання уваги заголовка. Їхній перший компонент зазвичай виражено іменником чи займенником, а другий – предикатом із різною семантикою, пор.: *Bear shot dead by 70-year-old hunter in France* (BBC 20 лист. 2021) – *Ведмедиця напала на 70-річного мисливця. Той її застрелив* (BBC 21 лист. 2021). Суб'єктно-предикативну конструкцію оригіналу *bear shot dead*, що має за перший компонент іменник *bear* на позначення тварини, а за другий – присудок *shot dead* зі вказівкою на її стан, розміщено в позиції привернення уваги. Цю суб'єктно-предикативну конструкцію *bear shot dead* перекладають зі зміщенням перспективи з наслідків події в оригіналі на її початок у тлумаченні суб'єктно-предикативною структурою *ведмедиця напала*, тоді як обидві побудови заповнюють позиції привернення уваги заголовків обох мов.

Тлумачення українською мовою суб'єктно-предикативних конструкцій англійських заголовків відбувається за допомогою перекладацьких моделей, які розглядаємо як сталі когнітивні шаблони, чільне місце серед яких посідає реперспективізація, тобто зміна перспективи зображення ситуації або події.

Аналіз досліджень. Термін «перспектива» означає в лінгвістиці інтерпретацію частин об'єктів, елементів складного стану речей чи їхніх взаємозв'язків із певного погляду [18, с. 18]; а в когнітивному мовознавстві перспективу розуміють як спосіб огляду ситуації [19, с. 73], позначаючи когнітивну здібність людини сприймати об'єкти з певної просторової точки [20, с. 86]. З оперттям на наведені визначення перспективу тлумачимо як інтерпретацію ситуації, стану речей, об'єктів чи взаємозв'язків із певної позиції. Похідне від «перспективи» поняття реперспективізації в останніх наукових розвідках розуміють як зміну способу інтерпретації події [21, с. 42] чи її певних аспектів [22]; як форму концептуального руху в ментальному просторі суміжності, зумовлену прагматичними міркуваннями, як-от заміну одного терміну іншим через гіперонімію, зміну часових форм чи осіб [23; 24, с. 269] тощо. Спираючись на наведені визначення, у цій статті перекладацьку реперспективізацію розуміємо як зміщення погляду з одних речей/відношень в оригіналі на інші в тлумаченні

Останні праці загалом зосереджуються на вивченні реперспективізації як різновиду дискурсивної стратегії [25], її роль у межах контексту й контекстуальності в англійськомовному художньому дискурсі [18], у ракурсі стилістичних прийомів у сучасній американській прозі [26]; а також параметрів нарративної перспективізації [27]. Однак сучасні дослідники мало враховують застосування реперспективізації в перекладі загалом і в новинному дискурсі зокрема, про що свідчить використання її суто в кількох розвідках. Ці праці охоплюють техніки емпатичної й репутаційної зміни перспективи під час відтворення англійських заголовків [11]; зміну перспективи як семантичного фокусу для тлумачення оказіоналізмів і порівнянь оригіналу в творах Дж. Гріна [28].

Мета статті полягає в тім, щоб виокремити реперспективізаційні моделі перекладу суб'єктно-предикативних структур заголовків англійського оригіналу українською мовою, які передбачають зміну фокусу під час тлумачення. За матеріал розвідки правлять англійськомовні заголовки новинного сайту BBC News (<https://www.bbc.com/news>) та їхні українськомовні відповідники на онлайн-сторінці BBC News Україна (<https://www.bbc.com/ukrainian>) за 2021–2024 роки.

Виклад основного матеріалу. Реперспективізаційні моделі, задіяні під час перекладу, залежать від наявності в заголовках первинної або вторинної позиції привернення уваги. Первинна позиція привернення уваги розташовується на початку англійського заголовка, а вторинна – через двокрапку після неї, пор.: *Ruby Franke: Parenting advice YouTuber pleads guilty to child abuse* (BBC 18 груд. 2023) – *Авторка YouTube-каналу з порадами батькам визнала, що знущала з власних дітей* (BBC 19 груд. 2023). У заголовку оригіналу первинну позицію привернення уваги заповнено тематичним класифікатором *Ruby Franke* на позначення блогерки. Вторинна позиція привернення уваги після двокрапки містить конструкцію *parenting advice YouTuber* зі вказівкою на рід діяльності позначеної особи. Проте в українському заголовку немає первинної позиції привернення уваги, чим зумовлене випущення прізвища блогерки і збереження конструкції *авторка YouTube-каналу з порадами батькам* на позначення діяльності, що відповідає одиниці *parenting advice YouTuber*, вжитій у вторинній позиції привернення уваги оригінального заголовка.

У межах указаних структурних особливостей заголовків BBC переклад англійськомовних суб'єктно-предикативних побудов, використаних у заголовках, виявив використання двох реперспективізаційних моделей: *зміщення перспективи зображення ролей суб'єкта та з пацієнса на агенс*.

У заголовках з однією позицією привернення уваги в оригіналі й перекладі модель зміщення перспективи в суб'єктно-предикативних конструкціях передбачає перенесення фокусу уваги з агенса на пацієнса, що зумовлює висунення одиниць на позначення останнього в позицію привернення уваги, а одиниці на позначення агенса – у позицію спонування, пор.: *Ukraine confirms Russia captured eastern city Lysychansk – Лисичанськ опинився під контролем Росії. Українські війська залишили місто* (BBC 03 лип. 2022). У наведеному прикладі суб'єктно-предикативну структуру *Russia captured eastern city Lysychansk*, що у формі активного стану позначає загарбницьку дію агенса, з позиції утримання уваги оригіналу, відтворено суб'єктно-предикативною конструкцією *Лисичанськ опинився* в пасивному стані внаслідок зміни перспективи із загарбника на захоплене місто. Ця зміна зумовлена необхідністю активувати безпекову потребу українських читачів, для яких важливе східне місто Лисичанськ.

Модель зміщення перспективи з пацієнса на агенс передбачає, що англійськомовні суб'єктно-предикативні структури з дієсловами у формі пасивного стану, які заповнюють позиції спонування або утримання уваги, відтворюють суб'єктно-предикативними конструкціями з предикатами у формі активного стану в позиції привернення уваги, пор.: *New Alan Turing £50 note design is revealed – Банк Англії показав нову полімерну купюру з Аланом Тюрінгом* (BBC 25 бер. 2021). Англійську суб'єктно-предикативну конструкцію у формі пасивного стану *New Alan Turing £50 note design is revealed*, що позначає оприлюднення нового дизайну фунта, у перекладі відтворено суб'єктно-предикативною структурою *банк показав* у формі активного стану з висуненням назви держустанови в позицію привернення уваги. Вказана зміна зумовлена тим, що Алан Тюрінг, до якого здійснює відсилку оригінал, менш відомий українській аудиторії за банк Англії.

Зміщення перспективи з пацієнса на агенс перекладі також охоплює зсув фокусу з жертв інциденту на джерело загрози

в суб'єктно-предикативних конструкціях у позиціях привернення уваги в заголовках обома мовами, пор.: *Texas woman injured after hawk drops snake on her* – **Змія і яструб одночасно напали на жінку, яка стригла газон** (BBC 09 серп. 2023). Англійську суб'єктно-предикативну конструкцію *Texas woman injured*, яка в позиції привернення уваги позначає жертву і нанесені їй пошкодження, переносять у перекладі в позицію спонування до читання. Натомість у позицію привернення уваги відтвореного заголовка висувають суб'єктно-предикативну структуру *змія і яструб напали*, яка акцентує джерело небезпеки. Таку реперспективізацію в перекладі зумовлено незвичністю інциденту, адже здобич (*змія*) та її мисливець (*яструб*) нехарактерно напали на людину одночасно. Крім того, мовну одиницю на позначення американського штату *Texas* опускають у перекладі, позаяк ця інформація менш важлива для українського, ніж для міжнародного читача.

Англійськомовні заголовки, що мають первинну і вторинну позиції привернення уваги, зазвичай у перекладі представлено заголовками зі збереженням двох позицій або з однією позицією привернення уваги, що впливає на зміну перспективи з пацієнса на агенса в їхніх суб'єктно-предикативних структурах.

Перший варіант виявляється у збереженні двох позицій привернення уваги в перекладі на тлі зміщення перспективи з пацієнса на агенса, пор.: *Nigeria school abduction: Hundreds of girls released by gunmen* – **Викрадення 300 школярок. Обзороші злочинці звільнили дівчат у Нігерії** (BBC 02 бер. 2021). Вторинну позицію привернення уваги оригіналу, яку займає суб'єктно-предикативна конструкція *hundreds (of girls) released*, заповнено в перекладі конструкцією *злочинці звільнили*, що свідчить про зміщення перспективи з пацієнса, представленого заручницями, на агенса, позначеного терористами. Водночас конструкція *hundreds of girls* із вторинної позиції привернення уваги оригіналу співвідноситься з побудовою *викрадення 300 школярок* у первинному приверненні уваги перекладу задля формування співчуття до дівчат. Водночас видається, що заміна іменника *hundreds* на числівник *300 (школярок)* менш ефективно впливає на українських читачів через точність кількості викрадених дівчат.

Другий варіант змін полягає в тім, що одиниці з первинної позиції привернення уваги оригіналу переносять у кінець позиції привернення уваги в тлумаченні зі зміщенням перспективи з жертви події у вторинній позиції привернення уваги оригіналу на джерело небезпеки в позиції привернення уваги перекладу, пор.: *London's West End: Man crushed by telescopic urinal dies* – **Висувний туалет у центрі Лондона розчавив людину. Як це сталося** (BBC 27 січ. 2023). У наведених прикладах конструкцію *туалет розчавив*, співвідносно з формою пасивного стану *man crushed* у вторинній позиції привернення уваги, переносять із позиції спонування до читання в позицію привернення уваги, акцентуючи джерело небезпеки. Водночас первинну позицію привернення уваги оригіналу *London's West End* на позначення району Лондона хоч і не представлено в перекладі, але її відтворено конструкцією *у центрі Лондона* і винесено в кінець позиції привернення уваги, позаяк українським читачам більш цікава незвична подія.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Перекладацька модель реперспективізації використовується для тлумачення суб'єктно-предикативних конструкцій оригіналу в заголовках BBC українською мовою. Реперспективізацію представлено двома перекладацькими моделями зміщення

перспективи зображення ролей суб'єкта й перенесення фокусу з пацієнса в оригіналі на агенса у відтворенні. Загалом реперспективізація залежить від уживання конструкцій в позиціях первинного або вторинного привернення уваги заголовків обох мов та в ракурсі перекладу відбувається на двох рівнях, а саме елокуційному й диспозиційному. У заголовках з однією позицією привернення уваги відбувається зміщення перспективи зображення ролей суб'єкта та з пацієнса в оригіналі на агенса у тлумаченні. При цьому суб'єктно-предикативні побудови розташовуються в позиції спонування в оригінал, а їхні витлумачені аналоги висувають у позицію привернення уваги, щоб акцентувати на події для вітчизняних читачів. У заголовках із первинною і вторинною позиціями привернення уваги суб'єктно-предикативні конструкції зазнають зміщення перспективи з пацієнса в оригіналі на агенса у перекладі, а конструкції в позиції первинного привернення уваги оригіналу відтворюють наприкінці позиції привернення уваги українського заголовка, щоб повідомити читачам додаткову інформацію про інцидент.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у виокремленні реперспективізаційних моделей перекладу граматиалізованих структур на матеріялі заголовків інших англійськомовних новинних видань.

Література:

1. Pidhrushna O. Media Content Translation. UK: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2023. 124 с.
2. Gnach A., Weber W., Engebretsen M., Perrin D. Digital Communication and Media Linguistics: With Case Studies in Journalism, PR, and Community Communication. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. 307 с.
3. Halliday M. An Introduction to Functional Grammar. Melbourne: Hodder & Stoughton, 1990. 384 с.
4. Iwama K., Kano Y. Multiple News Headlines Generation using Page Metadata. *ACLWeb: Association for Computational Linguistics*, 2019. С. 101–105.
5. Lilik Untari, SF. Luthfie Arguby Purnomo, SF. Lukfianka Sanjaya Purnama, Giyoto Giyoto. Clickbait and translation: Proposing a typology of online news headline transcreation strategies. *Studies in English Language and Education*. 2023. № 10(3). С. 1452–1466.
6. Mehawesh M., AL-Allawi S. M. Challenges in Translation News Headlines: A Case of English Headlines Rendered into Arabic. *World Journal of English Language*, 2024. № 14(5). С. 515.
7. Yang Y., Liu R., Qian X., Ni J. Performance and perception: machine translation post-editing in Chinese-English news translation by novice translators. *Humanities and Social Sciences Communications*, 2023. № 10(1). С. 1–8.
8. Зіненко Н. В. Особливості та труднощі перекладу газетних заголовків. *Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в сучасному полікультурному суспільстві*, 2020. С. 295–298.
9. Aristotle. Poetics. UK: Nick Hern Books, 2020. 60 с.
10. Charlesworth D. Re-presenting subversive songs: Applying strategies for invention and arrangement to nontraditional speech texts. *Communication Teacher*. 2010. № 24. С. 122–126.
11. Potapenko S. Globalising and localising translation strategies from rhetorical perspective: Rendering English headlines into Ukrainian. *SHS Web of Conferences*. 105, 02001. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110502001>.
12. Риторика: навч. посібн. / упор. Т.К. Ісаєнко, А.В. Лисенко. Полтава: ПолтНТУ, 2019. 247 с.
13. Saffy E. Introduction to Aristotelian Rhetoric. *Saffy Collection – All Textual Materials*, 2018. URL: https://digitalcommons.unf.edu/saffy_text/643/ (дата звернення: 30.08.2024).

14. Croft W. *Morphosyntax: Constructions of the World's Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. 340 c.
15. Hoffmann T. *Construction Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. 336 c.
16. Zeschel A. What's (in) a construction? *New Directions in Cognitive Linguistics*, 2009. C. 185-200.
17. Tomasello M. First steps toward a usage-based theory of language acquisition. *Cognitive Linguistics*. 2000. Vol. 11, №1/2. C. 61–82.
18. Kovalchuk L.V. Reperspectivation as a factor of topic recontextualization. *Science and Education*. 2015. Vol. III (16), Issue 70. C. 18–20.
19. Langacker R. W. *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. Oxford : Oxford University Press, 2008. 562 c.
20. Langacker R. W. *Grammar and Conceptualization*. Berlin, N. Y.: Mouton de Gruyter, 2000. 430 c.
21. Голідей Р. Напролом. Мистецтво перетворювати перешкоди на перемоги. К. : Наш формат, 2017. 168 с.
22. Zeman S. Confronting perspectives: Modeling perspectival complexity in language and cognition. *Glossa: a journal of general linguistics*, 2017. № 2(1):6. doi: <https://doi.org/10.5334/gjgl.213>
23. Graumann CF Kallmeyer W. Perspective and Perspectivation in Discourse. An Introduction. *Perspective and Perspectivation in Discourse*. 2002. C. 1–11.
24. Dröbiger H.-H. On Palimpsests: How to Use this Concept for Translation Studies. In *Memoriam Gérard Genette (1930-2018)*. *Athens Journal Of Philology*. 2018. № 5(4). C. 261–284.
25. Gajir T. H. *Discourse Strategies and the Evocation of Solidarity in Chimamanda Ngozi Adichie's Novels* : Doctoral Dissertation / University of Ibadan. Nigeria, 2017. 292 c.
26. Мироненко Т., Добровольська, Л. До питання контексту у сучасній американській прозі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*, 2014. № 48. C. 213–215.
27. Zeman S. Parameters of Narrative Perspectivization: The Narrator. *Open Library of Humanities*, 2020. № 6(2). <https://doi.org/10.16995/olh.502>
28. Doichyk O. Ya., Bylytsia, U. Ya. Linguo-Stylistic Properties of John Green's Idiostyle in Ukrainian Translation (Based on the Novels Paper Towns and the Fault in Our Stars). *Transcarpathian Philological Studies*. 2023. № 2(27). C. 149–155.

Deikun O. Perspectivation switch in the Ukrainian translations of the English BBC News headlines

Summary. This paper singles out reperspectivation patterns of translation of the Subject-Predicate structures in the English headlines of BBC News website throughout 2021–2024. Being the most used grammaticalized structures, Subject-Predicate constructions predominantly fill the attention-grabbing or attention-keeping positions whereas the first one may have primary and secondary subpositions. The paper finds that the Subject-Predicate constructions of English headlines are mostly reproduced by means of reperspectivation. The latter rests on two translation patterns: the perspectivation switch in depicting a referent's roles; and the perspectivation switch from the patient in the original to the agent in the rendering. Perspectivation occurs at the level of disposition depending on the primary and secondary subpositions of attention-grabbing in the original headlines, which causes the foregrounding of the translated Subject-Predicate constructions or keeping their reproduced units in a different position. In the headlines with one attention-grabbing position, the Subject-Predicate structures undergo a perspectivation switch of depicting a referent's roles as well as a shift from the patient in the original to the agent in the translation. At the same time, the equivalents to the English structures, that fill in the nudging position, are foregrounded to the attention-grabbing position in the translation to emphasize the event for the Ukrainian readership. In the headlines with two attention-grabbing positions – primary and secondary – the perspective in the Subject-Predicative structures shifts from the patient in the original to the agent in the translation. In such a case the equivalents to linguistic units from the English primary attention-grabbing position are located in the end of the Ukrainian attention-grabbing position and provide additional information about the event.

Key words: patterns of translation, perspectivation switch, agent, patient, Subject-Predicate constructions, headline, BBC News.

*Дорошенко К. О.,**студентка другого курсу магістратури
факультету іноземної філології та соціальних комунікацій
Сумського державного університету**Овсянко О. Л.,**кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри германської філології
Сумського державного університету*

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ У ЖАНРІ ФЕНТЕЗІ

Анотація. Статтю присвячено аналізу лексико-стилістичних особливостей перекладу фентезійних творів як важливого аспекту сучасної теорії художнього перекладу. Жанр фентезі, який здобув популярність у XX столітті й продовжує бути одним із найпоширеніших у XXI столітті, привертає значну увагу як науковців, так і практиків перекладу. У дослідженні наголошується на важливості збереження унікальної атмосфери та стилістики оригінальних фентезійних творів у перекладах українською мовою. У сучасному літературному дискурсі поняття «фентезі» не має загальноприйнятого визначення через складну взаємодію між реальністю, містиком, ірраціональним та фантастичним, але для всіх визначень спільною рисою є уявне або фантастичне середовище, де розгортаються події твору. Фентезі включає в себе велику й постійно зростаючу кількість піджанрів, які письменники іноді комбінують у своїх творах.

У статті основна увага приділяється лексико-стилістичному аналізу фентезійного дискурсу, що дозволяє дослідити особливості вживання стилістичних прийомів та підбору лексичних конструкцій і простежити, як вони відтворюються у перекладі.

У ході дослідження було виявлено універсальні стилістичні ознаки жанру фентезі, а також розглянуто фентезійні елементи, що впливають на сприйняття тексту читачами. Метафора та персоніфікація додають емоційних відтінків, яскраво змальовуючи атмосферу. Метонімія дозволяє передавати ідеї чи образи через заміщення одного поняття іншим. Гіпербола створює драматичний ефект, підкреслюючи велич і надприродні можливості персонажів. Мовно-виразові засоби допомагають висловлюватися влучно й експресивно, збагачуючи текст. Серед них було виокремлено епітети, які використовуються для створення атмосфери й опису персонажів і подій. Встановлено, що в книгах жанру фентезі тропи перекладаються здебільшого дослівно або з прийомами опущення, компенсації, контекстуальною заміною, антонімічного перекладу та додавання.

Ключові слова: фентезі, лексико-стилістичні особливості перекладу, тропи, перекладацькі трансформації.

Постановка проблеми. Фентезі як літературний жанр сягає корінням у давню міфологію та архетипи, але водночас його сучасна форма набула широкої популярності лише у другій половині XX століття. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, присвячених цьому жанру, лекси-

ко-стилістичні особливості текстів фентезі та прийоми їхнього перекладу досі не отримали достатньої уваги. Це призводить до труднощів у адекватному відтворенні авторського задуму й стилістичної унікальності оригіналу під час перекладу. Актуальність статті зумовлена потребою аналізу перекладацьких прийомів для відтворення тропів жанру фентезі українською мовою на конкретних прикладах англійської мови.

Аналіз досліджень. Теоретико-методологічну базу статті складають праці з теорії перекладу, стилістики, а також дослідження, присвячені аналізу жанру фентезі. Питання художнього перекладу активно досліджуються багатьма науковцями, серед яких В. Бабенко, Р. Зорівчак, В. Коптілов, Т. Некряч, Ю. Чала, та інші. Дослідники дискурсу фентезі, такі як Б. Стейблфорд, Б. Еттеберрі, Ф. Мендлсон, П. Хант та інші, акцентують увагу на стилістичних особливостях фентезійних текстів і їхньому перекладі. Основні положення цих досліджень дозволяють глибше зрозуміти лексико-стилістичні засоби, що використовуються авторами фентезі, та методи їх адекватного відтворення в перекладі.

Мета статті – дослідити лексико-стилістичні засоби фентезійних текстів і проаналізувати методи їхнього перекладу; визначити перекладацькі стратегії, застосовувані для адекватного відтворення тропів у українському перекладі. Стаття спрямована на виявлення специфіки лексико-стилістичних засобів у фентезійних текстах і дослідження ефективного відтворення стилістичних особливостей жанру.

Виклад основного матеріалу. У жанрі фентезі зустрічаються універсальні стилістичні ознаки. По-перше, завжди присутній вигаданий світ, властивості якого частково або повністю відрізняються від реальності. Цей світ може базуватися на минулому, сьогоденні чи майбутньому, або ж бути повністю вигаданим. По-друге, невід'ємним елементом вигаданих світів є магія, фентезійні світи, як правило, населені казковими чи фольклорними персонажами. По-третє, сюжет у фентезі часто будується навколо пригоди, яка розгортається у формі подорожі, пошуків або протистояння. Герої, їхні вчинки й боротьба зі силами зла виходять на перший план.

Стилістичні фігури та тропи є важливими складовими всіх фентезійних творів. Останній термін характеризується виразами, словами та словосполученнями, які використовуються в переносному значенні та сприяють експресивності мовлення, а саме метафорами, метонімією, гіперболами, епітетами, пер-

соніфікацією тощо. Метафора виконує важливу роль у тексті й полягає у вживанні слова або вислову в переносному значенні на основі подібності. На думку Т. С. Гуцуляка, вона є суттєвим експресивним засобом літературного тексту, представляючи насамперед асоціативно-образне сприйняття предмета чи явища екстралінгвістичної реальності, яка або закріпилася в переносному значенні, або є авторським надбанням. Метафори виступають синонімічно до інших лінгвістичних одиниць, забезпечуючи системність та виразність художнього твору [1, с. 45]. Переклад метафори є складним завданням не лише для перекладачів-початківців, але й для досвідчених професіоналів, бо вимагає пильної уваги та ретельності, оскільки через цей троп автор передає власні образи, культурні реалії чи асоціації. В. І. Карабан пропонує такі способи перекладу метафори: 1) повний переклад (у тому разі, якщо збігаються правила сполученості в мові оригіналу та перекладу, а також правила вираження емоційно-оцінної інформації); 2) додавання чи опущення; 3) заміна; 4) структурна перебудова; 5) традиційний відповідник; 6) паралельне найменування (метафоричної основи) [2, с. 1]. Персоніфікація полягає в перенесенні властивостей, ознак, поведінкових характеристик людини на тварин, явища навколишньої дійсності, неживі предмети та поняття [3, с. 63]. Вона допомагає створювати багатомірні, магічні світи, де межа між живим і неживим розмивається, а також надавати навколишньому середовищу, природним явищам і магічним предметам певних емоційних відтінків, які підсилюють загальну атмосферу твору та створюють відповідний настрій для читача. Значення метонімії полягає у вживанні назви одного предмета для позначення іншого, ознакою якого він є або з яким асоціюється. Метою є акцентування на певній якості об'єкта чи його більш абстрактного аспекту. Конкретні предмети чи поняття можуть представляти більш абстрактні ідеї. Наприклад, трон може символізувати владу або королівство в цілому, а меч – війну чи героїзм. Гіпербола ж викривлює не тільки специфіку явища, але й масштаб, посилюючи його до крайнощів. Метою використання цього тропу може виступати прагнення виразити яскраві емоції, викликати почуття прихильності до мовця, створити ефект комічності чи драматизму.

З метою насичення творів виразністю та унікальністю, митці завжди доповнюють свої праці мовно-виразовими засобами. Епітет за визначенням мовознавця В. А. Чабаненка є одним із найбільш ефективним інструментом для увиразнення та збагачення емоційністю мовлення. Він вважав, що це одне чи кілька слів, які додаються до звичайної назви предмета з метою посилення виразності, підкреслення в предметі одну з його ознак – ту, яку в певному контексті важливо висунути на передній план, тобто привернути до неї увагу читача [4, с. 253]. Найчастіше в ролі епітета виступають прикметникові означення. У фентезі епітети створюють яскраві образи, підсилюють атмосферу й особливості персонажів, місць і подій, а також додають тексту емоційної насиченості та художньої виразності.

З метою аналізу лексико-стилістичних засобів у перекладі текстів жанру фентезі, було обрано книгу «Знищ мене» Тагере Мафі [5] та її переклад українською [6].

Враховуючи вищезгадані теоретичні положення, перекладачам фентезійних творів важливо відтворювати тропи максимально точно, аби зберегти багатство оригінального тексту, передати його атмосферу та емоційну насиченість, одночасно зберігаючи авторський стиль та унікальність вигаданого світу.

Тож основною вимогою до перекладу є «досягнення максимально можливої міри адекватності оригіналу» [7, с. 14].

У перекладі Тетяни Заволоко книги «Знищ мене», написаної Тагерею Мафі, зустрічається безліч прикладів метафори й персоніфікації. Авторка пов'язує душевні хвилювання головної героїні з елементами природи, таким чином створюючи глибокий зв'язок між її внутрішнім світом і навколишнім середовищем. Ці тропи підсилюють емоційний зв'язок читача з героїнею, оскільки вони можуть глибше зрозуміти її переживання. Т. Заволоко дотримувалася дослівного перекладу і зберігала вкладені авторкою образи.

(1) *I always wonder about raindrops... they're always falling down, tripping over their own feet, breaking their legs and forgetting their parachutes as they tumble right out of the sky toward an uncertain end. It's like someone is emptying their pockets over the earth and doesn't seem to care where the contents fall, doesn't seem to care that the raindrops burst when they hit the ground, that they shatter when they fall to the floor, that people curse the days the drops dare to tap on their doors. I am a raindrop* [5, с. 13]. –

(1) *Я завжди думаю про краплі... вони падають додола, збиваючи н'яти, ламаючи ноги, чому вони забувають парашути, стрибаючи з неба назустріч непевній долі. Немов хтось витрушує свої кишені над землею і йому, цьому комусь, однаково, де падає їхній вміст, йому однаково, що краплини луснуть, коли вдаряться об землю, що вони розіб'ються, впавши додола, що люди проклинають ті дні, коли краплини наважуються постукувати в їхні двері. Я – краплина дощу* [6, с. 12].

Метафора і персоніфікація в цьому уривку з прикладу 1 використовуються для створення глибокого емоційного впливу й передачі складних почуттів героїні. Цим метафоричним порівнянням вона виражає відчуття безпорадності, підвладності долі. Краплини дощу символізують її власні почуття вразливості й невпевненості в житті. До того ж, краплі наділені людськими рисами та діями, вони «забувають парашути», «стрибають з неба», «вдаряються об землю», «розбиваються», «стукають у двері», і завдяки цьому створюється образ, де краплі дощу стають живими істотами з власними бажаннями та страхами. У перекладі використано позитивізацію («doesn't seem to care» – «йому однаково»), опущення («raindrops» – «краплі» і «краплини» (не вказано, що дощові)).

(2) *His lips soften into a smile that cracks apart my spine* [5, с. 25]. – (2) *Його вуста розтягуються в усмішці, що ламає мені хребет* [6, с. 25].

У прикладі 2 «усмішка, що ламає хребет» метафорично передає глибокий емоційний удар або потрясіння, яке героїня відчуває в цей момент. Троп допомагає читачеві зрозуміти інтенсивність переживань героїні, використовуючи образ фізичної болі для опису емоційного стану. Варто зазначити, що за контекстом в оригіналі губи чоловіка були підібгані, вираз обличчя стриманий, а потім обличчя посвітлішало, риси пом'якшилися, що не зовсім влучно передає дієслово «розтягуватися», що за конотацією передає напруження, тому радше доцільним синонімічним варіантом могло б виступити «розпливатися в усмішці». Відповідно, було використано контекстуальну заміну, а саме смислову диференціацію.

(3) *Sometimes I think the loneliness inside of me is going to explode through my skin...* [5, с. 15]. – (3) *Іноді мені здається, що самотність усередині мене ось-ось почне сочитися через шкіру...* [6, с. 15].

Ці стилістичні прийоми створюють потужний образ, який передає глибину й інтенсивність відчуття відчуженості героїні. Однак, при перекладі експресивність була дещо втрачена: дієслово «explode», що означає «раптово вибухнути або зруйнуватися зсередини шумно й потужно» [8], перекладачка замінила менш емоційно забарвленим «сочитися». Як і в минулому прикладі, використано смислову диференціацію.

(4) *I'm wearing dead cotton on my limbs and a blush of roses on my face* [5, с. 14]. – (4) *Дрантя прикриває мої кістки, троянди пламеніють на обличчі* [6, с. 12].

У прикладі 4 зустрічається відразу кілька стилістичних тропів, зокрема зевгма в оригінальному реченні – троп, що ґрунтується на протиставленні схожій синтаксичній структурі словосполучень і їхніх відмінних значень. На вибір стратегії перекладу зевгми впливає той факт, що в українській мові, на відміну від англійської, зевгма є явним відхиленням від літературної норми, а тому, як правило, перекладачі цей троп уникають. Саме так і відбулося в поданому прикладі: дослівно «я ношу дрантя на кінцівках і рум'янець на обличчі», але перекладачка вирішила використати прийом метафоризації, тому рум'янець став «трояндами», які «пламеніють на обличчі», таким чином компенсувавши зевгму метафорою. «Limbs» було перекладено за допомогою конкретизації, а саме «кістками», що відтворило метонімію.

(5) *I catch the rose petals as they fall from my cheeks, as they float around the frame of my body, as they cover me in something that feels like the absence of courage* [5, с. 15]. – (5) *Я ловлю трояндові пелюстки, коли вони опадають з моїх щік, пливуть навколо мене, видаючи моє нікчемне боягузтво* [6, с. 13].

У прикладі 5 авторка розвиває метафору з рум'янцем, утілюючи цим тропом ідею, наче червоніє не лише обличчя героїні, але й усе її тіло. Перекладачка дотрималася послівного перекладу в першій частині речення, а в кінці використала антонімічний переклад «absence of courage» – «боягузтво». Було використано опущення («frame of my body» на займенник «мене», зі «they cover me in... absence» відбулася контекстуальна заміна «видаючи моє боягузтво»). Також було додавання епітета «нікчемне» задля посилення емоційності.

(6) *My eyes break open. 2 shattered windows filling my mouth with glass* [5, с. 16]. – (6) *Мої очі різко розплющуються. Ці два розбиті вікна у зовнішній світ наповнюють мій рот битими скалками скла* [6, с. 15].

У прикладі 6 використані метафора і гіпербола: очі порівнюються з розбитими вікнами, що відкриваються у зовнішній світ, наче героїня сприймає світ з болем, а фраза «наповнюють мій рот битими скалками скла» перебільшує реальність, створюючи відчуття надзвичайного болю чи дискомфорту. Цікавим є те, як було виконано переклад «break open», яке передає значення «різко відкривати», а точніше «відкриватися шляхом руйнування», тобто «open» указує на наслідок дії, уточнює, що дія руйнування призводить до відкриття чогось. Оскільки перекладачка обрала загальноживане «очі розплющуються», вона компенсувала втрачену конотацію в кінці другого речення: до звичайного «скла» («glass») було додано «биті скалки», а повторення «розбиті» й «биті» лише підкреслюють заданий авторкою негативний настрій. Власне в першому реченні було використано опущення, а в другому – додавання.

Також цікавими прикладами персоніфікації задля створення похмурої, подекуди жахаючої атмосфери виступають

гіперболізовані словосполучення «сором пече», «темрява ховає», «жах розриває», де було застосовано послівний переклад і опущення:

(7) *An inexplicable humiliation is searing my flesh* [5, с. 25]. – (7) *Сором несподівано пече мою плоть* [6, с. 24].

(8) *Blackness buries me in its folds* [5, с. 15]. – (8) *Темрява ховає мене у своїх складках* [6, с. 15].

(9) *Horror rips my eyelids open* [5, с. 2]. – (9) *Жах розриває мої повіки* [6, с. 22].

(10) *My eyes open to 2 eyes 2 lips 2 ears 2 eyebrows* [5, с. 11]. – (10) *Я розплющую очі й бачу перед собою пару очей, пару вуст, пару вух і пару брів* [6, с. 10].

У прикладі 10 була використана синекдоха «пара очей, вуст, вух і брів» задля позначення обличчя, замінивши ціле частиною, а перекладачка відтворила цей троп дослівно.

(11) *I sit up on cloth-covered springs I'm forced to sleep on* [5, с. 10]. – (11) *Сиджу на цих ледь прикритих тканиною пружинах, де змушена спати* [6, с. 10].

У прикладі 11 використано метонімію, де «пружини» («springs») позначають ліжко, оскільки вони є важливою частиною самої конструкції. Додавання при перекладі «ледь» до «прикритих тканиною» підсилює відчуття дискомфорту. В оригіналі «cloth-covered» просто констатує факт, що пружини вкриті тканиною, але не вказує на ступінь, а в перекладі з прийомом додавання підсилюється тон і настрій оригіналу. Таким чином «пружини», які майже не прикриті тканиною, асоціюються з дискомфортом, що підкреслює важкі умови, у яких змушена спати героїня.

Важливо зазначити, що епітети відіграють ключову роль у створенні атмосфери у фентезі, саме через описові характеристики передаються відчуття тривоги чи невизначеності, суму чи радості, страху чи відваги. Ці художні засоби надають тексту емоційну насиченість і допомагають читачам глибше зануритися у вигаданий світ. Крім того, епітети деталізують середовище, формують чітке враження про оточення:

(12) *The pathetically constructed bed frames: built from old water pipes. The small square of a window: too thick to shatter. My hope is exhausted. My eyes are unfocused and aching. My finger is tracing a lazy path across the cold floor* [5, с. 14]. – (12) *Убогі каркаси ліжок, зварені зі старих водопровідних труб. Маленький квадрат віконця: скло надто товсте, його не розіб'єш. Мої сподівання вичерпано. Перед очима все пливе, вони болять. Пальці поволі скрадаються холодною підлогою* [6, с. 13].

«Убогі каркаси», «старі труби», «маленький квадрат віконця», «холодна підлога» створюються гнітючу атмосферу, де немає комфорту, освітлення й обігріву. При перекладі «built» як «зварені» перекладачка використала прийом конкретизації, для «unfocused eyes» було використано фразеологічний відповідник, «lazy path» замінено прислівником «поволі», а при перекладі «pathetically constructed bed frames» відбулося опущення «убогі каркаси ліжок», прикметник «exhausted» був перекладений граматичною трансформацією пасивним дієприкметником «вичерпано».

Задля опису похмурої атмосфери будівлі, у якій перебуває головна героїня, і пояснення її тривожного, переляканого стану, були використані епітети «надривні зітхання» і «змучені зойки»:

(13) *Nights are punctured by screams and heaving sobs, wails and tortured cries, the sounds of flesh and bone breaking by force or choice I'll never know* [5, с. 18]. – (13) *Ночі позначені криками*

й надривеними зітханнями, стогонами й змученими зойками, звуками того, як ламаються кістки й роздирається плоть, а чи робиться це з примусу чи з власної волі – цього я ніколи не дізнаюся [6, с. 17].

Важливо завважити, що в оригіналі «tortured cries» вказує на крики людей, спричинені фізичними муками або катуванням, що не досить влучно передає «змучений» – виснажений фізично, стомлений, вибитий із сил. Порівняно з оригінальним епітетом з сильним негативним відтінком «tortured», який безпосередньо вказує на страждання, що можуть бути спричинені катуванням або фізичними муками, «змучений крик» є більш розмитим і не обов'язково означає катування, а швидше загальне виснаження або втому. В оригіналі епітет є набагато сильнішим за своєю негативною конотацією, тому переклад зміщує фокус з жорстокого, цілеспрямованого страждання до загального виснаження, що може бути результатом як фізичної праці, так і емоційного стресу. Тому відбулася смислова диференціація.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що лексико-стилістичні засоби відіграють ключову роль у створенні унікальної атмосфери та сприйняття читачами фентезійних творів. Використання метафор, персоніфікації, метонімії, гіпербол та інших тропів дозволяє авторам фентезі надавати магичним світам, предметам і персонажам емоційного забарвлення та глибини. Аналіз показав, що адекватний переклад лексико-стилістичних засобів є необхідним для збереження авторського задуму і стилістичної унікальності оригіналу. Особливо важливим є точне відтворення тропів. Перекладачам потрібно бути уважними до деталей і використовувати різні прийоми перекладу, щоб зберегти ідеї та емоції, закладені автором у текст. Подальші перспективи наукових пошуків убачаємо в дослідженні та аналізі перекладацьких трансформацій при відтворенні лексико-стилістичних засобів у жанрі фентезі, зокрема вивченні впливу культурних і контекстуальних факторів на переклад, а також у розробці методології, що сприятиме більш адекватному та точному перекладу художніх творів фентезійного жанру.

Література:

1. Гуцуляк Т. С. Художня метафора як джерело формування синонімічних засобів української мови. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія : Філологічні науки*. 2013. С. 51–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2013_1_11
2. Павлик В. Метафора у романі-фентезі Дж. Мартіна «Гра престолів»: перекладознавчий аспект. *Виклики та перспективи іншомовної освіти у XXI столітті* : III Всеукр. студ. наук. Інтернет-конф. 2021. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/32442/>
3. Мірошніченко І. Г. Тропи як засоби лаконічності та виразності в стислих текстах українських мас-медіа. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика*. 2018. Т. 1, № 34. С. 61–65. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/view/ByFileId/708647.pdf>
4. Чабаненко В. А. Стилістика експресивних засобів української мови : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с. URL: <https://ru.scribd.com/document/582584855/Чабаненко-В-А-Стилістика-експресивних-засобів-української-мови-2002>

5. Mafi T. Shatter Me. Egmont, 2018. 336 p. URL: <https://archive.org/details/1-shatter-me-destroy-me-unravel-me-fracture-me-ignite-me/1%20SHATTER%20ME,%20DESTROY%20ME,%20UNRAVEL%20ME,%20FRACTURE%20ME%20%20IGNITE%20ME/mode/2up?view=theater>
6. Мафі Т. Знищ мене / пер. з англ. Т. Заволоко. Харків : КСД, 2024. 256 с. URL: <https://books.ksd.ua/znishch-mene/>
7. Боднарчук А. Стилістичні засоби при передачі емоцій персонажів та їхній переклад. *Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія*. 2021. № 833. С. 12–18. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/gp/article/view/209>
8. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>

Doroshenko K., Ovsianko O. Lexico-stylistic devices in the translation of fantasy novels

Summary. The article analyses the lexical and stylistic features of the translation of fantasy works, which is an important aspect of the modern theory of literary translation. Fantasy gained popularity in the twentieth century and continues to be one of the most widespread genres in the twenty-first century, attracting considerable attention from both scholars and translation practitioners. The study emphasises the importance of preserving the unique atmosphere and style of original fantasy works in translations into other languages. In contemporary literary discourse, the concept of «fantasy» lacks a generally accepted definition due to the complex interaction between reality, mysticism, irrationality, and the fantastic. However, all definitions have in common the imaginary or fantastic environment in which the events of the work take place. Fantasy encompasses a vast and growing number of subgenres, which writers sometimes combine in their works.

The article employs a lexical and stylistic analysis of fantasy discourse to investigate the specific characteristics of stylistic devices and lexical constructions, and to examine how they are replicated in translation. The study identified the stylistic features that are characteristic of the fantasy genre and examined the ways in which fantasy elements influence readers' perception. Metaphor and personification contribute to the emotional tone of the work, providing a vivid depiction of the atmosphere. Metonymy is a rhetorical device that allows the conveyance of ideas or images by the replacement of one concept with another. Hyperbole serves to create a dramatic effect, whereby the characters are presented as having great and supernatural abilities. The use of linguistic and expressive means enables the accurate and expressive expression of ideas, thereby enriching the text. Among these are epithets used to create an atmosphere and describe characters and events, as well as similes that improve the visualisation of scenes and add depth to descriptions, thus facilitating the readers' ability to imagine fictional places, creatures, and events. It has been established that in fantasy books, tropes are translated mostly literally, with the techniques of omission, compensation, contextual substitution, antonymic translation, and addition.

Key words: fantasy, lexical and stylistic features of translation, tropes, translation transformations.

*Yemelyanova O. V.,**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology
Sumy State University**Bendiuh V. E.,**Master student at the Department of Germanic Philology
Sumy State University*

SPECIFICS OF THE HORRIFIC REPRESENTING IN THE PROCESS OF HORROR LITERARY WORKS TRANSLATION

Summary. The article is dedicated to the specifics of the horrific representing in the process of horror literary works translation, based on the example of Gothic horror. The concept of horror in contemporary literary discourse and the peculiarities of translating gothic horror are considered. We focus on the vagueness of the definition of the very concept of the horror genre. The study shows that even the concept of genre itself is difficult to define, as it contains a wide range of so-called subgenres, which are obviously difficult to fit into one definition of genre.

The work emphasises that the horror genre is an important part of cultural experience and is of particular interest to readers. Horror literature has its own lexical basis, on which the genre builds, but there is no clear definition of the horror genre in literary studies, which is due to the wide variety of its subgenres. The lexical means of creating fear include tropes, lexical means of stylistics, lexemes that carry the indication of the emotion of fear and are used in horror literature to create the effect of plot tension.

An integral part of a horror story is the element of suspense, which is understood as a certain suspended state, uncertainty, anxiety, concern, and indecision that arise in anticipation of a decision or outcome and are accompanied by a certain degree of expectation (premonition) or anxiety.

Gothic literature, in its turn, is not synonymous with horror literature; it should be perceived and studied as a subgenre of a wide range of other subgenres that derive from the concept of horror literature. Gothic literature is characterised by certain gloom and mysticism. Its prominent elements include images of abandoned houses and castles, ghosts, vampires, zombies, mystical events and various curses, an atmosphere of suspense, metonymy of the dark and horrific, ladies in distress, excessive emotionality, characters seeking to solve mysteries, romance and romanticisation of the bizarre, etc. All of these elements are intended to evoke tension and fear in the reader and to create very specific visual images.

To translate horror works effectively, it is necessary to preserve the atmosphere of the original text, taking into account the emotional and genre specifics, and use modern translation methods. The Ukrainian translation, in turn, is more emotionally coloured, which is manifested in the lexical content, active use of expressive means and translation transformations. The paper emphasises the importance of adapting cultural and linguistic elements to achieve an adequate depiction of the horrific in translations of this genre.

Key words: genre, horror, suspense, lexical unit, atmosphere, Gothic literature, features of horror literature translation.

Formulation of the problem. In the Ukrainian philological paradigm, the concept of horror has become a recent phenomenon. This was due to a number of historical and cultural peculiarities of the development of Ukrainian society. At the very beginning, works of renowned foreign authors were widely presented in the Ukrainian translation, among whom Stephen King was certainly one of them. However, the concept of gothic horror has only begun to actively integrate into the Ukrainian culture in the last 10 years.

Nowadays there is no thorough study of the Gothic literature translation into Ukrainian specifics, which stipulates **the relevance** of the study. The application of comparative analysis to the translation of Gothic works will not only help to determine the quality of the translation, but also reveal the art of reproducing a literary masterpiece in a different linguistic and cultural matrix.

The problem of exploring the phenomenon of horror in literary discourse has been studied by such scholars as: Abedini S. [1], Baranovska L. [2], Bozhko O. [3], Carrol N. [4], Harris R. [5], Holovnova-Koppa O. [6], Trofymenko A. [7], Wesam A. El-Sayed [8] and others.

The **subject matter** of the research is the Gothic horror literary works. The **objective** of the study is the specifics of the Gothic horror literary works translation into Ukrainian. **The aim** of the study is to specify the characteristic features of the horror genre and to identify relevant translation transformations and techniques used in the translation of horror literary works into Ukrainian to preserve the atmosphere of the original work.

Presentation of the main research material. The oldest and most powerful emotion of mankind is fear, and the oldest and most powerful type of fear is fear of the unknown (the so-called primal fear). Human's interest in horror literature is usually narrow, as it requires a certain level of imagination and the ability to detach from everyday life.

There is no clear definition of the horror genre in literary studies. The concept itself is marked by subjective shades, expressive and stylistic colouring, and the interconnection of various features associated with Gothic culture, mysticism, and infernal (otherworldly) visions, which inevitably evoke vivid emotions that affect the reader's perception. The situation is the same with the concept of «genre»; it is very vague, which makes it difficult to give a short, concise definition, but each subgenre can be defined separately [7; 8].

The Collins Dictionary, for example, defines genre as: “a particular type of literature, painting, music, film, or other art form which people consider as a class because it has special characteris-

tics. Synonyms may include words such as: type, kind, class, group, school, form, etc.” [9].

Scholars define horror literature as a genre of fiction that deals with the supernatural, in the literal sense of the word. It has a limited set of characters borrowed, as a rule, from the lower mythology of different nations: vampires, zombies, werewolves, ghosts, demons, etc. [1; 2].

The horror genre has always been of particular interest to readers and researchers, as it offers not only fascinating stories but is also perceived as an important part of society’s cultural experience. The translation of horror fiction proves to be a special and challenging task, as it is not only the plot and characters that are conveyed, but also the atmosphere of tension, fear and unease that are the key elements of the genre.

The element of suspense is an integral part of a horror literary work. In English, the word «suspense» has existed since the 15th century. Initially, the concept of «suspense» was understood as a certain «suspended» state, uncertainty, anxiety, concern, and indecision that arise in anticipation of a decision or outcome and are accompanied by a certain degree of expectation (premonition) or anxiety [3; 4].

Gothic literature itself is characterised by its darkness, mysticism, and atmosphere of mystery. It often uses a variety of elements, such as lost palaces and castles, ghosts, ominous events, and secrets of the past, to create tension and fear in readers. In general, Gothic stories, novels, films, and images, when mentioned alone, form a very specific image in the mind of the recipient.

As for the literary Gothic, there is a consensus that classical Gothic dates back to the 1790s. The Gothic novel itself was invented almost single-handedly by Horace Walpole, whose “The Castle of Otranto” (1764) contains, in fact, all the elements that make up this genre. Regarding the later periods or whether post-Romantic Gothic should be distinguished from related genres such as science fiction, fantasy, and horror, a firm consensus among the researchers has not been reached yet [5].

According to Robert Harris, common elements found in Gothic novels include [5]:

- gloomy, dilapidated environment (haunted houses or castles with secret passages, crawlways and other mysterious architecture);
- supernatural events, creatures or monsters (ghosts, vampires, zombies, giants);
- curses or prophecies. The most popular example is when an ancient prophecy is associated with the castle or its inhabitants (past or present). The prophecy is usually vague, partial, or confusing;
- the atmosphere of suspense;
- a metonymy of darkness and horror. In Gothic novels, something (for example, rain) is often used to denote something else (for example, sadness);
- ladies in trouble. As an appeal to the reader’s pathos and compassion, female characters often face events that make them faint, scream and/or sob, horrified;
- high, even excessive emotionality;
- characters looking for the solution to a mystery;
- romance and romanticisation of the bizarre.

Horror literature has its own lexical base on which the genre relies. The lexical means of creating fear include tropes, lexical means of stylistics, and words that carry the context of the emotion of fear and are used in horror literary works to create the effect

of plot tension and describe the emotional state of characters at that moment, to specify the details in the description of the characters’ appearance and the chronotype of events. The entire vocabulary of the genre is united under the associative semantic field «horror» on the basis of the emotional and semantic dominant (this includes such microfields as fear, death, supernatural phenomena, and monstrous animals) [6].

It is important to note that preserving the original meaning and aesthetics in translation is not an easy task. Comparative analysis between original works and their translations reveals the depth of language, cultural peculiarities and different art shades. The comparative analysis of original literary works translations from English into Ukrainian is necessary and important to understand how accurately and effectively the Gothic motifs, atmosphere, vocabulary, stylistics and emotional tension are conveyed in Ukrainian translations. Do the translations retain the feelings and ideas put in by the author of the original literary work, or are they heavily interpreted and adapted to the Ukrainian cultural and linguistic specifics?

To analyse the modern paradigm of translation of classical Gothic literature with horror elements through comparative analysis, we took famous works of such Gothic masters as: Howard Phillips Lovecraft, Edgar Allan Poe, Ambrose Bierce, Robert William Chambers, and Arthur Machen. The comparative analysis was performed in the original fragment – translated fragment – analysis of the fragments for lexical and stylistic content format.

For example, we take the work of Howard Phillips Lovecraft – “The Rats in the Walls” (translated into Ukrainian by Ostop Ukrainets and Kateryna Dudka, 2016) [10; 11]:

There was, for instance, the belief that a legion of bat-winged devils kept Witches’ Sabbath each night at the priory – a legion whose sustenance might explain the disproportionate abundance of coarse vegetables harvested in the vast gardens. And, most vivid of all, there was the dramatic epic of the rats – the scampering army of obscene vermin which had burst forth from the castle three months after the tragedy that doomed it to desertion – the lean, filthy, ravenous army which had swept all before it and devoured fowl, cats, dogs, hogs, sheep, and even two hapless human beings before its fury was spent. Around that unforgettable rodent army a whole separate cycle of myths revolves, for it scattered among the village homes and brought curses and horrors in its train. – Існувало, наприклад, повір’я про легіони перетинчастокрилих демонів, які щовечора навідували відьомські шабаши у пріораті – нібито у садах замку саме для них вирощували величезні врожаї кормових овочів. Але найнеймовірнішою з усіх була драматична оповідь про щурів – про орди паразитів, які висипали із замку через три місяці після трагедії, яка і спричинила його спустошення. Брудна, огидна, жадібна армія змітала все на своєму шляху, знищуючи птицю, котів, собак, свиней, овець і навіть безпомічних людей, перш ніж їх шал вдалося стримати. Про цю незабутню навалу існував цілий і цілком окремий цикл легенд, бо щури розсіялися серед сільських хат і принесли із собою прокляття і жах.

The excerpt uses a number of visual images: *a legion of bat-winged devils, the scampering army of obscene vermin, lean, filthy, ravenous, swept all before it and devoured fowl, cats, dogs, hogs, sheep, and even two hapless human beings*. The Ukrainian translation reflects this as: *легіони перетинчастокрилих демонів* – retains the terrifying and grotesque image of the demons from the original; *орди паразитів* – the metaphor of *army* from the original,

but the more neutral word *паразити* is used; *Брудна, огидна, жадібна* – epithets describing the disgusting nature of rats, as in the original; *змітала все на своєму шляху, знищуючи птицю, котів, собак, свиней, овець і навіть безпомічних людей* – The description of the damage caused by rats is close to the original, but slightly softened.

The original uses strong verbs: *kept, burst forth, swept, devoured*, that emphasise the dynamism, cruelty of the events and dark lexicon: *devils, obscene vermin, filthy, ravenous, curses, horrors*, which creates an atmosphere of fear and horror.

In the Ukrainian translation, most of the strong verbs from the original are translated quite accurately (*навідували, виситали, змітала, знищуючи*). The dark vocabulary (*bat-winged devils, obscene vermin*) has been partially preserved (*перетинчастокрили демони, паразити*), but some words have been replaced with more neutral ones (*трагедія, спустошення*).

Another example is an extract from “The King in Yellow: The Repairer of Reputations” by Robert Chambers (translated in Ukrainian by Yevhen Lir, 2018) [12; 13]:

Mr. Wilde lay groaning on the floor, his face covered with blood, his clothes torn to shreds. Drops of blood were scattered about over the carpet, which had also been ripped and frayed in the evidently recent struggle. «It's that cursed cat,» he said, ceasing his groans, and turning his colourless eyes to me; «she attacked me while I was asleep. I believe she will kill me yet.» This was too much, so I went into the kitchen, and, seizing a hatchet from the pantry, started to find the infernal beast and settle her then and there. – Містер Вайлд стогнав, лежачи на підлозі, його обличчя вкривала кров, а одяг був весь пошматований. Килим також постраждав у вочевидь недавній сутичці: роздертий та подірваний, поплямований краплями крові. – Це та проклята кішка, – сказав він, припинивши стогнати. Чоловік подивився на мене своїми безбарвними очима. – Вона напала на мене, коли я спав. Думаю, рано чи пізно вона мене вб'є. Це було вже занадто. Озброївшись сокирою, яку взяв у коморі, я зайшов на кухню і почав шукати того пекельного звіра, аби порішити його раз і назавжди.

This excerpt reflects the popular mystical image of a sinister, demonic cat and the consequences of its attack on a man. The cat itself is described in such words as: *cursed cat (проклята кішка), infernal beast (пекельний звір)*. And the following words are attributed to the victim of the beast: *groaning (стогнав), covered with blood (вкривала кров), clothes torn to shreds (одяг був весь пошматований), colourless eyes (безбарвними очима)*.

The text acquires a negative Gothic influence through such phrases as: *lay groaning on the floor (стогнав, лежачи на підлозі); his face covered with blood (його обличчя вкривала кров); his clothes torn to shreds (одяг був весь пошматований); Drops of blood were scattered about over the carpet (поплямований краплями крові); the evidently recent struggle (вочевидь недавній сутичці)*.

The translator uses the more neutral word *сокира*, instead of the more specific *hatchet*. In addition, the Ukrainian translation uses some words that are not direct equivalents of English words. For example, the word *пекельний* is not an accurate translation of the word *infernal*, but it better conveys the emotional meaning of this word. In addition, the translation was decompressed due to language peculiarities, which resulted in the number of words increase.

It is known that translations of Gothic literary works into Ukrainian were carried out by well-known professional translators, which had a significant impact on the quality of the translation. They skilfully recreate Gothic and suspense atmosphere, making it very similar, but, at the same time, slightly different from the atmosphere of the original work. The main differences are that a word in the text and in the particular context does not always have a dictionary translation, but can be stylistically chosen by the translator in terms of meaning, style and structure. The Ukrainian translation is less pretentious and more soft, and romantic (in some cases, almost cheerful, and sarcastic). In addition, the Ukrainian translation uses more words than the original, which is due to the synthetic nature of the Ukrainian language (as opposed to the analytical nature of English).

Moreover, the Ukrainian translation is more emotionally coloured, manifested in the lexical content, active use of expressive means and translation transformations. When translating Gothic literary works, the author's integration into the text, the «breaking of the fourth wall», slanted, bold and large fonts, which can reproduce some inscriptions or be a kind of apogee of the characters' emotions, work well.

In general, apart from semantic connotations, the atmosphere in Gothic horror literary texts is largely created by lexical content. In translations of Gothic horror literary texts, lexical content, imagery, and metaphors can be structured as follows (the examples used are popular variants, often used or synonymous in Ukrainian translations):

Visual images: *легіони перетинчастокрилих демонів, орди паразитів, гидотні звуки, хижі голодні щури, підземний світ, безмежні тасмниці та жахливі здогади, чорні трунні ями, страхітливі ущелини, невимовний, глибочення прірва, всемілостивий і всекараючий Господь, пекельний звір, круті сходи, сокира, зашхрла кров, дикі предки, проклята кішка, поплямований краплями крові, крик жаху або радості, біле обличчя, страшені конвульсії.*

Emotionally charged verbs: *змітати, знищувати, позбутися, вибиратися, зави́снити, вхопити, розчере́пити, заходитися, прире́кти, замурувати, схопився, боятися, жахатися, боротися, спотворити, стогнати, волати, ридати, треміти;*

nouns: *трагедія, спустошення, брутальність, лют, звірство, несправедливість, гріх, недоброзичливість, упертість, тварюка, вбивство, труп, підступність, жах, кров, ошелешеність, виття, вбивство, тіло, мрець, слабкодухи, запаморочення, пітьма, ганьба, безсмертя, потойбічне життя, кроки, душа, сутичка, божевільня, катафалк, домовина, страшне сяво;*

adjectives: *брудний, огидний, жадібний, стривожений, збуджений, похмурий, неймовірний (у негативній конотації)*

adverbs: *насторожі, прикро, раптом.*

Metaphors: *вірний пес у байці про привидів, загримотіти сторч головою, нікчемний страх, дикий страх, навіженство самого чорта, торкнулася тлін, постати перед очима, ледь не зомлів, смерть од руки ката, демон шаленої люті опосів, більше нічого не тямити, лют, страшеніша за диявольську, холодна голова, серце краялося від каяття, бридке зачарування, здушувати груди, голова мало не розколювалася, картати себе,*

баламутитися у голові й у серці, дорікати собі, набратися хоробрості, надаватися страху, кидатися на підлогу, сліпий гнів, панувала мертва тиша, тремтіти від маківки до п'ят, в'язниця з плоті.

Conclusions and prospects for further research. Expressing the horrific in translation is a complex task that requires not only appropriate language skills but also a deep understanding of cultural peculiarities. We have analysed a number of classic gothic horror novels, studied their atmosphere and trends in lexical content, and selected 25 extracts that reflect the elements of the gothic as vividly as possible for detailed analysis. The research shows that the Ukrainian translations use more verbs, figurative, expressive, emotionally charged vocabulary, which makes the text more dynamic, fiery and frightening; the translators manage to convey the emotional spectrum of the original literary work by actively using synonyms and expressive means. It should be mentioned that while and prior to working on the translation of horror literary works the study of the myths, rituals and fears of different nations is advisable, as it helps enrich the cultural experience.

The prospect of the research we see in thorough analysis of the Gothic literary works translations into Ukrainian in the aspect of key concept representations in the original and target texts.

Bibliography:

1. Abedini S. Horror and gothic literature, same or separate: A comparative study. *International Journal of Health Sciences*. 2022. Vol. 6 (S2). P. 7072–7078.
2. Varanovska L. M., Albota S. M. The usage of stylistic means in the discourse of horror (based on examples from the novel by Stephen King «The Outsider»). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : Серія «Філологія»*. 2022. № 53. Т. 2. С. 115–118.
3. Божко О. С. Лінгвальна репрезентація атмосфери саспенс в англomовних художніх творах жанру хоррор: семантико-когнітивний аспект : дис. канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2017. 381 с.
4. Carrol N. *The Philosophy of Horror, or Paradoxes of the Heart*. New York and London : Routledge, 1990. 269 p.
5. Harris R. Elements of the Gothic Novel. *VirtualSalt*, 2020. URL: Elements of the Gothic Novel (virtualsalt.com) (дата звернення 9.08.2024).
6. Головнюва-Коппа О. О., Любчик А. С. Лексичні засоби створення страху та збереження їх під час перекладу (на матеріалі творів Стівена Кінга). *Науковий вісник ХДУ : Серія Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. Херсон, 2018. Вип. 2. С. 87–91.
7. Трофименко А. Модифікації жанру горор. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. Київ, 2022. Вип. 20. С. 78–84.
8. Wesam A. El-Sayed. Language Performativity and Horror Fiction: A Cognitive Stylistic Approach. *International Journal of Language and Literary Studies*. 2021. Vol. 3 (3). P. 225–243.
9. Collins Dictionary. Genre. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/genre> (дата звернення: 9.08.2024).
10. Lovecraft H. P. The Rats in the Walls. The H. P. Lovecraft Archive. URL: <https://www.hplovecraft.com/writings/texts/fiction/rw.aspx> (дата звернення: 9.08.2024).
11. Лавкрафт Г. Ф. Повне зібрання прозових творів: т. I: Повісті, оповідання (Майстри готичної прози); Найвідоміший серед незнаних; з англ. пер. О. Українець, К. Дудка. Київ : Видавництво Жупанського, 2021. 448 с.
12. Chambers R. W. The King in Yellow. The Project Gutenberg. URL: <https://www.gutenberg.org/files/8492/8492-h/8492-h.htm> (дата звернення: 9.08.2024).
13. Чемберс Р. В. Король у Жовтому (пер. Євген Ліп) (Майстри готичної прози). CoolLib. URL: <https://coollib.net/b/560077-robert-vilyam-chambers-korol-u-zhovtomu/read> (дата звернення 9.08.2024).

Смельянова О., Бендюг В. Специфіка передачі жахливого при перекладі творів жанру хоррор

Анотація. Стаття присвячена специфіці передачі жахливого при перекладі творів жанру хоррор на прикладі готичного хоррору. Розглядається поняття хоррору в сучасному літературному дискурсі та особливості перекладу готичного хоррору. Ми акцентуємо увагу на розмитості визначення самого поняття жанру хоррор. Дослідження свідчить, що навіть саме поняття жанру складно визначити, адже воно містить широкий спектр так званих піджанрів, які вочевидь складно вмістити в одне визначення поняття жанр.

Робота наголошує на тому, що жанр хоррору є важливою частиною культурного досвіду і викликає особливий інтерес у читачів. В хоррор літературі є власна лексична основа, на яку спирається жанр, проте у літературознавстві відсутнє чітке визначення жанру хоррор, що зумовлене широким розмаїттям його піджанрів. До лексичних засобів створення страху відносять тропи, лексеми, що несуть у собі контекст емоції страху та використовуються в літературі жахів для створення ефекту сюжетного напруження.

Невід'ємною складовою хоррор твору є елемент саспенсу, що розуміється як певний підвищений стан, невідомість, непевність, неспокій, тривога, невирішеність, що виникають в очікуванні рішення або результату і супроводжуються певним ступенем очікування (передчуття) або тривоги.

Готична література, у свою чергу, не є синонімом хоррор літератури, її варто сприймати та досліджувати як піджанр широкого спектру інших піджанрів, що витікають з поняття літератури жанру хоррор. Готична література характеризується певною похмурістю та містицизмом. До її елементів можна віднести образи закинутих будинків та замків, привидів, вампірів, зомбі, містичні події та різні прокляття, атмосферу саспенсу, метонімію темного та жахливого, леді в біді, надмірну емоційність, персонажі, що шукають розгадку таємниць, романтику та романтизацію химерності тощо. Всі ці елементи мають на меті викликати в читача напругу, страх та сформувати конкретні образи.

Для ефективного перекладу творів жанру хоррор необхідно зберігати атмосферу оригіналу, враховувати емоційні та жанрові особливості тексту, а також використовувати сучасні методи перекладу. Український переклад у свою чергу є більш емоційно забарвленим, що проявляється в лексичному наповненні, активному використанні виразних засобів, перекладацьких трансформаціях та авторській інтеграції безпосередньо самого перекладача у текст перекладу. Робота підкреслює важливість адаптації культурних та мовних елементів для досягнення адекватної передачі жахливого в перекладах літератури цього жанру.

Ключові слова: жанр, хоррор, саспенс, лексика, атмосфера, готична література, особливості перекладу літератури жахів.

*Yemelyanova O. V.,**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology
Sumy State University**Shkurko O. V.,**Master student at the Department of Germanic Philology
Sumy State University*

FEATURES OF TRANSLATING ENGLISH-LANGUAGE MILITARY DISCOURSE

Summary. In the article, it is determined that military discourse is a system of interaction of concepts aimed at ensuring effective and rational communication in the military sphere. This emphasizes its complexity and importance in the structure of military communications. Military texts are characterized by clarity of expression, specificity of wording, brevity, accuracy, which contributes to the quick perception of information. To successfully translate the above-mentioned texts, it is necessary to have a perfect command of a foreign language, in-depth knowledge of the realities of the Ukrainian army, its organizational structure, types of military equipment and modern weapons.

In English-language military discourse, multicomponent terms predominate, in particular, two-component phrases, which are often formed from an adjective and a noun or two nouns. These constructions form the basis of terminology in this discourse. Three-part terms are often used, most of which consist of an adjective and two nouns. This demonstrates that the structure of military discourse is dominated by complex and well-defined terms.

The main methods and techniques used in the process of translating military terminology include transliteration and transcription, calquing, descriptive translation, functional equivalent, contextual substitution, and transformation. Transliteration and transcription are often used to translate military ranks, specific terms that do not have exact equivalents in the target language, as well as to translate abbreviations and acronyms. These methods preserve the original sound structure of the word, contributing to the accuracy of technical communication.

Tracing involves transferring the structure of a word or expression from one language to another, which allows the original meaning to be preserved and facilitates understanding for professionals who are already familiar with the concept. This is often used when translating military documentation and instructions. Descriptive translation is used when direct translation is not possible due to the lack of analogues. In this case, the translator provides a detailed description of the term to convey its meaning and functional characteristics.

Contextual substitution depends on the specifics of the text where a particular word or phrase is used. In this case, the translator chooses the words or phrases that best correspond to the given context, while ensuring that the meaning is retained. Grammatical or lexical transformations involve changes in the structure of a sentence or expression to make the text more natural for readers of the target language while maintaining the accuracy of technical information.

Key words: English-language discourse of a military conflict, transliteration, transcription, tracing, descriptive translation, contextual substitution of terms.

Formulation of the problem. The modern world is the scene of numerous international conflicts, where military discourse plays a key role in shaping public opinion and political decisions. The relevance of studying English-language military discourse in the context of translation cannot be underestimated, since a correct understanding of military terminology and context is crucial for ensuring the accuracy and objectivity of the information transmitted. Particular attention is paid to the analysis of translation transformations used in the adaptation of English-language military discourse for the Ukrainian-speaking audience. Such an approach allows not only to identify the specifics of rendering military terminology, but also to understand how changes in translation can affect the interpretation of the text.

The relevance of the topic lies in the fact that in the context of globalization and the growing role of international media in the dissemination of news, the issue of accuracy and adequacy of translation of military-related news is of particular interest. The English-language military discourse has a number of structural and lexical features that require special attention from translators to ensure the reliability of information. Incorrect translations can lead to a misperception of important news, which has serious consequences for international relations and domestic politics. Thus, it is necessary to understand the mechanisms and strategies of translation used in English-language military discourse and to be able to assess their impact on the transmission of content in the context of different cultures.

The issues of military discourse studies have been considered in the works of various scholars, such as N. V. Bhinder [1], O. V. Bugaychuk [2], I. A. Shevchyk [3], N. A. Fursina [4], A. O. Starodubtseva, N. V. Talavira [5], and others. Despite the active discussion, it has not yet been possible to find the most effective approach to translating military discourse texts from English into Ukrainian. The aforementioned scholars emphasize different perspectives of the military discourse analysis, which allows for a deeper understanding of the dynamics of communication processes in the modern world.

The **aim** of the study is to analyze translation transformations in the English-language military discourse on the basis of English-language online news and to study their impact on the accuracy and quality of Ukrainian translations of military topics.

The **object** of the study is the English-language military discourse in English-language online news. The **subject** of the study is the translation transformations used in the adaptation of the English-language military discourse from English into Ukrainian.

Presentation of the main research material. The military discourse is an actual problem of contemporary Ukrainian society due to the situation in Ukraine and the spread of military culture in various social messages. The current geopolitical situation, the full-scale invasion by the Russian Federation, and the constant struggle of social groups contribute to the growing interest in military issues, which, in turn, provokes the spread of military discourse.

The military-political sphere, which creates new names for objects and concepts, has been enriched in recent years by highly technical means of warfare. Such vocabulary is words and phrases that correspond to the realities and concepts of military and political affairs. Therefore, it requires its further systematization [1, p. 53].

Military discourse is a cognitive and linguistic form that reflects social relations and functions against the background of historical socio-cultural conditions that generate it [2, p. 30]. Military discourse is a form of institutional discourse. Its special study has been carried out recently, with works describing this discourse in the media appearing mainly only in the late XX – early XXI century [3, p. 40].

The specifics of the military sphere are primarily based on the fact that this activity occurs in an environment of constant danger, in which the life of the military team and the successful solution of a combat mission depend on the speed, accuracy and correctness of actions [6, p. 65].

Military translation, as defined by scholars, is “a military cognitive-communicative system, which is a set of concepts that reflect ideas about real and imaginary objects, phenomena and their interaction, their emotional and rational assessment, and the means of expression that ensure communication among members of the military community and with the outside world in various situations of interaction and counteraction. The basis of this system is military concepts in the form of military terms and their unofficial doubles – military professionalisms and jargon” [7, p. 372].

International research institutions are involved in the study of the English-language discourse of military conflict in the modern world. One of the leading institutes, founded in 1959, The Peace Research Institute Oslo (PRIO) is an independent research institute known for its effective synergy of basic and political research [4, p. 114]. Considerable attention is paid to the constituent structures of military terms. Military terms most often have a two-component structure, consisting of an adjective and a noun or a noun plus a noun. The following constructions are examples of the combination of an adjective and a noun:

– *territorial waters* – води, що належать до території держави, з описом їхнього розташування та значення у міжнародних відносинах;

– *neutral territory* – територія, що не бере участі у військових конфліктах, а також політика її використання;

– *naval forces* – морські сили, зосереджені на довгостроковій реструктуризації та відновленні;

– *advanced training* – поглиблена підготовка [8].

Examples of combining a noun and a noun are the following constructions, such as:

– *breakaway states* – держави, що оголосили про свою незалежність, зокрема знаходяться між річкою Дністер і східним кордоном Молдови з Україною;

– *eyes on the ground* – особи, які забезпечують збір інформації на місцях про порушення кордонів;

– *tank company* – військові підрозділи, оснащені танками;

– *emergency service* – служби невідкладної допомоги, такі як швидка допомога та пожежна служба.

A. O. Shcherbakov emphasizes the importance of researching military translation, pointing out the need to analyze the criteria for identifying and describing styles and genres in different language pairs [9, p. 157]. That is why the main focus of his work is to consider the main methods and approaches used to translate military terminology. The main methods and techniques used in the process of translating military terminology include transliteration and transcription, calquing, descriptive translation, functional analog, contextual substitution, and transformation. Transliteration and transcription are often used to translate military ranks, specific terms that do not have exact equivalents in the target language, as well as to translate abbreviations and acronyms. These methods preserve the original sound structure of the word, contributing to the accuracy of technical communication. For example: *On Saturday, local authorities said, more than 20 air glide KAB bombs had been launched* [10]. – У суботу місцева влада заявила, що було запущено понад 20 керованих авіабомб КАБ.

Tracing involves transferring the structure of a word or expression from one language to another, which allows the original meaning to be preserved and facilitates understanding for professionals who are already familiar with the concept. This is often used when translating military documentation and instructions. For example: *Ukraine counter-offensive hopes didn't come true – security official. – Сподівання України на контрнаступ не виправдалися – посадовець з питань безпеки.* Descriptive translation is used when direct translation is not possible due to the lack of analogues. In this case, the translator provides a detailed description of the term to convey its meaning and functional characteristics. For example, *There are three basic types of operation for semiautomatic and automatic small arms – gas operation, recoil operation, and blow back operation.* – Існує три основні види операцій для напівавтоматичної та автоматичної стрілецької зброї – принцип відведення порохових газів, принцип використання сили віддачі та принцип використання віддачі затвору.

Contextual substitution depends on the specifics of the text where a particular word or phrase is used. In this case, the translator chooses the words or phrases that best correspond to the given context, while ensuring that the meaning is retained. For example, *Russian occupation forces launched massive strikes across the contact line using all available weapons, including artillery, mortars and tanks prohibited by the Minsk Agreements, and small arms* [11]. – Російські окупаційні сили завдали масованих ударів через лінію зіткнення із застосуванням всієї наявної зброї, у тому числі артилерії, мінометів і танків, заборонених Мінськими угодами, та стрілецької зброї. Grammatical or lexical transformations involve changes in the structure of a sentence or expression to make the text more natural for readers of the target language while maintaining the accuracy of technical information. For example, *In the Mariupol sector, military action continued along the front* [11]. – На Маріупольському напрямку обстріли не припинялися на всій ділянці фронту. *After a brief ceasefire, militants resumed attacks in the vicinity of Donetsk airport... [12] – Після нетривалого затишшя, відновилися ворожі обстріли поблизу Донецького аеропорту....*

The English-language military discourse is characterized by the use of special vocabulary, terminology, phraseology, as well as certain stylistic devices and linguistic means that have their own linguistic paradigm [13, p. 98]. To translate news from English into Ukrainian, a number of methods are used that, on the one hand, ensure the accuracy of the material, and, on the other hand, allow news texts to emphasize the selected details. For this purpose, a number of specialized terms are used which combine an adjective and a noun or a noun and a noun.

The key factors in translating military terminology from English into Ukrainian are accuracy and adaptation to the context. It is necessary to reproduce news texts in Ukrainian in such a way that it is understandable to the audience. Possible cultural misunderstandings due to the ambiguity of translation into different languages should be avoided. Adequate translation of military texts directly depends on the way military terms are translated; the translator must have sufficient knowledge and understanding of military affairs, strategies, tactics, weapons and other aspects of military activity [5, p. 58].

The role of context in choosing the best translation option cannot be underestimated. Often, it is the context that allows us to determine which translation method will be most adequate to ensure clarity and accuracy of information, especially in situations where terms have multiple meanings or are used in specific technical specifications.

When translating military terms, it is important not only to preserve the accurate meaning but also to convey the style and context of the original. Let's analyze examples of translating military discourse texts from English into Ukrainian in the original-translation format.

Shoigu will oversee Russia's military industrial complex [14]. – *Шойгу наглядатиме за російським військово-промисловим комплексом.* The term *“military industrial complex”* is translated in a standardized way, without losing its meaning. *“Oversee”* is translated as *“наглядатиме”* which accurately conveys the sense of management and control, implicitly giving Shoigu authoritative responsibilities.

The military component has always been the prerogative of the Chief of the General Staff [14]. – *Військова складова завжди була прерогативою начальника Генерального штабу.* The term *“prerogative”* is translated as *“прерогатива”*, which reflects the exclusive rights and privileges of the position. Importantly, the translation clearly indicates the role of the Chief of Staff, which is consistent with the original.

Air defense and electronic warfare forces repelled a UAV attack [15]. – *Сили протиповітряної оборони та електронної війни відбили атаку безпілотників.* *“UAV” (Unmanned Aerial Vehicle)* is translated as *“безпілотник”*, which is a commonly used term. This translation maintains technical accuracy while being easy to understand.

FBI officials are concerned that the war in Ukraine – and President Joe Biden's reliable backing of Kyiv – might be an “animating event for the Russians,” the FBI official said at a briefing with reporters about election security efforts [16]. – *Представники ФБР стурбовані тим, що війна в Україні – та надійна підтримка Києва з боку президента Джо Байдена – може стати “провокуючою подією для росіян”, сказав офіційний представник ФБР на брифінгу для журналістів щодо заходів безпеки виборів.* In this case, translator uses a modulation trans-

formation to change the idea of the expression *“animating event”* to *“провокуюча подія”*. This helps to better convey the intentions and emotional reaction that events in Ukraine may cause for the Russian government, adapting the text to a context that is more understandable to Ukrainian readers. *“FBI officials are concerned”* is translated as *“представники ФБР стурбовані”*. In this case, the transposition refers to the change of the word order to better correspond to the Ukrainian syntactic norm. *“At a briefing with reporters”* is translated as *“на брифінгу для журналістів”*. This is a calque that preserves the structure and meaning of the original.

Russian forces have used the ‘artillery drought’ plaguing Ukrainian forces to push forward on the eastern front near Avdiivka, carrying out the largest Russian advance since the early months of the war [17]. – *Російські війська використовують ‘артилерійську нестачу боєприпасів’, яка мучить українські сили, щоб просунутися вперед на східному фронті поблизу Авдіївки, здійснивши найбільший прорив з початку війни.* *“Artillery drought”* – *“артилерійська нестача боєприпасів”*. The original phrase *“artillery drought”* is literally translated as *“артилерійська посуха”*. However, the translator decided to add *“артилерійська нестача боєприпасів”* for clarity to emphasize the lack of artillery shells. This can be considered as an expansion of the concept for clarity. *“Plaguing”* – *“мучить”*. Translator used the word *“мучить”* which conveys a significant degree of suffering and hardship, and may even increase the sense of difficulties caused by the lack of ammunition. *“Carrying out the largest Russian advance”* – *“здійснюючи найбільший прорив”*. Here the word *“advance”* is translated as *“прорив”*, which is an accurate military term, but has a more active and aggressive connotation compared to *“просування”*. The translation retains the structure of the original sentence with slight changes. For example, *“Russian forces have used”* – *“Російські війська використовують”*. The tense form of the verbs has been kept unchanged, which is important for conveying the time and dynamics of the action. The military terminology (*“advance”*, *“front”*) is conveyed by exact equivalents (*“прорив”*, *“фронт”*), which is important for the accuracy of military discourse.

Russia carried out a massive missile attack on Ukrainian energy infrastructure overnight into Wednesday, according to local authorities [18]. – *За інформацією місцевої влади Росія здійснила масивний ракетний удар по енергетичній інфраструктурі України вночі на середу.* Originally, the phrase *“carried out a massive missile attack”* is used to convey the idea of the scale and aggressiveness of the actions. In the translation, it is expressed as *“здійснила масивний ракетний удар”*, where the key word *“масивний”* keeps the emphasis on the strength and scale of the attack. The transformation involves a structural adaptation of the sentence that emphasizes the time of the action (*“вночі на середу”*), providing additional context to the reader.

The attacks targeted electricity generation and transmission facilities in Ukraine's Poltava, Kirovohrad, Zaporizhzhia, Lviv, Ivano-Frankivsk, and Vinnytsia regions [19]. – *Атаки були спрямовані на об'єкти генерації та передачі енергії в Полтавській, Кіровоградській, Запорізькій, Львівській, Івано-Франківській та Вінницькій областях.* The word *“regions”* is translated as *“області”*, representing an adaptation of the term, which in the military and administrative context of Ukraine is more accurately reflected by the word *“область”*. *“Facilities”* is translated as *“об'єкти”*. In military discourse in Ukrainian,

the term “objects” is more specific and understandable. The names of the regions have been retained, so the reader can immediately identify the place of the event.

At least three people were injured, including a woman and a man with multiple limb injuries and shrapnel wounds taken to the hospital in the Kyiv region [18]. – *Щонайменше троє людей отримали поранення, серед яких жінка та чоловік із численними ушкодженнями кінцівок та осколковими пораненнями, яких доставлено до лікарні в Київській області.* In this example, the translator uses transformation to increase detail and specificity (“численними ушкодженнями кінцівок та осколковими пораненнями”) which increases the visual and emotional impact on the reader. The use of more detailed descriptions in the translation promotes deeper empathy.

Some Ukrainian prisoners will be able to apply for early parole and join the army under a new law aimed at boosting Kyiv's manpower in its fight against the Russian invasion [20]. – *Деякі українські в'язні зможуть подати заяву на дострокове звільнення та вступити до армії за новим законом, спрямованим на підсилення людських ресурсів Києва у боротьбі проти російського вторгнення.* In this translation, the transformation of explication was used, when the translation reveals semantic elements that were only hints or implications in the source text. For example, the phrase “aimed at boosting Kyiv's manpower” is translated as “спрямованим на підсилення людських ресурсів Києва”, which makes the purpose of the law clearer for the Ukrainian reader.

The deployment of additional naval assets in the region has been seen as a deterrent to potential maritime threats [21]. – *Розгортання додаткових військово-морських сил у регіоні розглядається як стримування потенційних морських загроз.* The translation of the phrase “Розгортання додаткових військово-морських сил” accurately reflects its original “deployment of additional naval assets”, preserving professional terminology. The phrase “розглядається як стримування” is a good adaptation of “has been seen as a deterrent”, emphasizing the perception of actions in the context of regional security. The above translations reflect the importance of keeping the intentions of the original while ensuring linguistic and cultural adaptation of the text, which is crucial to the comprehensibility and acceptance of information by the Ukrainian audience.

Conclusions and prospects for further research. Military events on the territory of Ukraine have attracted the attention of scholars from around the world. That is why these events are often discussed in the news, which creates the need for accurate translation of the received information to avoid misunderstanding about the content of the news. The peculiarity of translating military discourse texts is to convey the general meaning without giving details that could help the enemy coordinate further attacks on the territory of Ukraine.

Military texts are characterized by clarity of expression, specificity of wording, brevity, accuracy, which contributes to the quick perception of information. To successfully translate the above-mentioned texts, it is necessary to have a perfect command of a foreign language, in-depth knowledge of the realities of the Ukrainian army, its organizational structure, types of military equipment and modern weapons.

The study of translation methods of the military discourse reveals the importance of accuracy and precision in conveying complex terminology. Techniques such as transliteration, transcription,

calquing, descriptive translation, contextual substitution, and transformations are essential for maintaining the integrity and clarity of military concepts across languages.

The prospect of the research we see in thorough analysis of the specifics of nonce formation translation from English into Ukrainian.

Bibliography:

1. Бхіндер Н. В. Лексичні особливості сучасного англomовного військового дискурсу. *Проблеми гуманітарних наук*. 2021. № 45. С. 52–60.
2. Бугайчук О. В. Функціональні особливості військового дискурсу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2023. № 18 (86). С. 28–32.
3. Шевчик І. А. Військовий дискурс в англomовній публіцистиці. *Вісник Національного університету «Запорізька політехніка»*. 2022. № 36. С. 40–41.
4. Фурсіна Н. А. Дискурс сучасного військового конфлікту. Полі-комплексні війни. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 112–118.
5. Стародубцева А. О., Талавіра Н. В. Специфіка перекладу військової термінології в англomовних онлайн-новинах під час висвітлення війни в Україні. *Молодий вчений*. 2023. № 7. С. 57–61.
6. Шкурко О. В. Специфіка перекладу дискурсу сучасного військового конфлікту. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників, м. Суми, 25-26 квітня 2024 р. Суми, 2024*. С. 64–69.
7. Корольова Т. О., Соріч Р. М., Александрова О. І. Військовий дискурс та особливості його перекладу. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2021. № 33. С. 369–386.
8. Англо-український військовий словник-мінімум. URL: <https://adl.lndc.knu.ua/ua/chapter/491> (дата звернення: 08.08.2024).
9. Щербаков А. О. Загальні характеристики сучасного військового дискурсу. *Українська література в просторі культури і цивілізації*. 2021. № 7. С. 156–158.
10. Russia mounts surprise assault on northern Ukraine in most serious cross-border offensive in two years. By Victoria Butenko, Olga Voitovych, Andrew Carey, Daria Tarasova-Markina, Nick Paton Walsh and Zahid Mahmood URL: <https://edition.cnn.com/2024/05/10/europe/russia-ukraine-cross-border-kharkiv-intl/index.html> (дата звернення 17.08.2024).
11. Англomовна версія інформаційного ресурсу “Ukrainian Military Pages”. URL: <https://en.ukrmilitary.com/> (дата звернення 17.08.2024).
12. Англomовна версія інформаційного ресурсу “Ukrainian Military Pages”. URL: <https://en.ukrmilitary.com/> (дата звернення 17.08.2024).
13. Сукаленко Т. В., Шпетна С. М. Функціонування військового дискурсу в сучасному комунікативному просторі. *Педагогічні науки*. 2023. № 14. С. 96–102.
14. Putin replaces Russia's defense minister with a civilian as Ukraine war rages and defense spending spirals. CNN, by Anna Chernova, Helen Regan and Ivana Kottasová. URL: <https://edition.cnn.com/2024/05/12/europe/sergei-shoigu-putin-replaces-defense-minister-intl-latam/index.html> (дата звернення 17.08.2024).
15. Ukraine warns northern front has ‘significantly worsened’ as Russia claims capture of several villages. By Andrew Carey, Yulia Kesaieva, Dasha Tarasova, Josh Pennington, Radina Gigova and Alex Stambaugh, CNN URL: <https://edition.cnn.com/2024/05/12/europe/russia-kharkiv-region-offensive-ukraine-intl/index.html> (дата звернення 17.08.2024).
16. FBI watching if US support for Ukraine will spur Russian risk taking in 2024 election. By Sean Lyngaas, CNN URL: <https://edition.cnn.com/2024/05/12/europe/russia-kharkiv-region-offensive-ukraine-intl/index.html>

com/2024/05/09/politics/fbi-concern-ukraine-russia-2024-election/index.html (дата звернення 17.08.2024).

17. Russia sees window of opportunity to expand attacks as Ukraine awaits further US aid, officials say. By Jim Sciutto, CNN URL: <https://edition.cnn.com/2024/05/09/politics/russia-window-of-opportunity-ukraine-war/index.html> (дата звернення 17.08.2024).
18. Russia pounds Ukraine with biggest airstrikes in weeks. By Olga Voitovych and Martin Goillandeu, CNN URL: <https://edition.cnn.com/2024/05/08/europe/russian-attack-ukraine-energy-infrastructure-intl/index.html> (дата звернення 17.08.2024).
19. Russian attacks target energy facilities in 6 Ukrainian regions overnight. URL: <https://global.espreso.tv/russia-ukraine-war-russian-attacks-target-energy-facilities-in-6-ukrainian-regions-overnight> (дата звернення 17.08.2024).
20. Prisoners in Ukraine to be granted parole for military service as part of mobilization overhaul. By Radina Gigova and Olga Voitovych, CNN. URL: <https://edition.cnn.com/2024/05/08/europe/ukraine-prisoners-parole-enlist-military-intl-latam/index.html> (дата звернення 17.08.2024).
21. Naval interoperability and nato's naval presence: lessons from the red sea. By CDR Augusto Conte, Spanish Navy, and Gonzalo Vázquez. URL: <https://cimsec.org/reassessing-naval-interoperability-and-natos-naval-presence-lessons-from-the-red-sea/> (дата звернення 17.08.2024).

Ємельянова О., Шкурко О. Особливості перекладу англomовного військового дискурсу

Анотація. У статті визначено, що військовий дискурс є системою взаємодії концептів, що спрямовується на забезпечення ефективної та раціональної комунікації у військовій сфері. Це підкреслює його складність і важливість у структурі військових комунікацій. Військові тексти характеризуються чіткістю, конкретністю формулювань, стислістю, точністю, та ясністю викладу, що сприяє швидкому сприйняттю інформації. Для успішного перекладу вищезазначених текстів необхідно мати досконале володіння іноземною мовою, глибокі знання реалій української армії, її організаційної структури, видів бойової техніки та сучасного озброєння.

У англomовному військовому дискурсі переважають багатокомпонентні терміни, зокрема двокомпонентні словосполучення, які часто формуються з прикметника та іменника або з двох іменників. Ці конструкції становлять основу термінології в даному дискурсі. Часто застосовуються трикомпонентні терміни, більшість з яких складаються з прикметника та двох іменників. Це демонструє, що в структурі військового дискурсу панують складні та точні визначені терміни.

Основні методи та прийоми, які використовуються у процесі перекладу військової термінології, включають транслітерацію та транскрипцію, калькування, описовий переклад, функціональний аналог, контекстуальну заміну та трансформацію. Транслітерація та транскрипція часто застосовуються для перекладу назв військових звань, специфічних термінів, що не мають точних відповідників у мові перекладу, а також для перекладу абревіатур і скорочень. Ці методи дозволяють зберегти оригінальну звукову структуру слова, сприяючи точності технічної комунікації.

Калькування передбачає перенесення структури слова чи виразу з однієї мови в іншу, що дозволяє зберегти первинне значення та сприяє розумінню для фахівців, які вже знайомі з концептом. Це часто використовується при перекладі військової документації та інструкцій. Описовий переклад використовується тоді, коли безпосередній переклад є неможливим через відсутність аналогів. У цьому випадку перекладач надає детальний опис терміну, щоб передати його значення та функціональні характеристики.

Контекстуальна заміна залежить від особливостей тексту, де трапляється те чи інше слово або словосполучення. В цьому випадку перекладач обирає слова або фрази, які найкраще відповідають заданому контексту, забезпечуючи при цьому збереження змісту. Граматичні або лексичні трансформації передбачають зміни в структурі речення або виразу, щоб зробити текст більш природним для читачів мови перекладу, зберігаючи при цьому точність технічної інформації.

Ключові слова: англomовний дискурс військового конфлікту, транслітерація, транскрипція, калькування, описовий переклад, контекстуальна заміна термінів.

*Zapolskykh S. P.,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation (English)
Zaporizhzhia National University*

*Pohonets V. V.,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation (English)
Zaporizhzhia National University*

*Hrebennikova O. M.,
2nd year Master's Student at the Department of Theory and Practice of Translation (English)
Zaporizhzhia National University*

UKRAINIAN-ENGLISH NOTARIZED TRANSLATION: CHALLENGES AND BEST PRACTICES

Summary. This paper explores both the theoretical and practical challenges involved in notarized Ukrainian-English translation, with a particular emphasis on translating personal documents. The research provides a comprehensive analysis of the translation of elements that must follow specific rules, such as names, dates, official titles, and standardized phrases. These elements are critical in maintaining the legal validity and cultural relevance of the translated documents. The study underscores the intricacies and challenges involved in translating various types of personal documents, highlighting the need for a meticulous approach to ensure precision, consistency, and adherence to established standards. In examining the translation of apostilles, the paper emphasizes the crucial importance of preserving the original document's format and official terminology to maintain its authenticity and legal standing. Additionally, it delves into the translation of passports, birth certificates, and death certificates, discussing the complexities associated with translating key personal identification documents. These include the correct interpretation and translation of legal terms, as well as the accurate representation of personal information such as names, dates, and places of birth. The study also addresses the translation of marriage and divorce certificates, focusing on the specific nuances required when handling documents related to marital status. This includes the precise translation of legal terms and the preservation of the document's original structure. Moreover, the paper covers the challenges associated with translating academic credentials, ensuring that the translated documents accurately reflect the individual's educational achievements while adhering to the terminological and formatting standards of the target language. Finally, the study explores the translation of criminal record certificates, stressing the importance of maintaining confidentiality, accuracy, and the correct interpretation of legal terminology throughout the translation process. Overall, the paper provides insights into the complexities and best practices of notarized translation, offering guidelines for ensuring that translations are not only accurate but also legally valid and culturally appropriate in a notarized context.

Key words: notarized translation, legal terminology, transliteration, adaptation, equivalent, transposition.

Introduction. In a globalized world where communication transcends borders, the demand for accurate and legally compliant translations is growing rapidly. Whether dealing with legal documents, contracts, academic transcripts, or immigration papers, ensuring the precision and authenticity of translated materials is of utmost importance. This is where notarized translation becomes essential. Notarized translation, often referred to as certified translation, involves the translation of a document accompanied by a signed statement from the translator or translation agency attesting to the translation's accuracy and completeness. Furthermore, the translator's signature is notarized, thereby granting the translated document legal validity. Given that notarized translation ensures the legal validity of documents in international contexts and plays a crucial role in global legal relations, the study of the challenges and nuances of notarized translation from Ukrainian to English is particularly relevant. However, the field of notarized translation from Ukrainian to English remains under-researched. Despite the increasing demand for professional translators capable of guaranteeing the accuracy and legal integrity of notarized documents, the available literature on this topic is notably scarce. The accessibility of relevant information and methodologies necessary to enhance the quality of translation services remains limited. This highlights an urgent need for further research and the development of training materials aimed at elevating the professional standards of translators and ensuring the accuracy of notarized translations from Ukrainian into English.

The analysis of recent research and publications. The academic literature dedicated specifically to notarized translation is relatively limited compared to the more extensive studies in translation studies or jurisprudence. Nonetheless, scholars in these fields have addressed the concept of notarized translation within their broader research.

Renowned translation scholar M. Baker has extensively explored various facets of translation, including the intricate field of legal translation. While her research does not specifically center on notarized translation, Baker frequently addresses the challenges inherent in translating legal documents, emphasizing the critical importance of accuracy and fidelity in this domain [1]. Her work has

significantly contributed to our comprehension of the complexities involved in translating legal texts and navigating legal discourse across different linguistic and cultural landscapes.

Similarly, S. Šarčević has made notable contributions to the field of legal translation, particularly in relation to the language of law [2]. Her research delves into the translation of legal texts across diverse legal systems and languages, including considerations of notarized translation within the context of legal documentation. Šarčević's work has deepened our understanding of the challenges associated with achieving equivalence and accuracy in legal translation, further illuminating the intricacies of this specialized field.

C. Way's research is at the intersection of language, law, and translation, with a particular focus on legal translation [3]. She is recognized for her significant contributions to translation studies, especially in the areas of legal terminology, translation techniques, and the role of translation in legal communication and access to justice. Way's work explores the challenges and complexities of translating legal texts across different legal systems and languages, including issues related to the certification and authentication of translated documents.

H. Footitt's research spans various aspects of translation and interpreting, with a particular emphasis on legal translation and its role in legal processes [4]. While she does not delve deeply into notarized translation, her examination of legal translation practices and the interplay between translation and law offers valuable insights into the broader context of certified and authenticated translations.

Ch. Goddard's research also centres on legal translation, exploring the interactions between language, law, and society [5]. His work addresses issues related to the certification and authentication of translated legal documents, including notarized translation, further contributing to the understanding of this specialized field.

Thus, while notarized translation is a crucial aspect of translation practice, it has not been the focus of extensive theoretical analysis in academic research. Often regarded as a routine administrative task, the notarization of translations is typically addressed within broader discussions of legal translation, translation ethics, or translation practice, particularly in contexts where the certification and authenticity of translated documents are paramount. Despite its limited exploration in scholarly work, the practical significance of notarized translation is substantial. It plays a vital role in ensuring the accuracy, validity, and acceptability of translated documents in legal, administrative, and official settings, thereby facilitating intercultural communication, legal compliance, and trust in the reliability of translated content.

The aim of this study is to identify and analyse the primary challenges associated with notarized translation from Ukrainian to English and to develop recommendations for effectively addressing these issues. To achieve this objective, the following **tasks** will be undertaken: analysing the translation of personal documents from English into Ukrainian; describing the specific challenges and nuances of notarized translation; systematizing recommendations for notarized translation from Ukrainian into English.

Results and discussions. Notarized translation encompasses various types of documents, each serving distinct purposes and requiring meticulous attention to detail. Common examples include legal documents (contracts, certificates, deeds, and court orders); personal documents (birth certificates, marriage certificates, academic transcripts, and diplomas); business documents

(financial statements, contracts, licenses, and patents); medical documents (medical records, insurance claims, and clinical trial reports); and government documents (passports, visas, residence permits, and customs declarations) [6]. The study's **material** comprises a selection of legal documents translated from Ukrainian into English, including apostilles, passports, birth, death, marriage, and divorce certificates, as well as school certificates, diplomas, and criminal record documents.

Notarized translation is a specialized area of translation that demands a high degree of accuracy and strict adherence to established rules and regulations. Translators working with notarial documents must consider not only the linguistic aspects but also the legal, cultural, and formal requirements that these legally recognized documents entail. A significant challenge in this field is the translation of elements that must be rendered according to specific guidelines to ensure their alignment with the legal norms and standards of both the source and target languages.

Transliteration is a vital component of notarized translation, particularly in the accurate transfer of names, surnames, geographical names, institution names, and other proper nouns from Ukrainian into English. Proper application of transliteration rules is essential for the accurate identification of individuals and entities in international documents, which is crucial for maintaining the legal validity of the translation. Therefore, understanding and adhering to the basic rules of transliteration is essential in notarized translations. In Ukraine, the official system for transliterating names, surnames, and other proper nouns from Ukrainian into the Latin alphabet is established by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, dated January 27, 2010 [7]. This system is employed in the issuance of passports and notarized translations to ensure consistency and accuracy in transliteration.

In transliteration, certain nuances can lead to discrepancies. For example, the soft sign (ь) is not represented separately, meaning that surnames differing only by this sign may appear identical in translation, such as Ukrainian surnames «Лесько» and «Леско» can only be rendered as "Lesko". Additionally, the transliteration of specific letters requires careful attention due to the lack of direct Latin equivalents, especially at the beginning versus the middle of words. For instance, Ukrainian «Е» is rendered as "Ye" at the beginning of a word and "ie" in the middle; Ukrainian «Ї» becomes "Yi" at the beginning and "i" in the middle; «Ю» is "Yu" at the beginning and "iu" in the middle; «Я» is "Ya" at the beginning and "ia" in the middle. The letter «Щ» is transliterated as combination "Shch", as in «Терещенко» to "Tereshchenko".

It is important to consider the variants that already exist in an individual's official documents. If an English version of the surname and name is already present in previous documents, the translator is obligated to use that version. According to the transliteration rules, the Ukrainian name «Верхоляк Марія» should have been rendered as "Verholiak Mariia". However, the translator adhered to the existing version, "Verkholyak Maria", as it had already been established in earlier documents.

Translating the names of organizations and institutions demands particular care to ensure their legal identity is maintained. Typically, these names are either translated with the original name provided in brackets or transliterated when aligned with international standards.

In the example, «Комунарський відділ державної реєстрації актів цивільного стану у місті Запоріжжя Південного міжрегіонального управління міністерства юстиції

(м. Одеса)» – "Komunarskyi District Department of State Civil Registry Office of Zaporizhzhia city of the Southern Interregional Office of the Ministry of Justice (Odesa city)", the term "office" appears twice in the translation: first as an addition in the phrase "State Civil Registry Office", and then as a functional equivalent for «управління».

In the context of translating from Ukrainian to English, the terms «район» і «область» have multiple translation options depending on the context. "District" is the most commonly used term, typically referring to an administrative-territorial unit. For instance, «Шевченківський район» is translated as "Shevchenkivskyi District". The term "area" is used when referring to a specific geographical area or part of a city, but not in an administrative sense, such as in the translation "residential area".

"Region" is the standard term used to refer to an administrative unit equivalent to the Ukrainian "oblast". For example, «Львівська область» is translated as "Lviv Region". Although "province" is occasionally used, particularly in historical or international contexts, it is less common in reference to modern Ukraine. The choice between "region" and "province" can vary depending on the specific context and the country in question.

In the documents analysed in this study, the correct translations are «район» – "district", «область» – "region". Additionally, when transliterating place names in these word combinations, transposition at the morphological level is often employed altering parts of speech to enhance clarity for the target audience. For example, «Миколаївський» is rendered as "Mykolaiv", and «Львівський» as "Lviv".

When translating abbreviations in official documents such as passports, apostilles, and certificates, it is crucial to ensure accuracy and alignment with the official names of the corresponding organizations, institutions, or documents. For example, «Паспорт громадянина України» is translated as "ID Card" or "Passport of a Citizen of Ukraine" (depending on the document type), «Ідентифікаційний код» (ІПН) is rendered as "Taxpayer Identification Number (TIN)", and «Міністерство закордонних справ» (МЗС) becomes "Ministry of Foreign Affairs (MFA)". Similarly, «Відділ реєстрації актів цивільного стану» (РАЦС) is translated as "Civil Status Registration Office (CSRO)" or "Vital Records Office" (depending on the terminology used in the specific country).

When translating abbreviations, it is also important to consider that some countries may require officially approved equivalents of these abbreviations, depending on their specific regulations. In our study, abbreviations are provided in full, such as «РВ УМВС» – "District Office of the Department of the Ministry of Internal Affairs".

Date and number formats vary between countries and should be adapted to the conventions of the target language. In English-speaking countries, the month-day-year format is typically used. For example, the date "01.08.2024" (day.month.year) would be translated as "August 1, 2024".

Signatures and seals are legally significant elements that must be accurately preserved in translation, with explanations provided if necessary. Their placement and format should conform to the standards of the target country. For instance, «Підпис: _____» is translated as "Signature: _____", with all graphic elements either preserved or appropriately interpreted.

In translating an apostille, expressions like «поставлено електронно-цифровий підпис (печатку)» are often translated

with adjustments for clarity and accuracy, such as "electronically and digitally signed (stamped)". The stamp's information and graphic details should be clearly explained, as in: "Round digital stamp with the Ukrainian coat of arms and the following text: Ministry of Justice of Ukraine, for Apostille, No. XXXXX".

In Ukraine, passports include specific sections such as the place of registration (residence), which indicates an individual's official place of residence. However, passports in the US and UK do not include information about place of registration or domicile. When translating a Ukrainian passport into English, the concept of residence or place of registration can be challenging to convey, as there is no direct equivalent in the legal systems of the US or UK. This discrepancy may lead to confusion or require additional explanation or documentation to ensure proper understanding.

In Ukraine, a secondary school certificate includes grades for all subjects as well as an overall average grade, calculated according to a specific grading system. In contrast, secondary school certificates in the USA and UK may differ significantly, often using letter grades or lacking a single comprehensive document for all subjects. As a result, translating a Ukrainian certificate into English may require adaptation or explanation to account for the differences in grading systems. For instance, a grade of '12' in Ukraine does not directly correspond to an 'A+' in the United States, which may necessitate additional documentation or a comparative analysis to clarify the equivalency.

Confidentiality is a critical aspect of the notarized translation process, particularly when translating documents from Ukrainian into English. Throughout this process, the translator, notary, and all other involved parties must uphold stringent standards of data protection and confidentiality. This is essential because the documents often contain sensitive information, including personal identification details, financial records, and legal agreements. Ensuring the security of this information is paramount to maintaining the integrity of the translation process.

Translating an apostille from Ukrainian into English presents specific challenges that can impact the legal validity and accuracy of the document. A key challenge lies in the precise translation of legal terms, which is crucial for maintaining the document's integrity. For instance, an apostille includes details such as the «Уповноважений орган, Місце складання, Дата», all of which must be translated accurately and in accordance with international standards. For example, the Ukrainian term «Уповноважений орган» should be translated as "Competent Authority", while an incorrect translation, such as "Authorized Body", could lead to confusion or doubts about the document's legitimacy.

Additionally, names and surnames within the apostille must be translated or transliterated following international conventions. The document may also reference specific legislation or legal articles, which must be translated accurately to preserve the intended legal meaning. For example, the phrase «Цей апостиль підтверджує справжність підпису» could be translated as "This apostille certifies the authenticity of the signature", but varying legal phrasings in different countries may influence the document's interpretation. An apostille has a standardized structure that must be maintained in the translation, including designated spaces for the signature, seal, and date. Any alteration in the order of information during translation could raise doubts about the document's authenticity and potentially lead to its rejection.

Certain legal terms, such as «громадянство», can have varying meanings across different legal systems, leading to poten-

tial misunderstandings. It is essential to select the most accurate equivalent and provide further explanation if necessary. For example, the Ukrainian birth certificate includes a field labelled «*громадянство*», which might be translated as either "*nationality*" or "*citizenship*" in the UK. These terms can have distinct legal definitions in different countries, and an incorrect choice could result in confusion, particularly in immigration or consular contexts.

Another example is the term «*місце проживання*» on a birth certificate, which could be translated as either "*place of residence*" or "*place of domicile*". In English, these terms carry different legal implications: "*residence*" refers to where a person actually lives, while "*domicile*" may refer to a permanent residence or legal address. Misinterpreting these terms can lead to legal consequences or misunderstandings.

Additionally, some legal terms related to births and deaths may not have direct equivalents in English or within another country's legal system. For instance, in a Ukrainian death certificate, the phrase «*Причина смерті: природна*» should be translated as "*Cause of death: natural causes*" to meet the accepted standard in English. A literal translation like "*natural death*" could raise doubts about the document's authenticity and lead to potential legal complications.

Certain legal terms found in Ukrainian certificates may lack direct equivalents in English or may carry different meanings in various legal systems. For instance, in a Ukrainian divorce certificate, the term for ending a marriage could be translated as "*dissolution of marriage*", "*termination of marriage*", or "*divorce*". Selecting the wrong term could lead to confusion regarding the legal status of the divorce in another country.

Ukrainian certificates frequently specify the place of marriage or divorce registration, which can pose challenges for accurate translation due to differences in administrative divisions. For example, a Ukrainian certificate might state: «*Зареєстровано в РАЦСі Печерського району м. Києва*», which could be translated into English as: "*Registered at the Civil Registry Office of Pecherskyi District, Kyiv City*".

Translating certificates and diplomas from Ukrainian into English presents several challenges, particularly due to discrepancies between educational systems. Educational structures vary significantly across countries, complicating the translation of degree titles, qualifications, and subjects. For example, the Ukrainian «*атестат про повну загальну середню освіту*» might be translated as "*Certificate of Complete General Secondary Education*". However, this term does not always align precisely with English-language equivalents like "*High School Diploma*", potentially leading to misunderstandings in host institutions regarding the educational level attained.

Another challenge in translating Ukrainian academic degrees into English is the lack of direct equivalents in English-speaking education systems. For instance, while a Ukrainian «*Бакалавр*» can be translated as "*Bachelor's Degree*", the structure and requirements of bachelor's programs differ between Ukraine and countries like the United States or the United Kingdom, potentially leading to confusion. Additionally, Ukraine's higher education system includes the notion «*Спеціаліст*», which has no direct counterpart in many English-speaking countries. This can complicate the translation process, as some countries do not recognize the term "*Specialist Degree*". In such cases, additional explanation or adaptation of the term may be necessary. Comparing Ukrainian academic titles with their English equivalents can be particularly challenging due

to significant differences in structure and terminology. For example, «*Диплом спеціаліста*» might be translated as "*Specialist Diploma*" but may be equivalent to either a Bachelor's or Master's degree, depending on the context and the destination country.

The term «*Магістр з правазнавства*» may be translated as "*Master of Law*", but this translation can lead to confusion with an LLM degree, which differs significantly in both requirements and structure within English-speaking countries. The LLM, or Master of Laws, is a postgraduate degree in law typically pursued after obtaining a first degree in law, such as a Bachelor of Laws (LLB) or Juris Doctor (JD). LLM programs are designed for lawyers seeking to deepen their expertise in specialized legal fields, including international law, commercial law, tax law, and human rights, among others.

Translating a police clearance certificate from Ukrainian to English presents several challenges that must be addressed to ensure the document's accuracy and clarity. Police clearance certificates contain specific legal terms that may not have direct equivalents in English. For instance, the term «*несудимість*» might be translated as "*no criminal record*" or "*certificate of good conduct*", but the legal nuances in both languages must be carefully considered to accurately convey the intended meaning.

One example is the translation of the status of criminal liability. The original wording, «*на території України станом на 14.03.2024 до кримінальної відповідальності не притягується, незнятої чи непогашеної судимості не має та в розшуку не перебуває*», needs precise translation to maintain its legal integrity. This could be rendered as: "*As of March 14, 2024, on the territory of Ukraine, the individual has not been criminally prosecuted, has no outstanding or unexpunged criminal convictions, and is not wanted*". This translation ensures that all legal aspects are clearly and accurately communicated.

Conclusions. To summarize, the analysis of translating personal documents from Ukrainian into English, including apostilles, passports, birth and death certificates, marriage and divorce certificates, diplomas, and police clearance certificates, has highlighted several key aspects. Terminological accuracy is essential to avoid legal misunderstandings, while the preservation of original formatting – such as signatures, seals, and text fields – is crucial. Legal details must be accurately conveyed, and cultural differences, such as variations in date formats and the names of administrative entities, must be carefully considered. Successful translation, therefore, demands not only linguistic expertise but also an understanding of cultural and legal nuances, along with adherence to international standards.

Looking forward, the prospects for research in notarized translation are promising, particularly in the areas of legal, financial, medical, and corporate documents. Additionally, studies on the adaptation of Ukrainian terms and the challenges of machine translation are highly relevant. These avenues offer significant potential for advancing our understanding of translation practices and refining approaches across various fields.

Bibliography:

1. Baker M. Translation and Conflict (2nd edition, 2018). URL: <http://surl.li/rqgeo> (Accessed: March 1, 2024).
2. Šarčević S. New Approach To Legal Translation (1997). URL: <http://surl.li/rqgez> (Accessed: March 5, 2024).
3. Way C. Handbook of Terminology: Volume 3. URL: Legal Terminology. <https://benjamins.com/catalog/hot.3.leg5> (Accessed: March 12, 2024).

4. Footitt H. The Palgrave Handbook of Languages and Conflict. URL: <http://surl.li/rqgef> (Accessed: March 12, 2024).
5. Goddard Ch. Legal Linguistics as an Academic and Professional Discipline: Identifying Clients, Customers, Stakeholders. URL: <http://surl.li/rqges> (Accessed: March 12, 2024).
6. Law J., Martin E. A Dictionary of Law. Oxford : Oxford University Press, 2009. 532 p.
7. Table of Transliteration of the Ukrainian alphabet into Latin. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243262567> (Accessed: 8 August 2024).

Запольських С., Погонєць В., Гребеннікова О.
Нотаріальний переклад з української мови англійською мовою: виклики та оптимальні рішення

Анотація. У статті досліджуються теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з нотаріально засвідченим українсько-англійським перекладом, з особливим акцентом на перекладі особистих документів. Дослідження містить комплексний аналіз перекладу елементів, які повинні відповідати певним правилам, таких як імена, дати, офіційні звання та стандартизовані фрази. Ці елементи є критично важливими для збереження юридичної сили та культурної релевантності перекладених документів. Дослідження підкреслює складнощі та виклики, пов'язані з перекладом різних типів особистих документів, наголошуючи на необхідності ретельного підходу для забезпечення точності, узгодженості та дотримання встановлених стандартів. Розглядаючи переклад апостилів, у статті підкреслюється надзвичайна важливість збереження формату та офіційної термінології оригінального документа для збере-

ження його автентичності та юридичної сили. Крім того, у статті розглядається переклад паспортів, свідоцтв про народження та свідоцтв про смерть, обговорюються складнощі, пов'язані з перекладом основних документів, що посвідчують особу. Сюди входить правильне тлумачення та переклад юридичних термінів, а також точна передача особистої інформації, наприклад, імен, дат і місць народження. У дослідженні також розглядається переклад свідоцтв про шлюб і розлучення з акцентом на специфічних нюансах, необхідних при роботі з документами, пов'язаними з сімейним станом. Сюди входить точний переклад юридичних термінів і збереження оригінальної структури документа. Крім того, у статті розглядаються проблеми, пов'язані з перекладом документів про освіту, з тим, щоб перекладені документи точно відображали освітні досягнення особи, дотримуючись при цьому термінологічних стандартів і стандартів оформлення цільової мови. Нарешті, в дослідженні розглядається переклад довідок про несудимість, підкреслюється важливість дотримання конфіденційності, точності та правильної інтерпретації юридичної термінології протягом усього процесу перекладу. Загалом, робота надає розуміння складнощів та найкращих практик нотаріального перекладу, пропонуючи рекомендації для забезпечення того, щоб переклад був не лише точним, але й юридично обґрунтованим та культурно доречним у нотаріальному контексті.

Ключові слова: нотаріальний переклад, юридична термінологія, транслітерація, адаптація, еквівалент, транспозиція.

Кузнецова І. В.,

доцент кафедри «Іноземна мова та переклад»

Національного університету «Запорізька політехніка»

РЕДАГУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ПЛЕОНАЗМІВ В АНГЛОМОВНОМУ НАУКОВОМУ ТЕКСТІ

Анотація. У статті розглянуто актуальні питання, пов'язані з виявленням та аналізом порушень лексичних норм у науковому мовленні, особливу увагу було акцентовано на плеонастичних конструкціях. З огляду на специфіку наукової мови та її високі стандарти, підкреслюється важливість дотримання норм сучасної англійської та української літературної мови, що є основою для реалізації наукового стилю. Порушення цих норм свідчить про невідповідність наукових текстів загальноприйнятим вимогам, що може знижувати їхню якість та ефективність у передаванні наукової інформації.

Зазначено, що плеоназми поширені в англійській мові, особливо в технічних і наукових текстах, і можуть бути надмірними або зайвими в українському перекладі. Особливу увагу приділено редагуванню лексичних плеоназмів, що вимагає глибокого знання термінології та врахування контексту, щоб уникнути втрати важливої інформації.

Було доведено, що плеонастичність є важливою проблемою сучасної лінгвістики, проте вона ще не отримала достатньої уваги. Це пов'язано як із складністю плеоназмів, так і з труднощами у виборі адекватного методу їх аналізу, що спричинило обмежену кількість досліджень у цій сфері. У статті також розглядається історія вивчення плеоназмів: від античних часів до сучасних розвідок, які розширюють наше розуміння цього явища. Дослідження поглядів сучасних лінгвістів на зміст поняття «плеоназм» дозволило встановити, що, незважаючи на різні трактування, існує загальне розуміння того, що плеонастичні конструкції є результатом надмірного використання слів, що дублюють одне одного за змістом.

На основі фактичного матеріалу було проаналізовано типові лексичні помилки, що демонструють відхилення від норм сучасної української літературної мови. У статті наведено конкретні приклади плеонастичних конструкцій, які часто трапляються в наукових текстах, і подано нормативні варіанти їх заміни. У висновках запропоновано шляхи підвищення лексичної грамотності в наукових текстах, а також рекомендації щодо уникнення порушень правил слововживання в майбутньому.

Ключові слова: плеоназм, плеонастичні конструкції, плеонастичність, редагування, значення слова, спільна семантика, лексична норма, переклад.

Постановка проблеми. Як відомо, переклад науково-технічних текстів вимагає особливої уваги до точності термінології та відповідності стилю наукового мовлення. Одним із важливих завдань у цьому процесі є редагування плеоназмів – мовних конструкцій, що містять зайві або надмірні слова, які дублюють значення одне одного. Зазвичай, питання плеонастичності висвітлюються в наукових статтях невеликого обсягу, обмежуючи можливості для глибокого дослідження цієї проблеми, тому лише невелика кількість дослідників займається

вивченням плеоназмів. Розвиток методології та збільшення уваги до плеонастичності можуть сприяти більш детальному розумінню і вирішенню цього лінгвістичного завдання.

Потреба цілісного всебічного аналізу плеоназмів та їх редагування при перекладі наукового тексту зумовлює **актуальність** цієї праці, оскільки це складне й неоднозначне явище.

В англійській мові плеоназми є поширеним явищем, особливо в технічних і наукових текстах, де часто використовуються складні, багатокомпонентні фрази. Наприклад, англійські вирази типу *end result* – *кінцевий результат*, *past history* – *минуле історії* або *future prediction* – *прогноз на майбутнє* можуть вважатися цілком прийнятними в англійському тексті. Проте при перекладі українською вони можуть бути зайвими або надмірними, оскільки в українській мові достатньо одного слова для передавання тієї самої інформації: «результат», «історія», «прогноз». Уникнення таких плеоназмів при редагуванні наукових текстів робить переклад чіткішим і більше відповідає українським мовним нормам.

Редагування плеоназмів у наукових текстах вимагає глибокого розуміння термінології обох мов. Перекладач або редактор має бути впевненим, що видалення надмірних елементів не призведе до втрати важливої інформації або зміни значення терміна. Наприклад, у деяких випадках плеоназм може бути виправданий для уточнення технічного аспекту або акцентуванні уваги на певному компоненті процесу. У таких випадках редакторам слід зважати на контекст і загальну мету тексту, щоб зробити правильний вибір.

Також важливо враховувати стилістичні особливості українського науково-технічного мовлення, яке традиційно орієнтоване на лаконічність і точність. Зайві слова можуть створювати враження розмитості або неструктурованості викладу, що суперечить вимогам до наукових текстів. Тому редагування плеоназмів спрямоване на підвищення ясності та логічної послідовності перекладу. У результаті редагування англійських плеоназмів допомагає забезпечити високий рівень відповідності мовним нормам, точність термінології та ясність викладу. Це є необхідним для створення перекладів, які відповідають вимогам сучасної української наукової спільноти та сприяють ефективній комунікації в галузі науки і техніки.

Термін «плеоназм» (грец. *pleonasmos* «надлишок»), який прийшов до нас із античної стилістики та граматики, означає багатослівність, використання слів, зайвих не лише для смислової повноти, але й для стилістичної виразності; дублювання деяких сем або наявність кількох мовних форм зі схожим значенням. Вивчення плеоназму має тривалу історію. Інтерес до цього явища спостерігався ще в античній риторичній та стилістичній. Античні автори по-різному оцінювали комунікативну значущість плеоназму: Квінтіліан, Донат, Діомед визначали плеоназм як перенасиченість мовлення зайвими словами, а також як стилістичну ваду. Навпаки, Діонісій Галікарнаський розглядав

цю фігуру як збагачення мовлення словами, на перший погляд зайвими, але насправді такими, що надають йому ясності, сили, ритмічності, переконливості та пафосу, які неможливо досягти в лаконічній мові.

Активне дослідження плеонастичних одиниць почалося в ХІХ столітті такими мовознавцями, як А. Мейє, Ф. Буслаєв, Ф. Міклошич, Н. Греч, Г. Пауль тощо. Сучасні дослідження плеоназму (О. Селіванова, В. Коломійцева, В. Заніздра, М. Крагко, М. Котюрова, Л. Мацько, Д. Кристал тощо) розширюють наше розуміння цих явищ у контексті мовної економії та комунікативної ефективності. З одного боку, деякі дослідники вважають плеоназми недоліками мовлення, яких слід уникати. З іншого боку, є думка, що це явище може слугувати засобом підсилення емоційного впливу, створення стилістичних ефектів або забезпечення зрозумілості у складних комунікативних ситуаціях. Серед досліджень плеоназмів варто згадати праці Ізабелі Козери та А. Малохи-Крупи, які повністю присвячені польським плеоназмам. Серед робіт українських дослідників необхідно відзначити наукову цінність робіт О. Книш, В. Коломійцевої, О. Селіванової, М. Петровського. Цікаво, що українські дослідники підходять до цього питання більш практично, ніж польські. Багато робіт українською мовою мають форму довідників та посібників, присвячених культурі мовлення та практичній стилістиці, де плеоназми і тавтології розглядаються переважно з погляду їх нормативності або ненормативності, обґрунтованості або необґрунтованості.

Плеоназм як аномативне явище на рівні лексики здебільшого досліджували у фаховому мовленні (науковому чи офіційно-діловому), а також як стилістичний засіб у художній літературі. Однак плеонастичні конструкції також часто наявні в мові сучасних медіа – новинах, публіцистиці та аналітиці. Цей різновид багатослів'я вивчали на матеріалі текстів ЗМІ, зокрема в публіцистиці (Т. Бондаренко, А. Капелюшний, Ю. Літкович, І. Судук, В. Кешів тощо), а також у телевізійному мовленні (Л. Мініч, Д. Кучеренко). Зважаючи на те, що плеонастичні конструкції в мовленні журналістів є не лише лексичним, а й стилістичним порушенням, дослідження плеоназму на матеріалі медіа є надзвичайно продуктивним і цікавим з погляду теоретичних і практичних узагальнень.

Мета цієї статті – виявлення та відображення тенденцій щодо використання англійських лексичних плеоназмів при перекладі українською мовою, тобто спроба зрозуміти, наскільки поширені плеоназми в науковому мовленні, чи є кількість помилок цього типу критичною та як їх редагувати.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова як засіб спілкування виникає й розвивається в суспільстві, поза яким її існування неможливе. Її розвиток підпорядкований впливу політичних, економічних, культурних та інших соціально значущих явищ. Соціальна природа мови не заперечує того, що вона, будучи живим організмом, здатна розвиватися за власними законами. Мова сама визначає, що може в ній існувати, що необхідно для її розвитку, а що є надлишковим і сприяє засміченню.

Система мови створюється й видозмінюється колективними зусиллями тих, хто нею користується. Нове в мовленнєвому досвіді, що не вписується в рамки системи мови, але є функціонально доцільним, спричиняє її перебудову. Кожен черговий стан мовної системи слугує основою для порівняння при подальшому переробленні мовленнєвого досвіду. Таким чином, мова в процесі свого функціонування розвивається, змінюється, і на кожному етапі цього розвитку мовна система

обов'язково містить елементи, які не завершили процес змін. Тому різні коливання та варіанти неминучі в будь-якій мові.

Одним із цікавих прикладів зіткнення в мовленні запозичених і споконвічних форм (хоча тут слід зауважити: під споконвічними формами можна розуміти і ті, що були запозичені й асимільовані мовою в більш ранні періоди) є плеоназм – неоднозначна фігура мовлення, яка часто розглядається як стилістична похибка, але нерідко виконує важливі комунікативні функції.

Оскільки плеонастичні конструкції є предметом нашого дослідження, важливо розглянути, як це поняття висвітлюється в науковій літературі. О. Селіванова зазначає, що «плеоназм – це явище мовної системи та мовлення, яке виражається через надмірну кількість граматичного та лексичного забезпечення змісту повідомлення» [1, с. 466]. Дослідниця В. Коломійцева тлумачить поняття «плеоназм» як «стилістичний зворот мови, що складається з однозначних, семантично близьких або синонімічних слів та сполук» [2, с. 33]. А. Моргунок, описуючи цей лінгвістичний термін, визначає його як різновид ампліфікації, стилістичний прийом, основу якого становить словесна надмірність змісту висловлювання, що виявляється у семантичному дублюванні його частин [3, с. 325]. О. Книш, розглядаючи плеоназм як надмірний елемент, який повторно передає інформацію, наголошує: «Суть цього явища полягає у присутності двох і більше знаків для передавання одного й того ж самого граматичного чи семантичного змісту в системі мови або в реалізованому мовленні» [4, с. 134]. Відомий британський лінгвіст Девід Кристал визначає плеоназми як різновид тавтології [5, с. 371], що відповідає більш раннім тлумаченням цих термінів.

В енциклопедії *Collins Discovery Encyclopedia* плеоназм визначається таким чином: 1. «*The use of more words than necessary or an instance of this, such as a tiny little child*» (використання більшої кількості слів, ніж необхідно, наприклад, у виразі *tiny little child* – буквально, крихітна маленька дитина). 2. «*A word or phrase that is superfluous*» (надлишкове слово або фраза).

Аналіз лінгвістичних джерел, присвячених вивченню плеоназмів, дозволяє зробити висновок, що плеоназм – це лінгвістичний термін, який означає дублювання певного елемента змісту; наявність декількох мовних форм, що виражають одне й те саме значення в межах завершеного відрізка мовлення або тексту, а також саме мовне вираження, що містить таке дублювання.

Попри розбіжності в поглядах науковців щодо аналізованого поняття, єдине в чому вони згодні – це те, що плеонастична конструкція є стилістичною фігурою. Ця фігура ґрунтується на накопиченні стилістичних або контекстуальних синонімів, тобто повторенні слів із тотожним або схожим значенням. Плеоназми, як правило, використовують для стилістичного увиразнення, оскільки вони завжди пов'язані із вираженням додаткової інформації експресивного характеру. Водночас, для наукового стилю характерна нейтральність у висловлюваннях, тому використання плеоназмів є не лише лексичним, а й стилістичним порушенням.

Як і в українській мові, в англійській плеоназми часто становлять собою іменні сполучення прикметників з іменниками, іменників з іменниками, або дієслівні сполучення – дієслів з прислівниками, іменниками, а також різні фрази, що містять елементи мовної надмірності. При редагуванні лексичних помилок, до яких належать плеоназми, редактор повинен виявити в тексті плеоназми та виправити їх, а кращим способом цієї правки є видалення плеоназмів. Наприклад, словосполу-

чення *LCD display* – ЖКД-дисплей, де в аббревіатурі *D* вже означає дисплей (*LCD*); *CD-диск* – *CD* або компакт-диск (*compact disc*); сполучення *DOS operating system* – операційна система *DOS*, де «*S*» в аббревіатурі вже позначає систему, *SEO-оптимізація* – *SEO* (*search engine optimization*).

У сучасних дослідженнях плеоназми поділяють на дві групи, які відрізняються за функціонально-семантичними характеристиками:

1. Мовна система й мовлення: це явище проявляється в надмірній кількості граматичного та лексичного забезпечення змісту повідомлення, що є виявом закону мовної надмірності. До прикладів належать: координація підмета з присудком або граматичне узгодження у флективних мовах (наприклад, «солодкий виноград»). Дублювання просторових відношень при дієслівному керуванні, семантичне узгодження, множинне заперечення, мовна синонімія, повтори тощо. Плеоназм протиставляється еліпсису та неповноті. Він може бути обов'язковим, якщо зумовлений особливостями мовної системи, або факультативним, якщо виявляється в мовленні.

2. Стилійна фігура: ґрунтується на накопиченні стилістичних або контекстуальних синонімів, наприклад, *every minute of the hour* – кожна хвилина часу (*every minute* – кожна хвилина), *in April month* – у квітні місяці (*in April* – у квітні). Також до неї належать: повторення морфем із тотожними або подібними значеннями (наприклад, *age-old time* – стародавній (*old time*), *talkie-talkie* – пустопорожній (*talkie*). Плеонастичне контактне сполучення займенника чи займенникового слова з їхнім вербальним антецедентом у препозиції або постпозиції для підкреслення й увиразнення антецедента (наприклад, *I go there, to employees, to colleagues.* – Іду туди, до співробітників, до колеґ (*I go there, to employees*); *The transformer, it's like this.* – Трансформатор, він такий (*The transformer is*). Плеоназм часто ґрунтується на синтаксичній однорідності або редуплікації (наприклад, *fully and completely* – цілком і повністю (*completely*)).

Лексичні плеоназми включають випадки семантичного дублювання лексем, такі як *my autobiography* – моя автобіографія, *VIP person* – VIP-персона. Розглянемо такий приклад та відредагуємо переклад: *The process of development of basic indexes of motor transport enterprises is examined in the article.* – У статті розглядається процес розвитку основних показників автотранспортних підприємств. Конструкція *the process of development* – процес розвитку часто трапляється в наукових текстах, однак є плеонастичною та ускладнює сприйняття інформації. Це пов'язано з тим, що обидва слова, *process* і *development*, мають схожі значення і повторюють одне одного.

Згідно з академічним словником, слово «процес» визначається як «*послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком; хід розвитку чого-небудь*». Отже, у значенні слова «процес» вже закладений елемент «розвитку», що робить поєднання «процес розвитку» надмірним. Аналогічно, слово «розвиток» описується як «процес, внаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого». Це означає, що в слові «розвиток» також наявний елемент «процесу». Враховуючи, що обидва терміни містять схожі семантичні відрізки і є синонімами, їх поєднання в одну конструкцію є алогічним та семантично неправильним. Замість «процесу розвитку» варто використовувати просто «розвиток».

Використання слів у невластивому значенні призводить до виникнення плеоназмів, що є поширеною проблемою в науковому мовленні. Одним із прикладів такого явища є конструкція

dissertation research – «дисертаційне дослідження». Це сполучення є некоректним з огляду на семантичну схожість компонентів. За словником, слово «дисертаційний» є прикметником до слова «дисертація», яка визначається як «*наукова робота, яку захищають на вченій раді наукової установи для одержання вченого ступеня*». Натомість «дослідження» тлумачиться як «*наукова праця, в якій досліджується яке-небудь питання*». Обидва слова містять ідею наукової роботи, що робить їх поєднання надлишковим. Правильний варіант: «дисертація» або «дослідження».

Іншим прикладом плеонастичної конструкції є словосполучення *scientific monograph* – «наукова монографія». Якщо проаналізувати значення кожного з компонентів, стає очевидним, що слово «монографія» вже має семантику наукової праці. Лексема «науковий» означає «*той, що стосується науки*», а «монографія» визначається як «*наукове дослідження, у якому висвітлюється одне питання, одна тема*». Отже, поєднання цих слів створює семантичний повтор і є логічно зайвим. Нормативний варіант: «монографія» або «наукова праця».

Семантична ненормативність також проявляється в конструкціях *my author's contribution* – «свій авторський доробок» або *own author's contribution* – «власний авторський доробок». Тут використання прикметника «авторський» є надмірним, оскільки він вже включає в себе значення «свого» або «власного». Слово «авторський» означає «*належить тому, хто написав будь-яку працю*», що є синонімічним до слова «свій», яке має значення «*належить собі*». Аналогічно, слово «власний» також дублює це значення. Тому правильними варіантами будуть: *my contribution* – «свій доробок», *own contribution* – «власний доробок» або *author's contribution* – «авторський доробок». Ці приклади демонструють важливість дотримання лексичних норм та уникнення плеонастичних конструкцій у науковому мовленні, що сприяє більш чіткому та зрозумілому вираженню думок.

Плеонастичні утворення в науковому мовленні часто є лексичними помилками, що ускладнюють сприйняття матеріалу. Одним із таких прикладів є словосполучення *statistical calculations* – «статистичні підрахунки». Семантичний аналіз цього сполучення показує його невмотивованість. Лексема *calculation* – «підрахунок» має два значення: 1. *Дія за значенням підраховувати*, де «підраховувати» означає «*рахуючи, підводити підсумки чому-небудь, визначати наявність, кількість чогось*»; 2. *Результати, підсумки лічби, обчислень*.

Слово *statistical* – «статистичний» означає «*стосовно до статистики; здійснюваний методом статистики; який підсумовує її дані; здійснює кількісний облік чого-небудь або пов'язаний із його здійсненням*». Статистика, згідно зі словником, це 1. *Наука, яка вивчає кількісні зміни у розвитку суспільства, народного господарства і займається обробкою цих числових досліджень з науковою і практичною метою*; 2. *Облік у якій-небудь галузі народного господарства, суспільного життя, що здійснюється методами цієї науки, а також дані цього обліку*.

Аналіз показує схожість семантичних компонентів обох слів: у «підрахунок» – це «*рахуючи, підводити підсумки...*», а в «статистичному» – «*який підсумовує її дані, займається обробкою числових досліджень*». Навіть у прихованих елементах значень простежується спільність: у «підрахунок» – це «*визначати наявність, кількість чогось*», а в «статистиці» – «*облік*», що включає «*встановлення наявності, з'ясування кількості чого-небудь*». Таким чином, конструкція «статистичні підрахунки» є семантично і логічно некоректною. Правильний варіант: *statistics* – «статистика» або *calculation* – «підрахунки».

Анормативність плеонастичної конструкції можна спостерігати й у словосполученні *modern innovations* – «сучасні інновації»: *Using only modern innovations and high-tech equipment, it is possible to achieve manufacturing of the highest quality products.* – Використовуючи тільки сучасні інновації та високотехнологічне обладнання, можна досягти виготовлення продукції найвищої якості. Семантичний аналіз показує, що обидва слова мають однакове значення. Лексема «інновація» означає «нововведення, новітня зміна чи винахід», тоді як «сучасний» означає «1. Який стосується одного часу, однієї епохи з ким-, чим-небудь; 2. Який існує, відбувається, живе тощо тепер, нині; 3. Який стоїть на рівні свого віку, відповідає вимогам свого часу, викликаний його потребами». Подібність значень стає очевидною в семантичних елементах: «новітня зміна» (інновація) та «який стосується теперішнього часу» (сучасний). Навіть у прихованих семах спостерігається семантичний повтор. Нововведення, за словником, – це «те нове, яке недавно або тільки що ввели», а «новітній» означає «сучасний, теперішній; новий, що відповідає сучасним вимогам». Це підкреслює спільність значення з лексемою «сучасний». Отже, сполучення *modern innovations* – «сучасні інновації» є семантично некоректним. Правильний варіант: *innovations* – «інновації».

Застосування таких плеонастичних конструкцій, як «статистичні підрахунки» та «сучасні інновації», не лише порушує лексичні норми, але й призводить до логічних помилок у науковому мовленні. Для забезпечення точності й чіткості висловлювань важливо уникати таких плеоназмів, замінюючи їх на нормативні форми.

Описані приклади лексичних помилок, зокрема плеонастичні утворення, наочно демонструють порушення не лише лексичних, а й логічних норм у науковому мовленні. Ці помилки призводять до втрати змістової цілісності тексту, що негативно впливає на якість наукового дискурсу. Вони не є поодинокими випадками. Наявність таких плеонастичних конструкцій свідчить про те, що лексичні недоліки стали типовими в наукових текстах: *In general, all of the above are – загалом усе назване* (нормативно: *all of the above are – усе назване*) або *In general «загалом»*; *The vast majority of research – переважна більшість досліджень* (нормативно: *The majority of research – «більшість досліджень»*) тощо.

Отже, проведене дослідження показало, що дотримання лексичних норм є критично важливим для забезпечення ефективної комунікації в науковій сфері. Недотримання цих норм, зокрема використання плеонастичних конструкцій, призводить до певних негативних наслідків. Серед них – порушення семантичного навантаження, втрата змістової цілісності та логічної структури наукових текстів. Плеоназм як мовне явище характеризується надмірністю, що виражається в дублюванні лексичних значень структурних одиниць. Основними причинами таких порушень є недостатнє знання норм сучасної англійської та української літературної мови та відсутність практичних навичок у застосуванні цих норм у науковому мовленні.

Виявлені приклади лексичних помилок свідчать про необхідність підвищення якості наукової комунікації. З метою уникнення таких помилок доцільно вдосконалювати рівень мовної та мовленнєвої компетентностей науковців. Це включає такі вимоги: досконале оволодіння мовними нормами; опанування стилістичних вимог до наукового тексту; збагачення словникового запасу через опрацювання лексикографічних видань та навчальної літератури; аналіз текстів щодо їхньої норматив-

ності; редагування лексичних помилок у власному та чужому мовленні. Такі заходи сприятимуть підвищенню якості наукового мовлення та дозволять більш точно й ефективно висвітлювати результати наукових досліджень.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в аналізі та редагуванні інших видів плеоназмів у науковій літературі.

Література:

1. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-Київ, 2008. 712 с.
2. Коломійцева В. Явище плеоназму в українському синтаксисі. *Українська мова*. 2009. № 1. С. 33–40.
3. Моргунок В. Застандартовані правила ділового та наукового стилю. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. № 503. 2004. С. 75–81.
4. Книш О. В. Плеонастичні конструкції з повним та частковим дублюванням в українському художньому тексті початку ХХІ ст. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2012. Т. 25 (64). № 1 (ч. 2). С. 135–137.
5. Crystal D. A Dictionary of linguistics and phonetics. 6th Edn. Oxford : Blackwell Publishing, 2008. P. 529.

Kuznietsova I. Editing lexical pleonasm in English scientific text

Summary. The article deals with topical issues related to the identification and analysis of lexical norms violations in scientific speech with a special emphasis on pleonastic constructions. Given the specifics of the scientific language and its high standards the article emphasises the importance of observing the norms of the modern English and Ukrainian literary language to be the basis for the implementation of the scientific style. Violations of these norms indicate that scientific texts do not meet the accepted requirements generally which may reduce their quality and effectiveness in conveying scientific information. It is noted that pleonasm is widespread in English, especially in technical and scientific texts, and may look excessive or redundant in Ukrainian translation. Particular attention is paid to editing lexical pleonasm to require a deep terminology knowledge and consideration of the context to avoid losing important information. It has been proved that pleonasticity is an important problem in modern linguistics, but it has not yet received sufficient attention. This is due to both the complexity of pleonasm and the difficulties in choosing an adequate method of analysing them to lead to a limited number of studies in this area. The article also examines the history of the pleonasm study from ancient times to modern research to expand our understanding of this phenomenon. A study of the views of modern linguists on the meaning of the «pleonasm» concept has revealed, despite different interpretations, there is a general understanding that pleonastic constructions are the result of excessive word use that duplicate each other in meaning. On the basis of factual material the author analyses typical lexical errors to demonstrate deviations from the norms of the modern Ukrainian literary language. The article provides specific examples of pleonastic constructions to be often found in scientific texts and suggests normative options for their replacement. The article concludes with the ways of improving lexical literacy in scientific texts and recommendations for avoiding violations of the word use rules in the future.

Key words: pleonasm, pleonastic constructions, pleonasticity, editing, word meaning, common semantics, lexical norm, translation.

*Лисичкіна І. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології, перекладу та мовної комунікації
Національної академії Національної гвардії України**Лисичкіна О. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національної академії Національної гвардії України*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. У статті розглянуто особливості відтворення термінології дистанційного навчання українською мовою в контексті євроінтеграційних процесів та розвитку освітніх технологій. Актуальність дослідження зумовлена важливістю дистанційного навчання в Україні, особливо в умовах військових дій, та необхідністю стандартизації відповідної термінології. Запропоновано ґрунтовний аналіз сучасного стану термінології дистанційного навчання в українській мові та окреслено перспективи її подальшого розвитку в контексті євроінтеграційних процесів та глобальних тенденцій в освіті. У роботі розглядаються передумови виникнення нових термінів у сфері дистанційної освіти, зокрема вплив пандемії COVID-19 та технологічного прогресу. Проаналізовано склад терміносистеми дистанційного навчання, яка включає неологізми з освіти, технологій та їх гібриди, що позначають формати занять, навчальне середовище, засоби зв'язку тощо. Основну увагу приділено способам перекладу неологізмів дистанційного навчання з англійської мови українською. Досліджено та проілюстровано такі методи як пряме включення, транслітерація, транскрипція, калькування, описовий переклад та приблизний переклад, при цьому калькування постає найпоширенішим способом перекладу неологізмів у цій сфері. Окреслено випадки синонімічного вживання українських відповідників та вторинної номінації. Автори відзначають тенденцію до появи українських відповідників для раніше запозичених термінів дистанційного навчання в межах політики мовного пуризму. Це свідчить про динамічний розвиток термінології та її адаптацію до потреб української мови. Дослідження підкреслює важливість подальшої роботи над стандартизацією та адаптацією термінології дистанційного навчання в українській мові, що свідчить про необхідність продовження наукових розвідок у цьому напрямку, враховуючи постійний розвиток технологій та методів дистанційного навчання.

Ключові слова: переклад, відповідник, термін, терміносистема, спосіб перекладу, неологізм, запозичення, дистанційне навчання.

Постановка проблеми. У червні 2024 року Перша міжурядова конференція позначила початок переговорів про вступ України до Європейського Союзу. Становлення та розвиток освіти як і будь-якого іншого соціального інституту відбувається під безпосереднім впливом євроінтеграційних процесів [1]. Дистанційний формат навчання, який набув активного розвитку під час пандемії коронавірусу COVID-19

у 2020–2021 роках, відкрив нові можливості здобуття освіти [2], які постійно розвиваються та удосконалюються. Поява нових методів навчання, форм занять тощо зумовила появу нових термінів та переосмислення тих, що існували. Це призвело до необхідності уніфікації термінології дистанційної освіти та освіти у цілому задля уникнення непорозуміння при використанні певних термінів, часто неологізмів-англіцизмів.

Новий переглянутий і розширений багатомовний глосарій Європейського центру розвитку професійної освіти [3] визначає 430 ключових термінів, що використовуються в європейській політиці в галузі освіти і навчання, та спирається на «Термінологію європейської політики в галузі освіти і навчання – добірка зі 130 ключових термінів», опубліковану в 2014 році. Наразі терміни наведено 8 мовами.

Актуальність звернення до проблем відтворення термінології дистанційного навчання в українській мові зумовлена важливою роллю дистанційного навчання в Україні, зокрема на територіях активних бойових дій, загальним спрямуванням лексикологічних студій на встановлення особливостей фахових терміносистем та відповідністю сучасним напрямкам перекладознавчих студій, зокрема спрямованих на визначення особливостей перекладу термінів різних галузей, що має значення для стандартизації термінології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про необхідність стандартизації термінології дистанційного навчання в українській мові писав Б. Шуневич [4; 5]. І. Беженар та В. Куш [6] досліджували англійські метафоричні терміни сфери освіти та проблеми їхнього відтворення українською мовою. З. Воронова [7] вивчала проблеми відтворення англійської термінології дистанційної освіти в українських перекладах шляхом моделювання терміносистеми освіти для обох мов та вияву концептуальних розбіжностей. На інтердисциплінарному характері лексики онлайн навчання наголошував О. Мунтян [8]. Проблеми перекладу освітньої термінології з інших європейських мов, зокрема з німецької поставали у фокусі наукових розвідок І. Хуртак, О. Столярської та О. Черкащенко [9]. При цьому визначення способів перекладу для унормування використання українських відповідників англійських термінів сфери дистанційного навчання не здобуло належної уваги, попри поширене використання таких термінів у сучасному дискурсі, як професійному, так і побутовому, та постійний розвиток технологій та дистанційного навчання.

Мета дослідження полягає в окресленні особливостей відтворення термінології дистанційного навчання українською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поширене використання та постійний розвиток дистанційного навчання призвели до появи низки неологізмів в освітній царині. Так, саме слово *distance* – *дистанція*, означає те, що відбувається без фізичної присутності вчителя/викладача та учнів/студентів у тому самому місці у той самий час. Це дало розвиток низці неологізмів: *distance course* – *дистанційний курс*, *distance education* – *дистанційне освіта*, *distance learning* – *дистанційне навчання*, *distance teaching* – *дистанційне викладання*, *distance training* – *дистанційне тренування (тренінг)*.

Термінологічна система дистанційного навчання містить неологізми освіти та технологій, а також їхні гібриди на позначення серед іншого:

- форматів проведення заняття (*online lecture*, *webinar*, *synchronous*, *asynchronous*, etc.);
- навчального середовища, LMS, платформ та інформаційно-комунікаційних технологій (часто назви певних компаній та продуктів – *Zoom*, *Padlet*, *Google Classroom*, etc.);
- засобів зв'язку та пристроїв (*laptop*, *computer*, *modem*, etc.).

Терміносполучення сфери освіти відтворюються комплексно, тобто із вживанням перекладацьких трансформацій і способів перекладу, що дозволяє пристосувати їх до норм мови перекладу [6].

Підбір відповідників англійськими неологізмами є досить складним процесом, що полягає у першочерговій необхідності з'ясувати значення нової лексичної одиниці, а потім підібрати стратегію його перекладу, який буде зрозумілим. Універсального способу перекладу не існує. Виокремлюємо такі способи передачі неологізмів мовою перекладу [10]: транслітерація та транскрипція, калькування, описовий переклад (експлікація), пряме включення, приблизний переклад. У межах нашого дослідження ми проаналізували кожний з цих способів у мовній парі англійська – українська.

Запозичені неологізми починають вживатися в українському дискурсі у своїй оригінальній формі із збереженням вимови та написання латиницею – прямим включенням (наприклад, *hyflex course* – гібридно-гнучкий курс, модель дизайну курсу, яка представляє компоненти гібридного навчання (яке поєднує очне та онлайн навчання) у гнучкій структурі курсу, що дає студентам можливість відвідувати заняття в аудиторії, брати участь в онлайн-навчанні або робити і те, і інше.). Із часом такі терміни набувають перекладацький відповідник. Іноді пряме включення застосовується, коли неможливо перекласти іншим способом, тож передається оригінальна форма (частина форми) неологізму. Так, за допомогою прямого включення перекладаються наступні неологізми: *Zoom-заняття*, *Zoom-лекція*, *Zoom-практичне*, *Zoom-лабораторна*. У цьому випадку частина *Zoom* залишається, а друга частина перекладається.

Транслітерація є досить поширеним способом перекладу неологізмів, через низку складності процесу перекладу та вплив англійської мови. У деяких випадках ці неологізми потребують пояснення, але вони дуже скоро стають знайомими словами в лексиконі людей. Наприклад: *coworking* – *коворкінг* (організація роботи, де робочий простір і комп'ютерне обладнання є спільним, і це сприяє налагодженню зв'язку, співпраці та спілкування між студентами та викладачами); *cohoming* –

кохомінг (коворкінг, у якому спільний робочий простір є домом одного зі студентів).

Наступним способом перекладу неологізмів є транскрипція, передача звукової форми українськими літерами. Цим способом були перекладені неологізми *hot desk* – *хот деск* («гарячий стіл» непризначена робоча станція, яка в межах організації надається працівникам у порядку черги, як правило, щоб вони могли виконувати завдання, які неможливо виконати поза офісом); *chat box* – *чатбокс* (вікно чату, яке зазвичай відображається перед головним вікном і не підлягає прокручуванню сторінки); *online* – *онлайн*; *on-site work* – *онсайт робота* (професійна діяльність, яка виконується з постійного місця роботи).

На підставі еволюції вживання інших запозичених неологізмів в українській мові, як-то *like* – *лайк* (транскрипція) – *вподобайка* (перекладацький відповідник), *link* – *лінк* (транскрипція/транслітерація) – *посилання/покликання* (перекладацькі відповідники), можна стверджувати, що транскрибовані та транслітеровані запозичені терміни дистанційного навчання так само отримують свої українські відповідники у межах політики мовного пуризму.

Згідно з нашим дослідженням, калькування є найпоширенішим способом (66%) перекладу неологізмів сфери дистанційного навчання. Основною особливістю калькування є збереження внутрішньої форми неологізму. Калькування вимагає заміну складових частин неологізму їх лексичними відповідниками в українській мові. Так, неологізм *teleconference* – *телеконференція* (зустріч, у якій беруть участь люди з різних місць за допомогою телекомунікаційних технологій) перекладається за допомогою калькування. До цього способу перекладу віднесемо коло неологізмів: *audioconference* – *аудіоконференція* (телеконференція, під час якої учасники спілкуються голосом), *online conference* – *онлайн-конференція*, *web conference* – *веб-конференція*.

Неологізм *dual-mode course* – *дворежимний курс* (курс, який одночасно проводиться в класі та онлайн, дає учням/студентам свободу відвідувати кожну сесію так, як найкраще відповідає їхнім потребам) також перекладається за допомогою калькування, через переклад обох частин. *Adaptive learning* – *адаптивне навчання* (навчання, яке спирається на використання цифрових інструментів, щоб запропонувати учням/студентам ресурси та шлях навчання, який відповідає їхнім потребам).

Неологізми, утворені за допомогою телескопії, також перекладаються за допомогою калькування: *webinar* – *вебінар*, утворене від *web* (мережа) і *seminar* (семинар), що в сукупності дає значення семінару, який проходить у мережі, без живої присутності.

Описовий переклад є досить поширеним при перекладі неологізмів взагалі та дистанційного навчання зокрема, через здатність надати пояснення, описати неологізм. Наприклад: *breakout room* – *кімнати для роботи в малих групах під час відеоконференції* (віртуальна кімната, до якої можна отримати доступ під час відеоконференції і в якій підгрупа учасників може відійти для роботи або обговорення однієї або кількох тем).

Під час дистанційного навчання та проведення конференцій необхідним постає демонстрація доробків, тож неологізм *screen sharing* – *спільний доступ до екрана* – дозволяє копіювання в реальному часі всього або частини вмісту мобільного пристрою або екрана комп'ютера користувача на екрані мобільних пристроїв або комп'ютерів інших користувачів.

Наше дослідження свідчить про існування синонімічних відповідників неологізмам дистанційного навчання. *flipped classroom* – *фліпнт клас* – *перевернутий клас* (педагогічний підхід, при якому учні/студенти знайомляться з предметом самостійно перед відвідуванням курсу (заняття), який проводить вчитель/викладач).

За допомогою приблизного перекладу перекладаються неологізми, значення яких не відповідає семантичному навантаженню лексичної одиниці. Відтворення неологізму дистанційного навчання *home-schooling* – *домашнє навчання/навчання вдома* здійснено шляхом приблизного перекладу, так само як протилежне значення неологізму *chalk-face* – *навчання в класі*.

Неологізми, утворені за допомогою вторинної номінації, отримали нове значення, яке зазвичай потребує пояснення. Так *cohort* – *когорта*, в сфері дистанційного навчання означає групу, що складається з учнів/студентів, які відвідують навчальний заклад особисто та залишаються разом протягом визначеного періоду часу. Переклад залишився тим самим, але значення змінилось. Іншим прикладом неологізму утвореного вторинною номінацією є *mobile worker* – *мобільний працівник* (працівник, який здійснює професійну діяльність з мобільного пристрою і місце роботи якого не є стаціонарним).

Перерви на каву в робочий час для невимушеного спілкування під час дистанційної роботи не зупинилися, але наразі вони проходять за допомогою телекомунікаційних технологій, і зараз це *virtual coffee break* – *віртуальна перерва на каву*.

Словосполучення *learning environment* – *навчальне середовище* складається із двох частин, кожна з яких має стале значення українською, але воно дало «нове життя» неологізмам *digital learning environment* – *цифрове навчальне середовище (DLE)*; *virtual learning environment* – *віртуальне навчальне середовище (VLE)* (цифрове середовище, яке об'єднує всі додатки та програмне забезпечення, які підтримують викладання, навчання чи навчальну діяльність).

Висновки. Євроінтеграційні процеси та розвиток дистанційного навчання, особливо під час пандемії COVID-19, призвели до появи нових термінів у сфері освіти та необхідності їх уніфікації та перекладу. Терміносистема дистанційного навчання включає неологізми з освіти, технологій та їх гібриди, що позначають формати занять, навчальне середовище, засоби зв'язку тощо. Основними способами перекладу неологізмів дистанційного навчання з англійської мови українською є: пряме включення, транслітерація та транскрипція, калькування, описовий переклад та приблизний переклад, причому калькування виявилось найпоширенішим способом перекладу неологізмів у сфері дистанційного навчання. Спостерігається тенденція до появи українських відповідників для раніше запозичених термінів дистанційного навчання у межах політики мовного пуризму. Деякі неологізми дистанційного навчання мають синонімічні відповідники в українській мові, що свідчить про розвиток та адаптацію термінології. Вторинна номінація є одним із способів утворення неологізмів у сфері дистанційного навчання, при якому існуючі слова набувають нового значення в контексті освіти.

Проведене дослідження підкреслює динамічний розвиток термінології дистанційного навчання та необхідність подальшої роботи над її стандартизацією та адаптацією в українській мові, що є перспективою подальших наукових розвідок з образної проблематики.

Література:

1. Панчук М. Євроінтеграційні впливи на розвиток освітньої системи України. Інтермарум: історія, політика, культура. 2024. № 14. DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112076>
2. DEEP Strategy for Distance Learning Support. NATO Defence Education Enhancement Programme. 2021. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/12/pdf/211209-deep-strategy-dist-learn.pdf (дата звернення 14.07.2024).
3. Terminology of European education and training policy. CEDEFOP (Європейський центр розвитку професійної освіти). URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-glossary/glossary> (дата звернення 14.07.2024)
4. Шуневич Б. Обґрунтування наукової термінології з дистанційного навчання. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2003. № 490. С. 95–104.
5. Шуневич Б. Англо-український словник з дистанційного навчання. Лінгвістичні та методичні проблеми викладання іноземних мов. Ювілейна науково-методична конференція присвячена 100-річчю КПІ. К., 1998. С. 31.
6. Беженар І.В., Куц В.О. Англomовні метафоричні терміни сфери освіти та їх переклад українською мовою. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. Том 33 (72). № 6. Ч. 1. С. 85–89. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.6.1/14>.
7. Воронова З.Ю. Відтворення англomовної термінології дистанційної освіти в українських перекладах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія. 2017. № 31. Том 3. С. 115–117.
8. Мунтян О. О. Особливості лексики онлайн-навчання як групи термінової лексики на межі педагогіки і програмування. Global Science: Prospects and Innovations : Proceedings of II International Scientific and Practical Conference, Liverpool, United Kingdom, 5–7 October 2023. Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom, 2023. P. 440–442. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/24819>
9. Хуртак І.В., Столярська О.В., Черкашенко О.М. Сучасна освітня термінологія в аспекті перекладу на українську мову з німецької та англійської. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2024. Том 35 (74). № 1. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.1.1/45>.
10. Лисичкіна І.О., Лисичкіна О.О. Особливості англо-українського перекладу неологізмів пандемії COVID-19. Закарпатські філологічні студії. 2021. № 19. Том 2. С. 116–120. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.2.23>

Lysyckina I., Lysyckina O. Specificity of rendering distance learning terminology in Ukrainian

Summary. The article examines the specificity of rendering distance learning terminology in Ukrainian in the context of European integration processes and the development of educational technologies. The relevance of this research is conditioned by the importance of distance learning in Ukraine, especially in the context of war, and the need to standardize the relevant terminology. A thorough analysis of the current state of distance learning terminology in the Ukrainian language has been proposed, and prospects for its further development in terms of the European integration processes and global trends in education have been outlined. The paper examines the prerequisites for the emergence of new terms in the field of distance education, including the impact of the COVID-19 pandemic and technological progress. The distance learning terminology system has been analyzed to include neologisms from education, technology, and their hybrids, denoting lesson

formats, learning environments, communication tools, etc. The main focus of the research is on the methods of translating distance learning neologisms from English into Ukrainian. Such methods as direct inclusion, transliteration, transcription, calque translation, descriptive translation, and approximate translation have been analyzed and illustrated, calque translation being the most common method of translating neologisms in this field. Cases of synonymous use of Ukrainian equivalents and secondary nomination have been outlined. The authors note a tendency towards the emergence of Ukrainian equivalents for previously borrowed distance learning terms

within the framework of language purism policy. This indicates the dynamic development of terminology and its adaptation to the needs of the Ukrainian language. The study emphasizes the importance of further work on standardizing and adapting distance learning terminology in the Ukrainian language, which indicates the need for continued scientific research in this direction, considering the constant development of technologies and methods of distance learning.

Key words: translation, translation equivalent, term, terminology system, translation method, neologism, borrowing, distance learning.

*Li Haiying,**Postgraduate Student at the Institute of Philology
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ON THE NECESSITY OF THE CONCEPT OF “REALIA” FROM THE PERSPECTIVE OF THE MODERNIZATION OF CHINESE TRANSLATION STUDIES

Summary. Translation Studies is an interdisciplinary subject that spans multiple disciplines, languages, and cultures. The formation and development of Chinese Translation Studies underwent three stages: the pre-modernization stage before 1840, the emergence stage from 1840 to 1979, and the development and mature stage after 1979. The formation and development of Chinese translation studies have been profoundly influenced by social evolution, especially after the First Opium War. As Chinese society began to modernize, the translation of foreign works also increased sharply, stimulating the rapid development of Chinese translation studies. It can be said that translation studies in China have undergone a transformation process from passive acceptance to active change under the strong impact of Western culture. After the implementation of the reform and opening-up policy in 1979, while Chinese society continued to modernize, Chinese translation studies have been continuously influenced by Western translation theories, and have undergone a transition from a linguistic approach to a cultural turn, and currently show the characteristics of pluralism. With the continuous advancement of modernization, China has gradually participated in global cultural and trade interactions, and at the same time, it has increasingly needed to have a deeper understanding of the cultures of different subjects. In this context, it is necessary to introduce the concept of “realia” into Chinese academia. The concept of “realia” emphasizes the “reality” and “materiality” of a certain national culture, which can help people strengthen the cognitive distinction between the cultural attributes of different “others” and better spread the cultural characteristics of their nation to the world from the perspectives of “reality”, “existence” and “subjectivity”. This article will combine several major historical turning points, observe the development of Chinese translation studies from a modern perspective, and explain the importance of introducing the “realia” theory to Chinese Translation Studies.

Key words: Chinese Translation Studies, modernization, realia

Problem setting. Translation Studies is the study of human communication, it can never be done without the study of cultural background and historical process. In 2009, Chinese scholar Xu Jun (许钧) examined the emergence and development of Chinese translation studies. He stated, “Over the past 30 years of reform and opening up, translation studies has gradually moved from the controversial and unrecognized edge to the center of foreign language and literature research and teaching. It has become an independent secondary discipline and has experienced many difficulties during this period” [1, p. 77]. China's translation studies have undergone a development process from an absence of disci-

pline to becoming a discipline, from lacking a systematic approach to becoming systematic, and from pre-modernization to modernization. Throughout this period, it has been greatly influenced by China's societal changes and foreign theories. Its development has paralleled the modernization of Chinese society. The evolution of translation studies in China reflects the broader development and changes in the humanities within the country. It also aligns with the overall trend of social modernization in China. As a result, it is essential to examine the emergence and development of Chinese translation studies from the perspective of social modernization. This is **the primary focus of the article**.

The term “realia” originates from the Latin word “realia”, meaning “material” or “real”. In the mid-20th century, Western scholars started using “realia” to refer to physical objects that are represented by words with national characteristics in one language but have no corresponding objects in another language. As China's societal changes continue to deepen, and its interactions with other countries become increasingly frequent, one of the important issues facing Chinese scholars is how to respond to the impact of diversity brought about by deep participation in globalization. This is related not only to the issue of cultural subjectivity itself but also to how to engage in dialogue and cooperation with other cultural entities around the world. The turnings of Chinese translation studies are influenced inevitably by societal changes and disciplinary developments. Therefore, **the second issue addressed in this paper** is to explore the changing logic of Chinese translation studies within the context of China's social modernization and consider potential theoretical turns in light of current research in the Chinese academia. The concept of “realia” holds significant importance in this context.

Previous studies and discussions. At present, research in Chinese academia on translation studies has entered the stage of summary and reflection. Among the works on translation studies published in China in recent years, “Introduction to Translation Studies in China Since the Reform and Opening Up (1978–2018)” systematically summarized the overall situation of translation studies in China during the 40 years of reform and opening up, including the construction of translation disciplines, the construction of translation theories, translation criticism studies, foreign translation of Chinese literature, and translation history studies, etc [2]. In “Contemporary Theories in Foreign Translation Studies: An introductory reader”, Xie Tianzhen (谢天振) introduced the influential foreign translation theories in detail, outlined the two major turns of Western translation studies, and translated the representative papers of the linguistic approaches, the hermeneutics approaches, the Functional approaches, the cultural approaches, Deconstruction, Feminism, post-colonial theory and theories originating in the Soviet Union and Eastern Europe into China. He pointed out that translation studies in China should change ideas

and keep up with the latest developments in international studies [3]. From the perspective of the breadth of Chinese translation studies, Fang Mengzhi (方梦之) made a statistical analysis of the articles related to “translation studies” on CNKI¹. By analyzing the research trends and approaches of the articles related to Chinese translation studies in the past half century, she found that Chinese translation studies have shown trends of continuous interdisciplinary and decenteration [4].

The research of Chinese translation studies by non-Chinese scholars mainly focuses on the history of translation, the historical evolution of translation theories, the relationship between Chinese and Western translation theories, and the latest trends of Chinese translation studies. In the history of Translation, Tsien, Tsuen-Hsuein in his Master's thesis “Western Impact on China Through Translation – A BIBLIOGRAPHICAL STUDY” systematically reviewed the influence of Western translation on China's science and technology, humanities and social sciences and social change from the 16th century to 1951 [5]. The Chinese University of Hong Kong conducted a research project on “Translation and Modernization in East Asia in the 19th and early 20th Century”, explores the role played by translation in the modernization of the three major East Asian countries, China, Japan and Korea, in the 19th and early 20th century [6]. The article “Literary Translation Research in China” reviews the influence of literary translation, especially Western literary translation, on Chinese translation studies in different historical stages, the introduction of Western translation theories in China, Chinese native translation theories, and the relationship between them from a historical perspective. It also introduces the Western translation theories which have a great influence on Chinese translation studies and the latest research trends in China [7]. “Chinese Translation Studies in the 21st Century-Current Trends and Emerging Perspectives” presents a selection of some of the best articles published in the journal *Perspectives* in a five-year period (2012–2017), highlights the vitality of Translation Studies as a profession and as a field of enquiry in China. This book introduces translation studies in China from four aspects, including: theoretical and conceptual issues, audiovisual translation, bibliographies and bibliometrics, and interpreting [8].

Purpose and Significance of Research. It can be found that the research on Chinese translation studies is quite comprehensive, and both Chinese and foreign researchers have acknowledged the need for a turn. However, there is a lack of in-depth discussion on specific theoretical approaches. Whether it's research in China or other countries, there's a shortage of background discussion on the emergence, development, and transition process of Chinese translation studies from the perspective of societal changes. Similarly, there is a lack of stage division and analysis of the emergence and development of Chinese translation studies from the perspective of modernization. This article argues that translation studies in China have evolved from being primarily reliant on experience and perception in the pre-modernization period to gradually becoming more scientific during the development stage. This represents a progress toward modernization. The article will offer a detailed analysis of this transformation. Additionally, as current Chinese translation studies have entered the pluralism stage, facing the differences among individuals worldwide, the introduction of the concept of “realia” holds great significance for Chinese translation studies.

The birth background of the emergence of Chinese translation studies from the perspective of modernization.

The emergence and development of Chinese translation studies have been influenced by the ongoing modernization of society and changes in the Chinese language. The modernization of society provides an ideological basis for the construction of modern disciplines, while the evolution of the language provides a modern language thinking basis for academic exchanges between China and the world. Looking back at history, China's social modernization and language change took place according to the “impact-response model” [9] described by John King Fairbank.

“Impact-response model” and the beginning of China's modernization. China's modernization did not happen spontaneously. “The mid-19th century marked a significant turning point in East Asian history. This turning point was not caused by internal factors but by external factors. As the Industrial Revolution took hold in Britain, a new wave of Western capitalist colonial expansion aimed at expanding the world market began” [10, p. 258]. Specifically speaking of China, John K. Fairbank pointed out: “Stimulated by the Industrial Revolution, the collision between China and the West had disastrous consequences for traditional Chinese society. The old order in every area of social life was challenged, criticized, eroded, and even overturned. These changes were caused by the powerful and unfamiliar West, and they affected all aspects of politics, society, thought, and culture.” After The first Opium War (1840–1842), under the strong “impact” of the West, China “completed the disintegration of the old order and the reconstruction of a new society at an unprecedented scale and speed” [9, p. 3–4].

The initial impact of the West on China was demonstrated in two main ways: through technology and culture. The West first impressed China's ruling class and intellectuals with its advanced technologies. As the Qing government started to gain a preliminary and vague understanding of the modern world, it decided to learn from the West to become stronger. This led to the launch of the Westernization Movement² and active learning from top to bottom, marking the beginning of China's modernization. “In China's history, ideological and academic movements have always been closely tied to political movements” [10, p. 363]. In ancient China, there was an intellectual bureaucracy represented by the “literati” (in feudal China). There was also the “imperial examination” system, through which scholars were promoted to officials. These systems established the tradition of academic subordination to politics in China. When China began its modernization, it also followed the tradition of “politics first, literature and art later” [11, p. 137]. After the Westernization Movement, China also initiated the Reform Movement, the New Citizen Movement, and the New Culture Movement. Research on the relationship between external impacts and China's modernization has been well-developed, this article focuses on the connection between the translation of foreign works and the significant changes in the Chinese language and Chinese translation studies in the context of China's modernization under the “Impact-response model”. It should be noted that Modernity and East Asia are not a unilateral “impact-response” relation but a bidirectional mutually constructed symbiotic relation. This phenomenon is well demonstrated by the evolution of Chinese Translation Studies in the following text.

The influence of translation on the evolution of the Chinese language. The translation of Western works has significantly

¹ China National Knowledge Infrastructure is a private-owned publishing company in China since 2014. It operates databases of academic journals, conference proceedings, newspapers, reference works, and patent documents.

² This movement lasted for more than 30 years from 1861 to 1895, advocating the imitation of advanced Western military technology, and was also known as the **Self-Strengthening Movement**.

impacted the transformation of the Chinese language and the development of translation theory in China. Before outlining the historical evolution of Chinese translation studies, it is important to first examine the impact of translation on the language. Modern language forms the foundation of all modern thoughts and the development and construction of modern disciplines. At any point in history, language, as a tool of communication, will be the first and most directly affected by translation, although the extent of its influence varies across different historical periods. Before China began to modernize, the main content of translations was religious classics, primarily Buddhist texts. The significant differences between Sanskrit and Chinese languages led translators to invent a large number of new Chinese characters, such as “monk” (僧), “cassock” (袈裟), and “bodhisattva” (菩薩). Additionally, many original Chinese words were reshaped and assigned Buddhist meanings, like “nirvana” (涅槃), “perfection” (圓滿), and “truth” (真實). These new characters and words became integrated into daily life as Buddhist culture spread and influenced China, thus becoming part of the Chinese language. Despite the translation of Buddhist scriptures lasting for thousands of years, its impact on the Chinese language was much less significant than the impact of translating a large number of Western works (mainly scientific and technological works and humanities and social science works) after the Chinese society began to modernize.

The influences are mainly manifested in two aspects in terms of language. **The first aspect** is the difference in the number of new words. After the First Opium War, the translation of Western works continued to increase, reaching a peak during the Vernacular movement during the New Cultural Movement. The rapid changes in society and the active translation activities have posed significant challenges to the old language. There are many gaps in the old language, making it unable to express new concepts that have emerged. Intellectuals at that time advocated using translation to transform and enrich the Chinese language, leading to the continuous appearance of new words. “The influx of new words in modern Chinese surpasses that of any other period. The introduction of Buddhist words into China was a significant historical event, yet it pales in comparison to the introduction of loanwords” [12, p. 690]. The new words produced by the translation of religious classics totally cannot be compared with the new words produced by the translation activities after the middle of the 19th century in terms of quantity, breadth and depth of content. Tsien, Tsuen-Hsuei counted more than 10,000 Western works translated into Chinese during this period, from the quantitative point of view, “It is clear that the highest percentage of translations was in the social sciences, followed by literature, natural and applied sciences” [5, p. 210].

The second aspect is the impact on the written language of literature, which in turn has affected the modernization of the entire literature. Classical Chinese was the language used in literature in the Chinese Dynasty period. In the period of great ideological changes caused by modernization, Chinese literary language inevitably embarked on the road of modernization. The translation of foreign literature has played a significant role in the modernization of Chinese literature and its written language. Language is shaped by history and culture. The historical and cultural traditions conveyed by Chinese are distinct from those conveyed by European languages. When employing classical Chinese to translate Western culture and advanced instruments, there may be a mismatch in cultural meanings due to variations in historical and cultural traditions, as well as a shortage of new concepts resulting from differences in productivity. The urgent need to understand, learn, and accept West-

ern technology and culture led to a significant reform of the Chinese language. When translating foreign works, in addition to the introduction and creation of a large number of new words, the syntactic structure of the Chinese language also changed. As a result, these new words, expressions, syntax, and structures passed through the translated text and entered creative writing, leading to a massive transformation in literature.

“Modernity impact” during the period of the First Opium War and “Cultural response” during the May Fourth Movement. The Western “Modernity impact” occurred after the First Opium War, the result was a systemic crisis in traditional Chinese society and culture. In the beginning, there was a movement in China’s society to learn technology and political system from the West, while later China’s “cultural response” was fully demonstrated during the May Fourth Movement. Modernity is commonly used to describe the changes in various aspects of social life in China after it entered the modern era, as well as the daily experiences of Chinese people as they go through these changes [13, p. 62]. “Modernity” should be expressed in a modern language. Some scholars believe that after the First Opium War, Chinese society had already experienced “modernity” because there were initial descriptions of “modernity” in the literature at that time. However, the historical turning point occurred during the New Culture Movement and the new Vernacular Language Movement. The New Culture Movement and the new Vernacular Language Movement “were consciously initiated by pioneers of modern literature as a deliberate break from Chinese traditional culture and ancient literature. This marked the beginning of a new era of ‘literary self-awareness’ in modernity, unlike the forced invasion that had occurred previously” [14].

We believe that there was a clear “cultural response” during the New Culture Movement and the new Vernacular Language Movement. It was at that time that China’s language and literature underwent fundamental changes. First and foremost, language is not only a byproduct of history and the carrier of culture, but it also serves as an expression of thought. The creation of writing depends on words, i.e., language. The “modernity” depicted in literature also hinges on the use of modernized language for its expression. Therefore, the modernization of literature is closely tied to the evolution of language. The May Fourth New Literature Movement and the New Vernacular Movement both hastened the transformation of the Chinese language. Later, the new words that had already been popular at that time were gradually consolidated, while on the other hand, new words continued to be created to meet the growing cultural needs. Secondly, the New Culture Movement and the New Vernacular Language Movement were literary practices in which Chinese intellectuals consciously used innovative literary language and closely integrated literary creation with China’s modernization process. Writers independently assigned specific meanings and functions to their literary works, providing a practical platform for transforming the Chinese language and innovating ideas through continuous exploration. Finally, during this period, translation activities led to significant changes in the Chinese language, as well as influencing the creative forms of Chinese literature. This included the introduction of new words, syntax, and literary styles through translated works, such as modern novels, new poetry, drama, and essays.

Based on the above aspects, the transformation of the Chinese language and modernization of Chinese literature took place after being heavily influenced by Western culture. These changes were also accompanied by shifts in Chinese society and were

influenced by various political movements, in essence, it is a dual change of language and thought. The transformation of language and thought is the foundation of the construction of all modern disciplines, and translation plays a very important role in this process: (1) Translation has enabled a substantial influx of scientific knowledge and foreign culture into China, facilitating the exchange of ideas and academic communication with the rest of the world. (2) Chinese translators have gained valuable experience in translation practice, allowing them to address specific translation-related issues in the context of China's unique characteristics, which has laid a practical foundation for the emergence and development of Chinese translation studies. (3) The introduction of new words and changes in written language caused by translation have provided a modern linguistic and ideological basis for the development of Chinese translation studies.

The stage division of the development of Chinese Translation Studies from the perspective of modernization.

Translation studies is closely related to translation practice, and the thinking on translation has never ceased. Before the 1980s, translation studies in China primarily focused on translation standards. In 1951, Dong Qiusi (董秋斯) published an article titled "On the Construction of Translation Theory." However, at that time, translation studies mainly focused on the practical aspects, and due to political influences, the development of translation studies in China was almost at a standstill. It was only after the reform and opening up that Chinese academia started rebuilding translation studies, gradually transforming it from an unrecognized marginal discipline into an independent one. Throughout this period, Chinese translation studies underwent several significant turns, closely tied to the changes in Chinese society.

The pre-modernization stage of translation studies before 1840. Before the end of the Qing Dynasty, the translation of religious texts was prevalent and academic discussion was limited to monk translators due to the limited content. The discussion mainly revolved around specific translation methods and understanding of translation practice, showing a singular characteristic. During this period, Chinese society was a stable agrarian society, so there was no fierce ideological collision brought about by translation in the context of social transformation. At that stage, translation studies in China kept pace with the social development and was still in the pre-modernization period.

The emergence stage of translation studies from 1840 to 1979. During the late Qing Dynasty and the early Republic of China, China's modernization started following the "impact-response model". Intellectuals suggested "saving the country through translation", leading to a significant increase in translation activities. This surge in translation works and the resulting ideological and cultural clashes began to draw attention from intellectuals, sparking discussions about translation practice. Yan Fu (严复) first proposed three translation standards when translating "Evolution and Ethics and other Essays" (《天演论》, 1896): "faithfulness, fluency and elegance" (信, 达, 雅), which have been repeatedly discussed and explained by many later scholars. Lin Yutang (林语堂) proposed "Faithfulness, Fluency and Beauty" (忠实、通顺和美) in monograph "On Translation" (《论翻译》, 1933), which is actually an interpretation of Yan Fu's standards using vernacular Chinese. During the New Culture Movement, China's "response" to the "impact" was reflected in translation research, there was a lively debate on whether to use the "domestication" or "alienation" method when translating unfamiliar Western concepts and cultural phenomena. In particular, Lu Xun's (鲁迅) "hard

translation" principle ("硬译", 1930), sparked controversy among scholars. After the establishment of the People's Republic of China, Fu Lei (傅雷) proposed the concept of "Spiritual Approximation" ("神似论") in 1951, and Qian Zhongshu (钱钟书) proposed the concept of "Transformation" ("化境论") in 1964, both of which are translation concepts rooted in Chinese aesthetics and poetics.

It is evident that from the late Qing Dynasty to the founding of the People's Republic of China, active translation practice greatly stimulated the development of translation studies in China. Over time, translators' summaries of translation experience gradually shifted from being based on perception to specific standards. After 1949, translation activities resumed and progressed in an orderly manner under the government's leadership. Simultaneously, initiatives to establish translation theory began to emerge. However, due to political factors, translation studies in China did not keep pace with the development of global translation studies and entered a "stagnation period". It wasn't until the reform and opening-up in 1979 that several significant events profoundly impacted China's translation studies, and discipline development. Western translation theories were gradually introduced to China, and China's translation studies underwent several major research turns over the following 40 years.

In summary, from the Self-Strengthening Movement to the May Fourth Movement, and then to the eve of reform and opening-up, the Chinese academia's focus on translation mostly centered around the "applicability of translation standards". Some progress was made, such as the introduction of some specific translation standards and the discussion on translation concepts, but the core of these efforts remained rooted in Chinese aesthetics and poetics, without forming a scientific system. Additionally, translation studies was primarily carried out by famous writers who were also translators, and there was a lack of specialized researches. Furthermore, the matter of establishing the discipline of translation studies is yet to be resolved. It is important to note that during this period, Chinese translators accumulated a significant amount of practice and explored specific issues related to Chinese-foreign translation. These issues included the collision of Chinese and Western cultures in translation, the creation of new words to express new concepts, and more. Additionally, starting from the late Qing Dynasty, Chinese language and literature underwent a process of modernization, which provided a linguistic and ideological foundation for the development of modern sciences and disciplines. As a result, this stage can be considered the emergence stage of Chinese translation studies.

The developing and forming period of Chinese translation studies after 1979. "Before the reform and opening-up, colleges and universities primarily focused on education with minimal emphasis on scientific research. The main objective was professional development rather than discipline construction" [15, p. 8]. After the implementation of reforms and opening up, the establishment of the translation discipline commenced with a series of policies. "In 1979, Beijing Foreign Studies University established 'the United Nations Translator Training Course', which is the first program to provide professional training for translation talents in China. In the same year, the University of International Business and Economics and Shanghai Maritime University commenced the enrollment of master's students in the field of "Translation Theory and Practice," signaling the start of China's efforts to develop high-level translation talent" [16, p. 17]. After that, major universities started recruiting undergraduate and master's students in translation majors, and annual seminars on translation topics

were organized. “In 1997, Guangdong University of Foreign Studies established the first translation department in mainland China, offering translation as a major” [17, p. 22]. In 2011, the Ministry of Education updated its subject catalog and included “Translation Studies” as a second-level subject under the first-level subject of “Foreign Languages and Literature”. This marked the official recognition of translation studies as an independent discipline after more than 30 years.

The reconstructing of the translation discipline established the groundwork for the education of professional translators and researchers. This led to an increase in the number of talents focusing on the theoretical development of translation studies, and translation itself once again played an important role. “Since the 1950s, a group of scholars has emerged in the West who study translation from a linguistic perspective. These scholars include Eugene Nida, Newmark, Catford, and others, who are now relatively familiar to the China’s academia. Their major works on translation have also been translated into Chinese since the 1980s” [3, p. 2]. Under the influence of Western linguistic theories, China’s translation studies “has shifted towards linguistics approaches in terms of theoretical basis and research methods. As a result, linguistic theory has become the scientific basis for Chinese translation studies” [18, p. 81].

The first Western representative personages of linguistics approaches and their related theoretical models introduced to China include Eugene A. Nida and his theory of functional equivalence, Newmark and his theories of communicative translation and semantic translation, Catford and his theory of translation shift, Noam Chomsky and his theory of transformational-generative grammar and so on. Their translation works and ideas continue to influence Chinese translation studies to this day. Compared to traditional Chinese views, the linguistics approaches are more scientific, systematic, and empirical. These are exactly what traditional Chinese theories lack. As scholar Li Linbo (李林波) commented, “The surprise that Nida brought to Chinese academia was not so much his theory as it was the scientific spirit and research approach based on linguistics theory” [19, p. 19]. The entire linguistic approach, not just Nida, offers a research method that can be replicated, analyzed, and validated. As a result, an increasing number of Chinese scholars have started to embrace these theories and engage in thorough research and explanation in consideration of China’s circumstances, which also reflects the continuous transformation of Chinese translation studies into scientific and modern research methods and concepts.

In the 1980s, Chinese scholars started translating many Western linguistic approaches to translation theories, at that time, cultural turns had already emerged, but Chinese scholars didn’t take them seriously. This was mainly because Chinese scholars were still stuck in old research approaches and hadn’t moved away from them yet. “The linguistic approach to translation theories introduced in China closely with traditional Chinese views on translation. These views belong to applied translation theory and both advocate for a translation standard based on “fidelity” [20, p. 60], aligning with the tradition of “pragmatism” in Chinese academia. However, using only linguistic approach to conduct translation research has certain limitations. In the late 1990s, some Chinese scholars began to realize that blindly adopting the linguistic approach had caused Chinese translation studies to enter a “stagnation period” [21].

Recognizing this limitation, some scholars began to introduce the cultural translation theories in the hope of revitalizing Chinese translation studies. For example, “The Creative Treason of Essay Translation” (Xie Tianzhen, 1992) is one of the earliest articles to

study literary translation from a cultural perspective. He discusses “creative treason in literary translation” from the perspectives of “translator, receiver and receiving environment” [22]. Xie Tianzhen said that the expression was interpreted from the perspective of comparative literature after being influenced by the French scholar Robert Escarpit, who wrote “translation is always a creative betrayal” in his book “The Sociology of Literature” [23, p. 137]. Since then, a series of representative personages like Even-Zohar, James Holmes, Gideon Toury, André Alphonse Lefevere, Susan Bassnett and related theories – polysystem theory, descriptive translation studies, and Manipulation theory began to enter into China and developed rapidly. Later, a cultural turn of translation studies in China has happened, and even in recent years, due to the continuous expansion of the scope of interdisciplinary studies, it has gradually shown the characteristics of pluralism.

The primary cause of this turn lies in the urgent need for the Chinese academia to introduce novel research approach in order to shatter the inflexible research model and path dependence resulting from the linguistic approach. Secondly, as the cultural communication between China and other nations deepen and multiply, Chinese scholars have started to recognize that translation studies based on linguistic theory for a considerable period of time is incapable of explaining cultural issues in translation, particularly in literary translation. Finally, this is also an inevitable tendency for the continuous development and advancement of disciplines in the context of globalization as China’s society undergoes continuous transformation. The cultural turns and even the characteristics of diversification of translation studies inevitably require researchers to be proficient in language, have a deep understanding of the culture and social structures of both the source and target language countries, as well as master relevant knowledge in humanities or social sciences. In the period of continuous modernization of Chinese society, there has been significant development in the humanities and social sciences, leading to the emergence of a large number of multidisciplinary researches. These individuals have begun to incorporate theories or knowledge from various disciplines such as sociology, political science, philosophy, psychology, biology, and even medicine into their translation research. Nowadays, the application of Western deconstruction theory, gender theory, and post-colonial theory to translation studies not only reflects the increasing interdisciplinary awareness of Chinese scholars but also reflects the continuous modernization of Chinese translation studies: **the complexity of the division of labor in modern society.**

Conclusions and prospects for further development.

The practical significance of the concept of “realia” in the context of the continuous modernization of Chinese translation studies. After the reform and opening-up, China’s economy has been developing rapidly. In 2001, China joined the WTO, and the economic cooperation and cultural exchanges with other countries have been further deepened. At the same time, the third Industrial Revolution also brought a new science and technology: the Internet. The Internet makes it easier for people all over the world to know each other, but it also brings more cultural differences and conflicts. Different from the situation of a large number of words and concept gaps faced by Chinese translators more than 100 years ago, Chinese society is now highly modernized, and the lack of language expression caused by the difference in the degree of social modernization is no longer the main problem facing the translators. Under the complex situation of intermingled trends of informatization, globalization, and anti-globalization, how to avoid the “centralism” and deal with the “cultural heterogeneity”

in translation with modern concepts has become a long-term problem for translators to think about.

In this context, the author proposes to introduce the concept of “realia” into the Chinese translation studies to provide new ideas. As with culture-loaded words, “realia are words and phrases that denote objects characteristic of the life (lifestyle, culture, social and historical development) of one people and foreign to another; thus, they appear as carriers of national and/or historical flavor, realities, as a rule, do not have exact counterparts (equivalents) in other languages, and therefore cannot be translated on a general basis, because they require a special approach” [24, p. 16]. The difference is that the concept of “realia” combines words with objects themselves and emphasizes the “materiality”, “existence” and “subjectivity” of culture from the philosophical aspect. This difference in concept makes the scholars who study these cultural words radically change their cognition. At a time when Chinese translation studies is on culture turn or even show the characteristics of pluralism, the concept of “realia” can help translators to base on the cultural subject itself. Applying the theory of “realia” to the literary translation can make translators and readers better understand the external world, and at the same time, better communicate themselves when dealing with “realia” in their own literary works.

Bibliography:

- Xu Jun., Mu Lei. Chinese Translation Studies: 1978–2007. Journal of Foreign Languages. 2009. Volume 32, № 1. pp. 77–87.
- Xu Jun. Introduction to Translation Studies in China Since the Reform and Opening Up (1978–2018). Wuhan: Hubei Education Press, 2018.
- Xie Tianzhen. Contemporary Foreign Translation Studies. Tianjin: Nankai University Press, 2018.
- Fang Mengzhi. A Survey on Interdisciplinary Translation Studies with 66 Different Names. Journal of Foreign Languages. 2023. Volume 46, № 2. pp. 79–87.
- Tsien, Tsuen-Hsui. Western Impact on China Through Translation – A BIBLIOGRAPHICAL STUDY. The university of chicago, 1952.
- <https://www.cuhk.edu.hk/rct/ts/modernization.html>
- Valdeón, R. A., & Zhao, Y. Literary translation research in China. Perspectives. 2020. Volume 28, №. 5. pp. 645–658.
- Valdeón, R. A. Chinese Translation Studies in the 21st Century–Current Trends and Emerging Perspectives. Routledge. London: Routledge, 2020.
- Ssu-yu Teng (Author), John K. Fairbank. China's Response To The West: A Documentary Survey, 1839–1923. Translated by Chen Shaoqing. Beijing: Democracy and Construction Press, 2022. pp. 3–4.
- Luo Rongqu. New Theory of Modernization: The Modernization Process of the World and China. Beijing: The Commercial Press, 2023.
- Lu Xun. Collected Works of Lu Xun, Volume 4, An Overview of Today's New Literature. Beijing: People's Literature Publishing House, 2005. 137 p.
- Wang Li. Collected Works of Wang Li, Volume 11. Jinan: Shandong Education Press, 1990. 690 p.
- Ji Jianqing. What is the “modern” in “modern literature”?—A historical investigation and rethinking of the starting point of modern Chinese literature. Literary Review. 2015. № 4. pp. 57–67.
- Chen Guoen. Where did modern Chinese literature start? Modern Chinese Literature Studies. 2009. № 03. pp. 15–20.
- Qu Zhenyuan. A brief discussion on the history, current situation and development ideas of discipline construction. China Higher Education Research. 2020. № 11. pp. 7–12+18.
- Zhuang Zhixiang. The Construction of Translation Major in my country—Problems and Countermeasures. Shanghai International Studies University, 2007. 17 p.
- Mu Lei. Research on Translation Teaching in China. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 1999. 22 p.
- Li Linbo. Review and reflection: on the road to the construction of translation studies in China. Foreign Language Education. 2005. № 6. pp. 79–82.
- Li Linbo. A Critical Review of China's Translation Study: 1981–2003. Xian: Northwestern Polytechnical University Press, 2007. 19 p.
- Zhang Nanfeng. Chinese and Western Translation Criticism. Beijing: Tsinghua University Press, 2004. 60 p.
- Fang Mengzhi. The Comprehensive Principle of Translation Studies. Chinese Translators Journal. 1996. № 04. pp. 3–6+20.
- Xie Tianzhen. The Creative Treason of Essay Translation. Journal of Foreign Languages. 1992. № 01. pp. 32–39+82.
- Escarpit, Robert, Sociologie de la littérature. Translated by Wang Meihua and Yu Pei. Anhui: Anhui Literature and Art Publishing House, 1987. 137 p.
- Волкова, С. Г. Реалії та особливості їх перекладу в літературі. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія Філологія. Журналістика. 2021. Том 32 (71) № 2. 16 p.

Лі Хайїн. Про необхідність поняття «реалії» з точки зору модернізації китайського перекладознавства

Анотація. Перекладознавство – це міждисциплінарний предмет, який охоплює кілька дисциплін, мов і культур. Становлення та розвиток китайського перекладознавства пройшло три етапи: передмодернізаційний етап до 1840 р., етап появи з 1840 по 1979 р. та розвиток і зрілий етап після 1979 р. На формування та розвиток китайського перекладознавства глибоко вплинули соціальної еволюції, особливо після Першої опіумної війни. У міру того як китайське суспільство почало модернізуватися, переклад іноземних творів також різко зріс, що стимулювало швидкий розвиток китайського перекладознавства. Можна сказати, що перекладознавство в Китаї пройшло процес трансформації від пасивного прийняття до активних змін під сильним впливом західної культури. Після впровадження політики реформ і відкритості в 1979 році, у той час як китайське суспільство продовжувало модернізуватися, перекладознавство китайської мови зазнавало безперервного впливу західних теорій перекладу та зазнало переходу від лінгвістичного підходу до культурного повороту, і в даний час демонструє характеристики плюралізму. З безперервним просуванням модернізації Китай поступово бере участь у глобальних культурних і торговельних взаємодіях, і в той же час йому дедалі більше потрібно глибоко розуміти культури різних суб'єктів. У цьому контексті необхідно ввести в китайську академію поняття «реалії». Поняття «реалії» підкреслює «реальність» і «матеріальність» певної національної культури, що може допомогти людям посилити когнітивне розрізнення між культурними атрибутами різних «інших» і краще поширювати культурні характеристики своєї нації у світі. з позицій «реальності», «існування» та «суб'єктивності». Ця стаття об'єднує кілька основних історичних поворотних моментів, спостережати за розвитком китайського перекладознавства з сучасної точки зору та пояснює важливість впровадження теорії «реалії» у китайське перекладознавство.

Ключові слова: китайське перекладознавство, модернізація, реалії.

*Плетенецька Ю. М.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету**Яковенко А. О.,**студентка другого курсу магістратури
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національного авіаційного університету*

ХИБИ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ІНТЕРНЕТ-ПУБЛІЦИСТИКИ)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню помилок, що виникають під час перекладу текстів з сучасної англійської інтернет-публіцистики за допомогою машинних систем (СМП). У статті розкрито поняття «машинний переклад» та окреслено основні недоліки машинних систем, що спотворюють якість перекладу та його відповідність вихідному матеріалу. Серед них виокремлено відсутність функціоналу для адекватного аналізу контексту, врахування стилістичних і культурно-історичних особливостей вихідного тексту та розуміння особливостей морфології, граматики, лексикології та семантики цільової мови. Виокремлено особливості публіцистичного стилю, зокрема специфічна термінологія, велика кількість кліше, фразеологічних одиниць, скорочень, іноземних слів та неологізмів; складні лексичні та граматичні конструкції, а також наявність імпліцитного сенсу.

У процесі дослідження було проведено порівняльний аналіз якості перекладу текстів з англійської мови українською, виконаного за допомогою систем машинного перекладу, зокрема Google Translate та Reverso Context. Кожна з цих систем має свої переваги та недоліки, як-от точність та швидкість перекладу, доступність мовних пар та підтримка різних функцій мови. Методом суцільної вибірки було виокремлено 5 прикладів фрагментів статей та їхній машинний переклад з таких впливових видань, як “The New York Times” та “The Guardian”, що мають значний вплив на глобальну громадськість. Кожен фрагмент було детально проаналізовано щодо відповідності вихідному тексту, адекватності перекладу та наявності перекладацьких помилок, зокрема лінгвістичних, текстових та культурних. Проведено порівняльний аналіз перекладів від Google Translate та Reverso Context й виявлено найбільш оптимальну машинну систему. У процесі дослідження підтверджено, що машинні системи не здатні продукувати адекватні та якісні переклади, що чітко відтворюють зміст тексту оригіналу та його комунікативно-прагматичну складову. Встановлено, що переклади, виконані машинними системами, обов’язково потребують додаткового постредагування вправним перекладачем-редактором. Доведено, що машинні варіанти перекладів містять різноманітні помилки, зокрема пропущення змістових слів, неправильний вибір еквівалентних відповідників, а також граматичні та стилістичні недоліки. Виявлено, що системи часто не враховують семантичні відтінки слів, не досягають семантико-синтаксичної адекватності і мають проблеми з вибором контекстуальних відповідників, що порушує

точність цільової інформації та призводить до втрати чи спотворення контексту або ідеї вихідного тексту.

Ключові слова: машинний переклад, публіцистичний стиль, системи машинного перекладу, перекладацькі помилки, адекватний переклад, постредагування.

Актуальність проблеми. В умовах висхідної глобалізації та невпинного науково-технічного прогресу більшість напрямків людської діяльності поступово набувають автоматизації. Активне впровадження комп’ютерних технологій значно вплинуло й на ефективність та оптимізацію процесу перекладу. У процесі комп’ютеризації з’являються різноманітні перекладацькі інструменти, що прискорюють та інтенсифікують роботу перекладачів. Сьогодні доволі популярними є системи машинного перекладу, що автоматично перекладають текст з однієї мови іншою за допомогою комп’ютерної програми чи інтернет-застосунку без участі людини. Машинний переклад – це переклад текстів з однієї природної мови іншою за допомогою спеціального програмного забезпечення [1, с. 4]. У сучасному світі, де інформаційні потоки стають дедалі інтенсивнішими, а глобалізація сприяє взаємодії між культурами та мовами, роль машинного перекладу набуває особливого значення [1, с. 9]. Інтернет-публіцистика, як один із ключових каналів передачі новин і знань, потребує швидкого та якісного перекладу, щоб забезпечити доступність інформації для різних мовних аудиторій. Системи машинного перекладу стали невід’ємною частиною цього процесу й дозволяють оперативно перекладати великий обсяг матеріалу. Однак, не зважаючи на значні досягнення в галузі автоматизованого перекладу, існує низка викликів, пов’язаних із забезпеченням точності та адекватності перекладів [1, с. 14]. Публіцистичні тексти часто містять спеціалізовану термінологію, фразеологічні вирази та стилістичні особливості, що складно відтворити автоматизованими системами без втрати змісту та контексту [2, с. 25]. Тому сьогодні досить гостро постає питання адекватності, цілісності та змістовності перекладу, виконаного у такий спосіб. Актуальність теми зумовлена важливістю визначити та проаналізувати помилки машинного перекладу та способи їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка ефективності систем машинного перекладу неодноразово привертала увагу як зарубіжних, так і вітчизняних мовознавців, теоретиків і практиків перекладу, серед яких W. J. Hutchins [3], M. Okpor

[4], Koronen [5], B. Kuhns [6], J. Lehrberger, L. Bourbeau [7], A. Lommel [8], S. Minnis [9], Л. О. Андрієнко [10], А. В. Бірюков [1], Л. О. Гречуха, В. В. Кузєбна [11], Н. С. Кочєткова [12], А. Л. Міщенко [13]. Функціонально-прагматичні та семантичні особливості перекладу публіцистичних текстів та новинного інтернет-дискурсу за допомогою машинних систем викладено в роботах А. Г. Гудманяна [14], [15], А. В. Сітко, І. В. Струк [15], Є. І. Акулова [9], К. М. Скиби [16], А. В. Рудої [17]. Проблему адекватності перекладу, аспектів її оцінювання та особливості перекладацького аналізу досліджували у своїх працях такі вчені, як М. Роровіч [18], В. С. Яковина [19], Ю. С. Стахмич [20], Л. Ф. Чернікова [21]. Окремі вчені розглядають у своїх працях системи машинного перекладу як складову підготовки майбутніх перекладачів, зокрема S. Doherty [22], F. Gaspari [23], А. А. Яфтумова [24], А. В. Янковець [25], А. С. Ольховська [26]. Значної уваги варті роботи переважно закордонних вчених присвячені етапам розвитку машинних систем та особливостям їхнього функціонування, зокрема можна відмітити праці О. Војар [27], А. Burchardt [28], О. Стасіунеску [29], М. L. Forcada [30], А. Way [31]. З огляду на значну кількість наукових розвідок, присвячених цьому питанню, варто зауважити, що системи МП перебувають у процесі постійного розвитку та вдосконалення, тому потребують систематичного теоретико-практичного огляду.

Визначення мети та основних завдань дослідження. З розвитком технологій та зростанням популярності інтернет-публіцистики забезпечення точного та якісного перекладу текстів для широких аудиторій стає вкрай важливим. Публіцистичні тексти відіграють важливу роль у формуванні громадської думки та інформуванні громадян про події та тенденції в сучасному світі. Тексти такого жанру є високоінформативними, де кожне слово та речення мають істотний інформаційний зміст і впливають на загальне розуміння теми або ситуації. Характерними ознаками публіцистичного стилю є специфічна термінологія, полісемантичність, складні лексичні та граматичні конструкції, а також наявність імпліцитного сенсу [2, с. 15]. Це значно ускладнює процес перекладу та призводить до істотних перекладацьких помилок, що спотворюють ключову інформацію вихідного тексту. Жодна система машинного перекладу сьогодні не дозволяє отримати ідеальний результат без постредагування. Таким чином, основним питанням, що стоїть перед перекладачем, є якість текстів, перекладених за допомогою систем машинного перекладу [1, с. 96]. Мета статті полягає у виявленні та аналізі помилок, що виникають під час перекладу текстів сучасної англійської інтернет-публіцистики за допомогою систем машинного перекладу (СМП).

Виклад основного матеріалу дослідження. Публіцистичний стиль належить до функціонального стилю мови, що забезпечує інформування суспільства про актуальні події, явища та проблеми. Він характеризується широким інформаційним наповненням та важливістю змісту поданого матеріалу. До мовних особливостей публіцистичного стилю належить вживання оцінної лексики з яскраво емоційним забарвленням, великої кількості кліше, фразеологічних одиниць, скорочень, іноземних слів та неологізмів [2, с. 20]. Перелічені риси публіцистичного стилю вимагають точності, достовірності та адекватності його перекладу. Машинні системи можуть виявитися неефективними у розв'язанні цієї проблеми, бо не завжди здатні адекватно аналізувати контекст і враховувати особливості значень

слів і виразів. Унаслідок цього виникають лінгвістичні та змістові перекладацькі помилки, що можуть призвести до спотворення змісту оригінального тексту та недостовірності інформації [6, с. 175].

Розуміння особливостей машинного перекладу під час аналізу фрагментів публіцистичних текстів є важливим з кількох причин. По-перше, машинний переклад може змінювати значення окремих слів або фраз, що впливає на розуміння основного змісту статті. Важливо перевіряти, чи точно переклад відображає оригінальний текст. По-друге, часто контекст відіграє ключову роль у розумінні статей, особливо в складних або спеціалізованих темах. Машинний переклад не завжди враховує його правильно, що призводить до помилкових висновків. По-третє, машинний переклад не відтворює стилістичні прийоми оригінального тексту, зокрема тон, гумор, сарказм тощо. Це значно впливає на сприйняття інформації читачем. По-четверте, якість машинного перекладу може варіюватися залежно від складності тексту. Це вимагає додаткової перевірки і корекції перекладу для забезпечення його точності та відповідності оригіналу [5, с. 45]. Розуміння цих аспектів допомагає забезпечити достовірність аналізу статей, що є критично важливим для отримання істинних результатів дослідження.

За допомогою методу суцільної вибірки було виокремлено 5 прикладів фрагментів статей та їхній машинний переклад з таких впливових видань, як "The New York Times" та "The Guardian", що забезпечують всебічний аналіз, різнобічні точки зору та детальну інформацію, що робить їхні матеріали надійним джерелом для вивчення й критики міжнародних питань.

Дослідження здійснювалося з використанням таких систем машинного перекладу, як Google Translate та Reverso Context. Кожен із цих інструментів має свої унікальні функції та можливості, що можуть впливати на кінцевий результат перекладу.

Почнемо з актуальної статті "Ukraine Marks 2nd Anniversary of Russian Invasion, Determined Despite Setbacks", опублікованої в інтернет-виданні "The New York Times":

"When thousands of columns of Russian invaders moved from all directions into Ukraine, when thousands of rockets and bombs fell on our land, no one in the world believed that we would stand," said Gen. Oleksandr Syrsky, Ukraine's newly named top military commander. «No one believed, but Ukraine did!" [32]

Google Translator: *«Коли тисячі колон російських окупантів рушили з усіх боків на Україну, коли тисячі ракет і бомб падали на нашу землю, ніхто у світі не вірив, що ми встоїмо», – сказав генерал Олександр Сирський, новопризначений головнокомандувач Збройних сил України. «Ніхто не вірив, а Україна вірила!»*

У перекладі цього речення Google Translate припустився двох значних помилок. По-перше, «ми встоїмо», перекладено дослівно, хоча за оригіналом мало б бути «ми вистоймо». Наступна помилка допущена в реченні «Ніхто не вірив, а Україна вірила!». Перекладач співвідніс дієслово "did" з дієсловом "believe", хоча, за контекстом говориться, що Україна вистояла, тобто "did" стосується дієслова "stand".

Reverso Context: *«Коли тисячі колон російських окупантів рушили з усіх напрямків в Україну, коли тисячі ракет і бомб впали на нашу землю, ніхто в світі не вірив, що ми будемо стояти», – сказав генерал Олександр Сирський, новопризначений вищий військовий командир України. «Ніхто не вірив, але Україна це зробила!»*

Reverso Context правильно переклав кінець промови: «Ніхто не вірив, але Україна це зробила!». Але зробив іншу помилку: «новопризначений вищий військовий командир України». Звісно, професійний перекладач міг би знайти цю інформацію у відповідних джерелах і перекласти посаду О. С. Сирського правильно, а СМІ виконала повністю дослівний переклад. «Ми будемо стояти» – також дослівний варіант перекладу, де кожне слово перекладено окремо і не враховано контекст та особливості цільової мови. Такий підхід спотворює зміст тексту та виявляє непрофесіоналізм у виконанні перекладу. У деяких випадках це може виглядати комічно або неприйнятно з погляду грамотності мови та стилю перекладу.

Наступними ми проаналізуємо уривки зі статті “Taylor Swift, the pope: in the age of AI and deepfakes, who do you trust?” з інтернет-видання “The Guardian”:

“This chestnut tree was called that not because it had any particular connection to the Polish city, but because the slang term at the time for “fake news” was craques, and the space beneath its branches was full of it” [33].

Google Translator: Цей каштан назвали так не тому, що він мав якийсь особливий зв'язок із польським містом, а тому, що на той час на сленгу називали «фейкові новини» – craques, і простір під його гілками був сповнений ним.

Reverso Context: Це каштанове дерево називали не тому, що воно мало якийсь особливий зв'язок з польським містом, а тому, що сленговий термін у той час для «фальшивих новин» був божевільним, і простір під його гілками був повний його.

Почнемо з перекладу першої лексеми. “Chestnut tree” – це справді каштанове дерево, але за контекстом ми розуміємо, що йдеться саме про дерево, тому дослівно перекладати не обов'язково. У такому випадку варіант «каштан» звучить природніше для української мови. «Це каштанове дерево називали не тому» – переклад Reverso Context не відтворює автентичність української мови у цьому реченні. Google Translate переклав цю частину значно краще: «Цей каштан назвали так не тому». Під час аналізу перекладу, здійсненого Google Translate, можна помітити деякі помилки, але, загалом зміст відтворений правильно. Розглянемо переклад Reverso Context: «сленговий термін у той час для «фальшивих новин» був божевільним, і простір під його гілками був повний його». Узагалі не відповідає контексту слово «божевільний», адже у цьому випадку значну роль відіграє мовно-культурний аспект. Слово «craques» має французьке походження, що означає «брехати» або «вигадувати». Це слово раніше використовувалося як сленг на позначення терміну «фейкові новини». Замість слова «фейкові новини» використано «фальшиві». Звісно, це власне український відповідник, але варіант «фейкові» краще відтворює зміст, осучаснює переклад та наближає його до оригіналу. Тому, переклад Reverso Context не повністю відтворює інформацію, вводить читача в оману і не передає оригінального контексту проаналізованого уривка статті.

У цьому прикладі варто звернути увагу на неузгодженість роду та числа іменника із займенником. У перекладах займенник “it” має чоловічий рід. Хоча, за контекстом зрозуміло, що “it” стосується словосполучення «фейкові новини». Ця граматична помилка ускладнює розуміння контексту.

“Second, the rise of “newsfluencers” fracturing our onceshared informational reality even further.” [33]

Google Translate: По-друге, зростання кількості «новинних людей», які ще більше руйнують нашу колишню інформаційну реальність.

Reverso Context: По-друге, зростання «новинних інфлюенсерів» руйнує нашу колишню спільну інформаційну реальність ще далі.

“Newsfluencers” – неологізм, що дослівно можна перекласти, як «новинний інфлюенсер», тобто людина, яка коментує новини, і її думка має значення для аудиторії. Переклад Reverso Context можна вважати більш-менш адекватним. Щодо Google Translate, «новинні люди» – це переклад, що не несе інформаційного навантаження та не відтворює контекст.

“It also drew the attention of the government, which wanted to know what Parisians were thinking, as well as foreign powers, who sent agents there to gather information – or to plant it.” [33]

Google Translate: Це також привернуло увагу уряду, який хотів знати, про що думають парижани, а також іноземних держав, які послали туди агентів для збору інформації або для її підсадки.

Reverso Context: На нього також звернув увагу уряд, який хотів дізнатися, про що думають парижани, а також іноземні держави, які послали туди агентів для збору інформації – або для її насадження.

Reverso Context зробив помилку у відтворенні займенника “it” особою чоловічого роду, що призвело до втрати лінійності розповіді. Варіант від Google Translate із займенником «це» значно кращий. Дієслово “to plant” перекладено дослівно, хоча краще було б використати адаптивний переклад, наприклад, «поширення». Цей варіант має нейтральний характер та позбавляє словосполучення метафоричності, але зберігає зміст та відповідає лексичному арсеналу цільової мови. Адже «підсадка» або «насадження» інформації звучить дивно та неприродно. Варто зауважити, що лексеми «підсадка» в українській мові взагалі не існує.

У цьому випадку можливий ефект «шлюзу», коли машинний переклад здійснюється спочатку з англійської на російську мову, а вже потім з російської на українську. Під час кожного етапу перекладу можуть виникати неточності або втрати семантичного змісту, особливо якщо вихідний текст має складну синтаксичну структуру або велику кількість технічних термінів. Кожен наступний переклад може призводити до накопичення помилок та відхилень від оригіналу [2, с. 49].

Висновки. Отже, отримані результати дослідження вказують на те, що сучасні системи машинного перекладу, зокрема Google Translate та Reverso Context, недосконалі. Загальна характеристика недоліків МП полягає у низькій точності перекладу. Цільовий текст не завжди чітко відповідає вимогам надання релевантної інформації, що може призвести до втрати чи спотворення контексту або ідеї оригіналу. Особливо гостро це відчувається в публіцистиці, де текстовий матеріал може бути вкрай різноманітним та мати складну лексико-граматичну структуру, а дотримання точності і вірогідності перекладеної інформації є істотним.

Аналіз машинних перекладів підтверджує наявність помилок лінгвістичного, текстового та культурного характерів. У перекладі, виконаному за допомогою Reverso Context, виявлено значну кількість помилок, зокрема пропущення змістових слів, недоречний підбір еквівалента слова, неточний переклад терміну, неправильне узгодження часів, орфографічні помилки, буквальний переклад, зайві деталі, що спотворюють контекст, неправильний порядок слів та неузгодженість відмінків та родів іменників. У перекладі від Google Translate також спостерігаються деякі помилки, як-от пропущені слова, неправильний вибір слів та стилістичні неточності. Це свідчить що,

системи машинного перекладу нездатні самостійно продукувати якісний переклад. Однак використання МП разом із вправним редактором допомагає забезпечити адекватний переклад та зберегти ефективність і швидкість процесу.

Література:

- Бірюков А.В. Оцінка якості машинного перекладу : автореф. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2008. 17 с.
- Акулов Є.І. Англомовний публіцистичний текст: семантичні та прагматичні аспекти перекладу : дисертація. Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, 2020. 96 с.
- Hutchins W. J. Machine translation. Encyclopedia of literary translation into English. O. Classe. London, 2000. P. 884–885.
- Okpor M. Machine translation approaches: issues and challenges. M. Okpor International Journal of Computer Science Issues(IJCSI). 2014. Vol. 11(5). P. 159–165.
- Koponen, Maarit. 2010. "Assessing Machine Translation Quality with Error Analysis", University of Helsinki, Department of Modern Languages. URL: https://www.sktl.fi/@Bin/40701/Koponen_MikaEL2010.pdf
- Kuhns B. Corporate Needs, Requirements, and Best Practices for Machine Translation: An Overview, 2016.
- Lehrberger J., Bourbeau L. Machine Translation, Linguistic Characteristics of MT Systems and General Methodology of Evaluation, John Benjamins Publishing Company, New York, 2010. 240 p.
- Lommel A., "Metrics for translation quality assessment: A case for standardising error typologies", Translation quality assessment: From principles to practice, eds. J. Moorkens, Sh. Castilho, F. Gaspari, S. Doherty, Springer, Cham, Switzerland, 2018, 109–12
- Minnis S. Constructive machine translation evaluation. Machine Translation, 8, 1993, pp. 67–75.
- Андрієнко Л. О. Проблеми розвитку машинного перекладу на сучасному етапі. Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія: Черкаси: ЧДТУ, 2005. Число дев'ять. С. 348–351.
- Гречуха Л.О., Кузєбна В.В. Системи машинного перекладу: оглядовий аналіз. Одеса: Молодий вчений, 2017. № 2. С. 372–375.
- Кочеткова Н.С., Рєвіна О.В. Особливості машинного перекладу. Філологічні науки. Питання теорії і практики. Одеса: Грамота, 2017. № 6(72): в 3-х ч., Ч. 2, 106 с.
- Міщенко А. Л. Машинний переклад у контексті сучасного науково-технічного перекладу. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. 2013. № 1051. Вип. 73. С. 172–180.
- Гудманян А.Г. Прагматична адекватність машинного перекладу. In: Social communications in the innovative educational space: theoretical and applied aspects. National Technical University of Ukraine Kyiv Polytechnic Institute, 2020. С. 142–152.
- Гудманян, А.Г., Сітко, А.В., Струк, І.В. Функціонально-прагматична адекватність машинного перекладу публіцистичних текстів. Львівський філологічний часопис, 2019. С. 48–54.
- Скиба К.М. Прагматичний аспект новинного інтернет-дискурсу як перекладацька проблема. Наукові записки: теорія і практика перекладу, №9, 2010. С. 319–323.
- Ruda, A. (2022). Особливості перекладу англійських публіцистичних текстів українською мовою. Львівський філологічний часопис, (10), 120–124.
- Popović M., "Error classification and analysis for machine translation quality assessment", Translation quality assessment: From principles to practice, ред. J. Moorkens, Sh. Castilho, F. Gaspari, S. Doherty, Springer, Cham, Switzerland, 2018, 129–158
- Яковина В, Масюкевич В. Огляд та аналіз метрик оцінювання якості перекладу. Львів, 2013. С. 101–107.
- Стахмич Ю. С. Адекватність та еквівалентність перекладу в контексті комп'ютерної лінгвістики. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : Житомир : вид-в ЖДУ ім. І. Франка, 2013. № 66. С. 235–238.
- Чернікова Л. Ф. Лінгвістична якість машинного перекладу. Л. Ф. Чернікова. 2013. С. 165–168.
- Doherty S. Investigating the experience of translation technology labs: Pedagogical implications. S. Doherty, J. Moorkens The Journal of Specialised Translation, 2013. Vol. 19. P. 122–136.
- Gaspari F. A survey of machine translation competences: Insights for translation technology educators and practitioners. F. Gaspari, H. Almaghout, S. Doherty. Perspectives, 2015. Vol. 23(3). P. 333–358.
- Яфтумова А. А. Системи машинного перекладу як складова підготовки майбутніх перекладачів. Діалог мов і культур у сучасному освітньому просторі : І Всеукраїнська наукова інтернет-конференція, 17 листопада 2017 р. : тези доповідей. Суми, 2017. С. 573–576.
- Янковець А. Особливості використання машинного перекладу в умовах професійної підготовки майбутніх перекладачів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Вип. 25. С. 233–236.
- Ольховська А. С. Проблеми змісту перекладацької компетенції. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки. 2010. Випуск 91. С. 172–176.
- Bojar O. Findings of the 2016 Conference on Machine Translation O. Bojar et al ACL 2016 FIRST CONFERENCE ON MACHINE TRANSLATION (WMT16). The Association for Computational Linguistics, 2016. P. 131–198.
- Burchardt A. Comparing Errors: Neural MT vs. Traditional Phrase-based and Rule-based MT. A. Burchardt, 2017. URL: <https://www.gala-global.org/publications/comparing-errors-neural-mt-vs-traditional-phrase-based-and-rule-based-mt>
- Craciunescu O. Machine Translation and Computer-Assisted Translation: a New Way of Translating? O. Craciunescu, C. Gerding-Salas, S. Stringer-O'Keefe Translation Journal, 2004. Vol. 8. No. 3. URL : <http://translationjournal.net/journal/29computers.htm>
- Forcada M. L. Open-source machine translation technology. M. L. Forcada The Routledge Encyclopedia of Translation Technology. London and New York: Routledge, 2015. P. 152–166.
- Way A., "Quality expectations of machine translation", Translation quality assessment: From principles to practice, eds. J. Moorkens, Sh. Castilho, F. Gaspari, S. Doherty, Springer, Cham, Switzerland, 2018, 159–178.
- Santora M. Ukraine Marks 2nd Anniversary of Russian Invasion, Determined Despite Setbacks. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2024/02/24/world/europe/ukraine-russia-invasion-anniversary.html>
- Hurst A. Taylor Swift, the pope: in the age of AI and deepfakes, who do you trust? Alexander Hurst. the Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/technology/deepfake>

Pletenetska Ya., Yakovenko A. Machine translation errors: the case of modern English online publicism

Summary. The article deals with the study of errors that occur while translating texts of modern English online publicism using machine translation systems (MTS). It has been explained the concept of "machine translation" and described the main shortcomings of machine systems that distort the quality of translation and its compliance with the source material. These shortcomings include the lack of functionality to analyse the context appropriately, take into account the source text's stylistic and cultural-historical features, and understand the target language's morphological, grammatical, lexical and semantic features. The article

considers the main features of the publicist style, in particular specific terminology, an abundance of clichés, phraseological units, abbreviations, foreign words and neologisms, complex lexical and grammatical constructions and implicit meaning.

In the course of the study, it has been conducted a comparative analysis of the texts' translation quality from English to Ukrainian using machine translation systems, in particular Google Translate and Reverso Context. Each of these systems has its own advantages and disadvantages, such as translation accuracy, availability of language pairs, translation speed, and support for various language functions. Employing a continuous sampling method, 5 examples of the article samples and their machine translation have been selected from famous influential publications such as The New York Times and The Guardian. These editions have a significant impact on the global public. Each sample has been analysed in detail regarding the compliance between the source and target texts, the adequacy of the translation, and the availability of translation errors, in particular linguistic, textual, and cultural ones. A comparative

analysis of Google Translate and Reverso Context translations has been carried out and the most optimal machine system has been identified. The study has confirmed that machine translation systems are not able to produce adequate and high-quality translations that exactly render the content and stylistic features of the original text. It has been established that machine translations require diligent post-editing by a skilled translator-editor. It has been found out that machine translation tends to various errors, in particular, omission of semantic words, wrong word choice, and grammatical and stylistic shortcomings. The study has revealed that machine translation systems mostly do not take into account the semantic shades of words, do not achieve semantic-syntactic adequacy, and have problems with the choice of contextual equivalents, which violates the relevance of the target information and leads to loss or distortion of the context or idea of the text.

Key words: machine translation, publicist style, machine translation systems, translation errors, adequate translation, post-editing.

*Тихенко В. В.,**аспірантка Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні**Національної академії наук України,**викладач кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Г. Кочура**Львівського національного університету імені Івана Франка*

КОМПОЗИЦІЯ, СЮЖЕТ І ТЕМАТИКА АНГЛІЙСЬКОГО ЛІМЕРИКА У ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. Стаття присвячена розглядові англійських лімериків як специфічного поетичного жанру, зокрема аналізу їх структурних і тематичних особливостей, а також проблемам і способам відтворення абсурдної поезії засобами української мови на прикладі авторських перекладів. Особливі структура та стиль лімериків є чималим випробуванням навіть для досвідчених перекладачів. Авторка розмірковує над тим, як зберегти не тільки форму і ритм оригіналу, а й комічний ефект і, зрештою, основну ідею твору. Стаття знайомить з основними характеристиками віршів-нісенітниць: тип римунання, метричний малюнок і структура сюжетної лінії, що включає експозицію, розвиток подій та кульмінацію. Зосереджено увагу на хронотопі в лімериках, який часто є неозначеним. Це дозволяє вільно інтерпретувати часові та просторові деталі у перекладі. Важливим аспектом є також вибір топонімів, які можуть зазнавати значних змін в процесі перекладу. Вірші-нісенітниць, започатковані ще Е. Ліром, зберігають актуальність крізь століття завдяки розважальному характеру, різноманіттю тем і здатності адаптуватися до читача свого часу. Схарактеризовано тематику лімериків, що охоплює різноманітні аспекти соціального життя, включаючи побут, їжу, кохання, релігію, моральні якості. Для зразків абсурдної поезії властиві гра слів та специфічний гумор. У віршах-нісенітницях присутні елементи «карнавалізації», зокрема контрастність образів, гіперболізація зовнішнього вигляду головних героїв, парадоксальність. Наголошено на важливості аналізу оригінальних текстів і авторських перекладів українською мовою, що дозволяє виявити їхню специфіку. Висновки статті підтверджують необхідність комплексного вивчення жанрових особливостей абсурдної поезії для здійснення адекватного перекладу, творчого підходу до перекладу лімериків із застосуванням відповідних перекладацьких технік і врахуванням жанрових особливостей і культурного контексту творів.

Ключові слова: лімерики, абсурдна поезія, художній переклад, жанрово-стилістична домінанта, лінгвостилістичний аналіз, адекватність.

Постановка проблеми. Лімерики відзначалися неабиякою популярністю серед масового читача від самого зародження жанру. У XIX ст. знані письменники, такі як Р. Кіплінг, Р. Л. Стівенсон, М. Твен, Д. Г. Россетті, експериментували з формами абсурдної поезії. Вже на початку XX ст. лімерики стали настільки відомими, що редакції журналів почали щотижня проводити літературні змагання, у яких заохочували читачів надсилати власні зразки абсурдної поезії або ж вигадати останній рядок запропонованих віршів. Переможці могли отримати чималі винагороди [1, с. 459].

Лімерики дотепер становлять інтерес для літераторів і читачів. Приміром, історик Джошуа Краушар видав збірку «Був колись чоловік зі США: Лімерики 50 штатів» (2013). Серед українських поетів слід згадати Івана Лучука, який створив цикл «Львівські лімерики» (2016). Поширеною темою віршів-нісенітниць за останні роки стала пандемія COVID-19, вибори в США та інші теми сучасності. Це свідчить про те, що жанр залишається актуальним завдяки легкості звучання, розважальному характеру, а також різноманіттю тематики, що охоплює реалії життя звичайної людини. Можна сказати, що протягом століть лімерик із легкістю адаптується до потреб людини свого часу.

З огляду на попит і численну кількість зразків цього жанру в британській і американській літературах, представники інших національних культур дедалі частіше перекладають лімерики, щоб ознайомити з ними своїх співвітчизників. Переклад абсурдної поезії українською мовою представлений, здебільшого, творчим доробком О. Мокровольського.

Однак унікальна композиція, стала сюжетна лінія та особливості тематики лімериків створюють труднощі навіть для досвідчених перекладачів, адже необхідно відтворити найтонші відтінки вірша, не втрапивши при цьому основної ідеї. Тож важливим є врахування віршового розміру лімерика, його структури та мовних особливостей, а також специфіки їх відтворення засобами української мови. Крім того, необхідно зважати на жанрово-стилістичну домінанту віршів-нісенітниць, систематизувати відомості про абсурдну поезію та виробляти належні перекладацькі прийоми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню творчості авторів та специфіки перекладу лімериків українською мовою присвячена праця А. Бурлаченко та О. Ребрія «Англійська поезія нонсенсу в українських перекладах». Когнітивні механізми англо-українського перекладу віршів-нісенітниць досліджувала Л. Коваленко. Стилістичні особливості лімериків та механізми перекладу вивчав О. Ємець. Дослідженням жанрово-стилістичних особливостей лімериків і специфіки художнього перекладу абсурдної поезії займалася І. Дерік.

Мета статті – дослідити сюжет, композицію та тематику лімериків, виділити їх жанрово-стилістичну домінанту та виробити прийоми відтворення основних характеристик абсурдної поезії в перекладі українською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лімерик – це гумористично-сатиричний вірш, в основу якого закладено фольклор. Вирізняється парадоксальністю, абсурдністю, неймо-

вірною вигадливістю. Зазвичай вірші-нісенітниці пишуться з використанням каламбурів, гротеску, параномазії. У лімериках обігруються, зокрема, курйозні невідповідності англійської орфографії та вимови [2, с. 557]. Зачинателем жанру вважають Е. Ліра, який «окультурив» фольклорну частівку, зробивши з неї ексцентричне п'ятирядків'я, здатне розвеселити дітей і дорослих. Він уклав збірку «Книга нісенітниць» (1846 р.). Його *нісенітниці* («nonsences») були не зовсім типовим явищем для англійської поезії і, можливо, тому спричинили популяризацію жанру в Європі та Америці [3, с. 4].

Зовнішня композиція лімерика є сталою: він складається з п'яти рядків, особливість яких помітна вже з першого погляду: перший, другий та п'ятий рядки візуально більші, ніж третій та четвертий. Відповідно й рима у віршах фіксована: перший і другий рядки римуються з п'ятим, а третій – із четвертим (схема – «аабба»), із тристопним анапестом у першому, другому й п'ятому рядках та двостопним – у третьому й четвертому [1, с. 458–459]. Проте система римування може бути порушена, як і кількість стоп у віршованому рядку, оскільки головним у лімеріку є розкута інтонаційно-синтаксична структура. Як правило, вірш починається зі слів «There was a...», що відповідає українському фольклорному зачину «Жив собі...». *Внутрішня композиція* не містить жодних описів, вставних епізодів чи авторських відступів, тому досліджувати позасюжетні елементи немає потреби.

Дослідження *сюжетної лінії* виявило певну закономірність у побудові віршів. Перші два рядки – це експозиція. У першому, досить довгому, зазвичай описується, хто й де жив та був; у другому, теж досить довгому, рядку відбувається ознайомлення з якоюсь цікавою особливістю героя. У третьому і четвертому рядках має місце розвиток подій. Вони – короткі, тобто йдеться про несподівані, а часом наймовірні події. П'ятий рядок – досить довгий і найдотенніший (іноді він схожий на перший). У ньому – розв'язка вірша-нісенітниці [4, с. 138–139]. Водночас існує, мабуть, більше винятків із цих правил, аніж ідеальних прикладів. Однак більшість лімериків відображає принаймні декілька таких закономірностей.

Розгляньмо приклад:

There was a young lady of Lynn, (a)

Who was so uncommonly thin (a)

That when she essayed (б)

To drink lemonade, (б)

She slipped through the straw and fell in. (a)

Констатуємо дотримання класичної композиції лімерика в тексті-оригіналі: рядки римуються за схемою «аабба». Перший, другий і п'ятий рядки написані з використанням тристопного анапеста, третій і четвертий – двостопного, щоправда, у деяких рядках перші склади – неповні, однак це не впливає на загальний метричний малюнок вірша. Автор зберіг і традиційну сюжетну лінію: експозиція, розвиток дії та кульмінація. Відповідно, у перекладі українською мовою ми намагалися дотримуватися особливостей композиції та сюжету:

Юна леді приїхала з Вою. (a)

Нам здалася занадто худюю, (a)

Бо взяла соломинку, (б)

Впала вже за хвилинку (б)

Через неї в коктейль з головою. (a)

Лімерики легко запам'ятовуються завдяки легкості звучання, характерному ритму, гумористичному, каламбурному змісту, чіткому римуванню. Вони не тільки знайомлять

із яскравими віршованими зразками типового англійського «абсурдного» гумору, а й слугують корисним матеріалом для вироблення правильної фонетичної організації мовлення, особливо його ритму.

Із сюжетом творів безпосередньо пов'язаний *хронотоп*, що є важливим чинником стилізованої визначеності художнього твору. У віршах-нісенітницях дія зазвичай відбувається в неозначеному часі, оскільки його маркери непрямі, їхню роль виконує лише часова форма дієслів. Здебільшого дію в англійських лімериках визначають часові форми Past Simple, наприклад: «*A reckless young man from fort Blainy / Made love to a spinster named Janie. / When his friends said: "Oh, dear, / She's so old and so queer". / He replied: "But the day was so rainy!"*». Тож в авторському перекладі українською мовою дієслова виступають у минулому часі: «*Безрозсудний юнак із Торики / Закохався, а друзі із криком: / "Глянь на неї, Коляне, / Вже стара і погана". / Але той: "Доц був надто великий"*». У деяких лімериках дієслово на позначення дії в минулому може поєднуватися з прислівниками часу на зразок *once*, наприклад: «*There once was an old monk of Basing, / Whose salads were something amazing; / But he told his confessor / That Nebuchadnezzar / Had given him hints upon grazing*». Задля точного відтворення обставини *once* у перекладі використано український відповідник «колись»: «*Жив монах колись в місті Безі. / Готував він салати чудесні. / Він отцю розповів, / Що його наділив / Цим рецептом сам Батько небесний*». Хоча в більшості текстів лімериків виступають дієслова у формі Past Indefinite, інколи автори використовують також Present Indefinite, щоб описати загальновідому істину чи регулярну подію. Прикладом може бути вірш про лімеріки: «*Limerick packs laughs anatomical / Into space that is quite economical. / But the good ones I've seen / So seldom are clean, / And the clean ones so seldom are comical*». Лімеріки були такими, є і будуть, тому така їхня незмінність має відображатися в перекладі у часовому плані: «*Лімеріки – незвичайні діти / У доволі банальному світі. / Але дійсно достойні – / Дуже рідко пристойні. / Від пристойних – хіба що хроніти*». Деколи у лімериках указується точний час: «*There was a young fellow from Tyne, / Put his head on the south-eastern-line. / But he died of ennui, / For the 5:43 / Didn't come till a quarter past nine*». Але його позначення в цьому випадку не несе принципово важливої інформації, адже основна функція зазначеного часу – підкреслення абсурдності ситуації, бо зовсім не важливо, о котрій годині прийде потяг, головним в історії є те, що поїзд запізнюється й самогубець помирає від нудьги. Тому в перекладі час змінено: потяг відійшов о 9:30. Одним із правил відтворення лімериків із хронотопом є використання таких позначень часу, які не змінюють основну ідею твору. Отже, це може бути 9:00, 9:15, 9:30 або ж 10:00, головне (у цьому випадку) – все має відбуватися після 5:43 (цей час за потреби та бажання перекладача теж можна було б змінити): «*Нещасний хлопчак із Непала / На рейках ждав смерті невдало. / Бо вмер від нудьги. / Поїзд 5:43 / Відійшов в 9:30 з вокзалу*».

Частим атрибутом лімериків є *топоніми* – позначення місця події. У багатьох випадках назва міста чи країни в перекладі змінюється. Це пояснюється тим, що така деталь у переважній більшості випадків не є значущим сюжетним елементом творів розгляданого жанру. О. Ємець пропонує змінювати географічну назву в перекладі на таку, яка римуватиметься з ключовими словами [5, с. 126]. Скористаймося таким зразком: «*There was a young*

lady of Spain / Who said: "Let us do it again, / Again and again, / Again and again, / And again, and again, and again"». У перекладі змінено назву країни, оскільки вона не має принципового значення. Місцем проживання героїні обрано «екзотичний» край: «Юна леді жила в Гондурасі. / Кавалеру сказала: "Ще раз! / І ще і ще, / І ще і ще, / І ще раз, і ще раз, і ще раз"». Наступний зразок містить два топоніми: «An important young man from Quebec / Had to welcome the Duchess of Teck, / So he bought for a dollar / A very high collar / To save himself washing his neck». У перекладі українською мовою канадський Квебек перетворився на британський Абердин, але від цього зміст вірша не зазнав істотних змін, до того ж основною метою перекладача було показати головного героя-лорда, який запросив на обід герцогиню: «Юний лорд, що живе в Абердині, / Запросив на обід герцогиню. / Та подумав, що ишо / Він свою не помис, / І купив комірць в магазині».

Тематика лімериків різноманітна. У цих віршах-нісенітницях знаходять відображення майже всі сторони суспільного буття. Авторі абсурдних поезій дотепно змальовують особливості особистого та сімейного життя героїв. Характерними для лімериків є елементи «карнавалізації», тобто «... перенесення обрядово-символічної мови карнавалювального світосприймання на жанрово-стильову специфіку письменства...», у стихію низової народної сміхової культури» [2, с. 463]. Такій культурі властиві амбівалентність, розкутість світосприймання, символічні форми, контрасти життя і смерті тощо. «Карнавалізацію» можна вважати однією з властивостей художнього сприйняття, яка найчастіше виявляється в навмисній ексцентричності, поєднанні високого і низького [6, с. 246].

Тому не дивно, що в лімериках надзвичайно поширеними є образи, пов'язані з тілом людини, їжею, питтям, елементи гіперболізації в описі зовнішніх характеристик. Особливу роль відіграє вік персонажів: це або молоді люди, або, в багатьох сюжетах, старці. І в тому, і в тому випадку окреслюється певна межа – йдеться про людей, які знаходяться або між дитинством і дорослим життям, або між життям і смертю. Характерною особливістю абсурдної поезії є часте звернення до таких тем, як смерть, насильство, еротика.

Українська науковиця Т. Єременко зазначає: «Нонсенс Ліра – це вічне свято, сонце і безперервний карнавал, де на світло раз у раз вискакують найнесподіваніші маски». Дослідниця наводить приклади опису зовнішності головних героїв абсурдної поезії – непропорційні риси обличчя, очі різного кольору, занадто довгі чи, навпаки, короткі носи; пташенята гігантських розмірів або ж меблі, що стоять догори ногами. Зрештою, «У сміху лірівських масок чується деколи і далекий відгомін буйного карнавалу Ренесансу» [7, с. 12–13].

У контексті споживання їжі лімерики змальовують чимало прикладів ненажерливості, чудодійного одужання завдяки прийому їжі або смерті під час трапези. Показовим прикладом є такий: «There was an old person of Ewell, / Who chiefly subsisted on gruel; / But to make it more nice, / He inserted some mice, / Which refreshed that old person of Ewell». У тексті-оригіналі спостерігаємо досить дивний спосіб приготування героєм улюбленої страви, а ще й розуміємо, що головний інгредієнт – пацюки – допомагає старому чоловікові «оновитися», тобто відчувати себе молодим. У нашому перекладі українською мовою відтворено рецепт: «Старий чоловік з міста Аша / Завжди споживав лише кашу. / Крайній смак аби мати, / Ще й мишей додавати / Любив чолов'яга із Аша».

У лімериках зустрічаємо кумедні та незвичайні історії з побуту англійців. Описане в цих віршах здається нам парадоксальним і, читаючи їх, ми можемо сміятися від душі. Проте не всі помічають, що абсурдна поезія відображає дійсність, яка може стосуватися кожного читача, і ми можемо знайти себе в будь-якому з сюжетів.

Британці описували особливості свого життя за стінами будинків, у родинній атмосфері. Однак такі мотиви є типовими не лише для англійського суспільства, саме тому лімерики набули поширення і в інших країнах світу.

Комічний ефект у лімеріку досягається завдяки беззмістовності або безглуздості дій персонажів. Однак, хоч в основу лімерика закладений абсурд, нісенітниця, ця нісенітниця або повинна бути логічно організованою, або, не маючи очевидного логічного викладу, повинна, однак, містити певний, бодай абсурдний, сенс («sensible nonsense or nonsensical sense») [7, с. 7].

Перекладаючи лімерики, ми виявили, зокрема, чималу кількість побутових сюжетів, наприклад таких, як сварка чоловіка з дружиною, фінал якої показаний гіперболізовано: «There was an old man on some rocks / Who shut his wife up in a box, / When she said: "Let me out!" / He exclaimed: "Without doubt, / You will pass all your life in this box». У перекладі українською мовою: «Жив старий чоловік на горі. / Своєю жінку у скрині закрив. / І на клич: "Відпустіть!" / Відповів: "Потерпіть. / Тут сидіть вам ще до кінця днів"».

Особливу увагу варто звернути на релігійні мотиви. Відіграючи помітну роль у житті британців та інших етносів, вони посідають певне місце в абсурдній поезії: «A Turk by the name of Haroun / Ate whisky by means of a spoon. / To one who asked: "Why?" / This Turk made reply: / "To drink is forbidden, you loon"». Цей сюжет знайомить нас із особливостями звичаїв мусульманських народів. Пересічного читача з першого погляду може здивувати сюжет цього лімерика: чому ж чоловік вирішив «їсти» віскі з ложечки. Відомо, що Коран забороняє мусульманам уживати алкоголь. Боячись порушити волю Аллаха, герой вірша не п'є алкоголь, а їсть його: «Був один мусульманин Аків, / Завжди віскі з ложечки їв. / На питання: "Чому?" / Відповів: "А тому, / Що тить віскі Коран не велів"».

Нідерландський дослідник В. Тігес зазначає, що абсурдна поезія Е. Ліра часто відтворює теми фізичного насильства, смерті чи божевілля в межах ритму та рими. Однак, це не заважає віршам-нісенітницям, а, навпаки, дозволяє їм представляти ідеї, емоції та образи, що видаються неприйнятними для більш серйозних жанрів літератури, особливо у вікторіанській Англії [8, с. 60]. Отож смерть, насилля, еротика – провідні мотиви лімериків, часто-густо вони поєднуються в одному творі: «There was a young maiden of Siam, / Who said to her lover, young Kiam: / "If you kiss me, of course, / You will have to use force, / But God knows you are stronger than I am"». Такі теми відтворено і в наших перекладах: «Незаміжня дівчина із Кишу / Так сказала коханому Миші: / "Поцілунок, ти знатимеш, / Лише силою матимеш! / Та їй-богу, ти ж значно сильніший!"».

Тематика лімериків торкається також військової справи, політики, науки і техніки, навчання, дозвілля, любовних історій, роботи, моральних цінностей персонажів.

Висновки. Зовнішня композиція лімериків представлена п'ятирядковим моноблоком, у якому перший, другий та п'ятий рядки – візуально більші, ніж третій та четвертий. Римуння відбувається за схемою «аабба» з тристопним анапестом у пер-

шому, другому та п'ятому рядках і двостопним – у третьому та четвертому. Тож тексти необхідно відтворювати у перекладі з чітким дотриманням таких характеристик жанру. *Сюжетна структура* віршів-нісенітниць відносно стала: перші два рядки – експозиція, третій і четвертий – розвиток події, п'ятий – розв'язка. Примітною особливістю лімериків є універсальний *хронотоп*. Підтвердженням цієї думки може бути те, що загалом ані час, ані місце, в якому розвиваються події, описані у текстах цього жанру, не несуть особливого змістового навантаження. Тому відповідні позначення нерідко в перекладі замінюються іншими задля дотримання чіткої рими та метричної системи. Те саме стосується і номінації персонажів та їхніх імен. *Тематика* лімериків є досить різноманітною: їжа, побут, смерть, насилля, еротика, релігія, політика, моральні якості тощо.

Отже, перекладач повинен передати не тільки основну ідею, а й настрій таких віршів, щоб зберегти гумористичний ефект. Тому лише врахування комплексу жанрових характеристик абсурдної поезії забезпечить можливість здійснення адекватного перекладу.

Література:

1. Cuddon J. A. The Penguin dictionary of literary terms and literary theory (4th ed.). London [u.a.] : Penguin Books, 1999. 991 p.
2. Літературознавча енциклопедія : в 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1–2. 608 с.
3. Мокровольський О. Хто ж такий Едвард Лір? *Зарубіжна література*. 1977. № 4. С. 4–9.
4. Дерік І. М. До проблеми лінгвостилістичного аналізу лімериків в аспекті перекладу. *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Серія «Філологія»*. 2013. № 27. С. 138–145.
5. Ємець О. В. Лімерик у стилістичному та перекладознавчому аспектах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. № 38. С. 125–128.
6. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. А. Волкова. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 636 с.
7. Єременко Т. С., Геркерова О. М., Трубіцина О. М. English Absurd Poetry. Limericks : метод. рекомендації. Одеса: Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2018. 50 с.
8. Tigges W. Explorations in the Field of Nonsense. Amsterdam : Rodopi, 1987. 205 p.

Tykhenko V. Composition, plot and theme of the English limerick in a literary translation in the Ukrainian language

Summary. The article focuses on the study of English limericks as a specific genre of poetry, particularly on the analysis of their structural and thematic features, as well as difficulties and strategies of reproduction of absurd poetry in Ukrainian, on the example of the author's translations. The unique structure and style of limericks present a significant challenge even for experienced translators. The author thoroughly examines how to preserve not only the form and rhythm of the original, but also the comedic effect and the core idea of the work. The article introduces the main characteristics of nonsense verse, the metrical pattern and the narrative elements, including exposition, rising action and climax. It focuses on the chronotope in limericks, which is often indeterminate. It provides the opportunity for flexible interpretation of temporal and spatial details in translation. The choice of toponyms, which can undergo significant changes in translation process, is also an important aspect. Nonsense verses, pioneered by E. Lear, retain their relevance over the centuries due to their entertaining nature, variety of themes and ability to adapt to the reader of any time. The themes of limericks cover various aspects of social life, including everyday life, food, love, religion and moral qualities. Samples of absurd poetry are characterized by wordplay and specific humor. It is stated that limericks include elements of «carnavalesque» genre, such as contrast of images, exaggeration of the main characters' appearances, and paradox. The article examines both original limericks and their Ukrainian translations, which provides the opportunity to identify their peculiarities. The conclusions of the article confirm the necessity of a comprehensive study of the genre characteristics of absurd poetry to achieve an adequate translation. The author emphasizes the importance of approaching the translation of limericks creatively, developing not only technical skills but also a deep understanding of genre-specific features and the cultural context of the poems.

Key words: limericks, absurd poetry, literary translation, genre-stylistic dominant, linguostylistic analysis, adequacy.

*Yablochnikova V. O.,**Assistant Lecturer at the Department of Foreign Philology and Translation
of Vinnytsia Institute of Trade and Economics
State University of Trade and Economics**Yasenchuk J. V.,**Assistant Lecturer at the Department of Foreign Philology and Translation
of Vinnytsia Institute of Trade and Economics
State University of Trade and Economics*

THE USE AND CORRECTION OF MACHINE TRANSLATION

Summary. In today's interconnected world, the need for successful interlingual communication is more urgent than ever. Machine translation (MT) has become an important technology that allows for the seamless transfer of information across language boundaries. The need to evaluate the quality and reliability of such translations is of particular importance as organizations, academics and individuals increasingly rely on machine translated materials in their professional fields. Therefore, this article explores the complex area of evaluating the adequacy of machine translation of written specialist texts. Due to the large number of online texts in many industries and the global demand for translation, machine translation is becoming increasingly important in the digital age.

The work of a modern translator is impossible without the use of information and communication technologies, especially translation, which is performed mainly by computer tools. Given the breakthroughs made by developers in the field of machine translation, its use is increasingly turning from an auxiliary tool to a necessary one. This state of affairs cannot but affect the professional training of future translators, which should become more and more technologically advanced, and therefore it is important to consider issues related to the modernization of translator training through the introduction of modern translation information and communication technologies in general and machine translation in particular.

Today, machine translation and translation with the help of artificial intelligence has its place in the modern world, despite all the disadvantages mentioned above. Thanks to these types of translation, people who do not speak a particular language can more easily access information in a foreign language by translating it with the help of a machine. Machine translation makes these texts accessible, and that is certainly a good thing. On the other hand, machines have the potential to save time and money. Of course, they are already replacing humans in some contexts, for example, translation agencies are already making extensive use of neural machine translation (and humans are increasingly used as post-editors rather than as pure translators).

Key words: machine translation, post-editing, translation competence, electronic translation, adequate translation, equivalence, modern technologies.

Statement of the problem. The idea of machine translation, i.e. the idea of entrusting a machine with the job of translating from one natural language to another, has been around for about fifty years. The idea has been around for about the same number of years, research and development work on machine (automatic) translation has been carried out in many countries around the world.

The 21st century is a golden age of change in information and computer technologies. It is difficult to imagine the life of a modern person without various gadgets and technical devices. In the age of information explosion and globalization of all commercial activities the world is in dire need of competent translators. Faced with huge volumes of documents written or translated into an increasingly more and more different languages, people are coming to the conclusion that it is necessary to use machine translation resources. All types of machine translation are inevitably becoming a global industry in this area. However, not all translators are aware of the use of this type of translation, the classification and typology of systemic machine translation, which can lead to inaccuracies and delays in work.

Analysis of recent research and publications. A number of works have been devoted to the problems of machine translation systems, including M. Cheraghi [1], P. Cohen [2], M. Okpor [3], S. Baboryga [4], A. Mishchenko [5], V. Tkachuk [6] and others. Despite the considerable amount of scientific research on this issue, it should be noted that machine translation systems are in the process of constant development and improvement, therefore, require constant theoretical and practical review, which determines the relevance of our article.

The purpose of the article is to examine the history of translation and its definition, as well as to find out whether electronic translators are more competent and acceptable in terms of translation standards.

Outline of the main material of the study. Modern theories of translation emerged in the 20th century, due to the rapid development of linguistic studies and the emergence of new concepts: structural and descriptive linguistics, transformational and generative grammars. This has allowed us to take a fresh look at the field of study. It should be noted that translation is a process (activity) and the result of creation on the basis of the original (input) text in one language into a communicatively equivalent text in another language (output). In this case, communicative adequacy or equivalence, which is perceived as a qualification of the text being translated, enables it to function in the process of communication of speakers of different languages as a full-fledged substitute for the original text in the sphere of the target language [7].

As an activity, translation is multifaceted and covers various areas of language communication. The emergence of computers and their wide range of applications have facilitated their use in translation, which is based on the principle of replacing characters from one character code with characters from another. Such transcoding occurs due to the existence of certain correspondences between words and grammatical phenomena of different languages. However, despite this, the recoding of sign systems does not pro-

vide an adequately equivalent translation result. The need for translation as a type of information activity is increasing every year, so the search for rational ways to solve the problem of fast and large-scale translation. Machine translation can be seen as an alternative to traditional human translation [7].

It should be noted that human translation has certain advantages, such as:

- qualified linguistic expertise: a human translator is able to convey the tone, language structure, style and all the nuances of the source language during the translation without losing the meaning;

- subject matter expertise: only a live translator can have the necessary skills to translate such specialized texts. Machine translation, on the other hand, is much more difficult in this respect, and the final translation can therefore be very different.

- creativity: a human translator will always be able to choose the most appropriate translation based on experience and language skills;

- cultural awareness: when translating into his or her native language, the translator will be able to adapt the text to its cultural peculiarities and even to the target audience, using different styles of the language [8].

With the development of information technology, online translators are increasingly used in everyday life and in the professional sphere. Since the human brain cannot be as fast as a program, this makes a person more vulnerable, but in our opinion, this is not a disadvantage. After all, speed does not mean quality. Automatic programming cannot reproduce 100% of the equivalence of the essence that the author wanted to express. A human translator can intuitively determine which equivalent may be more appropriate than another, when a machine will only provide the most frequently used words. A human translator also has the opportunity to learn the vocabulary or prepare material on the topic beforehand, for example, translating a popular science text [2].

On the basis of the above, the following classification is proposed of translation errors:

- 1) semantic errors (distortion of information, incompleteness or redundancy, untranslated fragments, loss of consistency of presentation);

- 2) terminological errors (violation of the unity of the terminology, inconsistency of terms with glossaries, dictionaries, certain industry standards);

- 3) linguistic errors (grammatical, lexical, spelling, punctuation);

- 4) stylistic errors (stylistic inconsistency of the chosen linguistic tools, incoherence of the text, inconsistency of the sentence structure;

- 5) culturally specific errors (irrelevant references to cultural monuments of the target language, incorrect reproduction of ethno-specific concepts, quotations, allusions, etc.)

- 6) the use of machine translation implies the total or partial absence of a human translator, thus reducing the human factor to almost nothing, which often plays an important role in the translation of confidential information [5].

Each type of translation error should, in turn, be assessed on their number and severity. For example, linguistic errors can be evaluated according to the following scheme:

1. The translation demonstrates a mastery of grammar, spelling and punctuation of the target language. A few errors or no errors at all.

2. The translation demonstrates a good command of the grammar, spelling and punctuation of the target language. A small number of minor errors.

3. The translation demonstrates a poor command of the target language grammar, spelling and punctuation. A large number of minor errors.

4. The translation demonstrates a partial lack of skills in grammar, spelling and punctuation of the target language. A large number of errors.

5. The translation demonstrates a complete lack of skills in grammar, spelling and punctuation of the target language. A large number of serious errors.

Translation errors are an objective indicator of translation quality. A good translation should contain few or no errors. The analysis of translation mistakes would be useful in the training of future translators, because if students are able to analyze other people's mistakes, they will begin to analyze their own and develop strategies to avoid them in the future [8].

Thus, despite the rapid development, none of the existing translation technologies is not able to compete with humans or work completely independently, without the intervention of a specialist, because the task of the translator is to adequately convey the meaning of the message and convey it in a way that is understandable to the recipient. This requires understanding of the context, knowledge of cultural and religious peculiarities, communication skills and the ability to quickly perceive and analyze the information received. In addition, translation is not only influenced by the verbal component (accent, intonation, mood of the conversation, pronunciation errors), but also by the non-verbal component (gestures and facial expressions). We should not forget metaphorical, homonymous and ambiguous constructions, phrases, slang, idioms, puns and a peculiar sense of humour. It is very difficult to convey all the characteristics and to express all the thoughts, as an ordinary person does, in a living language, unless you "feel" it. For example, the phrase "вся "сіть" у дрібницях" was translated by Google Translator as "all the "salt" is in the little things", rather than the expected "the whole point is" or "the thing is" [9].

If we compare machine translation with human translation, we can see that

online translator can only summarize the essence of the source text, but does not guarantee an appropriate and adequate translation. Furthermore, the appropriateness of a translation is not only a grammatical aspect, but also a contextual one. The context can only be known by a human being if an electronic translator provides only one translation option, and this may not always be appropriate. The best option for online translation is to translate the whole text rather than sentence-by-sentence, especially if you are translating a scientific and technical text that contains a lot of terminology. Undoubtedly, the majority of errors are caused by the MT system's misunderstanding of the text, as understanding the source text is the primary stage in the translation process, and thus the basis for its correct presentation in another language [9].

The emergence of new technologies still has an impact on the current position of the human translator. Translation quality is the main aspect of text translation, but MT cannot fully reproduce the stylistically and grammatically adequate transmission of the meaning of the source material.

Machine translation is an effective tool for finding and processing information in a foreign language. On the other hand, it is a humanitarian tool that helps to overcome the problem of misunderstanding in international communication. Thus, machine translation systems offer the following advantages, such as efficiency, practicality, accessibility, flexibility, choice, and multifunctionality. A translator software is a tool that allows you to increase the efficiency of a translator's work if used correctly. However, today, no free online translator can deliver 100% quality translation results [10].

Professional translators have unique knowledge and experience in choosing the most appropriate translation depending on the context, and as well as the knowledge to ensure that the translation is logical and understandable. In addition, professional translators can interact with clients and other professionals to ensure the quality of the translation and take into account the specific needs and requirements of the client.

The evidence that translators are indispensable in their work is numerous translator vacancy announcements. The emergence of this automation has not led to the decline of the profession, but it has changed the way we see translation as a whole. Increased demand for cross-cutting skills and knowledge that enable linguists to produce high-quality translations of texts that machine translators cannot perform with the accuracy required for translation.

J. Morkens offers an interesting analogy with cooking. If we talk about machine translation, it's more like a fast food prepared for consumption in a hurry, without much value in terms of taste and low quality, while human translation is like a meal that is prepared at home, has a unique taste for each housewife, made from quality products and for enjoyment [10]. Each of these products has its own time and its own connoisseur. The main thing is to determine the purpose and consumer of the final product.

Therefore, it is important to understand and objectively assess the risks of using of machine translation, keeping in mind its disadvantages and peculiarities. At the same time, it is important to realise that the emergence of such phenomenon as machine translation or translation with the help of artificial intelligence is already a reality we live in, so there is no point in competing with machines, but we can learn to get along with them, learn how to use them correctly in your translation work, understand the algorithms and principles of their work [10].

Conclusions. We can therefore draw the obvious conclusion that, for a number of the reasons mentioned above, machine translation cannot yet completely replace the profession of translator. Rather, it confirms the following the effectiveness of working in tandem – machine translation together with CAT technologies in the hands of a professional will certainly become an indispensable tool. All a translator has to do is to breathe a little “life” into the text.

Based on our analysis, we found that machine translation systems have difficulties translating specialized texts. In general, the translations of Google and DeepL machine translation systems were equivalent, with minor differences in the translation of terminology, which Google Translate did slightly better, and grammatical structures, where DeepLTranslate was more effective. Both systems often translate verbatim without taking into account the context, which leads to stylistic errors. Incorrect word choice affects the overall meaning and perception of the text. Grammatical errors lead to incorrect sentence construction in the target language.

In summary, the results of the study show that despite the numerous advantages of machine translation, it often cannot provide reliable translation of specialized materials on its own, making human editing an integral part of the translation process to ensure accurate and contextually relevant translations. The identified shortcomings emphasize the importance of further development of machine translation technology. Thus, the prospect of future research is to further improve machine translation technology to meet the needs of specialized disciplines and ensure that translations are not only accurate but also contextually relevant and stylistically acceptable.

Bibliography:

1. Chéragui M. Theoretical overview of machine translation. *Proceedings ICWI*. 2012. P. 160–169.
2. Koehn P. *Statistical Machine Translation*. Cambridge University Press. 2009. P. 433.
3. Okpor M. Machine translation approaches: issues and challenges. *International Journal of Computer Science Issues (IJCSI)*, Vol. 11(5), 2014. P. 159–165.
4. Baboriga S. Machine translation. *Philological studies*. No. 1/2. 2007. P. 299–303.

5. Mishchenko A. Machine translation in the context of modern scientific and technical translation. *Bulletin of KhNU. V.N. Karazina. Series "Romano-Germanic philology. Methods of teaching foreign languages"*, No. 1051, 2013. P. 172–180.
6. Tkachuk V., Chumak H. *Theory and practice of machine translation: textbook for the course of theory and practice of translation*. Ternopil. 2006. P. 203.
7. Chesterman A. The Name and Nature of Translator Studies. *Hermes: Journal of Language and Communication Studies*, 2018. № 13. P. 64.
8. Yang L., Min Z. Statistical machine translation. *The Routledge Encyclopedia of Translation Technology*. London, England, 2015. P. 201–212.
9. Snover M. A Study of Translation Edit Rate with Targeted Human. *Proceedings of the 7th Conference of the Association for Machine Translation in the Americas*. Cambridge, 2016. P. 230.
10. Moorkens J., Toral A., Castilho S., Way A. Translators' perceptions of literary post-editing using statistical and neural machine translation. *Translation Spaces*, 2018. Vol. 7(2). P. 240–262.

Яблочнікова В., Ясенчук Ю. Використання і корегування машинного перекладу

Анотація. У сучасному взаємопов'язаному світі потреба в успішній міжмовній комунікації актуальна як ніколи. Машинний переклад (МП) став важливою технологією, яка дозволяє безперешкодно передавати інформацію через мовні кордони. Необхідність оцінювати якість і надійність таких перекладів набуває особливого значення, оскільки організації, науковці та приватні особи все частіше покладаються на матеріали, перекладені машинним способом, у своїй професійній діяльності. Тому ця стаття досліджує складну сферу оцінювання адекватності машинного перекладу письмових спеціалізованих текстів. Через велику кількість онлайн-текстів у багатьох галузях і глобальний попит на переклад машинний переклад набуває все більшого значення в цифрову епоху.

Робота сучасного перекладача неможлива без використання інформаційно-комунікаційних технологій, особливо це стосується перекладу, який виконується переважно за допомогою комп'ютерних засобів. З огляду на прориви, досягнуті розробниками в галузі машинного перекладу, його використання все частіше перетворюється з допоміжного інструменту на необхідний. Такий стан речей не може не впливати на професійну підготовку майбутніх перекладачів, яка повинна ставати все більш технологічною, а тому важливо розглянути питання, пов'язані з модернізацією підготовки перекладачів шляхом впровадження сучасних перекладацьких інформаційно-комунікаційних технологій загалом і машинного перекладу зокрема.

Сьогодні машинний переклад і переклад за допомогою штучного інтелекту мають своє місце в сучасному світі, незважаючи на всі недоліки, згадані вище. Завдяки цим видам перекладу люди, які не володіють певною мовою, можуть легше отримати доступ до інформації іноземною мовою, переклавши її за допомогою машини. Машинний переклад робить ці тексти доступними, і це, безумовно, добре. З іншого боку, машини мають потенціал для економії часу та грошей. Звичайно, вони вже замінюють людей у деяких контекстах, наприклад, бюро перекладів вже широко використовують нейронний машинний переклад (а люди все частіше використовуються як постредактори, а не як чисті перекладачі).

Ключові слова: машинний переклад, постредагування, перекладацька компетенція, електронний переклад, адекватний переклад, еквівалентність, сучасні технології.

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

<i>Артеменко Г. С.</i> МОДЕЛЬ ДОБРА І ЗЛА В УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ: СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	4
<i>Bernar G. B., Kurylo S. M.</i> ISHIGURIAN LANGUAGE IN THE NOVELS “AN ARTIST OF THE FLOATING WORLD” AND “THE REMAINS OF THE DAY”.....	8
<i>Бибик С. П., Мамич М. В.</i> УКРАЇНСЬКА МЕДІАСФЕРА ПІД ТИСКОМ ЛАТИНИЦІ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....	12
<i>Біскуб І. П., Михальчук Б. О.</i> МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ ПОЗИТИВНОЇ ВВІЧЛИВОСТІ В ДИПЛОМАТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛАХ ПРОМОВ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ООН АНТОНІУ ГУТЕРРЕША).....	16
<i>Бондар Л. В., Дегтярьова Є. О., Шпичак Д. І.</i> ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ У ФАРМАЦЕВТИЧНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ.....	22
<i>Братиця Г. Г.</i> FARBENSYMBOLISMUS ALS ELEMENT DER WELTANSCHAUUNG.....	26
<i>Гарбар І. В., Гарбар А. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ.....	31
<i>Головня А. В., Тертична О. І.</i> СИНЕСТЕЗІЯ ЯК РІЗНОВИД МЕТАФОРИ (НА МАТЕРІАЛІ ДЖОАН ГАРРІС «ШОКОЛАД»).....	34
<i>Задужна О. О., Животова В. С.</i> СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ ДИСКУРСІ КОСМЕТОЛОГІЇ ТА ЕСТЕТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ.....	37
<i>Картіуров А. А.</i> CIVIL SOCIETY CONCEPT IN TRIPARTITE MODEL OF SOCIAL RELATIONS IN ENGLISH-LANGUAGE MEDIA DISCOURSE.....	41
<i>Ковбаско Ю. Г.</i> ІДІОМАТИЧНА КРЕАТИВНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	45
<i>Козирь Є. А.</i> ЛЕКСИЧНА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «BEAUTY» В АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ.....	49
<i>Коломієць О. М., Головська І. В.</i> РЕКОНСТРУКЦІЯ СИНТАКСИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕКСТІВ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	52
<i>Комарницька Т. К.</i> ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ЯПОНСЬКОЇ ДРУКОВАНОЇ РЕКЛАМИ У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВИ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ ЯПОНІЇ.....	56
<i>Космеда Т. А., Колонюк С. М.</i> ПАРЕМІЙНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВЗАЄМОСТОСУНКІВ ГАЛИЧАН І ПОЛЯКІВ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТОЛІТТЯ: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕТНІЧНИХ ОБРАЗІВ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ», УКЛАДЕНОЇ І. ФРАНКОМ).....	60
<i>Костич Л. М.</i> ДИНАМІКА ЛЕКСИКО-СЛОВОТВІРНИХ ТИПІВ ВІДАПЕЛЯТИВНИХ ПОСЕСИВІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	65

<i>Yemelyanova O. V., Shkurko O. V.</i> FEATURES OF TRANSLATING ENGLISH-LANGUAGE MILITARY DISCOURSE	229
<i>Zapolskykh S. P., Pohonets V. V., Hrebennikova O. M.</i> UKRAINIAN-ENGLISH NOTARIZED TRANSLATION: CHALLENGES AND BEST PRACTICES.....	234
<i>Кузнецова І. В.</i> РЕДАГУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ПЛЕОНАЗМІВ В АНГЛОМОВНОМУ НАУКОВОМУ ТЕКСТІ.....	239
<i>Лисичкіна І. О., Лисичкіна О. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	243
<i>Li Haiying</i> ON THE NECESSITY OF THE CONCEPT OF “REALIA” FROM THE PERSPECTIVE OF THE MODERNIZATION OF CHINESE TRANSLATION STUDIES	247
<i>Плетенецька Ю. М., Яковенко А. О.</i> ХИБИ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ІНТЕРНЕТ-ПУБЛІЦИСТИКИ).....	253
<i>Тихенко В. В.</i> КОМПОЗИЦІЯ, СЮЖЕТ І ТЕМАТИКА АНГЛІЙСЬКОГО ЛІМЕРИКА У ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	258
<i>Yablochnikova V. O., Yasenchuk J. V.</i> THE USE AND CORRECTION OF MACHINE TRANSLATION.....	262

CONTENTS

LINGUISTICS

<i>Artemenko H.</i> A MODEL OF GOOD AND WRONG IN THE UKRAINIAN IDIOMS: STATISTICAL ASPECT.....	4
<i>Bernar G., Kurylo S.</i> ISHIGURIAN LANGUAGE IN THE NOVELS “AN ARTIST OF THE FLOATING WORLD” AND “THE REMAINS OF THE DAY”	8
<i>Bybyk S., Mamych M.</i> THE UKRAINIAN MEDIASPHERE UNDER THE PRESSURE OF LATIN: SOCIOLINGUISTIC AND LINGUOCULTURAL ASPECTS.....	12
<i>Biskub I., Mykhalchuk B.</i> LANGUAGE MEANS OF EXPRESSING THE STRATEGY OF POSITIVE POLITENESS IN DIPLOMATIC DISCOURSE (ON THE MATERIAL OF UN GENERAL SECRETARY ANTONIO GUTERRES'S SPEECHES).....	16
<i>Bondar L., Dehtyarova Ye., Shpychak D.</i> PSYCHOLOGICAL AND LINGUISTIC MEANS OF INFLUENCE IN PHARMACEUTICAL ADVERTISING TEXTS.....	22
<i>Bratytsya G.</i> COLOR SYMBOLISM AS AN ELEMENT OF WORLDVIEW	26
<i>Garbar I., Garbar A.</i> PECULIARITIES OF USING PHRASEOLOGICAL UNITS IN BUSINESS COMMUNICATION.....	31
<i>Holovnia A., Tertychna O.</i> SYNESTHESIA AS A MANIFESTATION OF METAPHORICAL THINKING (BASED ON THE NOVEL “CHOCOLAT” BY JOANNE HARRIS).....	34
<i>Zaluzhna O., Zhyvotova V.</i> STRUCTURAL PECULIARITIES OF TERMINOLOGICAL UNITS IN ENGLISH PROFESSIONAL DISCOURSE OF COSMETOLOGY AND ESTHETIC MEDICINE.....	37
<i>Kaptiurov A. A.</i> CIVIL SOCIETY CONCEPT IN TRIPARTITE MODEL OF SOCIAL RELATIONS IN ENGLISH-LANGUAGE MEDIA DISCOURSE.....	41
<i>Kovbasko Yu.</i> IDIOMATIC CREATIVITY IN THE CONTEXT OF THE CONCEPTUAL INTEGRATION THEORY.....	45
<i>Kozyr Ye.</i> LEXICAL VERBALIZATION OF THE CONCEPT OF “BEAUTY” IN ENGLISH ADVERTISING TEXTS.....	49
<i>Kolomiets O., Holovska I.</i> RECONSTRUCTION OF SYNTACTIC ELEMENTS OF PROFESSIONAL TEXTS IN ENGLISH LANGUAGE.....	52
<i>Komarnytska T.</i> PECULIARITIES OF THE LANGUAGE OF JAPANESE PRINT ADVERTISING IN THE CONTEXT OF THE STUDY OF THE LANGUAGE OF JAPANESE MASS CULTURE.....	56
<i>Kosmeda T., Koloniuk S.</i> PAREMIOLOGICAL CONCEPTUALIZATION OF THE RELATIONS BETWEEN GALICIANS AND POLES IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY: VERBALIZATION OF ETHNIC IMAGES (BASED ON THE COLLECTION “GALICIAN-RUTHENIAN FOLK PROVERBS” COMPILED BY I. FRANKO).....	60
<i>Kostych L.</i> DYNAMICS OF THE LEXICAL-WORD-FORMING TYPES OF DEAPPELLATIVE POSSESSIVE ADJECTIVES IN THE UKRAINIAN LANGUAGES	65

<i>Yemelyanova O., Shkurko O.</i> FEATURES OF TRANSLATING ENGLISH-LANGUAGE MILITARY DISCOURSE	229
<i>Zapolskykh S., Pohonets V., Hrebennikova O.</i> UKRAINIAN-ENGLISH NOTARIZED TRANSLATION: CHALLENGES AND BEST PRACTICES.....	234
<i>Kuznietsova I.</i> EDITING LEXICAL PLEONASM IN ENGLISH SCIENTIFIC TEXT.....	239
<i>Lysychkina I., Lysychkina O.</i> SPECIFICITY OF RENDERING DISTANCE LEARNING TERMINOLOGY IN UKRAINIAN	243
<i>Li Haiying</i> ON THE NECESSITY OF THE CONCEPT OF “REALIA” FROM THE PERSPECTIVE OF THE MODERNIZATION OF CHINESE TRANSLATION STUDIES.....	247
<i>Pletenetska Ya., Yakovenko A.</i> MACHINE TRANSLATION ERRORS: THE CASE OF MODERN ENGLISH ONLINE PUBLICISM.....	253
<i>Tykhenko V.</i> COMPOSITION, PLOT AND THEME OF THE ENGLISH LIMERICK IN A LITERARY TRANSLATION IN THE UKRAINIAN LANGUAGE	258
<i>Yablochnikova V., Yasenchuk J.</i> THE USE AND CORRECTION OF MACHINE TRANSLATION.....	262

НОТАТКИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 67, 2024

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.
Комп'ютерна верстка – Михальченко М.С.

Підписано до друку 30.08.2024 р. Формат 60×84/8. Обл.-вид. арк. 40,22, ум. друк. арк. 31,85.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 1024/681.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7623 від 22.06.2022 р.)
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел. +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua